

TÁBORSKÝ ARCHIV

SBORNÍK STÁTNÍHO OKRESNÍHO ARCHIVU
V TÁBOŘE

6

1994

ISSN 0862 - 2892

Vyšlo za přispění
HISTORICKÉHO KLUBU - SDRUŽENÍ ČESKÝCH, MORAVSKÝCH
A SLEZSKÝCH HISTORIKŮ

Státní okresní archiv v Táboře
a jeho spolupracovníci

k

ŠEDESÁTINÁM

čestného občana města Tábora

prof. PhDr. FRANTIŠKA ŠMAHELA, DrSc.

O B S A H

Miroslav Truc Studie k popravčí knize rožmberské I	5
Bohumír Janoušek Předhusitský urbář vsí Ortvinovice a Vztuhy	25
František Hoffmann Bojové družiny na Moravě a v Čechách před husitskou revolucí a za revoluce	47
Rudolf Tecl - Milan Vondráček Skryté edice a registry listin a listů k dějinám husitské revoluce (1419 - 1437) - III. část	145
Rostislav Nový Prameny k dějinám Tábořska 1432 - 1433 (Fontes historiam districtus Tábor Bohemiae annorum 1432 - 1433 illustrantes) - IV.	151
Rudolf Tecl Další doplněk k tzv. „Rožmberským dluhopisům z let 1457 - 1481"	193
Jiří Úlovec Dějiny a stavební podoba tvrze Polánka u Tábora	205
Karel Beránek Zpráva o smrti Husově v matrice Pražské univerzity	243
Oldřich Šeda Táborská obchodní sladovna a přidružené podniky 1872 - 1948	249
Květa Kořalková Kulturní prostředí města Tábora a uctění památky Karla Čapka počátkem roku 1939	259
Blažena Kašparová Táborský starosta Václav Soumar	267

STUDIE K POPRAVČÍ KNIZE ROŽMBERSKÉ I

Miroslav Truc

Dříve, nežli vydal v Pojednáních Učené společnosti Popravčí knihu pánův z Rožmberka, upozornil František Mareš na tento ojedinělý historický pramen krátkou statí v Osvětě.¹⁾ Ani v tomto článku, ani v úvodu edice se však "nepokusil vyniknout hlouběji v obsah a povahu její" a podle J. Pekaře tak neučinil nikdo ani později.²⁾ Toto Pekařovo konstatování vlastně zcela ignorovalo obsáhlou studii věnovanou rožmberské popravčí knize R. Rauscherem, ačkoliv ji znal, ale jejíž právněhistorický rozbor nebyl to, co v konkrétní situaci potřeboval a mohl využít. Pekař tak nepochybně podcenil solidní práci renomovaného právního historika po řadu let zaměřeného na trestněprávní problematiku,³⁾ neboť Rauscherova studie přinesla cenné poznatky a upozornila na otázky, jež by měly být ještě zodpovězeny. Zatímco Rauscher přistoupil ke studiu popravčí knihy jako celku, jsou Pekařovy (většinou podnětné) poznámky věnovány otázkám souvisejícím s osobou Žižkovou a dále problematice týkající se účasti příslušníků nižší šlechty v různých rotách či bojových družinách.⁴⁾

Ani za posledních šedesát let, uplynulých od vydání statě Rauscherovy a poznámek Pekařových, kdy byly údaje popravčí knihy zprostředkované Marešovou edicí využívány řadou badatelů, hlubší poznání tohoto pramene nijak nepostoupilo. V posledních dvou desetiletích však naznačovaly práce Františka Hoffmanna, osvětlující postupně popravčí zápisy jihlavské,⁵⁾ potřebu věnovat podobnou pozornost i zápisům rožmberské provenience. Posléze pak je nutno uvést i tu skutečnost, že v tomto ohledu nesplnil svůj úkol ani editor nového vydání rožmberské popravčí knihy.⁶⁾ I kdybychom na úvodní studii k edici rožmberské popravčí knihy nekladli ani zdaleka tak vysoké požadavky, jak při přípravě nového

1) Popravčí kniha pánův z Rožmberka. Vydal František Mareš. Pojednání KČSN, řady šesté díl IX. Třída pro filosofii, dějepis a filologii č. 1. Praha 1878. František Mareš, Popravčí kniha pánův z Rožmberka. Osvěta VI, 1876, s. 153 - 159.

2) Josef Pekař, Žižka a jeho doba, díl II., 2. vyd., Praha 1935, s. 22.

3) Rudolf Rauscher, O popravčí knize pánův z Rožmberka. Práce ze semináře čsl. právních dějin na práv. fak. UK v Praze č. 20, Praha 1934. K tomu srov. Pekař, tamtéž, s. 209, pozn. 9). Také popisný referát O. Bauera, ČCH 40, 1934, s. 630 - 631, nedoceňuje význam a přínos Rauscherovy práce a vzbuzuje naopak dojem, jako by se Pekař popravčí knihou zabýval jako celkem.

4) Pekař, tamtéž, s. 21 - 58 a 208 - 229 *passim*.

5) Většinu těchto Hoffmannových prací uvádí naposledy František Šmahel, Husitská revoluce IV, Praha 1993, s. 265 - 266.

6) Popravčí kniha pánův z Rožmberka. K vydání připravil Adolf Kalný. Třeboň 1993.

vydání zápisů jihlavských činí Fr. Hoffmann,⁷⁾ jeví se úvod A. Kalného k edici popravčí knihy rožmberské jako nedostatečný. Je samozřejmé, že obě památky při veškeré shodě obsahové jsou svým charakterem odlišné a že tedy mezi ně nelze pokládat rovnítko a uplatňovat naprosto stejné zásady při jejich vydávání. Je ovšem příznačné, že z Hoffmannových statí uvádí Kalný pouze jedinou a to nikoliv tu, z níž se mohl při přípravě edice nejvíce poučit.⁸⁾ Nehodlám zde dále poukazovat na nedostatky Kalného práce, zčásti se tak už stalo,⁹⁾ zčásti pak vplynou z výsledků této studie.

Na tomto místě jsem nucen konstatovat, že jméno profesora Ivana Hlaváčka, podobně jako jméno mé, bylo v tiráži edice užito nenáležitě. Z množství výhrad a doporučení, jež jsem v recenzi vnesl, realizoval editor jedině.

Chceme-li skutečně "vniknout hlouběji v obsah a povahu" - abychom znovu užili obratu Pekařova - popravčí knihy rožmberské, je nutno pokusit se především o poznání její struktury. Tu lze získat toliko všestranným studiem rukopisu, tj. z poznatků vyplývajících z jeho vnějších znaků v kombinaci s obsahem jednotlivých záznamů, tj. vyznání či pravení, a s přihlédnutím k jejich některým prvkům formálním. Teprve obraz takto získaný umožní klást otázky týkající se vzniku rukopisu popravčí knihy, dosahu pravomoci příslušného popravčího orgánu ap., aniž by ovšem bylo lze očekávat, že se nám dostane vždy odpovědi úplné nebo že dokážeme zodpovědět otázky všechny. Struktura rukopisu, jak se domnívám, vyloučí nejlépe z tabulek sestavených po vzoru Hoffmannově,¹⁰⁾ jestliže údaje jím uváděné dále doplníme s ohledem na odlišný charakter rožmberské popravčí knihy. Kromě kolonky odkazující na obě edice rukopisu je v tomto případě nutná i rubrika udávající písarskou ruku, která příslušný záznam do knihy vepsala, a dále samostatně evidovat i skutečnost, zda vyslýchaný byl některým jiným delikventem obviněn. Pro úplnost, i když význam tohoto údaje ustupuje co do důležitosti, tabulka udává i to, zda šlo o výslech s mučením či bez mučení. Naše tabulka může naopak vypustit poslední tři sloupce tabulek jihlavských (jazyk, pán - ochránce, hejtman družiny) a nahradit je rubrikou jednou (poznámka), kde mohou být všechny mimořádně se objevující údaje evidovány. Prozatím pak tomuto zkoumání podrobíme jen první část rožmberské popravčí knihy, tedy její záznamy pro léta 1389 - 1409.

Při ověřování výskytu písarských rukou pro příslušnou rubriku tabulky se ukázalo, že údaje dosud v literatuře uváděné neodpovídají zcela skutečnosti. Na vzniku první části popravčí knihy se nepodílelo pět písářů (A - E),¹¹⁾ nýbrž ještě dva další, kteří byli označeni jako B' a B''. Dosavadní studium totiž jednak nerozlišilo ruku písáře B (fol. 9a - marginální přípis z roku 1406) od ruky písáře B' (dodatečný vpis

7) Viz studii F. Hoffmanna, *Bojové družiny na Moravě a v Čechách před husitskou revolucí a za revoluce*, v tomto sborníku, s. 47 - 144.

8) František Hoffmann, *Popravčí zápisy jihlavské. Právněhistorické studie* 18, 1974, s. 163 - 200.

9) Referát nad jiné povolaného Fr. Hoffmanna otištěný v ČMM 113, 1994, s. 192 - 193.

10) Hoffmann, *Popravčí zápisy*, s. 168 - 173.

11) Rauscher, *O popravčí knize*, s. 9, nyní pak Kalný, *Popravčí kniha*, s. 14.

dvou záznamů na fol. 12b a zapsání dalších tří na fol. 21b - 22a), jednak nedokázalo postřehnout písarskou ruku B'' (ojedinělý záznam na fol. 14b). Bylo by asi nadbytečné popisovat detailně písmo těchto tří písarů, neboť přes jistou podobnost dokládají rozdílnost písarských rukou B, B' a B'' fotografické reprodukce zcela přesvědčivě.¹²⁾

Je celkem nasnadě, jakým způsobem k tomuto malému paleografickému omylu došlo. Na jeho počátku je Marešovo ztotožnění písarských rukou B a B', jehož důsledkem bylo i zařazení příslušných nedatovaných vyznání v jeho edici popravčí knihy k roku 1406.¹³⁾ Mareš však nepochybně nikdy neměl potřebné paginy rukopisu vedle sebe, aby mohl jejich písmo opravdu srovnávat, a detailní srovnávání do značné míry podobného písma je při neustálém obracení stránek osídlné. Ale ani V. Hadač, připravující paleografický rozbor popravčí knihy pro studii profesora Rauschera,¹⁴⁾ nepracoval - máje před rukama originál - na počátku 30. let patrně s fotodokumentací a podlehl tak z téže příčiny témuž omylu jako Fr. Mareš. Pracovní postup posledního editora popravčí knihy neumím stanovit, je však celkem pocho-pitelné, že se spolehl na výsledek práce jednoho z nejvýznamnějších znalců treboňského archivu.¹⁵⁾ Tomu nasvědčuje i to, že ani jeden z nich nezaregistroval písarskou ruku B''. Nových poznatků vzešlých z šetření o písarském autorství první části popravčí knihy přibýlo tedy minimálně, ale nebylo ani naším záměrem a ani nebylo možno se domnívat, že by v tomto ohledu mohly nastat podstatné změny. Nicméně paleografické údaje významně doplňují strukturální tabulku a ve svém souhrnu dovolují vyslovit některé soudy o vzniku a povaze popravčí knihy.

I nadále - jako o celém rukopise - také o první, předrevoluční polovině popravčí knihy, na níž se naše studium omezuje, platí, že vznikla prací rozličných písarů. Zároveň je ovšem zřejmé, že v zásadě jde o kompaktní dílo jediného písáře - A, zatímco ostatní písarské ruce představují jen několik doplňků k jeho záznamům a dva neúspěšné pokusy na jeho práci navázat. Konkrétně proti 71 záznamům zaneseným do knihy rukou A totiž shledáváme toliko 4 dodatečně vložené vpisky, učiněné písari B, B' a B'', a pak už jen 8 záznamů na práci písáře A navazujících, jež patří písarským rukám B', C, D a E.¹⁶⁾ Zápisy všech výsledků zaznamenaných písářem A by podle jeho údajů měly spadat do let 1389 - 1401. Chronologickou řadu zapsaných vyznání vědomě narušil jen jednou, když teprve po datu 1401 uvedl rok 1399. Protože každé z dat je v textu uvedeno pouze jedenkrát,¹⁷⁾ musíme předpokládat, že písář pod tato data řadil skutečně jenom záznamy, jež se podle jeho přesvědčení k příslušnému roku vztahovaly. Poněkud jiná je otázka spolehlivosti jejich chronologického vřazení související s celkovou úrovní a důvěryhodností jeho práce. Na ně už bylo, zejména v souvislosti s opakovaným zápisem

12) Viz níže fotopřílohu na s. 21 - 23.

13) Mareš, Popravčí kniha, s. 20 - 21.

14) Rauscher, tamtéž, s. 9, pozn. 12).

15) Kalný, tamtéž, s. 14, pozn. 16, upozorňuje na Rauscherovo nedopatření týkající se druhé části rukopisu (vynechání písarské ruky I). přehlédl přitom, že tiskovou chybou zmizela také písarská ruka E a byla nahrazena rukou F.

16) K tomu srov. tabulku otištěnou níže na s. 14 - 20.

17) Jedinou výjimkou je rok 1394, který je v textu uveden dvakrát. Letopočty 1390, 1391, 1392 a 1400 se naopak v popravčích zápisech neobjevují vůbec.

některých záznamů poukazováno.¹⁸⁾ Na tomto místě se touto problematikou nebudeme zabývat a vrátíme se k ní níže. Zde je třeba poukázat na fakt, že písař A nepovažoval rukopis tak, jak jej z jakéhokoliv důvodu opustil, za úplný a na dvou místech ponechal mezi svými záznamy nepopsané paginy pro pozdější doplnění.

Celá volná zůstala za posledním zápisem hlásícím se k roku 1398 a před výpověďmi datovanými rokem 1401 pagina 12b, na niž poté, co písař A s prací definitivně skončil, vepsala písařská ruka B' nedatovaná vyznání Michala z Rovného a jakéhosi Chocovce.¹⁹⁾ Za souborem devíti výpovědí Diviše z Hrádku a jeho tovaryšů někdy z roku 1401 pak bylo ponecháno další místo pro doplnění (téměř celá pagina 14b a celá 15a), ale posléze sem byl (na paginu 14b) písařem B'' zaznamenán jenom výslech Hanzla von Wizen. Nejdůležitější z pozdějších dodatků k původnímu textu písaře A ovšem je marginální přípis ruky B o vyznání učiněném někdy v roce 1406 hejtmanem Mutinou a jeho druhy. Protože vyslyšající kladli důraz na zjištění související s obsazením hradu Stajice, k němuž snad došlo kolem roku 1398, je zařazení marginálního přípisu na folio 9a přijatelné.²⁰⁾

Poslední stopou písařské ruky A je v rukopise popravčí knihy záznam o vyznání Hanzla Haucenpergera, který náleží k výpovědím z roku 1399, ale s celým tímto souborem byl zapsán až za záznamy z roku 1401. Písař B', navázavší na tomto místě na dílo svého předchůdce, ponechal pod jeho textem téměř nepopsané folio 21a, aby na následujících (21b - 22a) zaznamenal nedatované "Pivcovo pravenie" a výpovědi Buška ze Skřídl a Čeňka z Volešné. Tato tři vyznání, třebaže je Mareš a nyní znovu Kalný chronologicky řadí k roku 1406, navazují časově na písaře A a spadají tedy nejspíše někam do roku 1402.²¹⁾ Dokladem obezřetnosti písaře B' při doplňování popravčí knihy je nepochybně právě to, že za text ruky A připsal jen tyto tři záznamy, zatímco ostatní dva vložil na vynechané folio 12b, což by se při pouhém mechanickém přístupu asi nestalo. V takovém případě by všech pět záznamů bylo na jednom místě rukopisu pohromadě. Těmito zápisy byla původní, organicky vzniklá či sestavená část rožmberské popravčí knihy uzavřena a na jakési pokračování - šlo o důležité zápisy písaře C z roku 1409 a o další dva navazující ojedinělé záznamy písařů D a E - bylo třeba čekat sedm let. Už z tohoto časového odstupu je zřejmé, že se do rukopisu dostaly více méně náhodně a že nikterak nesusouvisejí s původním záměrem realizovaným písařem A, nicméně právě ony definitivně ukončují předrevoluční polovinu popravčí knihy.

Výše uvedená fakta a dílčí poznatky z nich vyvozené by ve svém souhrnu měly umožnit vyslovení alespoň dílčích odpovědí na otázku, kdy a jak rukopis popravčí knihy rožmberské vznikl. Její nejpodstatnější a nejstarší část vymezenou obdobím

18) Tak už Rauscher, tamtéž, s. 18, Pekař, Žižka II, s. 23 a nyní i Kalný, tamtéž, s. 9.

19) Kalný v edici, s. 56, pozn. 65 upozorňuje, že záznamy na fol. 12b jsou psány rukou B, tedy tímž písařem jako marginální přípis z r. 1406.

20) Sedláček, Hraď XV, s. 119, se domnívá, že k obsazení hradu došlo až kolem r. 1405, ale pak by zařazení marginálního přípisu do textu popravčí knihy bylo zcela nelogické.

21) Na tomto místě Kalný neupozorňuje, že jde o jinou písařskou ruku, nýbrž jen v záhlaví vyznačuje, že na s. 49 jde o záznamy z let 1399 a 1406, na s. 50 pak z r. 1406 a 1409. K datování Pivcovy výpovědi se vyslovil i Pekař, Žižka II, s. 214, pozn. 8). S ohledem na to, že na posledních foliích popsáných rukou A došlo k narušení chronologického sledu - záznamy z r. 1399 následují až po zápisech z r. 1401, přičemž tu rok 1400 není vůbec uveden, mohlo by pravení Pivce, Buška a Čeňka náležet i roku posledně uvedenému.

let 1389 - 1401 napsal písař A, jinak zcela neznámý, jako ostatně všichni ostatní. Podíl těch písařů, kteří text písařské ruky A do roku 1409 jen doplňovali (B, B', B'', C, D a E) je vskutku velmi malý a dokonce - pokud jde o chronologický rozsah knihy - zanedbatelný, neboť časově ji posouvá jen část záznamů, jeden k roku 1406, pět pak k roku 1409. Tato okolnost ovšem způsobuje, že dosud uváděný desetiletý hiát mezi oběma chronologickými částmi popravčí knihy narůstá na téměř plné dvacetiletí. Bylo-li pak některými badateli ono desetiletí vysvětlováno existencí poručenské správy rožmberských statků²²⁾ (ta však trvala stejně jenom od srpna 1412 do ledna 1418), je tento argument nyní nepřijatelný, neboť popravčí kniha přestala být funkční nejméně deset let před smrtí Jindřicha III. z Rožmberka.

Pakli bylo výše řečeno, že popravčí knihu písař A napsal, mělo tím být naznačeno, že nejde o knihu psanou postupně, tedy vedenou, nýbrž o v poměrně krátké době sestavený a sepsaný spis, který je u záznamů z rozmezí nejméně dvanácti let v zásadě neměnný. Ke stejnému názoru na vznik "nejstarší části knihy, až k r. 1401 sahající" dospěl už J. Pekař, i když někdy jeho argumentace není zcela uspokojivá. Vyslovil přesvědčení, "že od 'Pivcova pravení' dostala kniha nového pořadatele" a že předchozí text nebyl sestavován rok za rokem, nýbrž později najednou.²³⁾ Jeho mínění je třeba opravit potud, že kniha nedostala nového pořadatele, nýbrž že pořadatele naopak ztratila, neboť skončily záznamy písaře A a v tomto místě počíná časté střídání písařů rukopisu. Považuje-li tedy A. Kalný jednak časté střídání písařů, jednak - pokud jde o nejstarší část knihy - speciálně nepravidelnost či proměnlivost způsobu psaní nadpisů jednotlivých záznamů nebo jejich menších souborů za doklad pro postupné vedení knihy, je zřejmé, že jeho důvody je třeba odmítnout jako falešné.²⁴⁾

Vyslovuje mínění o vzniku nejstarší části popravčí knihy, rezignoval J. Pekař na určení doby, kdy byl její rukopis sestaven či sepsán.²⁵⁾ Kromě skutečnosti, že i zápisy z roku 1401 jsou integrální součástí původního textu písaře A, nelze zdánlivě pro bližší stanovení doby vzniku rukopisu najít oporu. Jakási možnost, byť poněkud krkolomná se však přece jenom naskýtá. Jde o dvojí záznam vyznání, které učinil jakýsi Telec či Telček a jež je jednou vloženo mezi zápisy z roku 1391, podruhé pak zařazeno k výsledkům náležejícím až roku 1398.²⁶⁾ Za pravděpodobnější datum tohoto pravení je třeba považovat rok 1398, pro který mluví drobný, avšak časově ověřitelný údaj Telčkova vyznání týkající se stajického hradu. Spále-

22) Tak Ragscher, tamtéž, s. 20, ale tuto možnost připouští i Kalný, tamtéž, s. 10.

23) Pekař, Ziška II, s. 23.

24) Kalný, tamtéž, s. 10 a 14. V souvislosti s očekáváním pravidelnosti v záznamech a jejich nadpisech lze poukázat i na Hoffmannův. Popravčí zápisy jihlavské, s. 175 - 176, postřeh o úrovni písařů těchto knih.

25) Pekař, Ziška II, tamtéž.

26) K r. 1391 zaznamenal písař A užší znění Telčkova vyznání, záznam č. 9. Mareš, s. 5, zatímco k r. 1398 učiněný zápis, záznam č. 44, Mareš, s. 11, je obsáhlejší na činy, o nichž vypovídá, a u některých i detailnější. Zdá se, že při přepisování bylo užito dvou různých předloh, protože se setkáváme i s odlišnými vlastními jmény (místo v r. 1391 uvedených Příbík a Neveklova a Šlapa z Benešova se v r. 1309 objevují Jiřík z Neveklova a Slad z Benešova), ačkoliv v obou případech je čtení zcela jisté. - Kalný v úvodu, s. 9, sice zaznamenává existenci obou těchto zápisů, ale neupozorňuje ani na dvojí verzi záznamu, ani se nepokouší o datování a dokonce ani v rejstříku není naznačeno, že u dvojice Příbík - Jiřík a Šlap - Slad jde vždy jen o jednu osobu.

ní tří senných stohů Přibíka Stajice Ondřejem ze Strážovic, jak o něm obě verze Telčkova výslechu shodně vypovídají, má nepochybně souvislost s dobytím Stajice, která se pak stala základnou lapkovské družiny. O činnosti jejích členů bohatě vypověděl v roce 1399 Holúbek z Neveklova, ale existuje i údaj z roku 1398 ve vyznání Přibíka z Řehovic.²⁷⁾ Přijmeme-li jako správné vročení Telčkova výslechu rok 1398, je evidentní, že - ať už se písař A dopustil omylu se zapsáním stručnější verze jeho vyznání k roku 1391 z jakéhokoli důvodu - nemohl tak učinit před rokem 1398. Proto také před tímto rokem mohlo být popsáno nejvýše prvních sedm pagin rukopisu, pravděpodobnější však je, že písař A se svou prací započal opravdu na samém konci 14. století, tj. někdy v roce 1400, aby ji ještě dovedl do roku 1401. Proč bylo v tomto momentě od dalšího pokračování písařem A upuštěno (nadále by už patrně muselo jít o vedení popravčí knihy) a proč nikdo jiný v jeho práci nepokračoval, nelze prozatím říci. Je sice možno položit otázku, zda nebyla pro zaznamenávání "vyznání na mukách" po roce 1401 zavedena nová kniha, ale odpověď na ni by mohla znít zcela libovolně. Není známo nic, co by takovému opatření nasvědčovalo, ale ani co by je vylučovalo. Snad jen skutečnost, že po téměř dvaceti letech popravčí úředníci sáhli znovu po odložené knize, naznačuje spíše existenci hiátu.

Náhlé skončení práce písaře A překvapuje, protože popravčí kniha v té formě, jak ji zanechal, nebyla přes výhrady historiků²⁸⁾ zcela odložena a zavržena, naopak jí byla přikládána důležitost. Tu jí nepochybně přičítala osoba nad jiné v tomto ohledu kompetentní, totiž rožmberský popravce Otrád z Vitanovic. Byl to zřejmě tento rožmberský úředník, kdo se postaral o to, aby někdy v roce 1406 právě do této, tehdy uzavřené knihy vešel zvláštní a důležitý záznam. To proto, že šlo o sukus pro Rožmberka nejcennějšího poznatku vyplynuvšího ze čtyř vyznání učiněných hejtmanem Mutinou a jeho lidmi, "jenž sú stekli Stajici". Všichni "pravili a vyznali sú, ež sú zjednáním páně Hervrtovým, jenž sedí na Ročově" a že "měli odtud (míněn hrad Stajice) škoditi pánu z Rosemberka."²⁹⁾ Dokladů o podobných spojeních příslušníků panstva s bojovými či lapkovskými družinami je v popravčí knize více. Specifický význam tohoto svědectví spočívá v tom, že "Hervrt, jenž sedí na Ročově", je osoba totožná s Herbortem z Kolovrat a Ročova, jenž byl v roce 1405, tedy současně s Jindřichem z Rožmberka - tomu bylo svěřeno Bechyňsko - králem jmenován popravcem litoměřického kraje.³⁰⁾ Důkaz o takovémto provinění Kolovratově - třebaš už někdy z roku 1398, ale nevíme, jak se vztahy obou pánů od té doby dále vyvíjely - měl jistě mimořádnou hodnotu. Jeho

27) Holúbkovu výpověď, Mareš, s. 12, přináší záznam č. 66, Přibíkovu, Mareš, s. 10 - 11, záznam č. 39. O dobytí Stajice svědčí již výše uváděný dodatečně po r. 1406 vepsaný záznam, Mareš, s. 20. O vyznání Holúbkově vyslovil Pekař, Žižka II, s. 209, domněnku, že bylo v rukopise špatně označeno nebo časově zařazeno a že mohlo být sepsáno nejdříve v r. 1404, kdy byl v Praze popraven Mikeš Zoul z Ostředku. Považuje totiž za pravděpodobné, že v záznamu uváděný "Mikuláš, ježto jest v Praze odpraven" je s Mikešem Zoulem totožný. Jeho argument je nedostačující, odporuje našim poznatkům o vzniku popravčí knihy a ztotožnění obou osob odráží především Pekařovo přání.

28) Ty vyslovil zejména Pekař, Žižka II, s. 23 a 209.

29) Otiskl Mareš, s. 20, jde o záznam č. 24.

30) Naposledy tuto skutečnost uvádí M. Marešová, Příspěvek k dějinám krajských popravců v předhusitských Čechách. Sborník prací členů SSM St. ústř. archivu v Praze, sv. II, 1, Praha 1989, s. 22.

dodatečné vepsání mezi záznamy popravčí knihy z roku 1397 je svědectvím toho, jakou váhu rožmberský popravce přiznával knize už před pěti lety uzavřené.

Je charakteristické, že se z popravčích záznamů jen zcela mimořádně dovídáme jednu z nejdůležitějších skutečností popravčího řízení, totiž to, kdo prováděl nebo řídil vlastní výslech delikventa či obviněného a kdo rozhodoval o dalším osudu vyslýchaného, jímž mohla být i poprava. Zatímco v případech zápisů jihlavských - souboru vyznání nejrůznějších městské proveniencí a nadto formulovaných jedním z jihlavských písařů³¹⁾ - ustupuje tato otázka do pozadí, není tomu tak u popravčí knihy rožmberské. Ta naopak představuje soubor vyznání sepsaných z pravomoci jediného popravčího orgánu, u něhož vznikla, ale i zde jsou představitelé popravčí moci konkrétně jmenovitě uvedeni jen velmi vzácně. V záznamech z let 1389 - 1409 se tak stalo celkem šestkrát, přičemž v polovině případů byly výpovědi činěny před hradskými úředníky, třikrát pak je tu jmenován popravce, jímž v roce 1389 i v roce 1406 byl Otrad nebo také Jan Otrad z Vitanovic.³²⁾

S osobou tohoto rožmberského úředníka jako by byl přímo spjat vznik popravčí knihy, ale jde spíše o náhodu, která vnesla jeho jméno i označení úředního postavení hned do čela prvního záznamu do rukopisu zapsaného. Otradova bezprostřední účast při jeho vzniku, stejně jako iniciativa je ovšem pravděpodobná. Záhlaví úvodního záznamu popravčí knihy jej jmenuje "Votradem, popravcem z Vitanovic", což může být jak formulace písaře A, tak označení převzaté z listu zaslaného vlašským purkrabím Děřichem a obsahujícího řadu jmen psanců.³³⁾ V roce 1389 přichází Otradovo jméno ještě jednou. V závěru obsáhlého záznamu výpovědi učiněné Petrem Žákem z Jankova se uvádí, že "Petr Žák na mučení Otradovi jest pravil, najprv bez mučení na své svědomie ..." ³⁴⁾ Poslední záznam z roku 1406 byl zmiňován již výše v jiné souvislosti, na tomto místě je třeba zdůraznit jeho závěr. O výpovědi hejtmána Mutiny a jeho druhů se zdůrazňuje, že "to jsú vyznali přede mnú, Otradem popravci".³⁵⁾ Z obou těchto záznamů je zřejmá nejen bezprostřední Otradova účast při vyslýchání delikventů, nýbrž i jeho rozhodující či řídící postavení v této fázi popravčího řízení. K tomuto poznání dospěl už R. Rauscher, který se ovšem soustředil zejména na hledání dokladu o tom, že Otrad nebyl pouhým popravčím úředníkem vrchnostenským, nýbrž popravčím úředníkem Rožmberků jako královských krajských popravců.³⁶⁾ Při této snaze Rauscher pohříchu nevyužil právě výše uváděných zápisů popravčí knihy.

Především výslech Petra Žáka ukazuje širokou Otradovu pravomoc, neboť vyslýchaný nebyl rožmberským poddaným, o žádném rožmberském poddaném nevyprávěl a ani ti, na něž "pravil" se nedopustili žádného činu proti rožmberským poddaným či statkům. Toto negativní zjištění lze ještě dále rozšířit, neboť zůstává v platnosti, i když místo adjektiva rožmberský položíme bechyňský (kraj) či je na-

31) Hoffmann, tamtéž, s. 173 a 177.

32) O Otradovi z Vitanovic nyní M. Truc, Rožmberští popravci 14. věku, in Husitství - reformace-renaissance. Sborník k 60. narozeninám Fr. Šmahela, Praha 1994, s. 191 - 198.

33) Mareš, tamtéž, s. 1, záznam č. 1, O "psání" a "psancích" viz Rauscher, tamtéž, s. 25 an., a nyní Hoffmann, tamtéž, s. 193 an.

34) Mareš, tamtéž, s. 2, záznam č. 4.

35) Mareš, tamtéž, s. 20, záznam č. 24.

36) Rauscher, tamtéž, s. 22 - 23.

hradíme obratem z Bechyňska. Už tento poznatek navozuje otázku, k níž se ještě vrátíme, totiž kam až sahala nebo naopak, kde končila pravomoc tohoto rožmberského popravčího úředníka. Druhý zápis uvádějící jmenovitě popravce Otrada je v tomto ohledu méně průkazný, také však naznačuje pravomoc neomezující se toliko na Bechyňsko. Vlastní obsah tohoto zápisu již byl výše uveden,³⁷⁾ zde zbývá říci, že hrad Stajice je daleko od hranic někdejšího Bechyňska, ale jistě odtud bylo možno snadno škodit na rožmberských zbožích sedlčanském a miličinském. Nicméně o tom, že by Mutinova rota podnikla nějakou nepřátelskou akci proti rožmberským statkům či poddaným se záznam nezmiňuje, ale neznáme jednotlivá vyznání, jež byla jeho základem a nevíme tedy nic o tom, proč a jak se Mutina a jeho lidé do rukou rožmberské popravy dostali.³⁸⁾

Podíl hradeckých úředníků rožmberských na popravčích službách je jen velmi těžko postižitelný, neboť jejich účast při výslechu je v popravčích knize rovněž zmiňována jen minimálně. Poprvé se tak stalo v roce 1394, když v Jistebnici mučili Václava z Kášovic před Jindřichem z Vyhnanic, purkrabím na Příběnickách a rychtářem Řešetem.³⁹⁾ Nešlo o žádného těžkého zločince, Václav byl zloděj nebo dokonce zlodějček a na mukách vlastně přiznal jen krádeže šatstva a jmenoval společníky. O rok později byl vyslýchán kněz Huk vězněný (a také vyslýcháný) na Příběnicích. Stalo se tak před příběnickým správcem Buškem z Kamberka, výše jmenovaným purkrabím Jindřichem z Vyhnanic a jakýmsi Maršíkem, nejspíše Maršíkem Strakou, v roce 1389 připomínaném jako komorník pana Oldřicha z Rožmberka. Huk pochopitelně jako kněz nebyl mučen a vyslýchán byl jen ve věci krádeže dvou koní v Trhových Svinech, spáchaných jakýmsi Jakubem z Přídolí.⁴⁰⁾ Konečně ještě v téže roce byl novohradeckým purkrabím Zúbkem a Petrem Žestovcem, příslušníkem rožmberské klientely, při výslechu mučen Bicek z Votěvck. I v jeho případě se výslech omezoval na jedinou věc, totiž, "že komoň kradený byl jest kúpil, a tomu, čímž jest byl, nevrátil se jest".⁴¹⁾

Z těchto několika málo příkladů nevyplývá najisto, za jakých okolností se při popravčím řízení uplatňovali vedle popravce jiní úředníci, především purkrabí jednotlivých hradů. Žádný z nich (možná jen shodou okolností) nevyslýchal skutečně těžkého zločince, nicméně mohli při vyšetřování užívat mučení, a to jak u poddaných panství, jež sami spravovali, tak u poddaných jiných vrchností, jinak řečeno jak v rámci výkonu patrimoniální správy (nebo v souhlasu s ní), tak v rámci výkonu panovníkem svěřeného popravčího úřadu. V této souvislosti lze poznamenat, že procento mučených bylo asi podstatně vyšší, než jak se jeví podle záznamů tabulky. Přesná formulace zápisů by možná ukázala, že jen výjimkou byl výslech

37) Viz výše, s. 10.

38) Jistou roli mohlo sehrát i to, že v r. 1393 je jakýsi Ješek Stajička, o němž se neví, zda držel stajický hrad, uváděn jako služebník Rožmberkův. Sedláček, Hradý 15, s. 119.

39) Mareš, s. 5, záznam č. 11. Purkrabího Jindřicha z Vyhnanic identifikoval R. Tecl, Ireální jistebnický purkrabí předhusitské doby. Výběr z prací členů Hist. klubu při Jihočes. museu v Č. Budějovicích 29, 1992, s. 229 - 231.

40) Mareš, s. 6 - 7, záznam č. 17. K tomu rovněž Tecl, tamtéž, a P. K. Světecký, Historische Nachrichten (SOA Třeboň, rkp. A 22/1, pag. 211).

41) Mareš, s. 7, záznam č. 21. K tomu Tecl, tamtéž a UB Hohenfurth, č. CXCVI, s. 238, kde P. Žestovec z Olbramovic doložen k roku 1405.

"bez mýk", jimž byli - patrně bez rozpaků - podrobováni i někteří urození "páni".⁴²⁾

Téměř dokonalé mlčení popravčí knihy o hlavním či hlavních vykonavatelích popravčí služby působí rozporuplně. Jistě nelze předpokládat, že by každý nebo většina záznamů rukopisu vždy jmenovala nebo jinak uváděla popravce, a bylo by podivné, kdyby se v tomto ohledu jednotlivá vyznání odlišovala od běžného úzu. Mohli bychom však předpokládat, že alespoň úvodní odstavec knihy zaznamená existenci úřadu a jeho přímého vykonavatele. Za situace, kdy popravčí kniha o něm mlčí, mohli bychom se domýšlet, že je tomu tak proto, že skutečně všechny výsledky i dohled na jejich zapisování absolvoval osobně. Tak tomu patrně nebylo, naprostý nedostatek pramenných údajů nedovoluje však ani takové základní úvahy, jako byl-li v devadesátých letech rožmberský popravce toliko jeden (Otrad) nebo neexistovalo-li jakési residuum z období rozdělení rožmberských statků v osobě druhého popravce, stojícího původně ve službách Petra a Jana z Rožmberka.⁴³⁾ Podobnou možnost nelze zcela vyloučit. Teprve v polovině desetiletí se v popravčí knize jako místo exekuce poprvé objevuje Krumlov, jinak se výsledky neustále odbyvaly na Příběnicích, v Miličíně a jsou z této oblasti zaznamenávány i další, třebas nerožmberské lokality (Vlašim, Borotín, Benešov, Vožice).⁴⁴⁾

Tento pokus o osvětlení vzniku popravčí knihy rožmberské není ani zdaleka úplný, ale snad naznačil, na co se měl její editor zaměřit. Zbývá ještě hlavní otázka: důvody sepsání knihy, tedy její účel. S jejím řešením pak jsou úzce spojeny otázky další, zejména otázka její úplnosti a spolehlivosti, na něž snad budoucnost někdy odpoví.

42) K tomu Rauscher, tamtéž, s. 15 - 17.

43) K tomu srov. M. Truc, Rožmberští popravci 14. věku, s. 196.

44) Do jisté míry tento stav postřehl F. Šmahel, Dějiny Tábora. I/1, České Budějovice 1988, s. 179.

Struktura a obsah popravčí knihy rožmberské

část I - 1389 - 1409

číslo záznamu	strana edice	folio rkp.	písař	datum	město výsledku	mučen?	jméno vyslýchaného	obviněn v záznamu č.	poznámka
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	M1 K 23	3a,b	A	1389	Vlašim?		Diviš Děřana		seznam psanců zaslaný vlašimským purkrabím popravci Otradovi - snad podle výsledku Diviše Děřany
2	M 1-2 K 24	3b	A	[1389]	Přiběnice	M	Václav Pivoluštěk	1	
3	M 2 K 24	3b	A	[1389]	[Přiběnice]		Mařík Hájek		
4	M 2 K 24-25	3b-4b	A	[1389]	[Přiběnice]	M	Petr Žák z Jankova	1	jmenován (popravce) Otrad
5	M 2 K 25	4b	A				Kubec řeč. Honče	3?	
6	M 2-3 K 25-26	4b-5a	A			N	Jan, mlynář pod Pacovem		jmenován Damián, purkrabí na Hrádku
7	M 3 K 26-27	5a,b	A				Sach		

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8	M 4-5 K 27-28	6b	A	1391			Přibík Šibal		
9	M 5 K 28	6b	A	[1398]			Telec		viz záznam č. 44, kde širší znění
10	M 5 K 28	6b-7a	A	[1394]	Příběnice	[M]	zloděj Ozep		oběšen v Příběnicích, v textu: "tu v Jistebnici ... jsou kradli"
11	M 5 K 29	7a	A	1394	Jistebnice	M	Václav z Kašovic, pastýř		výslech před purkrabím Jindřichem a rychtářem Řešetem
12	M 5-6 K 29	7a-b	A	[1394]			Mikeš z Dražic	10	
13	M 6 K 29-30	7b	A	1394			Petr z Petřína		
14	M 6 K 30	7b-8a	A	1395	Miličín	M	Kněch		
15	M 6 K 30	8a	A	1396	Krumlov	M	Henzl, zloděj z Eršláku		
16	M 6 K 30	8a	A				Václav, pacholek Macútův	15	
17	M 6-7 K 31	8a	A		Příběnice		Huk, kněz, vězněn v Příběnicích		výslech před Buškem, Jindřichem a Maršíkem
18	M 7 K 31	8a,b	A			M			anonymní výpověď - jeden pacholek
19	M 7 K 31	8b	A			M	Mikuláš řeč. Uhlář z Přídolí		
20	M 7 K 31	8b	A				Robě		

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
21	M 7 K 31	8b	A		Nové Hradý	M	Bicek z Votěvek		výslech před purkrabím Zúbkem a p. Žestovcem
22	M 7-8 K 31-32	8b-9a	A	1397	Borotín	M	Jan Jaroslavův z Ústí		
23	M 8 K 32-33	9a-b	A		Miličín	M	Matěj Patavcův z Jankova	22	
24	M 20 K 33	9a	B	1406			hejtman Mutina a další		výslech před popravcem Otradem
25	M 8 K 33	9b	A	[1397]	Krumlov	M	Henzl z Frymburka		v textu: "tu v Frymburce jsú zapálili"
26	M 8-9 K 33-34	9b	A		Benešov	M	panoš Malý		viz záznam č. 36 a 38
27	M 9 K 34	10a	A				Václav, někdy Majnušův střelec		
28	M 9 K 34	10a	A		Příběnice	M	Mikulek		
29	M 9 K 34-35	10a,b	A		Krumlov	M	Rybka, pacholek Rackův z Hlavatec		
30	M 9 K 35	10b	A		Krumlov	M	Ondřej z Hlavatec		souvisí s č. 29
31	M 9-10 K 35	10b	A		Mýto	M	Kubín, řeč. Zajíček		
32	M 10 K 35	10b	A		Krumlov	M	Oldřich z Katova		
33	M 10 K 35	10b	A		[Krumlov]		Kúkol, pacholek Alšův		

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
34	M 10 K 35	10b	A		[Krumlov]		Václav, pacholek Mikuláše písaře		
35	M 10 K 35	10b	A		[Krumlov]		Nácko, pacholek Viléma z Hlavatec		
36	M 10 K 35-36	11a	A		Benešov	M	panoš Malý		viz záznam č. 26 a 38
37	M 10 K 36	11a	A		[Benešov]		Friauf, syn Vojslavického	26	
38	M 10 K 36	11a	A		Benešov		Malý (pokrač.)		viz záznam č. 26 a 36
39	M 10-11 K 36	11a,b	A	1398		M	Příbík Volkěrov z Řehovic		
40	M 11 K 37	11b	A			M	Jan Kostín		
41	M 11 K 37	11b	A			M	Jan z Domašína		jmenován popravce Otrad
42	M 11 K 37	11b	A			M	Bušek		
43	M 11 K 37	12a	A			M	Trs		
44	M 11 K 37	12a	A			M	Telček		viz záznam č. 9, kde užší znění
45	M 11-12 K 38	12a	A		Vožice	M	Tožek		
46	M 20 K 38	12b	B'		[Soběslav]	M	Michal z Rovného		"v Soběslavi na mučení..."

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
47	M 20 K 38	12b	B'		[Vlašim]		Chocovec		"Chocovec, ježto v Vlašimi oběšen"
48	M 15-16 K 38-39	13a,b	A	1401			Diviš z Hrádku	62	
49	M 16 K 39	13b	A	[1401]			Hanuš řeč. Babka		Divišův tovaryš
50	M 16 K 40	13b	A	[1401]			Petr z Třebíče		Divišův tovaryš
51	M 16 K 40	13b- 14a	A	[1401]			Štěpán z Božejova		Divišův tovaryš
52	M 16 K 40	14a	A	[1401]			Vidima	1?	Divišův tovaryš
53	M 16 K 40	14a	A	[1401]			Hotaše		Divišův tovaryš
54	M 16 K 40	14a	A	[1401]			Petrík z Čence		Divišův tovaryš
55	M 17 K 41	14b	A	[1401]			Hanuš Meiksner	52	Divišův tovaryš
56	M 17 M 41	14b	A	[1401]			Hanuš Reiter		Divišův tovaryš
57	M 17 K 41	14b	B''				Hanzl von Wizen		
58	M 17 K 41	15b	A		Budějovice	M	Čeč [z Těchonic]	60	"Čeč v Budějovicích mučen a sřat", "to Kočiřka také praví"
59	M 17 K 41	15b	A				Dominik	58 60	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
60	M 17-18 K 41-42	15b- 16a	A			M	Kočička	58	
61	M 18 K 42	16a	A		purkmistr a konšelé ze Sušice o Alšíkovi				psání
62	M 18 K 42-43	16b	A		[Soběslav]	M	Motyčka		"v Soběslavě jsa mučen a tu oběšen"
63	M 18-19 K 43	17a	A			M	Martin ze Štítař		
64	M 19 K 43-44	17a,b	A			M	Ujček		
65	M 19 K 44-45	17b- 18a	A			M	Vanira ze Sedlčan		
66	M 12 K 45	18a	A	1399		M	Holúbek z Neveklova		
67	M 12-13 K 45-46	18b- 19b	A		Praha	M	Vachek		psání, popisy osob, viz záznam č. 69
68	M 13 K 46-47	19b- 20a	A		[Soběslav]	M	Palůček, krejčí		"v Soběslavi na mučení pravil" Sokolova čeleď!
69	M 13-14 K 47	20a	A				Václav, panoše Suchého Črta		"vyznal před mukami, opět vyznal" viz záznam č. 67
70	M 14 K 47	20a	A				Pikůšek z Evančic		
71	M 14 K 47	20a	A			M	Hříz, služebník Sokolův		popisy osob
72	M 14 K 48	20a	A			M	Jakeš ze Zhoře		viz záznam č. 73

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
73	M 14 K 48	20b	A		[Praha]	M	Petr řeč. Mácha		psanci od konšelů novoměstských z Prahy, viz záznam č. 72
74	M 14 K 48	20b	A			M	Jan ze Sudoměře		
75	M 14-15 K 48-49	20b- 21a	A			M	Jorgl Haucenperger		
76	M 20 K 49	21b- 22a	B'				Pivec		
77	M 20 K 49	22a	B'				Bušek, syn Kobylův ze Skřídel		
78	M 21 K 49-50	22a	B'				Čenček, řeč. Kozel z Volešné		
79	M 21-23 K 50-53	23a- 25a	C	1409 před 2. 6.	[Budějovice]		Matěj vůdce	81	viz záznam č. 83
80	M 23-24 K 53-54	25b- 26a	C	1409 před 2. 6.	Třeboň	M	Ondřej, kovář z Libína		"v Třeboni mučeného a oběšeného"
81	M 24 K 54	26b	C	18.7.	Krumlov		Strachota z Osového a Míka Hanzlův z Rychnova	79	"v Krumlově oběšeného"
82	M 24 K 54-55	26b	D			N	Andlína		lat. zápis
83	M 24-25	26b	E	[po 2. 6. 1409]		N	Beneš Macuta z Heršláku	79 81	"přiznal se ke všemu, co Matěj vůdce v Budějovicích pravil"

Este prabus gresit ze Sgind a fan ungurei Sgind sta zeab a pan pater ungurei
Sgind ofa de puzolau giti am lofel a fanazeu obliupit

ca. 1870. pravit gresit pe linie, a martine pe la pamy Goloff z Gradyskie rakuskiom
graden bnay gfu buzeli

[illegible]

abbe prindit gupit zu philipp bister habranthow zu morawa bylt gupit volkswort gupit

alle probul gneft zu pflichten wasser hawenwos zu pflichten
alle probul gneft zu pflichten wasser hawenwos zu pflichten
waffelwos pflichten zu pflichten wasser hawenwos zu pflichten
großwos pflichten zu pflichten wasser hawenwos zu pflichten

großem ~~Wald~~ gien allen, pflastt man giest, wie man
 die prahlst giest zu manen Golt a per Goltene swa perant luffte swa pome
 gindonne pantoft gien lichte monndunge arylknie zu gien giest wial

Ad prelores quos ne maxime paratior, tantocius mittere possis, quos prelores
venerabilibus aciem a conspectu prelores dampnabili tollas, quos meos, quos
Abbas sine quibus videri utinam quod bonissimum proprii.

Barbagrimie

Wankarime
matrae dyn paratizow 7 kankol namn barq jankoll gnyft zue pnylyt. Gower
gnyfto gnyfto brydy oblywemijer panywos; gnyfto gnyfto obndt qantokoll znlow gud
wooly bu gnyfto byal adol gnyfto gnyfto pnykolan banydy u jankolins
banydy by

nooby kun greft Royal adur greft-gny pteasan asonow in p
Tale pulub greft zu plista per 3 d'empo? per 3 d'engst 8 pany muleffine day
dragoris y luyli gpi

*Cabe pradiel gust que martin d'herich pmoche dampnodely ze btoze kmitulstffpofon
byemman gpa d'vencpradue bfmuy macy gpa btmole upropoli gna pad fo napof*

~~Die~~ prahel guest zu gfr gmuch stau & huzie w^a brennprobe tu edlan yfres
20 8 1906

Cable gradual gust / petripetrip / pffonda dylsony nallanyka am pnow amany
Cable gradual gust qm 3 denit muezony fohom petr dykem 7 barlyaz put dom
Stupanodiy 7 panbarus ofn bych a apnyss pfbal ofayms gust byt

Take probul guest ze ordlo brangh afmym bradl guest

Dale: mabel goste ne posojte omyim goste stan v padaki v prale opoz
zabofelam

[illegible]

Handl von Wipen

Handl von Wipen

Handl von Wipen

Handl von Wipen

Handl von Wipen

Handl von Wipen

PŘEDHUSITSKÝ URBÁŘ VŠÍ ORTVINOVICE A VZTUHY

Bohumír Janoušek

Stále ještě lze nacházet prameny o životě venkovských obyvatel, "kteří svými prostými opakovanými aktivitami "malých dějin" spoluvytvářejí ony "dějiny velké", jak záslužně poznamenává Rostislav Nový.¹⁾ Potvrzují se částečně i slova Františka Grause, "že další systematické zkoumání objeví - ne-li nějaký veliký a významný urbář, tato možnost se přece jen dnes jeví dosti vyloučena - dosti zlomků zachovaných na přídeších nebo pozdějších opisy, popř. výpisy ze starých urbářů".²⁾

Osudy písemností vsí Ortvinovice a Vzduhy tyto domněnky potvrzují.

Vsí Ortvinovice³⁾ a Vzduhy⁴⁾ zeměpisně nespádají do okruhu "Táborsko", bývaly kdysi nedaleko na východ od Českých Budějovic. Obyvatelé obou vsí - stejně jako obyvatelé celých jižních Čech - tvořili "lidské zázemí" Tábora.

Ortvinovice a Vzduhy byly na rozhraní rožmberského a budějovického panství.⁵⁾ Držitelé obou vsí z řad drobné šlechty si svědčili vzájemně na kupních i jiných smlouvách.⁶⁾ Z těchto končin pocházeli úředníci některých rožmberských držav v okolí Tábora. Nelze pominout vzájemné styky poddaných z rožmberského panství s poddanými z města České Budějovice a jeho okolí. Tyto a další otázky čekají na zpracování.⁷⁾

Urbáře pro Vzduhy a Ortvinovice z roku 1409 a na ně navazující urbáře přibližně z poloviny a z poslední třetiny 15. století zůstaly dosud na okraji zájmů historiků. K. J. Erben se o nejstarší urbář zajímal v souvislosti s rodinou Ondřeje Puklice. Theodor Wagner se o urbáři zmínil v souvislosti s historií obou vsí, práce však zůstala v rukopise. Bedřich Böhnel napsal do regionálního časopisu kompilativní článek, v němž vycházel především z pojednání K. J. Erbena. Také nejnovější využití obou urbářů (zvaných Janem Smilem z Křemže "registra") pro Ortvinovice

1) R. Nový, TA 5, 1993, s. 33. Potvrzují i jeho zmínku o projektu dr. Josefa Pelikána (+ 1956). Po roce 1945 jsem jmenovanému pomáhal drobnější heuristickou prací a o tomto projektu mi vyprávěl.

2) F. Graus, DVL 2, s. 338.

3) D. o. Č. Budějovice. Dvůr u Zvíkova, 4 km jižně od Lišova. A. Profous, MJ 3, s. 287.

4) Vzduhy (d. o. Č. Budějovice) bývaly jižně od Lišova. A. Profous, MJ 4, s. 680.

5) Zaliny, Ledenice, Stěpanovice, Lišov, Zvíkov, Rožmberské dominium roku 1374 a 1460 - mapová příloha A. Míka, Rozkvět a pád.

6) Příklad: Pešík ze Vstuh a na Čeřejově svědčí roku 1367 na listině bratří Jošta, Petra, Oldřicha a Jana z Rožmberka. T. Wagner, Vstuh u. Urtinowitz, s. 1. Kunáš ze Vstuh spolu se Sezemou z Ústí a Janem ze Zvíkova svědčí roku 1364 na listině Vítka z Landštejna (Landštejn u Ledenic). K. Köpl, UB, s. 121-122, č. 182. Bylo tomu tak i v pohusitské době. K. J. Erben, ČCM, 1846, s. 166-167.

7) Jan ze Zvíkovce (Zvíkova) roku 1388 purkrabí na Přiběnicích. Srov. A. Sedláček, Hradý 7, s. 69. Zvíkov, tvrz čp. 19, pravděpodobné datum založení tvrze rok 1406. UPČ, T - Ž, sv. 4, s. 375. V českobudějovické Liber losungarum 1396 - 1416 je mnoho dokladů o trvalém pohybu počtu chudých řemeslníků i obyvatel městských vesnic. Velmi podnětné, nadějné a záslužné jsou studie J. Čechury o nové interpretaci této berní knihy a o poplatnících v ní uváděných. JSH 56, 1987, s. 1 - 12 a s. 57 - 70.

a Vztuhy z roku 1409 sloužilo k ilustraci významné, stále otevřené otázky o poddanství v předhusitských Čechách.

Přední znalec archivních pramenů archivu města Českých Budějovic Zdeněk Šimeček v diskusi s B. T. Rubcovem k tématu "O poddanských poměrech v nejjižnější oblasti Čech v období předhusitském" využil těchto urbárů k výpočtu renty peněžní, renty naturální a roboty pro poddané ve Vztuhách a Ortvinovicích. Cílem bylo dokumentovat, že "ve vsích, které náležely k rytířskému nebo měšťanskému statku ... nemusela být situace stejná s tou, která je prokazatelná ve velkých domíniích". Bádání k této problematice zdaleka není uzavřeno.⁸⁾

Záměrem tohoto pojednání není podrobný všestranný rozbor pramenů, nýbrž v duchu myšlenek R. Nového a F. Grause zpřístupnit ve třech časových rovinách urbáře pro stejné vesnice, které dosud nikdo v úplnosti neotiskl.

K zachování textů předhusitského a obou následujících urbárů přispěla shoda šťastných náhod.

Rozhodující zásluhu měl českobudějovický městský radní Matyáš Klaudi, který našel "Knihu pamětní Jana Petříka z Benešova" roku 1818 v neuspořádané, rozházené městské registratuře.⁹⁾

Velkou posilou rozvoje vlasteneckého života v Českých Budějovicích na sklonku první poloviny 19. století bylo ustanovení vlasteneckého kněze P. Antonína Krejčího kaplanem českobudějovického farního úřadu.¹⁰⁾ P. Antonín Krejčí, významný organizátor vlasteneckého života ve městě v druhé čtvrtině 19. století a v památném roce 1848, projevoval lásku k české historii hlubokým studiem i konkrétní sběratelskou činností. Zachránil mnoho významných uměleckých památek a zejména pak významné písemné prameny k českým dějinám (např. dvě táborské městské knihy z let 1432 - 1450 a 1465 - 1500) i literární památky (zlomek staročeské básně Alexandreis). Otevřeně se hlásil k odkazu husitství. Církevní a státní úřady P. Antonína Krejčího za tvořivé vlastenectví roku 1848 uvěznily. Po propuštění z vězení jej překládali církevní činitelé z fary na faru až skončil v odlehlé Folmavě na Šumavě, kde jej navštěvovali významní čeští politici a kulturní činitelé, mezi nimiž nechyběla ani Božena Němcová.¹¹⁾

8) Z. Šimeček, ČsČH 19, 1971, s. 568 - 574.

9) Tzv. Kniha pamětní Jana Petříka z Benešova, sign. D 100. Na předešlé rukou M. Klaudiho: "Gefunden in den unordentlich verworfenen Schriften der Alten Registratur von M. Klaudi." Ředitel kanceláře úřadu magistrátu města Českých Budějovic Karel Václav Pattberg se snažil na konci 18. stol. uspořádat písemný materiál městského archivu. Zdá se, že se mu nepodařilo shromáždit veškerý materiál. Na fol. 373v KP Jana Petříka Klaudi znovu poznamenal: "Dieses schätzenswerthe Buch fand in einem Wust unordentlich in der hiesigen Registratur zerstreut, den Mäusen und Bücherstaub gewissenlos überlassen. Schriften mit mehreren schätzbaren Manuscripten, Urkunden und Protokollen 1818 M. Klaudi, Stadtrath." - Druhou významnou knihu, kterou píše Jan Petřík vedl. tzv. knihu červenou (sign. D 101) zachránil roku 1784 K. V. Pattberg, jak sám napsal na titulním listu: "Ad Archivum Regiae libero-montanae urbis Boemo - Budvicensae pertinens. A pag. 1. usque 138 a Joanne Petrik de Benessowa synd. Budw. conscriptus. ... Hic liber auro pretiosior, continet enim principaliora omnis generis instrumenta, iura, acquisitiones et privilegia huius civitatis concernentia, quae maximam partem dispensantur. 1784 Pattberg." O Pattbergovi B. Janoušek. Průvodce MA ČB. s. 5.

10) Osudy jsou nevyzpytatelné: P. Antonín Krejčí byl ustanoven jako německý kazatel, zatímco P. Šimon Schneider jako kazatel český. A. Bajerová, Svatodušní bouře, s. 204.

11) B. Janoušek, JSH 32, 1963, s. 163 - 176 a naposledy J. Kořálka - R. Tecl, HT 1, 1978, s. 45 - 77, zvl. s. 55, 72 - 77. Z jejich závěru plyne, že P. Antonín Krejčí zachránil v Českých Budějovicích ne jednu, ale s velkou pravděpodobností dvě táborské městské knihy - druhá byla kniha kšaftovní z let 1465 - 1500. - J. Kramář, ČL, 1952, s. 166. Počátkem roku 1852 předložil domazlický okresní hejtman Zahradka soupis kompromitovaných osob. Kromě manželů Němcových se v něm setkáváme

Za svého působení v Českých Budějovicích upozornil P. Antonín Krejčí svého přítele Karla Jaromíra Erbena na různé zprávy a písemnosti zanechané českobudějovickým městským písařem Janem Petříkem z Benešova,¹²⁾ který za svého působení v Českých Budějovicích v 16. století pečlivě opisoval důležité starší písemnosti dotýkající se života města. Odborná průprava a nevšední cit pro historické povědomí vedly Jana Petříka ke shromažďování starých písemností, objasňujících kořeny různých sporů, smluv, ujednání. Jeden z dlouhodobých sporů se týkal vsi Ortvinovice a Vztuhy a začal ve 30. letech 16. století. Jednání byla velmi složitá, rozporuplná. Nelze celý spor rozebírat, neboť není předmětem tohoto pojednání. Důležité je, že v souvislosti s tímto sporem se zachovaly v opisech důležité historické prameny.

Při shromažďování písemností k posouzení sporu o vsi Ortvinovice a Vztuhy, objevil Jan Petřík i literární památku - dílko "Tragoedia Anreae Puklicz Budvicensis. Filius in occisum patrem". Autorem literární památky byl Jan, syn Ondřeje Puklice, českobudějovického primátora, zavražděného při nepokojích ve městě roku 1467. Jan Puklice popsal, "kterak sú Budějovští otce mého dobré paměti zabil neprávě, nešlechtně a zrádně beze vsí viny, jež to jim i tomu městu mnoho dobrého učinil a zjednal".¹³⁾ Literární památka zaujala Karla Jaromíra Erbena, neboť "životopisy znamenitých mužů ... jsou příspěvek velmi důležitý k objasnění dějepisu země ... a tím větší důležitosti nabývají, čím větší bylo působení osoby té, a čím blíže se příhody její s důležitostmi zemskými stýkají".¹⁴⁾ Dále Erben zdůraznil okolnost, že "pán i rytíř jednaje vždy také své vlastní jméno před sebou nesl", jméno významného měšťana "pod zástěrou obecného usnešení neznámo zůstalo", pokud je "zvláštní okolnosti, ano často i pouhá náhoda před zahynutím nezachovaly". To platilo právě o Ondřeji Puklicovi ze Vztruh, "muži v dějinách města Budějovického snad nejvýtečnějším".¹⁵⁾ Osud Ondřeje Puklice a jeho rodiny byl hlavním předmětem zájmu Erbenova pojednání. V souvislosti s majetkovými poměry rodiny uvádí i některé údaje o vesnicích Ortvinovice a Vztuhy, jak je do své "Knihy pamětní" zapsal písař Jan Petřík z Benešova.¹⁶⁾ Jen skutečnost, že životní osudy Ondřeje Puklice nevzbudily hlubší zájem historiků,¹⁷⁾ unikly náležitě pozornosti i Petříkovy opisy dvou předhusitských urbářů pro vesnice Ortvinovice a Vztuhy z roku 1409.

Věrohodnost a pravdivost opisů jiných písemností, pořízených Janem Petříkem z Benešova (v knize zv. pamětní i v knize zv. červená) opravňuje k závěru, že máme před sebou dva prameny, rozšiřující počet předhusitských urbářů, jejichž edici zahájil Josef Emler (Decem registra censuum etc.).¹⁸⁾ Kromě treboňského

s dělníky, řemeslníky, studenty, domáckým lékařem MUDr. A. Klementem, s faráři Sládečkem a Ant. Krejčím, dále s učiteli a úředníky, většinou označenými za komunisty nebo červené republikány.

12) J. Jireček, Rukověť 2, s. 105 - 106; F. Dvorský, ČČM 58, 1884, s. 304; B. Janoušek, JSH 23, 1954, s. 83 - 93; R. Huyer, BZ 1926, č. 9; K. Pletzer, JSH 28, 1959, s. 17 - 24, 40 - 47.

13) K. J. Erben, ČČM 1846, s. 193; J. Jireček, Rukověť 2, s. 158.

14) Tamtéž, s. 163.

15) Tamtéž, s. 163 - 164.

16) K. J. Erben, ČČM 1846, s. 163 a d. soustavně píše Jan Přibík místo Petřík.

17) F. Palacký, DNC IV/2, s. 385 a poz. 291) zde odkazuje na článek K. J. Erbena v ČČM 1846, rovněž tak R. Urbánek, ČD III/2, s. 771 - 772. Z Erbena čerpali pro literární zpracování V. Vlček (Ondřej Puklice), JV Literatura - Divadlo, s. 84, R. Šimáček (Jan Puklice ze Vztruh), tamtéž, s. 171.

18) J. Emler, DRC. Srv. F. Graus, DVL 2, s. 316 - 338.

klášterního urbáře z roku 1380 a účtů třeboňského kláštera 1367 -1407,¹⁹⁾ rožmberského urbáře z roku 1380²⁰⁾ a výběřního rejstříku zlatokorunského kláštera 1415 - 1420²¹⁾ doplňují oba v opisech zachované urbáře pro Ortvinovice a Vzduhy obraz předhusitské vesnice v jižních Čechách.

Důležité je, že se zachovaly opisy urbářů i z konce čtyřicátých let 15. století, kdy vesnice vlastnil Ondřej Puklice, a po roce 1467 - kdy vesnice po násilné smrti Ondřeje Puklice vlastnil jeho syn Václav Puklice.

Nejstarší zprávy o Vzduhách a Ortvinovicích jsou ze 14. století.

V z t u h y

Od roku 1367 nacházíme v listinách Pešíka ze Vzduh a na Čerejově.²²⁾ Téhož roku jeho bratr Kunáš ze Vzduh svědčí na listině, kterou bratři Petr, Jodok, Oldřich a Jan z Rožmberka přejímají od Franka ze Zalin činži v Domaníně.²³⁾ O sedm let později Kunáš spolu se Sezemou z Ústí a Janem ze Zvíkova vystupuje jako "discretus et honestus vir" 16. října 1374 v úloze svědka na listině budějovického farního kostela. Touto listinou Vítek z Landštejna²⁴⁾ prodává za 25 kop gr. k oltáři Petra a Pavla činži ve výši 5 kop gr. na pěti láněch ve vsi České Ohrazení.²⁵⁾ O rok později se Kunáš ze Vzduh znovu objevuje.²⁶⁾ Spolu s Janem z Mysletína²⁷⁾ svědčí 3. srpna 1376 na smlouvě Vítky z Landštejna s ledenickým farářem o nějaké pozemky.²⁸⁾ Naposledy se s jeho jménem setkáváme 11. června 1387 mezi svědky (spolu s Ondřejem, purkrabím v Ledenicích, Ješkem řeč. Rychtařík z Kojákovic) při pořízení notářského instrumentu, jímž Kateřina, vdova po Vítkovi z Landštejna, odstoupila ves České Ohrazení Tomáši (Thome), oltářníku oltáře sv. Petra a Pavla v budějovickém farním kostele a jímž poddaní této vesnice veřejně uznali oltářníka za svého pána.²⁹⁾

19) F. Graus, DVL 2, s. 330. K urbáři rožmberskému, resp. k jeho vzniku, se naposledy vyjadřoval M. Truc, SAP 22, 1972, s. 120 - 121 (léta 1379 - 1383 případně 1380 - 1381).

20) F. Graus, DVL 2, s. 332.

21) Tamtéž, s. 338 - 352.

22) R. Hoyer, BZ 1927, č. 81.

23) T. Wagner, Wstuhy u. Urtinowitz, s. 1. Srv. A. Profous, MJ 4, s. 720. O Frankovi ze Zalin A. Sedláček, Hradý 3, s. 127.

24) Hrad Landštejn 11 km jv. od Českých Budějovic. Jediná zpráva z roku 1376. Ve 40. letech 15. stol. již pustý.

25) Köpl, UB, s. 121 - 122, č. 182.

26) "Inter Rendlinum et Onssonem de Wilhlav et Kunassum de Wstuh.

Nos Wenczeslaus iudex, Symon Calsmayd, pro tunc magister civium, Stephlinus Wayss, Cristanus carnifex, Fridlinus limifex, Rudlinus Clauwer, Nicolaus Halpmagistr ceterique iurati cives in Budwais tenore presencium recognoscimus universis in hiis scriptis, quod constituti coram nobis Fridlinus Rendlini et uxor sua, nobis concives, recognoscentes fassi sunt strenuos milites Onsonem de Wilhlav et Kunassum de Wstuh pro hereditate eorum Dubiczka nuncupata, quam Jeskonii dicto Hrossa venderunt, suos legitimis disbrigatores pro dicta hereditate iuxta iura consuetudines terre Bohemie approbatas, dicto Hrose ipsam exbrigando, obligasse. Promiserunt enim prefati Fridlinus et uxor sua, quidquid dampni prefati strenui milites propter disbrigacionem dicte hereditatis perciperent seu percipere possent, [quod] illud totum debent et tenentur ipsis reservare et ad plenum restaurare. Scripta sunt hec feria sexta proxima post festum Lucie virginis anno domini millesimo trecentesimo septuagesimo quinto." [1375, 21. 12.] LVCB, fol. 1v. - K. Köpl, UB, č. 192, s. 127 znal jen stručné Pingasovy výpisy z nejstarší zachované městské knihy českobudějovické. O Doubíčku A. Sedláček, Hradý 3, s. 289. O Onšovi z Vilhav opět A. Sedláček, MSH, s. 967.

27) 10 km jv od Českých Budějovic. A. Profous, MJ 3, s. 161.

28) T. Wagner, Wstuhy u. Urtinowitz, s. 1.

29) K. Köpl, UB č. 443, s. 232 - 233.

Antonín Profous uvádí různé tvary místního jména *Vztuhy* (Stuhy, ve Stuhách) a domnívá se, že asi označovalo "polnosti táhnoucí se jako *stuh*".³⁰⁾

Ortvinovice

U Ortvinovic³¹⁾ uvádí A. Profous první zmínku až z roku 1531, z období sporů pana Ekharta z Ortvinovic.³²⁾ Je však nepochybné, že ves jménem Ortvinovice byla již ve 14. století a spolu se Vztuhami tvořila drobné odloučené panství.³³⁾

Jméno Ortvinovice uvádí A. Profous jako ves lidí Ortvinových (Ortwinus, miles de castro Znoimensi). Není bez zajímavosti, že Kunáš ze Vztuh je v listinách nazýván "strenuus miles".³⁴⁾

Před rokem 1409 obě vesnice získala rodina bohatého českobudějovického řezníka Alblina ("vel potius Lanio dictus").³⁵⁾ Po Alblinově smrti (1405) zdědila rozsáhlý majetek vdova Alžběta (Elisabeth Alblinissa) a rozšířila jej o Vztuhy a Ortvinovice od Smila z Křemže.³⁶⁾ Potom obě vsi držela její dcera stejného jména (Elžka), která se provdala za zámožného cáhlovského³⁷⁾ kupce a měšťana Wolfganga Pochomera.³⁸⁾ Jejich tři dcery se provdaly za budějovické měšťany.³⁹⁾ Nejvýznamnější byl sňatek dcery Magdaleny s Ondřejem Puklice, jehož rodina zdědila Ortvinovice a Vztuhy.⁴⁰⁾ Dlouholetý budějovický purkmistr Ondřej Puklice, jemuž obě vsi Magdalena spolu se sestrami Kateřinou a Alžbětou roku 1445 zapsala do desek zemských, se potom psal "ze Vztuh". Jeho synové se nazývali "urození panoši" a užívali vlastního erbu.⁴¹⁾

Z početné rodiny purkmistra Ondřeje Puklice mají význam synové Jan,⁴²⁾ ze-

30) A. Profous, MJ 4, s. 680.

31) 4 km jižně od Lišova. Dnes okres České Budějovice.

32) A. Profous, MJ 3, s. 287.

33) KP Jana Petřika, fol. 152v.

34) LV CB, fol. 1v, 21. 12. 1375: "... strenuus milites Onsonem de Wilhlaw et Kunassium de Wstuh ...". Podle V. Schmidta, Deutsche Arbeit, s. 573 byl Ortwin, zmiňovaný ve 13. století, zetěm pána z Landštejna.

35) Svědčí o tom záznamy v LL 1396 - 1416 např. pro rok 1396 fol. 6r.

36) A. Profous, MJ 2, s. 383 (nejen "de Kremzz", nýbrž i "de Kremzz alias de Chlum").

37) Libera Civitas, Freistadt, Cáhlov v Horním Rakousku.

38) Příbuzenstvo rodiny Pukliců viz příloha I.

39) Kateřina za Petra Štettnera, Alžběta za Zikmunda Kutřere a Magdalena za Ondřeje Puklici. K. J. Erben, ČCM, 1846, s. 166.

40) K. J. Erben, tamtéž, s. 166.

41) Tamtéž, s. 168.

42) Zemřel ve věku dvaceti osmi let na mor v jednom týdnu se svými dvěma syny a dvěma dcerami (roku 1482). Za manželku měl dceru českobudějovického měšťana Ondřeje Sovy ze Srubce. Jejich dcera Jana se provdala za Linhartu Ekharta z Cáhlova (měli dvě děti - Mikuláše a Jana). Linhart Ekhart se po smrti Jany podruhé oženil s Martou, dcerou měšťana Antony z Cáhlova (dětí: Markéta a Barbora, která se provdala za českobudějovického měšťana Migala). Jana odstoupila 24. února 1502 Linhartu Ekhartovi Vztuhy, Ortvinovice, Srubec, Krnín, Hamerský mlýn, poddané a polnosti v Čejkovicích, ve Světlicku. Po Linhartově smrti jeho syn Jan se roku 1539 dostal do sporu s nevlastními sestrami Markétou a Barbarou o vsi Vztuhy a Ortvinovice. KP Jana Petřika, fol. 159v. O rozsáhlosti a složitosti sporu viz R. Huyer, BZ 1927, č. 81; T. Wagner, Wstuhy u. Urтинowitz, s. 25 a d. Poslední známý záznam o vsi Ortvinovice je z roku 1564:

Ves Urтинowicze s touto povinností:

Gira na Trzesstikowie při S. Girzi 48 gr. 5 1/2 den. při S. Hawle tolikéž, slepic při Svatým Hawle 5.

Janek při S. Girzi 43 gr. 5 1/2 den., při S. Hawle tolikéž, slepic při S. Hawle 5.

Thomess Praziak při S. Girzi 30 gr., 4 1/2 den., 1/2 hal.,

mřel roku 1482, a Václav, zemřel asi roku 1500. Jan podrobně sepsal dramatické události úkladné vraždy svého otce 1467. Václav doplnil vývod svého rodu chybějícími údaji a všechno přeložil do latiny (latine [!] omnia pro memoria suorum successorum conscripsit).⁴³⁾

Vztahy mezi členy rozvětveného příbuzenstva nebyly vždy nejlepší – zejména pokud šlo o majetek – a tak na konci 30. let 16. století vznikl dlouholetý složitý majetkový spor. Skončil v polovině 60. let 16. století. Drobné neshody však pokračovaly nadále. Za třicetileté války byly obě vsi zničeny. V Ortvinovicích zůstal jen dvůr.⁴⁴⁾

Zbytky obou vsí se smlouvou z 16. listopadu 1633 dostaly do majetku královského třeboňského panství, od roku 1661 byly součástí schwarzenberského panství.⁴⁵⁾

Pokud není jinak uvedeno, paginace se týká Knihy pamětní Jana Petříka z Benešova.

1. Urbář z roku 1409

V z t u h y

V úvodu o vesnici Vzduhy shrnul Jan Petřík celkové povinnosti poddaných - úroky z lánů, z roboty, dodávky slepic k vánocům.

fol. 150 v

Wstuhy. Lanuóv etc.

Item nerovně platí od lánů, jeden dává více než-li druhý. Než před lety dávali od lánů puol kopy při jednom úroce. A což tuto psáno, to jest vypsáno z register páně Smylova z Chlumu. A dávají k Svatému Jiří tři kopy osm a čtyřiceti^{a)} grošuóv, dva peníze, jeden haléf, id est kop 3, gr[ošů] 48, p[eněz] b) 2, h[aléf] 1. Item k Svatému Havlu dávají tolikéž jako k Svatému Jiří tři kopy, osm a čtyřiceti grošuóv, dva peníze, jeden haléf.

Item toho všeho úroku, což [ve] Wstuhách nebo ze Wstuh dávají a platí jakožto k Svatému Jiří a k

při S. Hawle tolikéž, slepic 4 1/2.

Klyma při S. Girzi 39 1/2 gr. 1/2 hal., při S. Hawle tolikéž slepic 4 1/2.

Holey při S. Girzi 30 gr. 4 1/2 den. 1/2 hal., při S. Hawle tolikéž, slepic 3 1/2.

Petr při S. Girzi 35 gr. 1 1/2 den. při S. Hawle tolikéž, slepice 4.

Bemttl při S. Girzi 17 1/2 gr., při S. Hawle tolikéž, slepice 2.

Blaha Bussta při S. Girzi 35 gr. 1 1/2 den, při S. Hawle tolikéž, slepice 4.

Biczek při S. Girzi 12 gr. 1 den, při S. Hawle tolikéž, slepice 4 1/2.

KP Jana Petříka, fol. 171r. - O Vstuhách je jen jedna zmínka: "Wes Wstuhy. Kubala při S. Girzi 39 gr. 1/2 den."

43) KP Jana Petříka, fol. 149v.

44) T. Wagner, Wstuhy u. Urtinowitz, 28v a dále; R. Huyer, BZ 1927 č. 81, BZ 1923, č. 17 a konečně A. Sedláček, Hradý 3, s. 144.

45) T. Wagner, Wstuhy u. Urtinowitz, fol. 32v a dal.

Svatému Havlu, přide do roka sedm kop, šest a třicet grošuův, pět peněz. 7[kop]^{c)} 36 grošů, 5 den., 0 halěř.

Item roboty^{d)} každý rok od jednoho lánu mají deset dní dělati ve žně nebo deset žencuův dáti a poslati a to okolo Svatýho Jacuba, když by jim rozkázali, ale pan Smyl jich nepotřeboval a také daleko od něho seděli, i dávali jemu za každý groš neb sedm peněz za jeden den roboty. Ale kdož by blízko vedle nich seděl a jich na žně potřeboval, jsú pánu svému povinni dělati a robotovati aneb za sebe dobrého žence dáti. Summa za roboty jedna kopa, osmnáct grošův, dva peníze. 1 kopa 18 groš. 2 den. 0 h[alěř].

Item kuory^{e)} nebo slepice^{f)} dávají každý rok k Božímu Narození od jednoho lánu čteři [!] slepice, ale také dávají místo kuory od lánu dvanáct peněz. To přide summa dvanácte grošův bez jednoho peníze.^{g)} 12 gr.[minus] 1 den.

Textové poznámky

- a) *Písař střídá –dc– nebo –dcz– místo –c–. Přepisují všude –c–.*
- b) *Zkratka "p" umožňuje výklad "parvorum" nebo "peněz". Písař obojí střídá.*
- c) *Používá "kopa", "sexagena" nebo zkratku β.*
- d) *Slovo "roboty" zvětšenými typy kurzívy.*
- e) *Slovo "kuory" zvětšenými typy kurzívy.*
- f) *Slovo "slepice" zvětšenými typy kurzívy.*
- g) *Následuje značka: ./.*
- h) *Zkratka: minus.*

Následuje rejstřík pana Smila z Křemže, opsaný kolem 23. dubna 1409 do rejstříku paní Alblinissy, odkud jej spolu s dalšími záznamy Ondřeje Puklice opsal syn Ondřejův Václav.

Haec descripta sunt de Registris domini Smilonis de Kremcz^{a)} in Registrum domine [!] Alblonissae Anno domini M^cCCCC^oIX^o circa festum Sancti Georgii [1409, 23. 4.]. Venceslaus Puklicz de Wstuh rescripsit postea ex Registris dominae Alblonissae in hoc Registrum. Descripsit etiam ex Registro genitoris sui piaie memoriae Andreae Puklicz prout ibidem contentum fuit ut sequitur.^{b)}

Nota. In villis Alblonissae sunt isti proventus: de uno laneo 1/2 sexagena circa quemlibet terminum videlicet Georgii similiter et Galli.

Item pro robotis de uno laneo 10 gr. Item de uno laneo pro pullis 12 parvos den. Sed tantum in robotis fallit, quia aliquibus villanis sunt augmentate, sed ignoro per quem modum.

W s t u h y

Nota. Omnes villani in Wstuh solent censuare in festo Sancti Georgii 3 sexagenas, 48 grossorum, 2 1/2 parvos. Et in festo Sancti Galli totidem.

Ibidem omnes villani solent dare pro mesce semel in anno et hoc in festo Sancti Jacobi 1 sexagenam 18 gr. 2 den.

Omnes villani ibidem solent dare pro pullis et hoc semel in anno circa festum Nativitatis Christi 12 gr. minus 1 parvo den.

Summa universalis in Wstuh omnium proventuum annuorum 9 sexagena 6 gr. 6 parvos.

Census in villa Wstuh rescripti de Registris domini Smyllonis anno ut supra.

Petr Niemecz	24 gr. minus 1 hal.
Waczlaw	34 gr. 3 den.
Budek	32 gr. 3 hal.
Jakub	34 gr. 3 hal.
Domin	18 gr. 5 1/2 den.
Jakub Wawak	41 gr. 1 1/2 halen.
Waczlaw de curia	26 gr.
Blazey	18 gr. 1 1/2 halen.
Summa census 3 sexagenas 48 gr. 2 1/2 parvos denarios.	

fol. 150 v

fol. 151 r

Robota in villa Wstuh

Petr Niemecz	13 gr. 3 hal.
Waczlaw	16 gr. minus 2
Budek	7 gr.
Jakub	11 gr. minus 1 hal.
Domin	6 gr. 3 parvos den.
Waczlaw de curia	7 1/2 gr.
Blazey	5 gr.
Summa robotae	1 sexagena 18 gr. 2 parv. den.

Pro pullis in villa Wstuh

Petr Niemecz	1 1/2 gr.
Waczlaw	2 gr.
Budek	8 parvos den.
Jacob	2 gr. minus 1 halen.
Domin	7 1/2 parv. den.
Jacob Wawak	15 parv. den.
Waczlaw de curia	9 parv. den.
Blazey	6 parv. den.
Summa pro pullis	12 gr. minus 1 hal.

fol. 151 v

In villa Wstuh

Jacob Nesskonis habet 1 quartale hereditatis et Waniek, frater eius, similiter, qui dicitur Zywa (?), pro quo fuit inter ipsum et vicinos eius controversia. Illud consensu vicinorum iam est concordatum, quod ipsum et fratrem eius in illo non debet^{c)} quisquam impedire nec ipsis nec possessoribus in futurum, et iuxta recognitionem antiquorum, quibus notum fuit, sic fuisse ab antiquo. Antiquus iudex dictus Jarussek, Ondrass et Mikulass de Zwikow, qui quondam illud tenuit, protestati sunt, quod nunquam fuit in illis impedimentum factum. Actum ut supra.^{d)}

Require ulterius fol.:^{c)}

Hec (!) rescripta sunt de libris domini Smyllonis prout ibidem contentum fuit, ita Wenceslaus Puklicze reperit in registro dominae Alblinissae.

Textové poznámky

- Nejasná tečka nad písmenem "m" vedla k mylnému čtení "de Krenicz" – z Křenic. Správně je "de Kremz" – z Křemže.*
- Viz druhý urbář ze 40. let 15. stol.*
- Přív. "debent" opravena na "debet".*
- Pravděpodobně k roku 1409.*
- Paginaci písař neudal.*

Ortvinovice

Také u vsi Ortvinovice připojil Jan Petřík z Benešova celkový přehled povinností poddaných.

fol. 152v

Ortvinowicze Ves^{a)}

Item rovněž též dávají a platí jako w Stuhách (!) jeden víc než-li druhý neb ty dvě vsi jsou jedno panství^{b)} a dávají úroku k Svatému Jiří čtyři kopy, devět a třiceti grošův a haléř 1.^{c)} Kopy 4 gr. 39, peníze 2, haléř 1.

Item k Svatému Havlu toliko dva peníze méně dávají než-li k Svatému Jiří. To přijde čtyři kopy devět a třicetí groš a haléř.

Item toho všeho úroku, což v Ortwinowiczích dávají a platí do roka jakožto k Svatému Jiří a k Svatému Havlu, přijde summa devět kop, osmnácte grošův, tři peníze.^{d)} 9 sex. 18 gr. 3 den. Item roboty též jmají učinit jako lidé ze Wstuh, od lánú deset dní nebo deset žencuův dáti a okolo Svatého Jakuba, když by jim rozkázali. Ale také za to peníze dávají, za jeden den groš a jeden peníz, ale v páně Smylowe (!) registru jest psáno více tři groše, puol páta peníze na robotě než-li tuto.ⁱ⁾ 1 sex. 31 gr. 1 den.

Item kuory^{g)} neb oslepice^{h)} také tak dávají jakož v Stuhách (!), čtyři slepice od lánú, ale také za to peníze dávají, od lánú dvanáct peněz. To přijde, což dávají, patnácte^{j)} grošuův, tři peníze.^{j)} 15 gr. 3 den.

Item rybníček,^{k)} který dal bratr Vácslaw udělati tu u Ortwinowicz, což jest lidem vytopil lúky, dal každému za jeho dosti a umluvil se s nimi.

Item jakož jest rybníček udělal, vytopil Gürowé tu u Ortwinowicz její lúky a za to jí odpustil jednu kopu úroku že již více nedává do roka než-li šest a dvaceti grošuův i za roboty i za kuory.^{l)} Plu[raliter] fol. 155.^{m)}

Textové poznámky

- a) Zvětšená kurzíva.
- b) Místo dlouhého "i" střídá písař "ie, ii". Přepisují dlouhé "i".
- c) Následuje značka ".i.".
- d) Následuje značka ".i.".
- e) Zvětšená kurzíva.
- f) Následuje značka ".i.".
- g) Zvětšená kurzíva.
- h) Zvětšená kurzíva.
- i) Orig.: padmaczte.
- j) Následuje značka ".i.".
- k) Zvětšená kurzíva.
- l) Následuje značka ".i.".
- m) Též na fol. 154v.

Ex libris domini Smyllonis de Kremz et dominae Alblonissae ut supra:
anno [1409].

fol. 152v.

Nota: Omnes villani solent de villa Ortwinowicz censuare in festo Sancti Georgii 4 sexagenas 39 grossos, 2 1/2 denarios sive parvos et pro festo Sancti Galli totidem. Omnes villani ibidem solent dare semel in anno et hoc circa festum Sancti Jacobi pro mesce 1 1/2 sexagenas 5 gr. minus 3 halen. Ibidem omnes villani solent dare pro pullis semel in anno circa festum Nativitatis Christi 15gr. 3 parvos.

Summa universalis in Ortwinowicz omnium proventuum anni computando cum robotis et pullis 11 sexagenas 9 gr. minus 1halen.

Summa universalis ambarum villarum Wstuh et Ortwinowicz omnium proventuum anni 20 sex. 16 gr. 1 halen.

Census in villa Ortwinowicz rescripti ex registris domini Smillonis
anno 1409 festum Sancti Georgii.

fol. 153 r

Marzik	7 1/2 gr. ^{a)}	1 quart.
Jan Kusnoss	27 1/2 gr.	1 lan cum additione
Jacub	26 gr. circa festum Galli 1 halen minus.	3 1/2 quart. cum additione
Jan Retha	22 1/2 gr.	3 quart.
Jan Wrczabecz	15 gr.	1/2 lan

Jan pincerna	38 gr. 2 den. circa	
	Galli 1 halen. minus	5 quartalia
Waczlaw Schilha	7 1/2 gr.	1 quart
Stainek	15 gr.	1/2 lan
Pulecz	15 gr. 3 halen.	1/2 lan
Bohusse	27 gr. 2 den. parvos	1 lan cum additione
Jan Bohussuóv	10 gr.	1 tertiale
Blazey	33 gr. minus 3 halen	1 lan
Jessek Nedkowicz	40 gr.	5 quartalia
Summa 10 sexagen. 9 gr. 1 hal.		

Nota: Quod additiones supranotatae, quas villani in vulgari przimierne nuncupant, ita intelligo: quod bona, quae domini, qui in Wstuh quondam sedere, divisa sunt inter villanos et addita sunt ipsis. Quae autem causa sit, cur non aequaliter ab uno laneo solvunt, unus sic reliquus, ut pretactum est, ignoro, sic enim reperi in registris ut notatum est, similiter et in robotis discordant.

Robota^{b)} in Ortwinowicz

Marzik	2 1/2 gr.	
Jan Kussnoss	9 gr.	
Jacob	8 gr.	
Jan Retta	7 1/2 gr.	
Jan Wrczawecz	5 gr.	
Jessek pincerna	11 gr.	
Waczlaw Schilha	2 1/2 gr.	
Stainek	5 gr.	
Pulecz	5 gr.	
Bohussie	12 gr.	5 halen.
Jan Bohussuóv	5 gr.	
Blazey	10 gr.	10 parvos
Jessek Nedwiedkowicz	10 gr.	

Summa robotae 1 1/2 sex. 5 gr. minus 3 halen.

fol. 153v

Pulli in villa Ortwinowicz^{c)}

Marzik ^{d)}	3 den. sive parvos
Jan Kusnoss	11 den.
Jacob	11 den.
Jan Retta	8 den.
Jan Wrczawecz	6 den.
Jessek pincerna	2 gr. minus 1 halen.
Waczlaw Ssilha	3 den.
Staniek	6 den.
Pulecz	6 den.
Bohusse	10 1/2 den.
Jan Bohussow	4 den.
Blazey	13 1/2 den.
Jessek Niedkowicz	12 den.

Summa pullorum 15 gr. 3 den.

Descripta ex libris domini Smyllonis et ita in registro dominae Alblonissae reperta.

In villa Ortwinowicz memoriale dominae Alblonissae.^{e)} Item omnes villani sive vicini aquam seu ripam aquae, quae transit per villam Ortwinowicz, si unquam per pluviam rumperetur, tunc quilibet emendet ripam ante domum suam et ubi sunt duo ex opposito vicini, illi tenentur se mutuo adiuuvare. Et qui hoc recusaret it vias et alia inter ipsos non emendaret seu recusaret sive in villa seu extra villam, quantum ipsum concerneret, ille in unam sexagenam puniatur. Soli in hoc remanse-

runt, ergo sine remissione ab eis per dominam recipiatur. Actum anno domini 1413 in die Simonis et Judae [1413, 28. 10.].

Inter Jesskonem Niedkowicz et Jesskonem pincernam der Ortwinowicz.
De via.⁴⁶⁾

fol. 153v

Nota: Quod domina Alblonissa, praesente etiam Sigismundo Claricii iudice, cum villanis suis, scilicet cum Jesskone Niedkowicz et Jesskone pincerna in hoc remansit, quod viam debent habere unius per prata alterius et contra sic, quod fenum suum quilibet possit tempore suo educere, pro ut hoc etiam ab antiquo inter eos fuit adhuc tempore Smyllonis, et pro ut est inter ipsos per signa per lapides et alia posita denotatum. Et si quis defectus in viis illis emergerit, hoc ambo simul tenentur emendare et fenum, quod in viis huiusmodi fuit, hoc quilibet occurrente tempore necessitatis secet in suis pratis pro se et utilitate sua tollet. Et non dum aqua, quae defluit per prata eorum, illam ducere debent per grenicies et metas inter prata eorum remove[n]tes / illas metas, quae salicibus signatae sunt, et facientes simul super impensis utrorumque unum fossatum usque rivulum communem scilicet in pratis inferioribus eorundem versus Wstuhenses villanos. Sed si quis eorum et maxime Jessko Nyedkowicz vellet aquam de superioribus hereditatibus per sulcos de novo ducere, hoc fieri debet sine alterius partis nocumento. Et quicumque hoc non teneret it alterum impediret quomodolibet in futurum, ille in quinque sexagenas poenae succumbat dominae Alblonissae vel quicumque fuerit ipsorum pro tunc dominus et possessor.

fol. 153v

fol. 154r

Scriptum Anno domini M CCCC XIII dominica in festo S. Trinitatis [1414, 3. 6.]. Quia haec inter ipsos per circumspectum virum Sigismundum iudicem predictum et vicinos in villa predicta est pronunciatum et ab ipsis grate acceptum, eo quod viam pro educatione feni aliter habere non poterunt.

Textové poznámky

- a) *Tečkování v orig.*
- b) *Zvětšená kurzíva.*
- c) *Zvětšená kurzíva.*
- d) *Tečkování v orig.*
- e) *Zvětšená kurzíva.*

46) Václav Puklice se roku 1493 v souvislosti s budováním rybníků k cestě znovu vrátil:

Wstuhy et Ortwinowicze

Via, quae fuit quondam inter Jesskonem Nyedkowicz et Jesskonem pincerna de Ortwinowicze, tam illa via concernit infrascriptos villanos videlicet Masskonem Girowicz, Giro Bleh, Bussko filium Balkonis, quia illa prata, que nuncupantur hajjiště, dedi predictis in commutationem, quoniam piscinas struxi. Similiter concernit totam communitatem in villa Ortwinowicze, quia et ipsi omnes a me ibidem commutationem acceperunt. Item hoc adiecto, quod viam habeant per obstaculum superioris piscinae, et debent se omnes prefati villani mutuo iuvare et pontum unum facere, tamen quia plura prata ibidem habent, plura expendant, quia vero minus habent prata illi minus. Cum vero necessitas non incumbet pro educatione feni, debent unanimiter, ut predictum est, ponticulum remove[re] sub poena predicta, in ceterisque omnibus punctis, clausulis, articulis, ut antea pronunciatum est unanimiter tenentur et sponderunt firmiter tenere futuris et perpetuis temporibus, quia omnes huic signatus concesserunt. Actum in Wstuh feria ii rogationum anno Domini 1493 [13.5.] coram pleno iudicio ibidem. - KP Jana Petřika, fol. 154r.

2. Urbář z pol. 15. století

Roku 1445 před S. Vitem (před 15. červnem) Magdalena Puklicova "vložíla nebo zapsala ve dsky zemské tyto svrchupsané dvě vsi [Vztuhy a Ortvinovice] ... Ondřejovi Puklicovi a jeho dědicuóm k pravému dědictví".⁴⁷⁾

fol. 151v

Infra annotata^{a)} descripta sunt ex registro pie memorie Andree Puklicz prout ibidem contentum fuit

Villa Stuh (!) census

Matieg Krzize	21 gr. 1 1/2 halen. 3 quartale
Jan z Budkowicz respondet Tychawa	24 gr. minus 1 hal. 3 quart.
Ondrasssek z Butkowicz respondet Prawicze	31 gr. 2 den. 1 lan
Wawak ^{b)}	26 1/2 gr. 1 1/2 halen. 3 1/2 quart.
Wawra Nessek	22 gr. 1 halen. 2 1/2 quart.
Wanek Domin	22 gr. minus 3 hal. 3 quart.
Linhart Hroch	26 1/2 gr. 1 1/2 halen. 3 1/2 quart.
Dussek	26 gr. 3 1/2 quart.
Communitas	29 gr. minus 3 halen.

Summa census 3 sexag. 18 gr. 1 den 1/2 halen.

Georgii, Galli totidem.

Robota ibidem in Wstuh^{c)}

Krziz ^{d)}	5 gr.
Tychawa	13 gr. 3 halen.
Prawicze	16 gr. minus 2 den.
Wawak	8 gr. 3 halen.
Nessek	7 gr. minus 1 halen.
Domin	6 gr. 3 den
Hroch	8 gr. 3 halen.
Dussek	7 1/2 gr.
Communitas	7 gr.

Summa facit roboty 1 sexag. 18 gr. 1 1/2 den.

fol. 152r

Pro pullis in villa Wstuh^{e)}

Krziz ^{f)}	6 den.
Tychawa	10 1/2 den.
Prawicze	2 gr.
Wawak	10 den.
Nessek	8 den.
Domin	7 1/2 den.
Hroch	10 den.
Dussek	9 den.
Communitas	8 den.

Summa pro pullis 12 gr. minus 1 den.

Nota^{g)}

De communitate omnes villani in Wstuh, eorum octo, solvunt quilibet eorum et censuant circa festum S. Georgii per 3 1/2 gr. et uno halen. magis. Circa festum vero Galli quilibet solvit per 4 gr. 4 1/2 den. Et hoc cum pullis et robotis etc.

fol. 154r

Rescripta ex registro genitoris^{h)} mei pie memorie Andree Pukliczⁱ⁾ prout ibidem contentum fuit.

47) KP Jana Petřika, fol. 156v. Po dobu nezletilosti sester Pochomerových spravoval obě vsi Petr Hofleisch. Obyvatelé Ortwinowicz a Wstuh 23. března 1438 vyznali, že za Petra Hofleicha, poručníka nezletilých Pochomerových dcer, na daních a dávkách platili 30 kop gr. Hofleisch však přiznal, že zdanil jen 8 kop 40 gr., že platil losungy a daně. R. Huyer, BZ 1927, č. 81.

Villa Ortwinowicz census^{j)}

Gira Kubecz ^{k)}	34 1/2 gr.		4 1/2 quart.
Gira Bleh	33 1/2 gr.	2 den.	4 1/2 quart.
Janek Pechlik	37 1/2 gr.		5 quart.
Krawiczka	37 1/2 gr.		5 quart.
Sstiepan alias Cubecz	30 gr.	5 den.	4 1/2 quart.
Mathie Czibek	30 gr.	3 den.	1 lan
Pecha	15 gr.		1/2 lan
Janek Balek	26 gr.	2 den.	3 1/2 quart.
Desertum	7 1/2 gr.		1 quart.

Summa facit 4 1/2 sexag. 9 gr. 2 1/2 den. Georgii,

Galli totidem minus 2 den.

Nota: Bleh, Krziha, Cubecz alias Sstiepan, Balek circa festum S. Galli per 1 halen. Minus censu-
ant^{l)} circa festum Georgii.

Nota: Villani in Ortwinowicz et in Wstuh illam pecuniam, quam solent dare pro robotis, dant
circa festum S. Galli cum censu. Et circa festum S. Georgii dant pro pullis cum censu. Sed est hoc
in voluntate dominorum nostrorum.

fol. 154v

Robota in Ortwinowicz^{m)}

Gira Kubecz ⁿ⁾	10 gr.	
Gira Bleh	11 1/2 gr.	2 den
Janek Pechlik	12 1/2 gr.	
Krawiczka	12 1/2 gr.	
Krziha	8 gr.	5 1/2 den.
Cubecz	8 gr.	5 1/2 den.
Czibek	10 gr.	
Pecha	5 gr.	
Balek	9 gr.	2 den.
desertum	2 1/2 gr.	

Summa robotae 1 1/2 sexag. 1 gr. 1 den. Sed desint hic secundum registrum domini Smyllonis
3 gr. 4 1/2 den. Nescio causa.

Pro pullis in Ortwinowicz^{o)}

Gira Cubecz ^{p)}	12 den.
Gira Bleh	13 1/2 den.
Pechlik	15 den.
Krawiczka	15 den.
Krziha	10 1/2 den.
Kubecz	10 1/2 den.
Czibek	12 den.
Pecha	6 den.
Balek	10 1/2 den.
desertum	3 den.

Summa pro pullis 15 gr. 3 den.

Textové poznámky

a) <i>Zvětšená kurzíva.</i>	j) <i>Zvětšená kurzíva.</i>
b) <i>Tečky v orig.</i>	k) <i>Tečky v orig.</i>
c) <i>Zvětšená kurzíva.</i>	l) <i>Nečitelná zkratka.</i>
d) <i>Tečkování v orig.</i>	m) <i>Zvětšená kurzíva.</i>
e) <i>Zvětšená kurzíva.</i>	n) <i>Tečky v originále.</i>
f) <i>Tečkování v orig.</i>	o) <i>Zvětšená kurzíva.</i>
g) <i>Zvětšená kurzíva.</i>	p) <i>Tečky v originále.</i>
h) <i>Velké písmeno "G".</i>	
i) <i>Malé písmeno ve slově Puklice.</i>	

3. Urbář z konce 15. století

Po předčasně smrti Jana Puklice - v osmadvaceti letech se stal obětí morové epidemie roku 1482 - zdědil Ortwinowice a Vztuhy jeho bratr Václav Puklice, který provedl na žádost poddaných roku 1493 důležitou změnu: plat za robotu rozdělil na dvě části a připočítal je k svatojiřskému a svatohavelskému úroku.

fol. 155v

Nota: de robotis^{a)}

fol. 156r

Jakož jsú lidé moji dědiční ze Wstuh a z Ortwinowicz od starodávna roboty spravedlivě pánóm svým povinni byli činiti z jednoho lánú po 10 dní a někteří více. Ale předci moji nepotřebující robot od mnohého času, brali jsú od nich peníze za roboty za každý den jeden groš: protož já, Wáczlaw Puklicze ze Wstuh znamenavše takovú jich obtížnost a hotovú službu, kderú (!) mi činili, činí a potom tím lépe činiti mohli a jmají. Jsa k jejich snažným prosbám, kderé ke mně často a mnohokrát činili, jsúce k jich prosbám^{b)} nakloněn s dobrým rozmyslem a radú přátel svých činil jsem a tímto zápisem činím lidem svrchupsaným tuto milost, že jsem robotné peníze všechny jim vepsal k úrokuóm rozdílně, pravú polovici jsem připsal k S. Girziho úroku a druhú pravú polovici k Svatému Hawlu, aby již jednostajně úrok lidé již psaní platili, což při S. Girzi platí, aby tolik při S. Hawle platili. A k tomu z jednoho lánú aby čtvero kur dávali, jakož od starodávna dáti povinni jsú. Jakož jsem v toto mé registrum zapsal a níže se vypisuje, co který člověk platí a platiti jmá a povinen jest a v čem každý sedí. Protože nižádný pán^{c)} nynější i všickni budoucí páni, kteří by vsi a lidi svrchupsané v držení byli, více nemají ani moci budou právem nižádným a obyčejem svrchupsané lidi ani jich potomní a budoucí napomínati z robot a nebo z peněz robotných svrchupsaných ani^{d)} k tomu je přidržeti jmají a přinutiti, ale aby již při této svobodě a milosti lidé nadepsaní a jich budoucí, které sem jim učinil, pozuostavení a zachování byli nyní i v časech budoucích.

Haec praenotata obfirmata sunt insertaque ac intabulata ad tabulas terrestres, quanque nonnulla verba sunt ibidem mutata, non tamen sensus et intellectus. Ego enim ignoro, quibus domini officiales terminis utuntur. Demonstratur denique intabulatio super registrum meum ut ibidem clarius breviusque patet in libro, cuius signatio hic inferius ex tabulis patet per cedulam ab eis exhibitam:

In quaterno ordinaria (!). Anno Domini

M.CCCC.LXXXXIII° Sabatto ante Nativitatis Mariae [1493, 7. 9.].

Venceslaus Puklicze de Wstuh - Datum ad tabulas

CVIII albos gr.

Hic subnotatur, quomodo villani supradicti in futurum temporibusque aeviternis census et alia pertinentia pendere debebunt et tenebuntur, quare mei posterí et successores non ultra secundum registra quondam mea parentumque ac praedecessorum meorum, que patent, sed secundum hoc meum registrum desuper ex novo confectum a villanis supramemoratis et eorum successoribus exigere census et caetera pertinentia sic recipere poterint et debebunt, ut in forma premissum fol. 152 et hic subnectitur ab anno 1493 etc.

fol. 156v

Summa universalis ambarum villarum videlicet Ortwinowicz et Wstuh omnium proventuum unius scilicet anni 17 1/2 sexag. gr. 2 1/2 den. 60 gallinae.

1 quartale Desertum in Ortwinowicz, quaedam dedi ab hoc deserto villanis in commutationem. Et pare quaedam remanet nomen (?) Agelli (?) quos przimiry nuncupant.

Nota: Omnes villani in Ortwinowicz et in Wstuh et quilibet eorum tenetur dare et solvere de uno laneo 4 gallinae circa festum Nativitatis^{e)} Christi ut superius patet etc.

Memoriale^{f)}

Consenserunt omnes villani de Wstuh et Ortwinowicze, quod quilibet eorum plantare debet et tenetur super uno laneo 60 arbores et quicumque id neglexerit pro quolibet stipite neglecto succumbere debet domino in uno grosso pragens. Qui vero omnimodo neglexerit neque curaverit et in tribus annis elapsis in hoc comprehensus fuerit, succumbat in para domino unam sexagenam

grossorum pragensium. Ergo sine remissione ab eis per dominum recipiatur. Actum anno et die ut supra [1493, 7. 9.].

Alia descriptio ex libro Venceslai Puklicz^{e)}

fol. 152r

Census in villa Wstuhy				Gallinae ibidem
1 quartale . . .	Janowicz . . .	12 gr. . . .	1 den.	1 gallinam
3 quartale . . .	Wawra Nessek . . .	25 1/2 gr.		2 1/2 gallinas
3 quartale . . .	Domyn	25 gr.		2 1/2 gallinas
3 quartale . . .	Tychawa	30 1/2 gr. . . .	2 den.	3 gallinas
3 quartale . . .	Dussek	29 gr.	5 den. . . .	1/2 hal. . . .
2 1/2 quartale . . .	Krziz	23 1/2 gr.		1 1/2 hal. . . .
3 quartale . . .	Pisarz	30 1/2 gr.		1/2 hal. . . .
1 laneum . . .	Prawicze	39 gr.	1 den. . . .	1/2 hal. . . .
1 laneum . . .	communitas . . .	32 gr.		
1/2 quart. . . .	Kulhanek	2 gr.		
in paseka				Summa gallinarum
cum Tychawa				in Wstuh 25
simul tenent.				
Quilibet demidium				Summa census in Wstuh pro uno termino
huius quart.				videlicet festum S. Georgii 4 sexag.
Summa laneorum				9 1/2 gr. et festum. S Galli totidem.
in Wstuh 6 1/2 et				
1 quart.				

Summa census in Wstuh
unius anni 8 sexag. 19 gr.

Census et caetera pertinentia in villa Wstuh ut modo iam prenotatum monet Venceslaus Puklicz successores suos, quod iuste exigere debent et possunt in futurum temporibusque aeviternis. Ab anno nostris salutis 1493 circa festum S. Georgii prima exactione facta. De frugum plantatione ceterisque proventibus in Wstuh et Ortwinowicz simul ex sequentibus patet.

In villa Ortwinowicz census^{h)}

fol. 156r

				Gallinae ibidem
5 quart.	Trzesstik	43 1/2 gr.	2 den.	1/2 hal.
5 quart.	Waniek	43 1/2 gr.	2 den.	1/2 hal.
3 1/2 quart.	Chladek	30 1/2 gr.	1 den.	1/2 hal.
4 1/2 quart.	Gira Blech	39 gr.	3 1/2 den.	1/2 hal.
3 1/2 quart.	Mathiass	30 1/2 gr.	1 den.	1/2 hal.
1 laneum	Bussta	35 gr.	1 1/2 den.	
1/2 laneum	Pecha	17 1/2 gr.		
3 1/2 quart.	Balek	31 gr. minus		1 hal.
1 laneum	Girowicz	12 gr.	1 den.	
Summa 8 1/2 lanei				Summa census pro uno termino
1 quartale				videlicet festum S. Georgii
				4 1/2 sexag. 14 gr. 1 den. 1/2 hal.
				Festum S. Galli totidem.
				Summa gallinarum
				in Ortwinowicz
				annuatim 35

Textové zkratky

- Zvětšená kurzíva.
- Zvětšená kurzíva.
- Velké písmeno "P".
- Následuje škrt: komu.
- Následuje škrt nečitelného slova.
- Zvětšená kurzíva.
- Zvětšená kurzíva.
- Zvětšená kurzíva.

PŘÍLOHY

Příloha 1

Přehled členů rozvětvené rodiny Pukliců je nesporně svědectví, které pro toto období archivy často nevydávají. Ondřej Puklice ze Vztuh byl oddaným spojen-cem krále Jiřího z Poděbrad a svou politiku roku 1467 zaplatil životem. Zásahu na zachování tohoto přehledu mají oba Ondřejovi synové Jan a Václav.

fol. 149v

Puklicii familia subnectitur.^{a)} Ex lib. viridi etc. Albinus^{b)} civis Budvicensis in coniugem habuit Elizabeth, matronam piam et honestam, ex qua unitam filiam post se superstitem reliquit, quae copulata erat in matrimonium Wolfgango Pochomero. Ex qua tres filias suscepit, videlicet: Catherinam, Elizabeth et Magdalenam. Erat enim civis insignis ac nobilis in Libera Civitate alias Freinschat.

Catherina, filia et maior natu, in maritum^{c)} habuit Petrum Stettner. Ex ea genuit infrascriptos liberos mansibusque in domo sui genitoris patriaque

Egidium

Georgium

Johannem

Paulum

Lucam

Elizabet

}

omnes isti decesserunt sine liberis matura iam aetate.

Johannes vero ex coniuge sua suscepit liberos, scilicet ante aetatem mortui sunt

Magdalenam ex suo marito cognomine Pimisar reliquit

post se

Johannem^{d)}

Michaelem

Elizabeth vero maritum habuit Sigismundum Kutrar. civem in Budweiss, qui ex ea infrascriptos liberos suscepit:

Vincentium. Hic in coniuge accepit Cristinam, filiam Urbani, scilicet ex ea non suscepit liberos

Venceslaum

Sigismundum,^{e)} de quo plurima essent narranda. Ex impotentia uxorem dimisit. Post effectus est monachus Ordinis fratrum predicatorum etc. Causa brevitatis omitto.

Magdalena^{f)} autem accepit in maritum Andream Puklicze,^{g)} cum qua infrascriptos suscepit liberos:

Nicolaum. Hic adolescens moritur.

Elizabeth. In maritum haec habuit Procopium Straboch, cum quo liberos habuit numero 16 vel ultra. Scilicet omnes decesserunt, tam tres filios reliquit:

Nicolaum

Venceslaum

Matthiam.

Venceslaum.^{h)} Hic sit permansit absque coniuge propter valetudinem adversam. Aliquot vero natales filios habuit

Margaretam

Johannem. Hic in coniugem habuit Dorotheam, filiam Andreae Sowa e Srubecz,⁴⁸⁾ de qua infrascriptos liberos suscepit:

Andream

Nicolaum

Barbaram

Vrsulam

}

isti eodem tempore, quo eorum parens omnes in peste moriuntur

Magdalenam

Johannam. Scilicet haec sola superstes post genitorem bonae memoriae suum permansit. Et in maritum duxit Leonhardum Ekkart

48) Dnes okres Č. Budějovice.

Dorotheam
Catherinam
Gregorium
Procopium
Barbaram

Reliqui liberi omnes in matura aetate decesserunt etc. Johannes Puklicze de Wstuh, vir recens, Deum timens et iustitiam diligens, relinquens duas filias videlicet Vrsulam et Johannam obiit autem tempore pestis cum duobus filiis, videlicet Andrea et Nicolao, et duabus filiabus videlicet Barbara et Magdalena. Et hoc in una hebdomada anno Domini 1482 die mensis octobris, quod fuit feria quinta post Galli anno aetatis suae 28. Qui registrum antecessorum et successorum suorum bohemicę conscripsit.

Venceslaus Puklicze¹⁾ de Wstuh, frater germanus et maior natu, suplevit, quae Johannes obmisit atque latine¹⁾ omnia pro memoria suorum successorum conscripsit, ut inferius clarius patebit etc.

Textové poznámky

- a) Zvětšená kurzíva. Po straně připsáno pozdější rukou: *Stammbaum der Familie Puklicz.*
- b) Na okraji rukou písaře Jana Petříka: *carnifex vel potius lanio dictus.*
- c) Původně: *ma* [násl. škrt.] *ritum.*
- d) Obě jména napsána pod sebou.
- e) Po straně připsáno pozdější rukou: *Ab isto Cutrerer emptus est iudiciatus.*
- f) Po straně připsáno pozdější rukou: *Ist ermordet worden.* – Vztahuje se k Ondřeji Puklicovi.
- g) Jméno "Andream Puklicze" potvrzeno.
- h) Po straně rukou písaře Jana Petříka: *hat von sich selbst geschriben.*
- i) Zvětšená kurzíva.
- j) Následuje škrt: *satis eleganter.*

Příloha 2

Od 70. let 15. století budoval Václav Puklice u Ortwinovic dva rybníky.⁴⁹⁾ Soudobé svědectví přináší zajímavé podrobnosti.

Anno nostrae salutis M CCCC LXXIII°, Dominica post Letare [1473, 4. 4.].

Incepi struere piscinam retro Ortwinowicz cum consensu villanorum et omnibus satisfeci commutatione, ut inferius patebit, iuxta omnem eorum voluntatem et imposui 86 sex. solum pro obstaculo et labore excepta commutatione omnibusque pertinentiis.

fol. 154v

Najprv koupil sem od Martinka grunt jeho a sedliště s hajíštěm za 6 sex. Hajíště sem sobě pozůstavil neb sem díl rybníkem vytopil a ostatek jsem dal lidem za odměnu. A grunt s sídlem dal sem zase v plat Mathiassovi. A z hajíšť platili jsú úroku ročného 9 gr. a ten plat sem svedl a bylo 1/2 čtvrti toho. Actum anno etc. LXXX II post S. Georgii [1482, po 24. 4.].

Item Jan a Massek Girowicz bratři hajíště tolik drželi jakožto Martin svrchupsaný a tolik jako on z těch úrok platili do roka, těm sem těch hajíšť něco vytopil, i mám a učinil sem s nimi takovúto smlúvu: za to, což jsem jim vytopil a což bych ještě tím nebo dolním rybníkem vytopil, odpustil sem úroku ročného 54 gr. 5 den. Já té chvíle nevěděvše, že hajíště před časy přikúpení jsú k těm sedlištím od pánuův svých někdejších za 20 sex., tak jakož sem od nich zpraven a žádných luk ani dědin po jich kruntu sem jim nevytopil kromě cestu vedle a nad rybníkem. Protož jsem se převělmí oklamal a věřímť, že sedlák žádně nebo malé svědomí jmá a poněvadž se stalo a přede mnou těch věcí kryli a zatajili, chci tomu dosti učiniti. Pokud sem přirekl, ač jest velmi nerovně tolik úroku spustiti ano jedný polovice těch hajíšť vytopeno jest, co Girowecz (!) svrchupsaným příslušalo a ostatek ještě drží a za tolikéž hajíšť, což bratři častopsaní drží, dal jsem Martinowi tolik šest kop i za všecken krunt a nic mi úroku neschází z toho kruntu než toliko 9 gr. svrchupsaných. Protož jestliže by v budúcích časech od bratří svrchupsaných odúmrti jich sídla a kruntu kdy na pány přišlo a spadlo, tehdy páni toho času mohli by ten lán i s těmi hajíštěmi prodati anebo propuojčiti

fol. 155r

49) KP Jana Petříka, fol. 171v: rybník věčí pode vsí Urtinowiczemi, druhý rybníček pod týmž.

v takovém platu, což obecně jiní lidé z jednoho lánu platí nebo platili by ve vsi Ortwinowicze, poněvadž od toho lánu nic vytopeno není nežli cesta u rybníka, i jiměby zase za to ty hajíště, co vytopeno není. Nebo dokud odúmrti na pány nepřijde (!), chci aby při tom úroku zuostali,⁵⁰⁾ který platí a v registrech zapsán jest.

Item. Balkowi z Ortwinowicz vytopil jsem luk po dvojím sedlišť pod Czybkowským po 1 čtvrti a po svým po 1/2 čtvrti. To poměřeno jest Girzikem z Welechwiná, královským mierczem (!). Přinesla míra toho všeho zlého i dobrého, což jsem oběma rybníky vytopil 11 1/2 jitra. Za to jest jemu ode mne oddáno a zase týmž mierczim (!) odměřeno. 1. (!) jistro luk otavných, ta stružka nad rybníkem ke Wstuhám a na hajíštích jest jemu odměřeno 3 jitra. A to jest Bálek již psaný ode mne za své přijal a na polepšení z své dobré vůle přidal jsem jemu 1 sex. Při tom jsú byli Procop Straboch a Vicenz Horziczky, Girzik nadepsaný a všickni susedé z Ortwinowicz a ze Wstuh. Actum anno Domini XCII ff. V. ante Galli [1492, 11. 10.].

Item Blehovi z Ortwinowicz za 5 provazcuov luk vytopených dal jsem za to jemu 1 jitra na hajíštích pod Balkowych jitr a mezi Girowicz a obce z Ortwinowicz. Item dal jsem jemu 11 1/2 provazce ten podlék v Giwenczich a k tomu z své dobré vůle 2 sex.

Item Chladkowi 5 provaz otavných luk oddal jsem.

Item obci z Ortwinowicz za 9 provazcuov oddal jsem jim na hajíštích a odměřeno jim 12 provaz. A to, což obce při rybníce vytopeno není, jmají toho užívati sami. Přidal sem jim z dobré vůle 1 sex. Actum anno et die ut supra [1492, 11. 10.]. Item v Ortwinowiczich ve vsi mezi Girowecz a Balkem, kdež haltě miním sobě udělati, poměřeno jest 5 provazcuov oddal obci na hajíštích při prvnějším 3 provazce.

fol. 155v

Anno Domini M CCCC L XXXVI festum S. Galli
[1486, 16.10.]

Incepi struere alteram piscinulam ibidem in Ortwinowicz subtus priorem exposui ad 25 sex. 19 gr. cum vero de aquavi recepi ex eadem per duas aestates cum tanto tempore stetisset ad 20 sex. et ultra.

Ex superiori vero maiorique piscina per duos annos sive aestates sumpsí et usus sum ad L sex. et ultra quam sepius etc.

Anno Domini M CCCC L XXX VII° festum. S. Galli [1487, 16. 10.]

Vstúpil jsem v trh Ssmikowi, Balkowemu synu ze Wstuh, který jest koupil od Wanka, Wawakoweho syna, jeho sídlo a tři čtvrti kruntu za 16 sex. i s těmi kruntý w Ledieniczem lese. Z tohoto sídla oddal jsem lidem ze Wstuh Wawrowi, té chvíle rychtáři, Dominovy, Janowi Prawiczovi^{b)} a písařovi za jich vytopení kruntý, což sem jim oběma rybníky a všecko lawczky (!) byli, co jim vytopeno jest, puol lána dědiny s lukami a se vším příslušenstvím a svedl jsem potom puolana úroku ročního a věčného 40 gr. 1 den. Item 1 čtvrt prodal jsem té dědiny Dominowi^{c)} za 4 sex. a z toho úroku platí. Item za jitra v Ledieniczým lesem (!) dali mi také 4 sex. A tak lidé svrchupsaní odbyti jsú a dáno jim za jich to čtvero i víc.

Léta Božího etc. L XXXVI° v sobotu před S. Procopem [1486, 1. 7.] všem lidem ze Wstuh. Jakož jsem jim svým rybníkem něco vytopil, oddal jsem jim odměnu výpovědi ubrmanuov níže psaných: z mé strany byli jsú Thomass hajnej z Ledienicz^{d)50)} a Hagek z Hwozdcze^{e)51)} a z jich strany Suwa (?) a Gira Laczina^{f)} ze Zwikowce.⁵²⁾ A ti ubrmané již psaní výpověděli jsú za to vedle žádosti lidí mých kdež jsú ukázali totižto v vrších podle jich obce jakož to již znamenáno jest meznými kameni (!). A to odjato jest Girowi Blehovi a Mathiassowi z Ortwinowicz, ale hned zase týmiž ubrmany Blehovi a Mathiassowi oddáno jest za gich: Mathiassowi oddáno jest nad rybníkem malá příměra a v stavcích dílec a Blehovi oddáno jest v Giwenczich⁵³⁾ vrch.

Nota:⁵³⁾ To prvé mě bylo po jedné pusté čtvrti jakož i podnes někde (!) dílce mám. A to jsú lidé svrchupsaní přijali etc. anno ut supra.

50) A. Profous, MJ 2, s. 497.

51) A. Profous, MJ 1, s. 722.

52) A. Profous, MJ 4, s. 793 a 794. Zvíkov u Lišova, zvaný též Zvíkovec.

53) Pravděpodobně jde o Jívno. A. Profous, MJ 2, s. 169.

Item oběma rybníčky svedl jsem platu ročného 1 1/2 sex. 13 gr. 6 den. Ten plat stojí za 44 sex. Člověka jsem nesvedl žádného.

Item dal jsem za krunty 14 sex. Item na hraz k oběma rybníkům a na halteř pod horním rybníkem sto a 16 sex.

Summa facit 1 1/2 C a 28 sex. Item lidem na polepssenie 4 sex.

Textové poznámky

- a) *Pův.: zuosta [násl. škrt.] li.*
- b) *Ve slově Prawicze malé "p".*
- c) *Ve slově Domin malé "d".*
- d) *Ve slově Ledienicze malé "l".*
- e) *Ve slově Hwozdecz malé "h".*
- f) *Ve slově Laczina malé "l".*
- g) *Slovo Nota napsáno po straně.*
- h) *Slova "jakož i podnes někde dílce mám" podtržena.*

Příloha 3

Při nálezu byla Kniha pamětní Jana Petříka ve velmi špatném stavu, některé stránky byly nepoužitelné. Při převazbě se zachovalo torzo veršovaného zpracování sporu města Českých Budějovic s Janem Ekhartem. Je to nepochybně dílo písaře Jana Petříka z Benešova, jehož literární tvorba má své místo v literatuře 16. stol.⁵⁴⁾

Paginace porušen
fol. asi 28 r - 28v

By jměl něco i ztratiti,
spravedlnosti ustúpiti,
na soud nic nespoleháje
ani v spravedlnost úfaje,
nebť se velmi brzy změní,
mnohdy při tom i oněmí.
Buď k příkladu povědino,
velmi dobře srozumíno,
jakým jsem to úmyslem psal,
aby jináč nevykládal.
Budeš-li co kupovati,
hleď se v tom opatrovati.
Nepřestávej na zápisích
desk zemských ni listovních.
Jměj rukojmí nebo správce
hned dva nebo tři nakrátce
nevěříc jedné osobě,
toť se najlep hodí tobě
neb Janovi Ekhartovi,
Johančinému synovi,
po něm jiným nápadníkuóm
buď dvořákuóm dědiníkuóm
nálezem jest usouzeno,
aby bylo postoupeno
lidí s platy v Čajkovicích⁵⁵⁾
i rybníkuov příležících,

54) Viz pozn. 12). K. Pletzer otiskl verše v cit. článku na s. 45.

55) Dnes okres České Budějovice.

všeho darmo postúpiti,
o škody se umluvíti.
Takť se Ekhart odplacuje
vrchovatou odměňuje
za to věrné dobrodiní,
o něm víc nepravím nyní.
Byť Budějovských nebylo.
Ekhartovi běda bylo
Snad by sukně ani plášť
na svém hrdle neměl zvlášť.
Jak na to syn pamatuje,
již se skutek ukazuje,
byť mohl i město zkaziti
snad by se směl pokusiti.
Ale pán Buoh svú milostí
v naději nás neopustí.
Zprostit' nás hada zlostného
zatočíc mu hlavu jeho
vyvede nás z zarmúcení,
dá své dvatě potěšení,
práci, starost i náklady
nahradíc hojně s základy
třetinou vajš nám odměří.
ač Ekhart tomu nevěří.
Buoh dáť pozna v krátkém čase
navrátit nám to vše zase.
Dajž nám v tom Buoh setrvati
a s radostí dočekati

Jest nám to všecko zas přisouzeno a Jan Ekhart postúpiv dědičně nám ve dsky zemské vložil s povolením Jich Milostí pánuov a vladyk z plného soudu zemského. Relator Jiřík z Gerštorfu, podkomoří Království Českého.

Použité prameny a literatura

Prameny nevydané

- LV CB Liber vetustissimus civitatis Budvicensis 1375 - 1406 (1411). Státní okresní archiv České Budějovice, fond Archiv města České Budějovice, sign. D 1.
- LL 1396 - 1416: Liber losungarum. Státní okresní archiv České Budějovice, fond AM České Budějovice, sign. D 99.
- KP Jana Petříka: tzv. Kniha pamětní Jana Petříka z Benešova, Státní okresní archiv České Budějovice, fond AM České Budějovice, sign. D 100.
- Kniha červená Jana Petříka z Benešova, Státní okresní archiv České Budějovice, fond AM České Budějovice, sign. D 101.

Edice

- J. Emler, DRC - J. Emler. Decem registra censum bohemia compile aetate bellum hussiticum praecedente. Deset urbářů českých z doby před válkami husitskými. Praha 1881.
- K. Köpl, UB - K. Köpl. Urkundenbuch der Stadt Budweis in Böhmen. I. Band. I. Hälfte (1251 - 1391). Praha 1901.

Literatura

- A. Bajarová, Svatodušní bouře - A. Bajarová, Svatodušní bouře v Praze roku 1848 ve světle soudního vyšetřování. Praha 1920.
- B. Böhnel, Z jihočeské kroniky, JL 1936 - Bedřich Böhnel, z jihočeské kroniky (Hlincova Hora, Vztuhy, Ortvinovice). Jihočeské listy 1936 (9., 19., 26. září, 7., 24. října, 28. listopadu, 12., 19. prosince).
- J. Čechura, JSH 56, 1987, s. 1 - 12 a 57 - 70. Jaroslav Čechura, Nová interpretace berní knihy Českých Budějovic z let 1396 - 1416. Jihočeský sborník historický 56, 1987, s. 1 - 12 a týž, Poplatníci v berní knize Českých Budějovic z let 1396 - 1416, tamtéž, s. 57 - 70.
- F. Dvorský, ČČM 58, 1884 - F. Dvorský, Petřík Jan z Benešova, ČČM 58, 1884, s. 304.
- K. J. Erben, ČČM, 1846 - K. J. Erben, Ondřej Puklice ze Vztuh, měštník Budějovický (+ 1467). ČČM 20, 1846, s. 163 - 211.
- F. Graus, DVL 2 - F. Graus, Dějiny venkovského lidu v době předhusitské. Díl 2, Praha 1957, Exkurz I. Urbáře, str. 316 - 338.
- R. Huyer, BZ 1923. - R. Huyer, Budweis und die Aufteilung bestimmter Höfe. Budweiser Zeitung 1923, č. 17.
- R. Huyer, BZ 1926 - R. Huyer, Die chronisten der Stadt Budweis. Budweiser Zeitung 1926, č. 9.
- R. Huyer, BZ 1927 - R. Huyer, Urtinowitz und Wstuh. Budweiser Zeitung 1927, č. 81.
- B. Janoušek, JSH 32, 1963 - B. Janoušek, Korespondence P. Antonína Krejčího z let 1835 - 1848. Jihočeský sborník historický 32, 1963, s. 163 - 176.
- B. Janoušek, JSH 23, 1954 - B. Janoušek, K otázce postoje Českých Budějovic v protihabsburském odboji roku 1547. Jihočeský sborník historický 23, 1954, s. 83 - 93.
- B. Janoušek, Průvodce MA ČB - B. Janoušek, Průvodce po městském archivu v Českých Budějovicích. Stať Archiv města Českých Budějovic. (Rukopis).
- J. Jireček, Rukověť - J. Jireček, Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. stol. Sv. 2, Praha 1876.
- JV - Literatura - Divadlo - Jihočeská vlastivěda. S. Cífk a kol. Literatura - Divadlo. České Budějovice 1984.
- J. Kořalka - R. Tecl, HT 1, 1978, s. 45 - 77. - Jiří Kořalka - Rudolf Tecl, Historické osudy táboorské městské knihy z druhé poloviny 15. stol. Husitský Tábor 1, 1978, str. 45 - 77.
- J. Kramařík, ČL 1952 - J. Kramařík, Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. Český lid 39, 1952, s. 16 - 21, 77 - 82, 107 - 109, 164 - 166, 212 - 215, 256 - 257.
- D. Menclová, ČH 2 - D. Menclová, České hrady 2, Praha 1972.
- A. Míka, Rozkvět a pád - A. Míka, Rozkvět a pád rožmberského dominia. České Budějovice 1968.
- F. Palacký, DNČ IV/2 - F. Palacký, Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě. Dílu IV. částka 2 (1457 - 1471), (druhé vydání), Praha 1878.
- K. Pletzer, Českobudějovický písař Jan Petřík z Benešova. Jihočeský sborník historický 28, 1959, s. 17 - 24, 40 - 47.
- A. Profous, MJ - A. Profous, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, význam a změny. Díl 1 - 5, Praha 1947 - 1957.
- A. Sedláček, Hrady 3, 7 - A. Sedláček, Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl 3, Praha 1884 a díl 7, Praha 1890.
- A. Sedláček, MSH - A. Sedláček, Místopisný slovník historický, Praha s. d. (1909).

- V. Schmidt, DA - V. Schmidt, Die deutsche Besiedlung Südböhmens. Deutsche Arbeit, IV., 1905 s. 573.
- Z. Šimeček, ČSČH 19, 1971, s. 568 - 574 - Zdeněk Šimeček, O poddanských poměrech v nejjižnější oblasti Čech v období předhusitském. Čsl. časopis historický 19, 1971, s. 568 - 574.
- M. Truc, SAP 22, 1972, s. 120 - 121 - Miroslav Truc, Rožmberské listiny a kancelář ve 14. století. Sborník archivních prací 22, 1972, s. 54 - 134.
- UPČ, T - Ž - E. Poche a kol., Umělecké památky Čech. Sv. 4 (T - Ž), Praha 1982.
- R. Urbánek, ČD III/2 - R. Urbánek, České dějiny. Dílu III. část 2. Věk poděbradský. Praha 1918.
- T. Wagner, Wstuhy u. Urtinowitz - T. Wagner, Die Güter Wstuhy und Urtinowitz. Třeboň 1861. (Rukopis).

BOJOVÉ DRUŽINY NA MORAVĚ A V ČECHÁCH PŘED HUSITSKOU REVOLUCÍ A ZA REVOLUCE

František Hoffmann

O b s a h

Úvodem. I - Jihlavské popravčí zápisy v historiografii a beletrii. II - Jihlavské popravčí a psanecké zápisy a poměry na Moravě a v Čechách. III - Bojové družiny. IV - Páni a ochránci družin. V - Vůdci družin. VI - Příslušníci družin. VII - Stavby. VIII - Okruhy působnosti. IX - Činnost a skutky družin. X - Bojové družiny a vojenství. XI - Hospodářské důsledky činnosti bojových družin. XII - Doba a jihlavské popravčí zápisy. Edice a literatura. Přehled zkratk. Přílohy.

Ú v o d e m

V březnu 1994 byla dokončena edice Popravčí a psanecké zápisy jihlavské z let 1405 - 1457, která má být vydána v obnovené ediční řadě Archiv český. Po dlouhou dobu, kdy byla připravována, autor zároveň hodlal využít látky spolu s dalšími prameny k větší práci o drobné válce předhusitské, která byla ve stručnější podobě napsána, ale vydání se neuskutečnilo. Propracováním některých částí vznikly postupně vydávané přípravné práce, jež přispěly jednak k prohloubení edičního aparátu, jednak k lepšímu poznání problematiky, které se jihlavské zápisy dotýkají. Při konečné přípravě edice byly propracovávány i kapitoly vycházející z původní práce o drobné válce, zamýšlené jako úvod edice. Ukázalo se však, že je účelné ponechat v úvodu jen kapitoly o diplomatické a právní povaze zápisů. Ostatní kapitoly jsou vyčleněny a jsou zde s mapovými přílohami a po celkové úpravě publikovány samostatně. Poznámkový aparát odkazuje v zájmu stručnosti citací již na edici, i když je zřejmé, že bude k dispozici uživateli teprve později.

I. Jihlavské popravčí zápisy v historiografii a beletrii

Vývoj využívání jihlavských popravčích zápisů v historické literatuře. Jihlavské zápisy a popravčí kniha rožmberská v beletrii.

V úvodní kapitole je účelné shrnout vývoj využívání jihlavských popravčích zápisů v historické literatuře od konce 18. století až po současný pohled na výpovědní možnosti tohoto pramene. Jihlavské zápisy se dlouho dostávaly do historické literatury jen jako příležitostný zdroj poznatků k jednotlivým událostem

a osobnostem. Teprve od dvacátých a třicátých let našeho století jim byla věnována pozornost jako celku a byly oceněny jako důležitý pramen pro období před husitskou revolucí a v menší míře až do poloviny 15. století.

První výtěžky z jihlavských popravčích zápisů se objevují jednak v dílech místních historiků jihlavských, jako byli J. H. Marzy,¹⁾ A. Sterly,²⁾ Ch. d' Elvert ještě jako historik Jihlavy,³⁾ jednak v dílech převážně moravských historiků J. E. Horkého,⁴⁾ M. Millauera,⁵⁾ G. Wolného,⁶⁾ P. Chlumeckého, který pořídil výpis o 25 stranách pro Zemský archiv v Brně.⁷⁾ V dílech historiků působících v Čechách, včetně F. Palackého, naproti tomu jihlavské zápisy dlouho nedocházely pozornosti.

Souvislý sled využívání jihlavských popravčích zápisů, převážně ve vztahu k husitské revoluci, začíná teprve pracemi H. Toman. Přestože šlo o dílčí zprávy tohoto pramene v souvislosti se zkoumáním osudů mladého Jana Žižky, Toman využil jihlavských zápisů na vyšší metodické úrovni a vyslovil se i obecněji o jejich účelu, spolehlivosti a hodnotě.⁸⁾ Datoval jejich zapsání do r. 1419 a připomněl dobu v popravčí knize rožmberské i souvislosti v osobách tam dotčených. Z jihlavských zápisů "ještě jasněji patrný jest účel sepsání jejich, že totiž sloužiti měly k vypátrání a usvědčení zločinců dotud nezvěstných."⁹⁾ Toman vyslovil také několik soudů o skupinách osob v zápisech zaznamenaných. Tovaryšstva jsou prý líčena v zápisech jihlavských i v knize rožmberské převážně jako loupežnická sdružení. Jen někde se snaží popravčí kniha rožmberská odlišovat ty, kdo řádně opověděli zašti. Zároveň je třeba brát v úvahu účel a stranické zaměření zápisů. To platí zejména ve vztahu k Žižkovi, o němž Toman nechce vůbec připustit, že by se "mohl dopustiti sprostých zločinů z lakoty", neboť to neodpovídá jeho povaze a pozdějšímu jednání a nebyl by mohl dosáhnout milosti od krále Václava IV. Ve stručném výčtu bez souvislosti podal Toman přehled družin, se kterými se Žižka stýkal a údaje o větších akcích, jichž se zúčastnil a kde hlavním osnovatelem byl pan Alšík Bítovský z Lichtenburku.¹⁰⁾

O vydání jihlavských popravčích zápisů se stručným úvodem se pokusil někdy ve 20. letech J. V. Šimák. Jeho edice však zůstala v rukopise, později se ztratila a dosud je nezvěstná.¹¹⁾

1) Johann Heinrich Marzy, Chronik der ... Stadt Iglau, rukopis z konce 18. stol. Státní okresní archiv v Jihlavě (dále SOKA), Písemná pozůstalost J. H. Marzyho.

2) Andreas Sterly, Geschichte der ... Stadt Iglau I, rukopis z let 1828 - 1830, SOKA Jihlava, Písemná pozůstalost A. Sterlyho, originál Zemský archiv Brno G 11, FM 659.

3) Christian d'Elvert, Geschichte und Beschreibung der (königlichen Kreis- und) Bergstadt Iglau in Mähren. Brünn 1850, s. 81, s. 87 - 96.

4) P. Chlumecký uvádí v díle uv. v pozn. 7, s. 4, že J. E. Horký jako první upozornil na jihlavské zápisy. Značná část výpisů a dokumentace Horkého shořela. Tamtéž s. XII - XIII.

5) Maximilian Millauer, Diplomatisch-historische Aufsätze über Johann Žižka von Trocnow. Abh. der Böhm. Ges. d. Wiss., N. F. (IV). I. B., 1824 - 1826, s. 32, užil nepřesného výpisu Horkého o výslechu Janka, pacholka Kolúchova.

6) Gregor Wolny, Die Markgrafschaft Mähren. VI. Iglauer Kreis, Brünn 1842, s. 13, se pouze zmiňuje o lupičství Jana Sokola a jeho společníků, s nesprávným datem 1433.

7) Peter Ritter von Chlumecky, Die Regesten oder die chronologischen Verzeichnisse der Urkunden in den Archiven zu Iglau, s. 4 - 6.

8) Hugo Toman, O dobrodružstvích a válečných jízďách Jana Žižky, s. 1022 - 1024.

9) Tamtéž, s. 1022.

10) Tamtéž, s. 1024.

11) O tom v kap. I úvodu edice.

Za mezník v poznání i obsahovém využití jihlavských zápisů je třeba pokládat soudy Josefa Pekaře, ač užil tohoto pramene jen k dílčím otázkám svého díla o Janu Žižkovi.¹²⁾ Není vyloučeno, že využil i některých poznatků J. V. Šimáka, který mu dal k dispozici rukopis své edice. Podle Pekaře byly jihlavské zápisy "shromážděny v jedno později jediným písařem (kol. r. 1419?) a doplněny potom několika vyznáními z let 1432".¹³⁾ Se zřetelem k vynucení výpovědí pokládá jejich obsah sice za problematický, ale vcelku za dobrou až spolehlivou oporu zejména tam, kde určitá skutečnost je vícekrát ověřena z několika stran. Popravčí zápisy poskytují dosti bezpečný celkový obraz věcí, jimiž se zabývají.¹⁴⁾ Jednotlivosti je však třeba přijímat opatrně. Za spolehlivější je možno pokládat to, co vyslýchání prozradili o ostatních než o sobě.

Předností Pekařových výkladů je metodicky podnětné využití pramenů, pronikavá analýza, bezohledné hledání skutečnosti, bystré postihování souvislostí, zhodnocení vlivu událostí zachycených zápisy na zrání osobnosti Jana Žižky, syntetický výklad vycházející z celkové koncepce Žižkovy doby a pojetí husitské revoluce aniž by přitom byl zkreslen obraz bojových družin a dalších skupin v zápisech zaznamenaných.

Hlavním Pekařovým pramenem byla popravčí kniha rožmberská. Její rozbor, výklad i charakteristika doby však namnoze vycházejí z popravčích zápisů jihlavských a proto platí i pro ně. Pokud jde o jihlavské zápisy, bude na Pekařovo stanovisko poukázáno v dalších kapitolách.¹⁵⁾

Pekařovo stanovisko k Táboru nebylo způsobeno tím, že by byl podlehl pramenům. Byl si dobře vědom povahy popravčí knihy rožmberské i jihlavských zápisů. Jejich obraz je jednostranný pohled "vyšetřujícího soudce", který - již za husitské revoluce - "považuje každého, kdo býval na Táboře nebo jezdil s Táboři, za zločince nebo buřče ze zločinů podezřelého".¹⁶⁾

Analytická stránka Pekařovy práce je patrná především na rozboru bojové družiny - v jeho terminologii "tlupy" - Matěje Vůdce.¹⁷⁾ Z tohoto výkladu je zřejmé, jak náročný je rozbor pouhé jediné skupiny, ale zároveň kolik je možno z toho vytěžit.

Analýza byla Pekařovi zároveň příležitostí, aby formuloval názor na obecnější otázky. Nešlo jen o loupežný ráz činnosti družin, nýbrž i její pochopení jako složky soudobého života, feudálních záští, drobné války, úlohy drobné i vysoké šlechty. V polemice proti F. M. Bartošovi i jiným historikům Pekař vystupoval proti idealizaci drobné šlechty - jejíž podíl v družinách ostatně přecenil na úkor poddaných i příslušníků městské i venkovské chudiny, o níž jinak ne zcela spravedlivě mluví jako o "spodině" - a to zejména ve vztahu k Rožmberkům. Boje předhusitské byly Pekařovi "především boji velkých pánů zemských a nikoli drobných zemanů, jde tu o projev feudálního sebevědomí a feudální zpupnosti

12) J. Pekař, Žižka 2, s. 21 - 58.

13) Tamtéž, s. 28.

14) "Historik se v tomto prameni jistě nedohledá plně pravdy, ale pokud jde o celkový ráz činnosti lupičských a spikleneckých rot, pravidlem také o data o pánech a o cílech jejich, o jména osob a míst, poskytuje mu hojnost vyznání přece dosti opory, aby mohl materiálu jejich užiti s poměrnou jistotou." Tamtéž 2, s. 30.

15) Viz předchozí pozn. a níže kap. III - VI i další.

16) J. Pekař, Žižka 2, s. 56.

17) Viz níže kap. III o družinách.

velké šlechty a nikoli o pokusy revolty nebo sebeobranu, vyrostlé z iniciativy malých vladyků; tito naopak kupí se kolem velkých pánů, stojí v službě a žoldu jejich - tak, jak to v podstatě žádá sociální a hospodářský útvar doby".¹⁸⁾ Toto zdůraznění úlohy velkých pánů - s omezením, že družin existovalo několik typů a že značný podíl podniků a činů nevycházel z iniciativy pánů - v podstatě potvrzuje i rozbor jihlavských popravčích zápisů.

J. Pekař zpřesňoval formulaci problému a několikrát se vracel ke vztahu předhusitského období a husitské revoluce, zejména drobné války a zločinné činnosti na jedné a povahy bojů Táborů na druhé straně. Vyslovil závěr, že mezi obojím je zřetelná kontinuita: "mezi historií opovědníků a zbojníků z doby krále Václava a zbrojným povstáním táborským po jeho smrti je jistá souvislost".¹⁹⁾ Jedno období přispívá k pochopení druhého. Vznikla jakási "radost z násilí", v zemi bylo "po-hotově mnoho bojovníků", takže stačilo jen zápalné heslo, aby vzplanula revoluce.²⁰⁾ Kromě shod se projevovaly ovšem i rozdíly, jež představoval hlavně ideový prvek vnášený do revoluce především pražany. Pro Pekaře byly nicméně rozhodující rysy shodné. Přes "hluboký rozdíl co do motivů a cílů" zdůrazňoval zvláště v bojích táborů podobnost v praxi a technice boje: "Zdá se zajisté, jako by boj Táborů byl jen velikým podnikem lapků, velikým záští vyhlášeným nepřátelům zákona božího."²¹⁾ Již tento citát naznačuje, že Pekař v podstatě omezuje kontinuitu na souvislost drobné války a předhusitského násilí s metodou vedení boje a násilí táborského. Drobná válka se lstí, pomocí zrádců a podobnými metodami je hlavním druhem boje táborů. V jejich činnosti pak přechází z předchozí doby i "nelítostné obírání malých lidí, obyčejná krádež a loupež".²²⁾

Z tohoto pojetí vyplývá i Pekařovo označování husitské nebo táborské revoluce jako "česká bouře", "zbrojní povstání táborské", charakteristika boje táborů jako "veliký podnik lapků, veliké záští vyhlášené nepřátelům zákona božího", táborských polních vojsk jako "tlup", jejichž činnost měnila Bechyňský a Plzeňský kraj v území ovládané zvlášť jako v době předrevoluční.²³⁾ Kontinuita se projevovала i ve vývoji osobností, nejzřetelněji ovšem u hlavního vůdce revoluce Jana Žižky.²⁴⁾

Zatímco Šimákem chystané vydání jihlavských popravčích zápisů se neuskutečnilo, přišel náhle s jejich edicí A u g u s t i n N e u m a n n .²⁵⁾ Recenze této edice i další historická literatura připomínaly její nedostatky a nyní je již možno ji srovnat s kritickým zpracováním textu. Nejde však jen o vlastní text, nýbrž také o hodnocení zápisů a jejich historiografické vytěžení. Po všech stránkách znamenal přístup A. Neumanna k tomuto prameni krok zpět. Jihlavské popravčí zápisy jsou "sborník různých přiznání ... v l. 1409 - 1432", který vznikl "z důvodů čistě praktických". "Magistrát(!) prostě z bezpečnostních důvodů opatroval výpovědi lupičů v jiných městech". "Historik z nich poznává, že se jedná o nepokojné někdy příz-

18) J. Pekař, Žižka 2, s. 43.

19) Tamtéž, s. 35 a s. 51 - 52.

20) Tamtéž, s. 51 - 52.

21) Tamtéž, s. 57 - 58.

22) Tamtéž, s. 54.

23) Tamtéž, s. 57 - 58.

24) Viz níže kap. VI.

25) Hrdební zápisy města Jihlavy, Nové prameny, s. 215 - 258.

nivce markrabí Prokopa, kteří po jeho smrti pokračovali v opovědnickém životě dále." Zápisy popravčí knihy rožmberské a zápisy jihlavské se prý obsahově a částečně i chronologicky kryjí(!) nebo doplňují. Způsob Neumannovy práce se projevuje i v jeho studiích historických. Základní hledisko je církevně katolické a apologetickému hledisku je podřízena i metoda. Studie přinášejí nový materiál, nové podněty, ale v provedení je mnoho prohřešků proti přesnosti, důkazy jsou snadné až ledabylé a nejednou není snadné rozlišit, co je důsledkem tendenčního přístupu a co nedbalosti.

V "Nových pramenech k dějinám husitství na Moravě", kde otiskl též větší část textu jihlavských popravčích zápisů, Neumann konfrontoval jihlavské zápisy s dalšími prameny. "Mostem vedoucím od doby předhusitské k období husitskému jsou boje vedené markrabím Prokopem na Moravě. Mezi jeho četnými, církví vyobcovanými stoupenci, sledáváme pány, kteří později, v době husitské, zaujímali důležité postavení ve straně proticírkevní. Zvláště jest zajímavé, že mezi nimi jsou členové rodu pánů z Kunštátu a zvláště Boček z Kunštátu, děd husitského krále."²⁶⁾

Zkoumání souvislosti působení určitých pánů za bojů Prokopových a v dalším vývoji Neumann omezuje prakticky na stížné listy r. 1415. Leč důkaz - ač nepochybně určité styčné body existovaly - zůstal na povrchu.²⁷⁾ V exkomunikačních bulách z r. 1399 proti Prokopovým stoupencům se vyskytuje velký počet jmen. Neumann z nich sleduje jen několik. Zvláštní a oprávněnou pozornost věnuje Kunštátům.²⁸⁾ Kolem roku 1417 považuje za hlavní osobnost Erharta Pušku z Kunštátu na Doubravici a Skalách.²⁹⁾ Kromě kontinuity Neumann zdůrazňuje výbornou organizovanost skupin, spolupráci opovědníků českých, moravských i slezských. Bez dostatečného zdůvodnění potom v souvislosti s bojem proti pánům z Kravař mluví o boji "drobné šlechty proti velké" a o jeho analogii s jižními Čechami a Rožmberky.³⁰⁾ Nicméně lze pokládat za užitečný postřeh poznámku, že "události moravské se nám v té době nejvíce jeví jako dobrodružné epizody, nýbrž i jako akce směřující k ovládnutí značné části země".³¹⁾

Zcela povrchní a pochybený je výklad o kněžích, kteří patřili mezi stoupence Prokopovy a těch, kteří jsou zmiňováni v jihlavských zápisech. Podle Neumanna kněží, kteří se klonili k Prokopovi, "mohli potom snadno přejíti k nové skupině náboženské".³²⁾ Až k naivnosti vyúsťuje výklad o tom, že "odpovědnické tlupy používaly pevných klášterů za bezpečné útulky ... I nastává otázka: I kdyby v klášterích bývaly byly ty nejlepší poměry, zdali pobyt loupeživých tlup v jejich kobkách nebyl na újmu řádové disciplíně?" (!)³³⁾

V souvislosti se stížnými listy r. 1415 a stavem v zemi nelze upřít určitou platnost Neumannovu závěru, že "tito pánové" - tj. ti, kteří podepsali stížné listy - "měli nejméně práva stěžovati sobě na potupení země české odsouzením Huso-

26) Tamtéž, s. 5.

27) Nové prameny, s. 10 n., K dějinám husitství, s. 35 n.

28) CDM 12, s. 452 - 455, č. 523, s. 455 - 464, č. 524, A. Neumann, Nové prameny, s. 10 - 11.

29) Nové prameny, s. 16.

30) Tamtéž, s. 11.

31) Tamtéž, s. 15.

32) Tamtéž, s. 5.

33) Tamtéž, s. 5.

vým, jakož i na zkaženost duchovenstva. ... jako ve stavu duchovenstva, tak i mezi šlechtou vyskytli se lidé zcela nepovolání k spoluúčasti na hnutí reformním."³⁴⁾

Studie směřující k výkladu husitské revoluce Neumann dovršil v knize "K dějinám husitství na Moravě": "Církev byla stržena do bratrovražedných bojů posledních markrabat moravských, kterých využila šlechta ve svůj prospěch. Nejprve to byla šlechta vyšší, potom nižší, která se již od té doby skoro ve většině případů s Církví nesmířila, jsouc ochotnou podporovatelkou nového proticírkevního hnutí. Boje ty samy o sobě byly těžkým ochrnutím řádné církevní správy a proto byly současně i úpadkem církevního života. ... " Při současném schismatu a jiných okolnostech "bylo nejpovážlivějším zjevem a smutnou vyhlídkou do budoucna, že kněžský proletariát již za zmatků kolem roku 1400 počal se připojovati k nepřátelům Církve".³⁵⁾

Zvláštní význam mohl mít zejména pro Moravu připomenutý Neumannův rozbor stížných listů z r. 1415,³⁶⁾ ale průkaz trvání konstelace, alespoň pokud jde o šlechtu, alespoň k r. 1400, 1415 a v husitské revoluci, by musel být proveden mnohem zevrubněji. Na vývody Neumannovy zvláště v tomto ohledu reagoval velmi kriticky O. Odložilík a jejich pochybenost se ještě zvýšila ve světle nových prací k této otázce.³⁷⁾ O. Odložilík tak prokázal vedle již zmíněné drtivé kritiky edice jihlavských zápisů i nedostatečnost Neumannových pojednání historických. Neumannova obrana³⁸⁾ byla bezúspěšná.

Po vydání Neumannovy souhrnné práce o dějinách husitství na Moravě podrobil jeho dílo nejobsáhlejší kritice Rudolf Urbánek.³⁹⁾ Z jeho víceméně samostatného pojednání se dotýká našeho tématu přímo jen několik aspektů. Urbánek především připomněl Neumannovy nedostatky heuristické. V posouzení edic pramenů a jejich kritiky se v podstatě ztotožnil s Odložilíkem a jeho výtky ještě rozšířil. Zejména však odmítl jednostranný dogmatický pohled církevního historika a zdůraznil potřebu objektivity. Týká se to zejména stanoviska k postojům a k vývoji moravských pánů. Urbánek doložil zjednodušenost Neumannových výkladů a odmítl zejména snadné "důkazy" o kontinuitě seskupení od r. 1399, příp. 1388, k r. 1415 a k počátku revoluce. Jihlavských popravčích zápisů se přitom bezprostředně nedotkl. I pro otázky, jimiž se v souvislosti s nimi zabýváme, má však význam Urbánkovo pojetí husitského válečného období, jež "bude válkou náboženskou i rasovou". Přitom ovšem adjektivum rasový je třeba chápat jako "národnostní". Tomu odpovídá i Urbánkův názor, že moravské poměry národnostní byly "s rozdělením stran náboženských v takové vzájemnosti".⁴⁰⁾

Institucí popravců a dalšími otázkami trestního práva se mezitím zabýval Rudolf

34) Tamtéž, s. 13.

35) A. Neumann, K dějinám husitství, s. 9 - 10.

36) Nové prameny, s. 12 - 14, zejména K dějinám husitské Moravy, s. 35 - 40, mapka s. 38 a zvláštní pojednání Morava a stížné listy do Kostnice (1415).

37) ČMM 55, 1931, s. 221 - 244. B. Zilýnský, Stížný list české a moravské šlechty Husovu upálení, s. 195 - 237; J. Jurok, Počátky husitství na Novojičíně, s. 29 - 38; Morava před husitskou revolucí, s. 56 - 57 a pozn. 52) aj.

38) K referátům Dra Odložilíka a ČMM.

39) K dějinám husitské Moravy, s. 229 - 314.

40) Tamtéž, s. 251.

Rauscher. V souvislosti s tím podnikl rozbor popravčí knihy rožmberské, ale jihlavskými zápisy se zevrubněji nezabýval.⁴¹⁾

Jihlavské popravčí zápisy byly nově využity i v historické literatuře p o d r u h é s v ě t o v é v á l c e. Leč ani v tomto období se tak nestalo ve větším rozsahu a pozornost se opět soustřeďovala k popravčí knize rožmberské, zatímco jihlavské zápisy zůstávaly i nadále v pozadí. Rožmberské knihy využil pro vlastní revoluční období objevným způsobem J. Macek.⁴²⁾ Předmětem jeho zkoumání nebyly již jednotlivé osobnosti, nýbrž jeho metoda je zaměřena především k postižení významných sociálních procesů v souvislosti s husitskou revolucí. Ač náběhy k tomu byly učiněny již u starších historiků, je možno považovat přístup J. Macka k popravčím zápisům za určitý zlom v hodnocení a zejména využití tohoto pramene. Nicméně soustředění na určité skutečnosti a jednostranný výklad pramene jako celku způsobily, že jeho soudy nelze pokládat za konečné.

V jiné podobě to platí obdobně o několika odstavcích, které popravčím zápisům rožmberským i jihlavským věnoval F. Graus ve II. dílu Dějin venkovského lidu v Čechách.⁴³⁾ Osoby zachycené v zápisech představil jednostranně jako společenskou skupinu, kterou rozpory soudobého společenského řádu donutily bojovat proti němu zbojnickým jako nejvyšší formou třídního boje v době předhusitské.⁴⁴⁾ Ukázalo se tu, jak nedostatečně a jednostranně zhodnocený pramen ovlivňuje použití stejně jednostranně vybraných faktů.

Pochybené závěry z jihlavských popravčích zápisů v některých historických pracích nebyly způsobeny jen vadným metodickým přístupem, ale též nedostatečnou ediční připraveností tohoto nesnadného pramene. Při přípravě nové edice byla postupně publikována řada přípravných studií. Ve srovnání se staršími pracemi je možno považovat za základní poznatek, že popravčí zápisy obrazí složitou skutečnost, kterou je třeba odkrývat analytickými metodami. Jakýkoli mechanický obecný rozbor vede jen ke zkreslujícím výsledkům. Pokusem o diferencovaný přístup k výkladu zápisů byly předběžné studie, jež se snažily o postižení základních typů skupin zachycených v zápisech i o náběhy k řešení některých dalších otázek.⁴⁵⁾ Postupné nové zhodnocování pramene a výsledky předběžných analytických studií byly již zužitkovány v novějších historických pracích zejména F. Šmahela,⁴⁶⁾ J. Kejře,⁴⁷⁾ J. Petráně,⁴⁸⁾ J. Války⁴⁹⁾ v Dějinách zemí Koruny české⁵⁰⁾ i dalších.⁵¹⁾

Ač v této edici jde o odborné historické zkoumání, nelze pominout ani zde odraz této problematiky v b e l e t r i i. Byla tu zpracována či dotčena nejednou, zejména

41) Viz úvod edice, kap. I - III.

42) Tábor I, s. 267 nn.

43) 2, s. 27 a s. 292 - 293.

44) Tamtéž, s. 291 - 293.

45) Viz přehled prací v seznamu literatury a v kap. III.

46) F. Šmahel, Jan Žižka, s. 25 - 32 a s. 202 - 203, Dějiny Tábora I. 1 - 2, porůznu. - Po odevzdání této studie do tisku vydal F. Šmahel základní dílo, Husitská revoluce, I-IV, Praha 1993. Toto dílo se dotýká řady otázek pojednávaných v této studii, ale nebylo již možné k němu přihlídnout.

47) J. Kejř, Husité, s. 53 - 54.

48) J. Petráň, Skladba pohusitské aristokracie, s. 44 - 45.

49) Zejména Středověká Morava, s. 109.

50) I, s. 133 - 135.

51) M. Moravec, Bratřici, s. 210 - 211 aj.

na při líčení mladých Žižkových let, a historické povědomí širokých vrstev ovlivnila a ovlivňuje namnoze dosud větší měrou než odborné historické bádání.

Na prvním místě je třeba uvést Aloise Jirásku. V trilogii *Mezi proudy* vystupuje jako jedna z hlavních postav mladý Jan Žižka.⁵²⁾ Jirásek využil hlavně popravčí knihy rožmberské. Jihlavské zápisy znal, ale užil jich jen ve velmi malé míře.⁵³⁾ Ve směřování Jiráskově, kde pojetí společenských vrstev, zejména idealizace poddaného venkovského lidu a drobné šlechty, a výklad rodícího se reformního a revolučního hnutí, je podřízeno národnímu hledisku, pokračovali Václav Beneš Třebízský, který jihlavských zápisů neužil,⁵⁴⁾ a Josef František Karas, který sice věnoval kromě jiného značnou pozornost protagonistům moravské bojovné šlechty,⁵⁵⁾ ale jihlavské zápisy asi vůbec neznal. K nacionální ideologii přistupovalo do určité míry hledisko třídní v díle Karla Nového,⁵⁶⁾ Václava Kaplického⁵⁷⁾ a Františka Rachlíka.⁵⁸⁾

Ve dvou románech z Jihlavska a Vysočiny, které nedoplnil již do zamýšlené trilogie třetí svazek, zvolil obdobnou látku Jan Machoň.⁵⁹⁾ Na rozdíl od předchozích autorů čerpal převážně z jihlavských popravčích zápisů. Ani tento autor, nesporně značně poučený studiem historické literatury a zčásti i pramenů, se nevyhnul určité idealizaci a schematizaci. Jeví se to zejména v pokusu o utřídění lidí různých vrstev, zvláště šlechty, do dvou táborů, bezohledně kořistného a neuvědoměle protohusitsky reformního, představovaného zprvu zejména Janem Sokolem z Lamberka. Idealizace postihuje zvláště tento druhý tábor. Hranice mezi oběma tábory, pokud je možno ji promítnout do doby tak časně, probíhala však spíše v nitru lidí, než mezi společenskými vrstvami.

Rychlý vývoj a proměny historického románu v posledních desetiletích překonávaly úzká nacionální a obdobně jednostranná třídní hlediska. Formálně i obsahově se náročnější historický román přibližoval ostatní beletrii. Před uměleckými a ideovými postuláty namnoze nejednou i otázka míry respektování historické reality ustupovala do pozadí, i když v hodnotnější tvorbě tohoto žánru nechybějí autoři velmi dobře poučení o soudobém stavu historického bádání. V posledním období však náročnější literární dílo z časového úseku předhusitského a s tematikou šlechty, bojových družin a vztahu k městům a poddanému lidu nevzniklo.⁶⁰⁾

52) Zejména 3. díl, *Do tří hlasů*, kde vystupuje také Matěj Vůdce, známý i z jihlavských popravčích zápisů.

53) Srov. K. Pletzer, *Jiráskovi lapkové a jejich předloha*.

54) *V červáních kalicha. Historické povídky*. 9. vyd., Praha 1932.

55) *Do čtyř artikulů. Román z doby husitské*. Praha 1915; Suchý Čert a Divoký Sokol. Román z patnáctého věku. Praha 1926.

56) *Rytíři a lapkové*. O oblibě a vlivu této literatury svědčí, že tento román dosáhl do r. 1987 deseti vydání.

57) *Kraj kalicha*. 2. vyd. Praha 1955.

58) *Hodina předjití*. 3. vyd. Praha 1971.

59) Jan Machoň, *Vydědenci*. Havlíčkův Brod 1957; *Život pro živé*. Havlíčkův Brod 1959 a další vydání Brno, Praha - 1985.

60) K vývoji historického románu zejména B. Dokoupil, *Český historický román 1945 - 1965 a týž, Čas člověka, čas dějin* (Poznámky k vývoji české historické prózy 1966 - 1986).

II. Jihlavské popravčí a psanecké zápisy a poměry na Moravě a v Čechách

Vznik a povaha zápisů. I. soubor zapsaný v r. 1419. II. soubor, zápisy z let 1426 - 1457.

Veřejné poměry a bezpečnost na Moravě a v Čechách 1400 - 1420. Postavení Jihlavy. Privilegium Václava IV. z r. 1410.

Popravčí zápisy a trestní řízení. Shromáždování zápisů a vznik I. souboru. Psání - proskripce. Hodnota výslechů. Vývojové a druhové zařazení jihlavských zápisů.¹⁾

Hodnota popravčích a psaneckých neboli hrdelních zápisů tkví v možnosti bezprostředního poznání některých jinak obtížně postižitelných stránek stavu a života středověké společnosti. Kromě drobných souborů zápisů se u nás zachovaly jen dvě středověké popravčí knihy, rožmberská a jihlavská, která je však jen částí IV. městské knihy.

Jihlavské zápisy mají původní označení "Recongnita predonum, spoliatorum et malefactorum" - "Vyznání lupičů, škůdců a zločinců." Z různých středověkých i novodobých názvů pro ně volíme s vědomým zjednodušením označení zápisy popravčí, neboť souvisely s popravčí pravomocí, svěřenou městu Jihlavě. Jejich charakter však není jednotný. Převažují zápisy shromážděné z různých míst a informující o osobách provozujících trestnou činnost. Tyto zápisy je možné zahrnout do instituce tzv. popravky. Další zápisy podobné povahy vznikaly přímo v Jihlavě. K tomu přistupovaly zápisy proskripční, související s institucí psání neboli proskripce. Konečně další zápisy vyplynuly z uplatňování běžné městské trestní pravomoci. Tak vznikly dva soubory zápisů: první z let 1405 - 1419 byl shromážděn a zapsán do IV. městské knihy při jejím založení v r. 1419 na ff. 13r - 34r, druhý z let 1426 - 1457 byl zapisován postupně na ff. 34v - 36r.

Zápisy I. souboru, kterým v tomto pojednání věnujeme hlavní pozornost, byly uspořádány podle jazykového hlediska. Nejprve byly zapsány výslechy latinské, potom německé a nakonec české, které počtem a rozsahem převažují. Uvnitř skupin lze zjistit skromné náběhy k utřídění výsledků příbuzných po stránce obsahové a chronologické. Výslechy docházely z měst a z působnosti krajských popravců. Datované zápisy zabírají léta 1410 - 1419, některé nedatované se vracejí až k r. 1405.

Formulář zápisů nemohl být jednotný. Ne všechny zápisy byly datovány. Zvláštní pozornost směřovala k podchycení jmen osob, které se zúčastnily různých zločinných a nepřátelských podniků a mohly tudíž být městu nebezpečné. Někdy má zápis podobu listu, většinou je zjednodušen, v některých případech až na pouhé výčty jmen.

Vedle dalších motivů byl bezprostředním podnětem shromáždění a zapsání I. souboru výbuch revolučních událostí v r. 1419. Vyznání určité

¹⁾ Tato kapitola podává stručný souhrn studie Popravčí zápisy jihlavské, PHS 1974, jež byla v upravené podobě publikována jako úvod edice těchto zápisů. Vzhledem ke značnému zkrácení textu bylo upuštěno od poznámkového aparátu, který je dostupný v uvedené studii a edici.

zapsal jediný písař, který se snad podílel i na jejich shromažďování. Byl to písař nižší úrovně, zvaný krevní, na jehož vrub připadá mnoho jazykových nedůsledností i chyb ve všech jazycích, zejména v češtině. Pro kritiku pramene jsou zvláště důležité zkomoleniny a chyby ve jménech osobních a místních, kterých je velký počet. Za velmi významný a užitečný po stránce jazykové je třeba pokládat zejména výslech Jana Holého, zachovaný v českém a německém znění. Zkoumání jazykové problematiky v jihlavských zápisech je třeba přenechat odbornému filologickému zpracování.

Vyskytují se všechny možnosti zápisu: přímého jihlavským písařem, podle písemné předlohy, podle diktátu i podle vlastního nebo jiného překladu. Ruka, která zapsala I. soubor zápisů, nebyla v městských knihách a listinách zjištěna a písaře - zřejmě pomocného nebo i krevního - nebylo možné identifikovat.

Při srovnání I. souboru s popravčí knihou rožmberskou, která zabírá léta 1389 - 1429, se ukazuje, že hlavní význam rožmberských zápisů tkví až v revolučním husitském období. Druhé desetiletí 15. stol. v nich chybí. Jihlavské zápisy byly zapsány jako sbírka výsledků pořízených v různých místech najednou, kdežto u rožmberských jde o knihu vedenou. Rožmberské zápisy zachycují především události z území jižních Čech z titulu popravčí kompetence, kdežto jihlavské podstatně širší oblast, ale jen způsobem informativním. Oba soubory mají některé styčné body v osobách a událostech tam zachycených. Dlouho byla věnována hlavní pozornost knize rožmberské, ale práce z posledních let prokázaly též význam zápisů jihlavských.

Ve srovnání s I. souborem zápisů zapsaných v r. 1419 je II. jihlavský soubor z let 1426 - 1457 nepochybně méně významný a zřejmě proto mu také byla věnována malá pozornost. Ani tyto zápisy však nemají jen lokální význam.

V 18 zápisech II. souboru, č. 59 - 76, lze rozlišit několik vrstev z hlediska diplomatického i obsahového. Jen první tři zápisy č. 59 - 61 jsou proskripční a týkají se domácích jihlavských obyvatel. Jde o druh zápisů známých například z proskripčních zápisů nejstarší knihy olomoucké.

Další zápisy se podobají oněm z I. souboru tím, že se týkají převážně zpráv o činech ohrožujících město Jihlavu, ať již šlo o výsledky pořízené v Jihlavě, anebo o sdělení získaná z jiných míst. Početně převažují a též obsahovým jádrem těchto zápisů jsou výsledky z počátku 30. let 15. stol., kdy se znovu vyhrtilo nepřátelství mezi Jihlavou a některými představiteli vysoké šlechty.

Zápisy zaznamenávali od r. 1426 písaři, kteří tehdy psali i do jiných částí IV. městské knihy. Zápisy č. 62 - 75 týkající se událostí z počátku 30. let zaznamenal zpětně písař Jan z Řečice, který zapisoval jako vedoucí městský notář do IV. městské knihy v l. 1439 - 1444. Tyto zápisy byly zřejmě shromážděny teprve počátkem 40. let, kdy - kromě jiného - Jihlava uzavřela mírovou smlouvu s Tábořem. Vedle jiných skutečností se tam najdou i některé zmínky týkající se Červeného Martínkova u Moravských Budějovic, kde v počátcích revoluce bylo husitské středisko. Soubor uzavírá výslech sdělený do Jihlavy z Kremže v Dolních Rakousích v r. 1457.

Vracíme se k I. souboru jihlavských popravčích zápisů. Jejich vznik souvisel s úpadkem bezpečnosti v Čechách i na Moravě,

kde k tomu přispíval zejména spor mezi markrabaty Joštem a Prokopem. Vnitřní zápasy neustaly ani po smrti Prokopově v r. 1405 a Joštově v r. 1411. Král Václav IV. zasahoval potom do moravských poměrů s nedostatečnou účinností. Po smrti zemského hejtmána Lacka z Kravař v r. 1416, který představoval na Moravě síly usilující o konsolidaci poměrů, se otevřela v plné míře cesta soukromým sobeckým zájmům zejména předních představitelů šlechty a země se neustále přibližovala k anarchii. Za těchto poměrů, kdy panovníci nemohli nebo nebyli schopni uplatňovat svou svrchovanou moc, byla narušena nebo dokonce dočasně zastavena činnost soudů a správních orgánů. Je třeba zaznamenat, jak na situaci reagovalo právo, spravedlnost a bezpečnostní aparát soudobého státu.

Na Moravě i v Čechách měla správa a soudnictví v podstatě podobnou povahu, ale též určité zvláštní rysy. Platí to též o oblasti trestního práva a o bezpečnostních orgánech. Vývoj byl do značné míry určován vztahem centrální zeměpanské působnosti a kompetencemi místních středisek moci, což byly větší i drobné celky pod správou vyšší a nižší šlechty, měst a církevních institucí. Vývojová tendence přitom směřovala k postupnému nahrazování svépomoci veřejnou iniciativou k postihu trestných činů. V proměnách kompetencí a ve sporech je provázejících se obrazily poměry a vývoj hlavních společenských sil ve státě.

Z orgánů, jež se uplatňovaly na postihu zvláště nebezpečné trestné činnosti, byli nejvýznamnější popravci. Tato instituce má počátky ve 2. pol. 13. stol. Na Moravě se rozvinula menší měrou a byla doplňována spolky měst a landfrýdy.

Stará instituce popravy, zvaná též "iudicium sanguinis", znamenala náhlý soud nad zločinci při skutku dopadenými nebo vůbec zjevnými. Postupem doby se význam tohoto termínu vyhraňoval a zpřesňoval, takže znamenal výkon práva, v užším slova smyslu zejména exekuci hrdelní, dále moc k úřední exekuci, úřad k výkonu moci ustanovený a konečně území, jež úřadu podléhalo. Popravci pak byli úředníci zemští nebo krajsí. Mohla k nim patřit i královská města, pokud je panovník výslovně pověřil popravčí pravomocí.

Město feudálního období mělo orgány k výkonu bezpečnosti vnitřní a větší města, zejména královská, též bezpečnosti vnější. K orgánům vnitřním patřil rychtář, příp. soud, městská rada, biřici a kat. Bezpečnost vnější - kromě obecných potřeb vojenských - znamenala zajištění obrany proti zločincům i opatření dostatečných sil pro nepravidelná střetání se šlechtou. K tomu bylo třeba nejen orgánů vnitřní bezpečnosti, nýbrž i moci v podstatě vojenské, jež spočívala v městské hotovosti, námezdných žoldnících a v městském opevnění. Teprve výkon spravedlnosti nad dopadenými zločinci náležel již výše zmíněným orgánům bezpečnosti a spravedlnosti vnitřní.

Vedle nesporné kompetence uvnitř hradeb, na tzv. městském území před hradbami a na městských statcích vůči měšťanům, ostatním obyvatelům a poddaným, u některých měst právní kompetence k výkonu vnější bezpečnosti nabývala širšího územního rozsahu a stávala se popravou v plném dobovém smyslu. Základní konflikt, který prolíná jihlavskými popravčími zápisy, je střetání měst se šlechtou. V jejích službách byla velká většina osob v zápisech jmenovaných. Jen menší díl se týkal řemeslných zločinců, kteří působili nezávisle na šlechtě. Kořeny nepřá-

telství se šlechtou sahaly až do 13. století. Byly živeny momenty hospodářskými, do jisté míry však i politickými. Čím větší byla moc města, tím větší hrozbu znamenalo pro okolní nižší i vyšší šlechtu. To platilo v plné míře také o Jihlavě.

Hospodářská převaha měst vedla ke sporům se šlechtou povahy civilní, které však zejména v souvislosti s vymáháním pohledávek přerůstaly do oblasti trestní. Od velkého privilegia ze 13. stol. pojišťovaly Jihlavě i další výsady od panovníků nezbytná práva vůči šlechtě. Do poloviny 14. stol., kdy byla v Jihlavě cúda, mělo město širší územní kompetenci odpovídající Jihlavskému kraji. Po ztrátě cúdy měl pomáhat v boji proti škůdcům a rušitelům veřejného pořádku spolek měst Jihlavy, Kutné Hory, Kolína a Čáslavě z r. 1348. V r. 1351 udělil markrabí Jan Jindřich Jihlavě právo, aby pro bezpečnost země a svou směla bořit hrady, tvrze a pevnosti, kde sídlí nebo nacházejí útočiště lupiči a škůdci. Toto privilegium povyšovalo město na činitele nadaného vyšší veřejnou pravomocí, ale neznamenalo dosud právo poprav. Zároveň Jihlavští dostali právo kupovat statky od pánů a vladků, držet je městským právem a nezczizovat je osobám jiného práva, což příznačně osvětlovalo zdroje konfliktů.

Mezitím se rozvíjely další instituce k pojištění bezpečnosti. Na Moravě nenabyla takové účinnosti jako v Čechách instituce poprav, zato se však uplatňovaly již od poloviny 14. stol. *landfrýdy*, zemské míry neboli "*ordinationes communis pacis*". Byly to smlouvy stavů mezi sebou, popřípadě za účasti panovníka, kterými se zavazovaly k zachování zemského řádu a pokoje, slibující si vzájemnou pomoc někdy na čas určitý, jindy neomezený, někdy jen na několik let. Vedle prvního pravého landfrýdu z r. 1388 je důležitý onen z r. 1412, který uzavřel král Václav IV. s moravskými stavy po smrti Joštově o převzetí přímé vlády na Moravě. Povahu landfrýdu měla i úmluva, kterou Zikmund v r. 1421 přinutil k poslušnosti moravské pány. Poslední dva landfrýdy přibližně vymezují časový úsek našeho výkladu I. souboru zápisů. Konfrontace popravčích zápisů s landfrýdy, které znamenaly vývojový stupeň k zemským zřízením 16. a 17. stol., prozrazuje, jak se skutečnost lišila od právní normy. Téměř všechna podstatná ustanovení landfrýdů byla porušována - od drobných trestních přestupků přes loupeže na silnicích, zneužívání hradů a tvrzí jako hnízd škůdců země až po loupežné rejsy za hranice země - a to nejčastěji z podnětu nebo přímou účastí těch, kdo landfrýd stvrzovali svými pečeti, totiž příslušníků vyšší i nižší šlechty.

Vedle landfrýdů se vytvářely *spolky měst*, které sledovaly zabezpečení jejich zájmů v ohledu stavovském - v podstatě proti šlechtě - a v ohledu bezpečnostním, a to jak v obecnějším významu vojenském, proti přímým útokům na města, tak v užším smyslu bezpečnostním, např. k ochraně kupců, postihu nebezpečných osob apod. Zmíněný spolek měst z r. 1348 - spolek vpravdě moravskočeský - byl potvrzen a rozšířen v privilegii Václava IV. z r. 1410. Král jím poskytl Jihlavě široká práva k pojišťování bezpečnosti, zejména pronásledováním zločinců, takže je možné považovat je za právo poprav. Zároveň privilegium pojišťovalo Jihlavě čelné místo ve spolku měst v rozsahu odpovídajícím oblasti jihlavského městského a horního práva.

Privilegium Václava IV. z r. 1410 dovršilo vývoj bezpečnostní a trestní pravomoci Jihlavy. Spjojovaly se v ní prvky vlastního městského práva,

práv poskytnutých panovnickými privilegii a spolu s účastí v městských spolicích a s působením landfrýdů se tak vytvářela moc schopná čelit jednotlivcům i skupinám, které město ohrožovaly. Tato právní základna dostačovala k uplatnění bezpečnostních opatření, jež město provádělo v prvním a zejména ve druhém desetiletí 15. století. Z toho také vznikl první soubor jihlavských popravčích zápisů zapsaných v r. 1419. Tvrdá konfrontace byla někdy zmírňována panovníkovými mírnými listy, jako např. v r. 1417 vůči Erhartu Puškovi z Kunštátu, ale pověst Jihlavy jako města bojujícího trvale proti škůdcům pronikla i do soudobé literární skladby, Chvály města.

Po objasnění vnější podoby zápisů a právních i všeobecných podmínek jejich vzniku je možné již určitěji uvažovat o vlastní povaze a funkci těchto popravčích zápisů.

Shromáždění I. souboru zápisů zachycujících především období 1410 - 1419, jež v rožmberské knize chybí, v Jihlavě není samozřejmé, neboť sbírky obdobných zápisů zřejmě vznikaly i jinde. Některé zmínky o vztahu k Jihlavě a pravděpodobný vznik některých výsledků a zápisů přímo v tomto městě však opravňují k závěru, že iniciativa ke shromáždění musela vycházet buď z obecného usnesení nebo přímo z Jihlavy. Po řadě předchozích opatření zejména privilegium Václava IV. z r. 1410 mohlo poskytovat k takové činnosti plné oprávnění.

První soubor jihlavských zápisů shromáždil výsledky z různých moravských, českých i rakouských měst, ale i od některých šlechtických vrchností. Místa jsou uvedena v přehledu zápisů v edici a v mapě. Jsou rozseta především v oblasti Vysočiny a jižní až jihozápadní Moravy. Z této oblasti se vymykají Milevsko, Kutná Hora, Poděbrady a Jičín. Místa výsledků nejsou výrazem tak široké popravčí kompetence Jihlavy. Zprávy o výsledcích byly sdělovány podle obsahu místům, jež by mohla být zločinci ve výsledcích zmíněnými ohrožována. Proto také se nerozlišovalo mezi osobami šlechtického a jiného stavu. Nešlo tedy o kompetenci, nýbrž o zájem a vzájemnou informační službu.

Ačkoli jihlavské popravčí zápisy nemají jednolitý ráz, mohou jejich účel pomoci osvětlit i soudobé zásady právní teorie, zejména instituce psání neboli proskripce. Toto právní opatření sledovalo cíl učinit provinilého člověka bezprávným a donutit jej, aby se vydal nebo byl donucen dostavit se v moc práva. Z řady pramenů zde připomeneme jen jihlavské městské právo, poměry v Olomouci a Prokopa písaře novoměstského.

Jihlavské právo především uznávalo zásadu, že psanec je bezprávný. Psanci byli zapisováni do městské knihy. Žádný psanec nemohl být vymazán, dokud se neporovnal s tím, kdo proti výmazu zdvihl odpor. Psanec, který se provinil vraždou nebo zabitím, se měl rok a den vyhýbat městu. Když se porovnal s nepřátelemi, byl povinen zaplatit ještě rychtáři hřivnu a konšelům půl hřivny. Psání se nemuselo dít jen pro zločiny, nýbrž i "pro honestis causis", kdy řízení bylo mírnější. Psání nepostihovalo manželku provinilcovu, takže mohla požadovat vrácení svého jmění. Do městských knih byli zapisováni i provinilci z vesnic. Se zřetelem k útočištím lapků, tzv. stavům, bylo důležité ustanovení o přechovávání psanců. Přechovávač nebyl sice odpovědný poškozenému, nýbrž rychtáři, a to celým proviněním psance.

Na začátku 15. stol. se užívalo v Jihlavě již společného práva brněnsko -

jihlavského. Hlavní připomenuté zásady platily nadále, ale pro situaci v prvních desetiletích 15. stol, kdy šlo o masový výskyt zaznamenaných nepřátel města, měly jen omezený význam.

Bohaté poučení o bezpečnostních poměrech a trestní praxi v Olomouci, pověřené od r. 1331 popravčím právem, poskytuje nejstarší městská kniha olomoucká z let 1343 - 1420. Mezi více než 700 zápisy jsou přes dvě třetiny trestních případů, převážně proskripcí. Na rozdíl od jihlavských zápisů olomoucká kniha zachycuje široké spektrum bezpečnostní a trestní agendy vycházející z vnitřního života města a jen určitý díl zápisů se týká boje proti škůdcům za hradbami. Naproti tomu v právních rukopisech slavného notáře a právníka olomouckého a brněnského Václava z Jihlavy pod rubrikou o proskripčních text příslušných ustanovení chybí.

Přes poněkud pozdější původ poskytuje pro výklad jihlavských zápisů největší poučení Praxís cancellariae, dílo Prokopa, písaře Nového Města pražského, a to jak o instituci psání, tak o knize psanců. Vedle čtyř hlavních zásad pro jednání s psanci a zápisy do knihy Prokop uvádí pět hlavních příčin zápisů: viníka, který uprchl, rozkaz krále nebo pána, dobrovolné vyznání vyslychaných, podle relace z jiného města, vypovězení do vyhnanství. Zejména formulář relace z jiného města zmínkou o seznamu spoluviníků připojeném k listu a žádosti o zápis do knihy psanců objasňují podobu původního listovního sdělení, které v jihlavských zápisech bývá již omezeno jen na podstatu věci.

Vrátíme-li se od právní teorie k p r a x i, můžeme konstatovat, že instituce psání byla velmi důležitým prostředkem zajišťování bezpečnosti, spolupráce mezi městy a dalšími místy, jež měla na bezpečnosti zájem, a přes určité rozdíly v některých dílčích zásadách byla významným nástrojem bezpečnosti povýšené nad místní zájmy, tj. bezpečnosti obecné. Zároveň však v době tak zjištěné, jako byla první dvě desetiletí 15. stol, instituce psání měla spíše funkci evidenční a výstražnou než postihovou. Viníci byli často dobře známí, ale bylo jich příliš mnoho, někteří z nich byli příliš mocní a hlavní problém byl v tom, jak je vůbec postihnout. Otázka bezpečnosti tu již přecházela do sféry politické a válečné. To se týkalo zejména postihu "psanců" šlechtických, kteří byli bezpečně identifikováni, ale instituce psání u nich selhávala.

Po zatčení viníka nastávala další fáze trestního řízení. I při jasné vině docházelo k v ý s l e c h ů m, jejichž cílem bylo zjištění spoluviníků i dalších známých provinilců, a výsledkem vyznání zaznamenávané v podobě zápisu do městské knihy, příp. rejstříku psanců. Vyznání byla pak sdělována do míst, kterých se týkala. Tak vznikaly řetězy zpráv, které se pak shromažďovaly ve sbírkách popravčích zápisů.

Výsledky byly buď prosté nebo se dály útrpným právem. Zápisy "s mučením" přinášejí zpravidla řadu dalších jmen a nových skutečností. Názory na mučení se již od 14. stol. různily. Kritický postoj vyjádřil brněnský písař Jan, jeho stanovisko se projevilo i v podobě příslušného ustanovení v brněnsko - jihlavské sbírce nálezů a obdobně věc posuzoval i notář Václav z Jihlavy. O druhích mučení při výsleších v Jihlavě ani jiných místech nás jihlavské zápisy nezpravují. Přes výhrady k metodám výslechů je zřejmé, že přinášely přinejmenším značný podíl informací odpovídajících skutečnosti. Potvrzují to vzájemně se doplňující výpovědi.

Nebezpečí zneužití výslechů a mučení se mělo čelit alespoň částečně s v ě d k y.

Byli jimi především představitelé městské správy - kromě rychtáře, který výslech řídil - zejména purkmistr a konšelé v nestejném zastoupení. Ve zjednodušených zápisech o tom však zpravidla výslovné zmínky chybějí. Jen v případech mimořádně závažných nebo choulostivých se přítomnost úředních svědků výslovně zaznamenávala. V Bystřici nad Pernštejnem si přizvali konšely ze sousedních městeček Olešné a Kunštátu, když lapka Šrám vypovídal o účasti pana Viléma z Pernštejna na řadě loupeží a dalších nejtěžších trestných činech.

Na rozdíl od psanců podle městského práva postihovaných vyhnáním polapení zločinci podle jihlavských zápisů končili vesměs na popravištích. V zápisech jsou o tom spíše náhodné zmínky, zpravidla o zvěšení. O jiných způsobech poprav, které byly podle provinění různé, například velmi drastické u žhářů, zápisy rovněž mlčí.

Jihlavské popravčí zápisy jsou jen částí pramenů tohoto druhu, které byly zřejmě od počátků v různých podobách a rozsahu zaznamenávány do městských knih. První soubor zápisů není pokračováním běžně zaznamenávaných proskripcí, tj. knihou psaneckou v kompetenci městské. Vyplývá to velmi přesvědčivě ze srovnání s knahami chebskými a nejstarší knihou olomouckou. Nelze jej pokládat ani za knihu nebo rejstřík popravčí, vedené z titulu úřadu popravčího, jako je tomu u knihy rožmberské. Jde především o *s b í r k u*, připravenou, uzavřenou a přepsanou najednou do IV. městské knihy v r. 1419. Účelem sbírky bylo opatřit a uspořádat zprávy o nepřátelích města, aby mohly být využity při jednáních i při bezpečnostních a odvetných akcích. Právní podklad k této činnosti byl složitý, rovnal se v podstatě popravčí pravomoci a rozsahem značně přesahoval obvyklou kompetenci městské správy.

Poněkud odlišný ráz má II. soubor zápisů z let 1426 - 1457. První tři zápisy mají typický charakter psání a jimi byl učiněn náběh ke knize psanců. Potom však zcela převážily výslechy zločinců provedené v Jihlavě a zprávy o osobách nepřátelských městu, čímž se druhý soubor svou povahou přiblížil prvnímu, zejména když lze soudit, že většina zápisů byla soustředěna počátkem 40. let. Od vedené knihy psanců se tedy opět přešlo k zápisu skupin záznamů, i když v několika časových intervalech, nikoli najednou, jako tomu bylo u prvního souboru.

III. Bojové družiny

PZJ a příbuzné prameny. Dosavadní výsledky rozborů a možnosti dalšího studia podle edice.

Bojové družiny. Původní a nové termíny. Tovaryšstvo, bratrstvo. Skupina, družina, bojová družina, tlupa, banda.

Hlediska třídění družin. Družiny podle vzniku, vedení, skladby a účelu. Čtyři hlavní typy: hradní posádky, nezávislé družiny, lapkovská tovaryšstva, protohusitské družiny. Družiny dle početnosti členů. Proměnlivost početní a časová.

Rozbor popravčích zápisů z hlediska pramenné kritiky přispěl k objasnění vzniku, povahy a funkce těchto zápisů, jakož i jejich vztahu k pramenům příbuzným, zejména k popravčí knize rožmberské. Tím se teprve otvírá cesta k jejich v y t ě - ž e n í h i s t o r i c k é m u . Zároveň však historické zpracování přispívá k p r o - h l o u b e n é m u p o z n á n í t o h o t o p r a m e n e . Přesvědčivě to dokládají průpravné studie, zejména výkladem jmen osobních i místních, interpretací vztahů i skutečností věcných.¹⁾

Popravčí zápisy jihlavské i popravčí kniha rožmberská se úzce stýkají s některými dalšími druhy pramenů, z nichž na předním místě je třeba připomenout moravské knihy půhonné. Více než stoletá edice²⁾ nepřiměla dosud badatele k žádoucím vytěžením tohoto pramene, který je neocenitelný zejména pro poznání šlechty, společenských konfliktů a právních vztahů i pro období, jež je zachyceno v popravčích zápisech jihlavských. Mezitím bohužel edice zastarala a k náročnějšímu zkoumání je obtížně použitelná. Pro Čechy podobný pramen chybí. Jsou tu však alespoň obdobné prameny, např. některé zápisy desk dvorských.³⁾ Poněvadž celkové zvládnutí těchto pramenů je dosud nedosažitelné, zůstáváme v dalším výkladu u popravčích zápisů jihlavských, příp. popravčí knihy rožmberské jako hlavního pramene.

Tato a další kapitoly jednak shrnují dosavadní poznatky z přípravných studií, jednak naznačují možnosti dalšího bádání, neboť jihlavských popravčích zápisů a popravčí knihy rožmberské zatím zdaleka nebylo úplně využito. Jde zejména o osoby a skupiny, jež tam jsou zachyceny, jejich skladbu od pánů a ochránců přes vůdce až k prostým členům, o skutky těchto skupin, okruhy působnosti, význam vojenský, důsledky sociální a hospodářské a konečně o souhrnné zhodnocení těchto skupin a jejich role v období zrání revoluce, v menší míře i během ní a v období porevolučním. Toto shrnutí je účelné z hlediska dalšího využívání edice. Již předem je třeba poukázat na to, že výsledky dosavadních zkoumání vedou k odmítnutí všech předchozích jednostranných nebo alespoň zjednodušujících výkladů a k poznání diferencované skladby a působení skupin i jednotlivců. Možnost užívat kriticky zpracovanou edici toto poznání ještě prohloubí.

1) Viz jejich přehled v seznamu literatury.

2) V této souvislosti jde zejména o svazky II a III, Brno 1873, 1878.

3) G. Friedrich (ed.), Druhá a třetí kniha provolací desk dvorských 1395 - 1410, 1411 - 1448, AČ 35, 36; týž, Desky dvorské království Českého, První kniha půhonná 1383 - 1407, Druhá etc. 1407 - 1530.

V nástinu výpovědních možností jihlavských popravčích zápisů je třeba se zabývat nejprve jednotlivci a zejména skupinami osob tam zachycenými. Spíše výjimečně jsou tam zaznamenány jednotlivé osoby, psanci v pravém slova smyslu, podle instituce psání. Valnou většinou jde o skupiny osob, jež se tím či oním způsobem podílely na činnosti, kterou Jihlava, jiná města i další činitelé pokládali za zločinnou.

Pro skupiny těchto osob se nevyskytují v jihlavských popravčích zápisech ustálené názvy. Dobově nejpřiměřenější jsou termíny tovaryši - čemuž odpovídá latinské socius a německé geselle - nebo tovaryšstvo.⁴⁾ Termíny tovaryšstvo a bratrstvo se vyskytují též v jiných pramenech.⁵⁾ Jestliže mluvíme o skupinách, bojových družinách, posádkách, tlupách nebo bandách, jsou to vesměs termíny nové. Tato nová terminologie vyjadřuje jednak podstatu věci, jednak - často velmi subjektivní - stanovisko historikovo. Toto stanovisko je velmi důležité, neboť názor na takovéto skupiny se velmi měnil a vyjadřoval pozitivní či negativní postoj, který mnohdy úzce souvisel se stanoviskem k husitské revoluci.

Nejobecnější a vcelku neutrální je z tohoto hlediska termín skupina, kterého je nezbytné užívat obecně pro výčty osob zachycené v zápisech.

Termín družina znamenal od 12. a 13. století skupinu osob kolem panovníka, velmože nebo šlechtice, z níž se později vyvinula hradní posádka a hradní úřední funkce.⁶⁾ Ve 14. a 15. století je nejvhodnější užívat termínu bojová družina, který zahrnuje několik druhů ozbrojených skupin.⁷⁾ Posádka jako jeden z druhů bojových družin znamená celkem ustálenou skupinu osob na hradě nebo hradech téhož pána, která měla určité správní i vojenské oprávnění.⁸⁾ Původními názvy bratrstvo nebo tovaryšstvo se zpravidla označovaly bojové družiny bez šlechtického pána, řízené vůdcem s jakousi samosprávou, společensky a právně neregulární, u kterých sice nebylo vyloučeno vojenské námezdnictví, ale zpravidla převažoval kořistný, lupičský a zločinný charakter.⁹⁾ Názvy tlupa nebo banda jsou rovněž nové, nejednou vystihují povahu skupiny, ale nezřídka se jimi projevuje negativní postoj historikův bez rozlišování druhů skupin.¹⁰⁾

Již z těchto terminologických vymezení je zřejmé, že skupiny zachycené v jihlavských popravčích zápisech nebyly stejnorodé. Jejich hlavní druhy lze rozlišit podle vzniku, účelu, skladby, početnosti, stability či proměnlivosti, doby působení a dalších znaků. Přitom žádný z druhů neexistoval ve vyhraněné podobě. Při určení druhu rozhoduje dominantní rys, ke kterému v různém stupni přistupují další znaky.

Podle vzniku, vedení, skladby a účelu působení je třeba

4) Zejména skupina kolem Janáče. Viz rejstřík edice, heslo tovaryš.

5) Ve staré češtině znamenalo slovo tovaryš původně druha v práci a nejbližšího přítele, slovo tovarištvie širokou skupinu lidí, které potom nahradilo slovo společnost, při čemž obojí odpovídalo latinské societas. I. Němec a kolektiv, Slova a dějiny, s. 136. Vyskytuje se též označení bratři, např. bratř Matějova. J. Pekař, Žižka 2, s. 49.

6) Původně označení pro velmože a jeho věrné druhy ve zbrani, v podstatě pojmenování vojenské. I. Němec a kolektiv, Slova a dějiny, s. 167.

7) V průpravných studiích se označení ozbrojených skupin postupně měnilo. Posléze jsem se přiklonil k termínu bojová družina jako k nejvhodnějšímu.

8) O tomto druhu bojových družin viz podrobněji níže.

9) K nim náleželo zejména tovaryšstvo Matěje Vůdce, Janáče a Šimka, o nichž rovněž podrobněji níže.

10) Platí to např. o J. Pekařovi, A. Neumannovi a dalších.

odlišovat mezi skupinami především posádky na hradech vyšší i nižší šlechty.¹¹⁾ Podle jihlavských popravčích zápisů patřily k nejvýznamnějším posádky na hradech Vranově, Bítově, Frejštejně, Jevišovicích, Lamberku, Kraví Hoře, Rabštejně v Pooslaví, Rokštejně, Brtnici, Pernštejně, Skalách u Jimramova, Víckově a Uherském Ostrohu, Doubravici na Hané, Kolštejně (Branně), Kamenici nad Lipou, Rychmburku, Přibyslavi a Ronově, Brandýse nad Orlicí, Žampachu, Častolovicích, Solnici, Rychemberku, Rychnově nad Kněžnou, Kostomlatech, Štěpanicích, v Dolním Rakousku na Drozdovicích, Karlsteinu a Trnavě.¹²⁾

Tyto hrady vyznačují pohraniční pásmo moravsko-rakouské a moravsko-české od jižní moravské hranice až po severovýchodní Čechy. Lze soudit, že ve výřtu nehraje větší úlohu náhoda, ale že - byť ne úplně - jsou tím vyznačena hlavní střediska bojové a loupežné činnosti v tomto pásmu. Byly přitom hrady a tvrze, odkud se taková činnost nevyvíjela. Například útoky z Polné, Třeští, Telče, Velkého Meziříčí a dalších nepříteli vzdálených hradů by zřejmě nezůstaly v jihlavských zápisech bez povšimnutí. Je samozřejmé, že obdobné posádky - bojové družiny se stejně nebezpečnou činností působily i v jiných krajích, registrovaných jihlavskými zápisy jen ojediněle, např. na severní Moravě, v severních a západních Čechách. Za všechny je možné jmenovat západočeskou Přimdu.¹³⁾

Bojové družiny spjaté s hrady měly pevné jádro v hradní čeledi. Jejich šlechticů pánové jí užívali k provozu i obraně hradu a ochraně statků, ale též k účelům vojenským a kořistným. V neklidné době posádka narůstala o další členy z poddaných ze vsí nebo z profesionálních vojenských námezdníků. Vyžadovala to jednak zvýšená potřeba obrany daná nejistotou doby, jednak poskytovaly možnost zaměstnání početné loupežné akce podnikané z některých hradů. Posádce velel buď purkrabí nebo zvláštní hejtmán. Pán se sice někdy účastnil akcí, jak tomu bylo často u Kunštátů, Valdštejnů nebo Sokolů z Lamberka, ale jindy stál v pozadí, což bylo nejtypičtější u Viléma z Pernštejna. Tyto bojové družiny byly relativně stálé a jen doba umožňovala jejich častější užívání k loupežným podnikům. Zároveň ovšem hradní posádky sloužily jako bojové oddíly v záštích a dalších vojenských akcích, což se podle soudobých názorů za určitých předpokladů nepřičilo právu. Jestliže si pak uvědomíme, že z těchto posádek - hradních bojových družin se vytvářela v případě potřeby zemská hotovost, pak se dostáváme ke zcela legální stránce jejich působení.

Druhým hlavním typem byly družiny v podstatě samostatné, které se jen někdy dostávaly dočasně do služeb některého pána nebo se ocitaly v závislosti

11) Viz přílohu I, přehled I a další kapitoly o pánech a ochráncích družin. K významu hradů ve středověké společnosti kromě děl A. Sedláčka a dalších souhrnných prací viz zejména F. Kavka, *Hrady a jejich význam ve skladbě české předhusitské šlechty*; F. Musil, *Z historie studia a poznávání moravských a slezských hradů, zámků a tvrzí*; M. Plaček, *Hrady na Oslavě*; též, *Hrady v povodí Jihlavy a Rokytne*; J. Teplý, *Hrad Zubštejn - Lapis a sídelní situace v porčí Horní Svratky, kde mapka na s. 276 - 277 zachycuje řadu hradů a jiných míst zmíněných v jihlavských zápisech*.

12) O těchto hradech a družinách tam působících viz podrobněji v kap. IV. Viz též mapu, příl. 2. V této mapě jsou zachyceny všechny v zápisech zmíněné hrady a tvrze. Vyjadřuje se tím převážně aktivní, ale zčásti též pasivní role vyšší a nižší šlechty ve sféře zachycené popravčími zápisy. Postavení hradů a tvrzí z hlediska sídel družin, objektů přepadů, původu členů družin aj. nebylo možné v mapě vyznačit, neboť docházelo ke změnám. Přehled hradů - sídel družin je podán v kap. IV, s. 69 - 71.

13) K tomu srov. práce F. Němečka, J. Petráně, V. Štěpána, J. Teplého aj. v seznamu literatury. O Přimdě zejména A. Sedláček, *Hrady* 13, s. 1 - 14, J. Pelant, *Města a městečka Západočeského kraje*, s. 235 - 236.

na něm, aniž by tím nabyly charakteru hradních posádek.¹⁴⁾ Vedl je hejtman či vůdce, který mohl, ale nemusel být nižší šlechtic. Zaměření těchto družin bylo převážně loupežné. Měly však do jisté míry vojenský ráz a organizaci, které je odlišovaly od pouhých tlup. Narůstající žoldnéřství mělo v nich hlavní zdroj. Také tyto skupiny vstupovaly v čas války regulérně jako najatí žoldnéři do zemské hotovosti nebo do jiných vojsk, jako tomu bylo zejména za války Polska s řádem německých rytířů.¹⁵⁾ Vzorem tohoto typu byla družina Matěje Vůdce, dobře známá z popravčí knihy rožmberské, v níž dočasně působil též Jan Žižka. Operovala samostatně, ale v některých ohledech spolupracovala s bitovskými Lichtenburky. Obdobně tomu bylo u družin na moravských hradech Kraví Hoře a Rabštejně na Třebíčsku, jimž velel bezohledný kořistník Vilém Sudlice z Litovan.

K třetímu typu patřily družiny vyhraněně kořistného a loupežného z aměření, jež je možné bez rozpaků označit jako lapkovská tovaryšstva, tlupy či bandy. Takové bylo například Janáčovo tovaryšstvo, které působilo na jižní a západní Moravě. Byla to nejvíce zproletarizovaná tlupa ze všech skupin zaznamenaných v jihlavských popravčích zápisech a zároveň měla nejmenší přímou účast šlechtických osob. I tam sice byla poměrně vyspělá organizace a určité vztahy k Vilémovi z Pernštejna i dalším pánům, ale samostatné působení převažovalo. Zároveň široký územní rozsah působení s četnými stavy a organizovanou pomocí poddaných dodávaly tomuto tovaryšstvu určité rysy zbojnictví.¹⁶⁾

K tomuto typu náležely i menší skupinky osob zformované buď dočasně nebo příležitostně.¹⁷⁾ Nebyly závislé na pánech ani neměly zvláštní hejtmany. Nejednou šlo o poddané, které výhodná poloha bydliště a nejistá doba sváděly k příležitostné loupežné činnosti.¹⁸⁾

Zvláštní postavení měly družiny, jež lze označit jako protohusitské. V podstatě šlo o rozšířené hradní posádky, tedy bojové družiny prvního typu, ale zřetelné znaky vyplývající z předrevolučního společenského pohybu jim dodávají zvláštní ráz. Byla to především družina pana Prokopa z Ústí na Kamenici nad Lipou, jež měla více než sto členů, jejichž původ ze všech končin Čech a Moravy prozrazoval mimořádnost jejího utváření. Velmi pravděpodobně dílem této družiny za účasti dalších sil bylo dobytí Sezimova Ústí v r. 1420. Lze soudit, že většina členů této družiny včetně jejího pána i hejtmána přešla na Tábor v jeho počátcích.¹⁹⁾

Moravskou obdobou, leč méně výraznou, byla družina budějovicko-hrotovická pana Haška z Valdštejna. Přesunula se z původního střediska na hradě Víckově na západní Moravě na Uherský Ostroh, který se stal předním husitským střediskem na

14) Viz přílohu 1, přehled 2. Podrobněji o nich v dalších kapitolách.

15) O tom zejména V. Stěpán, Účast žoldnéřů z českých zemí.

16) Viz přílohu 1, přehled 3 a studii o Janáčově tovaryšstvu.

17) Viz přílohu 1, přehled 4.

18) Viz zápisy č. 37, 38, 39, 41 aj.

19) Viz studii K počátkům Tábora. – Po dokončení této studie vyšlo pojednání E. Maura, Lokální zášti a předpoklady husitství v západních Čechách, které podává novou interpretaci zápisů o kamenické družině. Podle toho byly upraveny některé lokalizace v mapě – příloze č. 4, nebylo však již možné k tomu soustavněji přihlídnout v textu.

jižní Moravě.²⁰⁾ Její pán Hašek z Valdštejna patřil v krátkém období po roce 1420 k rozhodným představitelům husitství.²¹⁾

V mladších zápisech druhého souboru zjišťujeme stopy činnosti dalšího husitského střediska na západní Moravě v Červeném Martíňkově i po jeho předpokládaném vyvrácení po roce 1421. Jde však o zprávy zlomkovité a jejich interpretace bude nesnadná.²²⁾

Jihlavské popravčí zápisy neposkytují pramenné podklady k podobě a činnosti orebského bratrstva, i když obsahují řadu zpráv z východních Čech.²³⁾

Také podle počtů, jako dalšího hlediska pro klasifikaci skupin, byly mezi nimi velké rozdíly. K největším patřila zmíněná skupina kamenická - pana Prokopa z Kamenice pod hejtmanem Pintou - která měla zvláštní ráz a vývoj. Měla téměř 120 lidí. Její moravský protějšek, družina budějovicko-hrotovická pana Haška z Valdštejna, čítala na 70 lidí. Řada dalších středních skupin měla kolem 30 - 70 lidí. Sem patřily především hradní posádky Sokolů z Lamberka, Bočka z Kunštátu na Jevišovicích, Erharta Pušky z Kunštátu, Viléma z Pernštejna - včetně skupin o tyto pány se opírajících - družina na Rokštejně, další soustředěná později pod Zikmundem Plachotou a jiné. Drobných skupin s malým počtem lidí - o 3 až 20 či 30 osobách - bylo větší množství.²⁴⁾

Od těchto spíše maximálních počtů je třeba odlišovat počet lidí účastnících se určité akce, který byl zpravidla mnohem menší, např. kolem 3 - 10 lidí.²⁵⁾ Naopak k velkým rejsám se hradní posádky a družiny i menší skupiny spojovaly, takže příprava připomínala sbírání vojenské hotovosti.²⁶⁾ Výčet skupinek zachycených ve výsledcích a zápisech proto často klame a velmi znesnadňuje určení kmenových skupin.²⁷⁾

Tím se dostáváme k otázce stálosti či proměnlivosti skupin. Je mimo pochybnost, že se měnily jak celé skupiny, tak zejména měnili příslušníci ke skupinám jednotlivci, jak bude ukázáno v kapitole o příslušnících družin.

Jihlavské popravčí zápisy ani jiné prameny nedovolují přesněji určit trvání jednotlivých skupin. Za nejtrvalejší je možné pokládat hradní posádky, bez ohledu na změny, ke kterým docházelo v jejich složení. Naopak nejméně trvalé byly drobné skupinky. Výslech některých členů je možno pokládat zároveň za zánik jejich skupiny.²⁸⁾ Katastrofický konec jedné loupežné družiny líčí Pašije šlapanických

20) Zdali existovalo revoluční husitské středisko v Nedakonicích, anebo zdali bylo ve městě Uherském Ostrohu, není dosud spolehlivě rozhodnuto. Srov. Morava před husitskou revolucí (I), s. 57 - 59, Nový výklad husitství na Moravě, s. 727 - 728.

21) Viz studii K prehistorii moravských Táborů.

22) Výslech Janka Sigárka v Jihlavě po r. 1430, č. 69. Srov. MT, s. 214 - 215 a Na česko-moravském pomezí, s. 532 - 533.

23) BDVC, s. 100 - 101.

24) Viz výše pozn. 18) - A. Sedláček, Z hradů, zámků a podhradí, s. 31, předpokládal, že na hradě v Litomyšli patřil k posádce purkrabí, který ve vojenských potřebách vystupoval jako jezdec, další dva jezdci, 20 - 30 pěších střelců, ozbrojených kušemi nebo samostřily, a vedle nich dělná čeleď. Na menších hradech bývalo jen 10 - 20 pěších.

25) Např. kupce u Skutče oloupila pětičlenná skupina, sedmičlenná skupina zadržela potštejnského purkrabího Petříka, ale čtyřčlenná skupina stačila i na vypálení Žacléře. Vesměs z výpovědi Jablčekovy, č. 4, fol. 13va.

26) Platí to zejména o podnicích pana Bočka z Kunštátu na Jevišovicích a jiných příslušníků kunštátského rodu. Srov. o tom podrobněji níže v kapitole o pánech a ochráncích skupin.

27) I z tohoto důvodu - kromě proměnlivé příslušnosti a neurčitosti četných údajů - bylo v rejstříku k edici upuštěno u jednotlivých osob od uvádění skupiny, ve které působili.

loupežníků.²⁹⁾ Důležitá je otázka, zdali a které skupiny přetrvaly mezník revoluce, léta 1419 a 1420, a co pro ně revoluce znamenala. Konkrétněji bylo možné sledovat po této stránce prozatím jen osudy družiny kamenické,³⁰⁾ v náznaku i družiny Haška z Valdštejna.³¹⁾ Odpověď na tuto otázku znamená klíč k posouzení významu těchto skupin pro zrání i osudy husitské revoluce. Zároveň ovšem nelze výklad působení bojových družin zužovat na české země a vztah k husitské revoluci, neboť se s nimi setkáváme ve středověku téměř ve všech evropských zemích.³²⁾

28) Snad to platí o Martinovi z Lysic, č. 50 - 52.

29) O literární skladbě a pohromě tlupy Kyezoltovy r. 1401 F. Šujan, *Passio raptorum de Slapanicz* a Výbor z české literatury doby husitské I, s. 417 - 421.

30) K počátkům Tábora, s. 111 - 114.

31) K prehistorii moravských Táborů.

32) Viz o tom níže v kap. XII u pozn. 21).

IV. Páni a ochránci družin

Družiny a šlechta. Osobnosti šlechtických pánů a ochránců. Hradní posádky a jejich rozšiřování - první typ družin. Regulérní užívání posádek. Užívání za hranicemi práva - záští a jiné vojenské cíle, cíle mocenské, hospodářské, loupežné. Hlavní cíle: stavovský stát a individuální sobecké zájmy. Společné zájmy a diferenciace šlechty, typologie. Šlechtiční páni a města. Kontinuita šlechtických seskupení. Míra odrazu těchto procesů v PZJ.

Většina bojových družin byla trvale nebo přechodně závislá na pánech z vyšší, v malé míře též z nižší šlechty. Samozřejmě to bylo tam, kde jádrem družiny byla hradní posádka. Z různých důvodů šlechtičtí páni získávali vliv i nad samostatnými a polosamostatnými skupinami, aby jich mohli využívat ke svým cílům.

Prototypem pána využívajícího posádky rozšířené v bojovou družinu byl Vilém z Pernštejna, vrcholný představitel moravské aristokracie, u něhož magnátsví, vysoké zemské úřady a projevy husitského smýšlení ostře kontrastovaly s jeho inspirováním i přímými příkazy ke sprostým zločinům, jakož i s podíly z kořisti, které dostával z podniků, o nichž "dobře věděl".¹⁾

Vedle něho si počínali obdobně další představitelé vysoké šlechty. Na jižní Moravě to byli zejména páni z Lichtenburka, sídlící na hradech Bítově, Vranově, Frejštejně i dalších.²⁾ Hrad v Jevišovcích u Znojma ovládala snad nejbojovnější větev panského rodu Kunštátů, z nichž několik dostalo jméno Čert. Nejproslulejší Hynek Čert z Kunštátu zemřel již v r. 1409. Ale i jeho pokračovatelé v čele s Bočkem z Kunštátu se účastnili mnoha loupežných podniků.³⁾ K jiné větvi rodu náležel Erhart Puška z Kunštátu, který vládl bojovou družinou nejméně o 70 mužích. Jejich hlavními sídly byl hrad Skály u Jimramova a Doubravice nad Svitavou u Blanska.⁴⁾ Další Boček z Kunštátu sídlil na Boleradicích a podporoval Janáčovo tovaryšstvo.⁵⁾ Oldřich z Kunštátu na Lestnici z lestnické větve, který držel jihomoravský Frejštejn, podnikal rovněž loupežné případy. O jeho politických postojích není nic známo.⁶⁾ Bratr Erharta Pušky Jan přešel do Čech a zakoupil se na Kostomlatech. Stýkal se s Pūtou z Častolovic, Janem Městeckým a Vartenberky, ale potom stál jednoznačně na husitských pozicích, zejména na straně pražanů. Posléze se dostal do sporu s příbuznými Kunštáty na Poděbradech a tamní Boček jej umoril ve věži roku 1425. Je to jeden z otřesných příkladů bezohledných způsobů, jakých užívala šlechta ve vzájemných bojích i vůči členům téhož rodu.⁷⁾

Několika družinami vládli příslušníci štěpanické větve rodu Valdštejnů, kteří působili i na Moravě ve službách Joštových. Starý Heník ovládal družiny ve Štěpanicích a Branné v severovýchodních Čechách,⁸⁾ syn Hynek a vnuk Jindřich družinu

1) Viz studii Vilém z Pernštejna.

2) BDJM, s. 103 - 108.

3) Tamtéž, s. 99 - 103.

4) Erhart Puška.

5) JT, s. 85 - 86.

6) BDJM, s. 104.

7) BDVC, a. 93 - 94.

8) Tamtéž, s. 94 - 95.

na hradě Rokštejně,⁹⁾ jeho syn později za husitské revoluce družinu na hradě Brtnici,¹⁰⁾ Heník a Hynek na Kolštejně (Branné) na Šumpersku.¹¹⁾

Mezi bojovné rody patřili ronovsko-přibyslavští Lichtenburkové. Čeněk, který později bojoval ve straně protihusitské, užíval k loupežným podnikům družiny na Ronově a v Přibyslavi. Podíleli se na nich i jeho příbuzní, zejména Hynek a Jan Hlaváč.¹²⁾

Arnošt Flaška z Pardubic sídlil na Rychmburku, dnešním Předhradí, a přestože měl panství značného rozsahu, není doložena činnost jeho vlastní družiny, nicméně Rychmburk a městečko Skuteč sloužily jako opěrné body. Arnošt Flaška se však účastnil různých podniků družin vedených jinými pány a rytíři, zejména Kunštáty a Mikulášem Sokolem z Lamberka.¹³⁾

Po zchudlém rodu vladků z Brandýsa se usadil na tomto hradě ve východních Čechách moravský rod pánů z Boskovic, v opačném směru obvyklého postupu šlechty z Čech na Moravu. Jan z Brandýsa se někdy účastnil politických jednání, bojových záští, ale také loupežných podniků družin jiných pánů. Z jeho družiny známe jen několik členů. Zůstal v katolickém táboře, v r. 1420 velel Vyšehradu a korektně jej vydal podle úmluvy husitům. Z tohoto prostředí vzešel Jan Jiskra z Brandýsa, ale genealogické vztahy jsou nadále nejasné.¹⁴⁾

Na nedalekém hradě Žampachu sídlil rod téhož jména. Vaněk, syn nebo příbuzný Mikuláše Žampacha z Potštejna, se účastnil různých podniků spíše na úrovni zemanů, kteří působili v bojových družinách. Družinu lze předpokládat u Mikuláše Žampacha na Potštejně, ale jihlavské popravčí zápisy o ní nepřinášejí konkrétní zprávy.¹⁵⁾

Další družina působila pod panem Pūtou z Častolovic, který držel též Rychemberk se Skuhrovem a Solnicí. V mládí byla jeho poručnicí matka, kněžna Anna Osvětimská, později Jan Puška z Kunštátu. Půta se zúčastnil kostnického koncilu s biskupem Janem Železným, ale později stvrdil protestní list české šlechty a podílel se na úmluvě českých a moravských pánů o ochraně víry. Po r. 1419 se však přiklonil jednoznačně ke straně podjednou. Při tom všem se projevoval jako kořistník nejdrsnějšího ražení. Jeho kolísání mezi táborem husitským a protihusitským nemělo vliv na jednání, při němž užíval své družiny. Služby Zikmundovi vynesly Půtovi kromě jiného hodnost kladského hejtmána. Zemřel v r. 1435 v Bratislavě, kde byl též pochován.¹⁶⁾

Ve východních Čechách mělo významné družiny několik dalších pánů - Jan Městecký z Opočna, Ota z Bergova, Jan Krušina z Lichtenburka, jehož družina se stala dočasně jednou z důležitých složek orebského bratrstva - ale prameny o nich nedochovaly určitější zprávy. Složení družiny známe jen u zemana Ješka z Popovce.¹⁷⁾ I v těchto souvislostech zůstává nejasná osobnost vysokomýtského a litomyšlského měšťana - loupežného rytíře Vavřince Toullovce.¹⁸⁾

9) BDZM, s. 73 - 75.

10) Tamtéž, s. 75 - 76.

11) Tamtéž, s. 76 - 78.

12) BDVC, s. 81 - 85.

13) Tamtéž, s. 85 - 87.

14) Tamtéž, s. 87 - 89.

15) Tamtéž, s. 89 - 90.

16) Tamtéž, s. 90 - 93.

Z řady uvedených pánů se vymykají v určitém směru členové vyšší šlechty ovládající dvě silné družiny, jež se udržely až do husitské revoluce a hrály v ní nikoli nevýznamnou roli, totiž pan Prokop z Kamenice a Hašek z Valdštejna. První z nich zřejmě měl podíl na dovedení nejpočetnější známé družiny až na Tábor,¹⁹⁾ druhý držel proti prudkému náporu Uherský Ostroh na straně husitské, ale později několikrát změnil svůj postoj, až skončil jako moravský zemský hejtman pod Albrechtem a Zikmundem.²⁰⁾

Kromě nižších šlechticů zmíněných podle jiných pramenů přichází i v jihlavských popravcích zápisech několik družin ovládaných příslušníky nižší šlechty. Čelné místo mezi nimi - a mezi družinami vůbec - zaujímala družina Sokolů z Lamberka, nejprve pod velením proslulého válečníka Jana a potom jeho méně úspěšného syna Mikuláše, s nímž se uplatňoval i jeho bratr Vaněk.²¹⁾ Mnohem blíže k pustému loupežení měly družiny na Kraví Hoře a Rabštejně na Náměštsku, kde působil bezohledný Vilém Sudlice z Litovan.²²⁾ K výrazným osobnostem té doby na Moravě patřil litovelský hejtman Přibík z Odlochovic, stranník Prokopův. Členové tohoto původem českého rodu byli vlastníky hradu Kraví Hory. Přibík z Odlochovic, nejisto, zdali totožný s litovelským hejtmánem, držel potom snad Frejštejn na jižní Moravě, o jehož loupežné družině dochovaly svědectví jihlavské zápisy.²³⁾

Družiny z Čech a Moravy zasahovaly i do Rakous a Uher, naopak družiny rakouských pánů do českých zemí. V první řadě to platí o starém i mladším Krajřovi z Krajku na Drozdovicích, který se stýkal přátelsky i nepřátelsky s Kunštáty, Lichtenburky, pány Kraví Hory a Rabštejna i s pány dalších družin.²⁴⁾

Jen zmínkami se objevují v jihlavských zápisech další rakouští šlechtici. K předním osobnostem vídeňského vévodského dvora patřil rádce a komoří mladého vévody Albrechta V. Johann z Neidecku, který jako Naydekar je zmíněn při oloupení jemnického měšťana.²⁵⁾ Pánem na rakouském Karlsteinu byl Hanns Truchsess z Grubu, který se rovněž podílel na loupežných akcích.²⁶⁾ Jiných podniků se účastnil Georg z Volkenstorfu na Kollmitz (Kolmuč) v Dolním Rakousku, který kromě jiného měl přijít na pomoc Žižkovi při záměru zlezení Nových Hradů.²⁷⁾ S loupežnými podniky byl spojen i Saxl Kowrar, purkrabí na neurčeném hradě.²⁸⁾ Další v zápisech zmíněné osoby náležely již mezi námezdníky, ač není vyloučeno, že i mezi nimi byli šlechtici.²⁹⁾ Naproti tomu Lichtenštejnové, hrabě z Maidburg - Hardeggu, Albrechtův hofmistr a rádce Leopold z Eckartsau a přední rakouský šlechtic Otto z Maissau, známý ze složitých osudů za husitské revoluce, vystupují

17) J. Teplý, Lapkové na českém východě, s. 283 - 290. BDVČ, s. 97 - 98.

18) BDVČ, s. 95 - 97.

19) Tábor, s. 110 - 111, s. 114.

20) MT, s. 207 - 213.

21) BDŽM, s. 78 - 81.

22) Tamtéž, s. 81 - 86.

23) BDJM, s. 104 - 105.

24) Tamtéž, s. 108 - 110.

25) Zápis č. 48/1, pozn. 20).

26) Zápis č. 48/1, pozn. 12 - 13) aj.

27) Zápis č. 48/2, pozn. 28).

28) Zápis č. 48/2, pozn. 73).

29) Např. Hayperger, o němž č. 48/2, pozn. 53) a Freytl, tamtéž, pozn. 80).

v zápisech buď jako oběti, anebo jako činitelé usilující o uchování právního řádu.³⁰⁾

Působení bojových družin i dalších skupin bude objasněno z různých stránek v dalších kapitolách. Již na tomto místě je však třeba shrnout, k čemu je zřizovali a jak jich užívali jejich šlechticů pánové. U převažujících družin prvního typu byla jejich jádrem h r a d n í č e l e d, která obstarávala provoz hradu. O početních stavech této vlastní čeledi, které závisely na velikosti hradu a rozsahu majetku pána, nemáme určitější doklady. Byly nižší než stavy bojových družin, a zdá se, že se pohybovaly mezi 10 - 30 lidmi. V čele stál hejtman nebo purkrabí, samozřejmě dosud nebyl písař, dalšími služebníky bývali podkoní a kuchař, nutné práce vykonávalo několik řemeslníků základních oborů, vedle ženské čeledi doplňovali čeledě pacholci.³¹⁾ Hradní čeleď se doplňovala na bojovou družinu jednak poddanými ze vsí, jednak námezdníky.

Poměr pána k členům družiny byl různý. Prameny k tomu poskytují zpravidla malou oporu. Zřejmě převažoval postoj vojenského velitele k mužstvu se strohou disciplínou. Jsou však také doklady o poměru patriarchálním, kde družina vytvářela jako tovaryšstvo jakousi velkou rodinu, na kterou pán pamatoval i při svém posledním pořízení.³²⁾ Jindy šlo o poměr téměř zaměstnanecký a podílový, když pán sliboval podíl, "zdaří-li se mi Bůh" a bylo možné pána žalovat pro nesplnění slibu.³³⁾

Posádka byla povinná kromě provozu hradu jej hájit v čas nebezpečnosti a někteří členové doprovázeli pána na cestách za různými účely. Každý šlechtic byl zavázán v čas vojenské potřeby přispět panovníkovi do zemské hotovosti určitým kontingentem. Hradní posádka byla přitom zpravidla posilována poddanými schopnými boje. Účast ve válce nebo jiná podpora panovníka přinášela nejrůznější odměny, zejména v nemovitých statcích.

Vedle této vcelku r e g u l é r n í č i n n o s t i užívali šlechticů pánové bojových družin i z a h r a n i c e m i p r á v a a z e m s k é h o ř á d u. Nutno připomenout, že dobou tolerovaná hranice nebyla striktní a že poměry nejednou nejen umožňovaly, ale přímo nutily příslušníky šlechty, aby se účastnili akcí ne zcela re-

30) Viz zejména zápisy č. 48/1, pozn. 33), 48/2, pozn. 51), 48/2, pozn. 36) aj. O Lichtenštejnec např. Mikulov, s. 75 - 83. Samozřejmě nelze dělit šlechtické rody na bojovné, loupeživé a na pokojné. Také Lichtenštejnové jindy v různých ohledech překračovali meze práva. Z nejasných důvodů se např. dostali do těžkého sporu i s rakouským vévodou Albrechtem r. 1394. O. Brunner, Land und Herrschaft, s. 17 - 19.

31) K tomu převážně pro 15. a 16. stol. A. Sedláček, Z hradů, zámků a podhradí, zejména s. 13 - 18 - Jeden den na hradě před 350 lety (Potštejn 16. stol.) a s. 29 - 33 - O hradech a živobytí na nich. Viz též kap. III, pozn. 24).

32) Příkladem je testament Smila ze Šternberka, odjinud z Hoštejna (Hochštaina), hradu u Zábřehu, z 23. 10. 1398, CDM 12, č. 492, s. 436 - 437. Provedením pozůstalosti pověřil purkrabího Berana, který měl zajistit zbožné a jiné odkazy a sám měl dostat 100 hřiven na fojtství v Šilperku. Kromě jiného odkázal 29 tovaryšům po půl až 8 hřivnách, dále pak "hlásným, ježto na hradě hlásají", 3 hřivny, děvečce Ance, "ježto peře na hrad", 1 hřivnu, dvěma kuchařům 3 hřivny, kuchticovi a pastýři hřivnu. Tovaryšstvo s dalšími služebníky mělo tedy přes 30 lidí. Určitěji jsou mezi tovaryši zmíněni Nicek pištec, Mates klíčník, Petřík maštalář. Zmínky zasluhuje, že se nevyskytují neslušná a hrubá přijmení. Smil velmi dbal na zajištění odkazů tovaryšům a purkrabím vůči svým strýcům a v případě potřeby odkazoval na markraběte Prokopa. Po Smilově smrti měli být tovaryši a služebníci propuštěni "beze všech zmatkův a beze vsí zlé lsi, aby se brali, kde by své lepší viděli". O bojové družině šternberské na Hoštejně připravuje studii V. Štěpán.

33) J. Pekař, Žižka 2, s. 75. Jinde je nazýval panskými řediteli či majiteli družin. Tamtéž, s. 31.

gulérních. Platí to zejména o obdobích anarchie, která vládla na Moravě již od konce 14. století v důsledku bojů markrabat Jošta a Prokopa a účastí dalších členů lucemburského rodu, včetně králů Václava IV. a Zikmunda, se přenášela i do Čech a dalších sousedních zemí.

Cíle působení družin v rukou šlechtických pánů byly různé. Běžná byla z á š t í, která již dříve ztratila charakter nezbytné násilné svépomoci v zájmu dosažení práva a znamenala i násilné útoky bez právního podkladu na jiné šlechtice nebo na města vyplývající ze sporů majetkových i z osobních konfliktů.³⁴⁾ Účast v některém z markraběcích táborů sledovala zpravidla získání odměny v podobě nemovitého majetku. Jošt takto prohospodařil téměř veškeré hrady s dalšími nemovitostmi nashromážděnými Janem Jindřichem.³⁵⁾ Tyto akce velmi snadno přecházely ke svévolným i záměrně provozovaným násilnostem, mezi nimiž převažovaly přepady a loupeže.³⁶⁾ Je přirozené, že se při tom uplatňovali šlechtičtí páni disponující vlastní silnou bojovou družinou. Míra užívání regulérních a neregulérních prostředků byla různá. Páni z Kunštátu a z Pernštejna představují převážně sobecké násilí, páni z Kravař, z Lomnice, z Boskovic spíše úsilí o uchování zemského řádu. Vcelku se však rýsovaly v předrevolučním období dvě hlavní tendence: posílení mocenských pozic šlechty vůči panovníkovi fakticky vyjádřených formou stavovského státu³⁷⁾ a bezohledné sobectví jednotlivců usilujících o individuální moc a majetek. Bojové družiny se při tom stávaly prostředkem vojenským, mocenským a politickým.

Od těchto obecných rysů působení bojových družin je třeba přejít k jejich šlechtickým pánům jako i n d i v i d u a l i t á m. Značný počet příslušníků šlechty v době, kdy nebyla vedena řádně opověděná válka, se v bojových akcích nejruznějšího druhu vyžíval a náleželo to k jejich životnímu způsobu. Přitom se spojovala záliba, šlechtický sport s životní nezbytností, se získáváním prostředků na obživu družiny, na kterou nestačily dávky poddaných a tím méně výnos dosud nerozvinutého vlastního hospodářství.

Je možné jít ještě dále. Popravčí zápisy spolu s dalšími prameny umožňují zpracovat se k prvnímu nástinu t y p o l o g i e p ř í s l u š n í k ů š l e c h t i c k é p a n s k é v r s t v y. Hlavní hlediska přitom určují úsilí o moc v podobě zemských důstojenství, získávání majetku jako nezbytného podkladu jakéhokoli usilování, vojenské schopnosti, vztah k církvi a husitství, smysl pro význam právního řádu s ochotou jej všemožně podporovat a naopak destrukční působení bez ohledu na důsledky, sobecká absence morálních zřetelů a naopak snaha je respektovat. Tyto motivy se uplatňovaly u jednotlivých osobností v různé míře a výsledkem byla značná diferenciací. Protiklad odpovědných státníků a bezohledných kořistníků, představitelů zásad a lidí proměnlivých stanovisek podle služby a ziskných zájmů, lidí hlubokého zájmu o nápravu církve a lidí tušících v tom příležitost k ziskům, to vše spolu s dalšími motivy v různých proměnách časových a osobních vytvářelo dělicí čáry uvnitř úzké vedoucí vrstvy a namnoze i v nitru jejich

34) O záští viz níže kap. IX.

35) J. Mezník, Die Finanzen des mährischen Markgrafen Jost; též, Politika moravských markrabat Jana Jindřicha a Jošta.

36) O tom níže, zejména v kap. IX.

37) O tom zejména řada studií Josefa Války a posléze též, Středověká Morava, zejména s. 91 - 94 a s. 109 - 110 a porůznu. Viz též Morava před husitskou revolucí, s. 71 a níže kap. XII, pozn. 1).

jednotlivých představitelů. Dílčí protiklady však zpravidla překrývaly společné zájmy posilující kompaktnost této vrstvy směřující k posílení moci a zaujetí rozhodující role v zemi.³⁸⁾ Jihlavské popravní zápisy zachycují z tohoto obrazu jen některé, byť výrazné rysy.

Obdobně je tomu u nižší šlechty, kde však jen omezeně se mohlo uplatňovat úsilí o moc a kde při velkém počtu příslušníků této vrstvy vystupoval do popředí její námezdný charakter.³⁹⁾

Z jihlavských popravních zápisů vystupují kromě konkrétní podoby činů zřetelně *m o t i v y h o s p o d á ř s k é*. Tyto motivy se profilují nejzřetelněji ve vztahu k městům a ozřejmí se zvláště při klasifikaci skutků bojových družin. Protiklad šlechty, jejíž hlavní zbraní byla moc, a měst silných hospodářsky se projevuje v jihlavských zápisech velmi zřetelně a budeme se k němu vracet z různých hledisek. Protějšek popravních zápisů zachycujících násilné činy bojových družin jako projevy síly šlechty, od olupování kupců až po přepady měst, nacházíme v městských knihách, kde titíž šlechticí páni vystupují jako dlužníci měšťanů - v Jihlavě zejména brtničtí Valdštejni a ronovští Lichtenburkové.⁴⁰⁾

V nejobecnějších pohledech *p o l i t i c k ý c h a i d e o v ý c h* starší historická literatura většinou zjednodušovala. Jde zejména o vztah představitelů šlechty vyskytujících se v popravních zápisech k markrabatům Joštovi a Prokopovi, k exkomunikační bule z r. 1399, k protestu české a moravské šlechty proti Husovu upálení v r. 1415, k husitské revoluci.⁴¹⁾ Žádný z těchto vztahů nemá obecnější platnost.⁴²⁾ Přívrženci Jošta i Prokopa se ocitli v táboře husitském i protihusitském, někteří z pánů, kteří pečetili protesty z r. 1415, se ocitli v táboře protihusitském. Nejedna z pánů své postoje měnil. Skupiny spolupracujících pánů se měnily již v období předrevolučním a tím méně mohla existovat kontinuita seskupení až do období revolučního. Jen velmi rámcově, bez zřetele k dílčím časovým změnám, lze říci, že na straně husitské vystupovali Prokop z Kamenice, Vilém z Pernštejna, rokštejnští a brtničtí Valdštejni, velká většina Kunštátů, Mikuláš Sokol z Lamberka, Přibík z Odlochovic, na straně protihusitské ronovští a přibyslavští Lichtenburkové, Arnošt Flaška z Pardubic, Půta z Častolovic, Jan z Boskovic na Brandýse, Krajčfové z Krajku na Drozdovicích. Příkladem rodu, jehož příslušníci se uplatňovali v obou protivných stranách, byli jihomoravští Lichtenburkové. Nejprůkřeji změnil postoj z období předrevolučního a z počátku revoluce především Hašek z Valdštejna.⁴³⁾ Úhmem tedy pány družin zachycených v jihlavských popravních zápisech nemůžeme pokládat za skupinu vyhraněnou určitým směrem ať již v období předrevolučním či během revoluce.

38) Pokus o charakteristiku hlavních motivů a hlavních typů Morava před husitskou revolucí (I), s. 61 - 66 a s. 70 - 71.

39) Tamtéž, s. 66 - 70.

40) Čeněk z Letovic neboli z Ronova, dobytého spolu s Přibyslaví v r. 1424 husity, se zadlužil u předního jihlavského patricije Frenclina Holce; MK III, fol. 85r, r. 1425; fol. 88r, r. 1425; fol. 96r, r. 1427. Podobně si vypůjčoval Zdeněk Brtnický z Valdštejna, svými postoji blíží husitské straně. O šlechtických dlužnících Židů ve Znojmě A. Verbík, Rychtářské knihy města Znojma.

41) Kontinuitu Prokopovy strany s husitskou šlechtou předpokládal zejména A. Neumann, *Nové prameny*, s. 10 - 16; též, K dějinám husitství na Moravě, s. 16 - 18 a s. 37 - 40. Viz kap. I a XII.

42) Poukázal na to již R. Urbánek, *K historii husitské Moravy*, s. 244 - 245. Viz kap. I a XII.

43) Viz výše u pozn. 20).

V. Vůdci družin

Vůdci a hejtmani družin. Panští úředníci. Velitelé družin a výprav. Osobnosti vůdců. Vůdci výprav krajinou. Sociální původ, zrání vůdců, jejich postavení. Schopnosti organizační a vojenské. Vztahy k hejtmanům husitské revoluce.

V popravčích zápisech se vyskytují téměř dvě desítky vůdců a hejtmanů družin. Český vůdce a německý hauptman jsou v jihlavských zápisech termíny zpravidla rovnocenné. Mezi českými termíny vůdce a hejtman byly někdy určité významové rozdíly. Jejich postavení kolísalo od hradních panských služebníků na úrovni purkrabích až po dočasné střídající se vůdce družin nebo velitele výprav. Ve druhém významu slova vůdci znamenali také pouhé průvodce krajinou. V prvním významu slova šlo v některých případech přímo o purkrabí a hejtmany hradních posádek. Tak tomu bylo například na Pernštejně, kde se podílel na určitých podnikcích purkrabí Petřík.¹⁾ Blízko k postavení purkrabího měl také Pinta, který byl víceméně velitelem kamenické hradní posádky.²⁾

Od těchto vyšších panských úředníků se odlišovali více méně samostatní velitelé bojových družin, kteří mezi zmíněnou dvacítkou jmen převažovali.³⁾ Jejich výrazným představitelem byl Matěj Vůdce, jehož portrét podle popravčí knihy rožmberské podal J. Pekař,⁴⁾ a k jehož působení přinášejí i jihlavské zápisy některé drobné, leč významné okolnosti.⁵⁾

Neméně výraznou osobností, byť poněkud odlišného typu, byl podle jihlavských zápisů Zikmund Plachota z Martinic.⁶⁾ Poprvé je doložen k r. 1410, kdy byl vyslýchán jeho bratr, syn Ščenkův z Martinic, čímž jest udán i původ obou. Zikmund již tehdy uloupil Adamovi z Jihlavy, jednomu z největších a nejzámožnějších kupců jihlavských, koně a peníze. V dalších výsleších je Zikmund uváděn mezi těmi, kdo loupí na silnicích Moravy, Čech a Rakous, zpravidla v okruhu západní Moravy, kolem Viléma z Pernštejna, se zvláštním zájmem o Rakousy, kde se účastnil některých jízd. Kolem r. 1416 oloupil Jihlavské při návratu z jarmarku v Moravských Budějovicích o 4 postavy sukna. Podílel se na různých loupežných podnikcích jenom s malým počtem pomocníků, nebo jako řadový člen příležitostných výprav. Zároveň však byl uváděn k r. 1416 jako jeden z nejnebezpečnějších nepřátel Jihlavy, který se svými 60 druhy se zapřisáhl, že bude Jihlavským škodit, jak bude moci. Byl to jakýsi lapkovský protějšek panského spříseženství proti Jihlavě, neznámo zdali v nějaké souvislosti. Jihlavští po dřívějších zkušenostech brali toto nebezpečí vážně, takže vydali zákaz vycházení z města, aby se nevydávali v ohrožení.

1) Viz rejstřík edice, hesla vůdce, hejtman.- O purkrabí Petříkovi a dalších Vilém z Pernštejna, s. 178.

2) Tábor, s. 104 a s. 111-112.

3) Od jejich úplného výčtu zde upouštíme, neboť jsou uvedeni ve studiích o družinách. Viz též pozn. 1).

4) J. Pekař, Žižka 2, s. 26-27 a 31, K. Pletzer, Působení bratrstva Matěje Vůdce.

5) Č. 27.

6) Údaje viz podle rejstříku edice.

Z rakouské výzvy purkrabího Wartmulnara víme, že Plachota s Lampartěrem, Vlkom a dalšími patřili k těm, kteří měli útočiště na hradech. Výzva k pánům, aby od jejich přechovávání upustili, nemohla ovšem mít účinek.

Zikmund Plachota patřil tedy k typickým kořistným lapkům, kteří loupili bezohledně a všude každého, kde se mohli nadít kořisti. Byl členem různých skupin, účastnil se příležitostně různých podniků, zároveň však projevil organizační schopnosti, takže kolem r. 1416 již disponoval početnou asi šedesátičlennou družinou, která mohla být vážnou hrozbou i pro tak velké a hradbami zabezpečené město jako byla Jihlava.⁷⁾

Člověkem snad jiných vyšších aspirací byl asi Jan Černý z Kolovče, o němž není doloženo, že by patřil do šlechtické vrstvy, a který chystal zradu dosud královských Pohořelic. Spolu s Niclasem, svým purkrabím, měli Pohořelice zradit mladému panu Bočkovi z Kunštátu na Jevišovicích a Mikuláši Sokolovi z Lamberka. Kdyby se to zdařilo, měl tam být Jan Černý hejtmánem spolu s Niclasem. Niclas byl zřejmě po výsledku popraven a není jisté, zdali podobný osud nepotkal také Jana Černého.⁸⁾

Mnoho zločinných podniků měl na svědomí Michek, Benedův syn z Rozsoch. Velcí četným přepadům a loupežím, kterých se účastnili lidé z posádky nebo z družin, jež byly pod ochranou pana Viléma z Pernštejna. Ač pan Vilém měl purkrabího, potřeboval ještě další osobu s velitelskými schopnostmi, která by udržovala odstup družiny od jeho velmožské osobnosti. Michek patřil také k vůdcům společných výprav, k nimž se spojovaly skupinky z různých panských družin.⁹⁾

V podobném postavení jako Zikmund Plachota byli v určitém období také Janáč a Janáč mladý, zvaný též Siróček, jejichž tovaryšstvo bylo však převážnou dobu samostatné. Janáč mladý byl později chycen a ve své výpovědi prozradil velmi mnoho společníků a vin.¹⁰⁾

K proslulým lapkům a vůdcům družin patřil také zeman Klát, který se psal podle Kamenné nebo podle Litovan, označovaný za velmistra mezi lapky či zločinci - magister summus furorum. Je o něm známo, že podnikl Viléma Sudlice z Litovan k válce či spíše k záští, vedeným z Kraví Hory a Rabštejna. S pacholkem Vaňkem byl uváděn i v družině Sokolově. Jiným jeho služebníkem byl Janek Bláznový. Z loupeží je dosvědčen v jihlavských zápisech podíl jen na jediné u Rouchovan.¹¹⁾

Z těchto známějších hejtmánů a vůdců se většina účastnila četných jiných podniků v řadovém postavení nebo snad jako nižší velitelé, při čemž jejich postavení nebylo zmíněno. V postavení velitelů jsou uváděni jen v menšině případů.

Zbývající osoby, u nichž byla příležitostně zmíněna hodnost vůdce nebo hejtmána, se zaměřením činnosti a bezpochyby i povahou osobností podobají předchozím, ale liší se jen větší či menší početností dokladů zaznamenaných v popravčích zápisech.

7) U Plachotova bratra Ščenky se udává původ z Martinic, ale nelze spolehlivě určit, z kterých. Viz č. 21, pozn. 1). Lákavá souvislost s Červeným Martínkovem při možném zkomolení jména není pravděpodobná.

8) Zápis č. 20; BDJM, s. 102.

9) Vilém z Pernštejna, s. 178. Viz též heslo Michek v rejstříku edice.

10) Zápis č. 53. Údaje o obou též v dalších zápisech, zejména č. 49 - 52.

11) Č. 18, pozn. 3), č. 33, pozn. 23); BDZM, s. 79 a 84.

K velmi činným námezdníkům a lapkům, mezi nimiž měl vůdčí postavení, patřil Schönpetr, zřejmě německé národnosti. Byl polapen a jeho výslech z 12. prosince 1417 zahajuje první soubor jihlavských zápisů. Schönpetrové byli dva, jeden z Děčína, druhý z Moravy.¹²⁾ Nelze určit, kterému z obou náleží většina zpráv. Schönpetr měl pacholka Janka, vícekrát zmíněného, a jiného pacholka Drha. Býval v družinách řadovým členem, ale podle zmínky o Mikuláši Píknosém, který byl u Schönpetra,¹³⁾ se zdá, že alespoň v určitých obdobích měl i vedoucí postavení. Působil ve všech hlavních panských družinách, zejména pernštejnské, ale též lamberské, účastnil se podniků dalších družin nebo podniků společných. Vaněk Roubic vyznal, že pán z Ronova, tj. Čeněk Přibyslavský, je rozeštlav se Schönpetrem a přejal je od něj,¹⁴⁾ což rovněž naznačuje, že měl samostatnou skupinu. Podniky, kterých se účastnil Schönpetr, byly namířeny hlavně proti měšťanským kupcům, takže se podílel na značné kořisti.¹⁵⁾

K obdobnému typu námezdníků jako Schönpetr patřil i Bepta, který byl činný v týchž družinách, na řadě podniků se podílel společně s ním a byl pokládán za jeho druha.¹⁶⁾ Bepta měl střelce Janka a patrně pacholka Václava. Byl vůdcem nejméně dvou výprav na Slovensko, k Bratislavě a na trnavský jarmark.¹⁷⁾ Jak dosvědčil ve své výpovědi Jablěčko, Bepta byl zabit v přítomnosti jeho a dalších druhů.¹⁸⁾

Zemanského původu byl Vaněk Oprud z Vevčic nebo ze Zarazic, podle výpovědi Václava a Jana, oběšených v Jaroměřicích, "vůdce všech jiných zlodějův", ale o jeho družině nevíme nic bližšího. V jihlavských zápisech se vyskytuje v různých souvislostech.¹⁹⁾

Schönpetrovi a Beptovi se zřejmě podobal Kolesa.²⁰⁾ Méně je známo o Jakóbkově, Tluksovi Prašivém, Janovi, Zdeňkovu synu z Brna a služebníku vilémovského opata, o kterých jsou zmínky nebo náznaky, že vedli některé podniky.²¹⁾

V řadě případů má označení vůdce význam *p r ů v o d c e k r a j i n o u*. Takoví vůdci byli přibíráni k výpravám zejména delším a tam, kde se účastníci sami nesnadno orientovali. Bylo proto příznačné, že se to týkalo zejména výprav do Rakouska a že průvodci byli přímo Rakušané, například Rakler a dvojice Lonovský a Schoff.²²⁾

S o c i á l n í p ů v o d v ů d c ů v hlavním slova smyslu, jako velitelů družin nebo jízdy či výprav různého seskupení, nebyl stejnorodý. Matěj Vůdce podle Pekařových předpokladů byl zemanského původu, stejně jako většina členů jeho skupiny. Identifikovat jej však blíže se nepodařilo. Zemanem byl Klát, stejně jako Oprud z Vevčic či ze Zarazic. Zikmund Plachota byl zřejmě poddanského původu

12) Č. 12 a 43, pozn. 46) a 47).

13) Č. 51.

14) Č. 10 u pozn. 30).

15) Viz rejstřík edice, heslo Schönpetr.

16) Č. 57 u pozn. 26).

17) Č. 56 u pozn. 3) a 9) - 14).

18) Č. 4, u pozn. 20).

19) Č. 40, u pozn. 7) a rejstřík edice.

20) Viz rejstřík edice.

21) Viz rejstřík edice.

22) Č. 56. - Latinské termíny pro vůdce v tomto významu - *ductor*, *equitator* - zaměňuje J. Pekař, Žižka 2. s. 212, neprávem za vůdce ve významu velitelů.

z Martinic. Ostatní zmínění vůdci byli asi rovněž poddanského původu. Pokud mezi nimi byl zeman, byla to spíše výjimka.

Vůdcové a hejtmani se postupně propracovávali v posádkách a družinách, podle toho, jak se osvědčovali při bojových a loupežných podnicích. Většina z uvedených osob patřila k těm, u nichž je převážně doložena loupežná činnost.

Funkce vůdce či hejtmana nebyla stálá. Pán vládnoucí družinou jej mohl kdykoli odvolat nebo propustit, stejně jako tomu bylo ve městech se žoldnéřskými hejtmany, s nimiž bývaly uzavírány krátkodobé smlouvy.²³⁾ Pokud se pak vzdali na velení vlastní družině, ani tam si nemohli být trvale jisti. Činnost družin vyžadovala stálý pohyb, rozptylování a soustřeďování, narážela na nebezpečí, a bylo proto obtížné ji udržet na delší dobu pohromadě beze změny. Pochopíme tudíž, že se setkáváme s touž osobou jednou jako s vůdcem, jindy zase jako s prostým členem skupiny při jízdě nebo loupežném přepadu pod jiným velitelem.

Není pochyb, že u vůdců a hejtmanů šlo o lidi nadané určitými schopnostmi organizací a vojenskými. Činnost v družinách jim umožňovala sbírat užitečné zkušenosti použitelné i v bojích většího rozsahu. Vcelku se zdá, že v těchto nestálých vůdcích vyrůstali spíše potenciální poddůstojníci než důstojníci pravidelného vojska.²⁴⁾ Mezi dosud známými hejtmany husitské hrobobí se s jejich jmény nesetkáváme.²⁵⁾

23) Viz např. R. Nový, Stříbrské vojenství: F. Hoffmann, Jihlava v husitské revoluci, s. 160 - 161.

24) Zatím chybí možnost je identifikovat v případných žoldnéřských oddílech. Určité náběhy k tomu se vytvářejí pracemi V. Štěpána, které užívají pramenů z archivu řádu německých rytířů.

25) Srov. F. Šmahel, Dějiny Tábora I. 2, s. 388, 390 a 404, pozn. 168), přehled v příloze, s. 617 - 619.

VI. Příslušníci družin

Sociální skladba. Hradní posádky a jejich doplňování. Příslušníci družin z drobné šlechty. Jan Žižka a další osobnosti z této vrstvy. Poddaní v družinách. Zbíhání a zbojnictví. Příslušníci družin z měst. Žáci a kněží. Řemeslníci. Národnost. "Osobnosti", profesionální námezdníci. Příležitostní amatérští lapkové. Pacholci a střelci ve služebním postavení. Celková skladba a povaha družin. Duševní svět členů družin. Jejich jména.

Po pánech a ochráncích, vůdcích a hejtmanech, zbývá nejpočetnější složka, vlastní členové družin a dalších skupin. Byla to vrstva lidí, kteří se ocitali mimo uspořádanou společnost, trvale se od ní odloučili a mstili se jí za vyobcování tím, že ji všemožným způsobem narušovali a podlamovali. Je samozřejmé, že v tom bylo málo uvědomělého odporu. Působily tam především motivy bezprostředního vzdoru, msty a vášně. To však byla jen část skupin, jež známe z popravčích zápisů. Přicházejí tam také členové hradních posádek a užších panských družin, kteří svou činnost vykonávali jako zcela regulérní povolání. Vést hranici mezi nimi není proveditelné, takže ani jakýkoli početní odhad by neměl smysl. Lze jen zaznamenat, že v jihlavských zápisech je zaznamenáno několik set jmen.

Z otázek, jež se tu naskytají, je na prvním místě původ jednotlivců a sociální skladba družin, spojená s otázkou motívů, jež vedly k odchodu členů z jejich domova a ke vstupu do družin.¹⁾

Početnější, než se zpravidla soudilo - pokud vůbec tato možnost byla brána v úvahu - byli členové hradních posádek. Určitá část z nich pocházela bezpochyby z rodin, jež po více než generaci byly usazeny na hradech ve služebnickém postavení. Sledovat je zevrubněji prameny nedovolují.

Této vrstvě byli nejbližší členové posádek, kteří pocházeli z poddanských rodin v okolních vesnicích. Doplňovali hradní posádky a usazovali se na hradech, anebo v posádkách a družinách sloužili alespoň přechodně. U těchto dvou vrstev nelze mluvit o tom, že by šlo o lidi vyřazené ze společnosti. Byl to přirozený pohyb za obživou, regulérní podle souvěkého právního nazírání i podle nazírání našeho. To ovšem nikterak neznamená, že lidé tohoto původu a postavení se neúčastnili i podniků ryze lapkovských.

Dosavadní názory o úloze drobné šlechty - a ostatně i dalších vrstev - v bojových družinách mají jeden společný rys. Závěry byly činěny bez soustavnější analýzy pramenů, nejednou generalizací namátkou vybraných ilustrativních příkladů. Z toho vycházelo nejčastěji přeceňování úlohy drobné šlechty v těchto skupinách, hnutích a činech.²⁾ Ani analýza jihlavských popravčích zápisů sama ne-

1) Pohled na tyto otázky byl v období nadvlády marxistické ideologie dlouho určován třídním výkladem. K tomu srov. zejména Macek, O třídním boji za feudalismus, s. 289 - 301; Graus, Dějiny venkovského lidu II. zvlášť s. 268 - 316. Průzkum pramenů a jejich interpretace postupně prokazovaly neudržitelnost těchto výkladů. K těmto otázkám se vrátíme v závěrečné kapitole.

2) Toto pojetí má starší kořeny. např. v díle J. Pekaře, a dozívá vedle statí F. Grause i v řadě prací z nedávné doby, např. F. Šmahel, Jan Žižka, s. 28; J. Spěváček, Karel IV., s. 507- 508 (pauperizace jako obecnější evropský jev); J. Pelant, Města a městečka, s. 24. J. Pelant uvádí, že jen v r. 1406 Chebští a Lounští dobyli 13 opevněných míst osazených loupeživými rytíři, ale na tomto

dovoluje podat k této otázce jednoznačné vyjádření. Povšechný rozbor statistické povahy³⁾ by byl prozatím bezcenný, neboť řadu jmen bude třeba dále určovat. Předpokládá to předběžné studie genealogické, sfragistické, poznání vztahů majetkově právních a studií regionálních. Spolehlivé odlišení příslušníků drobné šlechty v družinách je obtížné, neboť predikáty se v době předhusitské často měnily podle majetkové držby, někdy nebyly uváděny anebo se nedají rozlišit od označení původu poddaných. Výsledky zmíněných nezbytných studií podstatně ovlivní obecnější závěry.

Za jeden z hlavních výsledků analýzy jihlavských popravčích zápisů lze pokládat zjištění několika hlavních typů bojových družin. Tento diferencující výsledek ovlivňuje i řešení otázky podílu drobné šlechty v jejich skladbě. Je zřejmé, že tento podíl mezi příslušníky jednotlivých družin byl nestejný a nejednou dokonce příkře rozdílný. I když je třeba počítat s dalšími identifikacemi, již nyní je možné vyslovit závěr, že podíl drobné šlechty mezi řadovými příslušníky družin byl mnohem menší, než se předpokládalo, a nejednou byl nepatrný. Představy o silném podílu až převaze drobné šlechty v družinách vycházely jednak z nesprávného zobecnění Pekařova rozboru družiny Matěje Vůdce,⁴⁾ jednak v marxistické historiografii z apriorní představy o úloze drobné šlechty v revolučních hnutích pozdního středověku, její pauperizaci a soustřeďování v bojových družinách, neověřené rozбором pramenů.

Zkoumání asi dvou desítek družin vedlo k poznatku, že vedle Pekařem analyzované družiny Matěje Vůdce pouze protohusitská družina budějovicko-hrotovická pana Haška z Valdštejna měla větší podíl členů z drobné šlechty, který činil asi šestinu nebo pětinu.⁵⁾ Určitý počet členů drobné šlechty byl i ve druhé protohusitské družině kamenické, ale mezi 104 jmény asi nepřevyšoval desetinu.⁶⁾ Silnější koncentrace drobné šlechty právě v těchto družinách nebyla náhodná, neboť byla projevem a důsledkem předrevolučního pohybu sil vnímavých pro revoluční cíle. V ostatních družinách byl mezi řadovými příslušníky podíl drobné šlechty nízký, nejednou zanedbatelný nebo i nulový.

Proces vyvlastňování a pauperizace drobné šlechty nelze v jihlavských popravčích zápisech sledovat. Mnohem bohatší prameny v tomto směru jsou knihy půhonné a desky zemské.⁷⁾ Jen v některých zmínkách se objevují v zápisech motivy jednání. Křivda je doložena u Smila z Moravan, jemuž pán ze Strážnice sťal otce.⁸⁾ Smil se dostal později do kamenické družiny a potom se stal významným představitelem husitské strany na Moravě.⁹⁾

Z příslušníků družin z drobné šlechty je účelné zmínit se jen o některých, především o Janu Žižkově, tehdy ještě nepatrném jihočeském zemanovi. Zápi-

místě jde o podíl drobné šlechty mezi řadovými příslušníky bojových družin. M. Polívka, Mikuláš z Husí a nižší šlechta; též. Předpoklady pro účast nižší šlechty v husitské revoluci, zdůrazňuje diferenciaci v postavení drobné šlechty, staví se zdrženlivě k tvrzení o její obecné pauperizaci a za existenci východisko označuje služby panovníkovi, panstvu a církvi - srov. s. 10 - 24, zejména pak s. 23. Obdobně F. Šmahel, Dějiny Tábora I. 1, s. 150 - 152. Viz též Morava před husitskou revolucí, s. 66 - 70.

3) Tento metodicky pochybený postup je charakteristický zejména pro rané práce F. Grause.

4) J. Pekař, Žižka 2, s. 26 - 38.

5) MT, s. 204 - 206.

6) Tábor, s. 115 - 120.

7) Viz též práce uv. v pozn. 2) a rozbor moravských regionů J. Mezníka.

8) Č. 12 a 43, u pozn. 33) - 34).

9) Morava před husitskou revolucí, s. 69.

sy, vesměs nedatované, jsou spolu s korespondujícími zápisy v popravčí knize rožmberské v historické literatuře dobře známé. K jejich základní interpretaci - ač dochází k protichůdným závěrům - nelze podat další varianty. Zejména Pekařova analýza,¹⁰⁾ vycházející ze širokých souvislostí a vyúsťující v neobyčejně plastický obraz družiny, v níž Jan Žižka působil, již sotva může být překonána, i kdyby byly opraveny jednotlivosti a korigovány závěry. Nicméně je třeba přezkoumat, které zmínky jihlavských zápisů platí historickému Janu Žižkovi a zdali širší rozbor jihlavských zápisů mění něco na dosavadním hodnocení Žižkovy role v lapkovské družině.

Nesporná je totožnost Žižkova s členem družiny Matěje Vůdce, zaznamenaným v jihlavských zápisech jako Schiska podle výpovědi Janka, pacholka Kolúchova, pověšeného ve Stráži nad Nežárkou.¹¹⁾ Povahu Matějovy družiny, její činnost i účast Žižkovu v ní zevrubně analyzoval J. Pekař.

Není jisté, zdali Žižkovi patří také jméno Siska - Schyschka, zaznamenané ve výčtu lapků, které je možné z větší části identifikovat jako lidi z okolí Jana Sokola z Lamberka, ale také na Kraví Hoře a Rabštejně.¹²⁾ Je možné, že jde o Šišku, doloženého vedle Žižky na Kraví Hoře, Rabštejně i v Polsku.

Jinak je tomu se zmínkami v zápisech, jež se vztahují ke Kraví Hoře a Rabštejnu.¹³⁾ Ve výslechu Zikmunda z Kraví Hory jsou jmenovány osoby podobných jmen - zejména v latině a němčině - Žižka a Šiška.¹⁴⁾ Zatímco druhého z nich, zmíněného snad též ve výše připomenutých dvou zápisech, by bylo možné identifikovat jako zemana Oldřicha Šišku z moravské větve Štosů z Kounic,¹⁵⁾ první jmenovaný ve výpovědi Zikmunda z Kraví Hory je bezpochyby trocnovský Jan Žižka. Dokládá to i okolnost, že oloupení Jihlavanů se s ním zúčastnili kromě jiných i Jan Veliký, který je také jinak doložen v sousedství Žižkově a je pravděpodobné, že se dostal až na Tábor přes Kamenici nad Lipou.¹⁶⁾

Zikmund z Kraví Hory¹⁷⁾ patřil do okruhu působnosti bezohledného kořistníka Viléma Sudlice z Litovan, který tehdy držel blízký hrad Rabštejn. Vladycká rodina Sudliců byla blízká Žižkovi původem ze sousedství z jižních Čech.¹⁸⁾ Na Rabštejně působili i další přední lapkovští vůdci, pokládání za nejhorší škůdce - Klát z Litovan, Oprud z Vevčic či Zarazic, Vlk z Vlčic a jiní. Tím se Žižka dostává do spojitosti s jedním z nejhorších loupeživých středisek, které Pekař nesprávně klasifikoval jako jednoznačně protikunštátské a protijejišovické,¹⁹⁾ ač Vilému Sudlicovi šlo o kořist, ať byla na kterékoli straně a podle toho neváhal měnit své pány či podílňky. Zmínka o Žižkovi v těchto souvislostech - šlo vesměs o loupežné podniky na Moravě, v Čechách, ale namířené i do Rakous - dokládá přesvědčivě tvrzení o jeho účasti na podnicích převážně loupežného a kořistného zaměření. Amnestie

10) Žižka 2, s. 21 - 58.

11) Č. 27, u pozn. 7), 11).

12) Č. 16, pozn. 1), č. 33, pozn. 11). J. Pekař, Žižka 2, s. 29.

13) BDZM, s. 82 - 85.

14) Č. 23, pozn. 19), 20) - Zyska, Schysška.

15) O něm I. Hrabětová, Středověká báseň o Vilémovi z Kounic, s. 99.

16) Č. 23, za pozn. 20). Tábor, s. 113.

17) J. Pekař, Žižka 2, s. 29. Küperg neidentifikoval.

18) J. Pekař, Žižka 2, s. 212.

19) J. Pekař, Žižka 2, s. 215.

Václava IV. se pak týkala nejen Žižkova působení v družině Matěje Vůdce, ale zejména na Kraví Hoře a Rabštejně.²⁰⁾

I po podrobné celkové analýze jihlavských popravčích zápisů zůstává tedy Žižkova účast v bojových družinách nesporná, stejně jako její zaměření jednak k záštím povahy drobné války, které soudobé právní nazírání za určitých předpokladů tolerovalo, jednak ke zločinnému kořistění, a to zejména v družině na hradě Kraví Hoře a Rabštejně, která si počínala nejbrutálněji.²¹⁾

V Žižkově okolí se pohyboval Janek Kolůch, který byl určen jako zeman z Pňovy Lhoty. Působil též u Lichtenburků na Bítově a u Krajířů na Drozdovicích, kde jeho bratr ze Starého Hobzí u Slavonic byl purkrabím u mladého Krajíře. Janek Kolůch se uplatňoval i za husitské revoluce, neboť v r. 1431 se stal hejtmánem ve městě Löbau (Libava) v Lužici. Již předtím koupil hrad Falkenberg u Jablonce, kde bojoval až do r. 1437, kdy mu byl zbořen.²²⁾

Dalším druhem Žižkovým byl Anděl, který s ním pobýval r. 1410 v Polsku, v Sokolově posádce v hradu Radzini. Je identifikován jako Jan Anděl z Ronovce - Sommerburgu. Jan Anděl se potom objevil v protohusitské družině Prokopa z Kamenice. Jestliže bojoval i ve službách řádu německých rytířů, je to doklad žoldnéřské povahy jeho působení.²³⁾

V Jablčkově vyznání z r. 1417 se objevil jeden z bratří Kroměšínů, známých později jako husitští hejtmáni, kteří kromě jiného se zmocnili hradu Rychmburku.²⁴⁾ Početně jsou zastoupeni v zápisech členové rodu z Dvořce u Rokycan (nyní Dvořecký Mlýn), a to převážně v družině Prokopa z Kamenice: Jan Vysoký řečený Paní Maréta, Jan Těžký, Mikuláš, Racek Chlévec, Racek Vyšší, Zdeněk Kolvín, zvaný též podle Drštky - Ronšperka.²⁵⁾ Z Plzeňska pocházeli též další členové téže družiny bratři Jan a Přibíček Klenovští z Klenovic.²⁶⁾ Z Dlouhého u Křižanova se psal zeman Příbec, který s dalšími zemany působil v družině Haška z Valdštejna.²⁷⁾ V zápisech vystupují různým způsobem i další členové rodů náležejících do nižší šlechty.²⁸⁾

Jihlavské popravčí zápisy umožňují vyslovit se k úloze a postavení drobné šlechty v předrevolučním období jen z dílčích hledisek. Toto omezení si ostatně vynucuje i stále se prohlubující poznání o hluboké vnitřní diferenciaci nižší šlechty

20) K tomu viz o charakteru a činnosti družin na Kraví Hoře a Rabštejnu, BDZM, s. 82 - 85. Nově se pokusil vyložit amnestii Václava IV. vůči Žižkovi zprostředkováním Lacka z Kravař, leč ne zcela průkazně. V. Štěpán, Osobnost Lacka z Kravař 2, s. 28 - 29.

21) Ve stručné podobě konfrontoval naposledy starší hlasy k této otázce F. Šmahel, Jan Žižka, s. 25 - 32. S dalšími Pekařovými tezemi, které se dotýkají povahy jihlavských popravčích zápisů, se vyrovnáváme na příslušných místech.

22) V. V. Tomek, Dějiny válek husitských, s. 474; J. Pekař, Žižka 2, s. 31, 210 a 215; F. M. Bartoš, Husitská revoluce 2, s. 86; I. Hlaváček a kol., Skryté edice a registry, s. 43, č. 284. F. Šmahel, Dějiny Tábora I, s. 184 - 185, 195 a 422 Jana Kolúcha s pozdějším příjímím z Vesce neztotožňuje a neuvádí jej ani v seznamu hejtmánů - srov. s. 619. K dokladům v jihlavských zápisech viz rejstřík edice a BDJM, s. 106 a 109.

23) Po první zmínce u H. Tomana o něm naposledy V. Štěpán, Účast žoldnéřů, s. 11, který se zmiňuje též o Janově bratru Petrovi a dokládá, že patrně Jan přešel k řádu německých rytířů. K dokladům v jihlavských zápisech viz č. 8, pozn. 12), č. 12 a 43, pozn. 29) a 30) a rejstřík edice.

24) Č. 4, pozn. 33); BDVC, s. 87.

25) Č. 11 a 42, 12 a 43.

26) Č. 12 a 43, 34.

27) Č. 32.

28) Viz heslo šlechta nižší v rejstříku edice.

zejména v oblasti ekonomické a sociální.²⁹⁾ Její podíl v drobné válce i loupežné činnosti byl zřejmě větší, než prozrazují jihlavské zápisy, přitom byl však alespoň kvantitativně menší, než se předpokládalo více méně deduktivně ve starších pracích. Je pravděpodobné, že na Moravě byla vlivem celkové situace drobná šlechta více angažována v zápasech i násilných činech, ale i tento soud bude ještě třeba doložit. Tolik je však jisté, že drobná šlechta nenáležela mezi rozhodující činitele dění, nýbrž byla převážně nástrojem panovníka a vyšší šlechty. Bojové družiny v rukou členů nižší šlechty, jako byli zejména Sokolové z Lamberka, byli spíše výjimkou. Více se jich uplatnilo jako vůdci či hejtmani družin. Zároveň vyžívali v řadách příslušníků družin silní jednotlivci z řad drobné šlechty, s nimiž se setkáváme v revolučním období jako s husitskými hejtmany. Počet identifikací jmen z jihlavských zápisů je však poměrně nízký.³⁰⁾

Valnou většinu družin tvořili bývalí poddaní, příslušníci venkovského lidu. Jejich podíl mohou poněkud zmenšit další identifikace příslušníků nižší šlechty, příp. i jiných vrstev, ale naprostá početní převaha - i když ji nelze obecně přesněji vyjádřit - potrvá. I v tomto ohledu však vládla určitá diferenciacce podle druhu družiny, krajových i místních podmínek.

Již v úvodu této kapitoly bylo poukázáno na to, že u hradních posádek nešlo vždy o zběhlé poddané. Projevoval se jednak přirozený pohyb ze vsí do hradních sídel, jednak přechodná účast na výpravách a jiných podnicích podle potřeby. Možnost mobilizace zvětšených branných sil byla důležitým znakem družin hradního, posádkového typu. Již toto působení v drobné válce i v loupežných výjezdech bylo předobrazem organizace v polních vojskách, kde se rovněž střídala účast na vojenských podnicích s prací v opevněném středisku nebo ve městech a obcích husitských svazů.

Přítomnost anebo alespoň přechodná účast poddaných v bojových družinách je tedy nepochybnou skutečností předrevolučních desetiletí. Jestliže v družinách a skupinách zachycených v jihlavských zápisech šlo o stovky, pak v Čechách a na Moravě to byly tisíce lidí, kteří se vymkli z uspořádané a právními pravidly řízené společnosti a vlastní činností ji dále narušovali. Jde o to, jak tento jev kvalifikovat, jaké byly jeho příčiny a kam směřoval. Stejně jako u drobné šlechty jihlavské zápisy zachycují jen malý díl lidí v tomto pohybu a dávají možnost jen k dílčím odpovědím.

Marxistická literatura postihla na tomto jevu dva základní rysy. Zbírání poddaných z gruntů pokládala za jednu z primitivních forem třídního boje, za protest proti feudálnímu útlaku. Působení poddaných v družinách a skupinách a jejich činy kvalifikovala jako projevy zbojnictví, vyšší způsob boje proti pánům.³¹⁾ Z toho, co již víme o družinách i o podílu poddaných na jejich složení a působení, se jeví tyto obecné závěry jako povrchní a prázdné schéma.

Zbírání poddaných, opouštění poddanských gruntů, mělo mnohdy příčinu v útlaku a vykořisťování, ale zřejmě nemělo takový rozsah, jak se předpokládalo.³²⁾ Uprchlíci ovšem museli mít možnost, kam by se - někdy i se svými rodinami - uchýlili. Tuto možnost poskytl teprve rozvracející se právní a společ-

29) Viz výše u pozn. 2).

30) Morava před husitskou revolucí, s. 68 - 69; F. Šmahel, Dějiny Tábora I/2, s. 616 - 619, poznamenává však, že výzkum není ukončen.

čenský řád. Za drobné války a loupežných podniků od konce 14. století narůstala potřeba lidí pro zbrojné družiny a působení v nich bylo pro nejednoho poddaného prostě lákavější než tuhá práce na poddanské usedlosti. Tato možnost sváděla zvláště lidi s nedobrymi sklony, jejichž působení mělo potom zřetelně kriminální ráz.³³⁾

V zápisech jsou jen zřídka uvedeny konkrétní m o t i v y přechodu poddaných do družin. U kamenické družiny je zmínka o tom, že Kornhauský a Maršálek utekli panu Petrovi ze Strážnice, když jímali Janáčka. V několika případech členové kamenické družiny uprchli, když předtím ukradli pánovi koně: Čáp ze Světlova pánovi z Olšan, Ondrášek ze Zlína nejmenovanému pánovi, Martínek z Prahy Rúbíkovi z Prahy, Pavel pacholek Šafáře Furmana Jiříkovi z Hrazdějovic 4 koně a 4 kopy grošů.³⁴⁾ V některých případech šlo o služebníky a pacholky, snad bývalé poddané, kteří se již dříve vymkli z poddanství.

Určit podíl jednotlivých motivů, které přivedly bývalé poddané do družin, se vymyká pramenným možnostem. Tolik je jisté, že jednostranné interpretace opouštění gruntů a přechodu do družin nevyjadřují skutečnost, která byla složitější.

Ještě jednostrannější je kvalifikace působení poddaných v družinách jako z b o j n í c t v í, aktivní projev nepřátelství proti feudálům a boháčům.³⁵⁾ Rozbor družin prokázal zřetelně jejich převážnou závislost na vysoké šlechtě. Tam, kde se některé skupiny pod vedením zemanských nebo plebejských vůdců či hejtmánů udržovaly přechodně nebo trvaleji v samostatném postavení, nebo se ze závislosti na pánech vymkly, šlo o tlupy výrazně loupežné, což je nejzřetelnější u jihomoravského tovaryšstva Janáčova. Jen v jeho široké síti stavů a zřejmých častých stycích s početnějším okruhem poddaných by bylo možné spatřovat náběhy k některým rysům zbojnickví. Kdybychom chápali motiv třídní odplaty obrazněji jako postihování bohatých měšťanů pomocí bohatých a mocných pánů, vkládali bychom do duševního světa členů družin více než byli schopni pojmout. Ideové motivy se uplatňovaly teprve bezprostředně před výbuchem revoluce, jak je můžeme spíše jen tušit u družiny kamenické a budějovicko-hrotovické. Ale i tam až do samé revoluce, a v případě Haškově dosti hluboko za období prvních prudkých revolučních nárazů, stály tyto družiny v moci pánů. Teprve vlastní revoluce vymkla nahromaděné síly z těchto otežlů a vedla je svými vlastními zákony, i když některé družiny s jádry hradních posádek se zřejmě v různých transformacích udržovaly i během revoluce. Nicméně zpětná projekce třídních schémat do vztahů v družinách je pochybená.

Méně početní byli členové družin a skupin, kteří přišli z m ě s t. Není však vyloučeno, že poměr je zkreslen povahou pramene, který uvádí původ z města méně často.

Jihlavany ovšem museli zajímat především členové družin, kteří byli jihlavského

31) F. Graus, *Dějiny venkovského lidu* 2, s. 288, 291 - 293, 524 a 525.

32) Kritický přehled životních podmínek poddaného lidu na Táborsku, kde uvedeny též hlavní práce korigující teze Grausovy, zejména J. Kejř, R. Nového, J. Spěváčka, podal F. Šmahel, *Dějiny Tábora I*, s. 168 - 177 a 191 - 194. Srov. též V. Nekuda, *Moravský venkov v době předhusitské*.

33) Připomíná to i F. Graus, *uv. d.*, s. 293. Týkalo se to však i některých řemeslníků ze vsí. Mert jirchář ze vsi Starče, který dělal kdysi jirchy, se dal na zlodějství, "již jedno po jarmarcích chodí" a je "najrichťovnější mezi nimi". Č. 41, u pozn. 17) - 18), 38) - 40).

34) Č. 12 a 43.

35) F. Graus, *uv. d.*, s. 292 - 293.

původu. K těm patřil Chadim z Jihlavy, který se dostal do Janáčova tovaryšstva, byl chycen a vypovídal bez mučení českým vyznáním.³⁶⁾ O některých jeho skutečích v Janáčově družině vypověděl potom v dalším vyznání Koléska.³⁷⁾ Chadim patřil k "lepšími" lapkům, poněvadž měl pacholka Martina.³⁸⁾ Byl zřejmě českého původu.

Pátráme-li však po dalších lapcích jihlavského původu, nacházíme již jen jediný, leč výmluvný doklad. Mezi těmi, kdož se zúčastnili oloupení a zavraždění jihlavského kupce, mladého Heschla, byl též Koza se svým střelcem Vaňkem, který byl dříve u Heschla pacholkem.³⁹⁾ Můžeme tedy v tomto případě předpokládat motiv msty bývalého služebníka.

Četní další příslušníci družin pocházeli z různých jiných měst. Prokop Žák měl dokonce dům v Opatovicích v Praze u sv. Michala, z Třebíče pocházeli Janek a Václav, z Velkého Meziříčí Janek, z Chotěboře Háva, z Kounic Jan, z Kroměříže Tobolka, z Brna Matouš, z Olomouce Jan Kamarét, ze Znojma Andrej a Martin, z Uherského Brodu Martin Měšečník a Slovák, z Bystřice, snad u Benešova, Toman, z Přibyslavě Machek a Martínek, z Ivančic Hawer, který měl důvod ke mstění, neboť zastihl svou ženu u kněze. Jan Černý z městečka Kolovče v západních Čechách se zřejmě svými aspiracemi a skutky uplatňoval mezi zemanskými purkrabími a hejtmany. Městského původu byl zřejmě Hánek puškař, který působil kromě jiného v družině jevišovické i na Rabštejně.⁴⁰⁾

O m o t i v e c h přechodu do družin a povaze působení v nich by bylo možné říci s obměnou totéž, co o venkovských poddaných. Jen deduktivně lze soudit, že motivy třídního střetání a odplaty by zde mohly být zřetelnější. Mluví pro to složitější struktura městského života se zřetelnějším vědomím příslušnosti k určité vrstvě, možné zkušenosti z bojových pozdvižení, jaká se udála v Brně, Jihlavě a snad i dalších městech, živější duševní ustrojení příslušníků nízkých městských vrstev. Ojediněle jsou doloženy mstné motivy takového jednání, jak jsme viděli u Vaňka, bývalého služebníka jihlavského kupce Heschla, nebo u Hawera z Ivančic.

Vyjádřit kvantitativně podíl bývalých městských obyvatel ve srovnání s poddanými mezi příslušníky družin prameny neumožňují. Je však zřejmé, že celkový podíl bývalých městských obyvatel byl podstatně nižší než venkovských poddaných - i když nebereme v úvahu vlastní hradní posádky - a v jednotlivých družinách se lišil.

Vedle řemeslných členů bojových družin existovali ještě l a p k o v é p ř í l e ž í t o s t n í, amatéři vedle opravdových profesionálů, a to dvojho druhu. Vedle těch, kteří občas vypomáhali hradním posádkám nebo jiným bojovým družinám, byli lidé, kteří sami nebo v menších skupinách se pouštěli do loupežné činnosti. Je velmi pravděpodobné, že k nim patřilo několik drobných skupin doložených v jihlavských zápisech, zřejmě soustavně neorganizovaných a neprovozujících loupežnou činnost pravidelně.⁴¹⁾

36) Č. 55.

37) Č. 56.

38) Č. 55, za pozn. 32).

39) Č. 53, pozn. 7).

40) K uvedeným jménům viz rejstřík k edici, k Hámkovi též níže pozn. 47).

41) Viz přílohu 1/4.

Z nešlechtických vrstev se dostali do družin i chudí studenti a zproletarizování kněží. Kromě jiných méně určitých zmínek lze považovat za studenta Fysika Žáka, který kradl v Nenkovicích, což na něho vyznal Niclas purkrabí v Pohořelicích.⁴²⁾ Kněží - ani bývalí - nejsou v družinách podle jihlavských zápisů výslovně doloženi. Pokud se tam vyskytují jména Kanovník, Opat a pod., jsou to přezdívký. Na farách a v klášterech však příslušníci družin nacházeli na mnohých místech často ochranu. O tom však bude pojednáno v kapitole o stavech.

Postoupíme-li dále od hlediska původu, je třeba zaznamenat především velmi početnou vrstvu osob služebního, závislého postavení. Byli to především pacholci (servi, knechte), kteří přicházeli do družin z nejnižších služebných vrstev. S pacholky splývali, ale někdy se od nich odlišovali služebníci různého postavení, jež záviselo na jejich pánovi. Od služebníka králova po služebníka drobného šlechtice vedla zřetelná hierarchie. Členové družin měli služebníky nejnižšího stupně - pacholky. Překvapuje, kolik z příslušníků družin mohlo mít jednoho i více pacholků nebo svého střelce.⁴³⁾ Tím se v posádkách a bojových družinách zřetelně udržovala diferenciace příznačná pro feudální vojska. Podobné rozčlenění a hierarchie nebyla odstraněna ani v husitských polních vojskách. Instituce pacholků a střelců se zřejmě přenesla do družin z vojenského prostředí, kde bojovníci měli své pacholky pečující o jejich koně a různé potřeby a střelci usnadňovali svým pánům zacházení se zbraní a štítem.⁴⁴⁾

Je samozřejmé, že i mezi služebníky a pacholky v družinách byly rozdíly. Nejvýše stáli zřejmě služebníci panstev, mezi něž patřili i pozdější "úředníci", purkrabí a hejtmani na hradech. Níže stáli služebníci významnějších členů družin převážně z nižší šlechty a nejnižší pacholci a střelci obyčejných příslušníků družin. Byl však možný určitý pohyb. Z některých pacholků a střelců se stávali samostatní členové družin, např. po smrti svých pánů.⁴⁵⁾

Vedle pomocníků uvnitř družin měli členové družin ještě řadu pomocníků mimo ně. Náleželi mezi ně především "zrádci" (verreter), kteří zrazovali kupce a dávali typy na kořist. Zmínili jsme se již o vůdcích jako průvodcích po krajině. Nezbytní však byli i přechovavači a překupníci, o nichž bude pojednáno v kapitole o stavech.

Družiny musely mít také řemeslníky, kteří byli schopni jim opatřovat zbraně, nářadí, další výrobky a také to vše opravovat. Nejdůležitější byli kováři, kteří ovšem nemuseli být přímo členy družin, ale mohli vykonávat své povolání ve městě, ve vsi nebo na hradě.⁴⁶⁾ U řemeslníků ve vsích nebo městech měli členové družin nezřídka stavy. Řemeslníci usazení na hradech patřili k hradní čeledi a posádce. Ani ti však nebyli usazení natrvalo na jediném místě. Hynek, sluha Sudlicův na Rabštejně, který vyráběl provazové žebříky ke slezení měst a hradů, byl zřejmě

42) Č. 20, pozn. 7). O žácích mezi lapky a jejich písničkách Z. Nejedlý, Dějiny husitského zpěvu 2, s. 193 - 194.

43) Viz rejstřík edice, hesla pacholek a střelec. Častěji se vyskytovali zejména v družině jevišovické. BDJM, s. 101 - 102.

44) O výzbroji do husitské revoluce srov. Vojenské dějiny Československa I, s. 122 - 133. O zbrojních pacholcích, zvaných ryneři, J. Pekař, Žižka 2, s. 24.

45) Platí to např. o pacholku Schönpetrově Drchovi.

46) Např. Václavův syn z Koryčan v Osvětimanech, č. 49.

totožný s Hánekem střelcem z Jevišovic, člověkem stejného řemesla, který se vyskytoval i na jiných místech.⁴⁷⁾

Mezi členy družin byl nezanedbatelný počet námezdníků německé národnosti. Bylo to přirozené tam, kde družina byla zakotvena jako posádka v německém prostředí. Nejzřetelnější je to samozřejmě u původně rakouských Krajířů z Krajku na Drozdovicích, ale též u Lichtenburků na jihomoravských hradech Bítově, Vranově a Frejštejně. Početní Němci - Rakušané se vyskytovali jako členové nebo spolupracovníci jihomoravských a dalších družin působících na jihozápadní Moravě, zvláště v Jevišovcích, na Kraví Hoře a Rabštejně.⁴⁸⁾ Ale Němci se vyskytovali - byť spíše ojediněle - i v družinách českých pánů. Cristan Němec působil na Lamberce u Sokolů, Schönpetr u Viléma z Pernštejna a v dalších panských družinách.⁴⁹⁾ Objevovali se i Poláci, Slováci a ojediněle Uhři. Na rozdíl od popravčí knihy rožmberské se v jihlavských zápisech nevyskytují příslušníci dalších národností.⁵⁰⁾

Některí námezdníci a lapkové se vyskytovali v zápisech velmi často. Je zřejmé, že byli známi nejen krevním písařům a popravcům, nýbrž i mezi lidmi. Šířili asi podobný postrach, jako lupiči pozdějších století. Nicméně představa o nich je zkreslena povahou zaznamenaných výsledků a jejich dochováním. Je možné, že někdo z polapených pověděl dosti o jiném bezvýznamném příslušníkovi družiny. Naproti tomu například o Klátovi z Litovan - ostatně zemanovi - v němž jsme poznali jednoho z nejbezohlednějších násilníků, označovaného jako velmistr lapků, se vyskytují v jihlavských zápisech jen dvě tři zmínky. S těmito výhradami uvádíme charakteristiky několika námezdníků a lapků, kteří asi patřili k nejznámějším a nečinnějším ve zlém smyslu slova.⁵¹⁾

Pavel Jablěčko působil především v družině pernštejnské, ale též Erharta Pušky z Kunštátu, v družinách východočeských i dalších. Se Schönpetrem se účastnil četných loupežných přepadení a dostával podíly z kořisti, nejen zboží a peníze, ale i koně. Měl pacholka Petříka. V r. 1417 byl polapen, podroben výsledku mučením a popraven.

Jablěčkovi se podobal Šrám, s nímž se setkáváme rovněž v družině pernštejnské a při obdobných akcích. Když byl v r. 1416 chycen a vyslýchán mučením v Bystřici pod Pernštejnem, prozradil velmi mnoho nejen na své druhy, ale i na svého pána Viléma z Pernštejna, vůdce jeho družiny Michka Benedu z Rozsoch i o činnosti družiny. Ustrnulí konšelé si pozvali jako svědky výpovědi těžce kompromitující pana Viléma z Pernštejna pro jistotu konšele ze sousedních městeček. Šrám byl po výsledku pověšen.

Janek Špěvavý loupil se Schönpetrem, potom se stal členem lamberské družiny

47) Viz rejstřík edice - Hánek. Srov. A. Kalný, Popravčí kniha pánů z Rožmberka, s. 50; J. Pekař, Žižka 2, s. 26.

48) Viz zejména zápisy č. 13 - 15, 48/1-3.

49) J. Pekař, Žižka 2, s. 25, píše o nápadném počtu Němců mezi pomocníky Jana Sokola.

50) K tomu již J. Pekař, Žižka 2, s. 25 a 50, který uvádí i příslušníky dalších národů v "takřka mezinárodní solidaritě a mezinárodní výměně zbojníků a lotrů všeho druhu". Lze to vysvětlit zvýšeným pohybem lidí za válek a organizovaným nábojem žoldnéřů souvisejícím s námezdním systémem. Příklady lze snadno dohledat podle družin uvedených v přílohách 1/1-4 a podle rejstříku edice.

51) Údaje lze dohledat podle rejstříku edice.

Sokolovy, družiny pernštejské, Erharta Pušky z Kunštátu, až posléze dospěl do družiny kamenické.

Mikeš Veliký pobýval na Rokštejně, Lamberku, v Jevišovicích a patrně též u rakouských Krajířů na Drozdovicích. Účastnil se jízd do Rakous a kromě podílů z kořisti i nakupoval z naloupených věcí.

Se Schönpetrem loupil Mikuláš Slepý, který se stal členem lamberské družiny Sokolů.

Mladota, který též loupil se Schönpetrem, prošel nejčinnějšími družinami na Pernštejně a u Erharta Pušky z Kunštátu.

K druhům Schönpetrovým patřil také Mrzák, který pobýval v družině na Rokštejně a účastnil se podniků družin lamberské, Erharta Pušky z Kunštátu, jevišovické i z Kraví Hory.

Rovněž Mulač, původem z Přibyslavě, jehož činnost je ověřena kromě vlastní výpovědi též řadou dalších, působil téměř ve všech nejčinnějších družinách - na Pernštejně, s jehož družinou se podílel na vraždě kupce Heschla z Jihlavy, u Erharta Pušky z Kunštátu, v Jevišovicích i v družinách východočeských. Byl polapen v r. 1419, podroben výslechu ve Velkém Meziříčí a popraven.

Také činnost Jakúbka Ryška je spojena s družinami pernštejskou, Erharta Pušky z Kunštátu, lamberskou, jevišovickou, ale též přibyslavskou. Jakúbek Ryšek však byl r. 1416 chycen, podroben výslechu právě v městečku Přibyslavi a tam zřejmě i popraven.

S obdobnými družinami je spojeno i jméno Janka Stáhla, který se zúčastnil velmi početných loupežných případů kupců z různých měst.

K námezdníkům podobného ražení patřil též Vaněk Roubic, u něhož prozrazuje lupiče již jméno. Byl polapen v r. 1419, vyslýchán v Bzenci, kde také zřejmě ukončil svůj život rukou katovou.

Uvedení přední námezdníci a lapkové tvořili s dalšími jádro nejčinnějších bojových družin. Nelze přesněji sledovat, kdy měnili své pány a kdy se jen účastnili podniků jiné družiny nebo podniků společných. Nechybíme, když v těchto námezdnících a jejich blízkých družích budeme též spatřovat hlavní okruh, odkud byli najímání žoldnéři pro válečné akce.

Rozdíl mezi typy bojových družin měly důsledky i pro *p o s t a v e n í* jejich členů. Člen posádky byl bezpečnostně, majetkově, sociálně, i vzhledem ke své rodině jinak zabezpečen než člen pohyblivé tlupy.⁵²⁾ V jiném postavení byl poddaný, který přicházel do hradní posádky nebo do družiny na rozkaz i zavolání a jinak se věnoval svému povolání.

Také zde - ač o věci bude pojednáno v jiné souvislosti - je účelné dotknout se *p o v a h y* *p ů s o b e n í* v *d r u ž i n á c h*, což se ovšem netýká jen prostých členů. Rozbor jihlavských zápisů ukázal diferencovaný obsah většiny užívaných pojmů, které byly předběžně vymezeny ve III. kapitole o bojových družinách. Po tomto rozboru váháme u kteréhokoli jména užít názvu lapka, dokud se nepokusíme ověřit postavení a činy dotyčné osoby. Zdá se, že obsahu pojmu člena družiny je v jihlavských zápisech nejbližší termín tovaryš, který se vyskytuje v jihlavských

⁵²⁾ Nejvýrazněji je to vyjádřeno v testamentu Smila ze Šternberka na Hoštejně. Viz kap. IV, pozn. 32).

zápisech v latinské podobě socius, německé geselle, v českém znění převážně u lapkovských tlup, zřídka však u vlastních členů hradních posádek.⁵³⁾ I zde ovšem mohlo docházet k různým posunům, např. pobytem některých volněji závislých tlup na hradech, jak to dosvědčují například vztahy Janáče a jeho tovaryšstva k panu Vilémovi z Pernštejna. Bylo by zřejmě možné uvést celou škálu typů, od prostého služebníka na hradě plnícího pánovy rozkazy, přes lidi vojáckého zaměření, kteří v době nevyhlášené války se vyžívali v drobných střetnutích a nepohrdali ani loupežemi, přes lapky, kořistníky a zlodějíčky, jimž se stal život v družinách novým povoláním, přijatelnějším než živoření mezi městskou chudinou nebo krádeže na vlastní pěst, až po řemeslné zločince, kteří neváhali i pro nepatrnou kořist utratit život člověka a kterým se účast v družinách stala vítanou příležitostí k uplatnění sklonů, kterým by propadli za každých poměrů. To jsou však spíše náměty k literárním studiím a uměleckému pochopení osudů lidí než pramenitý materiál umožňující sociologicko - historický rozbor.⁵⁴⁾

Působení v družinách měnilo postavení lidí. Původ, kterým jsme se dosud zabývali, byl důležitý a v nejednom ohledu limitoval možnosti. Ale působení v družině zároveň poskytovalo příležitosti k uplatnění, kterých bylo nejednou využito. Bylo již uvedeno, že podle základního schématu měla družina pána - ochránce, vůdce - hejtmána, prosté členy družin a služebníky. U členů družin hrálo určitou roli původní sociálně třídní postavení. Je zřejmé, že drobní šlechtici stáli výše než členové městského či venkovského původu. Držení služebníka - pacholka, střelce - nelze pokládat za spolehlivé znamení odlišující drobného šlechtice.⁵⁵⁾ Naopak, je možno mít za prokázané, že střelce a pacholky měli i členové nízkého původu.⁵⁶⁾ Byli to zpravidla ti, kdo působili déle v družinách, kde se domohli jakéhosi poddůstojnického postavení, což znamenalo, že mohli vést menší podniky, jichž se účastnilo jen několik lidí, anebo jinak zastupovali vůdce. To také znamená, že struktura družin nebyla tak tuhá, aby do postavení "poddůstojníků" pouštěla jen zemany.

Stručné zápisy, jež se omezují na jména a holý výčet skutků a míst, podávají jen náhodné údaje umožňující proniknout do způsobu života a duševního světa námezdníků a lapků. O způsobu života ať již hradních posádek či družin a dalších skupin shrneme poznatky o pohybu z místa na místo, zásobování, úkrytech a dalších zvyklostech v kapitole o stavech.

O d u š e v n í m s v ě t ě lapků víme velmi málo. Bylo již zaznamenáno, že jeden z dílčích klíčů poskytují jejich jména.⁵⁷⁾ Členové některých družin užívali jmen obvyklých v tzv. řádné společnosti. Tak tomu bylo ve skupině budějovicko - hrotovické, skupině kamenické - zčásti narušené zločinnými živly - i v některých menších skupinkách.

Shromáždíme-li výraznější jména přicházející v jihlavských zápisech - jsou to jednak příjmení u běžných jmen, jednak jména samostatná - zjistíme, že vycházejí

53) Je však užíván u členů hradní družiny hoštejské. Viz předchozí pozn. - K původnímu významu termínu tovaryš viz kap. III, pozn. 5).

54) K otázkám odlišení zločinnosti od činů tolerovaných podle zvyklostí doby se vrátíme v závěrečné kapitole.

55) Cini tak J. Pekař, Žižka 2, s. 23 - 24.

56) Např. Schönpeter, Jablěčko a další.

57) J. Pekař, Žižka 2, s. 51.

z tělesných a povahových vlastností, z přírodní říše zvířecí i botanické a z postavení ve společnosti i způsobu života.⁵⁸⁾

Jména podle tělesných vlastností někdy akcentovala charakteristický znak: Malý, Velký, Mladý, Starý, Kadeřavý, Holý, Hnát, Pihový, Ryšavý, Ryšek, Nosatý, Rása, Černoch, Škaredý, Sličen příjmím Šklab, Tlama, snad i Stříbrný a Zlatý. Jindy jména mohla naznačovat nemoc nebo zranění utrpěné v družinách, anebo i motiv, který tam nositele jména přivedl: Slepý, Piknosý, Mrzák, Hrb, Kozi Oko, Mulač, Mulatý, Prašivý. Zatímco jména měla identifikační funkci v družinách i mimo ně, popravčí zápisy někde pokročily k bližšímu popisu policejního rázu: Mniešek panoše, vlasy bělé, prosté, řídké a ješče holý brady a slúžil u pana Václava Zelmarského na Vranově.

Povahové vlastnosti vyjadřovala jména Divóček, Huba, Chval, Chyterka, Kyselice, Máslo, Protiva, Rychlák, Rozpaka, Spěvák, Spěvavý, Šklubka, Šklebka, Vzteklec. Jiná jména vycházela ze způsobů jednání, zálib, zvyklostí, zlozvyků: Hříšník, Hrdinka, Kašpar, Kepka, Kuklák, Močihub, Mrhač, Obžera, Pečetka, Peniezek Smavý, Pinta, Pivo, Trunkel, Chlévec, Hvězdoň, Šibal, Tobolka, Trhanec, Trlikač, Škopek, U víry.

Překvapuje, kolik jmen mělo původ v přírodní říši zoologické i botanické: Čáp, Havránek, Hroch, Hůš, Kobyla, Kočka, Kolúch, Koza, Kozel, Kravka, Kuře, Liška, Motýl, Orlík, Prase, Pulec, Racek, Róžek, Sršeň, Straka, Strnad, Ščenka, Štika, Šváb, Veška, Veverka, Vlček, Vlk, Volek, Zajíček, Zvěřák, Žabskej, Hájek, Jablěčko, Pařízek, Slíva. Většina těchto jmen ovšem poukazuje rovněž na fyzické a povahové vlastnosti.

Vedle již připomenutých jmen vyjadřujících německou i jinou národnost četná jména zaznamenávají bývalé nebo dosud vykonávané řemeslo či jiné povolání, zejména kovář, krejčí, švec, hudec, ale i žák, fyzik.

Pozoruhodná jsou jména vyznačující postavení nebo opět povahové vlastnosti parodickými názvy vysokých hodností světských i církevních, s náznakem jakési psychické kompenzace vlastního ubohého postavení: Maršálek, Kancléř, Duchovník, Mniešek, Opat, Patriarcha, Kardinál, Anděl, Čert.

Paletu jmen uzavírá skupina vyjadřující již zřetelně loupežnou či jinak trestnou činnost příslušníků družin, anebo alespoň náznak zacházení se zbraní. Jména Lapka, Roubic, Žhačka, Morděř prozrazují naplno neblahou činností svých nositelů. Výmluvná jsou však i další: Pancéř, Pancéřík, Lampartěř, Stínavý, Šrámek, Šrám, Janek se šrámem na tváři, Václav Črný se šrámem přes líce.

Ač jsme se setkali s některými jmény drsnějšími i hrubými, nevyskytovala se kupodivu jména nejhrubší, známa ať z pramenů soudobých⁵⁹⁾ či pozdějších.⁶⁰⁾ J. Pekař opětovně konstatoval, že tato jména neotvírají svět o nic horší, než jaký poskytovala královská společnost Václavova ani jiného - ostatně ani pozdějšího - panovníka, ale ani města.⁶¹⁾

V širokém záběru jmen a jejich individuální volbě můžeme tušit i určitou bystrost a postřeh, dokonce i smysl pro humor a ironii. O pravé povaze členů bojo-

58) Viz rejstřík k edici. O jménech souhrnně J. Svoboda, Staročeská osobní jména a naše příjmení.

59) Např. Prdata, Prdimach aj. J. Dobíáš, Dějiny Pelhřimova III. 1, s. 269.

60) Kolmosraľ, Panenská Prdel. Z. Bičík - B. Hrabal, Knihy smolné (pardubické), s. 58.

61) J. Pekař, Žižka 2, s. 51.

vých družin a dalších skupin svědčí ovšem především motivy jejich skutků, od krádeží a loupeží až po vraždy, činy motivované potřebou obživy, ale i honbou za kořistí utrácenou potom v pití v krčmách, činy nejednou páchané z pouhé bezuzdné zloby vůči bohatým i chudým.⁶²⁾

Jména příslušníků družin a jejich skutky tak naznačují cestu k pochopení duševního ustrojení lidí setrvávajících v dlouhodobém poloválečném stavu, kde časté nebezpečí a vyhlídka na jistou smrt při polapení vytvářely svět zúžených a deformovaných hodnot, spjatý s normální společností pouty převážně nepřátelskými, znemožňujícími obvyklé způsoby komunikace. Náleželo to k feudální společnosti vrcholného a pozdního středověku a zároveň se to vše ještě stupňovalo postupujícím rozkladem.

62) Podrobněji o tom v kap. XII.

VII. Stav y

Zázemí družin. Stav y. Hrady a tvrže. Města. Krčmy. Rychtáři. Mlýny. Fary. Kláštery. Úkryty v lesích. Pomocníci. Překupníci. Zvědové. Hlavní oblasti. Kontinuita stavů.

Činnost bojových družin nebyla myslitelná bez organizovaného zázemí. Útočištěm, početným opěrným bodům, se říkalo stav y. Tam jednotliví členové družin nebo skupinky rozptýleně přebývali, někdy se shromažďovali, tam se vraceli po výpravách a přepadech, přinášeli, dělili a ukrývali kořist. Tam měli potraviny a píci pro koně, zásoby i části majetku.

V tomto smyslu byly nejbezpečnějšími stav y a hlavní osnovou celé sítě pevné hrady a tvrže, dále pak různá místa ve městech, krčmy, rychtáři, mlýny, fary, kláštery, úkryty v lesích. Přitom však hrady, které byly v moci pánů řídicích činnost většiny družin, nebyly stav y v pravém slova smyslu. Ke skutečným stavům je třeba počítat ty opěrné body, kam se členové a skupinky z družin mohli uchýlovat v čas potřeby při své činnosti, mimo svá hlavní střediska.

Celkový obraz stavů zaznamenaných v jihlavských zápisech je vyjádřen v mapě.¹⁾ Stejně jako v jiných případech naskytá se také zde otázka, zdali a do jaké míry se síť zachycená na mapě přibližuje skutečnosti. Koncentrace stavů v oblasti jižní, střední a západní Moravy, části východních a severovýchodních Čech, se v podstatě shoduje se širokým pásmem na českomoravském pomezí, s výběžky do střední a jižní Moravy a jižních, středních, východních a severovýchodních Čech. Vymezení této oblasti odpovídá působení družin podle jihlavských zápisů, pomíjí však další oblasti Moravy a Čech, případně i přilehlých oblastí sousedních zemí, kam směřovala činnost jiných družin, v jihlavských zápisech nezachycených, s dalšími vlastními opěrnými body. Je známa činnost celé řady takových družin,²⁾ i když je zřejmé, že prameny nezachovaly zprávy o všech. Vcelku tedy mapa potvrzuje, že jihlavské popravčí zápisy zachycují činnost družin především na českomoravském pomezí a v části Moravy, zdaleka však nevyjadřují činnost tohoto druhu v českých zemích v plném rozsahu.

Hodnotu zpráv jihlavských zápisů z tohoto hlediska posoudíme ještě přesněji, jestliže přihlédneme ke skladbě přehledu míst stavů. Jde o to, zdali jde o všechny nebo alespoň většinu stavů užívaných družinami jihlavskými zápisy zachycenými, anebo zdali toto zachycení je neúplné či nerovnoměrné.

Podrobný seznam stavů se zachoval u tovaryšstva Janáčova.³⁾ Výčet míst se asi v tomto případě přibližoval skutečnosti. Zároveň představuje značný podíl z celkového počtu stavů známých z jihlavských zápisů. Zbývající menší podíl připadá na větší počet družin a skupin. Podle toho je možné usoudit, že jednak jihlavské zápisy nezachycují všechny nebo alespoň většinu stavů těchto družin, jednak že tyto družiny měly spolehlivou oporu v hradech svých pánů, takže stavů potřebovaly

1) Příloha 7.

2) O těchto družinách v kap. III, pozn. 13) aj.

3) Zápis č. 54.

méně. Nicméně je pravděpodobné, že síť stavů v oblasti, kterou postihují jihlavské zápisy, byla poněkud hustší, než jak ji vyjadřuje naše mapa.⁴⁾

Stavy jsou doloženy asi ve dvou desítkách měst a městeček v naznačeném pásmu. Převážně to byla poddanská městečka, nezřídka pod hradem či tvrzí, kde měla sídlo bojová družina. Pokud stavy nebyly v krčmách, setkáváme se s nimi zejména na předměstích nebo na výpadových silnicích. V Modřicích byl stav u Jakše před městem na pravé straně ulice při jízdě od Brna a na domě byly jelení parohy. V Židlochovicích byl na domě samostříl. Domovní znamení usnadňovala tovaryšům orientaci. Také v Prostějově byl stav před městem u Jana řečeného Hannus, na pravé straně ulice vedoucí do města od Vyškova.⁵⁾

V téže pásmu byla také řada stavů ve vsích. Značný podíl mají stavy Janáčova tovaryšstva. Je třeba počítat s tím, že skupinky vydávající se na výpravy nacházely v případě potřeby útočiště ve svých pánů, které v zápisech nejsou vždy výslovně zmiňovány. Stavy ve vsích zachycené v zápisech a na mapě znamenají zřejmě ve skutečnosti jen menší díl opěrných bodů tohoto druhu.⁶⁾

Velmi časté byly stavy v krčmách, a to ve městech, městečkách, ale zejména na venkově. Známy námezdník Schönpeter prozradil stav u krčmáře Bosáka v Horních Štěpanicích u Jilemnice,⁷⁾ Jablěčko u Buška ve Starých Holešovicích u Chrudimě,⁸⁾ Kyselice ve Valu u Veselí nad Lužnicí. Prozradil také, že u krčmáře Smila ve Svíbě mají stav všichni zloději, se kterými byl i on společen. Smil prý hlásil ihned každého kupce nebo vůz, který projížděl, na Bítov, Drozdovice nebo na Karlstein v Dolním Rakousku.⁹⁾ Janáčovo tovaryšstvo mělo stav v Hostěrádkách u krčmáře Jana.¹⁰⁾ Jan Bradka vyznal, že byl ve spojení s Vávrou krčmářem z Čelčovic na Kyjovsku. Třináct lapků u něho propilo tři uloupená prostěradla.¹¹⁾ Václav a Jan, oběšení v Jaroměřicích, užívali stav v Byšicích u krčmáře Andrlého.¹²⁾ Později ve 30. letech vyznal vůdce tovaryšstva Šimek, že měli stav u krčmáře v Jistebnici, který také přijímal a rozprodával kradené věci, další pak u krčmáře Ryndy v nedalekém Křešíně na Ledčsku.¹³⁾

Krčmy, které nebyly jen hospodami, ale i "obchody smíšenými zbožím", znamenaly pro stavy optimální podmínky. Přicházeli tam kupci i jiní cizí lidé, krčmáři kupovali i prodávali, takže styky s lapky a jinými členy družin nebyly nápadné. Stavy v krčmách plnily funkci útočišť, vyřizovala se tam hospodářská stránka věcí - prodej kořisti i opatrování potřeb a zásob - utrácela se tam kořist v jídle, pití i kostkách a bylo možné získávat "zrazováním" typy na další oběti. Je zřejmé, že v krčmách šlo o útočiště lapků ve skutečném slova smyslu.

Další charakteristické druhy stavů byly u rychtářů a mlýnářů. Pešík

4) Z jiných pramenů dokládá existenci stavů např. J. Petrůň a kol., Benešovsko - Podblanicko, s. 95, zejména mapa Lapkovství a záškodnický boj v předhusitském období (1389 - 1400). Křížov zaznamenaný v jihlavských zápisech je doložen jako shromaždiště loupežníků již k r. 1397. P. Radoměřský, Blaník a Louňovice, s. 14.

5) Č. 54, pozn. 32) - 33), 39) - 40).

6) Viz přílohu 7 a pozn. 4).

7) Č. 1, pozn. 11).

8) Č. 4, pozn. 32).

9) Č. 48/3, pozn. 47) - 48), 70) - 76).

10) Č. 54, pozn. 8).

11) Č. 49, pozn. 22) - 25).

12) Č. 40, pozn. 9).

13) Č. 65, pozn. 31), 38).

a Holý vyznali, že krávu ukradenou u Branišova u Bystřice nad Pernštejnem prodal rychtář Ondřej Šebíř z Jimramovských Pavlovic. Tíž měli stav u rychtáře Václava Katrůz z Křidel u Bobrové na Žďársku, který také přejímal uloupené věci.¹⁴⁾ Janáčovo tovaryšstvo mělo stav u rychtáře Michala v Židenicích, který dobře věděl o jejich činnosti.¹⁵⁾ Pavel Jablěčko potvrdil překupnictví Hannuse, rychtáře v Jilemnicích.¹⁶⁾ Buzek z Milevska pak prozradil, že měli stav u rychtáře v Šafově na Znojemsku, kde "pili, hráli a dobré bydlo měli".¹⁷⁾ Od nejstarších dob až do současnosti trvá styk zločinu s bezpečnostními orgány. Pokud se podařilo středověkým lapkům navázat styk s rychtářem, mělo to výhodu, že byl získán představitel nižší soudní a policejní pravomoci, což umožňovalo vyhnout se alespoň v určitých případech postihu a posílit pocity bezpečnosti.

U mlýnů, které nejednou stály na okrajích osad nebo na samotách mimo ně, naopak hrála hlavní roli odlehlá poloha, která usnadňovala nepozorovaný příchod i odchod. Tak tomu bylo například u mlynáře Pavla Pod smrkem u Znojma, na kterého stav i uložení kořisti ve skále nad mlýnem prozradil Vavřinec v Telči,¹⁸⁾ a u mlýna u vsi Martínkova, který prozradil Janek Sygarek.¹⁹⁾

Přirozeně překvapuje, že členové bojových družin nacházeli útočiště v c í r k e v n í c h i n s t i t u c í c h, farách a klášterech. Zvláště je nápadné, že takovéto stavy mělo především Janáčovo tovaryšstvo, tedy družina po výtce lapkovská. Martin z Lysic vyznal o Janáčových tovaryších, že jim poskytovali stavy farář Václav v Boleradicích, farář ve Velkých Kloboukách, farář v Šenkvicích, v Kuničkách - odkud jim dokonce nosil pivo a chléb do lesa nad vesnicí - a farář v Borkovanech.²⁰⁾ Není vyloučeno, že se to dalo s vědomím nebo podle pokynu pana Bočka z Kunštátu u Boleradicích, který poskytoval Janáčovu tovaryšstvu určitou ochranu.²¹⁾

Podle výpovědi Jana Bradky byl Janáč s tovaryši po tři dny v klášteře sv. Klimenta, což bylo zřejmě proboštství brněnských augustiniánů v Osvětimanech, které ve 14. a počátkem 15. století téměř zkomíralo. Kněz Šimon byl při pobytu lapků doma. Janáčovi tovaryši měli koně ve stodůlce pod klášterem.²²⁾

Jestliže v Osvětimanech mohli tovaryši zuboženému proboštství i něčím přispět, povážlivější bylo, že Janáčovo tovaryšstvo mělo kdykoli možnost ochrany v klášteře v Zábrdovicích u Brna. Janáč s tovaryši se tam stavoval a nocoval mnohokrát. Martinovi z Lysic řekl, že je možné se tam dobře zastavit, když je zapotřebí, a umístit tam i koně.²³⁾ To však nebránilo tomu, aby členové téže tlupy neokradli samého opata zábrdovického o dva koně. Nelze však vyloučit, že tento čin spadá ještě do dřívějšího období, neboť se stal - jak jinak - s vědomím pana Viléma z Pernštejna.²⁴⁾

14) Č. 39, pozn. 2) - 5), 14) - 16).

15) Č. 54, pozn. 14) - 15).

16) Č. 4, pozn. 28).

17) Č. 46, pozn. 13) - 14).

18) Č. 41, pozn. 49).

19) Č. 69, pozn. 12).

20) Č. 50, pozn. 2), 8) - 9), 13), 88) - 91), 93) - 94).

21) JT, s. 85 - 86. Rozkaz světského pána statku farářů předpokládá také J. Pekař, Žižka 2, s. 215.

22) Č. 49, pozn. 7) - 11).

23) Č. 50, pozn. 26) - 30).

24) Č. 55, pozn. 19) - 23).

Vázanost na opěrné body v církevních institucích je výrazným znakem Janáčova tovaryšstva. Někde šlo o podporu dobrovolnou, snad i motivovanou zjištěnými zřeteli, jako tomu bylo u ostatních stavů a pomocníků, někde o podporu vynucenou, například v Šenkvicích. Mohly působit i obavy z represálií, kdyby lapkům nebylo vyhověno. Zvlášť výmluvný je však vztah ke klášteru zábrdovickému. Jak již naznačeno, nemůže být interpretace vztahu lapkovského tovaryšstva k církevním institucím a osobám ani jednoznačně odsuzující ani jednostranně omluvná. Tento vztah vyplýval z obecnějších soudobých podmínek, zejména z uvolnění právního řádu a kázně v církevních institucích. Někde zasahovaly i světské šlechtické vrchnosti. Motivy strachu, obav z represálií i ziskuchtivosti, ale také potřeba zajištění ochrany násilníky proti jiným násilníkům, které jsme poznali u světského obyvatelstva, se nemohly vyhnout ani církevním osobám.

U ostatních družin se vyskytuje opora u církevních osob nebo institucí již jen ojediněle. Lapka Chadim ležel u faráře v Uherském Ostrohu před městem, když se účastnil výpravy při jarmarku v Uherském Brodě.²⁵⁾ Jeden z mužů kláštera ve Vilémově se svými společníky olupoval lidi na silnici i jinde a měl zřejmě menší lapkovskou družinu.²⁶⁾

Kromě těchto stavů, které je možné dobře určit a lokalizovat, byly ještě další, méně určité. Je to dáno buď označením - například Na skalce, Pod horami - anebo obecným označením většího prostoru, například lesy hostěradské, křípovské, les damborský apod.,²⁷⁾ kde se tovaryši - šlo opět především o druhy Janáčovy - pohybovali, ale kde také mohli mít stálejší úkryty. V lesích na určených místech - například v okolí Pernštejna - se ovšem také scházeli příslušníci různých družin k výpravám a tam se také dělili o kořist.

Vedle vlastních držitelů stavů spolupracovali s bojovými družinami ještě četné další osoby, které sice nemohly poskytnout útulek, ale aspoň - a nebylo to málo - je zásobovaly jídlem, pitím a jinými potřebami. Celou síť takových pomocníků zachytily hlavně výpovědi o tovaryšstvu Janáčově. Zásobovali tovaryše dle potřeby donášením potravin i jiných potřeb "na hory" a do úkrytů v lesích. Je samozřejmě obtížné vést přesnou hranici mezi vlastními stavy a pouhými pomocníky. Za ně pokládáme ty osoby, u nichž není zmínky o poskytování útočiště. Nebylo by účelné podávat zde jejich výčet. Kromě výslovně zmiňovaných pomocníků Janáčova tovaryšstva pramen zřejmě zkreslil skutečný stav. Pomoc z poddanských vsí členům hradních družin se pokládala za samozřejmou. Většina pomocníků byla z vesnic, značný počet však též z měst. I tyto pomocníci nejednou hráli úlohu "zrádců". Až na nepatrné výjimky²⁸⁾ pracovali pomocníci dobrovolně. Je zřejmé, že pomoc neměla kořeny ideové, ale ziskové. Lapkové za potřeby platili a nejedni pomocník plnil zároveň úlohu překupníka.²⁹⁾

Jiná vrstva osob, jež spolupracovaly s bojovými družinami i dalšími skupinami, byli kupci. Víme již, že kupováním věcí z loupežné kořisti se zabývaly osoby všech stavů, pány počínajíc a poddanými končíc. Zde však jde o osoby,

25) Č. 55, pozn. 16) - 18).

26) Č. 25.

27) JT, s. 88.

28) Např. Janáč v Částkovicích, Č. 50, pozn. 25).

29) Viz zejména vyznání Martina z Lysic č. 52, Janáče mladého č. 53. O pomocnících zlodějů R. Rauscher, O krádeži a loupeži, s. 33 - 44.

kteřé se zabývaly překupnictvím profesionálně, tj. osoby, které přímo nebo více-méně pokoutně provozovaly obchod tímto zbožím. K těm patřili především Židé. K tomu je příznačná výpověď Jana z Kounic, který vyrazil, že vše, co uloupili na silnicích brněnských a moravskobudějovických, prodali Židům v Brně, ze silnic ivančických a kounických pak - snad rovněž Židům - ve Znojmě a v Moravských Budějovicích.³⁰⁾ Lapkové někdy kořist nebo věci ze svého majetku u Židů jen za-stavovali, jako například Vavřinec vyslýchaný v Telči, který zastavil u brněnských Židů pancíř.³¹⁾ K těmto překupníkům patřili také kramáři a krčmáři, o kterých jsme se již zmínili.

Již tato síť stavů, pomocníků a překupníků sama o sobě znamenala pravidelný zdroj informací. K tomu ještě přistupovali zvláštní i n f o r m á t o ř i - z v ě d o v ě, "zrádci". Podávali zejména zprávy o kupeckých transportech a dávali typy na jiné objekty loupežných případů. Bylo již uvedeno, jak pravidelně zrazoval kupce krčmář Smil ve Svibě. Jiný krčmář Jírek z Bošovic prozradil ryby vezené na jarmark do Brna, které potom byly uloupeny a dovezeny na Pernštejn.³²⁾ Vaněk Pečetka, žák, prozradil kromě jiného osoby, kterým bylo uloupeno ve Velké Bíteši 90 zlatých.³³⁾ Ondrášek, pacholek formana Scheffera, prozradil Pfabenczagela z Jindřichova Hradce a jeho společníky za Miličínem.³⁴⁾ Četné zrady měl na svě-domí Jan Holý, vozatajský pacholek, hlavní informátor o kamenické družině.³⁵⁾ Otnóska, sedlák v Lovčičkách, zrazoval Janáčovi panoše pana Petra ze Strážni-ce.³⁶⁾ Různé lidi zrazoval Janáčovi Fryc Masař z Koberic.³⁷⁾ To jsou ovšem jen příklady ze sítě "zrádců".

Na otázku po ú z e m n í m r o z m í s t ě n í s t a v ů odpovídá mapa.³⁸⁾ Nej-větší počet stavů byl soustředěn v jižní polovině Moravy, zejména v pozdějších krajích Jihlavském, Znojmském a Brněnském. Na severní Moravě bylo několik stavů na Šumpersku. Ojedinelé stavy jsou zaznamenány v české přilehlé části Vy-sočiny na Havlíčkobrodsku, Ledčsku, Pelhřimovsku, Tábořsku a v jižních Čechách u Českých Budějovic a v Klatovech. Větší počet stavů byl opět ve východních a severovýchodních Čechách. Několik stavů bylo také v Rakousích a ojedinelé v Uhrách v Šenkvicích u Bratislavy.

Lze tedy shrnout, že z územního hlediska byla značná část Moravy a Čech po-kryta sítí stavů, které umožňovaly postihovat všechny hlavní hospodářské tepny - cesty a vytvářely i základnu k podnikům širšího dosahu. Jádrem sítě byly pevné hrady, zajištěné vyšší i nižší šlechtou. K nim se družily vlastní stavy ve městech, u poddaných i rychtářů ve vsích, ve mlýnech, ve farách a klášterech a konečně v přírodních útočištích, na horách a v lesích. Při početnosti těchto stavů i osob přímo či nepřímo zapojených do družin a zároveň při slabosti nebo neexistenci ve-

30) Č. 38, pozn. 9).

31) Č. 41, pozn. 27) - 32). - V Čechách přijal zemský sněm v r. 1402 usnesení proti přechovávačům. Bezprostřední účinnost byla ovšem problematická, ale mělo význam pro další vývoj. K. Malý, K českému trestnímu právu, s. 62.

32) Č. 53, pozn. 40) - 49).

33) Č. 8, pozn. 53) - 54).

34) Č. 11 a 42, pozn. 21).

35) Č. 11 a 42, kde o vlastních zrádcích i zradách jiných osob.

36) Č. 50, pozn. 20).

37) Č. 50, pozn. 23).

38) Příloha 7.

řejné moci bylo téměř nemožné postavit se proti této síle nebo ji dokonce vymýtit. Hlavní protiváha se nevytvářela ve vysoké šlechtě, která držela hlavní zemské úřady a měla být zárukou veřejné bezpečnosti. Naopak, vznikala ve městech, hlavně největších městech královských, která nejen ve svých zdech svým způsobem udržovala záruky práva, ale měla zájem na všeobecném uchovávání právního řádu z důvodů ekonomických, pro ně životních. Počet stavů ve městech byl i proto celkem zanedbatelný. Již ze skladby stavů a jejich protiváhy ve městech se v náznacích rýsovaly protikladné síly, které se později střetaly v husitské revoluci, i když přitom procházely nejrůznějšími proměnami.

Nad sítí stavů zjištěnou podle jihlavských popravčích zápisů vzniká otázka její ú z e m n í a č a s o v é k o n t i n u i t y. K jejímu zodpovězení však látka dosud není shromážděna. Z hlediska časového jde o ojedinělé údaje do 13. století, častější ze 14. století a zejména pak od 15. století. Z věcného hlediska lze předběžně konstatovat určitou stabilitu opěrných bodů v období lapkování a záští doby předhusitské, lapkování a škodné činnosti v 15. a 16. století, při bojích za bezvládní, politických odbojích, selských povstáních až po partyzánskou činnost za druhé světové války. Z hlediska prostorového lze pokládat za klasickou oblast těchto dějů po celá staletí členitý terén Českomoravské vrchoviny. V menší míře se tomu přibližují východní a severovýchodní Čechy. Přitom lze soudit, že krajinný ráz a hospodářské spoje nehrály základní roli, nýbrž různou neregulérní činnost jen usnadňovaly. Hlavním činitelem při lapkování, záštích, odboji, povstáních a vzpourách byly podmínky politické a sociální. Úhrn motivů a činitelů se měnil od století ke století, někdy od desetiletí k desetiletí, a od místa k místu. Obecnější věcný, časový a prostorový nástin naznačuje sice určité konstantní složky, ale postihnout skutečné souvislosti a naplnit pestrý obraz proměnlivého dění musí teprve další bádání, a to nejen za oblast zachycenou jihlavskými popravčími zápisy, ale v celém prostoru českých zemí.

VIII. Okruhy působnosti

Střediska družin a oblastí působení. Čechy: západní, jižní, střední, severní, východní. Morava: českomoravské pomezí, jižní, střední, severní. Ostatní země: Rakousko, Uhry - Slovensko, Slezsko, Lužice.

Hodnota údajů v jihlavských zápisech. Různá intenzita postihování oblastí.

Oblast působení bojových družin neodpovídala okolí jejich hlavních středisek ani síti stavů. V bezprostřední blízkosti hlavních opěrných bodů mohly působit jen ty družiny, které tam měly dostatečnou přímou ochranu. Tak tomu bylo u největších družin opírajících se o hrady. Jinak hrozilo brzké prozrazení a likvidace. Leč ani silné družiny se nemohly spokojovat působením v nejbližším okolí, poněvadž by to nestačilo k živobytí. Přepady se nemohly opakovat na témž místě ani v úzce omezené oblasti, poněvadž takovému území by se všichni vyhýbali. Samozřejmě také nemohly postihovat vlastní zázemí. Důležitá byla nepředvídatelnost akcí a role překvapení. Je proto zřejmé, že oblastí působení družin musely být mnohem širší než nejbližší okolí jejich opěrných bodů.

Již při rozboru jednotlivých družin a skupin bylo vyloženo, kam směřovala anebo alespoň kde je doložena jejich činnost. Na tomto místě je účelné podat přehled, která území a do jaké míry byla touto činností postihována.¹⁾

Značně vzdálených z á p a d n í c h Č e c h se činnost družin a skupin doložených v jihlavských zápisech dotýkala jen nepřímo. V kamenické družině působili lidé, kteří se před tím podíleli na loupežných podnicích z Přimdy a Nepomuku. Přimda přitom náležela až do královského útoku v r. 1416 mezi hlavní střediska loupežné činnosti, srovnatelná s obdobnými hrady na českomoravském pomezí.²⁾

Za vlastní západní hranici oblasti zasahované družinami a dalšími skupinami podle jihlavských zápisů je třeba považovat Českokrumlovsko, Přísecko a okolí Milevska. Ve středních Čechách se činnost přibližovala až ku Praze, což je doloženo chystaným přepadem u Nového Hradu u Kunratic.

Druhá okrajová oblast zasahovala do s e v e r n í c h Č e c h, od Městce Králové k Turnovu, Jilemnici, Trutnovu a Žacléři, tedy téměř k zemským hranicím. K tomu náleží ještě činy doložené u Náchoda, Jaroměře, Hořic a Hradce Králové.

V ý c h o d n í Č e c h y plynule navazovaly na pohraniční oblast českomoravskou. Jihlavské zápisy dosvědčují činy družin a skupin u Rychnova nad Kněžnou, Potštejna, Holic, Bohdanče, Přelouče, Kutné Hory, Chrudimi a Heřmanova Městce.

Nejvíce byla postihována oblast Č e s k o m o r a v s k é v r c h o v i n y. Na české straně jsou loupeže s další neblahou činností doloženy u Podlažic, Skutče, Svatky, Vilémova, Habrů, Chotěboře, Havlíčkova Brodu, Polné, Smrčného, Pohoří na Humpolecku a Branišova na Žďársku. Nejhuře bylo na západní Moravě se střediskem v Jihlavě. Jen u tohoto města je doloženo 11 případů, zatímco jinde šlo spíše o činy ojedinělé. Cílem útoků byly i další osady v okolí Jihlavy: Petrovice,

1) Viz mapové přílohy, zejména 2, 3, 7. V dalším textu této kapitoly jsou poznámky omezeny na nejnnutnější, neboť spolu s mapami umožňuje orientaci rejstřík edice.

2) O Přimdě viz č. 11 a 42, pozn. 1) a 25).

Kněžice, Střeneč, Otín, Batelov. S tím souvisela přilehlá oblast jihovýchodních a jižních Čech, kde jsou doloženy převážně loupeže u Počatek, Pelhřimova, Jindřichova Hradce, ale patří k tomu i již připomenutý chystaný podnik týkající se Třeboně a Nových Hradů.

V poněkud vzdálenějším pásmu od Jihlavy zasahovala činnost skupin Žďársko, Křižanov, Velkou Bíteš, Velkomeziříčsko, Třebíč s Templštejnem, Telečsko s Novou Říší a Částkoviciemi a Slavonice.

Odtud se oblast působení rozšiřovala z jihozápadu na jižní Moravu. Vedle Moravských Budějovic byly postihovány Jaroměřice, Blížkovice, Jemnice, ale i Bítovsko, Vranovsko a Znojemsko. V této oblasti je třeba odlišovat místa obecně nebezpečná příchozím odjinud - jako bylo Bítovsko - od území a míst postihovaných jako objekt cílených útoků, což platilo například o Znojemsku.

Víme již, že jižní a střední Morava byla poseta sítí stavů Janáčova tovaryšstva. Kupodivu však jihlavské zápisy zachycují jen nemnoho přímých činů těchto tovaryšů v této oblasti, zato sem však směřovala řada skupin jiných. Loupežemi i dalšími činy byla postihována téměř všechna města i městečka tohoto kraje: Lanžhot, Valtice, Podivín, Mikulov, Věstonice, Hustopeče, Kyjov, Bzenec, Pohořelice, Ivančice, Modřice, Slavkov, Rousínov, Brno, jehož kupci a měšťané se stali obětmi loupežných přepadení nejméně osmkrát.

Zřídka se dostávaly skupiny až na východní Moravu, do její hornaté oblasti. Jsou doloženy jen krádeže u Zlína, zatímco Kroměříž se třemi loupežemi náleží již střední Moravě.

Obdobně tomu bylo se severní Moravou. Olešnice, Kunštát, Černá Hora a Letovice patří ještě spíše k hraničnímu pásmu českomoravskému nebo ke střední Moravě. Z vlastní severní Moravy jsou doloženy jen ojedinělé případy z Olomouce, Lipníka a Šumperka.

Pro bojové družiny a skupiny neznamenal však nepřekročitelnou mez ani zemské hranice. Nejvíce výprav, nejednou i většího rozsahu, směřovalo do Rakous. Nejednou měly odplatný, jindy zřetelně kořistný ráz. Prolínaly se tu jednostranné loupežné činy s drobnou pohraniční válkou a zástími, nezřídka ve spojení s rakouskými šlechtici, zejména pány Krajčí z Krajku na Drozdovicích, ale i jinými. Doznávaly tu i námezdnické způsoby dřívějších let, kdy se moravské bojové družiny podílely i na zápasech rakouských vévodů. Bylo již konstatováno, že ve skupinách byli i Němci - Rakušané a že kořist se dostávala i do rakouských opěrných bodů.³⁾ Kromě nejmenovaných míst - nejméně v sedmi případech - jsou doloženy loupeže a jiné činy zejména u dolnorakouských měst nedaleko hranic: Bejdov, Cáhlov, Drozdovice, Eggenburg, Hardegg, Retz, Marchegg, Gmünd.

Řidší jsou doklady o výjezdech do ostatních sousedních zemí. V Uhrách se dostávaly nájezdy jen na území dnešního Slovenska. Doloženy jsou činy u Bratislavy, Trnavy a plánovaný útok na nelokalizovaný hrad Cürstattstein.

Podobně tomu bylo ve Slezsku a Lužici, kde jihlavské zápisy výslovně uvádějí Hlubčice, Osoblahu, Vratislav, Krzeszów, Zhofelec a Žitavu, převážně tedy větší města a střediska obchodu.

3) BDJM a výše kap. IV za pozn. 24) a VI za pozn. 47).

Hlavní případy směřovaly proti kupeckým vozovým transportům. Již proto místy přepadů nebyly podle romantických představ cesty v hlubokých lesích, ale silnice, které ovšem v různých úsecích vedly též lesy.⁴⁾ Četné jsou v zápisech všeobecné zmínky, ojedinělé o cestách moravských a rakouských, ale řada uvádí i konkrétní silnice. Nejčastěji se zmínky týkají silnic kolem Brna, z dalších mezi Brnem a Rousínovem, silnice bošovské, ivančické, kounické, moravskobudějovické, olomoucké, cest v okolí Jihlavy, u Templštejna, Staré nebo Nové Říše, znojemské, vlárské od Bzence ke slovenské Trnavě. Z českých silnic jsou zmíněny milevská, počátecká, u Vlašimě. S tím souvisí i výroční trhy, jarmarky, kam kupci směřovali se svým zbožím: třikrát je zmíněn brněnský, z dalších moravskobudějovický, podivínský, vratislavský, trnavský, v Retzu. Těmito zmínkami je ovšem zachycen jen zlomek silnic, kde družiny operovaly a jarmarků, kterých chtěly využít ke kořistění.

Vymezení oblastí zasahovaných bojovými družinami a dalšími skupinami podle jihlavských zápisů *z j e d n o d u š u j e*, ba zčásti i *z k r e s l u j e s k u t e č n o u s i t u a c i*. Bylo již vícekrát připomenuto, že vymezené oblasti jsou abstrahovány z údajů jediného pramene. Při nedostatku zpráv o jiných oblastech bude i v budoucnu obtížné, ne-li nemožné posoudit, zdali jde o relativně nejvíce postihované území, či zdali také ostatní oblasti či místa Čech a Moravy i přilehlých oblastí sousedních zemí byly postihovány obdobně.

Ani vymezené oblasti netrpěly činností družin stejnou měrou. Působilo i to, že se tam rozličnými způsoby překrývala činnost různých skupin, jež spolu někdy spolupracovaly, jindy soupeřily. Konečně pak obraz míst činů neodpovídá zcela topografii vlastních obětí. Přepadení a oloupení pražských kupců u Velké Bíteše znamenalo rozhodně více pro Prahu než pro toto městečko a obdobně tomu bylo v dalších případech.

4) Viz rejstřík edice, hesla silnice a cesty.

IX. Činnost a skutky družin

Činy trestní povahy bojových družin a ostatních skupin. Trestní činy podle jihlavského městského práva. Druhy deliktů. Loupeže potravin, koní, zbraní, tkanin, různých druhů odění, peněz, různého zboží. Násilí průvodní. Druhy násilných činů - zajišťování, zabití, vraždy - vražda jihlavského kupce Heschla a její význam - další oběti z měst i jiných stavů, zhářství, přepady měst, církevních institucí, hradů a tvrzí, útoky za hranice. Míra četnosti trestných činů. Obecná povaha násilných činů, převaha zločinů nad "regulérními" podniky. Hlavní cíle útoků.

Předchozí kapitoly měly vyložit povahu jihlavských popravčích zápisů, bojových družin i dalších skupin a celkové předpoklady jejich působení. Nyní dospíváme k úkolu objasnit jejich činnost, hlavní druhy skutků a jejich zaměření.¹⁾

Jihlavské popravčí zápisy obrazí jen část složité problematiky období před husitskou revolucí a částečně i v jejím průběhu a v období následném. I z oblasti právní zachycují jen některé stránky náležející do sféry trestní.

Rozpor mezi platným právním řádem a soudobým stavem společenských sil se jevil nejzřetelněji v násilných činech, které jednak využívaly oslabení státu a jeho orgánů, jednak byl jimi zjednáván průchod potřebám právními cestami neproveditelnými. Již tím je naznačeno, že se tu prolínaly běžné trestní činy s násilím, jež je možno označit jako protorevoluční.²⁾ Je třeba zkoumat povahu deliktů násilí v posledním desetiletí před husitskou revolucí, jejich formy, dosah pro platný právní řád, odlišit jevy podle soudobého nazírání regulérní od běžných trestních činů, postihnout kontinuitu těchto jevů z období předrevolučního ve vlastní revoluci. Nejde tedy ani jen o tzv. zbojnictví ani jen o tzv. záští nebo domácí válku,³⁾ nýbrž o postižení hlavních druhů činů, o kterých si již současníci uvědomovali, že narušují platný společenský pořádek a bezpečnost, a – pokud měli zájem na jejich uchování – hledali proti tomu ochranu.⁴⁾

1) Tato kapitola vychází z pojednání K povaze drobné války, záští a násilných činů před husitskou revolucí.

2) V. Vaněček, Stát a právo v husitském revolučním hnutí, zejména úvod a I. část, s. 360 - 365. obdobně v Dějinách státu a práva v Československu, I. a 2. vyd., Praha 1964 a 1970. V dalších pracích věnovaných této problematice se pozornost soustřeďovala hlavně k vlastnímu revolučnímu období. Srov. zejména J. Kejř, Boj o státní formu v husitském revolučním hnutí; programová stať téhož autora, Poznání státu a práva v husitském revolučním hnutí; též v díle Husité, zejména kapitola Idea spravedlnosti a práva, s. 99 - 119. K. Malý, K českému trestnímu právu; též, Trestní právo v Čechách, se zabývá zejména obdobím od husitské revoluce, ale v některých otázkách se vrací i ke staršímu období. Srov. též R. His, Das Strafrecht des deutschen Mittelalters, Ch. Hinkleley, Justiz in alter Zeit.

3) K tomu srov. M. Šmerda, K otázce zbojnictví. Termíny zbojník, zbojnictví se až na ojedinělé výjimky vyskytují podle dokumentace právně historického a staročeského slovníku teprve od 16. století.

K záští a příbuzným jevům zejména O. Brunner, Land und Herrschaft, zvláště I. část, Friede und Fehde, s. 1 - 123; Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte I, s. 1083 - 1093 (E. Kaufmann); V. Urfus, "Zášť" v Čechách v polovině 15. století. Německá "Fehde" měla širší význam než "zášť", zejména různými formami právem uznaného soukromého nepřátelství. V. Urfus, "Zášť", s. 90.

Domácí války se dotýká všeobecným nebo dílčím způsobem většina prací věnovaných tomuto období. Viz úvod edice, kap. II, pozn. 1).

4) O družinách a dalších skupinách viz kap. III, o jejich činech níže v této kapitole a přehledná mapa, příloha 3.

Činy skupin byly rozmanité a není vždy snadné postihnout jejich pravou povahu. Zde jde o poznání jejich významu v obecnějších historických souvislostech, nikoli o zevrubné studium jednotlivých druhů deliktů z hledisek přísně právně historických. Takové studium při dnešním stavu znalostí o našem trestním právu by naráželo na různá úskalí. V popravcích zápisech se téměř nevyskytují původní termíny pro trestné činy a často jen stručné zmínky ztěžují určení pravé skutkové podstaty. Hlavní potíž však tkví v nedostatečných znalostech vztahu práv českých a moravských, práva zemského a práv městských,⁵⁾ vývoje jednotlivých deliktů v těchto souvislostech po stránce obsahové a terminologické. Nicméně je možné činy utřídít podle hlavních druhů.

Poněvadž výpovědi lapků byly shromážděny v Jihlavě, je vhodné připomenout alespoň některá ustanovení j i h l a v s k é h o m ě s t s k é h o p r á v a k č i n ů m trestní povahy. Nejčastější byly l o u p e ž e, které soudobě nazírání již odlišovalo od k r á d e ž í.⁶⁾ Hranice mezi loupeží a krádeží však v popravcích zápisech někdy není dost zřetelná. O tom, že silniční loupež nebyla nikdy řídkým zjevem, svědčí formulář k usvědčení pachatele. Při postižení zločince bylo důležité, zdali se to stalo na útěku. V kladném případě propadal životem.⁷⁾ Velká většina případů zaznamenaných v popravcích zápisech se udála při přímém střetnutí s obětí, takže šlo převážně o loupeže, které někdy vyústěly v zabití a vraždy. Jihlavské právo již odlišovalo l o u p e ž n o u v r a ž d u (mortificatio), jednak od z a b í t í (homicidium), jednak od p r o s t é l o u p e ž e (spolium). Toto právní rozlišování však v popravcích zápisech nebylo vždy respektováno, takže např. termín homicidium někdy označoval zřejmě vraždy.⁸⁾ K dalším druhům násilí patřilo zajímání na výkupné neboli šacování, vybíjení usedlostí, žhářství, a odtud již tyto činy pře-

5) K tomu srov. K. Malý, K českému trestnímu právu, zejména s. 8 - 9, 14 - 16.

6) "Krádeží v našem právu bylo skryté protiprávní odnětí cizí věci movité k svému užitku bez svolení držitele, kdežto loupeží bylo odnětí cizí věci movité, při němž byla trestná činnost vykonána veřejně a zpravidla na silnici a s použitím násilí." R. Rauscher, O krádeži a loupeži 25 - 26. O těchto deliktech, převážně již v mladším období, K. Malý, Trestní právo v Čechách 159 - 164. V pramenech městského práva jihlavského se vyskytují zejména německé termíny Reraub - Raub - Diebstahl. Ke zločinu loupeže srov. další poznámky.

7) J. A. Tomaschek, Der Oberhof Iglau, s. 62, č. 27; s. 96, č. 163. Srov. též zmínku o lapcích ve sporu kupců, s. 184, č. 279.

8) "Mortificatio in hoc precipue differt ab homicidio, quod annexum habet sibi spolium vulgariter rerarum, unde mortificator proprie dicitur, qui postquam alium occidit, res ab eo aufert; qui vero sine occisione res tollit, spoliator dicitur. Sed homicida dicitur ex ira ratione vindictae de vilipensione sumende vel ex contencione in taberna vel alibi facta cum alio pugnans eum interficit. Mortificator etiam ex consequenti dicitur, qui dormientem uel in lecto quiescentem uel in mensa comedentem uel in balneo existentem interimit. Hospes etiam inquilinum et advenam, vel e converso inquilinus et advena hospitem pro rebus auferendis iugulans mortificator dicitur. Unus quicumque animo deliberato positus insidiis alium exspectando capcioso ipsum interficit, mortificator dici potest. Et talis si effugerit, statim mortificatio sepulto, semel citatur et continuo proscribitur ipso jure, homicida vero uel spoliator tribus judiciis infra quatuor septimanas citatur, si adhuc per duas septimanas tertio iudicio non comparuerit, est proscribendus, mortificator equo alligatus per plateas est trahendus, sed homicida et spoliator pena gladii mori debet." J. A. Tomaschek, Der Oberhof Iglau, s. 165 - 166, č. 264. Podle R. Rauschera, Usmrcení člověka, s. 2 - 9, se v českém zemském právu delikty vraždy a zabití nerozlišovaly, při usmrcení člověka se však pečlivě zjišťoval úmysl. Převážně o mladším období K. Malý, Trestní právo v Čechách, s. 181 - 184. Kromě jihlavského práva lze velmi dobře sledovat vývoj těchto deliktů v právech Otakarových a v městském právu brněnském. Za uvedenými shrnujícími formulacemi jsou skryty rozdíly časové i podle druhů práv, které v Rauscherově pojednání jsou jen částečně specifikovány. Viz v rejstříku edice hesla vražda, zabití, zabití.

cházely k větším podnikům polovojenského rázu jako byla záští, přepady měst, klášterů, tvrzí a hradů, rejsy loupežné nebo k cílům drobné války.

Potřeba obživy, ziskuchtivost a snaha o obohacení vedly pachatele nejčastěji k loupežím, při nichž získávali předměty denní potřeby, ošacení, koně a samozřejmě i hotové peníze. Z potravin to byly věci, jež byly předmětem obchodu na větší vzdálenosti a tudíž povahy trvanlivější a cennější, zejména koření, ale také ryby. Z ošacení se mezi kořistí vyskytovalo sukno, plátno, hotové části oděvů, kožišiny.⁹⁾

Nejčastějším předmětem loupeží byli však k o n ě. Z výpovědí je známo na 60 případů, při nichž bylo uloupeno na 300 koní. Při přepadech kupců nebo jiných osob bylo zpravidla uloupeno po dvou koních.¹⁰⁾ Nebyly však řídké ani zisky 10 - 20 i více koní, buď při přepadech vsí,¹¹⁾ při delších rejsách¹²⁾ anebo při oloupení obchodníků s koňmi.¹³⁾

Koně byli kořistí velmi vítanou a také vyhledávanou. Potřebovaly je především družiny a skupiny samy pro sebe, jako nejrychlejší dopravní prostředek, který umožňoval nezbytnou pohyblivost. Nejlepší kořist dostával pán, který byl ochráncem nebo přímo velitelem skupiny. Tak např. ze 4 koní uloupených mezi Znojmem a Marcheggem dostal 2 nejlepší koně spolu s 11 kopami grošů - polovinou kořisti - mladý pan Krajř na Drozdovicích.¹⁴⁾ Koňmi se platilo i za poskytování stavů a zaopatření nebo se prodávali za hotové peníze.¹⁵⁾

Stejně vítanou kořistí jako koně byly pro bojové a lapkovské družiny z b r a n ě a b o j o v á v ý s t r o j. Z řady výsledků se dovídáme, že byly ukořistěny pancíře a samostřily.¹⁶⁾

Z t e x t i l í převažovalo naprosto sukno, které bylo druhým nejvyhledávanějším předmětem loupeží. Bylo loupáno zejména na obchodních cestách.¹⁷⁾ Zmínky ve výsledcích jsou velmi početné. Většinou šlo o jeden či několik postavů, často však i o desítky, což představovalo značné jmění.¹⁸⁾ Povaha zpráv neumožňuje kořist přesněji vyčíslit, je však nepochybné, že šlo o takové množství, které znamenalo citelnou újmu pro postižené kupce i města. U sukna je jen někdy uveden druh a původ. Většinou to byla sukna domácí. Řídké zmínky dokládají sukno polské,¹⁹⁾

9) K předmětům loupeží srov. J. Pekař, Žižka 2, s. 208 - 209.

10) Například panu Ctiborovi z Bohdanče, dvořenínu královi. Č. 7, pozn. 10). - Viz rejstřík edice, heslo kůň.

11) Při vypálení vsi Pohorčí. Č. 37, pozn. 7).

12) U Bratislavy 20 koní. Č. 56, pozn. 3). Olomouckým uloupeno 11 koní. Č. 10, pozn. 79).

13) Formanům z Rakous 23 koní. Č. 26, pozn. 7). V době vratislavského jarmarku 10 koní. Č. 56, pozn. 20). - 21). Na neznámém místě 16 soumarských koní. Č. 11, pozn. 35).

14) Č. 48/3, pozn. 49) - 54).

15) V Rouchovanech prodán kůň za 50 grošů. Č. 41, pozn. 25).

16) Například byl oloupen opat kláštera vilémovského se sluhou a vzaty jim 2 koně, 2 pancíře, 3 samostřily. Č. 10, pozn. 14) - 17). Jiné oběti byl uloupen pancíř, meč a rukavice. Č. 11, pozn. 27).

17) Viz kap. XI.

18) K největším kořistem patřilo 45 postavů zrazených Anderlíkem ze Sezimova Ústí. Č. 48/3, pozn. 35) - 38). 18 postavů z náhodských vozů. Č. 5, pozn. 13). 20 postavů z panství lichtenštejnského při výpravě do Rakous. Č. 57, pozn. 2 - 3. 7 postavů sukna drahého uloupeno Mikulášovi z Brna. Č. 53, pozn. 20). Allexiovi a Janu Saxsům bylo uloupeno plzeňské sukno za 130 kop grošů. Č. 27, pozn. 19).

19) Mezi Hlubčicemi a Osoblahou. Č. 10, pozn. 63). Mezi Turnovem a Jaroměří. Č. 56, pozn. 84) - 85). Horší jakost polského sukna potvrzuje zmínka, že Vilém z Pernštejna dostal "dva postavy sukna,

šeré,²⁰⁾ barvené,²¹⁾ častěji je uváděn barchan,²²⁾ tj. tkanina z vlny a bavlny. Zají-
mavé jsou zmínky o harasu, tj. o drahém suknu, zřejmě cizí výroby.²³⁾ Sukno jako
povinný podíl z kořisti rádi přijímali páni a ochránci družin, mezi nimi pan Vilém
z Pernštejna,²⁴⁾ Boček z Kunštátu,²⁵⁾ Krajířové z Krajku²⁶⁾ a další.

Ve srovnání se suknem je plátno zmiňováno ve výpovědích poměrně řídko,²⁷⁾
což asi odpovídalo skutečnosti. Méně často je uváděno mezi kořistí také šatstvo
nebo součásti oděvu.²⁸⁾ Přitom je třeba odlišovat tyto předměty jako zboží z ku-
peckých vozů a jako kořist z nízkých loupeží, kdy části oděvu byly odňaty přímo
osobám, jež je nosily.²⁹⁾ Podobně je tomu u přepychových předmětů, z nichž byly
ukořistěny např. šlojře³⁰⁾ a stříbrný opasek.³¹⁾ Ke kořisti tohoto druhu patřily
i kožišiny, jejich uloupení je doloženo v řadě případů,³²⁾ a jirchy.³³⁾

Je samozřejmé, že velmi vítanou kořistí byly peníze, zejména pro malý
objem a snadnou směnitelnost. Rozpětí kořisti bylo značné, od několika grošů až
po celé kopy. K nejdrobnější kořisti patřilo půl kopy haléřů, k jejich uloupení jaké-
musi Krosnařovi za Blížkovicemi se přiznal Vavřinec na mukách v Telči.³⁴⁾ Kořist
přes 20 kop, což představovalo cenu pěkného domu v menším městě, nebyla nikte-
rak vzácná. Podobných loupeží je doloženo přes deset. Byly však kořisti ještě
větší. Lapka Jablěčko vyznal, že u Přelouče bylo uloupeno přes 30 kop grošů.³⁵⁾
Řada těchto případů je pozoruhodná nejen hodnotou kořisti a dalšími okolnostmi,
nýbrž i z dnešního badatelského hlediska numismatického. Janáčův syn, člen lou-
pežné družiny vedené jeho otcem, vyznal, že mezi Popicemi a Věstonicemi uloupi-
li jakémusi mnichovi kromě jiného i 16 zlatých a kopu vážených grošů.³⁶⁾ Známý
lapka Kyselice se svými druhy se při jedné z loupežných výprav zmocnil kromě
koní také 23 kop grošů. Leč cestou na Bílov, kam jeli ke svému ochránci s kořistí,
byli sami uloupeni bítovským rychtářem,³⁷⁾ který jindy býval jejich společníkem
a překupníkem.

Při takovéto výši kořisti pak podíly účastníků loupeží nebyly malé. Podle výpo-
vědi lapky Koléska byla kořist taková, že na každého účastníka jízdy za Trutnov
případlo po půl kopě grošů, kromě toho, co si sami ještě navíc nakradli.³⁸⁾ Dále

jeden dobrý a jeden polský". Č. 53, pozn. 33).

20) 12 postavů uloupených nad Černou Horou Letovickým. Č. 50, pozn. 42) - 43). 8 postavů u Slavkova. Č. 56, pozn. 25).

21) Č. 50, pozn. 66). Dostal je opětovně Vilém z Pernštejna.

22) U Chrudimí. Č. 50, za pozn. 57). Barchan s dalšími tkaninami. Č. 56, pozn. 92) aj.

23) 3 kusy harasu mezi Chrudimí a Malínem. Č. 10, pozn. 67) - 68). Mezi Polnou a Havlíčkovým Brodem. Č. 10, pozn. 56) - 57). Barchan, cvilink a haras u kláštera podlažického. Č. 56, pozn. 92). K tomu je možné připojit i drahé sukno uvedené v pozn. 18).

24) Kromě případů zde výslovně uvedených též č. 50, pozn. 47), č. 56, pozn. 70) aj.

25) 4 postavy. Č. 57, pozn. 5) aj.

26) Zejména č. 48/3.

27) Např. kramářům z Chrudimě bylo uloupeno koření, barchany, plátno a jiné zboží. Č. 50, pozn. 96) aj.

28) Č. 41, pozn. 49), č. 53, pozn. 10) - 17).

29) Například 100 párů nohavic a čepic. Č. 56, pozn. 76). Plášť uloupený jakési ženě. Č. 41, pozn.

14).

30) Č. 36, pozn. 30).

31) Č. 51), pozn. 22).

32) Č. 1, pozn. 10), č. 4, pozn. 29), č. 53, pozn. 14). Blány veveřičí i beránčí. Č. 56, pozn. 3).

33) Č. 48/2, pozn. 87).

34) Č. 41, pozn. 34).

35) Č. 4, pozn. 34).

36) Č. 53, pozn. 22).

37) Č. 48/3, pozn. 8), 20).

pak vyznal, že u Městce Králové bylo odcizeno dokonce 100 zlatých.³⁹⁾ Z loupeže u Holic, spáchané při vysokomýtském jarmarku, se na každého účastníka dostalo dokonce po kopě grošů.⁴⁰⁾ Tyto částky již rozhodně nebyly zanedbatelné. Znamenaly velké ztráty pro kupce, pro jednotlivce pak i hospodářskou katastrofu. Podobnými případy je možné vysvětlit i velké hospodářské a finanční potíže některých velkých jihlavských kupců ještě v době předrevoluční. Mezi oběťmi s jmenovitě nepopsanou kořistí se vyskytl i jihlavský velkoobchodník Adam, známý ze zápisů v městských knihách jihlavských.⁴¹⁾ Zhroucení jeho obchodního domu bylo symbolickým příznakem hospodářských důsledků loupežení skupin na hospodářských tepnách země. Již zde je možné si uvědomit závažné souvislosti a následky. Loupeže nepostihovaly jenom jednotlivce, ale narušovaly plynulost hospodářského života, podlamováním hospodářských jednotek působily řetěz dalších důsledků, jež prohlubovaly hospodářskou krizi. Na druhé straně pak tyto jevy přispívaly k vyhrocování protikladů společenských, zejména mezi městy a šlechtou, a prohlubovaly tak krizi společenskou. Z hlediska nižších společenských vrstev potom naposledy jmenované částky - ale i kořist menší - osvětlují přitažlivost působení v bojových družinách. Získat podobné částky nebo jiné hodnoty řemeslnou či dokonce rolnickou prací bylo pro tovaryše nebo poddaného nepředstavitelné. Tak se i z této stránky vytvářely předpoklady pro narušování soudobého společenského řádu.

Na penězích se ukázal nejzřetelněji rozsah i dosah loupežné činnosti. Kromě peněz a výše uvedených nejčastějších předmětů loupeží byly loupeny i další věci, téměř vše, co bylo dopravováno a bylo předmětem obchodu, co se dalo odejmout, přenést a zhodnotit. V několika případech byl odcizen celý vůz, nikoli bez nákladu.⁴²⁾ Jen na kupeckém voze uloupeném u Hradce bylo kupeckého zboží za 200 kop grošů.⁴³⁾ Zájem byl zvláště o hledané koření,⁴⁴⁾ víno,⁴⁵⁾ ale také o sůl.⁴⁶⁾ Hradeckému pánu byl uloupen vůz ryb, který byl dovezen panu Krajřovi na Drozdovici.⁴⁷⁾ Uloupen byl i slad⁴⁸⁾ a různé krámské zboží.⁴⁹⁾ Lupiči se nezastavili ani před bohoslužebnými předměty, ač byly chráněny nejprísrnějšími církevními i světskými tresty. Skupina závislá na panu Vilémovi z Pernštejna uloupila kromě jiného kříž a monstanci, které pak dostal pan Vilém.⁵⁰⁾

Velká většina zmíněných činů byla spojena s násilím různého druhu vůči osobám, které byly olupovány.⁵¹⁾ Byl to však více méně průvodní jev při těchto či-

38) Č. 56, pozn. 44) -47).

39) Č. 56, pozn. 77).

40) Č. 56, pozn. 95) - 106).

41) SOkA Jihlava, zejména městské knihy II, III, IV. O Adamovi viz níže kap. XI, pozn. 7).

42) Například u Olomouce, č. 2, za pozn. 2), u Hořic, č. 3, pozn. 7). "prope Cryzam" (Krzyszów-Grüssau ve Slezsku), č. 4, pozn. 5). Podle vyznání Šrámova z družiny závislé na Vilémovi z Pernštejna oloupili člověka pana Alše z Kunštátu, řeč. Hanuš Kramář a pobrali mu 12 postavů sukna, 3 koně a všecko ostatní, co měl při sobě. Č. 24, pozn. 3).

43) Č. 5, za pozn. 14).

44) Č. 4, pozn. 14), č. 7, pozn. 3), č. 50, pozn. 97) aj.

45) Č. 20, pozn. b).

46) Č. 19, za pozn. 4).

47) Č. 48/3, pozn. 12).

48) Č. 49, pozn. 5).

49) Č. 50, pozn. 99).

50) Č. 53, pozn. 22), 33).

51) O družině Schönpetrově výpověď výslovně praví, že "u Brodu Německého lidi zbili lúpiece". Č. 5, pozn. d.

nech. Tam, kde naopak činy byly namířeny již přímo a především proti osobám - ikdyž to byl zase jen prostředek k získání hmotných hodnot - šlo již o jinou kategorii činů: o zájímání lidí, věznění, zranění, jiné násilí až po zabití, příp. vraždy.

Z a j í m á n í l í d í - podle dnešní právní terminologie únos, podle soudobé jetí nebo šacování,⁵²⁾ sloužilo převážně k získání výkupného. Není proto náhodou, že nejčastěji byli zajímáni měšťané. Výsledky dosvědčují, že kromě jiných byli oběťmi zejména měšťané kutnohorští,⁵³⁾ jindřichohradečtí⁵⁴⁾ a přirozeně jihlavští, kteří měli být odváděni až do Rakous k purkrabímu Kowrarovi Zaxsslovi.⁵⁵⁾ Zajetí formací z Freistadtu měli dát panu Oldřichovi z Kunštátu výkupného 100 kop grošů.⁵⁶⁾ Jakýsi Kostnar zajatý u Rabštejna musel zaplatit výkupného 12 kop.⁵⁷⁾ Při pokusu o zajetí měšťanů z Eggenburgu utrpěli útočníci nezdar.⁵⁸⁾ Dá se předpokládat, že měšťané byli ozbrojeni a ubránili se sami nebo pomocí ozbrojeného doprovodu. Měšťané byli tehdy ještě zvyklí zacházet se zbraní, o čemž svědčí povinnosti služby v městské hotovosti a záznamy o zbroji v testamentech.

Jiný nezdar útočníků měl zvláštní ráz. Při rejse do Uher byl zajat Pielhar, rytíř z Rakous. Útočníci na něm požadovali výkupné 700 zlatých. Zajatec však nebyl schopen opatřit takovouto zjevně přemrštěnou částku, ale ani částku malou. Útočníci si s ním nevěděli rady, takže jej nakonec z rozpaků propustili.⁵⁹⁾ Tento případ ukazuje, že útočníci si nepočínali vždy zcela bezohledně. Podle povahy jiných činů lze však soudit, že podobný mírný postup byl spíše výjimkou.

Známý lapka Schönpeter vypověděl, že chtěl jet se 40 jezdcí k Novému Hradu v Kunraticích a zadržet někoho, kdo by jel ke králi.⁶⁰⁾ Mladota pak přímo vyznal, že byl přítomen, když zadrželi Kunšíka, královského purkrabího.⁶¹⁾ V těchto případech bylo zajetí motivováno buď nadějí na větší výkupné nebo snad zájmy pánů, kteří stáli v pozadí podobných činů.

Vcelku zájímání lidí ve srovnání s loupežemi se dalo poměrně zřídka. Bylo to pochopitelné, neboť při způsobu života družin lapků a podobných skupin bylo hlídání, vyživování a převážení zajatců značně obtížné. Pokud původci činů byli členové hradních posádek, vyhýbali se asi přece jen umisťování zajatých na hradě. Valná většina zajetí - včetně těch, jež zde nebyla výslovně uvedena - patřila mezi zločiny z motivů ziskových. Snad jen poslední dva uvedené případy mohly souviset s motivy politickými nebo s některými akcemi, jež nabývaly povahy domácí drobné války.⁶²⁾

52) Srov. K. Malý, Trestní právo v Čechách, s. 202 - 203; V. Urfus, "Záští" v Čechách, s. 99 - 100. O zajatcích, vězních, rukojemství a výkupném za husitské revoluce F. Šmahel, Drobné prameny, s. 16 - 23.

53) Č. 1, pozn. 8).

54) Č. 11 a 42.

55) Č. 48/2, pozn. 73).

56) Č. 48/2, pozn. 48) - 50).

57) Č. 48/2, pozn. 30).

58) Č. 48/2, pozn. 76).

59) Č. 48/2, pozn. 42).

60) Č. 1, pozn. 18) - 19).

61) Č. 2, pozn. 2).

62) Jde patrně o záští mezi Jindřichem Lacembokem z Chlumu, který jménem královým držel Potštejn, a mezi Bočkem z Kunštátu na Liticích, Flaškou z Rychmburku a dalšími pány. K tomu srov. J. Kalousek, Záští ve východních Čechách, s. 263 - 269; BDVČ, s. 89 - 90. S těmito událostmi souvisí zřejmě i pověšení Petříka, snad služebníka Rafaela, purkrabí potštejnského a rychtáře královéhradeckého, a zranění tamního kaplana Václava. O tom vypověděl lapka Jablěčko, člen družiny

Od loupeže a zajetí byl již jen krok k přímému násilí na postižených, které mohlo končit zabitím nebo vraždou.⁶³⁾ V popravcích zápisech jihlavských bylo věnováno nejvíce pozornosti oloupení a zavraždění jihlavského kupce, mladého Heschla.⁶⁴⁾ Zdá se, že zavraždění bylo v tomto případě záměrně připravováno. Je znám i pravděpodobný iniciátor a tím i motiv vraždy. Podle výsledku Zikmundova ve Velkém Meziříčí r.1419⁶⁵⁾ se na činu podíleli Matějík, Mulač, Beneda Michkův a Ochystal, který Heschla zmařil (verderbt). Podle vyznání Vaňka Roubice v Bzenci téhož roku⁶⁶⁾ vyjeli s druhy ze Solnice na Jihlavské a přitom Heschla oloupili a zabili. Byli při tom Beneda Michkův, Koza, Blažek Valach, Zikmund Polák, Matějík, Chlup, Mulač, Vítek, Markart puškař, Šrám, Crlík, Drch, Mikuláš Člupek. Z kořisti dali koření panu Vilémovi z Pernštejna a o mnoho sukna se dělili v lese Moravci.

Událost dále zpřesnil ve své výpovědi lapka Šrám, pověšený v Bystřici nad Pernštejnem.⁶⁷⁾ Na prvním místě byl Michek, Benedův syn z Rozsoch, který byl při tom vůdcem. Z dalších se zúčastnil sám Šrám, Mulač, Niclas Němec, Vaněk syn Vlachové z Kuřimě, Matěj, střelec Koléškův, Koza se synem Vaňkem, Marcin z Doubravice, Vítek střelec Jindříškův, Drh z Jevišovic. V té době byli služebníky pana Viléma z Pernštejna a do doby výsledku někteří u něho zůstali dále. Pan Vilém dostal z lupy všechno koření a dva postavy sukna. Šrám prodal z uloupeného sukna Kostečkovi z Nedvědic 8 loktů za 1 1/2 kopy grošů.

Výpověď Jakúbka řečeného Ryšek v Přibyslavi r. 1416⁶⁸⁾ zpřesňuje datování události před tento rok. Jinak jsou údaje chudé a uvádějí pouze několik účastníků: Vaněk Robenek, Janek řečený Mulač, Drch.

Zato podrobně popsal čin Martin z Lysic, sám jeho účastník.⁶⁹⁾ O svaté Trojici tomu měl být rok, což znamená, že vypovídal asi r. 1416 nebo 1417. Přepadení se událo mezi Žďárem a Polnou. Mulač z Přibyslavě, Drch, který byl u jevišovického pána, tj. u Hynka z Kunštátu, Mikuláš Člupek, Janek Veška, téhož Mikuláše střelec, Matějík, střelec u Kolesy, Blažek Valach, střelec u téhož Kolésy, Koza s pacholkem Vaňkem, Niclas z Rakous, Markvart, který byl u Vaňka z Lamberka, Heschlovi uloupili sukno, z čehož Michel odnesl panu Vilémovi z Pernštejna postav sukna barveného na Dalečín. O kořist se dělili v lese pod Bobrovou.

Konečně pak o této vraždě vypovídal Janáčův syn Siróček,⁷⁰⁾ který však událost znal jen z doslechu od Martina. Věděl o některých účastnících: Michek z Pernštejna, který má otce Benedu v Rozsochách, jeho střelec Martin, který má ženu

Schönpetrový, který sloužil i panu Vilémovi z Pernštejna. Č. 4, pozn. 4, b.

63) K dobovému vymezení deliktů srov. pozn. 8).

64) Též Heschel, Haschel, Hessel (Hešl), Henslík apod. Není vyloučeno, že tento Heschel je totožný s patricijem Haškem (Hassco), neboť obojí jméno mohlo být odvozeno od Havla. Haškův obsáhlý testament je zapsán v městské knize III, for. 55v, mezi zápisy z let 1419 - 1420, a to podle listiny zpečetěné Haškem z konce r. 1418. Hašek byl asi Čech, neboť měl bratra Maršíka v Třebíči. Poslední pořízení o rozsáhlém majetku učinil při zdravém rozumu, ale "mit kranken leibe". Není vyloučeno, že při přepadení nebyl zabit, ale těžce zraněn, čímž by se vysvětlil časový interval od r. 1415 či 1416. V pozůstalostním inventáři byla též zbroj (harnusch), což bylo u měšťanů obvyklé.

65) Č. 7, pozn. 12).

66) Č. 10, pozn. 31) - 33).

67) Č. 24, pozn. 11).

68) Č. 45, pozn. 13).

69) Č. 50, pozn. 48).

70) Č. 53, pozn. 8).

v Brně, Matějčík, Kolesův střelec, Koza se svým střelcem Vaňkem, Křížek z Čech, Vaněk Roubic (Robenec) z Lamberka, Kancléř a Mulač. Uvádí však důležitou okolnost: Vaněk, Kozův střelec, byl dříve u Heschla pacholkem. V něm tedy je třeba spatřovat iniciátora přepadení. Znal asi trasy, kudy jeho bývalý pán jezdil, i možnou kořist, a snad měl i osobní motivy k takovému činu.

Událost měla ve své době asi zvláštní význam, zejména v Jihlavě, i když to nebyla jediná vražda takového druhu. Především je pozoruhodné, že událost je zachycena v šesti výsleších, vůbec nejvícekrát ze všech událostí v jihlavských popravčích zápisech zaznamenaných. Zdá se, že z té doby je to ojedinělý případ, kdy týž čin je osvětlen takovým počtem výpovědí. Z jejich konfrontace je možné vyvodit některé závěry.

Početnost výsledků především naznačuje, že událost asi nebyla bez vlivu na shromáždění výpovědí a jejich zápis do městské knihy, i když k ní došlo o několik let dříve. Výpovědi pomáhaly k pátrání a k postižení viníků. Neméně než pět z 15 - 20 účastníků skončilo na popravištích v letech 1416 - 1419, což svědčí o značné účinnosti postihu. Výpovědi zároveň prozrazují obecnou hodnotu výsledků a jejich záznamů, a zřejmě i úroveň a rozdílné prostředky výsledků. Někteří z dopadených udali jen asi pětinu spoluviníků, jiní téměř všechny. Někteří se omezili na vlastní účastníky, jiní pověděli také o kořisti, jejím rozdělení i dalších okolnostech, zejména o podílu ochránce, pana Viléma z Pernštejna. Množství údajů ovšem nemuselo záviset jen na výsledku, nýbrž i na přesnosti krevního písaře, zaznamenávajícího výsledky. Konfrontace jmen účastníků pomáhá k identifikaci některých osob, která by jinak byla obtížná nebo nemožná, k určení jejich postavení (střelci), k určení složení a závislosti skupiny na panu Vilémovi z Pernštejna, k postižení osudů některých členů skupiny, kteří pak sloužili jiným pánům nebo družinám. Konečně pak různé tvary jmen svědčí o různé úrovni jazykové podoby zpráv a zápisů, i o jejich komolení písaři, kteří je opisovali.⁷¹⁾ Nestejná informační hodnota zmíněných šesti zápisů připomíná, že také k dalším zápisům o jiných záležitostech je třeba přistupovat s vědomím o jejich nestejně úplnosti.

Jihlavský Heschel nebyl jedinou obětí z řad měšťanských kupců. Marcín řečený Kozí Oko zabil poblíže Střence u Brtnice jakéhosi kupce ze Znojma,⁷²⁾ lapka Lymberger vyznal, že byl účasten toho, když jeho druhové zamordovali lidi z Jindřichova Hradce,⁷³⁾ skupina Schönpetrova zapíchla Pokschucha z Kutné Hory,⁷⁴⁾ Jan Žabskej zabil jakéhosi Žida, když ho olupoval.⁷⁵⁾

Kromě měšťanských kupců patřily mezi oběti i osoby z jiných stavů. Že nešlo o činy náhodné, o tom svědčí rozkaz Viléma z Pernštejna, aby byl stíhán Blud z Kralic a aby byl zabit.⁷⁶⁾ Další okolnosti, o kterých víme z jiných pramenů, dokládají, že nešlo o postih z moci vysokého úřadu pana Viléma ani o řádně opověděné nepřátelství, nýbrž o soukromou mstu, která se vyhrotila v delikt tzv. "střežení".⁷⁷⁾

Z výpovědí je zřejmé, že mezi oběti patřily i četné osoby z nejnižších vrstev.

71) Například různé podoby jmen Matějčíka, střelce Koléskova, Vaňka Roubice (Robiessye, Robenek) aj. Viz rejstřík edice.

72) Č. 21, pozn. 8).

73) Č. 48/2, pozn. 27).

74) Č. 5, pozn. 2).

75) Č. 22, za pozn. 7).

Méně důležité je, že o jakémsi jarmarce byl oloupen poddaný Mikoláš o 20 grošů.⁷⁸⁾ Z lapkovských případů se také vymyká zavraždění a oloupení ženy v Jihlavě r. 1417, o kterém psala Jihlavským rada německobrodská.⁷⁹⁾ Snad tam nepatří ani zamordování jakéhosi člověka v krčmě, ač bylo dílem Jana oběšeného v Jaroměřicích a známého lapky Opruda.⁸⁰⁾ Další případy však již svědčí o bezohledném řádném bojových lapkovských družin. Skupina pana Erharta Pušky z Kunštátu vybila Michka ze Lhoty.⁸¹⁾ Podrobný výčet jmen udává ty, "ježto pútníky (pocestné) lúpili". Jiná skupina oloupila pocestné u Podivína.⁸²⁾ Kuba oloupil a zastřelil Václava z Vranova.⁸³⁾ Smolík z Doubravníka loupil pěší osoby. Janek z Kounic vypověděl, že loupil na silnicích muže i ženy.⁸⁴⁾ Zikmund z Kraví Hory pak vyznal na Vlčka z Vlčic a na Šibala, že činili násilí lidem, kam přišli.⁸⁵⁾ I když poslední výpověď patří ještě do let před r. 1410, i z předchozích dokladů je zřejmé, že družiny ani jejich jednotliví příslušníci tam, kde šlo o kořist, si nevybírali oběti podle stavů, pokud ovšem s určitým okruhem lidí nebyli ve spojení.⁸⁶⁾ Úhrnem lze soudit, že násilné činy v posledním desetiletí před husitskou revolucí směřovaly větší měrou proti majetku a za kořistí než ke krajnímu fyzickému násilí proti osobám. Činy končící ztrátou života byly v poměru k ostatním činům relativně málo početné. Je to tím nápadnější, že např. mezi činy, jež vyznal někdy ve 20. či 30. letech téhož století vůdce tovaryšstva Šimek, byly nejméně 4 vraždy žen, motivované bezpochyby svévolným násilím, kromě dalších vražd skrytých za všeobecným přiznáním mordování.⁸⁷⁾

K činům, které postihovaly zpravidla nevinné a na dobových zápasech nezúčastněné poddané a jen nepřímo jejich pány, proti kterým byly vlastně namířeny, patřilo také ž h á ř s t v í.⁸⁸⁾ Mělo opět různou podobu, od náhodného zapálení při loupežném přepadu přes vynucovací ráz až po soustavné pálení při rejsách poloválečného charakteru. Ke žhářství, které souviselo s loupežemi nebo z nich vyplývalo, patřilo vypálení vsi Pohoří na Humpolecku, odkud byl odehnán dobytek, a vypálení Rakvic.⁸⁹⁾ Spíše jako průvodní čin záští mezi panskými rody je možno chápat vypálení mlýna pana Heníka z Valdštejna u Jilemnice a pálení u Žacléře.⁹⁰⁾ Podobný a spíše již poloválečný ráz mělo pálení doprovázející rejsy do Rakous, přičemž skupiny z Moravy k tomu byly podněcovány a podporovány výslovně z Drozdovic pány Krajčí z Krajku, ale fakticky i příslušníky dalších panských

76) Č. 24, pozn. 24) - 34).

77) Srov. Vilém z Pernštejna, s. 182 - 183. K deliktu "střežení" K. Malý, K českému trestnímu právu, s. 82: záškodnictví - stání na stráži s případným vražedným úmyslem. Patřilo k tomu však i pronásledování.

78) Č. 45, pozn. 19).

79) Č. 30.

80) Č. 40.

81) Č. 8, pozn. 37).

82) Č. 35, pozn. 2), č. 26, pozn. 4).

83) Č. 8, pozn. 37).

84) Č. 35, pozn. 41), č. 37, pozn. 7).

85) Č. 23, pozn. 2).

86) Například Janáčovo tovaryšstvo, s. 88 - 91.

87) Č. 65 a studie Na česko-moravském pomezí.

88) K tomuto deliktu K. Malý, Trestní právo v Čechách, s. 129 - 133.

89) Č. 37, pozn., 7), č. 16, pozn. 8).

90) Č. 4, pozn. 9) - 12).

a zemanských rodů na těchto podnicích zúčastněných, zejména pány z Kunštátu, z Lamberka a dalšími.⁹¹⁾

Přehled činů podle druhů uzavíráme podniky největšího rozsahu, které vyžadovaly větší počet lidí a měly tudíž již více méně povahu válečných či bojových akcí nebo alespoň velkých záští. Z části je možné zahrnout tyto činy podle soudobé terminologie pod delikty "m o c i" a "v ý b o j e".⁹²⁾ Byly to p ř e p a d y měst, klášterů a hradů, záští v podobě drobné války a rejsy do jiné země. Cílem přepadů měst bylo buď dosáhnout co největší kořisti anebo se jich trvale zmocnit. Abychom alespoň částečně postihli rozsah a souvislosti těchto akcí, překročíme v tomto případě meze našeho hlavního pramene, popravčích zápisů jihlavských, ale omezíme se přitom na pomezí pásmo českomoravské, kromě některých zmínek o oblastech sousedních.

B o j e o m ě s t a⁹³⁾ na Moravě měly své počátky již za nepřátelství mezi markrabaty Prokopem a Joštem. Královská města měl v moci Jošt a Prokop, vědom si jejich významu, se pokoušel násilným způsobem poměr sil zvrátit. V tom jej následovali se zřejmými kořistnými záměry jeho šlechtičtí přívrženci. Na přelomu století měl Prokop oporu kromě několika menších měst zejména v Ivančicích. V r. 1402 podnikl velký útok na Jihlavu v zájmu Prokopově Zikmund Křižanovský, spřízněný s rokštejskými Valdštejny a dalšími rody. Přepad však skončil těžkou porážkou útočníků, kteří se museli zavázat k vysokému odškodnému.⁹⁴⁾ Jihlava měla být potom již v revolučním období ještě podvakrát terčem útoků pánů a skupin na nich závislých.⁹⁵⁾

Podobnému útoku nešel rovněž v r. 1402 Šumperk, který měl na severní Moravě podobné postavení jako Jihlava,⁹⁶⁾ ani další velké královské město na jihozápadní Moravě, Znojmo. U Jihlavy i u Znojma byly v sázce vyšší zájmy, souvisící se spory členů lucemburského rodu. Znojmo se podařilo obsadit r. 1404 přívržencům Prokopovým, který téhož roku zemřel. Hejtmanem města se stal proslulý násilník Hynek Suchý Čert z Kunštátu na Jevišovicích. Pokus Zikmundův a Albrechtův o vyproštění města se nezdařil. Teprve když měšťané sami využili nepřítomnosti svých nevítaných pánů, dostalo se město znovu v moc markraběte Jošta. Letopisec připomíná, že tedy bylo ve Znojmě sřáto a zvětšeno na 80 lidí.⁹⁷⁾

Z menších měst zahajuje řadu přepadů již koncem 14. stol. Budišov, který byl zpuštěn patrně panem Bočkem z Kunštátu. Olomoucký biskup Jan Mráz musel potom město na 4 roky osvobodit od dávek.⁹⁸⁾ Zikmund Křižanovský, který utrpěl nezdar u Jihlavy, dobyl r. 1406 Jevíčko.⁹⁹⁾ Do období, jež zachycují popravčí zápi-

91) Například č. 13, 14. Srov. též níže o rejsách.

92) Srov. R. Rauscher, O krádeži, s. 4; V. Vaněček, Dějiny státu a práva, s. 216; K. Malý, Trestní právo v Čechách, s. 81 - 88.

93) O útocích šlechty na města F. Hoffmann, České město ve středověku, s. 304 - 305. O roli šlechty v tomto ohledu též J. Petráň, Skladba pohusitské aristokracie, s. 44 a 68.

94) F. Hoffmann, Jihlava v husitské revoluci, s. 162 - 163. Nový výklad s objasněním širších souvislostí podal V. Štěpán, Nový pohled na přepadení Jihlavy.

95) V r. 1431 měla být zapálena, v r. 1432 byla přepadena Zdeňkem Brtnickým z Valdštejna a Janem z Lichtenburku. BDZM, s. 76.

96) V. Štěpán, Šumperk na počátku 15. století, s. 5 - 7.

97) J. Pekař, Žižka 2, s. 32 - 33; BDJM, s. 99 - 100 a pozn. 7). Nově osvětlil tuto událost v širších souvislostech V. Štěpán, Obležení Znojma v roce 1404.

98) CDM 12, s. 480 - 481, č. 546. A. Neumann, K dějinám husitství, s. 25.

99) LC 2, s. 28, č. 118.

sy jihlavské, spadá plán na dobytí Pohořelic ve prospěch Bočka z Kunštátu. Hejtmanem se tam měl stát Jan Černý z Kolovče. Jakýsi Mikšík měl zradit Ivančice ve prospěch Jana Sokola z Lamberka.¹⁰⁰⁾ Přehled by bylo možno rozmnožit o řadu případů menších míst zejména podle půhoných knih brněnských a olomouckých.

Podobné poměry jako na Moravě vládly v jižních Čechách. K již připomenutým motivům tam přistupoval ještě zápas drobné šlechty s Rožmberky. V obdobném postavení jako na Moravě Jihlava a Znojmo byly v jižních Čechách České Budějovice. Ač jako královské město neměly být zastavovány, ocitly se v zástavě rakouských Krajířů.¹⁰¹⁾ Proti městu bylo namířeno nepřátelství bitovských Lichtenburků, Žižkovo a dalších zemanů. Nevyústilo sice v přímý pokus o velkorysejší případ, ale vybíjelo se neustále v loupežích na měšťanech, pálení a loupení v okolí.¹⁰²⁾

Za odboje proti králi Václavu IV. pan Erhart Puška z Kunštátu na Bechyni dobyl r. 1406 Vodňany.¹⁰³⁾ Jan Kolouch z Pňovy Lhoty a Žižka chtěli vypálit arcibiskupské městečko Týn nad Vltavou.¹⁰⁴⁾ Popravčí zápisy jihlavské zachycují plán, na kterém se podílel i Jan Žižka a podle kterého měly být Třeboň a Nové Hradky spolu s hradem Lomnicí předány panu Alšíkovi z Bítova a mladému Krajířovi za jakési tvrze na Moravě. Událost měla širší souvislosti.¹⁰⁵⁾ Kolem r. 1410 se pokoušely družiny z moravských hradů Kraví Hory a Rabštejna o dobytí Humpolce.¹⁰⁶⁾ Působení bojových a lapkovských družin v jižních Čechách osvětluje zejména popravčí kniha rožmberská, kde však výpovědi z druhého desetiletí 15. stol. chybějí, a některé další prameny.¹⁰⁷⁾

Z ostatních oblastí Čech a Moravy připomínáme jen, že podle popravčích zápisů jihlavských bylo někdy před r. 1417 chystáno loupežné přepadení Trutnova.¹⁰⁸⁾

Úzkou souvislost s jihozápadní Moravou a jižními Čechami měly poměry v přilehlých oblastech Rakous. Převážně dílem moravské a české šlechty bylo dočasné obsazení měst Laa (Lávy), Marcheggu, Drosendorfu (Drozdovice) a neustálé ohrožování Freistadtu (Cáhlav) a dalších míst. Tyto události se však odehrávaly především v prvním desetiletí 15. stol. a nejednou byly i plodem domácí války, do které se zaplétala moravská a česká šlechta v poměru víceméně žoldnéřském.¹⁰⁹⁾ Nicméně určitým způsobem doznívají i v popravčích zápisech jihlavských, zejména v podobě tzv. rejs.

Ve srovnání s městy téměř chybějí v popravčích zápisech jihlavských zprávy o útocích na c í r k e v n í i n s t i t u c e. Z jiných pramenů je známo, že r. 1415 přepadli Jan Městecký z Opočna a Ota ml. z Bergova klášter opatovický, krutým způsobem umučili opata a mnichy vyhnali.¹¹⁰⁾ V popravčích zápisech jihlavských

100) Č. 20, pozn. 10) - 11), 12) - 14). BDJM, s. 102.

101) J. Pekař, Žižka 2, s. 221, pozn. 7).

102) Tamtéž, s. 40 a 222 - 224. Postavení Č. Budějovic, zejména ve vlastním revolučním období, věnoval řadu prací Z. Šimeček.

103) J. Pekař, Žižka 2, s. 38.

104) Tamtéž 2, s. 27.

105) Č. 27, pozn. 3) - 8). Srov. J. Pekař, Žižka 2, s. 36 a 219, pozn. 5).

106) BDZM, s. 85.

107) Zejména I. Hlaváček, Nejstarší kniha města Českých Budějovic, s. 22 - 25; Z. Šimeček, Lapkovské bratrstvo Václava Hrona na Prachaticku, s. 27 - 30.

108) Č. 1, pozn. 17).

jsou jen náznaky činů směřujících proti klášteru vilémovskému a zmínky o oloupení některých dalších členů církevních institucí.¹¹¹⁾ Naopak, výpověďmi je doloženo, že Janáčovo tovaryšstvo, které patřilo mezi krajní družiny lapkovské, mělo stav v malém klášteře sv. Klimenta u Osvětiman, v klášteře zábrdovickém a na četných farách.¹¹²⁾

Násilných anebo alespoň neregulérních změn v držení hradů a zejména menších tvrzí se událo v prvních dvou desetiletích 15. stol. bezpočet. Tyto případy zahrnované tehdy do deliktů pychu, příp. výtržnosti, falše a též moci a výboje, jsou nejzřetelněji doloženy v brněnských a olomouckých knihách půhonných. V popravcích zápisech jihlavských jsou přímé zmínky řídké, násilné a neregulérní změny v držení však vyplývají v řadě případů z podrobnějšího rozboru působení jednotlivých bojových a lapkovských družin. Právě násilné zásahy tohoto druhu byly nejednou příčinou záští mezi členy panských a zemanských rodů.

Větší podniky nezářka přesahovaly zemské hranice. Nešlo však o výboje, nýbrž o přepady a rejsy, jež vyrůstaly ze složitých sítí zájmů šlechtických rodů českých, moravských a rakouských, usazených podle zemské hranice, jindy ze zásahů českého krále, moravského markraběte a rakouského vévody, někdy pak odpovídaly i na přímé zavolání z Rakous, odkud naopak nechyběly zásahy na Moravu i do Čech.¹¹³⁾ V Rakousích byly rejsy namířeny na panství lichtněstjenská, na Retz, Laa, Hardegg, na Eggenburg, Freistadt a další již výše zmíněná místa. Loupeže a pustošení tam působilo mnoho škod.¹¹⁴⁾ V pozadí těchto činů, někdy však i zjevně v jejich čele, stáli zejména jevišovičtí Kunštáti, Vilém z Pernštejna, Jan a Mikuláš Sokolové z Lamberka, bitovští Lichtenburkové, Krajířové z Krajku a další páni a zemané po obou stranách moravsko-rakouské hranice.

Rejsy však směřovaly také do dalších zemí. Dovidáme se o výpravě k Bratislavě, kdy bylo uloupeno 20 koní a kožešiny a o dalších výpravách do Uher.¹¹⁵⁾ Také na severu rejsy překračovaly zemské hranice do Slezska a Lužic. Byly namířeny především proti městům a zpravidla byly načasovány k jarmarkům. Popravčí zápisy dokládají výpravy k Hlubčicím a Osoblaze, Vratislavi, Zhořelci a Žitavě.¹¹⁶⁾ Tyto výpravy měly výlučně kořistný ráz. Vyžadovaly nesporně určitou organizaci, nebyly bez významu pro nabývání zkušeností vojenské povahy a tím v určitém smyslu předznamenávaly obdobné podniky velkého rozsahu v revolučním období. Útok na slezský Krzeszów předcházel zničení tamního kláštera za revoluce. Z hlediska právního znamenaly tyto podniky jako vedení soukromých válek proti nepřítelům za hranicemi, spolu s činy, jež je provázely, jen teoreticky delikt ohrožení státu, neboť nebylo moci, jež by je postihovala, a nejednou se dály i s vědomím panovníka. Paradoxně hlavními pachatelé útoků proti feudálnímu státu byli sami feudálové.¹¹⁷⁾

109) K tomu zejména J. Pekař, *Žižka 2*, s. 34 aj. Viz též kap. IV, za pozn. 24), kap. VIII aj.

110) Průběh a pozadí události zevrubně osvětluje výše uvedená studie J. Kalouska, *Záští ve východních Čechách*. Viz též BDVČ, s. 99.

111) Viz. pozn. 16). Dále např. oloupení mnicha, č. 53, pozn. 22).

112) JT, s. 90 - 91 a kap. VII.

113) K tomu zejména J. Pekař, *Žižka 2*, s. 33 - 36.

114) Například č. 13, 18, 48/1 - 3. Srov. též výše o útocích na rakouská města aj.

115) Č. 48/2, za pozn. 41), č. 56, pozn. 3), č. 57, pozn. 7).

116) Č. 10, pozn. 63) - 64), č. 56, pozn. 20), č. 19, pozn. 6), č. 3, pozn. 9).

117) Srov. K. Malý, *K českému trestnímu právu*, s. 9 - 11 a 60 - 65.

Při pokusu o z o b e c n ě n í j e v ů, které jsou zaznamenány v popravčích zápisech jihlavských, je nutno opětovně připomenout, že podle povahy pramene zachycují jen omezenou oblast a že jde jen o výběr jevů z mnohem členitější skutečnosti za určitým účelem.¹¹⁸⁾

Z hlediska soudobého státu a práva je třeba především položit otázku, zdali a do jaké míry činy zachycené v zápisech p ř e k r a č u j í o b v y k l o u m í r u, b ě ř e m e - l i z a z á k l a d k e s r o v n á n í k o n s o l i d o v a n ý č e s k ý f e u d á l n í s t á t 2. p o l. 14. s t o l. Chybějí však prameny, jež by umožnily srovnání co do druhů i kvantity činů, s částečnou výjimkou pŕuhonných knih moravských. Podle nich sice na Moravě jen v prvním desetiletí 15. stol. v některých letech soudy nešly, ale podle vlekových se případů a opakovaných násilných činů je zřejmé, že také ve druhém desetiletí chyběla účinná výkonná moc, která by právu zjednávala průchod. Činy zachycené v popravčích zápisech jihlavských ilustrují tento stav a skýtají konkrétnější představu, jakým způsobem bojové družiny soudobý právní řád narušovaly. Ač skutečnost nelze vyjádřit kvantitativně, je zřejmé, že míra činů přesahovala obvyklou úroveň, že veřejná bezpečnost a soudobý právní řád byly silně ořeseny a že tím bylo narušováno působení státního aparátu. K tomuto obecnému závěru je třeba položit několik dalších otázek, jež mohou soudobý stav osvětlit konkrétněji.

Ptáme-li se nejprve p o b e c n ě p o v a z e n á s í l í, pak podle činů v popravčích zápisech jihlavských bylo především prostředkem k přemožení obětí, aby jim mohla být odňata k o ř í s t. Násilí tedy nebylo samoučelné a zpravidla ho nebylo užíváno nadbytečně. Je samozřejmé, že docházelo i ke krajním výstřelkům, které končily smrtí obětí. Většinou však lze i tyto případy charakterizovat jako zabití. Jen u jihlavského kupce Heschela a snad v několika dalších případech šlo o předm připravenou vraždu, u některých bezohledných lapků pak o ničení a zabíjení z nejnižších pohnutek. Je také samozřejmé, že ani tam, kde nebyl úmysl ublížit, nebylo s oběti jednáno v rukavičkách, zejména pokud byly ozbrojeny - což bylo u kupeckých konvojů pravidlem - a postavily se na odpor.

Poněkud jinak než u těchto činů tomu bylo u bojových z á š t í a d r o b n ě v á l k y, které přes násilný ráz se udržovaly v mezích soudobých právních a vojenských zásad.¹¹⁹⁾ Probíhaly podle určitých zvyklostí, které jim propůjčovaly regulérnost. Mohly končit buď porážkou a pokutou nebo smírem nebo milostí panovníkovou a slibem účastníka záští, že budoucně upustí od násilného vymáhání nároků. Sem patřily boje obou moravských markrabat do r. 1405. Ve druhém desetiletí 15. stol., zachyceném v popravčích zápisech jihlavských, boje této povahy doznávaly jednak akcemi jednotlivců anebo bojovými rejsami většího dosahu, které směřovaly do Rakous, výjimečně i do jiných zemí a měly buď jednostranné kořistné cíle moravských a českých pánů, kteří je organizovali, anebo byly součástí drobné války rakouské, odkud nejednou ta či ona strana si zvala ku pomoci ozbrojené skupiny z českých zemí. Patří sem dále záští mezi členy šlechtických rodů a konečně i pokusy o obsazení měst, hradů a tvrzí. Také u akcí tohoto druhu byl překonán vrchol již v prvním desetiletí 15. stol., ale obdobné činy doznávaly i ve druhém desetiletí.

118) Srov. úvod edice I - III.

119) O formálních náležitostech srov. Z. Winter, Kulturní obraz 2, s. 168 - 169; V. Urfus, "Zášť" v Čechách, s. 95 - 97. Viz též pozn. 3).

Je přirozené, že tyto podle dobového právního nazírání regulérní akce byly považeny loupežemi a jinými činy, které se postiženým jevily jako porušení právního řádu. Za bojů moravských markrabat i později pak příslušníci bojujících stran sahali i k svémocným kořistným akcím. Tím přecházíme k otázce, zdali je možno odlišit zločinnou činnost od záští a drobné války, tolerovaných dobovým právním nazíráním.¹²⁰⁾ Převážnou část činnosti, kterou jsme se zde pokoušeli analyzovat, je možno nazvat lapkováním, ať již byla provozována skupinou kteréhokoli typu, od lapkovských družin až po hradní posádky. Nicméně i u této zločinné kořistné činnosti je třeba brát v úvahu, že pro mnohé šlechtice, kteří ji podněcovali nebo kryli, bítovské Lichtenburky, jevišovické i další Kunštáty, pro Krajíře, Valdštejny a Pernštejny i další příslušníky panských a zemanských rodů, bylo působení tohoto druhu považováno vedle válčení za samozřejmou součást života, za jakýsi šlechtický sport, který se tím dostává do konfliktu se soudobým právním řádem, ale jehož excesy je možno celkem snadno napravit šlechtickým slovem. V řadě případů také loupežné přepadení nebo jiný násilný čin zachycený v popravčích zápisech se osvětlí jiným pramenem jako součást drobné války nebo záští.¹²¹⁾ Při mechanickém kvantitativním vyjádření případů zachycených popravčími zápisy velkou měrou převažují činy povahy zločinné. Naproti tomu záští a bojové akce jsou méně početné, ale měly větší rozsah, působily větší škody a postihovaly větší okruh obyvatelstva, zejména z nižších vrstev.¹²²⁾ Na tomto poměru se mnoho nezmění, ani když užijeme přísnějších kritických měřítek při zkoumání jednotlivých činů, zejména poznáním charakteru skupiny, která čin způsobila, nebo poznáním dalších souvislostí.¹²³⁾ Je třeba dodat, že násilných činů, které překračovaly hranici dobového práva, se dopouštěly i skupiny, které možno počítat po výtce k protorevolučním, což platí zejména o skupině kamenické, jejíž cesta vedla na Tábor.¹²⁴⁾ Úhrnem je možno říci, že pro stav společnosti, státu a práva je důležitější než hranice mezi zločinnou činností a tolerovanými činy celková míra činů a jejich dosah sociální a hospodářský.

Dostáváme se tím k otázce, proti komu byly v jádře zaměřeny činy zachycené v popravčích zápisech. Máme-li na mysli jejich úhrn, pak odpověď zní, že převážnou měrou mířily tam, kde kynula naděje na kořist či přesněji na lup, nebo kde bylo užito násilí při uplatňování majetkových nároků. Obětí byli především měšťané, mezi nimi pak zvláště kupci vезoucí zboží. Obdobný hospodářskomocenský cíl sledovaly i přepady měst. Ale útočníci se nevyhýbali ani šlechtě, od osamělých cestujících rytířů přes ty, kteří měli být pro osobní mstu vyhledávání a pronásledování až k smrti - jako Blud z Kralic - až po služebníky královny. Sem patřily i přepady tvrzí a hradů. Mezi oběťmi byly i duchovní osoby, opětovně tam, kde bylo co uloupit. Z předchozího vyplývá snad dostatečně, v jak relativně nízkém poměru byly činy namířené proti duchovním osobám a církevním institucím k celkovému úhrnu této činnosti. Je proto třeba odmítnout zveličování tohoto podílu, jak je příznačné pro některé katolické historiky

120) Srov. J. Macek, Tábor I, s. 311 - 312; týž, O třídním boji za feudalismu, s. 294 - 295. Jeho striktní oddělování činů regulérních od zločinů je ovšem neudržitelné.

121) Jako příklad viz události zmíněné v pozn. 62). Viz též o druzích družin a skupin v kap. III.

122) K počtu a druhům případů viz mapku - přílohu 3.

123) Viz kap. III a následující.

124) Viz studii K počátkům Tábora.

na straně jedné a pro jednostranné práce promítající útoky na církve z revolučního období v nepřiměřené míře do období předrevolučního na straně druhé. Oloupení, znásilnění a ničení neušli ani p o d d a n í, pokud bylo možno něco ukořistit nebo pokud jejich škodou mohl být postižen i jejich pán. Proto zde naopak nelze připustit idealizaci činnosti družin ve smyslu sociálním. Byla namířena stejně proti bohatým jako méně zámožným a nešetřila ani chudých. Na tom nic nemění skutečnost, že skupiny měly své spojence převážně z vrstvy poddanské - krčmáře, mlynáře, jiné osoby poskytující přístřeší a potravu, překupníky a zvědy - a že spolupráce s tímto zázemím v určitých krajích přispívala k vytváření některých stránek pozdější revoluční vojenské taktiky.

X. Bojové družiny a vojenství

Námezdníci v bojových družinách a žoldněři. Odras tohoto stavu v jihlavských popravčích zápisech. Hradní posádky, bojové družiny a zemská hotovost. Žoldněřské posádky ve městech. Obživa žoldněřů za míru v družinách. Vojenská organizace družin. Spojitosti se soudobou a husitskou vojenskou organizací.

Postižení spojitosti mezi námezdníky v bojových družinách a žoldněři verbovanými do oddílů soudobých armád náleží mezi starší poznatky o poměrech v desetiletích před husitskou revolucí. V posledním období byly tyto poznatky rozšířeny a kriticky prohloubeny, takže o účasti žoldněřů v různých bojových seskupeních i podílu na jejich činnosti v českých zemích máme přesnější obraz. K hlavním výsledkům patří díky nově užitým pramenům znalost většího počtu žoldněřů i jejich velitelů, zjištění, že za hranicemi se neúčastnili bojů jen na straně polského krále, ale též německého řádu, a že účast měla několik časových vln.¹⁾ Kromě války na Baltu se již předtím účastnily družiny z českých zemí námezdně bojů mezi rakouskými vévody. Bojové družiny je třeba si též představit za jmény šlechtických přívrženců členů lucemburského rodu za jejich vzájemných bojů, což lze zřetelně doložit zejména u markrabat Prokopa a Jošta. Vojenskou sílu představovaly i družiny těch pánů, kteří - jak se zdá - je dokázali uživit bez loupežného kořistění. Takovou družinu můžeme jen předpokládat například u pana Lacka z Kravař. Zároveň se objevily také práce o domácím vojenství, zejména městském, což se týká zvláště Znojma,²⁾ Jihlavy³⁾ a Stříbra.⁴⁾

Protějškem těchto prací je analýza jihlavských popravčích zápisů, která přinesla kromě jiného i závažné poznatky k oblasti vojenské.⁵⁾ Byla identifikována vrstva profesionálních námezdníků, kteří za války se dávali najímat jako regulérní žoldněři, kdežto za dob relativního míru ve stejné námezdním poměru působili v hradních posádkách, ale i méně regulérně jako členové družin a skupinek povýtce kořistných. Při najímání žoldněřů za války Polska s řádem německých rytířů zjišťujeme na obou stranách jména známá z jihlavských zápisů i z popravčí knihy rožmberské.⁶⁾ I když počet identifikovaných žoldněřů a členů bojových družin v této válce není velký, můžeme jej bez větších rozpaků rozšířit na většinu námezdníků vyskytujících se pravidelněji v jihlavských zápisech.

Počty členů družin a opakující se jména poskytují určitou možnost reálnějšího odhadu soudobých vojenských sil. Z hradních posádek šlechtických

1) K prvním patří práce Hugo Tomana O dobrodružstvích a válečných jízdách Jana Žižky před vypuknutím bouří husitských, týkající se účasti Jana Žižky, Anděla z Ronovce a dalších ve válce mezi Polskem a řádem německých rytířů. Kritičtěji se zabýval těmito otázkami J. Pekař, Žižka 3, s. 3 - 4; 4, s. 3 - 4 a F. Šmahel, Jan Žižka, s. 32 - 38. Kromě prací kriticky revidujících rozsah a stranické rozložení české účasti v Polsku o žoldněřích zejména V. Štěpán, Nové materiály k vývoji česko-polských vztahů a týž, Účast žoldněřů z českých zemí, s. 6 a passim.

2) J. Durdík, Znojemské puškařství.

3) F. Hoffmann, Jihlava v husitské revoluci, s. 153 - 161 a 162 - 167 a týž, Jihlavská pevnost.

4) R. Nový, Stříbrské vojenství.

5) Stručně shrnuto BDVC, s. 79 - 80.

6) Viz pozn. 1), naposledy zejména V. Štěpán, Účast žoldněřů.

pánů se vlastně především formovala zemská hotovost. Postupně bude možné dojít k přesnějšímu číselnému odhadu této hotovosti. Zcela výjimečná a dobou podmíněná byla kamenická družina s počtem přes 100 lidí. Velké družiny měly 50 - 80 lidí, průměr stálých hradních posádek byl však spíše 20 - 30 lidí. V dobách potřeby se počet zvyšoval přibíráním námezdníků a některých poddaných ze vsí.⁷⁾ Na druhé straně se ovšem všichni vojenských podniků neúčastnili.

Ve srovnání s těmito šlechtickými bojovými družinami byly možnosti uplatnění žoldnéřů v městech zřejmě skromné. Ohrožené Stříbro si mohlo dovolit - s podporou krále - asi 5 - 6 žoldnéřů.⁸⁾ Ani velké královské město jako České Budějovice nemohlo platit větší žoldnéřskou posádku.⁹⁾ V moravských královských městech byly posádky početnější jen tehdy, když je mohl financovat panovník.¹⁰⁾ Souvislost žoldnéřů v městských posádkách se členy šlechtických bojových družin zatím nebyla zjištěna, i když ji alespoň v některých případech můžeme pokládat za pravděpodobnou.

Přes uvedené dílčí číselné údaje dosud nejsou předpoklady k tomu, abychom dospěli k určitějším úhrnným počtům rezervních bojových sil v českých zemích. Zdá se však, že odhady počtů účastníků i velkých vojenských podniků bude třeba dále redukovat. Tolik je jisté, že bojové družiny i drobnější skupiny poskytovaly možnost obživy této rezervě vojenských sil a že šlechtičtí páni zřejmě většinou neměli jinou možnost uživit své bojové síly než kořistným i akcemi.

Střední a větší družiny prozrazují již určitou vyzkoušenou organizací strukturu: pán, vůdce - hejtman, "poddůstojníci" z řad nižší šlechty, prostí členové, z nichž někteří však měli své střelce nebo pacholky. Někteří členové s pomocníky přitom bydlili jako poddaní ve vsích hradního pána a představovali tak určité zázemí bojového útvaru, které se podle potřeby v různém rozsahu mobilizovalo. Družiny, jimž chyběla stálejší pevná opora na šlechtickém hradě, si vytvářely početnější stavy a podporu poddaných ve vsích i dalších osob z měst, zejména zvěďů a překupníků.¹¹⁾

Vedle těchto znaků povahy statické přicházejí v jihlavských zápisech některé náznaky charakteristických rysů povahy dynamické, které se projevovaly v činnosti bojových družin i dalších skupin. Zřejmě existovala určitá informační síť, vytvářená stavy a "zrádci" - zvědy, která umožňovala rychlé předávání zpráv, výzev a příkazů, zřejmě prostřednictvím posílů na koních. S tím souvisela i pohotovost, pohyblivost a možnost rychlého shromáždění sil i z většího území během několika dnů. K tomu patřilo i seskupování a přeskupování sil, často z několika družin, podle dorozumění jejich pánů, podle potřeb a konkrétně připravovaných podniků. Tak vznikaly rychlé úderné jednotky o síle několika mužů nebo i několika desítek lidí. Terénem vodili tyto skupiny lidé znalí kraje - vodiči nebo vůdci ve druhém smyslu slova. K loupežným přepadům byla volena místa v příhodném terénu. Ve všech těchto jevech můžeme spatřovat prvky určité vo-

7) Viz výše kap. III o skladbě bojových družin.

8) R. Nový, Stříbrské vojenství, s. 439 a 441.

9) V r. 1413 tam bylo jen 6 žoldnéřů. Tamtéž s. 441. Počet žoldnéřů narůstal teprve za revoluce, kdy posádky financovali panovníci.

10) F. Hoffmann, Jihlava v husitské revoluci, s. 155 - 161.

11) Viz kap. VII.

jenské taktiky. Zároveň však několik zpráv potvrzuje, že některé městské kupecké transporty takovýmto přepadům odolaly. Z toho je zřejmé, že i ve městech existoval určitý vojenský potenciál související s městskou vojenskou hotovostí. Závěrečnou fází podniků bojových družin bylo dělení kořisti, při kterém se dostávalo i na jejich pány.¹²⁾

Některé z uvedených znaků souvisely se starší a souborou organizací vojenství, jiné zřetelně předznamenávaly organizaci vojenských sil z husitské revoluce. Zejména u Janáčova tovaryšstva byly některé prvky vyhraněnější a celková organizace zřejmě strukturovanější, schopná zvládat náročnější úkoly než tomu bylo u družin hradních. Lze si dobře představit, že u družin, kde se neprojevil vliv husitských idejí nebo které vlivem svých pánů se dostaly do tábora protihusitského, se působení v revolučním období v podstatě neodlišovalo od let předrevolučních. Svědčí o tom nejen působení družiny valdštejnské na novém hradě Brtnici, ale totéž lze asi předpokládat u družiny Viléma z Pernštejna, Haška z Valdštejna, snad i v jihlavských zápisech nedoložené družiny Hynka Krušiny z Lichtenburka a dalších.¹³⁾ Nicméně stejně jako bylo možné v třísti drobných a nejednou zdánlivě chaotických zpráv postihnout jednotlivé pevnější bojové družiny a další skupiny, tak i za jednotlivými podniky těchto družin a skupin probleskují určité cíle strategické, máme-li na mysli trvalejší zaměření činnosti ve směru územním nebo hospodářskosociálním a politickém. Je třeba si uvědomit, že činy šlechtických pánů umožňovala jejich vojenská moc, spočívající v bojových družinách. Změna v postojích pánů znamenala i změnu v rozložení vojenských sil. Revoluční období dodalo dějům určitější obrysy, ale v některých ohledech se ve srovnání s obdobím předrevolučním mnoho nezměnilo, a to nejen z pohledu sil revoluci nepřátelských.¹⁴⁾

12) Viz kap. IV. a IX.

13) Viz zejména kap. IV.

14) Srov. J. Durdík, Husitské vojenství, *passim*; Vojenské dějiny Československa I, zejména o složení a organizaci vojska, s. 111 - 121, o organizaci husitského vojenství, s. 216 - 222. Převážně o porevolučním období srov. H. D. Heimann, O "zahraniční politice" v době "české anarchie"; M. Moravec, Bratřici - slavní bojovníci 15. století.

XI. Hospodářské důsledky činnosti bojových družin

Přepady na silnicích. Přepady transportů na jarmarky. Postižené oblasti a intenzita činnosti. Škody obchodu, důsledky pro výrobu. Škody poddaných na venkově. Celkové důsledky.

Kromě právního řádu, veřejné bezpečnosti a celkového hlubšího vyšínutí života z ustálených řádů ovlivňovala drobná válka a činnost bojových družin a dalších skupin zejména hospodářství.¹⁾ Nešlo již jen o celkovou nejistotu, nýbrž o přímé zásahy, jež přiváděly na mizinu kupce, ztěžovaly obchodní styky, v důsledcích těžce narušovaly i výrobu a celkový chod hospodářství.

Střediska výroby ve městech chránily pevné hradby. Činnost bojových družin a dalších skupin se zaměřovala na zranitelná místa hospodářského systému, což byly zejména obchodní spoje. Dosah těchto útoků prozrazuje zejména přehled ohrožovaných silnic, jarmarků a ukořistěného zboží.

Do přehledu silnic, na nichž se udály loupežné přepady, byly zahrnuty jen výslovně zmíněné případy se zmínkami o silnicích. Přehled by bylo možné rozšířit o další činy, jež se udály na určitých místech, jež ležela rovněž na cestách.²⁾ Vyznání poukazují obecně na silnice kolem Jihlavy, Brna, Moravských Budějovic, Znojma, Ivančic a Kounic. Další vypovídají o silnici Brno - Olomouc, o vláráské silnici z Brna do Trnavy i jiných. I když zčásti šlo o jednotlivé případy a o přepady s časovými mezerami, je zřejmé, že zejména na jižní a západní Moravě byla síť silnic a cest nebezpečně narušena. Kupecké transporty potřebovaly ozbrojený doprovod, spojovaly se do jakýchsi konvojů, ale ani to jim nezaručovalo úplnou bezpečnost, nehledíc k tomu, že se tím zvyšovaly dopravní náklady.³⁾ Ani glejty - které jinak byly vydávány i pro práci na vinohradech - vždy nepomáhaly.⁴⁾

Tento neutěšený obraz doplňují zprávy o přepadech u příležitosti jarmarků.⁵⁾ Na trhy směřovaly kupecké vozy s největšími náklady a proto také mohly být nejvíce kořistí. Víme již, že o datech jarmarků i četných transportech byly družiny dobře zpraveny včasnými zprávami zvědů a "zrádců". Útoky byly nejvíce zaměřeny na jarmarky brněnské. Ještě přesvědčivější doklady o tom, co znamenala činnost družin pro obchod a hospodářství, poskytuje prostorové vyjádření činnosti, četnost přepadů, rozbor druhů trestních činů a kořistí.⁶⁾

Ochromení cest v oblasti jižní a jihozápadní Moravy, nejistota v dalších oblastech, ztížení hospodářských styků, zruinování některých kupců, obchod kradeným zbožím, to vše působilo velmi nepříznivě na celkovou hospodářskou situaci v zemi. Ztěžovalo to zejména život měst, jež byla odkázána nejen na místní spotřebu, nýbrž také na obchod vyšších stupňů. K nim

1) K hospodářským poměrům před husitskou revolucí srov. zejména souhrnné práce uvedené v edici, kap. II, pozn. 1). O hospodářských důsledcích působení družin byly četné zmínky již v předchozích kapitolách.

2) Mapa v příloze 3.

3) O tom například J. Macek, Tábor I, s. 209; F. Hoffmann, České město ve středověku, s. 198. Viz též výše o úspěšné obraně kupců v kap. IX a X.

4) J. Pekař, Žižka 2, s. 35.

5) Viz rejstřík edice - jarmark.

6) Kapitola IX a příloha 3.

patřila zejména Jihlava, Brno, Olomouc, Znojmo a samozřejmě i četná města v Čechách, podle důsledků zvláště Jindřichův Hradec, Hradec Králové, Chrudim, Heřmanův Městec a další města v jihovýchodních a severovýchodních Čechách.

To vše byly však jen bezprostředně zjevné důsledky dění zachyceného jihlavskými popravčími zápisy. Neméně důsažné byly i další jevy, které se v zápisech objevují jen letmo nebo náznakem, ale které nezbytně z toho, co je známo, vyplývají. Jakýkoli otřes v hospodářství nezůstává izolován, nýbrž šíří se dále v hospodářství i v jiných oblastech. Ohrožování obchodu a olupování kupců nemohlo zůstat bez následků i pro řemeslnou výrobu. Kupci se zadržovali - zdá se, že došlo i ke zhroucení velkého obchodního domu v Jihlavě⁷⁾ - což mělo nepochybně nepříznivé následky i pro jejich řemeslnické dodavatele.

Vedle měst nesl drobnou válku a celkový rozklad snad nejtíže venkovský poddaný lid. Ukázalo se, že četní poddaní byli v dobrovolném či nuceném spojení s družinami či lapky nebo museli podporovat družiny podle pokynů svých šlechtických pánů, například na statcích pana Viléma z Pernštejna nebo pana Zdeňka Brtnického z Valdštejna. Rozhodně však většina venkovského lidu poměry doby více trpěla než získávala. I z jihlavských zápisů je doloženo dosti zpráv o obětech z řad poddaných.⁸⁾ Vedle záhuby vsi Pohoří přispěla činnost bojových družin zřejmě i k zániku dalších vesnic.⁹⁾ Poddané také nejtíže postihovaly záhuby ohněm doložené na Žacléřsku i jinde.¹⁰⁾ Ještě názorněji jsou tyto jevy zachyceny v některých zápisech knih půhoných, kde však většinou šlo o důsledky sporů mezi příslušníky vyšší a nižší šlechty, i o projevy panské zvůle.¹¹⁾ Tyto základy kromě škod hospodářských měly nepochybně i značné důsledky sociální. Lidé opouštěli vypálená hospodářství a zpustlé vsi a uchýlovali se tam, kam mohli. Pokud nedostali příležitost ve městech, přicházeli i do bojových družin a dalších skupin. Pohyb obyvatelstva, který samozřejmě strhoval i obyvatelstvo městské, nabýval na rozsahu i síle. Nejvýraznější příklad poskytuje družina kamenická v Čechách, jejíž cesta směřovala posléze na Tábor.

I když bojové a další skupiny působily ve středověku v té či oné míře takřka neustále, je zřejmé, že v desetiletích před husitskou revolucí jejich činnost podlamovala hospodářský život českých zemí a přinášela další nepříznivé důsledky zvýšenou měrou.

7) Podle zápisu č. 21 byl oloupen Adam, zřejmě jihlavský kupec. V jihlavské městské knize III. je obsáhlý seznam dluhů Hensela Adamova z r. 1419, ff. 39va - 40va. Z toho usoudil Em. Schwab, Iglau, s. 31, na pád obchodního domu Adamů. Jejich potíže měly starší kořeny, jak svědčí zápis tamtéž, fol. 29r, z r. 1414, o dlužích do Lehnice. Je pravděpodobné, že na těchto potížích měly i dříve podíl ztráty způsobené loupežemi na obchodních cestách. V r. 1419 zemřel, zřejmě náhle, ve Znojmě další jihlavský přední kupec Ondřej z Jemnice (Andreas Jempniczer), který se rovněž zadlužil. F. Hoffmann, Jihlava v husitské revoluci, s. 76 - 77 a 82.

8) Viz výše kap. IX, u pozn. 78) - 87).

9) V rejstříku edice jsou uvedeny v hesle vsi zaniklé početné vsi, ale pouze u některých zánik mohl souviset s událostmi a ději zachycenými v jihlavských zápisech.

10) Viz výše kap. IX, u pozn. 88) - 91).

11) LC II a III.

XII. Doba a jihlavské popravčí zápisy

Hlavní otázky období před husitskou revolucí a výpovědní možnosti jihlavských zápisů. Kontinuita a diskontinuita v předrevolučním a revolučním období. Násilí předrevoluční a revoluční. Vojenské zkušenosti a organizace. Kontinuita a diskontinuita vojensko-politických seskupení na Moravě. Šlechta a města, celková povaha zápasu. Šlechta, města, poddaní a feudální společnost. Ideologická stránka zápasů. Orebské bratrstvo. Vztah husitských bratrstev, městských středisek a bojových družin. Převaha diskontinuity, proměnlivosti nad trváním. Sousední země, zejména rakouské. Role osobnosti panovníka. Pozdní středověk. Doba předrevoluční a husitská revoluce.

Hlavní společenský proces doby, do které náleží I. soubor jihlavských popravčích zápisů z r. 1419, směřoval k omezení panovnické moci a k vytváření stavovského státu s rozhodujícím postavením šlechty.¹⁾ S tím se prolínalo zrání revoluce, která měla vést k obnově církve, ale zahrnovala zároveň široké spektrum otázek od sféry hospodářské až po kulturní.²⁾ Je přirozené, že jihlavské popravčí zápisy neposkytují pramenný základ ke studiu ani všech hlavních proměn společnosti. K celkovému obrazu by bylo třeba využít nejen dalších obdobných pramenů - popravčí knihy rožmberské, dalších menších souborů psaneckých a popravčích zápisů, půhonných knih - ale také pramenů jiných druhů.³⁾ Viděli jsme však, že přes přirozené omezení výpovědní schopnosti se v jihlavských zápisech obrazí alespoň dílčím způsobem některé stránky společenského dění. Předchozí kapitoly diplomaticko-právním rozbořem pramene, analýzou vzniku, povahy a funkce zápisů, jakož i vztahů k příbuzným pramenům, teprve otevřely cestu k historiografickému vytěžení obsahu zápisů. Další kapitoly shrnuly výsledky průpravných prací, jež objasnily povahu, skladbu a působení bojových družin a dalších skupin a naznačily i důsledky jejich činnosti ve sféře vojenské, sociální a hospodářské.

Ve starší literatuře, jak jsme výše připomněli, vystupovala v různých podobách otázka souvislosti či diskontinuity některých stránek předrevolučního období sléty husitské revoluce. V této otázce je zároveň uložen problém některých kořenů husitské revoluce, jež se utvářely odlišně na Moravě a v Čechách. Otázku kontinuity přitom nelze zužovat na sledování zejména příslušníků šlechty v různých seskupeních k určitým časovým mezníkům.

Předrevoluční násilí, jemuž věnovala starší literatura značnou pozornost, mělo podle jihlavských zápisů širokou škálu podob. Druhé desetiletí 15. stol., kam převážná část zápisů náleží, mělo na českomoravském pomezí již poněkud jiný ráz než konec 14. a počátek 15. století, kdy Hynek Suchý Čert se stal symbolem nejen rozkladu právního řádu, ale také přímo bezúčelné ničivé a zvrhlé

1) Viz kap. IV u pozn. 37). Kromě citovaných všeobecných prací, studií J. Války srov. K. Bosl, Böhmen als Paradiesfeld ständischer Repräsentation vom 14. bis 17. Jahrhundert, F. Šmahel, Obrysy českého stavovství, J. Kejř, Anfänge der ständischen Verfassung in Böhmen.

2) Práce, na něž bylo odkázáno v předchozí poznámce a četné další, zejména J. Války. Viz též Morava před husitskou revolucí, s. 105 - 111.

3) Viz výše kap. I.

krutosti, vyběhající se na obětech lhostejno které společenské vrstvy. Násilné činy již převážně nebyly samoučelné, nýbrž sloužily k získávání kořisti, i když případy svévolné krutosti zcela nepřestaly. Násilí obecně nerozlišovalo oběti podle sociálního postavení, takže postihovalo i poddané. I když se projevují náznaky určitého zmírnění, frekvenci jednotlivých druhů násilných činů a tím spíše úhm násilí nelze přirozeně určitěji číselně vyjádřit. R e v o l u č n í v á l k y dodávaly potom násilí jakýsi právní plášť, ale násilí v dobovém pojetí regulérních vojenských útvarů i spontánní revoluční násilí se svými důsledky z hlediska postihovaného obyvatelstva, hlavně venkovského a městského, lišilo od předrevolučního období snad jen tím, že se z n á s o b i l o.⁴⁾

Určité prvky vojenské organizace bojových družin jim vtiskovaly vojenské zkušenosti příslušníků šlechty i profesionálních námezdníků. Tyto zkušenosti i praktická činnost bojových družin zřejmě ovlivnily vojenskou taktiku revolučních, ale i protirevolučních útvarů, u nichž se ovšem vojenskou postupy zdokonalily.⁵⁾ Určité souvislosti období předrevolučního a revolučního jsou tu zřejmé.

Starší práce, od Tomana po Urbánka, věnovaly hlavní pozornost s o c i á l n í s t r á n c e k o n t i n u i t y, zejména postavení š l e c h t y. Z hlediska jihlavských popravčích zápisů se ukazují určité prvky trvající, jiné jako proměnlivé. Vcelku kontinuita seskupení na Moravě, od tábora Prokopova a souborů jmen v papežských bulách na přelomu století přes stížné listy r. 1415 až po počátek revoluce v r. 1419 a její průběh se jeví v obecnější míře jako neprokazatelná. U mnoha šlechtických jednotlivců zjišťujeme značné faktické výkyvy od důslednější linie, a totéž zřejmě platí o jejich bojových družinách.⁶⁾

Činnost bojových družin i dalších skupin byla zaměřena jednoznačně n a z í s k á v á n í k o ř i s t i a jen výjimečně se uplatňovaly ohledy sociální nebo ideové.⁷⁾ Z tříště početných násilných činů vystupuje přesvědčivě faktické zaměření proti městům. Činy bojových družin zrcadlily zápas mezi městy a šlechtou, který byl téměř obecně jejich společným jmenovatelem.⁸⁾ Dosavadní historiografie význam tohoto zápasu nedoceňovala. Dvojí příčina vedla k trvalému akcentování role poddaného lidu a omezování vlivu měst v předhusitském i husitském období. Roli lidu vyzdvihovalo národní obrození, které v něm spatřovalo uchovatele národní identity a jeho roli promítalo i do starších dějinných období. Tento pohled pomáhala a dosud pomáhá udržovat i krásná literatura. Vůdčí roli lidu utvrzovala fetišizujícím způsobem marxistická historiografie, která nadto spatřovala v antagonismu šlechtických vrchností - včetně církve - a poddaného lidu hlavní společenský protiklad, při čemž města jako domnělý cizí prvek umělé konstrukce feudalismu byla zatlačována do pozadí.

4) O povaze násilí viz stejnojmennou studii a kap. IX.

5) Viz kap. X.

6) K moravské šlechtě zejména řada studií J. Války. Viz též Morava před husitskou revolucí, s. 61 - 71, kde jsou uvedeny i práce o české šlechtě.

7) Závěr kap. IX.

8) Viz kap. IX o útocích na jednotlivá města a o dalších činech namířených proti nim i jejich obyvatelům. Viz též F. Hoffmann, České město ve středověku, s. 302 - 309; S. Kršáková, Obrana královských měst a zemské škůdcovství na přelomu 14. a 15. století (Čechy); O. Brunner, "Bürgertum" und "Feudalwelt" in der europäischen Sozialgeschichte.

Zápas mezi městy a šlechtou měl nepochybně kořeny v první řadě ekonomické, v druhé pak politické a mocenské. Zadlužení šlechty u měst je zatím možné doložit spíše četnými příklady než určením celkové povahy tohoto zadlužování. Městské knihy jihlavské i jiné prameny dokládají, že šlechta byla vůči městům výhradně v postavení dlužníka.⁹⁾ Obdobně tomu bylo u Brna, Znojma a dalších měst, i když pronikání měšťanů jako držitelů vsí na venkov se v posledních desetiletích před husitskou revolucí zarazilo, jak ukázalo zkoumání venkovských statků brněnských a pražských.¹⁰⁾ Vedle stránky ekonomické pociťovala šlechta nepříjemně i skutečnost, že v době, kdy zemské právo nebylo respektováno, města byla jakýmsi výspasí práva, měla zájem na uchovávaní právního řádu pro poměrně širokou společenskou vrstvu i na obecném míru v zemi a snažila se omezovat libovůli šlechty.

Obrátíme-li se od obecného vztahu hlavních vrstev k jejich složkám, zjistíme, že nepřátelství šlechty vůči městům nebylo namířeno proti nižším vrstvám, nýbrž proti vrstvám nejbohatším a města mocensky ovládajícím, ať již to byl starý kupecký a podnikatelský patriciát či nejbohatší a nejvlivnější řemeslníci. Na straně šlechty pak šlo jednak o rody panské - z nichž do boje proti městům byla zapojena většina - jednak o rody zemanské, kde byla situace složitější.¹¹⁾ Podle dnešních znalostí se dá předpokládat, že i z této mnohem početnější šlechtické vrsty se účastnila boje proti městům většina. Zároveň však z nejrozličnějších motivů - vzájemnými vztahy ekonomickými a sociálními, měšťanským původem, blízkostí k mocným městům a jinými okolnostmi - určitá část drobné šlechty se ocitla v závislosti na městech nebo byla alespoň nucena zachovávat jakousi opatrnou neutralitu. Je jisté, že většina vyvlastněné drobné šlechty se ocitla v ozbrojených družinách, jejichž druhy jsme podle popravčích zápisů popsali. Nejednou je však nalézáme i mezi členy městských žoldnéřských posádek, i když je to doloženo až pro období husitské revoluce. Naopak z měst přicházeli do ozbrojených skupin někteří příslušníci nižších vrstev, méně z řemeslnických než z námezdných, kteří však byli úhrnem zastoupeni v mnohem menším počtu než lidé venkovského původu, postavení převážně poddanského.

Zápas mezi šlechtou a městy neměl pouhý jakýsi nápravný ráz, kde by loupežemi byly vyrovnávány váhy vychýlené ekonomicky ve prospěch měst. Šlechta postihla velmi dobře, že své nevýhodné ekonomické postavení může napravit jen politickým, mocenským a bojovým zásahem, neboť k vlastní intenzivnější hospodářské činnosti dosud nedozrála. Moc tedy měla zvrátit poměr sil narůstající z motivů ekonomických. V tom byla příčina tolika útoků na města. Jevila se sice i snaha dostat do svých rukou města z oslabené moci panovníků, ale pravý kořen věci tkvěl v uvědomělém či polouuvědomělém poznání vlastního vztahu k městům. Kdyby se bylo podařilo šlechtě dostat v té či oné podobě velká královská města do svého područí, změnila by se tato města v poddanská a přebytek jejich hospodářských sil by nezůstávaly v rukou měšťanů, nýbrž odčerpával by je jejich pán. Toto úsilí šlechty nedošlo úspěchu v Čechách, ale uspělo značnou měrou na Mora-

9) Morava před husitskou revolucí, s. 62 a pozn. 97); výše kap. IV.

10) J. Mezník, Venkovské statky brněnských měšťanů ve 14. a 15. století a týž, Venkovské statky pražských měšťanů. Viz též Morava před husitskou revolucí, s. 62.

11) Doklady o tom v rozbořech bojových družin.

vě. Zápas města oslabil, k čemuž přistupovaly i jiné okolnosti, takže jejich ekonomický tlak na šlechtu polevoval. Husitskou revolucí a jejím vyzněním se dostal vztah obou významných společenských činitelů do nových poloh, s četnými rozdíly a proměnami teritoriálními i z hlediska časového.¹²⁾

Střetání mezi šlechtou a královskými městy nelze označit ani jako zápas podle zjednodušujících představ marxistické historiografie o třídním boji a konstrukci feudální společnosti.¹³⁾ Hegemony soupeřících sil byly uznané a v různém slova smyslu vládnoucí společenské vrstvy. Hlavní příčinou uvolnění právních i dalších vazeb soudobého státu byl zápas o stavovské uspořádání s rozhodující hybnou silou šlechty, která se obracela jak proti panovníkovi, tak proti městům. Rozbor činnosti bojových družin prokázal, jakou roli hrály v tomto boji v rukou svých šlechtických pánů. Velká města přes politická a jiná omezení byla neodmyslitelnou a významnou složkou soudobé společnosti. Konflikt šlechty a měst nemířil na základy feudálního zřízení, zejména na feudální pozemkové vlastnictví a instituci poddanství. Šlo spíše o střetání mezi vrstvami, které měly zájem na uchování dosavadního společenského řádu, násobené ještě vnitřními rozbroji mezi oběma hlavními větvemi šlechty, i uvnitř těchto vrstev. Nicméně, přihlédneme-li ke kořenům tohoto konfliktu a k jeho perspektívám, zjišťujeme, že šlechta tu bránila násilnými prostředky nejen rozvíjení progresivních ekonomických prvků představovaných městy, ale i pouhému fungování městského hospodářství ve statickém slova smyslu. Jen z tohoto hlediska lze konfliktu mezi šlechtou a městy přiznat charakter střetání ohrožujícího základy soudobé společnosti a její další vývoj. Základní rozpor mezi feudály - i kdybychom mezi ně zahrnuli také města držící poddanské vesnice - a poddanými se v těchto zápasech neprojevoval. Schematické představy marxistické historiografie o hlavním rozporu feudálů a poddaných, vyplývajícím z vlastnických vztahů k půdě,¹⁴⁾ se ukázaly jako zcela pochybené. Lidové vrstvy - ať již městské či venkovské, poddanské - byly v těchto zápasech a lapkování pouze nástrojem, kterým hýbali představitelé vrstev vládnoucích. Činnost, kterou zachycují popravčí zápisy, nelze tedy - až na výjimky - nazvat zbojnictvím, kterým vyvržení ze společnosti se mstí tím, že berou bohatým, dávají chudým a ohrožují moc vrchnosti. Nicméně okolnost, že více než kdy jindy bylo vytrženo větší množství lidí ze svého postavení v područí městském či venkovském, vytvářela reservoár sil, jež potom v husitské revoluci nebyly již jen objektem, ale v různých podobách i hybným činitelem revolučního dění. V prostých lidech dozrávalo podvědomé přesvědčení, že nejen šlechta má právo užívat síly a násilí k obhajobě svého práva i zájmů za jeho hranicemi, ale že toto právo mají i poddaní tam, kde cítí, poznávají, že není naplňováno právo pozemské a tím méně božské. Spontánně docházeli ke spravedlivé válce, kterou již dávno předtím zdůvodnili antičtí a křesťanští myslitelé. A jako brali právo do svých rukou členové šlechtických bojových družin, začali za revoluce brát právo do svých rukou zástupy věrných božímu zákonu. Násilí jako vcelku běžný prostředek uchování života se proměňovalo působením duchovních vlivů v nástroj boje za uplatnění božího zákona. Nechybějí doklady, že zároveň

12) F. Hoffmann, České město ve středověku, s. 307 - 309.

13) Srov. J. Macek, O třídním boji za feudalismu.

14) Zejména F. Graus, Dějiny venkovského lidu 2, který později od svých tezí odstoupil.

pokračovalo nebo se obnovovalo bezduché brutální násilí motivované vidinou kořisti i násilí pro násilí.

V předrevolučním období se prosazovalo církevní reformní hnutí a počátky husitské ideologie. V jihlavských popravčích zápisech se odrážejí ideologické vlivy spíše výjimečně, u družiny kamenické, jež zřejmě měla podíl na dobytí Sezimova Ústí a jejíž příslušníci v neurčeném počtu došli až na Tábor,¹⁵⁾ na Moravě u družiny budějovicko-hrotovecké Haška z Valdštejna, která zřejmě nebyla bez vlivu či souvislosti s moravským husitským střediskem v Uherském Ostrohu, příp. Nedakonicích.¹⁶⁾ Síly, jež vytvořily ve východních Čechách orebské bratrstvo, sice v jihlavských zápisech nevystupují, ale rozbor východočeských bojových družin do jisté míry přispěl k odhadu jeho skladby. Orebské bratrstvo na rozdíl od Tábora nevytvořilo trvalé sídliště, ale mělo asi povahu trvalejšího vojenského ležení. Byly tam zastoupeny teritoriálně různé skupiny od Podkrkonoší až po Železné hory a Posázaví, případně též Moravu. Tyto skupiny byly zpravidla vedeny pány nebo husitskými hejtmany z drobné šlechty, měly povahu bojových družin známých z jihlavských zápisů a nepochybně tam byli četní poddaní z různých míst, obdobně jako tomu bylo na Táboře. Oreb tedy znamenal lidové revoluční středisko, které bylo zprvu volným sdružením lidových sil a šlechtických bojových družin v čele s Hynkem Krušinou z Lichtenburka a Divišem Bořkem z Miletínka a v různé míře se mohlo opírat o pevné královské město Hradec Králové. Skladba orebského bratrstva se léty proměňovala. Zejména zásluhou Jana Žižky a kněze Ambrože se stalo hlavní a trvalou oporou východočeských husitských sil město Hradec Králové.¹⁷⁾

Na tomto místě budiž dotčena alespoň letmo jedna ze základních otázek, kterou ovšem bude třeba později sledovat v plném rozsahu časovém až po období porevoluční. Jde o povahu hlavních středisek husitského revolučního hnutí, jejich vztah k vedoucím husitským městům a o roli členů panských či vladyckých rodů, které je svazují s obdobím předrevolučním. Tyto relace nabývají téměř povahy rovnic:

Město	Bratrstvo	Pán - vůdce
Sezimovo Ústí	Tábor - táboři	Prokop z Kamenice revoluční správa
Hradec Králové	Oreb - sirotci	Hynek Krušina z Lichtenburka Diviš Bořek z Miletínka Jan Žižka kněz Ambrož
Uherský Ostroh	Nedakonice	Hašek z Valdštejna další páni

Na jiném místě bylo již poukázáno na základní rozdíl mezi českým Sezimovým

15) K počátkům Tábora.

16) Viz výše kap. III u pozn. 20) - 21).

17) BDVČ, s. 101 - 102. K tomu srov. J. Urban, Husitství ve východních Čechách do Žižkova příchodu.

Ústím a Tábořem na straně jedné a moravským Uherským Ostrohem a Nedakonice na straně druhé.¹⁸⁾ Pán kamenické družiny Prokop z Kamenice s touto družinou a dalšími silami dobyl Sezimova Ústí a pomohl vytvořit předpoklady ke vzniku revolučního střediska na Táboře, kde patrně zprvu hrál ještě určitou roli, ale za radikalizace hnutí ustoupil zcela do pozadí. Hašek z Valdštejna jako pán družiny a města Uherského Ostrohu ponechával patrně volný rozvoj radikálnímu husitskému středisku v Nedakonících, jestliže ovšem nebylo v samém Uherském Ostrohu, který střídal po Haškově odchodu pány, včetně přívrženců Zikmundových. Vývoj orebského bratrstva v Hradci Králové byl již připomenut.

V zápisech II. souboru vystupují některé zmínky naznačující oživení husitského střediska v Červeném Městě u Moravských Budějovic, v podobě již zřejmě velmi pokleslé.¹⁹⁾ Přestože bojové družiny zasažené vlivem husitství jsou v úhrnu jihlavských popravčích zápisů nepočtené, týkají se významných středisk husitského hnutí. Připočteme-li k tomu prameny nedoložené, ale v různé míře a směrech předpokladatelnou aktivitu panských družin v revolučním období, je zřejmé, že síly působící v bojových družinách zachycených jihlavskými popravčími zápisy se uplatňovaly i v revolučním období. Nešlo ovšem o kontinuitu všeobecnou a přímou, ale různým způsobem diferencovanou. Poučný je zejména vývoj družiny Hynka Krušiny z Lichtenburka, jejíž pán od radikálních husitských počátků se dostal až na pozici Zikmundovy, při čemž družiny užíval již během revoluce k podnikům povýtce kořistným, zcela po způsobu panských bojových družin předrevolučních.²⁰⁾ Potvrzuje se tím, že činnost bojových družin a jejich šlechtických pánů v předrevolučním období je zásadně nepředurčovala k působení v táboře husitském nebo protihusitském, nýbrž byla znakem životních způsobů doby, zejména šlechtické vrstvy.

Bojové družiny a jednotlivce zachycené v jihlavských popravčích zápisech mohla další cesta vést na Tábor a k revoluci. Stejně je však mohla vést i proti Táboru, proti revoluci. Postoje se během let, nejednou opakovaně, proměňovaly. Spojování negativních jevů zachycených jihlavskými zápisy s negativním hodnocením husitské revoluce anebo v opačném extrému spatřování v těchto poměrech idealizovaný předobraz revoluční skutečnosti, je nutně kusé a klamné. Idealizované promítání revoluce do předchozího období spojované s omlouváním násilí všeho druhu a naopak obecné tvrzení, že revoluce byla jen pokračováním násilí předrevolučního, a s tím obvykle spojovaný odsudek období předrevolučního i revoluce samé, jsou výklady nesprávné. Otázky takto obecně položené mohou vést jen ke schematizujícím odpovědím. Skutečnost měla celou řadu složek, které samy o sobě i ve vzájemném poměru byly značně proměnlivé. Ani léta počátku revoluce 1419 - 1420 nejsou mezníkem, který by disjunktivně rozlučoval negativní a pozitivní jevy. Vcelku převládala proměnlivost nad trváním, některé jevy se nevyhrocovaly k uvedenému časovému mezníku, existovaly rozdíly mezi Čechami a Moravou i jednotlivými kraji. Předrevoluční desetiletí připravovala a zčásti realizovala značné narušení soudobého uspořádání společnosti. Dálo se to

18) Morava před husitskou revolucí (2), s. 113 - 114.

19) Č. 64, pozn. 10). Viz MT, s. 214 - 215 a Na česko-moravském pomezí, s. 534.

20) J. Urban, Hynek Krušina z Lichtenburku a husitská revoluce, s. 7 - 47; BDVČ, s. 98 - 99 a 101.

však namnoze z jiných důvodů a za jinými cíli, než jaké vytyčila husitská revoluce. Jakmile však revoluce propukla, pak alespoň ve svém hlavním proudu - přestože sama byla diferencovaná a trváním času proměnlivá - stmelila síly obrácené různým směrem novou ideologií, pevnou vojenskou organizací a revoluční mocí, a v tomto smyslu využila potenciálu nahromaděného v předchozím období. Přes tento výrazný rozdíl vůči předrevolučnímu období se nadále kontinuálně prolínala s diskontinuitou.

Je účelné pohlédnout též do jiných zemí, zdali a jakým způsobem se tam projevovaly obdobné skutečnosti, jaké vystupují z jihlavských popravčích zápisů. S bojovými družinami a příbuznými skupinami a s různými formami běžného i stupňovaného násilí se setkáváme též v dalších evropských zemích. Byl to přirozený atribut působení šlecht y i celého uspořádání feudální společnosti. Role šlecht y, družin a násilí jimi plozeného vystupovala zřetelněji do popředí v obdobných obdobích, jako tomu bylo v českých zemích na sklonku 14. a v prvních desetiletích 15. století, před vypuknutím husitské revoluce. V různých obdobích jsou obdobné jevy známe též v ostatních zemích České koruny, v Polsku, v Uherském království, v rakouských zemích, ve státech dnešního Německa, v Itálii, kde se uplatňovala vojenská role měst a vznikala profesionální žoldnéřská vojska pod vedením kondotierů, ve Francii za feudálních rozbrojů za Karla VI., v Anglii za války dvou růží i v jiných evropských zemích.²¹⁾

Pro české země je zvlášť důležité srovnání s rakouskými zeměmi. Na konci 14. a počátku 15. stol. byly tyto země ve stejném, ne-li hlubším rozvratu, charakterizovaném poklesem moci rakouských vévodů a jejich spory, jako Morava i Čechy.²²⁾ Pro tyto země, spolu s Bavorskem a dalšími jihoněmeckými zeměmi, byl podán přesvědčivý výklad povahy práva a násilí, míru a války, záští a msty, vycházející důsledně z jejich středověkého významu, který v mnohém přispívá i k objasnění našich poměrů.²³⁾ Násilí mohlo být svémocným prostředkem práva, záští (Fehde) po opovědi mohlo mít oprávnění nejen mezi šlechtou a vůči příslušníkům jiných vrstev společnosti, ale i proti panovníkovi. Za tím, co prameny označují jako loupež a kde se mluví o loupežných rytířích, může být poznáním okolností odkryt právní důvod dobou tolerovaný a opravňující i k násilnému uplatňování.

Cest z rozvratu k obnovení řádu či spíše dobou tolerované míře násilí nebylo mnoho. Spíše únava z bojů a potřeba regenerace sil vedly v určitých intervalech šlechtu k uzavírání landfrýdů, podle okolností též za účasti panovníka a měst. Důležitým činitelem se stávala silná panovnická osobnost. Názorný doklad podává rakouský vévoda Albrecht, který ukončil po r. 1406 období rozbrojů mezi členy habsburského rodu, rozhodnými opatřeními postupně upevnil panovnickou moc

21) Z obsáhlé literatury viz např. W. Rösener, Zur Problematik des spätmittelalterlichen Raubrittertums; E. Orth, Die Fehden der Reichsstadt Frankfurt am Main, práce o bojích dalších německých měst se šlechtou aj. Z míst zmiňovaných v jihlavských zápisech viz o ohrožování Cáhlova Z. Šimeček, K výzkumu pramenů a ohlasů husitství v homorakouských archivech.

22) M. Vancsa, Geschichte Nieder- und Oberösterreichs II, zejména kapitola o habsburských rodinných záštích a loupežném rytířství od smrti Albrechta III. r. 1395, s. 186 - 209, a v rejstříku heslo Raubritterwesen; K. Gutkas, Geschichte des Landes Niederösterreich, s. 105 - 112; E. Scherbaum, Das hussitische Böhmen bei Thomas Ebendorfer, s. 147 - 148.

23) O. Brunner, Land und Herrschaft, zejména oddíl I, s. 1 - 123, Friede und Fehde.

vůči šlechtě a přispěl k určité nápravě poměrů i v církvi. Tento vývoj v předrevolučním období kontrastuje s počínáním Václava IV., ale i dalších členů lucemburského rodu na Moravě i v Čechách. Po husitské revoluci, kdy dospěl ke zřetelnější podobě stavovský stát s trvajících desintegrujícími tendencemi, se kromě náboženských konsolidací za Jiřího Poděbradského a jagellonských králů nevytvořily účinné trvalé zábrany proti užívání násilí. Zřetelnější úspěchy při vymycování jevů charakteristických pro středověk dosáhl teprve Ferdinand I. a jeho nástupci.

Prohlubující se poznání středověku v ohledu prostorovém i v jednotlivých etapách vývoje vyúsťuje v nové výklady celého středověkého období. K rozhodujícím faktorům tohoto poznávacího procesu náleží zjišťování dobových podmíněností kategorií, termínů a vůbec jazyka, kterého k výkladu užíváme. Ve světle celkových pohledů se jeví jako problematičtější výklady "krizí" vrcholného a pozdního středověku. Zdá se, že podle hledisek posledních desetiletí bychom jen výjimečně našli období, jež bychom nemohli označit jako krizové nebo s krizovými prvky. Jakmile se však dostáváme hlouběji k poznání doby z ní samé, stávají se stále více a více krizové příznaky vcelku regulárními a pravidelnými znaky doby, které jen v určitých obdobích nebo ohledech nabývají na síle a překračují dobové pochopitelné meze. Je zřejmě potřebné počet opravdových krizí zredukovat a termínu užívat po dobrém uvážení.²⁴⁾ Vycházíme-li z jevů zachycených jihlavskými popravčími zápisy, je třeba si uvědomit, že zvýšená frekvence a rozmnožení podob násilných a jiných trestných činů, spolu s dalšími nepříznivými jevy, překvapuje nejednou nedostatečně připravené vyspělé společnosti, aniž bychom hned jejich stav označovali za krizový.

Vztah poměrů zachycených v jihlavských popravčích zápisech k husitské revoluci není bezprostřední a tím méně kauzální. Po takovém období a po takových poměrech revoluce mohla, ale také nemusela přijít, neboť ke vzniku revoluce je třeba ještě dalších činitelů, jež pramen povahy popravčích zápisů nemůže zachytit. Popravčí zápisy je třeba interpretovat diferencovaně a k výkladu doby přibrat další podstatné skutečnosti. Jen takovým postupem bude možné odlišit to, co se dalo i v jiných obdobích uvolněného právního řádu a společenských konfliktů, od specifických rysů, které prozrazovaly zrání revoluce a věstily její příchod.

Již několik desetiletí usiluje historiografie o prozkoumání hospodářských a sociálních jevů v jejich předpokládané nebo možné souvislosti s husitstvím. Ukázalo se, že k husitské revoluci nevedla ona předpokládaná červená nit od známých městských povstání ani ostatní rozpory ve městech. Nepřivodila ji ani nespokojenost a vzdor poddaných vůči vrchnostem šlechtickým, městským ani církevním. Nebyla ani důsledkem násilí neustále provokovaného zejména šlechtou. To vše vytvářelo podhoubí revolučního pozdvižení. Ale to všechno se dalo také v jiných blízkých i vzdálených zemích, kde k žádné revoluci nedošlo. Husitská revoluce však vznikla v Čechách a zasáhla také Moravu. Propukla, když dozrála v myslích a srdcích obyvatel těchto zemí.

24) Srov. zejména Europa 1400. Die Krise des Spätmittelalters.

Edice a literatura

- Barborová, Eva: Češi a Moravané jako účastníci válek Polska s řádem německých rytířů v letech 1410 a 1414. ČMM 86, 1967, s. 191- 201.
- Postavení Moravy v českém státě v době předhusitské (1182 -1411). SAP 20, 1970, s. 309 - 362.
- Bartoš, František Michálek: Čechy v době Husově 1378 - 1415. České dějiny II. 6, Praha 1947.
- Husitská revoluce I, Doba Žižkova 1415 - 1426. České dějiny II. 7, Praha 1965.
- Husitská revoluce II, Vláda bratrstev a její pád 1426 - 1437. České dějiny II. 8, Praha 1966.
- Bičík, Zdeněk (ed.) - Hrabal, Bohumil: Knihy smolné. Hradec Králové 1969 (Pardubice).
- Bosl, Karl: Böhmen als Paradeplatz ständischer Repräsentation vom 14. bis 17. Jahrhundert. In: Böhmen und seine Nachbarländer, München - Wien 1976, s. 188 - 200.
- Brandl, Vincenc (ed.): Libri citationum et sententiarum seu knihy půhonné a nálezové, II - III. Brunnae 1873, 1878.
- Brunner, Otto: "Bürgertum" und "Feudalwelt" in der europäischen Sozialgeschichte (1956). In: Die Stadt des Mittelalters. Hg. Carl Haase, 3. vyd., Darmstadt 1978. Sv. 3, s. 480 - 502.
- Land und Herrschaft. Grundfragen der territorialen Verfassungsgeschichte Südostdeutschlands im Mittelalter. 3. vyd., Wien 1943.
- Dějiny Brtnice a připojených obcí. Autorský kolektiv, vedoucí Jan Janák. Brno 1988.
- Dějiny zemí Koruny české 1. Kolektiv autorů, vedoucí Petr Čornej. Praha 1992.
- Dobiáš, Josef: Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí. I - III. 1, Pelhřimov 1927 - 1950.
- Dokoupil, Blahoslav: Čas člověka, čas dějin (Poznámky k vývoji české historické prózy 1966 - 1986). Praha 1988.
- Český historický román 1945 - 1965. Praha 1987.
- Durdík, Jan: Husitské vojenství. 2. vyd., Praha 1954.
- Znojemské puškařství v první třetině 15. století. HaV 1955, č. 1, s. 52 - 99.
- Ekdahl, Sven (ed.): Das Soldbuch des Deutschen Ordens 1410/1411. Die Abrechnungen für die Soldtruppen. I, Köln - Wien 1988.
- Erl, Adalbert - Kaufmann, Ekkehard (ed.): Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte. Berlin 1964 sq.
- Friedrich, Gustav (ed.): Desky dvorské království Českého. Díl VII. První kniha půhonná z let 1383 - 1407. Díl VIII. Druhá kniha půhonná z let 1407 - 1530. Praha 1929, 1944.
- První ... čtvrtá kniha svolací desk dvorských z let 1380 ...1480. AČ 31, 35, 36, 37, Praha 1921 - 1944.
- Graus, František: Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské II, Praha 1957.
- Gutkas, Karl: Geschichte des Landes Niederösterreich. 6. vyd., St. Pölten 1983.
- Heimann, Heinz-Dieter: O "zahraniční politice" v době "české anarchie" (Pozdně středověké české zoldněřství jako problém studia). ČČH 88, 1990, s. 834 - 851.
- Hemmerle, Josef: Die Deutschordens-Ballei Böhmen in ihren Rechnungsbüchern 1381 - 1411. In: Quellen und Studien zur Geschichte des deutschen Ordens, sv. 22, Wiss. Archiv, Bonn 1967.
- Hinkeley, Ch. (ed.): Justiz in alter Zeit. Schriftenreihe des Mittelalterlichen Kriminalmuseum, sv. VIc. Rothenburg ob der Tauber 1989.
- His, Rudolf: Das Strafrecht des deutschen Mittelalters. Leipzig 1920 - 1935.
- Hlaváček, Ivan: Nejstarší kniha města Českých Budějovic jako pramen k dějinám třídních bojů koncem 14. a poč. 15. stol. Zápisky katedry čsl. dějin a archivního studia Karlovy university 1956, č. 1, s. 22 - 25.
- (ed.) a kolektiv: Skryté edice a registry listin a listů k dějinám husitské revoluce (1419 - 1437). I. část. Tábořský archiv I, 1987, s. 8 - 56.
- Hoffmann, František: Jihlava před husitskou revolucí. Havlíčkův Brod 1961.
- Jihlavská pevnost. HaV 1965, s. 185 - 232.
- K prehistorii moravských Tábořů. SMM 86, 1967, s. 202 - 218.
- K počátkům Táboře. ČSČH 15, 1967, s. 103 - 120.
- Vilém z Pernštejna. Pokus o portrét moravského pána husitské doby. ČMM 87, 1968, s. 163 - 186.
- Janáčovo tovaryšstvo. ČMM 90, 1971, s. 83 - 93.
- Popravčí zápisy jihlavské. PHS 18, 1974, s. 163 - 204.

- K povaze drobné války, záští a násilných činů před husitskou revolucí. In: Pocta akademiku V. Vaněčkoví k 70. narozeninám, Praha 1975, s. 55 - 75.
- Morava před husitskou revolucí. ČMorMuz, VS, 69, 1984, s. 49 -78; 70, 1985, s. 103 - 146.
- Bojové družiny před husitskou revolucí na jižní Moravě. JM 22 (25), 1986, s. 99 - 116.
- Bojové družiny před husitskou revolucí na západní Moravě. Moravský historický sborník 1, 1986, s. 72 - 88.
- Bojové družiny před husitskou revolucí ve východních Čechách. ČSČH 35, 1987, s. 75 - 104.
- Bojová družina Erharta Pušky z Kunštátu. VVM 40, 1988, s. 56 -64.
- Nový výklad husitství na Moravě. ČČH 88, 1990, s. 723 - 735.
- České město ve středověku. Praha 1992.
- Na česko-moravském pomezí kolem roku 1430. Husitství - Reformace - Renesance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela, Praha 1994, s. 529 - 536.
- Křesadlo, Karel: Městská správa Jihlava, Inventář sv. 2, Listiny (1240) 1269 - 1900 (1929). Jihlava 1971.
- Holzhauser, H.: Landfrieden I - II. In: Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte 2, s. 1451 - 1485.
- Hosák, Ladislav - Šrámek, Rudolf: Místní jména na Moravě a ve Slezsku, I - II. Praha 1970, 1980.
- Hrabětová, Irena: Staročeská báseň o Vilémovi z Kounic. ČMM 103, 1984, s. 84 - 100.
- Chlumecky, Petr: Die Regesten oder die chronologischen Verzeichnisse der Urkunden in den Archiven zu Iglau, Trebitsch, Triesch, Gross-Bitesch, Gross-Meseritsch und Pirnitz. Brünn 1856.
- Jílek v. Oberpfalzer.
- Jurok, Jiří: Počátky husitství na Novojičínsku. Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín 25, 1980, s. 25 - 44.
- K sociálně ekonomickému vývoji severovýchodní Moravy před husitskou revolucí. Ostrava 12, 1983, s. 320 - 344.
- Kalný, Adolf (ed.): Popravčí kniha pánů z Rožmberka. Třeboň 1993.
- Kalousek, Josef: Záští ve východních Čechách (1402 - 1414) a přepadení kláštera opatovického (1415). ČČM 77, 1903, s. 262 -291.
- Kavka, František: Hrady a jejich význam ve skladbě české předhusitské šlechty (1300 - 1419). Situace na středním Povltaví a na dolním Posázaví. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 26, 1985, s. 139 - 162.
- Kejř, Jiří: Boj o státní formu v husitském revolučním hnutí. PHS 2, 1956, s. 130 - 175.
- Poznání státu a práva v husitském revolučním hnutí - závažný úkol právní historie. PHS 3, 1957, s. 77 - 89.
- Husité. Praha 1984.
- Anfänge der ständischen Verfassung in Böhmen. In: Die Anfänge der ständischen Vertretungen in Preussen ... Hg. H. Boockmann. Schriften des historischen Kollegs Kolloquien 16, s. 177-217.
- Kršáková, Světlana: Obrana královských měst a zemské škůdcovství na přelomu 14. a 15. století. Strojopis nepublikované studie podle diplomové práce na FF KU Praha 1977.
- Macek, Josef: Tábor v husitském revolučním hnutí, I. Praha 1952.
- O třídním boji za feudalismu. ČSČH 5, 1957, s. 289 - 301.
- Jagellonský věk v českých zemích (1471 - 1526). (1) Hospodářská základna a královská moc. Praha 1992.
- Machoně, Jan: Vydědění. Havlíčkův Brod 1957.
- Život pro živé. Havlíčkův Brod 1959.
- Malý, Karel: K českému trestnímu právu 15. - 16. století. Rozpravy ČSAV, SV, 72, 1962/4.
- Trestní právo v Čechách v 15. - 16. století. 2. vyd., Praha 1989.
- Sívák, Florian: Dějiny státu a práva v Československu. I. do roku 1918. Praha 1988.
- Mareš, František (ed.): Popravčí kniha pánů z Rožmberka. Praha 1878.
- Marešová, Milena: Příspěvek k dějinám krajských popravců v předhusitských Čechách. Sborník prací členů Socialistického svazu mládeže Státního ústředního archivu v Praze II/1, Praha 1989, s.5 - 41.
- Matějek, František v. Mezník J.
- Maur, Eduard: Lokální záští a předpoklady husitství v západních Čechách. MZK 29, 1993, s. 15-47.

- Měřinský, Zdeněk: Hrad Rokštejn a jeho úloha v předhusitském a husitském období. In: Sborník příspěvků k 555. výročí vyhlášení basilejských kompaktát v Jihlavě. Brno - Jihlava 1991, s. 65 - 82.
- Morava za husitských válek ve světle archeologických nálezů a výzkumů. AH 5, 1980, s. 31 - 68.
- Mezník, Jaroslav: Venkovské statky brněnských měšťanů ve 14. a 15. století. SMM 79, 1960, s. 129 - 147.
- Venkovské statky pražských měšťanů v době předhusitské a husitské. Rozpravy ČSAV, SV, 75, 1965/2.
- Vývoj feudálního majetku na jihovýchodní Moravě ve 14. a 15. století. ČMM 98, 1979, s. 104 - 120. (Tato a následující studie pod jménem F. Matějka).
- Města, městečka a vesnice na Brněnsku ve 14. a 15. století. ČMM 103, 1984, s. 101 - 127.
- Feudální držba na Vyškovsku ve 14. a 15. století. ČMM 109, 1990, s. 59 - 82.
- Šlechtické, církevní a panovnické majetky na Žďársku v letech 1375 - 1525. ČMM 111, 1992, s. 13 - 29.
- Česká a moravská šlechta ve 14. a 15. století. SH 37, 1990, s. 1 - 30.
- Die Finanzen des mährischen Markgrafen Jost. In: Acta creationis ... Hg. V. Prečan, 1990, s. 70 - 74.
- Politika moravských markrabat Jana Jindřicha a Jošta. MHB 2, 1992, s. 91 - 99.
- Moravec, Milan: Bratřiči - slavní bojovníci 15. století. In: Jihlava a basilejská kompaktáta, Jihlava 1992, s. 203 - 220.
- Musil, František: Z historie studia a poznávání moravských a slezských hradů, zámků a tvrzí. Zprávy KV Muzea Olomouc 1988, č. 254, s. 1 - 21.
- Nejedlý, Zdeněk: Dějiny husitského zpěvu 2. Praha 1954.
- Nekuda, Vladimír: Moravský venkov v době předhusitské. AH 5, 1980, s. 13 - 29.
- Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu. Brno 1961.
- Unger, Josef: Hrádky a tvrze na Moravě. Brno 1981.
- Němec, Igor a kolektiv: Slova a dějiny. Praha 1980.
- Němeček, František: Loupežníci na Děčínsku. Děčín 1971.
- Neumann, Augustin: K dějinám husitství na Moravě. Husitské války. Olomouc 1939.
- Nové prameny k dějinám husitství na Moravě. Studie a texty, č. 1 - 4. Olomouc 1930. Recenze Otakar Odložilík, ČMM 55, 1931, s. 221 - 244. A. Neumann, K referátům Dra Odložilíka a ČMM. Sborník Historického kroužku 33, 1932, s. 92 - 97 a 148 - 156.
- Morava a stízné listy do Kostnice (1415). Hlídka 55, 1938, s. 12 - 20, 51 - 57, 87 - 94, 142 - 148, 189 - 194 a 221 - 224.
- Nový, Rostislav: K otázce krize v předhusitských Čechách. In: Jenštejn. 1977, s. 5 - 19.
- Soupis městských knih českých od roku 1310 do roku 1526. AUC, Philosophica et historica 4. Praha 1963.
- Stříbrské vojenství v době předhusitské. (Studie k dějinám městského předhusitského vojenství.) HaV 1963, s. 412 - 444.
- Oberpfalzer, František: Jazyk knih černých, jinak smolných. Rozpravy ČAVU, tř. III, č. 73. Praha 1935.
- Vyznání na mučidlech. Texty ze starých knih černých, jinak smolných. Praha 1937.
- Orth, Elsbet: Die Fehden der Reichsstadt Frankfurt am Main im Spätmittelalter. Fehderecht und Fehdepraxis im 14. und 15. Jahrhundert. Frankfurter historische Abhandlungen 6. Wiesbaden 1973.
- Österreichs Städtebuch. Die Städte Niederösterreichs, 1 - 3, Wien 1976 - 1988.
- Pánek, Jaroslav: Městské hrdelní soudnictví v pozdní feudální Čechách (Výsledky, problémy a perspektivy studia). ČSCH 32, 1984, s. 693 - 728.
- Pekař, Josef: Žižka a jeho doba. 1 - 4, Praha 1927 - 1933 (zejména sv. 2).
- Pelant, Josef: Města a městečka Západočeského kraje. Stručné dějiny, současnost a výběrová bibliografie 129 míst. 2. vyd., Plzeň 1988.
- Petráň, Josef: Skladba pohusitské aristokracie v Čechách. In: Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu, s. 9 - 80.
- a kolektiv: Benešovsko - Podblanicko. Praha 1985.
- Petrin, Silvia: Der österreichische Hussitenkrieg 1420 - 1434. Militärische Schriftenreihe, Heft 44. Wien 1982.

- Plaček, Miroslav: Hrady na Oslavě a ekonomické podmínky jejich vzniku a existence. AH 10, 1985, s. 261 - 271.
- Hrady v povodí Jihlavy a Rokytne. VVM 43, 1991, s. 145 - 158.
- Pletzer, Karel: Jiráskovi lapkové a jejich předloha. JSH 22, 1953, s. 90 - 95.
- Působení bratrstva Matěje Vůdce. Výběr z prací ... v Českých Budějovicích 11, 1974, s. 221 - 224.
- Polívka, Miloslav: Mikuláš z Husi a nižší šlechta v počátcích husitské revoluce. Rozpravy ČSAV, SV, 92, 1982/1.
- Předpoklady pro účast nižší šlechty v husitské revoluci (Klíčové problémy studia). In: Historiografie čelem k budoucnosti, Praha 1982, s. 205 - 224.
- "Briefbücher des Rates der Reichsstadt Nürnberg" jako pramen k českým dějinám a česko-německým vztahům doby Václava IV. In: Sborník prací k počtě ... Ivana Hlaváčka, Praha 1992, s. 417 - 436.
- Profous, Josef - Svoboda, Jan: Místní jména v Čechách, I - V. Praha 1947 - 1960.
- Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu. Uspořádal Josef Petráň. Praha 1976.
- AUC Philosophica et historica 1, Studia historica XIV.
- Přehled dějin Československa. I/1 (do roku 1526). Praha 1980.
- Radoměřský, Pavel: Blaník a Louňovice pod Blaníkem. Benešov u Prahy 1966.
- Rauscher, Rudolf: Zemské míry na Moravě. Praha 1919.
- O krádeži a loupeži v českém právu zemském. Knihovna právnické fakulty university Komenského v Bratislavě, sv. 27. Bratislava 1929.
- Usmrcení člověka v českém právu zemském. Bratislava 1929.
- O popravčí knize pánů z Rožmberka. Práce ze semináře čl. právních dějin na právnické fakultě KU, č. 20. Praha 1934.
- Příspěvek k dějinám krajských popravců v zemích českých. Časopis pro právní a státní vědu 25, 1942, s. 256 - 268.
- Rieger, Bohuslav: Zřízení krajské v Čechách. 1. Praha 1889.
- Roubík, František: Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách. Praha 1959.
- Sedláček, August: Hrady, zámky a tvrze Království Českého. 15 sv., Praha 1882 - 1927.
- Z hradů, zámků a podhradí. Vybral a uspořádal Adolf Wenig. Praha 1929.
- Seibt, Ferdinand - Eberhard, Winfried (ed.): Europa 1400. Die Krise des Spätmittelalters. Stuttgart 1984.
- Scherbaum, Emma: Das hussitische Böhmen bei Thomas Ebendorfer. Österreich in Geschichte und Literatur 17, 1973, s. 141 - 153.
- Schwab, Emanuel: Iglau. Sudetendeutsche Heimatgaue, seš. 1, Reichenberg 1941.
- Iglauer Wehrwesen im Mittelalter. ZVGMS 43, 1941, s. 109 a 122.
- Skála, Emil: Das Egerer Urgichtenbuch. Deutsche Texte des Mittelalters 67. Berlin 1972.
- Smital, Ottakar: Das Institut der Stadtbücher in Mähren. ZVGMS 15, 1911, s. 256 - 311.
- Spáčil, Vladimír a spol.(ed.): Nejstarší městská kniha olomoucká (Liber actuum notabilium) z let 1343 - 1420. Olomouc 1983.
- Spěváček, Jiří: Karel IV. Život a dílo (1316 - 1378). 2. vyd., Praha 1980.
- Václav IV. 1361 - 1419. Praha 1986.
- Svoboda, Jan: Staročeská osobní jména a naše příjmení. Praha 1964.
- Šimeček, Zdeněk: Lapkovské bratrstvo V. Hrona na Prachaticku. JSH 24, 1955, s. 27 - 30.
- K výzkumu pramenů o ohlasu husitství v hornorakouských archivech. HT 10, 1988 - 1991, s. 215 - 218.
- Šmahel, František: Rejstřík budějovického lapkovského bratrstva z let 1434 - 1435. JSH 25, 1956, s. 1 - 15.
- Českobudějovické vojenské rejstříky z doby husitské. HaV 1958, s. 321 - 367.
- Jan Žižka z Trocnova. Praha 1969.
- Drobné prameny k válečné ekonomice. Obležení Vodňan na jaře 1443. Tábořský archiv 2, 1989, s. 9 - 36.
- a kol. Dějiny Tábořa, I. 1 - 2. České Budějovice 1988, 1990.
- Obyry českého stavovství od konce 14. do počátku 16. století. ČČH 90, 1992, s. 161 - 187.
- Šmerda, Milan: K otázce zbojnictví jako formy třídního boje. SPFFBU, C 8, 1961, s. 313 - 332.
- Štěpán, Václav: Nové materiály k vývoji česko-polských vztahů počátkem 15. století. ČSImuz B, 30, 1981, s. 85 - 95.

- Účast žoldnéřů z českých zemí (zejména Slezska a severní Moravy) ve "velké válce 1409 - 1411", zachycená prameny z velmistrovského archivu řádu německých rytířů. ČSImuz B 39, 1990, s. 1 - 15.
- Hrad Šostýn v polských pramenech ze 14. a 15. století. Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín 47, 1991, s. 3 - 7.
- Šumperk na počátku 15. století. SM 62, 1991, s. 3 - 7.
- Osobnost Lacka z Kravař, I - II. ČMM 110, 1991, s. 217 - 238; 112, 1993, s. 11 - 41.
- Nový pohled na přepadení Jihlavy v roce 1402. Vlastivědný sborník Vysoký, SV, 8, 1992, s. 7 - 22.
- Proskripční záznamy v nejstarší městské knize olomoucké. Státní okresní archiv v Olomouci 1 (20), 1992, s. 39 - 49.
- Obležení Znojma v roce 1404 v tradici a skutečnosti. JM 30, 1994, sv. 33, s. 35 - 48.
- Šujan, František: Passio raptorum de Slapanicz secundum Barthoss, tortorem Brunensem. SH 3, 1885, s. 245 - 252 a 301 - 303.
- Teplý, Jaroslav: Lapkové na českém východě. ČSČH 18, 1970, s. 283 - 290.
- Hrad Zubštejn - Lapis a sídelní situace v poříčí Horní Svatky. MHB 1, 1991, s. 257 - 296.
- Toman, Hugo: O dobrodružstvích a válečných jízdách Jana Žižky před vypuknutím bouří husitských. Osvěta 21, 1891, s. 1021 - 1029.
- Tomaschek, Johann Adolf (ed.): Der Oberhof Iglau in Mähren und seine Schöffensprüche aus dem XIII. - XVI. Jahrhundert. Innsbruck 1868.
- Tomek, Václav Vladivoj: Dějepis města Prahy, IV, 2. vyd. = Dějiny válek husitských. Praha 1899.
- Topographie von Niederösterreich. 8 Bände, 4 H. (-P). Wien 1877 - 1927.
- Urban, Jan: Husitství ve východních Čechách do Žižkova příchodu. HaV 40, 1991/6, s. 3 - 25; 41, 1992/1, s. 3 - 18.
- Hynek Krušina z Lichtenburku a husitská revoluce. FHB 4, 1982, s. 7 - 47.
- Urbánek, Rudolf: K historii husitské Moravy. ČMM 63 - 64, 1939 - 1940, s. 229 - 314.
- Urfus, Valentin: "Záštit" v Čechách v polovině 15. století. PHS 3, 1957, s. 90 - 114.
- O opovědnicích a škůdcích zemských. DaS 1961/4, s. 34 - 36.
- Vacek, František: Sociální dějiny české doby starší. Praha 1905.
- Válka, Josef: Nedakonický Tábor a husitská Morava. Nedakonice 1977.
- Morava ve struktuře a historii lenního a stavovského státu. Moravský historický sborník 1, Brno 1986, s. 22 - 45.
- Dějiny Moravy, díl 1. Vlastivěda moravská. Země a lid. Nová řada, sv. 5. Brno 1991.
- Vancsa, Max: Geschichte Nieder- und Oberösterreichs, I - II. Gotha 1905 - 1927. Neudruck Wien 1966.
- Vaněček, Václav: Dějiny státu a práva v Československu. I. a 2. vyd., Praha 1964, 1970.
- Stát a právo v husitském revolučním hnutí. Právník 91, 1952, s. 360 - 384.
- Verbík, Antonín: Rychtářské knihy města Znojma z první poloviny 15. století. SAP 31, 1981, s. 53 - 74.
- Vlastivěda moravská. Stará a nová řada.
- Vojenské dějiny Československa. I. díl (do roku 1526). Praha 1985.
- Výbor z české literatury doby husitské I, Praha 1963.
- Weigl, Heinrich - Seidelmann, Roswitha - Lechner, Karl: Ortsnamenbuch von Niederösterreich. 8 Bde, Wien 1964 - 1981.
- Winter, Zikmund: Kulturní obraz měst českých. Život veřejný v XV. a XVI. věku. Sv. 2. Praha 1892 (zejména kniha 5. a 7.).
- Zilinský, Bohdan: Česká šlechta a počátky husitství (1410 - 1415). JSH 48, 1979, s. 52 - 65.
- Zápisy o činnosti nižší šlechty v době druhého zajetí Václava IV. z novoměstské knihy útrpných vyznání. Documenta Pragensia 1, 1980, s. 126 - 145.
- Zápisy novoměstské knihy útrpných vyznání o trestné činnosti na Novém Městě v roce 1402. Documenta Pragensia 2, 1981, s. 219 - 237.
- Stížný list české a moravské šlechty proti Husovu upálení (Otázky vzniku a dochování). FHB 5, 1983, s. 195 - 237.
- Zřídka veselý, František: K problému vědeckého využití moravských knih původních a nálezo- vých. In: Rodná země. Brno 1988, s. 319 - 331.

Přehled zkratk

(Tituly zkráceně, viz Edice a literatura)

AC	Archiv český
AH	Archaeologia historica
AUC	Acta Universitatis Carolinae
BDJM	Hoffmann, Bojové družiny na jižní Moravě
BDVČ	Hoffmann, Bojové družiny ve východních Čechách
BDZM	Hoffmann, Bojové družiny na západní Moravě
CDM	Codex diplomaticus Moraviae
ČČH	Český časopis historický
ČČM	Časopis Českého muzea
ČMM	Časopis Matice moravské
ČMorMuz	Časopis Moravského muzea
ČSČH	Československý časopis historický
ČSIMuz	Časopis Slezského muzea
DaS	Dějiny a současnost
Drobná válka	Hoffmann, K povaze drobné války
ed.	edidit, editor
Erhart Puška	Hoffmann, Bojová družina Erharta Pušky
FHB	Folia Historica Bohemica
gr.	groš
HaV	Historie a vojenství
Hg.	Herausgeber
HT	Husitský Tábor
JM	Jižní Morava
JSH	Jihočeský sborník historický
JT	Hoffmann, Janáčovo tovaryšstvo
LC	Libri citationum
MHB	Mediaevalia Historica Bohemica
MK	městská kniha
Morava před revolucí	Hoffmann, Morava před husitskou revolucí
MT	Hoffmann, K prehistorii moravských Táborů
MZK	Minulostí Západočeského kraje
Na česko-moravském pomezí	Hoffmann, Na česko-moravském pomezí
PHS	Právněhistorické studie
PZJ	Popravčí zápisy jihlavské
SAP	Sborník archivních prací
Sedláček, Hradý	Sedláček, Hradý, zámky a tvrze
SH	Sborník historický
SM	Severní Morava
SMM	Sborník Matice moravské
SOKa	Státní okresní archiv
SPFFBU	Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity
SV	Společenské vědy
Tábor	Hoffmann, K počátkům Tábora
Vilém z Pernštejna	Hoffmann, Vilém z Pernštejna
VM	Vlastivěda moravská
VVM	Vlastivědný věstník moravský
vyd.	vydavatel
ZVGMS	Zeitschrift des Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens

Seznam příloh

- 1 Přehled družin a skupin
Bojové družiny - hradní posádky (1. typ)
Bojové družiny nezávislé (2. typ)
Lapkovská tovaryšstva (3. typ)
Drobné lapkovské družiny (4. typ)
Proskripce - psání, ručení
- 2 Hradý a tvrže - podle I. a II. souboru zápisů. Mapa
- 3 Násilné činy bojových a lapkovských družin - podle I. souboru zápisů do r. 1419. Mapa
- 4 Družina Prokopa z Kamenice podle druhého vyznání Jana Holého, zápis č. 12 a 43. Mapa
- 5 Hrotovicko-budějovická družina Haška z Valdštejna z let 1417 - 1419. Mapa
- 6 Šimkovo tovaryšstvo kolem roku 1430 podle zápisu č. 65. Mapa
- 7 Stavý podle I. a II. souboru zápisů. Mapa

1

Přehled družin a skupin

Bojové družiny - hradní posádky (1. typ)

pán-ochránce	hejtman-vůdce	hlavní sídlo	výpověď	PZJ čís.	poznámka
Jan Sokol z Lamberka		Lamberk	Zikmund z Kraví Hory, Petr Kadeřavý	23	BDZM 78 - 79
Mikuláš Sokol z Lamberka		Lamberk	Schönpeter Mladota Pavel Jablěčko Vaněk Vaněk Roubic Michálek z Chýšky Níclas, purkrabí, Pohořelice	1 2 4 5 10 19 20	BDZM 78 - 81
	Jan Černý		Janek, pacholek Jana Kolúcha z Pňovy Lhoty	27	
	Matěj Vůdce		– – Václav a Jan Jakúbek Ryšek	33 35 40 45	
Erhart Puška z Kunštátu		Doubravice na Hané Skály u Jimramova	Janek Caska Vaněk Zikmund Mulač Vaněk Roubic – – – Václav a Jan Jakúbek Ryšek Chadim z Jihlavy Janek	4 5 7,9 8 10 33 34 35 36 40 45 55 57	Erhart Puška
Vilém z Pernštejna	Michěk Benedův z Rozsoch	Pernštejn	Pavel Jablěčko Vaněk Mulač	4 5 8	Vilém z Pernštejna

pán-ochránce	hejtman-vůdce	hlavní sídlo	výpověď	PZJ čís.	poznámka
			Vaněk Roubic	10	
			Šrám	24	
			-	36	
			Martin z Lysic	50	
			Janáč Mladý -	53	
			Siróček		
			Chadim z Jihlavy	55	
			Kolésko	56	
			Janek	57	
Čeněk z Přibyslavě na Ronově		Přibyslav Ronov	Vaněk Roubic	10	BDVČ 81 - 84
			Janek	57	
husitští hejtmané (?)		Ronov	Vacek	68	1432 B DVČ 84 - 85
Flaška z Rychmburka		Rychmburk	Vaněk Roubic	10	BDVČ 85 - 87
Vaněk ze Žampachu		Žampach		1,2,4	BDVČ 89 - 90
Půta z Častolovic		Solnice Rychmberk	Vaněk Roubic	10	BDVČ 90 - 93
			Janek	57	
páni z Rychnova		Rychnov n. K.	Pavel Jablěčko	4	BDVČ 93
Prokop z Ústí na Kamenici	Pinta	Kamenice n. Lipou	Jan Holý, pacholek vozatajský	11,42	protohusitská skupina; Tábor
			-, -	12,43	
			Jiřík, Matoušův bratr z Telče	44	
-	Vilém Sudlice z Litovan	Kraví Hora	Jakob Czawenstek	13	ev. 2. typ
			Jostel	14	BDZM 81 - 85
			Martin Šváb, Dubá	15	
			Mikuláš Píknoška	16	
			z Boskovic		
			Marcin Háva,	17	
			Chotěboř		
			Jan Tlamma	18	
			Zikmund	23	
			z K. Hory,		
			Petr Kadeřavý		
			-	33	
-	""	Rabštejn	jako Kraví Hora		BDZM 83 - 86
Krajčřové z Krajku		Drosendorf, Dol. Rakousko	Jostel aj.	13 - 18	JM 108 - 110
	Matěj Vůdce		Janek, pacholek	27	
			Jana Kolúcha		
			z Pňovy Lhoty		
			Jandl z Burgstalu	48/1	
			Hanzl aj.	48/2	
			Kyselice	48/3	
Jindřich z Valdštejna		Rokštejn	Michálek z Chýšky	19	BDZM 73 - 75

pán-ochránce	hejtman-vůdce	hlavní sídlo	výpověď	PZJ čís.	poznámka
Boček z Kunštátu	Jan Černý	Jevišovice	Niclas, purkrabí, Pohořelice Šrám Kolésko Janek	20 24 56 57	BDJM 99 - 103
Prokop markrabí, jeho šlechticů stoupenci			Jan, syn Cerekvického	26	
Alšík z Bítova, další Lichtenburkové	Matěj Vůdce	Bítov Cornštejn aj.	Janek, pacholek Jana Kolúcha z Přovy Lhoty Kyselice	27 48/3	BDJM 105 - 108
Hašek z Valdštejna		Víckov Uherský Ostroh	–	32	protohusitská skupina
Jan z Brandýsa		Brandýs n. Orl.	– – Janek	35 36 57	BDVČ 87 - 89
Heník z Valdštejna		Branná Štěpanice Kolštejn	Pavel Jablěčko –	4 35	BDVČ 94 - 95 BDZM 76 - 78
páni z Kunštátu, Lichtenburkové aj.		Vranov	Buzek, lazebník z Milevska sdělení Jana z Cornštejna	46 74	BDJM 103 – 104 1432
Oldřich z Kunštátu aj.		Frejštejn	Buzek, lazebník z Milevska Sigmund	46 48/2	BDJM 104 - 105
Jan Truchsess z Grubu na Karlsteinu		Karlstein, Dol. Rakousko	Jandl z Burgstalu Kyselice	48/1 48/3	
Jan z Neydeggu		Neydegg, Dol. Rakousko	Jandl z Burgstalu Kyselice	48/1 48/3	
–		Trnava, Dol. Rakousko	Jandl z Burgstalu Hanzl aj.	48/1 48/2	
Jiří z Volkenstorfu		Kollmitz, Dolní Rakousko	Hanzl aj.	48/2	
Zdeněk z Valdštejna		Brtnice Sádek	Vaněk Budín	62	1432 BDZM 75 - 76
	Vlk z Luk		Janek kuchař Janek kuchař Vaněk z Jeclova Vacek Viktorin Viktorin Viktorin Viktorin –	63 66 67 68 70 71 72 73 75	

Bojové družiny nezávislé (2. typ)

pán-ochránce	hejtman-vůdce	hlavní sídlo	výpověď	PZJ čís.	poznámka
Schönpeter			Schönpeter Mladota Janek Caska Pavel Jablěčko Vaněk – Jakúbek Ryšek	1 2 3 4 5 33 45	působil i v družinách 1. typu
Matěj Vůdce			Janek, pacholek Jana Kolúcha z Pňovy Lhoty	27	
–	jižní Morava, Dol. Rakousko		Janek ze Znojma	64	kolem 1430, souvislost s revoluč- ními boji
Šimek	jz Morava jv Čechy		Šimek	65	po 1430
–	Červený Martínkov		Janek Sygarek	69	po 1430

Lapkovská tovaryšstva (3. typ)

pán-ochránce	hejtman-vůdce	hlavní sídlo	výpověď	PZJ čís.	poznámka
	Janáč	jižní Morava	– Jan Bradka Martin z Lysic 51 52 Janáč Mladý - Síróček seznam stavů Chadim z Jihlavy	36 49 50 51 52 53 54 55	JT
	Zikmund Plachota	Čechy Morava	Jandl z Burgstalu Hanzl aj. Janek	48/1 48/2 57	60 členů
	Hayperger, Freytel aj.	Dolní Rakousko, jižní Morava	Hanzl aj.	48/2	

Drobné lapkovské družiny (4. typ)

pán-ochránce	hejtman-vůdce	hlavní sídlo	výpověď	PZJ čís.	poznámka
			Bohuněk	6	různé skupiny, sděleno z Jičína
		Jihlavsko, Jemnicko, Mor.budějovicko	syn Ščenkův, bratr Zikmunda Plachoty	21	nevyhraněná skupina

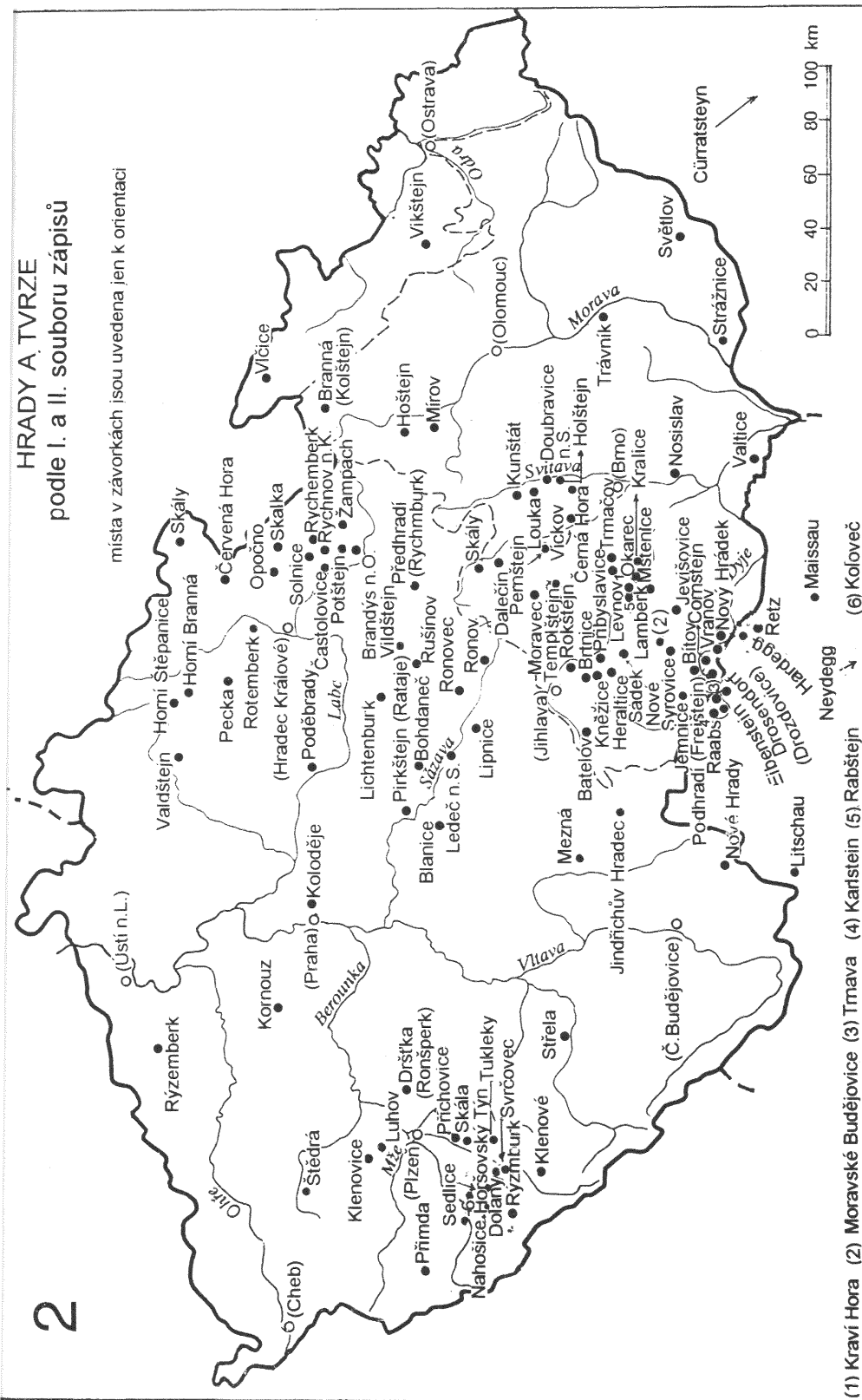
pán-ochránce	hejtman-vůdce	hlavní sídlo	výpověď	PZJ čís.	poznámka
			Jan, syn Zdeňka z Brna	22	a) nevyhraněná skupina b) známí námezdníci, též u Zikmunda Plachoty
opat kláštera ve Vilémově	man v Rušínově u Chotěboře	Rušínov u Chotěboře, Vilémov	–	25	
		Úsobí	Mlynář, Pastýř, Herálec	28	
		Dolní - Horní Rožínka Křížanov	Petr Spívavý	31	
		českomoravské pomezí	Jan Pátek Pešík a Holý, bratři	37 39	
		jižní Morava	Jan z Kounic	38	
		Jihlavsko, Třebíčsko, Telečsko, Dačicko	Vavřinec	41	
		Třeštsko, Batelovsko	Jakúbek Ryšek Přibík z Dubének, Kuba z Počátek	45 47	
		Polensko	Volek pivovarník	58	
		Dolní Rakousko	Meüsl	76	sdělení z Kremže 1457

Proskripce - psání, ručení

psanec	místo	PZJ číslo	poznámka
–	Šimanov	29	
–	Havlíčkův Brod	30	
Leonhard, bratr Ondřeje z Jemnice	Jihlava	59	únos, 1426, 1430
Jan, syn Michala ze Starého Města	Jihlava	60	vražda, 1441
Sigel Genzl, Totenhawpt, Řehořek	Jihlava	61	ručitelé, po 1440

HRADY A TVRZE podle I. a II. souboru zápisů

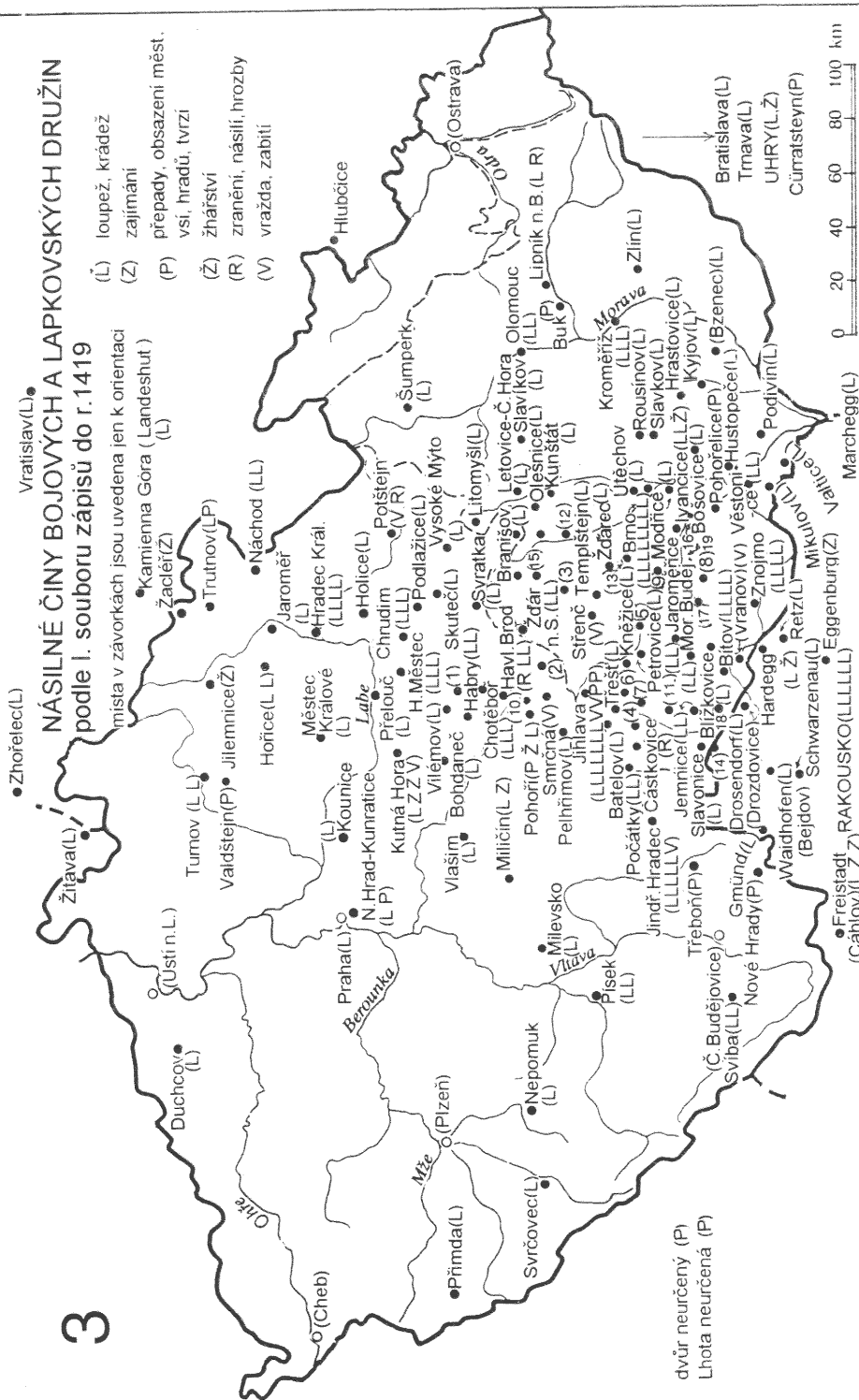
místa v závorkách jsou uvedena jen k orientaci

NÁSILNÉ ČINY BOJOVÝCH A LAPKOVSKÝCH DRUŽÍN podle I. souboru zápisů do r. 1419

místa v závorkách jsou uvedena jen k orientaci

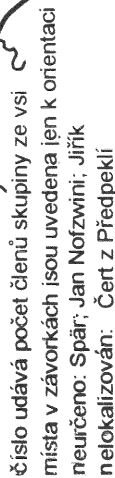
- (L) loupež, krádež
- (Z) zajištění
- (P) přepady, obsazení měst,
- vsí, hradů, tvrzí
- (Ž) zhařstvi
- (R) zranění, násilí, hrozby
- (V) vražda, zabiti

(1) Rušínov (L) (2) Polná (LLLLL) (3) Křižanov (LL) (4) Telč (L) (5) Třebíč (LLLLL, Z) (6) Otín (L) (7) Říše (LL)

(8) Šemíkovec (9) Kralice (P) (10) Štoly (11) Rabštejn (Z) (12) Bofthněv (L) (13) Vel. Bíteš (LLL) (14) Gigenberg (L) (15) Jimramovské Pavlovice (LL)

Vacovice, O. Strakonice

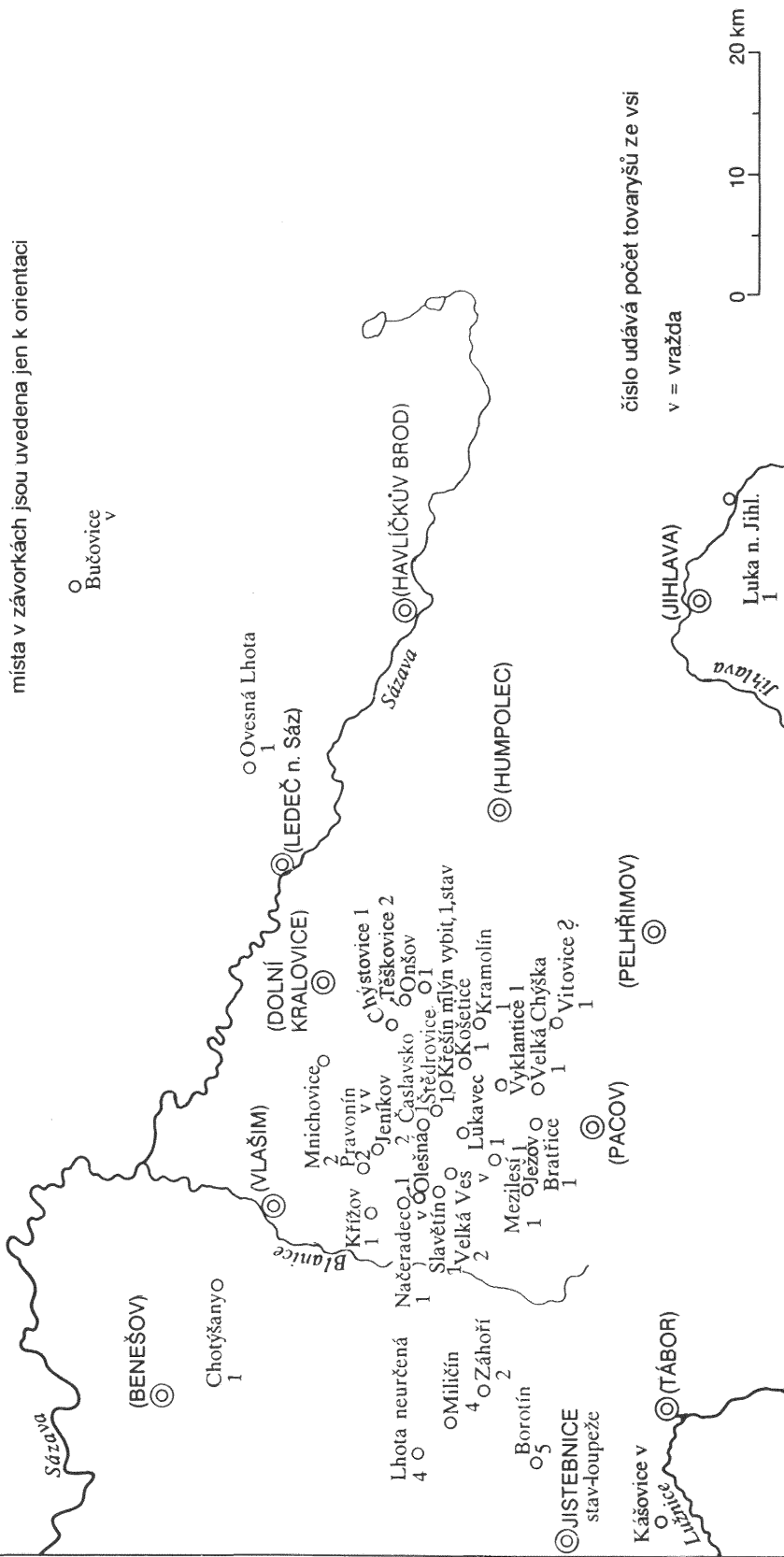

0 10 20km

ŠIMKOVO TOVARYŠSTVO KOLEM ROKU 1430

podle zápisu č.65

místa v závorkách jsou uvedena jen k orientaci

místa v závorkách jsou uvedena jen k orientaci

(1) Zabrdomice (2) Slavkov (3) Ždánice (4) Židlochovice (5) Částkovice

SKRYTÉ EDICE A REGESTY LISTIN A LISTŮ K DĚJINÁM HUSITSKÉ REVOLUCE (1419 - 1437)

III. část

Rudolf Tecl - Milan Vondráček

Před sedmi lety vydal poměrně široký autorský kolektiv první část méně známých či méně dostupných pramenů k dějinám husitské revoluce (Táborský archiv 1, 1987, s. 8 - 56). Pokračování se tato pomůcka dočkala o pět let později (TA 4, 1992, s. 5 - 31), přičemž již méně početný autorský kolektiv sliboval časem případné další pokračování. Tento slib nyní nahrazují jen velmi vzdáleně dva z původních autorů, kteří případným zájemcům z řad badatelské obce předkládají nepříliš početné, nicméně snad zajímavé "dodatky", kterými chtějí více méně uzavřít celý, původně dosti široce koncipovaný záměr.

S ohledem na menší počet regestů neuvádíme samostatně seznam excerpovaných titulů, neboť jde skutečně spíše o nahodilejší doplňky, než o další systematickou excerpci, jako tomu bylo v případě prvních dvou regestářů. Příslušné odkazy jsou proto uvedeny vždy u první citace jednotlivých titulů. Vedle tří monografií (Josefa Dobiáše, Jos. Vítězslava Šimáka a Františka Teplého) se jedná o studie a rozpravy z některých starších i novějších periodik, které již sice byly pro naše účely použity, nicméně určitá část údajů zůstala nepovšimnuta. Jiné pak vyšly až v nedávné době (např. materiálůva stať Bohumíra Roedla v roce 1994). Posléze v několika případech k nim přistupují i časopisy (domácí i zahraniční) dosud nevytěžené.

Celkem přinesly naše "Skryté edice" ve třech svých pokračováních 668 regestů písemností (převážně listin a listů)¹⁾ z let 1419 - 1437. I když je nutno po kritické úvaze některé z nich vyloučit (jedná se evidentně o mladší záležitosti), přece konečný počet cca 650 - 660 regestů jistě není zanedbatelný. Doufáme, že jsme badatelům a vážným zájemcům o husitství poskytli snad ne neužitečnou pomůcku, aniž bychom na druhé straně chtěli její význam příliš přeceňovat. Ta může pouze upo-

1) K tomu srov. Skryté edice a registry, Táborský archiv 4, 1992, s. 6 a pozn. 8) na s. 8. S velkou pravděpodobností jsou mladšího data i regesta převzatá ze studie Fr. Teplého, srov. Skryté edice a registry, Táborský archiv 1, 1987, s. 53, č. 385, 386, 393; s. 54, č. 403; s. 55, č. 413 a s. 56. 6 421 (spíše se jedná až o rok 1443 !).

zornit na pramen, resp. jeho otisk, zpřístupnění, nikoliv plně nahradit příslušnou edicí, registář, či dokonce studium vlastní archiválie.

Co říci závěrem? Jestliže předkládanou třetí část registáře považujeme za závěrečnou, neznamená to, že se ke "Skrytým edicím" již nikdy nevrátíme. Naopak, v bližší budoucnosti zamýšlíme na stránkách Tábořského archivu provést následující počín: dosavadní tři části spojit v chronologicky jednotně řazený celek, do něhož, dle našich možností, hodláme zařadit i opominuté či nově objevené jednotliviny. Domníváme se, že se pak úroveň a použitelnost našeho kolektivního díla nepochybně jen zvýší.

1. 1420 duben 23, Vyšehrad
Podkomoří Václav z Dubé nařizuje městům a klášterům na Žatecku, aby sebraly platy pro královo vojsko.
Čes. reg. J. V. Šimák, *Bohemica v Lipsku*. Praha 1907, s. 32, č. 36/5.

2. 1420 říjen 4, s. 1.
Opat Martin a celý konvent kladrubského kláštera zapisují za dluh 25 kop gr. praž. Jindřichu Střelovi z Bezdružic svou vesnici Výrov se všemi náležitostmi.
Čes. reg. V. Březana - Č. Zíbrt, *Z dějin zámku a panství Zvíkova, ČČM 82*, 1908, s. 221, č. 1. (F. Beneš - K. Beránek, *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526, díl I.*, Praha 1974, č. 477, bez uvedení tohoto regestu).

3. 1420, s. 1.
Bušek, Jan a Janek, řečení Caltové, synové Buška z Kamenné Hory, řečeného Calta, uzavírají smlouvu s faráři krušovského a lukovského kostela ohledně platu, jenž jejich otec zmíněným farářům před lety prodal.
Čes. reg. V. Březana - Č. Zíbrt (jako č. 2), s. 214, č. 2.

4. 1420, s. 1.
Král Zikmund zapisuje Bohuslavu ze Švamberka městys Manětín (původně zboží johanitů), "aby je v ochraně své měl".
Čes. reg. V. Březana - Č. Zíbrt (jako č. 2), s. 213, č. 2.

5. 1420, Praha
Čeněk z Vartmberka a další píšící Kadaňským, žalují na krále Zikmunda a pod pohrůžkou je vyzývají k odboji proti němu. - Kadaňští odmítají.
Čes. reg. opisů dvou (?) listů J. V. Šimák (jako č. 1), s. 33, č. 36/21. - 22.

6. 1421 únor 8, Praha
Manifest rady Starého i Nového Města pražského adresovaný všemu křesťanstvu.
Lat. ed. J. Kadlec, *Magister Martin Talayero aus Tortosa im Kampf gegen die Hussiten. Annuarium Historiae Conciliorum 1980*, s. 291 - 297, (Texte I.). (Z jiných rukopisů vydali F. Palacký a F. M. Bartoš).

7. 1421 duben 22, Skarbimierz
Řeč Martina Talayera přednesená ve městě Skarbimierzi před polským králem Vladislavem. Kromě výčtu hlavních provinění a násilností páchaných husity, s výzvou organizovaného ozbrojeného boje proti nim, přináší řeč v závěru i soupis jejich 45 heretických článků.
Lat. ed. J. Kadlec (jako č. 6), s. 297 - 308 (Texte II.).

8. 1421 duben 22, Praha
List pražského arcibiskupa Konráda z Vechty, v němž sděluje kléru své diecéze, že přijal čtyři artikule, vyzývá ho k témuž a pod pohrůžkou trestu jej svolává na synodu do Roudnice (nad Labem), jež se zde má konat 14. května 1421.
Lat. ed. opisu J. Kadlec (jako č. 6), s. 308 - 310, (Texte III.).

9. 1421 duben 22, Praha
Parodická verze listu pražského arcibiskupa Konráda z Vechty ("Conradus, diabولية instigacione perductus ...).
Lat. ed. opisu J. Kadlec (jako č. 6), s. 310 - 314, (Texte IV.).
10. 1421, Plzeň
Král Zikmund zapisuje Matějovi Brusovi z Kovářova za věrnou službu, zvláště za jeho podíl při hájení hradu Karlštejna, několik vesnic a poplužní dvůr milevského kláštera ve 300 kop gr. praž.
Čes. reg. lat. orig. V. Březana - Č. Zíbrt (jako č. 2), s. 328. (Edice lat. orig. s datem 1421 leden 21, Plzeň též Archiv český 15, s. 294 - 295, č. 9).
11. 1422 srpen 11, s. 1.
Městská rada v Žatci potvrzuje závět místního měšťana Jiříka z Hořetic.
Čes. reg. B. Roedl, Návrh středověkých listin z USA, Archivní časopis 44, 1994, s. 35.
12. 1422 srpen 23, Norimberk
Král Zikmund na základě doporučení kurfiřtů a říšského sněmu odvolává a ruší všechny zápisy na církevní zboží v Čechách, včetně těch, jež se týkají statků kláštera kladrubského, zapsaných Janovi Hanovcovi ze Švamberka, Vilémovi ze Žlutic, jinak z Nečtin a Habartovi z Adlaru a poroučí opatovi, aby se v ně zase uvázal a zvolil si ochránce.
Čes. reg. V. Březana - Č. Zíbrt (jako č. 2), s. 221 - 222. (Srov. k tomu regest v TA 1, s. 23, č. 67).
13. 1422 září 10, Norimberk
Král Zikmund zastavuje a zapisuje Janu Hanovcovi ze Švamberka berní vánoční královskou na klášteře kladrubském pro dluh 1800 kop gr. praž.
Čes. reg. lat. originálu V. Březana - Č. Zíbrt (jako č. 2), s. 221, č. 3.
14. 1422, s. 1.
Jan ze Švamberka, odjinud z Třebíle, postupuje ves Ostrov Otíkovi Myslovci z Myslovic, že s ním sloužil na královském Střibře.
Čes. reg. (soudobého opisu?) V. Březana - Č. Zíbrt (jako č. 2), s. 222, č. 10. A.
15. 1422, s. 1.
Opat Martin, převor Miroslav a celý konvent kladrubského kláštera zapisují z důvodu nouze Janu ze Švamberka 8 jmenovitě uvedených vesnic, se všemi platy, důchody apod., dokud mu nebude zaplacená jistina 1800 kop gr. praž.
Čes. reg. (resp. výtah) V. Březana - Č. Zíbrt (jako č. 2), s. 221, č. 4.
16. 1424, Toužim
Opat Petr a celý konvent milevského kláštera prodávají 3 kopy gr. praž. bez dvou grošů ročního platu ze vsi řečené Lazec u města Žlutic za 35 kop gr. praž. Stehlovi Nyklovi, příjmením Čáplovi a Henlikovi, žlutickému měšťanu.
Čes. reg. V. Březana - Č. Zíbrt (jako č. 2), s. 330.
17. 1425, Budín
Král Zikmund zapisuje městečko Manětín s příslušným panstvím Hynkovi Krušinovi ze Švamberka za škody, které utrpěl v bojích proti husitům, a za prokázané služby.
Čes. reg. V. Březana - Č. Zíbrt (jako č. 2), s. 213, č. 3.
18. 1426 duben 28, s. 1.
Kalhot z Hořovic na Rabštejně se svými rukojmími kvituje 100 kop gr. praž., které mu z jistiny 300 kop vyplatilo město Žatec za vyručení tří žateckých měšťanů.
Čes. reg. B. Roedl (jako č. 11), s. 35. (Druhé vyhotovení citované listiny regestováno v TA 1, 1987, s. 31, č. 157).
19. 1426, Prešpurk
Král Zikmund zapisuje roční plat ve výši 10 kop gr. praž. ze vsi řečené Ostrov (původně kláštera kladrubského) Otíkovi z Myslovic za dlužných 100 kop jeho služby.
Čes. reg. lat. orig. (?) V. Březana - Č. Zíbrt (jako č. 2), s. 222, č. 11. B.

20. 1427 únor 20, Řezno
Biskup Jan vyhlašuje papežskou bulu proti českým kacířům.
Čes. reg. J. V. Šimák (jako č. 1), s. 33.
21. 1427 březen 18, s. 1. [Hradiště?]
Hejtman Filip z Padařova spolu s jinými staršími na Hradišti [= Tábor] vypovídá v zášti mezi obcí pelhřimovskou a rychtářem Buňkem.
Ed. opisu čes. listiny Jos. Dobiáš, Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí II/1, Pelhřimov 1936, s. 1003, příloha I.
22. 1427 červen 27, České Budějovice
Zlomek dlužního úpisu českobudějovického měšťana (?) Linharta Retwegara.
Čes. reg. (s doslovným zněním čes. datační formule) B. Ryba, Středověký slovník "Lucianus" a jeho české úpravy, VKČSpN 1944, č. III, s. 5.
23. 1427, s. 1.
Jan řečený Hurt z Nečemic, seděním v Boru, zapisuje pro dluh 54 kop gr. praž. Pavlíkovi Bělovskému z Bělovic a Martinovi z Rozvadova stálý plat na lidech ve vsi Korojedy (= Kurojedy) až do jeho zaplacení.
Čes. reg. V. Březana - Č. Zíbrt (jako č. 2), s. 217. (Beneš - Beránek, Soupis etc. č. 574 s datací 1427 březen 7, bez uvedení tohoto registu).
24. 1429, Prešpurk
Král Zikmund daruje Pavlíkovi z Mirotic roční důchod půl deváté kopy gr. praž. z mirovického rychtářství plynoucí do královské komory a i dědičně vlastní mirovickou rychtu.
Čes. reg. latin. orig. V. Březana - Č. Zíbrt (jako č. 2), s. 323.
25. 1430 březen 8, s. 1.
Pět jmenovitě uvedených ubrmanů rozsuzuje spor o zboží v Sedčicích u Žatce mezi Ratiborem Sekerkou ze Sedčic na Novosedlkách na straně jedné a Kryštofem z Lipna s manželkou Dorotou na straně druhé.
Čes. reg. B. Roedl (jako č. 11), s. 36.
26. 1430 červenec 8, s. 1 [Točnick ?]
Inventář zásob (potravin), náradí, nástrojů, palných zbraní a střeliva hradu Točnicka sestavený při jeho předání Hanušovi z Kolovrat.
Něm. edice M. Pangerl, Ausrüstung einer böhmischen Burg im Jahre 1430. Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 14, 1876, s. 70 - 71. Český překlad přináší A. Sedláček, Hrad, zámky a tvrze Království českého. Díl 6, Praha 1889, s. 157.
27. 1430, Feldkirchen
Král Zikmund ruší na žádost Oldřicha z Rožmberka listinu, kterou Matějovi Brusovi z Kovářova zapsal několik vesnic kláštera milevského.
Čes. reg. lat. orig. V. Březana - Č. Zíbrt (jako č. 2), s. 328. (Ed. latin. orig. s datem 1430 září 11, Feldkirchen též AČ 15, s. 296, č. 11).
28. 1431 prosinec 10, Ostřihom
Uherští biskupové informují basilejský koncil o škodách, způsobených husity.
Čes. reg. J. V. Šimák (jako č. 1), s. 47.
29. 1432 březen 10, [Volyně]
Šíma krejčí "spolu přebývajícím města Volyňského" odkazuje loučku svému příteli Črnochovi pod podmínkou, že z ní bude vyživovat osm chudých, vždy ve dvou termínech během roku (na sv. Jiří a sv. Havla) tak, aby každý chudý dostal po haléři.
Částec. ed. čes. zápisu Fr. Teplý, Dějiny města Volyně. 2. doplň. vyd., Písek 1933, s. 42 - 43.
30. 1432 duben 25, s. 1.
Mikuláš starší z Ledče prodává půl lánu (orné i neorné dědiny) na Nestařicích za 9 kop gr. praž. Janovi, mlynáři z Ledče, a slibuje vklad do desk zemských.
Reg. čes. orig. (falsa?) Aug. Sedláček, České archivy. Seznam listin archivu Ledeckého, Věstník

českoslovanských muzeí a spolků archaeologických I. (1895 - 1896), Čáslav 1896, s. 12. (Beneš - Beránek, Soupis etc., č. 681, bez uvedení tohoto regestu).

31. 1433, s. 1.
Opat Martin, převor Bušek a celý konvent kladrubského kláštera prodávají z důvodu velké nouze Mikuláši z Kumpolce, řečenému Šiliňk, svou ves Bezděkov se vším příslušenstvím za 75 kop gr. praž.

Čes. reg. V. Březana - Č. Zibrt (jako č. 2), s. 223, č. 16. (Beneš - Beránek, Soupis etc. č. 711 s datací 1433 březen 1, bez uvedení tohoto regestu).

32. 1434 leden 30, [Praha]
Purkmistr a rada Starého Města pražského zasílají českobudějovické městské radě právní naučení ve sporu o dědictví po zemřelém českobudějovickém měšťanu.

Ed. opisu čes. listu Zd. Šimeček, České Budějovice a Staré Město pražské (K dějinám městské jurisdikce 15. a 16. století), PHS 15, 1971, s. 132. (příloha I.).

33. 1434 duben 5, [Praha]
Purkmistr a rada Starého Města pražského zasílají českobudějovické městské radě právní naučení ve sporu mezi českobudějovickým obyvatelem a hostem o dluh zajištěný rychtářským rejstříkem. Edice opisu čes. listu Zd. Šimeček (jako č. 31), s. 132 - 133. (příloha II.).

34. 1434 září 11, Brno
Rakouský vévoda a markrabě moravský Albrecht potvrzuje Markrabství moravskému všechna práva, svobody a privilegia, jmenovitě pak listinu krále Václava IV. ze 16. února 1411.

Něm. edice V. Hrubý, Ueber das Privilegium König Johannis vom 18. Juni 1311 für Mähren, VKČSpN 1911, č. VI., příl. II., s. 25 - 27.

35. 1434 (září 23 ?), [Písek]
Purkmistr a přísežní konšelé města Písku vyznávají, že "slovutný panoše" Chval z Machovic před nimi osobně vyznal, že prodal zde svůj dům Mikuláši Opadalovi, jeho ženě a dětem za 84 kop gr. praž., z nichž nadepsaní konšelé převzali od uvedeného Opadala částku 23 kopy gr. praž. "k obecnému dobrému".

Čes. edice J. Matzner, Privilegia, obdarování, milosti atd. a jiné důležité listiny týkající se král. města Písku, Výroční zpráva Obecních vyšších realních škol v Písku za školní rok 1883, Písek 1883, pozn. na s. 43 - 44.

36. 1434 říjen 6, [Praha]
Purkmistr a rada Starého Města pražského zasílají českobudějovické městské radě právní naučení o odměně z přesporních peněz.

Edice opisu českého listu Zd. Šimeček (jako č. 31), s. 133 - 134. (příloha III.).

37. 1435 květen 13, s. 1.
Petr Vlach z Březí prodává horu Vráž obyvatelům vesnic Horouty, Chlumany a Pečnov a Alšovi Netbalci z Horout, který dostává právo mycení lesa, pastvy dobytka a právo lovu.

Dle čes. perg. orig. v držení Věry Ledrerové v Husinci V. Starý, Listina Petra Vlacha z roku 1435, Listy Genealogické a heraldické společnosti v Praze (Acta genealogica ac heraldica), 4. řada, sešit 1 - 6, 1976 - 1977, s. 28.

38. 1437, Praha
Císař Zikmund potvrzuje smlouvy mezi Pavlíkem z Mirotic a Janem z Mirovic o rychtu mirovic-kou a plat z ní plynoucí. Veškerá práva (tj. zastávání úřadu i plat) jsou zde dědičně přenášena na Jana, a to za jeho zasloužilou službu písařskou na Zvíkově.

Čes. reg. lat. orig. V. Březana - Č. Zibrt (jako č. 2), s. 323.

39. 1437, Praha
Císař Zikmund potvrzuje Buškovi řečenému Sekerkovi ze Sedčic koupí zápisné vsi Králový Lhoty od Příbika z Jasaníc a přidává novému držiteli zvláštní milost ohledně vedení vody.

Čes. reg. (z lat. orig.?) V. Březana - Č. Zibrt (jako č. 2), s. 238, č. 19. A. (Edice dle opisu s datací 1437 říjen 4, Praha též AČ 15, s. 297 - 298, č. 13).

PRAMENY K DĚJINÁM TÁBORSKA 1432-1433.

(FONTES HISTORIAM DISTRICTUS TÁBOR BOHEMIAE
ANNORUM 1432 - 1433 ILLUSTRANTES) - IV.

Rostislav Nový

Úvodem je třeba v krátkosti připomenout, že rožmberské třeboňské panství procházelo v desetiletí po 13. listopadu 1420 řadou organizačních změn, které se týkaly především administrativního začlenění Tábora blízkých rožmberských panství Příběnice a Příběničky. Obě tato panství byla již v roce 1421 připojena k hradu Choustníku včetně několika severnějších lokalit bukovského panství a tzv. nedvědického újezdu louňovického kláštera.¹⁾ To se však velmi záhy ukázalo jako velmi nepraktické řešení, neboť Choustník byl od Příběnic příliš daleko. Proto, nejspíše už v následujícím roce (1422) došlo k dohodě Oldřicha z Rožmberka s Hynkem z Lažan o přeložení úroční správy příběnických panství na bechyňský hrad. Transfer se realizoval nejspíše už v prvních dnech roku 1423. Nicméně i toto opatření bylo nutné korigovat ještě v témže roce. Severnější lokality těchto panství byly rozčleněny do čtyř správních okrsků (Příběnice, Příběničky, Jistebnice, Sepekov) a příslušely k detašované správě bechyňského hradu, kterou tu vykonával někdejší rožmberský lesník Riwin. Panství Bukovsko a Zálší byla pak připojena k Třeboni, kam také ve druhé polovině roku 1423 i oba důchodní písaři, Matěj a Petr, odešli. Odtud pak byla vedena centrální evidence rentových důchodů všech částí rozlehlého panství, ležících v dosahu Třeboně.²⁾ K další reorganizaci došlo po říjnu 1428, kdy se Táboři zmocnili Bechyně. Správa všech panství se pak musela postupně soustředit do Třeboně. Do jisté míry by tomu mohl nasvědčovat i omezený prostorový záběr ovesného rejstříku z roku 1430,³⁾ který eviduje výběr obilních dávek v podstatě jen z bukovského panství.

K výraznější správní integraci docházelo počátkem třicátých let 15. století a její konečnou reflexí je až třeboňský výběrčí rejstřík svatojiřského termínu roku 1433.⁴⁾ Podle tohoto rejstříku se v Třeboni soustřeďovala úroční a soudní správa ze všech panství jak původního třeboňského panství, tak i z bukovského panství, louňovického tzv. nedvědického újezdu a též z někdejších a vzdálených panství Příběnice a Příběničky. Tedy z území neobyčejně rozlehlého, což pochopitelně

1) Srv. TA 2, 1989, s. 88.

2) TA 5, 1993, s. 34n.

3) SOA Třeboň, Vs Třeboň, sign. I. A. 6 R 89.

4) SOA Třeboň, Vs Třeboň, sign. I. A. G beta 11.

kladlo na ústřední třeboňskou správu mimořádně velké administrativní nároky. K její konsolidaci na počátku třicátých let nepochybně přispívala i soustavně uzavíraná příměří mezi Oldřichem z Rožmberka a Táboři.⁵⁾

Uvedené skutečnosti ovlivňovaly bezprostředně i strukturu a samo vytváření celého výběřčího rejstříku 1433.⁶⁾ Lze snad vyslovit hypotetický soud, že jeho tvůrcem byl buď ještě notář Petr, nebo spíše jeho pomocník, ovlivňovaný v duktu nepochybně jím. V celém výběřčím rejstříku se totiž uplatnily jen dvě písarské ruce, které je zatím ovšem třeba označit jen siglami A a B.⁷⁾ Je nepochybné, že písař většiny textu (sigla A) byl Čechem, který v latinských textech zápisů užíval nejen české syntaxe, ale i českých termínů a několika českých vět, čímž se mj. také odlišoval od usu notáře Petra. Graficky je pak evidentní, že tu nešlo o ruku někdejšího třeboňského měřiče a pozdějšího písaře (od r. 1441) Bohuňka z Vranova,⁸⁾ kterou známe dobře nejen z rejstříků z roku 1441, ale i pozdějších. Písmo notáře A je zběžná gotická kursiva, zejména v dodatečných marginálních poznámkách. Má spíše horizontální charakter na rozdíl od ruky B, která je vertikálnější a zřetelně lomenější. Jen zcela předběžně ji lze určit jako písmo rožmberského služebníka a pozdějšího písaře na Dobronicích (od r. 1444) Vilana,⁹⁾ který je v textu rejstříku z r. 1433 také několikrát jmenován.

Skladba rejstříku jednoznačně dokládá, že šlo výhradně o evidenci vybíraných dávek. Výdaje jsou zaznamenávány jen ojedinele, a to formou poznámek pouze na fol. 30^v. A je proto nutné předpokládat, že byl paralelně veden i rejstřík distribut.¹⁰⁾ Jen na základě obou mohl pak být sestaven i závěrečný výroční účet hejtmana třeboňského panství Jana Bruse ze Zahrádky.¹¹⁾ Že k jeho sestavení patrně až v září skutečně došlo, svědčí koncept účetní uzávěrky na fol. 30^r.

Účetní technika, užitá ve výběřčím rejstříku svatojiřského termínu 1433, je standardním dokladem jednoduchého správního účetnictví. Ve většině případů však chybějí sumáře, což potom předpokládá existenci zvláštní evidenční pomůcky přijímaných hotových peněz. Tuto hypotézu lze do určité míry podepřít rozбором vzniku tohoto rejstříku. Jeho podkladem byl evidentně výběřčí rejstřík svatohavelského termínu 1432, odkud písař opsal jména plátců, případně i výměry poplatných pozemků. Ve většině lokalit někdejšího třeboňského, bukovského a příběnického panství byly vybrané peněžní dávky zapisovány i postupně na místě, a to v širokém časovém rozmezí od března až do června, resp. do října 1433. V některých případech bylo dokonce nutno aktuální situaci držby ověřit na místě soupisem poplatníků renty. Tomu by nasvědčoval např. vložený lístek mezi fol. 12^v - 13^r, obsahující jména držitelů usedlostí s jejich výměrou ve vsi Náchod.

5) Srv. V. Schmidt, Südböhmen während der Hussitenkriege. MVGD 46, 1908, s. 333n.

6) SOA Třeboň, Vs Třeboň, sign. I. A. 6 beta 11. Srv. Soupis urbářů jihočeských archivů 1378 - 1773, díl II., Č. Budějovice 1976, s. 292 n, č. 314.

7) V edici jejich podíl stanoven tak, že vklady ruky B tištěny kursivou.

8) Srv. TA 2, 1989, s. 98; B. Rynešová, Listář II, č. 108.

9) Srv. B. Rynešová, Listář II, s. 177, 390.

10) Srv. Soupis nedoplatků z Drahnětic a Makova, robotní peníze z Lutové a Chlumu 1433. Přípojena vydání na jízdy Kokotovi a Mnichovi; 8 folií v konvolutu SOA Třeboň, Vs Třeboň, sign. I. A. 6 G beta 11. Obdobnou strukturu výběřčího rejstříku má i výběřčí rejstřík třeboňského a lomnického panství z r. 1437, SOA Třeboň, Vs Třeboň, sign. I. A. 6 G beta 11.

11) Ve vydávaném rejstříku z r. 1433 titulován jako „capitaneus“, viz fol. 2^r, 6^v, 17^v. Jako hejtmán a purkrabí na Třeboni působil v letech 1432 - 1441, srv. A. Sedláček, Hrady 3, s. 129n; B. Rynešová, Listář I, s. 139; II, s. 90.

Klade-li se tedy otázka po důvodech jakéhosi evidenčního provisoria v sestavování rejstříku, lze je mimo jiné spatřovat nejspíše v důsledcích ničivého březnového tažení Sirotků pod vedením Čapka ze Sán přes Veselí n. L. na Třeboňsko až k Velešínu, které bylo ukončeno uzavřením ročního příměří 22. března 1433.¹²⁾

X.

Výběrčí rejstřík třeboňského panství 1433

SOA Třeboň, fond Vs Třeboň, sign. I A 6 G beta 11, papírový rkp.,
ff. 30, 115x305 mm, bez desek, lat., čes., foliace moderní.

- f. 1^r – 1^v : Účetní poznámky,
- f. 2^r – 4^v : výběrčí rejstřík původního třeboňského panství,
- f. 5^r – 9^v : výběrčí rejstřík panství Bukovsko (ib. uvedeno též Bukovsko),
- f. 10^v – 21^v : Platy z panství Příběnic,
- f. 12^v – 13^r : vložený lístek usedlých ve vsi Záchod (Náchod),
- f. 22^r : Datované zápisy o platech z Miličina,
- f. 21^v – 22^r : Mezi folia vložené dva lístky se záznamy o příjmu peněz,
- f. 22^v : soupis mlýnů na příběnickém panství,
- f. 23^r – 24^r : prázdná
- f. 24^v – 25^r : nedoplatky z třeboňského panství za svatohavelský termín 1432 (pouze ves Kojákovice), mřežováno. Koupě obilí pro bošilecký rybník ve svatojiřském termínu 1433.
- f. 25^v : nedoplatky z panství Příběnice a Příběničky za svatohavelský termín 1432,
- f. 26^r : peněžní reluce robotních povinností ze Svin a Mažic, svatojiřský termín 1433,
- f. 26^r – 28^r : nedoplatky z příběnických panství za svatohavelský termín 1432,
- f. 28^v – 29^v : prázdná
- f. 30^r : koncept účetní uzávěrky,
- f. 30^v : účetní poznámky písaře.

Edice:

<Registrum Trziebon pro termino sancti Georgii anni etc. XXXIII°.>

fol. 1^r

Ledienicz¹³⁾ de pratis

Martin de Zwiekow 5 gr., Mikxa Dub 4 gr., Kussnoss de Zalin 4 gr., Kuczera cum socio de Wilkowicz 15 gr., de Slawosowicz duo 15 gr., Tozicz 6 gr., Ondra cum socio de Wrczow 5 gr., Wiczek cum socio 7 gr., Fridl judex de Radosticz 8 gr., Pechouow zet 6 gr., Uhlerz Martin 4 gr., Heyndlo-wa de Ledienicz 3 gr., Rada de maccellis 4 gr..

¹²⁾ Srv. V. Schmidt, MVGDB 46, 1908, s. 340.

¹³⁾ Ledenice, o. Č. Budějovice. Získány koupí r. 1404.

Summa 86 gr.

Fulina molendinator 13 gr. cum socio, Gubal silvanus 12 1/2 gr., Scophl Zoreni 15 gr., Hoyndlow sin 15 gr., filius judicis 15 gr., Hubra 15 gr., Wassek 2 tercialia 15 gr., Zak cum Remptane 15 gr., Paska 2 gr., Wacha tabernator 15 gr..

fol. 1^v

<----- post Stanislai judex Walentin ----->

Item nota vilani de Swin¹⁴⁾ scilicet Wlkaricek, Hrdoss pasli na panie popluzu, za to maji dati slad 30 tinas. Fidei jusores Oness, Thoma, Balich, Sobaslaw, Mika Peskonis, Petr frater judicis, Swach, Beranek, qui debent dare brassium in una septimana. Actum feria VI^{ta} Quatuor temporum ante Trinitatem.

5. VI.

Sepekow

fol. 2^r

Villa Hlinna¹⁵⁾

Simon de flumine (dedit 10 gr. pro how)

Idem de agris

<Idem capitaneus indulsit ex mandato domini 64 gr.>

Idem de molendino

Jan Suchan

Vitek de flumine 26 gr.

Jan piscator

Ondruss de flumine <78 gr.>

Zenissek de flumine 26 gr.

Lewecz juvenis

Lewecz antiquus

Zenissek de molendino deserto 20 gr.

Skrzyeczka de molendino

Stropnicze¹⁶⁾

Wenceslaus Chlestoue <1 quartale 8 gr. tenetur solvere.>

Wenceslaus Suchan <1/2 laneus 16 gr.>

Biczen <3 quartalia 24 gr.>

Petr Jeskonis <1 quartale>

Maczek do molendino <4 gr.>

Fol. 2^v

Suchdol Magnum¹⁷⁾

Kolesso 10 gr.

Martin 10 gr.

Hroch 10 gr.

Pessat 5 gr.

Passek 12 1/2 gr.

Krziz 10 gr.

Mach 15 gr.

Judex 15 gr. de prato.

Barton 2 1/2 gr.

Jan silvanus 10 gr. de prato.

Pech 10 gr.

Kozel 10 gr.

Wenceslaus Chodal 10 gr.

Wenceslaus Powrhlik 12 1/2 gr.

Krziz Vituowicz 12 1/2 gr.

Hogiek 12 gr.

Jan Kardan juvenis 7 1/2 gr.

14) Sviny, o. Tábor; RU č. 373, p. Bukovsko.

15) Stará Hlína, o. Jindř. Hradec.

16) Stropnice, o. Č. Budějovice; RU č. 87, p. Nové Hrady.

17) Suchdol n. L., o. Jindř. Hradec; RU č. 467, p. Třeboň, V RU je uváděn jako celistvá jedna lokalita.

Maretha vidua 2 1/2 gr.
 Kardan antiquus 5 gr.
 Jan Nowak 10 gr.
 Wawra 5 gr.
 Mika textor 7 1/2 gr.
 Jan Sawluow 12 1/2 gr.
 Petr Leisek 10 gr.
 Barton silvanus 10 gr.
 Blazek 14 1/2 gr.
 Mikess 11 gr.
 Gilek 10 gr.
 Adam 5 gr.
 Hawel 5 gr.
 Wenceslaus autor 10 gr.
 Simek <10 gr.>
 Duchon sutor <10 gr.>
 Mika <7 1/2 gr.>
 Barwa <2 1/2 gr.>
 Hanzl <7 1/2 gr.>
 Strnistie 5 gr.
 <Summa 5 sex. 20 gr., 3 1/2 gr. de prato judicis.>

Jan Wltawa 7 1/2 gr.
 Maczowa vidua 5 gr.
 Ondra 10 gr.
 Pesse hamrník 46 gr. 5 den.
 Mach hamrník 20 gr.
 Barton molendinator 22 gr. minus den.
 Philess molendinator 27 gr. minus den.
 Hogiek de flumine 20 gr.
 Summa 2 1/2 sex. 7 gr. 4 1/2 den.

fol. 3^r

Suchdol Parwum¹⁸⁾
 Mach Jacobonis <5 gr. minus den.>
 Thomonis vidua <10 gr. minus 2 den.>
 Marzik Peysssek <14 gr. 4 den.>
 Jacob <14 gr. 4 den.>
 Weyseless <5 gr. minus den.>
 Kwalt <5 gr. minus den.>
 Dywak <10 gr. minus 2 den. de prato.>
 Witek 2 1/2 quartale <12 gr. 1 1/2 den.>
 Zazema <10 gr. minus 2 den.>
 Martin Jacobonis <5 gr. minus den.>
 <Summa 90 gr. 6 1/2 den. minus 1 hal.>

Lutowa¹⁹⁾
 Kopito <16 gr.>
 Wala <8 gr.>
 Kowarz 8 gr.
 Snyezek <(12 1/2) 13 1/2 gr.>
 Martinecz <10 gr.>
 Rada <7 1/2 gr.>
 Slepicka <7 1/2 gr.>
 Mathieg <11 gr.>
 Plch <3 gr.>
 Riska <3 gr.>
 Wacha <8 gr.>
 Hronek <10 gr.>
 Petr <10 gr.>

18) Dvojí Suchdol se objevuje prvně v r. 1424.

19) Lutová, o. Jindř. Hradec.

Bietha vidua desertum.
Summa 1 sex. 51 gr.

fol. 3^v

Chlum²⁰⁾
Jakub molendinator 15 gr.
Hanzlik 7 1/2 gr.
Martin 9 1/2 gr.
Cubiczek 7 1/2 gr.
Marwan 15 gr.
Polak 7 1/2 gr.
Genik 12 1/2 gr.
Hrdii 18 gr. 5 den.
Risko de flumine 21 gr.
Mika ribarz de flumine 19 gr.
Summa 2 sex. 13 gr.

Miletin²¹⁾
Rzhehorz judex 1 1/2 laneus, 20 gr.
Strnisste (1/2) laneus, 20 gr.
Wenceslaus filius (Cho) Hochonis laneus, 20 gr.
Fenczlik laneus, 20 gr.
Blazek Swrk 1/2 laneus, 10 gr.
Wilethowa laneus, 30 gr.
Wawrzinecz laneus, 20 gr.
<Item Rzhehorz dedit pro silwa Bissow 15 gr.>

Kramolin²²⁾
Martin judex <1/2 laneus>
Thoma Beran 1 quartale, 8 1/2 gr.
Martin faber <1/2 laneus, 17 gr. Idem pratum 5 gr., idem ortum 6 gr.>
Hossten <17 gr.>
Jakub Gindrzichowicz <17 gr.>
Jan Orlik <1 quartale, 8 1/2 gr., ortum 2 gr.>
Ondrassek filius Cubonis <1 quartale, 8 1/2 gr., pratum 2 gr.>
Mikulass <1/2 laneus, 17 gr., de prato 2 1/2 gr.>
Jan Gezwik <17 gr.>
Jakub Holub <1/2 laneus, 17 gr., de prato 16 den.>
Wacha <1 quartale abatis, 2 1/2 gr. de prato.>
Zkrziwanecz <1 quartale, 8 1/2 gr.>
Ruden <de prato 2 1/2 gr.; idem abati 1 quartale.>
Duch <1 gr. de prato.>
Wenceslaus Trzetieho <1 1/2 gr. de prato.>
Thoma siluanus <1/2 laneus, pratum.>
Jan Geskonis pratum, (2 1/2 gr.) 2 1/2 gr.
<Continet 6 1/2 lanei, deperiunt abati 2 lanei minus quartalis.>

fol. 4^r

Gilowice Magnum²³⁾
Wach 1 laneus, 26 gr.
Sciepan 1/2 laneus, 13 gr.
Bohusslaw 1 quartale, 6 1/2 gr.
Wenceslaus Tiezky 13 gr.
Jan Sarda 1/2 laneus, 13 gr.
Rathay 13 gr.

20) Chlum u Třeboně, o. Jindř. Hradec.

21) Miletín, o. Č. Budějovice.

22) Kramolín, o. Č. Budějovice, RU č. 473, p. Třeboň.

23) Hor. Jilovice, o. Č. Budějovice; RU č. 476, p. Třeboň.

Oldrzych 6 1/2 gr.
 Jan Pistroch 20 gr. 3 1/2 den. de 3 quartalibus.
 Jan Sperda 13 gr.
 (Pawel) Krziz 1/2 laneus de prato, 13 gr.; idem 2 1/2 gr.
 Kacze Brachnow 6 1/2 gr.
 Zdich Wawra 20 gr. 3 1/2 den. de 3 quartalibus.
 Wenceslaus Passek 6 1/2 gr.
 Wawra 6 1/2 gr.
 Wenceslaus Pachal 13 gr.
 Zikess 6 1/2 gr.
 Cubak ortum, 4 gr.
 Brachen Wach 13 gr.
 Krziz 13 gr.
 Ondrassek Skrzek 13 gr.
 Ondrassek ortum, 2 gr.
 (Czrmak)
 Beranowa ortum, 2 gr.
 <Sstepan 13 gr.>

Gilowice Parwum²⁴⁾
 Matieg <1 laneus, 20 gr.>
 Wachtha <1 laneus, 21 gr.>
 Mika de curia, ortum, <1 laneum, 25 gr.>
 Sutor pratum, (3 gr.)
 Salmanowicz 10 gr. <Idem iudex tenetur supra hoc 80 gr., 5 gr. post rationem.>

fol. 4^v

Zalinie²⁵⁾
 3 sex.

Ledienice²⁶⁾ <3 1/2 sex. 10 1/2 gr.>

Stepanow
 Jacob de Stiepanow 1/2 laneus, 20 gr. minus 3 den.
 Rehorz de pratis 22 1/2 gr.. Item Mathieg Trotikonis asumsit 1/2 laneum et debet dare medium censum in festo Gali.

Salmanowice²⁷⁾
 10 gr.

Strziebrcze²⁸⁾
 Jan Lestina 18 gr.
 Jan fararz 14 gr.
 Blahut siluanus 5 gr. minus 1 hal.
 Krzizatko 7 gr.
 Erazim (8) 7 gr.
 Jan Nowak 10 gr. minus 2 1/2 den.
 Gilek 10 gr. minus 2 1/2 den.
 Korczierz 5 gr. minus 1 hal.
 Kulizek 10 gr. minus 2 1/2 den.

24) Dol. Jilovice, o. Č. Budějovice.

25) Zaliny, o. Č. Budějovice. Odkoupeny 1424 od pánů z Landštejna.

26) Ledénice, o. Č. Budějovice. Rožmberská byla pouze část vsi, druhou polovici držel od r. 1419 Jan Tožice z Vidova.

27) Salmanovice, o. Č. Budějovice; RU č. 468, p. Třeboň. V r. 1382 postoupěna třeboňskému klášteru.

28) Stříbřec, o. Jindř. Hradec.

Wenceslaus Gilkonis 10 gr. minus 2 1/2 den... <Idem 2 1/2 gr.>
 Pawlowa dedit 10 gr. minus 3 den.
 (Simanek 10 gr. minus 2 1/2 den.)
 <Wenceslaus faber 5 gr. minus 1 hal.>
 (Martin pastor)
 Gienie 7 gr. 3 den.
 Jakub 5 gr.
 Gilek 5 gr.
 <Summa 2 sex. 8 gr. 5 den.>

fol. 5^r

Bukovsko²⁹⁾
 per 40 gr.

<dedit> Thoma Stanikonis: lan, 36 gr.
 <dedit> Jacob Plwaczek: 5 quartalia, 45 gr. <debito>
 <dedit> Wenceslaus Zipota: 1/2 laneus, 18 gr.
 <dedit> Bartl: 1/2 laneus, 18 gr.
 <dedit> Przibik: 1/2 laneus, 18 gr. <Hanusek dedit.>
 <dedit> Rehorz Otworzil: 3 quartalia, 27 gr.
 <dedit> Janek Wawronis: 5 quartalia, 45 gr. <debito dedit>
 <dedit> Pentrankowa: 3 quartalia, 27 gr.
 <dedit> Wrana: 3 lanei, 108 gr.
 <dedit> Mathieg silvanus: 2 1/2 quartale, 12 1/2 gr., de prato 10 gr.
 <dedit> Mika Blazkonis: laneus, 36 gr.
 <dedit> Ondrasek: plebanis laneus, 36 gr.
 <dedit> Ondrassek Liskawecz: 1/2 laneus, 18 gr.
 <dedit> Jacob Kratki: 1/2 laneus, 18 gr.
 <dedit> Sich: 1/2 laneus, 18 gr.
 <dedit> Hanussek: 1 1/2 laneus, 54 gr. <triticum>
 <dedit> Meskal: laneus, 36 gr. <pro ouis et caseis dedit>
 <dedit> Marzik fararzew sestrzenecz: 1/2 laneus, 18 gr. <dedit>
 <dedit> Tomyn Zedlow: laneus, 44 gr.
 <dedit> Cuba filius Petrankonis: 1/2 laneus, 18 gr.
 <dedit> Pestkonis vidua: 1/2 laneus, 18 gr. <debito>
 <dedit> Macha Chuta: laneus, 26 gr. <pro pulis 10 gr.>
 <dedit> Seyczek Simek: laneus, 36 gr.
 <dedit> Mathieg filius Plwaczkonis: laneus, 36 gr.
 <dedit> Michal Metan: 1/2 laneus, 18 gr.
 <dedit> Petr sutor: 5 quartalia, 45 gr.
 <dedit> Tuchaczek: 1 quartale, 9 gr. <decimam dedit>
 <dedit> Krayczik tessarz: 1 quartale, 9 gr.
 <dedit> Sabol: laneus 36 gr.
 <dedit> Janek kostelnik: 1 1/2 laneum, 54 gr. <triticum dedit>
 <dedit> Petr Zipata: laneus, 36 gr.
 Mathes judex: 5 quartalia
 Swinkowicz: laneus, 36 gr. <Jan kostelnik dedit pro tritico>
 dedit Slama: laneus, 36 gr.
 dedit Hlahol: 1 1/2 quartale, 13 1/2 gr.
 Jugera 2, laneus 68 gr., tenetur 2 gr.

fol. 5^v

Sedlikowicz³⁰⁾
 per 40 gr.

Bartus: laneus, 40 minus 3 gr.
 Jacob filius Wacha: 40 minus 3 gr.

29) Bukovsko Dol., o. Č. Budějovice; RU č. 360, p. Bukovsko.

30) Sedlíkovice (u Bošilce), o. Č. Budějovice; RU č. 367, p. Bukovsko.

Martin Nowak: laneus, 40 minus 3 gr.
 Vitek: laneus, 40 minus 3 gr.
 Walek: laneus, 40 minus 3 gr.
 Wenceslaus Zak: laneus, 40 minus 3 gr.
 Mathieg Boczek: laneus, 40 minus 3 gr.
 Hanzl: laneus, 40 minus 3 gr.
 Hrach: laneus, 40 minus 3 gr.

Drahotiesicze³¹⁾

per 40 gr.

Mika Sikora: 3 quartalia, 27 gr. <Mathes>
 Janek: 1 quartale, 9 gr.
 Mika Kerl: laneus, 36 gr.
 Teml: laneus, 40 minus 3 gr.
 Petr Faustnerz: 1/2 laneus, 18 gr.
 Thomassek: 1/2 laneus, 18 gr.
 Mika Nowak racbar, 15 gr.
 Hana: 1 1/2 quartale
 <Petr Faustnerz 17 gr. dedit. Summa vice Sedli - - ->

(Sed)³²⁾

Kojakowice³³⁾ villa per 40 gr.

Cuba Tetunka <8 gr. Flaska defalcavit>
 Kuzel
 Mikessowicz
 Petr Smetanow
 Simowa
 Matieg Genik
 Kraiczik <1 quartale, 10 gr. dedit mihi Flaska>
 Krotha <2 1/2 quartalia, 25 gr. defalcatur, Flaska dedit.>
 Johan
 Pawel Trskonis
 Mika Beran
 Marzik judex
 Marek Kuzelow <3 quartalia, 30 gr. Flaska dedit, defalcaturum>
 Petr Flaska
 Ondra Benkonis
 Wach texor 1 1/2 quartale, 15 gr. <dedit mihi.>
 Simek Kuxmowicz
 Trss
 Howorka
 Dywissowa
 <Wozka 9 gr. de 1/2 laneo. Flaska dedit.>
 Woless
 Blaha pastor
 Wawrzinec sutor <1 quartale, 10 gr., defalcaturum Flaskoni.>
 Marek Nedasse <1/2 laneus, 20 gr. Flaska dedit cum eo.>
 Matieg Kuzelowicz terciale
 Mach Hudecz terciale
 Flaska terciale

fol. 6'

31) Drahotěšice, o. Č. Budějovice; RU č. 361, p. Bukovsko.

32) Písařský omyl, patrně zamyšleno psát „Sedlikowicz“?

33) Kojakovice, o. Č. Budějovice; RU č. 475, p. Třeboň.

Marzik judex
Petr Konierz
Thomassek
Wawra Jesskowicz
desertum quartale

Bossilecz³⁴⁾ per 40 gr.

Barthuss <1/2 laneus, 18 gr.>
Wenceslaus Kowarzik <1/2 laneus, dedit 14 gr.>
Petr Mudri laneus, <36 gr.>
Krzizek Vituow <3 quartalia, 30 gr.>
Wacha filius Pauli <3 quartalia, 30 gr. minus 1 1/2 gr.>
Ondrassek filius Blazkonis 3 quartalia, 30 gr. minus 3 1/2 den.
Gessek Manik 1/2 laneus, 19 gr.
Jan Hrzizman 1/2 laneus, 19 gr.
Scepan Richtarzik subses dedit 3 gr. <restat>
Jakub Trzieska 1/2 laneus, 19 gr.
Pawlik Babka 1 quartale, 4 1/2 gr.
Cubinek 3 quartalia, 18 1/2 gr.
Kubecz Pelechonis 1/2 laneus, 20 gr.
Wenceslaus Prdka 1/2 laneus, 19 gr.
Kaczka vidua, subses, 5 gr. minus 2 1/2 den.
Janek Hawlikow 1/2 laneus, 18 gr.
Judex Biczko laneus
Judex Valentin de Swin
De pratu (!) Wadnow

fol. 6^v

Skrbkow³⁵⁾ per 24 gr.

(Babka 1/2 laneus)
(Mikulass tkadlecz)
Mykulass Rohan 1/2 laneus, 12 gr.
Martin Zhorz 1/2 laneus, 12 gr.
Duchacek 1/2 laneus, 12 gr.
Petr Pezla 1/2 laneus, 12 gr.
<Mikulass Teska 1/2 laneus, 12 gr.>
(Gira Miczka)
Jan Mikulka 1 laneus, 24 gr.
Petr Lachota 1 quartale, 6 gr.
<Stiepan Kralik 1 quartale, 6 gr.>
(Mykulass Teska)
Jan Rozemberg 12 gr. pro braseatoric.
Jan Diekan <1/2 laneus, 12 gr.>
Jan Nuze
(Ondrassek Zelezko)
<Babka (1 quartale) 2 subsides dedit^{a)} 8 gr.>
<Jan Nuze, tabernales 4 gr., Capitaneus indulsit 8 gr.>

34) Bošilec, o. Č. Budějovice; RU č. 364, p. Bukovsko.

35) Skrbkov (u Klečat), o. Tábor, zaniklá ves.

Dynín³⁶⁾ villa per 40 gr.
 Krziha Parkoss: laneus, 36 gr. 4 den.
 <dedit> Petr Nowak: 1/2 laneus, 18 gr. 2 den.
 <dedit> Thoma Chihla 18 gr. 2 den.
 (Petr frater ipsius terciale.)
 <tenetur> <Petr Genssow: 2 terciale, 19 gr., dedit ordeum; idem tenetur 5 gr. 3 den.>
 Blahut Powrzeslo: laneus, 36 gr. 4 den.
 <dedit totum> Hanek Pastorek Buczczkow: laneus, 36 gr. 4 den.
 <Hronek: laneus, 36 gr. 4 den.>^{c)}
 (Krziz Slepí)
 <dedit> (Wierka) <Wacha:> 2 terciale, 24 gr. 2 1/2 den.
 Marzik: laneus, 36 gr. 4 den.
 Mach: laneus, 36 gr. 4 den. Hana dedit.
 Blahuth Kukliss: 5 quartalia, 45 gr. 5 den.
 <dedit> Blazek: 3 quartalia, 27 gr. 3 den.
 <dedit> Marzik Simonow: laneus, 36 gr. 4 den.
 <dedit> Maress China: 1/2 laneus, 18 gr. 2 den.
 <dedit> Marzik Blazen: laneus, 36 gr. 4 den.
 Vitek Zagiecz: 1/2 laneus, 18 gr. 2 den.
 <pro braseo> Jan Simonow sin: (3 quartalia) 1/2 laneus, 18 gr. 2 den.
 <dedit> Jan Dluhi: 1/2 laneus, 18 gr. 2 den.
 <dedit> Blaha Koleczko: laneus, 36 gr. 4 den. <Tenetur den.>
 <dedit> Genik Skrzemik: 5 quartalia, 45 gr. 5 den.
 Vandrowa vidua, subses
 <pro braseo> Simek Pauli: 3 quartalia, minus 33 gr. 3 den.
 <dedit> Mykulass Koblasa: 1/2 laneus, 18 gr. 2 den.
 <dedit> Pessyk Niemczek: 3 quartalia, 27 gr. 3 den.
 <dedit> Michalek: 3 quartalia, 27 gr. 3 den.
 <dedit> Hawel Huzkuow: 1/2 laneus, 18 gr. 2 den.
 <dedit> Stepan Andrlikuow: laneus, 36 gr. 4 den.
 <dedit> Massek: 3 quartalia, 27 gr. 4 den.
 (Hronek)
 <dedit> <Krzizek Slepí: lan 3 quartalia, 27 gr. 3 den.>
 <dedit> Michalecz: 3 quartalia, 27 gr.
 <dedit> Matieg sutor: 1/2 laneus et terciale, 30 gr. 3 1/2 den.
 (Hospodarzik 1/2 laneus)
 <dedit> Jan Zezhule: 3 quartalia, 27 gr. 3 den.
 <pro braseo> Pessl: 6 quartalia, 15 45 gr. 5 den.
 <Cubasta Pelehonis 1 quartale, 9 gr. 1 den.>
 (Jan subses) <Cziehler subses, 6 1/2 gr.>
 <dedit> Thoma Holik: 1/2 laneus, 18 gr. 2 den.
 <dedit> Jakub: (1/2 laneus) 2 1/2 quartalia, 23 gr. minus den.
 <dedit> Janek Baudnis: laneus, 36 gr. 4 den.
 Mykulass: terciale
 <dedit> Ondrzieg Hospodarzikonis: 1 1/2 quartale (14 1/2 gr.) 14 gr. minus 2 den.

fol. 7^r

Neplachow³⁷⁾ per 45 gr. 2 1/2 den.

Matiegka: laneus, 41 gr. 3 1/2 2 1/2 den.
 <totum> Miertl faber: laneus, 35 gr. 2 1/2 den. <Dedit^{a)} 6 gr.>
 <dedit> Marzik: laneus, 41 gr. 2 1/2 den.
 Barka: 1/2 laneus, 20 gr. 5 den.
 <dedit> Pessyk: 5 quartalia, 50 gr. <Dedit^{a)} 2 gr.>
 <dedit> Bessedá: laneus, 41 gr. 2 1/2 den.

36) Dynín, o. Č. Budějovice; RU č. 363, p. Bukovsko.

37) Neplachov, o. Č. Budějovice; RU č. 362, p. Bukovsko.

fol. 7 ^v + 18. VIII.	<dedit>	Jan Sudek: 1/2 laneus, 20 gr. 5 den.
		Thoma Techa: 20 gr. 5 den.
		Jakub Branissonis: laneus, 41 gr. 2 1/2 den.
		Girdan Hawel: laneus, 41 gr. 2 1/2 den.
		Martin Braniss: 1/2 laneus, 20 gr. 5 den.
		Marssyk: 1/2 laneus, 20 gr. 5 den.
		Pyssarzík: 1/2 laneus, 20 gr. 5 den.
		Vawra kurrifex (!) 26 gr. <Dedit vaccam cum vitulo.>
		Ondrassek Chudi: laneus, 41 gr. 3 1/2 den.
		Jan Dolík: 1 laneus, 41 gr. 2 1/2 den.
18. VIII.	<dedit>	Gechota: 3 quartalia, 31 gr.
		Girzik: laneus, 41 gr. 2 1/2 den.
		Petr Matiegkonis: laneus, 41 gr. 2 1/2 den.
		Petr Srna: 3 quartalia, 31 gr.
		Myka Cikan 20 gr. 5 den.
		Ondrassek Krzizuow: 3 quartalia, 31 gr. <Nota: debet Kereoni dare 7 gr.>
		Czeniek: laneus, 41 gr. 2 1/2 den.
		Jan Chotek: laneus, 41 gr. 2 1/2 den.
		Hawel Sobolonis: 3 quartalia, 30 gr. minus 1 1/2 gr. <Repoint abas.>
		Wienka Petr: laneus, 41 gr. 2 1/2 den.
	<dedit>	(Oness)
		Kuness: 1/2 laneus, 20 gr. 5 den.
		Ondrassek Kratos: 1/2 laneus, 20 gr. 5 den.
		Jan Pastorek Sobolonis: 1/2 laneus, 20 gr. 5 den.
		Stiepan: 1/2 laneus, 20 gr. 5 den.
		(Ondrassek) <In Swatkonis dedit 20 gr.. Residuum debet dare ordeum in Assumptione, tinam per 4 gr., pro 65 gr., fideiussor Mantos judex.>
		Stogiczin ³⁸⁾ pro 40 minus 1 gr.
		Mykulass Bileni
		Witek: <3 quartalia, 29 gr. 2 den.>
		Ondrassek: <1 1/2 laneus, 50 gr., tenetur 1 1/2 gr.> <de punctis pro apibus.>
	<dedit>	Riness: <5 quartalia, 50 minus 2 1/2 gr., dedit ordeum, tenetur 1 gr.>
		Wawra: <3 quartalia, 29 gr. 2 den.>
		Stricz: <1 laneus, 29 gr.>
		Hanzl Vladika: <1 laneus, 33 gr., dedit ^{a)} 6 gr.>
		Krzisstan: <3 quartalia, 29 gr. 1 1/2 den.. Dedit mihi post Gali et tenetur pro termino s. Gali.>
fol. 8 ^r	<dedit>	Lhota Czesska ³⁹⁾
		Mykulass tkadlec 1/2 laneum, 18 gr.
		(Petr Slama)
		Nesskova <1 laneum 40 minus 2 gr. pro caseis et ouis.>
		Matieg 5 quartalia, 47 1/2 gr.
		Bartha <1/2 laneus, 17 1/2 gr. pro vitulo.>
		(Petr Czankl Girauicz)
		(Miczko G)
		Gira Miczkow 1/2 laneum, <17 gr., tenetur 3 1/2 den.>
		Rzehorz 5 quartalia, 50 gr.
	<dedit>	Miless Fankl 3 quartalia, 30 gr.
		Mika Kozel: laneus, 40 gr.
		Slawek: laneus, 31 gr., dedit ^{a)} 5 gr.
	<dedit>	Communitas

38) Stojičín, nyní dvůr Švamberk, zaniklá ves, o. Jindř. Hradec; RU č. 366, p. Bukovsko.

39) Lhota Česká, o. Tábor; RU č. 370, p. Bukovsko.

Poniedrazka⁴⁰⁾

Wandrawecz: 1/2 laneus, subses, 16 gr.
Macek Spak, subses, 4 gr., <ultra dedit.>
<dedit> <Swatek> (Petr Nowak) 1/2 laneus, 12 gr.
<dedit> Mikess Kubeba: 3 quartalia, 18 gr., <ultra dedit.>
Petr Czeika
<dedit> Petr Rothanzl: 1/2 laneus, 12 gr., <ultra dedit.>
Kowarzikowa vidua, subses, 4 gr., <ultra dedit.>
<dedit> Ondrassek Wltawa: 3 quartalia, 18 gr. 1 den.
<dedit> Fenczlik: laneus, 24 gr., <ultra.>
Martin: laneus, 24 gr.
Cuba
Ondrassek Wlkowsky: laneus, 24 gr.
Czabalka: <1 quartale, 10 gr., de subside (iterum 10 gr. pro siligine resto dedit).>
Pessek Nowak <3 quartalia, 18 gr. pro siligine dedit).>
Mika sutor
Petr Vachonis
Krzizek: laneus, 24 gr., <ultra dedit.>
Petrowecz: 3 quartalia, 18 gr.
Jan frater ipsius: 1/2 laneus, 12 gr.
Mikulass molendinator 40 gr.
Okruhlik molendinator 40 gr.
Idem de flumine 20 gr.. <20 gr. (iterum dedit resto pro siligine).>
<Idem>)

Zalssie⁴¹⁾

Hradecz <3 quartalia, 36 gr. 5 den.>
Buoha 5 quartalia, 61 gr.
Wlassak laneus, 50 minus gr.
Hana 5 quartalia, 61 gr.
Mikulass Hassek <3 quartalia, 27 1/2 gr. de jugeribus.>
Dietra laneus, 50 minus gr.
Jakub Hudecz <1 laneus, 50 minus gr. 2 den.>
Matiegik <1/2 laneus, 24 1/2 gr.>
Martin Koczurek <1 laneus, 33 gr. 2 1/2 den., tenetur 15 gr. 4 1/2 den.,
dedit pro piscibus et swrculis et ordeis.>
Wacha Koczurek <1 laneus, tenetur.>
Macha 1 laneus, 50 minus gr.
Kaczka vidua laneus, 50 minus gr.
Fenczlik 1/2 laneus, <25 gr.>
Krzizek <laneus, 50 minus gr.>
Dietra de jugeribus
Buoha: juger, <16 den.>
Jakub Hudecz: juger
Gessyk: laneus, 50 minus gr.
Communitas tenetur <30 gr.>

fol. 8^v

Klecza⁴²⁾ communitas in Blatho <50 minus 2 gr. defalcare in retentis eius.>

Svini Maius⁴³⁾

Pitrak Maress laneus, 50 minus 3 gr. dedit.^{a)} 1 den <mihi dedit.>

25. VII.

40) Ponědrážka, o. Jindř. Hradec; RU č. 365, p. Bukovsko.

41) Zalší, o. Tábor; RU č. 371, p. Bukovsko.

42) Klečaty, Bláto, o. Tábor, zaniklá ves u Sepekova.

43) Sviny, o. Tábor; RU č. 373, p. Bukovsko.

fol. 9'

Sawel 1/2 laneus, 23 gr. 4 den.

Gessik 1 quartale, 12 gr. minus 1 1/2 den. <Post rationem.>

Maress filius ipsius <1 quartale, 12 gr. minus 3 hal. pro pulis.>

Boranczi 2 lanei, 1 1/2 sex. 4 gr. 2 den.

Scepan Lissiecz: laneus, 50 minus 3 gr. 1 den.

Oness: 3 quartalia, 35 gr. 4 1/2 den.

Domin 1 1/2 quartale, tenetur.

<dedit> Swuoykerz <Linhard pro eo solus dedit.>

dedit Linharth Beranek 29 gr. 2 1/2 den. <de 2 1/2 quartalibus; Idem de medio laneo 23 gr. 4 den.>

Jakub frater eius <1/2 laneus, 23 gr. 4 den.>

Gira Molowsky: laneus, 50 minus 3 gr. 1 den.

Vithal <1/2 laneus, 23 gr. 4 den. pro ordeo.>

Stepan frater Vitalonis <1/2 laneus, 23 gr. 4 den. Stepan.>

<dedit> Linharth (2 1/2 quartale, 29 gr. 2 1/2 den.) <Dedit 23 gr. 4 den.>

Michal <1/2 laneus, tenetur.>

Petr Valkonis 1 laneus, 50 minus 3 gr. 1 den.. <Filius judicis.>

<dedit totum> Blazek Bozek <1/2 laneus, 23 gr. 4 den.. (Tenetur totum dare, quot Simon)>

Martin frater eius <1/2 laneus, tenetur.>

Czrna vidua <5 quartalia, 58 gr. 6 1/2 den.>

Thoma Krabecz 1 laneus, 47 gr. 1 den. pro ordeo.

25. VII. <Item dampna posita sunt: Linhard Beranek posuit fidejussores, primum Beranek, Sswach judex ibidem; terminus in festo Jacobi de 2 sex. que debet dare 83 gr. 1 den.. Item dampnum, posuit fidejussores Onssonem et Linhardum, quia 63 1/2 gr.>

fol. 9'

Vitek Kokuotek: laneus, 47 gr. 1 den. Sliwa dedit.

Blasslaw: laneus, 48 gr. 1 den.

Pessik: 5 quartalia, 59 gr.

Vanik: <laneus>

Valentin

Gircherz <de flumine 5 gr.>

<Simek> (Scachowecz)

Svinky Minus⁴⁴⁾

Petr Szczika 20 gr.

Jakub: 1 laneus, 40 gr.

Jan Kulizek 20 gr.

Massek Prossek: 1 laneus, 40 gr.

Gindra: 1 laneus, 40 gr.

<Philip Nowak 1/2 laneus, 20 gr.>

(Wanik)

Matieg Brzeklo <20 gr.>

Pecha frater eius <20 gr.>

Rzehirz: 1/2 laneus 20 gr.

Maress <Kozka 1/2 laneus, 20 gr.>

Massek <filius vidue 1 laneus, 40 gr.>

Martin Nowak

(Petr Czermohle 1/2 laneus, 20 gr.)

Vlastibor⁴⁵⁾

Petr Pillik (2) 7 quartalia 80 gr. minus 3 gr.

Pecha silvanus laneus, 22 gr.

44) Svinky, o. Tábor; RU č. 376, p. Bukovsko.

45) Vlastibor, o. Tábor; RU č. 375, p. Bukovsko.

Stepan <3 1/2 quartalia, 40 minus 2 gr.>
 Klepacz <1 laneus, 44 gr.>
 Petr Suchi <2 1/2 quartale, 27 1/2 gr.>
 <Jacub 3 quartalia, 26 gr., tenetur 7 gr.>
 Martin 3 quartalia, 22 gr. <dedit mihi.>
 Janek Pawlow <1 1/2 laneus, 22 gr.> <Mnichoni.>⁴⁶⁾
 Janek Kozich <1/2 laneus, 22 gr. M.>
 Janek Czap <1/2 laneus, 22 gr.>
 Matieg Biczka <1/2 laneus, 22 gr.>

Maziczie⁴⁷⁾

Rachacz <laneus, 50 gr. dedit pro ordeo.>
 Idem subses, 5 gr. minus hal.. <Totum pro ordeo.>
 Petr Skubal <1 quartale, 8 gr.>
 Matieg subses
 Smolik <dedit pro retentis censibus 100 gr. totum annorum.
 Anualis pro uno termino per 3 gr., de duobus 4 gr.; dedit 3 gr.>
 Ondrzieg Paduch <6 gr. minus den.>
 Passtor <dedit 1 1/2 sex>. <Janek silvanus, feria 3⁴⁾ in die Egidii.>
 <Orziesko>

I.IX. 1433

<(Item nota: Janek Rachaconis pastorek posuit fidejussores, idem emit a Smolikone duo subsides et debet dare 100 gr.. 50 gr. in festo Johannis, in Assumptione 50 gr.. Illa peccunia est census 4 1/2 annorum, robotales, tabernales.)>^{b)}

Chrusstow⁴⁸⁾

fol. 9^v

Chuda communitas

Krziz de Zalin dedit 8 sex. <emendam, scilicet filius suus interfecit filium Jacobonis, verte folium de Lipnicz.>

Ondrassek Chudi de Neplachow pro Svatkone de ibidem.

<Linchart de Swin dedit pro Swerkeyrzone de 2 1/2 quartalibus 29 gr. 2 1/2 den. pro termino s. Gali anni etc. XXXII.⁴⁹⁾>

Zhorz de Skrbkow secundo convenit curiam plebani in Bossilecz <2 sex. dedit.>

<Census retentus pro termino s. Gali anni etc. XXXII⁴⁹⁾: Wenceslaus Kowarz de Bosilecz dedit [de] 1/2 laneo 49 gr., Boho de Zalsie de jugeribus 16 den., Gircherz 10 gr., Zalsie communitas 30 gr. dedit Pilunkoni. Stipfl habet in registro magno racionum.>

Census bonorum domini prepositi de Lunovicz claustru monialium.⁴⁹⁾

Villa Wessce⁵⁰⁾

Mikess <1/2 laneus, 8 gr.>
 Ondrassek <3 quartalia, 12 gr.>
 Mikulass <1 1/2 laneus, 8 gr.>
 Jakub <3 quartalia, 12 gr.>
 Kabath <3 quartalia, 12 gr.>
 Lanfan <1 quartale, 4 gr.>
 Vach <1/2 laneus, 7 gr. tenetur 1 gr.>

46) Srv. pozn. 128).

47) Mažice, o. Tábor.

48) Chroustov, o. Tábor; RU č. 377, p. Bukovsko, zaniklá ves.

49) Část vsí tzv. nedvědickeho újezdu louňovického kláštera. Srv. F. A. Slavík, Panství Táborské a bývalé poměry jeho poddaných. Tábor 1884, zvl. s. 57-60; A. Sedláček, Paměti kláštera v Louňovicích. Výroč. zpráva c. k. real. gymnasia v Táboře za rok 1891; F. Šmahel, Táborské vesnice na Podblanicku v letech 1420-1452. SbVPP 22, 1981, s. 171 - 201.

50) Vesce u Soběslavi, o. Tábor.

Svach <3 quartalia, 12 gr. minus 1 hal., tenetur hal.>
 Vitek
 (Vacha 1/2 laneus)
 <Vicha 1 laneus, 16 gr.>
 Marzicek <1/2 laneus>
 Oldrzych <1 quartale>
 <Michalek iudex 4 gr.. Idem pro termino Gali 4 gr.>

Zaluzie⁵¹⁾

Gindra <3 quartalia, 12 gr.>
 Thomassek <3 quartalia, 12 gr.>
 Svach <1/2 laneus, 8 gr.>
 Barthon <1 1/2 laneus, 24 gr.>
 Krzisstan <1/2 laneus, 8 gr.>
 <Summa 64 gr.>

fol. 10^r

Mokry villa⁵²⁾

Velisslaw <1 laneus, 16 gr.>
 Jan Kuzkovicz <3 quartalia, 12 gr.>
 Jana vidua <1/2 laneus, 5 gr., tenetur 3 gr.>
 Miuxssa <laneus, 16 gr.>
 Petr <1 laneus, 16 gr.>
 Janak <1 laneus, 16 gr.>
 Girzik <1/2 laneus, 12 gr.>
 Petrus Riba
 <Summa 1 1/2 sex. 3 gr.>

Vlastiborz⁵³⁾

Gindrak <5 quartalia, 16 gr.>
 Jan Kodrass <5 quartalia, 20 gr.>
 Michalkuow laneus, <16 gr.>
 Vach Czrneho
 Sobek <1 1/2 laneus, 24 gr.>
 Czap <1/2 laneus>
 Horian <1 laneus, 16 gr.>
 Chrth <5 1/2 quartalia, 22 gr.>
 Matieg filius Nigri
 Klepacz
 <Petr Suchi 1/2 quartale, 2 gr.>

Svakow⁵⁴⁾

Mikulass: <1/2 laneus, 8 gr.>
 (Slunieczko) <Prokop>⁵¹⁾ <laneus, 16 gr.>
 Anthonis: <1 laneus, 16 gr.>
 Lidka cum Pessikone (1 quartale) <1/2 laneus, 4 gr., tenetur 4 gr.>
 Kardan cum Pessikone (1 quartale) <1 laneum> 4 gr., tenetur 13 gr.

51) Záluží, o. Tábor.

52) Mokřý, o. Tábor.

53) Vlastibor u Soběslavi, o. Tábor.

54) Svákov, o. Tábor, zaniklá ves u Klenovic.

Nedviediczie⁵⁵⁾

Zak: 2 1/2 quartale, 10 gr.
Jan Chalupnik: 2 gr.
Drozd: ortum, 6 gr.
Dampgian: 1 laneus, 16 gr.
Makolusscek: 4 1/2 quartalia, 17 gr., tenetur 1 gr.
Błazko: 5 quartalia, 20 gr.
Poczimek: 1 laneus, 16 gr.
Vayrek: 3 quartalia, 12 gr.
Cubecz: 1 laneus, 16 gr.

fol. 10^v

Klenowicze⁵⁶⁾

Solvit in summa (Miku) 102 gr., tentur 5 gr.
Raida piscator de flumine 20 gr.

Census bonorum Przibenicz

Malsicie⁵⁷⁾

Janak <1 laneus, 34 gr.>
Cuness 1 laneus, <34 gr.>
Idem quartale pratis in silwa <8 1/2 gr.>
<totum> Buk <1 laneus, 32 17 gr., dedit^{a)} 17 gr.>
Milossa <1 laneus, 20 gr., idem 12 gr., tenetur 2 gr.>
Velek <judex laneus, 24 gr., tentur 10 gr.>
Sima Holub <1 laneus, 15 gr., dedit^{a)} 19 gr.>
Janussek <1 laneus, 34 gr.>
Krziz <33 gr., tentur 1 gr.>
Kolacek <2 lanei, 68 gr.>
Valess <1 laneus, 34 gr.>
Hoplik silvanus <laneus, 17 gr.>
Kral <1 laneus, 34 gr.
Machlik Mika <1 laneus, 25 gr., dedit^{a)} 9 gr.>
<dedit> Dussek <1 laneus, 34 gr.>
Petr Risska <laneus, 17 gr., 17 gr.>
Pessek <1 laneus, 34 gr.>
Wawra <1 laneus, 34 gr.>
<Popelle 2 lanei, 30 gr.>

Dobrzegiowice⁵⁸⁾ per 1/2 sex. 8 gr.

Jan silwanus <33 gr.>
Jan Mikuow (1 gr. 1 den.) <1 1/2 laneus, 24 gr.> <nuper silvanus>
(Massek)
Nedwied <1 1/2 laneus, 30 gr., tentur^{d)}, dedit 27 gr.>
Pechowecz <3 quartalia, 14 gr., dedit^{a)} 14 gr.>
Maress <laneus, 40 minus 2 gr.>
Mikulass tessarz <3 quartalia, 27 gr., tenetur 1 gr.>
Domin calefactor
Massek <laneus, 40 minus 2 gr.>
Mathieg <18 gr.>

55) Nedvědice, o. Tábor.

56) Klenovice u Soběslavi, o. Tábor.

57) Malšice, o. Tábor; RU č. 96, p. Příběnice.

58) Dobřejiice, o. Tábor; RU č. 102, p. Příběnice.

Ibidem jugera
 Wawra juger, <1 gr.>
 Kuness juger <2 gr.>
 Janussek juger <1 gr.>
 Rak 2 1/2 juger <2 1/2 gr.>
 Vaniek juger <1 gr.>
 Riness juger <1 gr.>
 Sima Holub juger <1 gr.>
 Janak juger
 <Jan Milkow 1 gr. dedit mihi per Janakonem.>
 <Janak silvanus>

Becice villa⁵⁹⁾ 30 gr.
 Czermak <laneus, 13 gr., dedit^{a)} 17 gr.>
 Pecha <1 laneus, 6 gr., (tenetur 23 gr.), dedit^{a)} 8 gr., tenetur 15 gr.>
 Linharth <1/2 laneus>
 Hrachowecz

Bahno in Przibenicz
 Giecha <3 quartalia, 9 gr., dedit^{a)} 13 1/2 gr.>
 Michal <1 laneus, 17 gr., idem 13 gr.>
 Zich <1 laneus, 10 gr., 10 gr.>
 Dampczowa^{l)} <1/2 laneus, 10 gr.,> <dedit^{a)} 5 gr.>
 Ocelka 1/2 laneus
 Beness <1 quartale, 7 1/2 gr.>
 Hlawacz <3 quartalia, 22 1/2 gr.>
 Mika <16 gr.>
 Phile 3 quartalia
 Hrassek subses 5 gr.
 Mikess

fol. 11'

Trzebelicie⁶⁰⁾ per 36 gr.
 Gessek uhlerz <3 quartalia, 27 gr.>
 Simon Nowak <27 gr. de 3 quartalibus.>
 Simon alter <laneus, 36 gr.>
 Mikulass Czeika <1/2 laneus>
 Maress <1 1/2 laneus, 44 gr.>
 Mikulass <1 laneus>
 Petr <5 quartalia, 18 gr.>
 Giecha silvanus
 Mylda <7 quartalia, 30 gr., dedit 22 gr., dedit 18 gr., tenetur tantum. Idem tenetur pro termino s. Gali, tenetur 32 gr.>
 Idem Kazain
 <Pro Milda promisit iudex sub 5 sex. census i festo Egidi. quia debet dare 45 gr.>

Vsseclapi villa⁶¹⁾
 Jan Sulik (3 quartalia, 27 gr.) <Dedit mihi 38 gr. - - ->
 Czermak
 Thoma textor <1 laneus, 20 gr., dedit^{a)} 10 gr., dedit 5 gr.>
 Matieg <5 quartalia, 20 gr., 11 gr.>
 Mika <3 quartalia, 24 gr.>
 Wawrzinecz
 vidua Michaelis

59) Bečice, o. Tábor; RU č. 98, p. Příběnice.

60) Třebelice, o. Tábor; RU č. 110, p. Příběnice.

61) Všechlapy, o. Tábor; RU č. 103, p. Příběnice.

Giecha textor

Dudow⁶²⁾ per 32 gr.

Gira <1 1/2 laneus, 32 gr., tenetur 16 gr.>

Fridl <laneus, 32 gr.>

Mika <laneus, 31 gr., tenetur 1 gr.>

Jarek

Idem subses

Sich

Waczlaw kozeluh <1 1/2 laneus, 32 gr., dedit^{a)} 16 gr.>

Duo lanei deserti in Thabor.

Obora⁶³⁾ per 43 gr. 4 den.

Petr: <1 laneus, 40 gr., tenetur 3 gr. 4 den.>

Jan: <1 laneus, 43 gr. 4 den.>

Krzihan: <5 quartalia, 54 gr.. Idem de ortu 2 gr. 3 den.>

Wenceslaus judex <1 1/2 laneus, 60 gr.>

Zorzek: <1 laneus, 30 gr., tenetur 13 gr. 4 den.>

Maczek: <1/2 laneus, 21 gr. 5 den., tenetur 1 den.>

Welissek: <1 laneus, 36 gr., tenetur 7 gr. 4 den.>

Kubecz: <3 quartalia, 33 gr.>

Thoma: <1 laneus, 30 gr., tenetur 13 gr. 4 den.>

Marssow villa⁶⁴⁾ per 55 gr. 2 den.

Martin Brdarz: laneus, 55 gr., tenteur 2 den.

Jan Zakuow: 1 laneus, 55 gr.

Wenceslaus Nowak: laneus, 55 gr.

Jan Milkuow: laneus, 55 gr. 2 den.

Pessath: 3 quartalia, 41 gr. 1 1/2 den.

Jan Milatonis: laneus, 45 gr., tenetur 10 gr. 2 den.

Waczek Milatow: 3 quartalia, 41 gr. 1 1/2 den.

Blazek: laneus, 55 gr., tenetur 2 den.

Maress Stechonis: 1 laneus, 55 gr., tenetur 2 den.

(Jacub la) Jacob: 1 1/2 laneus, 83 gr.

Lomy⁶⁵⁾ per 36 1/2 gr.

Gira <1 1/2 laneus, 53 gr. 6 den.>

Jan Sossna <laneus, 10 gr., dedit 26 1/2 gr.>

Matieg <1 1/2 laneus minus 1 quartalis, 20 gr., tenetur 35 gr. 5 den.>

Idem tenetur quartale illius ville.

Stepan kowarz

Sawel

Waniek

Brdarz <2 lanei, 64 gr., tenetur 9 gr.>

Wacha <5 quartalia, 45 gr. 5 den.>

Mach <1 quartale, 9 gr. 1 den.>

Jan Stric

Gessek <1 laneus, 20 gr., dedit^{a)} 16 1/2 gr.>

Petr judex <laneus, 27 gr. 1 1/2 den.>

Idem subses

fol. 12'

62) Dudov, o. Tábor; RU č. 111., p. Příběnice.

63) Obora, o. Tábor; RU č. 109, p. Příběnice.

64) Maršov, o. Tábor; RU č. 108, p. Příběnice.

65) Lom, o. Tábor; RU č. 100, p. Příběnice.

Lhota Kamenná⁶⁶⁾ per 32 gr.

Thoma Simek <32 gr.>

Simek stari <laneus. 30gr.>

Michalek <1 laneus, 32 gr.>

Mikulass Swib <1/2 laneus, 15 gr.>

fol. 12^r

Libiegiowicze⁶⁷⁾

Hondl: 2 lanei, 2 gr.

Vidra <Petr Nowak 5 quartalia, 42 gr. minus den., tenetur pro Vidrone aliquot census.>

Pazdero <iuwenis 1/2 laneus, 17 gr.>

Pazdero antiquus, subses <5 gr.>

Petr Prowazek <1/2 laneus, 17 gr.>

Krzsistan <laneus, 34 gr.>

Simek 2 subsides <8 gr.>

Jan Kubczow <1 1/2 laneus, 51 gr.>

Thoma judex <2 lanei minus quartalis, 55 gr., tenetur 1 gr.>

Vaniek filius Martini <2 lanei minus quartalis 60 minus 2 gr.>

Radimowice⁶⁸⁾ per 38 gr.

Waczlaw judex <2 lanei, 57 gr.>

Martin Swik <15 gr., idem 23 gr. idem 12 gr.>

Stepan <1 1/2 laneus, (14 gr.) 50 gr.>

Hawel Krupow sin

<totum> Ondrzieg Sierek <2 lanei, (20 gr., idem 20 gr.) dedit 75 1/2 gr., idem dedit s.

Gali 41 1/2 gr.>

Pawel cum Martino de Tabor

Mikess <34 gr., tenetur 4 gr.>

Giechut <1 laneus, 19 gr., 19 gr.>

Matieg Krupow zet <1 laneus, 20 gr.>

Ondrak <1/2 laneus, 19 gr.>

Slapi⁶⁹⁾ willa per (40 minus 2 gr.) 34 gr.

Judex Marzik <1 1/2 laneum, 40 gr.>

Mika Tich <34 gr.>

Petr Kubczow <2 lanei, 68 gr. (tenetur 8 gr.)>

Vaniek <laneus, 34 gr. (tenetur 4 gr.)>

Fenczlik Chudi <34 gr.>

Philek <1 laneus, 30 gr., tenetur 4 gr.>

Markareta Sawlonis <2 lanei, 29 gr., dedit^{a)} 47 gr.>

Idem subses tenetur <(8 gr.) tenetur 4 gr.>

Vacha <1 1/2 laneus, 51 gr., (tenetur 6 gr.)>

Fenczlik <1 1/2 laneum, 59 gr., de subside.>

Petr frater Hankonis <laneus, 34 gr.>

<Sishay desertum. Jacub de Thabor, iterum gravamina Petr Nowak in Klokot.>

<Pawel 1/2 laneus, desertum.>

fol. 13^r

Draziczky Minus⁷⁰⁾ per 30 gr.

Krupa antiquus: 2 lanei, 30 gr.

Ondrzieg: 1/2 laneus, (15) 14 gr., tenetur 1 gr.

Oness: laneus, 30 gr.

Potalowecz: 1 laneus, (31)^{c)} 30 gr.

Gehnowa: laneus, 30 gr.

Pikna: (laneus, 30 gr.) laneus, 30 gr.

66) Lhota Kamenná, o. Tábor; RU č. 106, p. Příběnice.

67) Libějice, o. Tábor; RU č. 99, p. Příběnice.

68) Radimovice, o. Tábor; RU č. 104, p. Příběnice.

69) Slapy, o. Tábor; RU č. 97, p. Příběnice.

70) Dražický, o. Tábor; RU č. 107, p. Příběnice.

Stach: 1 laneus, 30 gr.
Jan Pabsow
Krupa juvenis: laneus, 30 gr.
Girek
Waniek de Thabor
Jaross: 1/2 laneus, 15 gr,
Chwal judex: 1 1/2 laneus, 30 gr., 7 gr.
Climes
Vith: 2 subsides.

Z h o r z⁷¹⁾ per 80 gr. 4 den.
Jan judex: 1/2 laneus, 40 gr.
Jakub Skrziwanecz: 1/2 laneus, 40 gr. 2 den.
Mlinka: 1/2 laneus, 40 gr.
Maress Hlawacz: 1/2 laneus, 40 gr.
Jan Nowak: subses, 4 gr. minus den.

Z a c h o d⁷²⁾ (per 80 gr. 4 den.)
(Coptek)
Judex antiquus <laneus, 50 minus 2 gr.>
Blaznice <3 quartalia, 40 minus 1 gr. > <Krabacz molendinator 15 gr.>
Wenceslaus <laneus, 50 gr.>
Domin
Zenissek <1/2 laneus, 20 gr.>
Jan Holi <28 gr.>
Duchon oleynik
Moyssiess <3 quartalia, 46 1/2 gr.>
Mika <1/2 laneus, 21 1/2 gr.>
Idem de molendino <28 gr.>
Mareta vidua
Jakub judex <20 gr.>
Matiegik Kuota <1 quartale, 14 gr. mihi dedit.>
Dusek <1/2 laneus, 29 gr.>
Rozemberk 1 quartale

mezi fol. 12^v
a 13^r vložen
lístek:

Z a c h o d⁷³⁾
Jan Blanicze 3 quartalia Item molendinum
Jan Zenisek 1/2 laneus Item Philip tenetur 4 1/2 gr.
Duchon oleynik 3 quartalia
Mozess 3 quartalia (agr) et terciarie quartalis
Dominowa 1 quartale minus terciarie quartalis
Jan Holy 1/2 laneus
Wenceslaus laneus
Susyek Kazyrub 1/2 laneus
Vitek 1/2 laneus
Maress antiquus judex laneus
Jacub judex laneus
Kotha 1 quartale
Rozenberk Domyn 1 quartale
Mika filius molendinatoris 1/2 laneus
Idem (mo) molendinum

71) Zhoř u Tábora, o. Tábor.

72) Dnes Náchod u Tábora, o. Tábor; RU č. 117, p. Příběnice.

73) Podklad pro aktualizovanou korekturu přepisu plátců renty ze staršího rejstříku.

Czernkow⁷⁴⁾

Psseniczka
 Drassczata
 Stepan
 Franiek
 Trogian
 Thoma
 Vitek Kubissow
 Mika Kubissow
 Petr Przibikuow
 Cub rotifex
 vidua Michaelis
 Jan Przibikuow
 Jan Kusstos iudex <1 1/2 laneus, 37 gr., tenetur 3 gr.>
 Sebek
 Mach frater eius
 Jaka filius Jachonis <17 gr.>
 Petr Rich <1 laneus, 33 gr. 4 den., tenetur 3 den.>
 Oczassowa vidua
 Pawel <7quartalia, 31 gr.>
 Mach Onsonis
 Pesse <1/2 laneus, 17 gr.>
 Maress Smrzow <1/2 laneus, 17 gr.>
 Hubowa
 Janak
 Genik <2 lanei, dedit 17 gr., residuum Peso debet dare 50 gr.>
 Mika Sietikonis
 Brada kowarz
 Paulus Sikule

K r z i d a⁷⁵⁾

Michal iudex <1 1/2 laneus, 54 gr. mihi dedit.>
 Kokrha <1/2 laneus, 18 gr. dedit mihi.>
 <Thoma filius ipsius 1/2 laneum>
 Ondrassek <5 quartalia, combustus, debet dare termino s. Gali.>
 Mika <1 laneus, 28 gr. dedit⁷⁶⁾ 8 gr., dedit mihi.>
 Jakub <1 laneus, 36 gr. dedit mihi.>
 Gira <1 laneus, 36^{m)} gr. dedit mihi Trziebon.>
 Blazek <36 gr.>
 Simek
 Kral <Wacha: 1 laneus, 36 gr.>
 Petr <Swiha: 1 laneus, 36 gr.>
 Hule
 Bera <36 gr.>

R z e p c i e⁷⁶⁾ villa

Laissek iudex 1 1/2 laneus, 35 gr. 4 den.
 Aless: laneus, 30 gr., 5 gr. 4 den.
 Ondrassek: laneus, 35 gr. 4 den.
 Kossowecz: 5 quartalia, 13 gr., 20 gr.
 Jan Dorzin: 5 quartalia, 44 gr.
 Gospodartzik: laneus, 24 gr., 11 gr. 4 den.
 Matieg: laneus, 35 gr. 4 den.

74) Čenkov, o. Tábor; RU č. 95, p. Příběnice.

75) Křída, o. Tábor; RU č. 386, p. Příběničky.

76) Repeč, o. Tábor; RU č. 380, p. Příběničky.

Hanzl faber: laneus, 35 gr. 4 den., 9 gr. minus den.
 Petr Matigikuow: 3 quartalia, 27 gr.
 Petr Dluhi: laneus, 35 gr. 4 den.
 Kanczek: 1/2 laneus
 Hanzl sutor: 1 1/2 laneus, 53 gr. 2 1/2 den.
 Mika Iakubonis: 5 quartalia 44 gr.
 Dussek: laneus, 25 gr., 4 gr. 4 den., 6 gr.
 Kozka: 1/2 laneus
 Filius Richtarzikonis: 1/2 laneus
 Richtarzik: laneus, 35 gr. 4 den.
 Blazek: laneus, 35 gr. 4 den., <9 gr. minus den.>
 <Nota Wach a Zich 17 1/2 gr. 2 den.>

Stádlec⁷⁷⁾

Jan <1/2 laneus, 20 gr.>
 Mach <5 quartalia (lan) 50 gr.>
 Prokop <laneus, 40 gr.>
 Gindra <1/2 laneus, 20 gr.>
 Cuba iudex <3 quartalia, 20 gr.>
 Jakess <1/2 laneus, 20 gr.>
 Blazek <3 quartalia, 30 gr.>
 Svach 5 quartalia, 50 gr.
 Smrczka laneus, 40 gr.
 (Aless) <Ress⁷⁷⁾ 1/2 laneus, 10 gr., 10 gr.>
 Bernarth <1/2 laneus, 20 gr.>
 Gira <3 quartalia, 30 gr.>
 Sluzek <laneus, 40 gr.>
 Slawik <(1/2 laneus) 3 quartalia, 20 gr., 10 gr.>
 (Welik <1/2 laneus>)
 Linharth <1/2 laneus, 15 gr., dedit^{a)} 5 gr.>
 Rzehorz <3 quartalia, 30 gr.>
 Odrzeig Sturm <3 quartalia, 30 gr.>
 Swogiata <3 quartalia, 30 gr.>
 Jan Nowak <1 quartale, 10 gr.>

Podborzie⁷⁸⁾ soluit per 40 gr.

Dussek: laneus, 40 gr.
 Wakkass: 1/2 laneus, 20 gr.
 Blazek: 1/2 laneus, 20 gr.
 Stepan iudex: laneus, 25 gr.
 Cubecz: 1/2 laneus, 20 gr.
 Fena: 1/2 laneus, 20 gr.
 Duchna: laneus, 40 gr.
 Petr Blass: 1/2 laneus, 20 gr.
 Genik: 1/2 laneus, 20 gr.
 Cztwero: 1 quartale, idem subses, 6 gr., 6 gr.
 Mikulass: 1 laneus, 40 gr.
 Jan Michalkonis: 1 laneus, 16 1/2 gr., 25 1/2 gr.
 Idem subses.
 Jan kowarz: 3 quartalia, 30 gr.
 Hudecz: 1 quartale, 5 gr. dedit, 5 gr.
 Kohutek: laneus, 40 gr.
 Hule: 2 lanei, 60 gr., idem pratum 4 1/2 gr.
 Jan Prdiwal: 1/2 laneus, 20 gr.

fol. 14^v

77) Stádlec, o. Tábor; RU č. 382, p. Příběničky.

78) Podboří, o. Tábor; RU č. 383, p. Příběničky

Dywiss: 3 quartalia, pratum, 32 gr.
<Item nota: Rod wendedit Diwisio pratum nomine Na gessenie pro 100 gr. et illius partis sunt duo jugera censuales pro 2 gr. annuatim.>

Oltina⁷⁹) per 45 gr. 5 den.

Mikess iudex: 1 laneus, 30 gr.

Jan Sussa: laneus, 45 gr. 5 den.

Petr Rzehak: laneus, 45 gr. 5 den.

Simon: 1/2 laneus, 20 gr. minus den., <tenetur 6 gr. minus den.>

Jan Lazan: 1 laneus, 45 gr. 5 den.

Starcek: laneus, 20 gr., 25 gr. 5 den.

Peniek: 1/2 laneus, 18 gr., 5 gr. minus den.

<Tutla: 3 quartalia, 8 gr., tenetur 26 gr. 2 1/2 den.>

Massek: laneus, tesarz, 28 gr., <17 gr. 5 den.>

Massek secundus: laneus, 25 gr., 20 gr. 5 den.

Geniek: 1 1/2 laneus, 41 gr., 16 gr. 1 den.

Rohle molendinator, 6 gr.

Beness: 1/2 laneus, 10 gr., 13 gr. minus 1 den.

Staniek: 3 quartalia

(Wawra: 21 gr.)

Hodussin⁸⁰) solvit per 35 gr. 4 den.

Mikess: laneus, 35 gr. 4 den.

Mika iudex: laneus, 20 gr., idem de jugere 2 gr.

Jaklik: 1 laneus, 35 gr. 4 den.

Petr Jaross: 1 laneus, 35 gr. 4 den.

fol. 15^r

Ondra Pezoltow: laneus, 35 gr. 4 den.

Kahun: 1 laneus, 35 gr. 4 den.

Jan Mazanczoniss: 1/2 laneus, 18 gr. minus 1 1/2 den.

Dulecz: 1 1/2 laneus, 53 gr. 5 2 1/2 den.

Waczek: 1 laneus, 35 gr. 4 den.

Idem subses

Petr Buyar: subses, 2 gr.

Martin: 2 gr.

Jan tessarz: 2 gr.

Nova Curia⁸¹) per 34 gr.

Jan iudex <1 laneus, 17 gr.>

Pech <1 laneus, (17) 34 gr.>

Stoklassa <1 1/2 laneus, 30 gr., 21 gr.>

Wilem <1 1/2 laneus, 30 gr., 21 gr.>

Pech filius Ondraczkonis <1/2 laneus, 17 gr.>

Cubecz Kabanie <laneus, 7 gr., 27 gr.>

vidua Philiponis <1 laneus, 34 gr.>

Thoman <1 laneus>

Roman: laneus, 17 gr., 17 gr.

Maress Kahun: laneus, 29 gr., <22 gr.>

(Kahun)

Buzek Walkonis: laneus, 17 gr., <17 gr.>

Janek Simonkonis: 1/2 laneus, 8 gr., 9 gr.

Domasslaw <34 gr.>

Mach Prokuratoris 17 gr.

<Item iudex [d] e Domasslaw Maress Kohin promiserunt pro certa quantitate,

79) Oltyň, o. Tábor; RU č. 384, p. Přiběničky.

80) Hodušín, o. Tábor; RU č. 387, p. Přiběničky.

81) Nové Dvory, o. Tábor; RU č. 385, p. Přiběničky.

ut daret census in festo Jacobi.>
(Janczek 9 gr. dedit.)

25. VII. 1433

Sepekowy⁸²⁾

Thalin: 1 1/2 laneus, 41 gr. dedit, <10 gr.>
Johanek: 5 quartalia, 42 1/2 gr.
Maress filius Johance: 3 quartalia, 25 1/2 gr.
Bubalik: 1 laneus
Svach iudex: laneus
Martin Lavice: laneus, 34 gr.
Vitass: laneus
Massca: 1 quartale, <8 1/2 gr.>
Kokess de molendino
Linharth: 3 quartalia, <25 1/2 gr.>
Dorotha: 1 quartale, <9 gr.>
Kussyk: 1/2 laneus, 17 gr.
Damasslaw
Thoma faber: 1 quartale, <8 1/2 gr.>
Hossek: 5 quartalia, <42 1/2 gr.>
Wawra: laneus, 34 gr.
Sima: 1/2 laneus, <17 gr.>
(Vssak: 1/2 laneus) Wasek 1/2 laneus
Kledak: 1 1/2 laneus, <12 gr. minus 2 den., 30 gr.>
Bicenowa: 1 quartale
Piekna: 1 quartale, <8 1/2 gr.>
Veniek: 3 quartalia, <25 1/2 gr.>
(Vitek: 1/2 laneus) <Petr Hoyssow: 1/2 laneus, 17 gr.>
Silink: 1/2 laneus
Safen: 1/2 laneus, <17 gr.>
Vtiecak: (1/2 laneus) <3 quartalia, 25 1/2 gr.>
Vaniek Holub <16 gr.>
(Holub)
Prokop: 1/2 laneus, <17 gr. 2 den.>
Matieg Nowak: laneus
Ochlassta: 1/2 laneus
Litass: laneus, <34 gr.>
Maress: 3 quartalia
Svach: 3 quartalia, <25 1/2 gr.>
Mika: laneus, 34 gr.
Velicek sutor: laneus, 34 gr.
Oprssal: laneus, 34 gr.
Kozka: 5 quartalia, <42 1/2 gr.>
Mikulass:^{c)} laneus, <34 gr.>
(Neuzil)
Genik: 3 quartalia, <25 1/2 gr.>
Thoma Rzehuskonis: (1/2) <1 laneus, 34 gr.>
Ratagik: 1/2 laneus
Thomecz: 1 quartale ortum
Blazek: 1 quartale ortum
Skrabalik <molendinator: tenetur siliginem.>
Rissak: 1/2 laneus, 17 gr.
<Petr Hoyssow 21 gr.>

fol. 15'

<Nota>

Subsides:
Bubalik

82) Sepekow, o. Písek; RU č. 119, p. Příběnice.

Giecha <4 gr. >
Svach iudex
Cussik <4 gr. >
Rissak 1 subses: 4 gr.
Dubecz <4 gr. >
Kaczka vidua
Petr textor <subses, 4 gr. >
Okruhlik <subses, 4 gr. >
Hedwika <4 gr. >

fol. 16^r

Kledak <4 gr. >
Neuzil de subside 4 gr.
Piekna <subses, 4 gr. >
Veniek
Simek <3 gr. >
Prokess <4 gr. >
(Vitek) <Petr Hoysow 4 gr. >
Srlin
Ssafen <4 gr. >
Johanek subses: 4 gr.
Marzka
Ratagik: <4 gr. >
Mnissek <4 gr. de subside. >
<Ohlasta 4 gr. >
(Petr Hoysow 4 gr.)

Bozetic⁸³⁾ solvit per 32 gr.
Vitanez: laneus minus 1/2 quartalis
Kral: 1 quartale, 8 gr.
Wenceslaus: 1/2 laneus
Pazdero: 1/2 laneus, 16 gr.
Jan Swaskow: 1/2 laneus, 16 gr.
Ondrassek Sebek: 3 quartalia, 24 gr.
Bohdal: 3 quartalia, (24 gr.)
Zeydl: laneus, 32 gr.
Sslawik: 3 quartalia, 24 gr.
Kunczl: 1 1/2 laneus, 50 minus 2 gr.
Petr iudex: laneus, 18 gr.
Wassek: laneus, 32 gr.
Jan Milkow: laneus, <32 gr. >
Petr Hoysow: laneus
Petr Dussak: laneus, 32 gr.
Vidua Welikonis: 3 quartalia
Kwiech: 3 quartalia, 24 gr.
Bebtak: laneus, 32 gr.
Siddlo: 1 quartale, 8 gr.
Mikxa: 1/2 laneus, 16 gr.
Stepan: 3 quartalia, 24 gr.
Mikules: 1/2 laneus, 32 gr.
Thoman: (1/2 laneus) 1 laneus, 32 gr.
Ondrassek: 1 1/2 laneus, (52) 50 gr. minus 2 gr.
Rzeha: 1 1/2 laneus, 50 minus 2 gr.
Przibik: laneus
Wenceslaus Pechonis: 1 1/2 laneus, 41 gr., <7 gr. >
Mika 2 lanei, 32 gr., dedit^{a)} 22 gr., <idem 10 gr. >

fol. 16^v

83) Božetice, o. Písek; RU č. 120, p. Příběnice.

Vach Berlow: 5 quartalia, 40 gr.
 Jan Blazkow: 5 quartalia, 40 gr.
 <Wach Klimow: laneus>
 Puchoracz: laneus, 32 gr.
 Philip: 1/2 laneus, 16 gr.
 Matieg Lalik: laneus, 32 gr.
 Horcize: laneus, 32 gr.
 Mikulass <1/2 laneus, 16 gr.>
 Haysslik: laneus, 32 gr.
 <Thoman Telecz laneus minus 1/2 quartalis, 28 gr.>
 (Thoman Telcek: laneus, 30 gr., tenetur 2 gr.)
 Prokop: laneus, 32 gr.
 Jakub Zarzie: 3 quartalia, <24gr.>
 <Simon: laneus minus 1/2 quartalis, 28 gr.>
 (Vidua Zubkonis)
 Kahywal: 2 lanei, 32 gr., dedit^{a)} 32 gr.
 Seraht: laneus, 32 gr.
 Chudoba: laneus, 32 gr.
 Jan Ondrasskow: 3 quartalia, 24 gr.
 Kupeczka: laneus, 32 gr.
 Ondrassek: 1 quartale, 8 gr.
 <Otrubecz: laneus, 32 gr.>
 Petr Ugimacz 11 gr., <9 gr.>
 Wach Saphnow: 1/2 laneus, 16 gr.
 Subsides:
 (Stepan) <4gr.>
 Ele
 Siddlo 6 gr.
 Maczek <2 gr.>
 Viletiel <4 gr.>
 Manie Domelka 2 gr.
 Czarab

Z biessic⁸⁴⁾ solvit per 45 gr.
 Kahun: 5 quartalia, 34 gr. minus 1 1/2 den.
 Martin Petrzikonis: 1 laneus, 45 gr.
 Ambross: 1/2 laneus, 22 1/2 gr.
 Petr Hawlikonis: laneus, 45 gr.
 (Gubele: 1 quartale)
 <Petr Slawata: 1/2 laneus, 22 1/2 gr.>
 Mikulass Milatonis: 1/2 laneus, 22 1/2 gr.
 Rzehorz Palcek: 22 gr., 7 gr., 1/2 sex. 1 gr.
 Vacha Vlihrach: laneus, 45 gr.
 <Hwiezdarz 1 laneus>
 Krupa <1/2 laneus>
 Vawra: laneus, 41 gr., idem 4 gr.
 Jan Odrole: laneus, 22 1/2 gr.
 Neuzil 67 1/2 gr., <1 1/2 laneus.>
 Prossek 20 gr., tenetur 2 1/2 gr., <1/2 laneus.>
 Maress Petrankow: 5 quartalia, 56 gr. 1 1/2 den.
 Vacha Straczka: 1 laneus, 45 gr.
 (Odralowa)
 Mikulass Hwiezdarz desertum.

<Nota>

<Nota>

fol. 17^r

84) Zběšice, o. Písek; RU č. 120, p. Příběnice.

Zalsie⁸⁵⁾ per 30 gr. 2 1/2 den.
 Probost iudex: 1 1/2 laneus, 30 gr.
 (Gindra) Jacob: laneus, 30 gr. 2 1/2 den.
 Jan: 1 laneus, 30 gr. 2 1/2 den.
 Fena: 1 1/2 laneus, 45 1/2 gr.
 <Nota> Clima: 1 1/2 laneus, 30 gr., 13 gr. 1 den.
 Idem pratum.
 Maress 1 1/2 laneus, 45 gr. 4 1/2 den.
 Mikssa: 1/2 laneus
 Wenceslaus: 4 1/2 quartalia, 34 gr. 1 hal.
 Krziz: 1/2 laneus, 15 gr. 1 1/2 den.
 Drzkragiew⁸⁶⁾ per 43 gr.
 Jakub Heral: laneus, 43 gr.
 Mika iudex: laneus, 40 minus 2 gr.
 Wenceslaus Chassa: laneus, 43 gr.
 Petr Sander: laneus, 43 gr.
 Jan Opozdil: laneus, 34 gr., dedit^{a)} 10 gr.
 Klepayss: 1 1/2 laneus, 60 gr., 4 1/2 gr.
 Janek Nowak: 1/2 laneus, 20 gr., 2 gr.
 <Nota> Janek Daicow: laneus, 40 gr.
 Pisstule: 1/2 laneus, 21 1/2 gr.
 Domaslaw: laneus, 43 gr.
 Welik: 1/2 laneus, 21 1/2 gr.
 Bieharz: 1/2 laneus, 21 1/2 gr.
 Krziz: 1/2 laneus, 21 1/2 gr.
 Prziesscenice⁸⁷⁾ per 36 1/2 gr.
 Martin Raz: 3 quartalia, 10 gr., 10 gr.
 Manie vidua: 1/2 laneus, 18 gr. 3 den.
 Matieg: laneus, 36 1/2 gr.
 Martin Puchoracz: 3 quartalia, 27 gr. 2 1/2 den.
 Pessek silvanus: laneus
 Krzeczek: 1 laneus, 36 1/2 gr.
 Pessek: 1 laneus
 Dominik: 1/2 laneus, 18 gr.
 Beness: 3 quartalia, 27 gr. 2 1/2 den.
 Krziz: laneus, 36 1/2 gr.
 Jugera:
 Petr Krzeczek <Blaz de subside 3 gr.>
 Ondrak <2 1/2 gr.> <Velik 4 gr.>
 Wach <2 gr. > <Prassek de Mlczkow 1 1/2 gr.>
 Mazanecz 1 gr.
 Martin iudex <3 gr.>
 Pechacz <7 gr.>
 Bazegowice⁸⁸⁾ per 44 gr. 4 den.
 Gilek: laneus, 34 gr., dedit^{a)} <10 gr. 4 den.>
 Dussek: 2 lanei, 1 1/2 sex. minus gr.
 Maress: laneus, 44 gr. 4 den.
 Kuchta: 1 laneus, 44 gr. 4 den.
 Simek: 1 laneus, 43 gr. 4 den., dedit^{a)} 1 gr.
 Gira brtnik: laneus, 14 dedit^{a)} <34 gr. 4 den.>
 Bartha: 1 laneus, 40 gr., dedit^{a)} <4 gr. 4 den.>

85) Zálší, o. Písek; RU č. 121, p. Příběnice.

86) Držkrajov, o. Písek; RU č. 125, p. Příběnice.

87) Přestěnice, o. Písek; RU č. 124, p. Příběnice.

88) Božejovice, o. Tábor; RU č. 127, p. Příběnice.

Blaha: laneus, 22 gr., 22 gr. 4 den.
 Hesss: laneus, 44 gr. 4 den.
 Wassek: laneus, 44 gr. 4 den.
 Mach: 3 quartalia, 33 gr. 3 den.
 Smola iudex: 5 quartalia, 41 gr., <tenetur 14 gr. 5 den.>
 Item nota: Gednota Wawronis Slepí (13 lanei), et hoc emerunt a Wawrone
 Symon de Bozegewicz, Hess de ibidem pro 23 sex. et Blecha Maress, et illa
 pecunia est arestata per capitaneum Brusonem⁸⁹⁾ propter census Wawronis.

Olsie⁹⁰⁾ per 40 minus 3 gr.
 Snopek iudex: 1 1/2 laneus, 41 gr.
 Wanik: 1/2 laneus, 18 gr. 5 1/2 den.
 Zitcze: 1 laneus, 37 gr. 4 den.
 Petr Sunka: 1/2 laneus, 16 gr. 5 1/2 den.
 Petr Zietek: 1 1/2 laneus, 13 gr., 1/2 sex. 8 gr. 6 den.
 Blazek Rrzczech: 3 quartalia, 28 gr.
 Wawra Slepí: 16 gr. 4 den., 21 gr. <prius dedit.>
 Mach filius ipsius: 40 minus 3 gr. 1 den.

Jan faber: 1 ortum quartale, 13 gr.
 Petr Kubata: 3 quartalia, 28 gr. 5 den.
 Maress Mazanecz: 18 gr. 4 1/2 den.
 Simon: 27 gr. 4 den.
 Sskran
 Jan Srplik: 18 gr. 5 1/2 den.
 Mach Handrathis: 2 lanei, 8 gr., 64 1/2 gr.
 Mach Popowecz: 22 gr., 23 gr. 1 1/2 den.

Mozelów⁹¹⁾ per 36 gr.
 Barthoss: 1/2 laneus, 16 gr.
 Mach: 1/2 laneus, 17 1/2 gr.
 Marzik Zich: laneus, 36 gr.
 Janek: laneus, 36 gr.
 Oness: (1/2) laneus, 36 gr.
 Zabiehlík: 36 gr.

Nota Vodieradi⁹²⁾ per 36 gr.
 Petr 24 gr.

*Slawnowicze*⁹³⁾
 Martin 20 gr.
 Maress 30 gr.
 Bossek 10 gr.
 Pech 20 gr., tenetur 2 gr.
 Pesek 20 gr. minus den.
 Kudolt 32 gr.

Paderzów⁹⁴⁾ per 36 gr. 5 1/2 den.
 Hurich: 2 lanei, 30 gr., 18 gr.
 Mikulass: laneus, (27 gr.) 27 gr. 4 den.
 Macho: 3 quartalia

89) Brus ze Zahradky, hejtman a purkrabí na Třeboni v letech 1432 - 1441, srv. A. Sedláček, Hradý 3, s. 129n; B. Rynešová, Listář I., s. 139 a II., s. 90. Prvně zmiňován k r. 1415, V. Schmidt, A. Picha, UB v. Krummau I, 1908, č. 643, s. 173. V té době ještě nebyl v rožmberských službách.

90) Olší, o. Tábor; RU č. 388, p. Příběničky.

91) Mozolov, o. Písek; RU č. 409, p. Příběničky.

92) Voděrády, m. o. Nosetín, o. Písek; RU č. 410, p. Příběničky.

93) Slavňovice, o. Tábor; RU č. 381, p. Příběničky.

94) Padařov, o. Tábor, p. Příběničky.

Adam: laneus, 17 gr., 20 gr. minus 1 1/2 den.
 Telczek: 1 laneus, (20) 23 gr., 13 gr. 5 1/2 den.
 Petr silvanus: 5 quartalia, 20 gr.
 Petr Pauli: <8 quartalia,> 64 gr. 4 den.
 Hurich: <1 quartale,> 12 gr.

fol. 18^v

Drahnetice⁹⁵) per 46 gr. 5 den.
 Franiek: 1 laneus, 23 gr., 23 gr. 5 den.
 Gindrich Kragecz: 2 lanei, 46 gr. 5 den., 46 gr. 5 den.
 Nedbal: 1 1/2 laneus, 12 gr., <16 gr.>
 Wilem: 1/2 laneus, 23 gr. 2 1/2 den.
 Pecha: 1/2 laneus, <23 gr. 2 1/2 den.>
 Wenceslaus: 1/2 laneus, 10 gr., <13 gr. 2 1/2 den.>
 Petr Podlessak: 1 laneus, 12 gr., <29 gr., 5 gr. 5 den.>
 <tenetur 7 gr.> Petr Panton: 1 laneus, 24 gr., <7 gr. 5 den, 8 gr.>
 <tenetur> Mikulass: 1 laneus, 10 gr., 7 gr. 2 1/2 den., 6 gr.
 Martin: 1 laneus, 23 gr., 23 gr. 5 den.
 Massek: 1 laneus, 22 gr., 23 gr. 5 den.
 Filius Frankonis
 Wawrzinecz: 1/2 laneus, 23 gr. 2 1/2 den.

Gednota Vilemowa⁹⁶)
 Wilem 32 gr.

Svogierz⁹⁷) per 38 gr.
 Petr tessarz: laneus, 17 gr., <32 1/2 gr.>
 Linharth: 5 quartalia, 24 gr., <25 1/2 gr.>
 widua Petri: 5 quartalia, 24 gr., <25 1/2 gr.>
 Kubik: 3 quartalia, 15 gr., <13 1/2 gr.>
 Krziz silvanus: 1 laneus, 10 gr., <13 gr.>
 Vach: laneus, <40 minus 2 gr.>

Brthce⁹⁸) per 32 gr.
 Velik: 1/2 laneus, 8 gr., <8 gr.>
 Petr Brada 16 gr.
 Michal: laneus, 16 gr., 16 gr.
 Hasstan
 Idem subses
 Warlaich: 1/2 laneus, 16 gr.
 Dussek: (1/2 laneus, 16 gr., <16 gr.>
 Pawlowa: laneus, 32 gr.
 Petr Skran: laneus, 16 gr., 12 gr., <4 gr.>
 Stepan: 1 laneus, 16 gr., <16 gr.>
 Buzek: laneus, 16 gr., 16 gr.
 Pecha subses: 1/2 laneus, 10 gr., <6 gr., 12 gr.>
 <Petrzik subses 2 gr.>

(Chwalowa Vessce⁹⁹)
 Blazek 20 gr. Cubka
 Petr Swata)¹⁾

fol. 19^r

95) Drahňetice, o. Tábor; RU č. 128, 391, p. Příběnice a Příběničky.

96) Jednota, dnes samota u Hodušina, o. Tábor.

97) Svoříš, o. Tábor; RU č. 398, p. Příběničky.

98) Brtec, o. Písek; RU č. 395, p. Příběničky.

99) Dnes Hronova Vesce, o. Písek; RU č. 399, p. Příběničky, Srv. A. Profous, J. Svoboda, MJ 4, 1957, s. 523.

Nota

Pupinowa Vesce¹⁰⁰⁾ per 32 gr.
(Ondrassek)
Mikess: 1/2 laneus, 15 gr.
Linharth: 1 laneus, 36 1/2 gr.
Massek 27 gr.
Oness: 1/2 laneus, 15 gr.

Hodkow¹⁰¹⁾ per 38 gr.
Philip 20 gr. 1 1/2 den.
Blazek 33 gr.
Mach 60 gr. 5 1/2 den.

Zbilitow¹⁰²⁾ per 32 gr. 6 den.
Mikulass Rwacz 17 gr., <16 gr.>
Vanik Stari: 1 laneus, 33 gr.
Waniek: 1 laneus, 13 gr., 10 gr.>
Ondrassek 17 gr., <16 gr.>
Kusss

Osstri¹⁰³⁾ per 30 gr.
Wenceslaus 28 1/2 gr.
Gindra: laneus, 34 gr.
Martin: (1/2) 1 laneus, 29 1/2 gr.
Velek silvanus
Mikess 30 gr.

Sstrzinecz¹⁰⁴⁾ per 28 gr.
Mika <10 gr., 18 gr.>
Mikess Margaretin
Pecha <14 gr.>
Przibik
Bartha <14 gr.>
<Markrabie 28 gr.>

Huorka et Zahradka¹⁰⁵⁾
Bronecz: laneus, 32 gr.
Mach Cztibor: 1 laneus, 32 gr.
Vacek: laneus, 32 gr.
Mikess: 1 laneus 3 quartalia, 24 gr.
Matieg: 1 laneus, 31 gr.
(Dusse)
Staniek: 1/2 laneus, 16 gr.
Mothak: 1/2 laneus, 10 gr.
<Petran: 2 lanei, 10 gr.>

Nihonin¹⁰⁶⁾ per 32 gr. 1 den.
Kragiecz: 1/2 laneus
Petr Simek: laneus, 11 gr. 3 den., <21 gr.>
Simek: laneus, 21 gr., 11 gr.
Rzehak: 1/2 laneus, 16 gr.

fol. 19^v

100) Dnes Šichova Vesec, o. Písek; RU č. 400, p. Příběničky, Srv. A. Profous, J. Svoboda, MJ 4, 1957, s. 523.

101) Hodkov u Jistebnice, o. Tábor; RU č. 401, p. Příběničky.

102) Zbelitov, o. Tábor; RU č. 402, p. Příběničky.

103) Ostrý, m. o. Orlov, o. Tábor; RU č. 405, p. Příběničky.

104) Stružinec, m. o. Orlov, o. Tábor; RU č. 403, p. Příběničky.

105) Hůrka, původně dvě osady Hůrka a Zahradka. o. Tábor; RU č. 396, p. Příběničky. Srv. R. Cíkhart, Popis Táborská. Tábor 1947, s. 64.

106) Nehonín, o. Tábor; RU č. 404, p. Příběničky.

Rasskow¹⁰⁷⁾ per 30 gr. minus 2 den.
Sebor: 1 laneus, 16 gr.
Martin: 1 laneus, 18 gr., 11 gr. 5 den.
Chissak 16 gr.

Chissky¹⁰⁸⁾
Matieg Rubass 18 gr., tenetur 1 gr.
Mach tabernator
Martin 20 gr.
Pessta 19 gr., <20 gr.>
Drassczata
Simak 15 gr.
Gessek 21 gr.
Blahut 5 gr.
Mika Zbichonis 25 gr.
Bietha
Bura faber 8 gr.

Radihost¹⁰⁹⁾ per 40 minus gr.
Jakub iudex 40 minus 1 gr.
Jakub tessarz: 1 laneus, 20 gr., 19 gr.
Marzik: 1 laneus, 20 gr., 19 gr.
Cuba: 1 laneus, 19 gr., 20 gr.
Matieg Kubal: laneus, (11) 40 minus 1 gr.

fol. 20'

Mlczkow¹¹⁰⁾ per 32 gr.
Velek: 1 laneus, 32 gr.
Prokop 30 gr.

Nota
Wszechow¹¹¹⁾ per 40 gr. 3 1/2 den.
Matieg 75 gr., 10 gr. 4 1/2 gr., 11 gr.
Gessek iudex 37 gr.
Petr: 1 laneus, 40 minus 2 gr.

<Nota>
Oparzani Maius¹¹²⁾
Wenceslaus: laneus, 16 gr.
Petr Pieknik: laneus, 16 gr.
Marssik: laneus, 16 gr.
Jan Twarohowicz: laneus, 16 gr.
Marzik: laneus, 8 gr.
Mach truhlarz: 1/2 laneus, 8 gr.
(Jan Aule) <Zwykowecz:>^{c)} 1/2 laneus, (4, 4) 8 gr.
Rzehorz: 1 1/2 quartale, 6 gr.
(Cubice) <Jan kraiczi:> 1/2 quartale, 2 gr.
Pessik: 1/2 laneus, 16 gr.
Waniek faber: laneus, 32 gr.
Ratagik: 3 quartalia, 20 gr., dedit 4 gr.
Jan Kugial: laneus, 16 gr., (tenetur) dedit^{a)} 16 gr.
(Jan Zel) <Jan Zirwal: 1/2 laneus, 16 gr.>
Martin textor: 1/2 laneus, 16 gr.
Pawel: 1/2 laneus, 16 gr.

107) Raškov, m.o. Ředice, o. Příbram; RU č. 411, p. Bukovsko.

108) Chýšky, o. Písek.

109) Radihošť, o. Písek; RU č. 394, p. Příběničky.

110) Mlčkov, o. Písek; RU č. 119, díl p. Příběnice.

111) Všechov, m. o. Zahradka, o. Tábor, p. Příběnice.

112) Opařany Horní, o. Tábor, Ves náležela na přelomu 14./15. stol. ke kanovníctví v Týně n. Vlt..

Welik Hrdi: 1/2 laneus, 16 gr.
Mikesss: 1/2 laneus, 16 gr.
Cubicze (7 gr.) (5) 7 gr.
(Zauil 8 gr.)

Oparzani Minus¹¹³⁾

Girka: 1/2 laneus, 16 gr.
Thoma: 1/2 laneus, 8 gr.
Petr Kocich: 1/2 laneus, 13 gr.
Giecha: 1/2 laneus, 16 gr.
Linharth: laneus, 32 gr.
Zaulla: 1 quartale, 8 gr.
Kozarth: 1/2 laneus, 16 gr.
Simkowa: 1/2 laneus, 16 gr.

Michael: 5 quartalia, 24 gr.
Jan Zhorsky: hereditas, 2 gr.
Mach Mrawenecz: 1 1/2 laneus, 12 gr.

fol. 20^v

Mezerzicie¹¹⁴⁾ per 36 1/2 gr.

Waczlik: 1 1/2 laneus, 20 gr., 34 gr. 5 1/2 den.
vidua Zalakonis: 1/2 quartalis, 8 gr.
Prziba Spatakoni: 2 lanei, 24 gr., <6, 2 gr.>
<Nota> Jan Jaksow: 1 laneus, 12 gr.
(Panek) <Przibka:> 1/2 laneus, 11 gr.
Fararz: 1 laneus, 17 gr. <14 1/2 gr.>
Maress Duchonis: 1 1/2 laneus, 54 gr. 5 1/2 den.
Jan Silhan: 3 quartalia, 27 gr. 2 1/2 den.
Pecha Juvenkonis: 3 quartalia, 27 gr. 2 1/2 den.
Jakub Zeniskonis: laneus, 9 1/2 gr.
Petr Mlkuow: laneus, 27 gr.
(Wenceslaus Wstich)
<Nota> Michal: 1 1/2 laneus, 54 1/2 gr. 2 den.
Matieg: 1 1/2 laneus, 13 gr., <22 1/2 gr.>
(Idem niwu 3 gr.)

Gednota Chluczakoni¹¹⁵⁾

Petrus 44 gr.

Draziczie Maius¹¹⁶⁾ per 40 gr.

Rozenecz niwu, subses, 8 gr.
Moyssies pratum, subses, 9 gr.
Mach de Mezirzecie niwu, 3 gr.
Pitrakowa niwu, 9 gr.
Janek iuger
Philipus 2 iugera
Waniek tabernator
Sima 4 1/2 primieri
Gezwa: 2 przimieri, <13 gr. 3 den.>
Zikmund: 5 przimier, <36 gr. 4 den.>
Przibka de Mezerzecie przimieru
Sima <41 gr.>

113) Opařany Dolní, též Opařánky, o. Tábor. Lokalita v katastru Hor. Opařan. Rozlišování obojích Opařan trvalo až do poč. 17. stol..

114) Meziříčí, o. Tábor; RU č. 118, p. Příběnice.

115) Samota neurčené polohy v o. Tábor. Patrně zsz od Tábora.

116) Dražice, o. Tábor; RU č. 113, p. Příběnice.

fol. 21^r

Prtakow <iuvenis 8 gr.>
Nyemczek: 1 laneus, 20 gr.
Neuzil
Valesss: 2 lanei, 40 gr., 40 gr.
Waniek Pikacz 20 gr.
Prtak (iuvenis) <antiquus>^{c)} 30 gr.
Johan 15 gr.
Mach Valsow: 1 laneus, 20 gr., 20 gr.
Gessek Svinak: 1 quartale, 10 gr.
Gezwa
Zikmund 40 gr.
Maress iudex: 1/2 laneus, 17 gr., 3 gr.
Philip silvanus: 1 1/2 laneus, 32 gr.
Pathkowa 30 gr.
Jan filius Philipi 40 gr.
Martin
Wassca: 1/2 laneus, 20 gr.
(Mach Satanow)
<Nota> <Rozenecz 20 gr.>

Subsides:

Rozenecz
Prokuop
Pelka pastoris
Chrzap 3 gr.
Wanceslaus Vrtissonis
Vitek de subside 3 gr.
Waniek tabernator: 2 subsides, 3 gr., pratum 1 gr.
Milka 3 gr.
Mach sartor 3 gr. de subside.
Malka 3 gr.
Whlerz 3 gr.
vidua Thomonis 3 gr.
Petra 3 gr.
Swinak: 2 subsides, 9 gr.

Zahradky¹¹⁷⁾

Petr iudex: 5 quartalia, 44 gr.
Thomass 40 gr.
Mika Nowak 30 gr.
Dussek 40 minus 2 gr.
Petr Liska 30 gr.

Skrichow¹¹⁸⁾ per 30 gr.

Krisstan iudex: 3 quartalia, 7 1/2 gr.
Duchon stari: 1/2 laneus, 15 gr.
Lamiss: 1 laneus, 30 gr.. Idem ortum 2 gr.
Ondrzieg Kossowecz: 1 laneus, 12 gr., 18 gr. 15 gr.
Andreg: 1/2 laneus, 15 gr.

fol. 21^v

Dussiek 15 gr.
Wassca 15 gr.
Prokuop: laneus, 10 gr., 20 gr.
Wenceslaus 22 1/2 gr.
Jan: laneus, 30 gr.

117) Zahradka, o. Tábor; RU č. 116, p. Příběnice.

118) Skřýchov, o. Tábor. Jde tu zřejmě o Skřýchov u Opařan, srv. TA 2, 1989, s. 94.

Anthon 30 gr.
Communitas dedit 10 gr. de plebani.

Krzepeńnicze¹¹⁹⁾ peccunia pro frumentis, ossep:
(Hess, Petrus, Hasca, Janda, Plzek, Margareta, Walik, Wenceslaus Vina, Mikulass.)¹⁾

Drahowiczko Minus¹²⁰⁾
Simon: laneus, 18 gr.
Woitieh: 1/2 laneus, 9 gr.
Jan: 2 subsidies, 6 gr.

Chwalczina Wescze¹²¹⁾
Blazek: 1 laneus, 20 gr.
Petr 18 gr., 2 gr.
Manie 20 gr.
Swata dedit niva - - - -

Makow¹²²⁾
Philip Radik 6 gr.
Podlesak 3 gr.

Kasowicze^{g) 123)}
Jan Sonow 20 gr.
Wacunda 20 gr.
Beniecz 21 gr., 19 gr.
Stiepan de Horek 20 gr.
<Jacub 10 gr., 10 gr.>
<Jan Nowak 40 gr.>

(Feria 3 ^a post Paska Zawadil direxit pecuniam post Hilkonem de Sobieslaus 2 sex.	fol. 22'
14 gr. 2 den. de Miliczin.) ¹²⁴⁾	14. IV. 1433
Feria 4 ^a ante Philipi Kokot ¹²⁵⁾ aportavit a iudice de Milicz 18 sex.	29. IV.
Feria 6 ^a in Philipi solus iudex aportavit cum Przibiczcone 1 1/2 sex. 24 gr.	1. V.
pro termino s. Georgi etc. XXXIII ^o .	
<Feria 2 post Stanislai Vilan ¹²⁶⁾ aportavit de Sobieslaus a iudice de Miliczin 10 sex.	11. V.
minus 2 1/2 gr. et in nowis grossis deperiunt 30 den., quia fuerunt novi gr.>	

Census Gistebnicz ¹²⁷⁾	
8 sex. 24 gr. 3 den.. Idem aportavit feria 3 ^a post Trinitatis 4 sex. minus 10 gr. minus	9. VI. 1433
4 den.. Item quidam Honiecz 48 gr.	
Nota: Kokot cum Mnichone feria 3 ^a post Trinitatis aportaverunt de Miliczin a iudice	9. VI.
Zawadil 10 sex. 50 minus 1 gr., quia fuerunt 50 gr. mali, quos numeravit et sigilavit	
Mnich ¹²⁸⁾ in bursa sua. Ipso die idem Kokot aportavit a silvanis de Miliczin:	
ab uno silvano Stankone 30 sex. gr., item a Mathia 18 gr.	
Feria 6 ^a post Nativitatem s. Marie iudex solus aportavit 5 sex. 13 gr.	11. IX.

119) Křepeňnice, o. Příbram; RU č. 438, p. Sedlčany.

120) Drhovička, m. o. Drhovice, o. Tábor; RU č. 389, p. Příběničky. Srv. A. Profous, MJ 1, 1947, s. 416.

121) Dnes Hronova Vesce, o. Písek; RU č. 399, p. Příběničky.

122) Makov, m.o. Padařov, o. Tábor.

123) Kašovice, m.o. Repeč, o. Tábor; RU č. 390, p. Příběničky. Dnes dvůr a myslivna, srv. A. Profous, MJ 2, 1949, s. 211.

124) Miličín, o. Benešov; RU č. 424, p. Miličín.

125) Kokot, služebník Oldřicha z Rožmberka, srv. B. Rynešová, Listář I, č. 294, s. 199 (24. IV. 1436).

126) Vilan jako rožmberský služebník zmiňován od r. 1442 (srv. Listář II, s. 177). K roku 1444 již jako písař na Dobronicích (Listář II, s. 390).

127) Jistebnice, o. Tábor; RU č. 392, p. Příběničky.

128) Mnich, služebník Oldřicha z Rožmberka. Není vyloučeno, že buď šlo o Jana Smrčku z Mnichu (1407-12 purkrabí na Příběnicích), nebo o jeho syna. Srv. A. Sedláček, Hradý 4, s. 341.

17. IX. Feria 5^a post Lidmile iudex aportavit solus presente domino 65 gr.
 2. X. Idem iudex solus aportavit 60 gr. feria 5^a post Wenceslai. Item Janak silwanus
 de Dobrzeziowicz aportavit pecuniam pro silwa Dobrzeziowicz. A Midalikone
 de ibidem 31 gr., a Johanne 21 gr.

Mezi fol. 21^v
 a 22^r vložené
 listky: A:
 20.IV. 1433

Villa Zwiestonyn¹²⁹⁾

9. VI. Feria 2^a ante Georgii Hersik cum capitaneo aportaverunt pecuniam de Zwiokow,¹³⁰⁾
 que fuit numerata cum capitaneo, lati 80 sex.. Denarii vero numerati per
 Hersikonem: 14 sex. 21 gr. Hersik solus aportavit pecuniam 81 gr. feria 3^a post
 Trinitatis.
 7.VII. Feria 3^a post Prokopi, post Margarete Hersik 16 sex.
 14. VII. 42 gr.. Vilan solus aportavit 3 sex. 21 gr. 4 den.. Vilan cum Petro Dobrohosst
 aportaverunt 7 1/2 sex. 8 1/2 gr.
 B: Zawadil iudex dirigit in ista bursa summam 2 sex. 15 gr. in halenses.

fol. 22^v

Molendinatores

Waniek struhy <15 gr.>
 Cubata sub Klokot <40 gr. minus 3 1/2 den.>
 Cuba in Olesny
 Dussek in Wrbicz
 Weprzekonis filius in Vrbicz
 Clima sub Przibenicz
 Waniek Cubonis sub Beczicz
 Molendinum Strakonis
 Mrzena sub Dobrzeziowicz
 Hron Na naspy
 Ondrassek na Polonskem
 Waniek sub Przibenicz <20 gr., 21 gr.>

fol. 23^r - 24^r
 vacua
 fol. 24^v

(Census retentus pro termino s. Gali anni etc. XXXII°.
 Koiakowicze¹³¹⁾)

Petr Kragicz: 1 quartale, 10 gr.; iam est sumptum.)^{h)}

Gramina vendita in Bosilecz¹³²⁾ piscina pro termino S. Georgii Anni etc. XXXIII°:

Dynin¹³³⁾

Communitas 2 sex. 15 gr. <Dedit Mikulas Koblasa 2 sex. 6 gr. (tenetur 9 gr. minus hal.)
 dedit 8 gr. minus 1 hal.>

Holik 12 gr. tenetur

Hawel Hinkonis dedit 16 gr.^{h)} pro emenda.

129) Zvěstonín, o. Tábor. Příslušenství farního kostela v Jistebnici, srv. A. Truhlář, VČA 9, 1900, s. 150n.

130) Zvíkov, o. Písek. Hrad a panství dáno 1431 Zikmundem Lucemburským Oldřichu z Rožmberka do ochrany, v r. 1437 pak zastaveno.

131) Kojákovice, p. Č. Budějovice; RÚ č. 475, p. Třeboň.

132) Bošilec, o. Č. Budějovice; RÚ č. 364, p. Bukovsko. Místní rybník se zřejmě zdařilo Janu Malovcovi z Pacova opravit (srv. smlouva s Rožmberky z 14.VI. 1430, Listář I, č. 174, s. 119). Tím lze rektifikovat údaj u F. Šmahela, HT 9, 1987, s. 309.

133) Dynín, o. Č. Budějovice; RÚ č. 363, p. Bukovsko.

Lhota Česká¹³⁴⁾
Communitas (60) 60 gr. tenetur.

Bosilecz¹³²⁾
Raczman tczirz powrazy, 44 gr. tenetur.
filius Hawlkonis 4 funes, 70 minus 2 gr., <dedit^{a)} totum pro arietibus.>
frater ipsius 17 gr., <dedit^{a)} totum.>
Maslowicz 2 funes, 34 gr. <dedit^{a)} pro arietibus.>
Zyzezek 3 funes, 45 gr. <dedit^{a)} pro arietibus.>
Silhan Mudruow 8 1/2 gr. pro 1/2 fune tenetur.
Prdka pro 1 fune 9 gr. tenetur.
filius Hrzmany pro 2 funibus 18 gr. tenetur.
Trzieska 2 sex. 24 gr. tenetur.
Wrabec 26 gr., dedit 20 gr. <pro arietibus.>

Pelegiowicz¹³⁵⁾
Misera pro 1 fune 12 gr., <dedit^{a)} pro arietibus.>
Czapla pro 2 funibus 26 gr., <dedit^{a)} totum.>
Hawel pro fune 13 gr. dedit.^{a)}
Wach 14 gr., dedit^{a)} <pro ordeis>
Mathieg pro 2 funibus 28 gr., tenetur 25 gr., dedit 25 gr.
Judex 13 gr. tenetur, dedit 8 gr., dedit 5 gr. <pro arietibus.>
vicinus suus 13 gr.
Hasek 13 gr.
Walek 9 gr., dedit.^{a)}

Neplachow¹³⁶⁾
Wacha (20) 13 gr. tenetur.
Nahlik 15 gr. minus 1 den., <dedit 10 gr.>
Jan Chotkow 30 gr.
Sima 13 gr., tenetur 2 gr.
<dedit> Girdanissa 60 minus 3 gr. <secundum registro quot dedit.>
Jan Chotek 20 gr. dedit. Idem dedit 12 gr. Bizkoni.
Bohuniek de Bukowsk Hornich 18 gr. dedit pro retentis.

Gramina L e d y e n i c z¹³⁷⁾
Judex Mikulass vendidit gramina otawy Wrabkoni pro 17 gr. Idem Zaradostie,
Pechanowu zety, pro 16 gr.. Stephlikonis filio de Ledenicz pro 4 gr.. Rempontoni de
ibidem pro 3 gr. (hoc totum tenetur) hoc totum dedit. Jan Krzizonis de ibidem
3 gr.. Gechowa dedit^{a)} 2 gr., Okrsalowa 1 1/2 gr. dedit.^{a)}
Feria 3^a ante Marie Niwis tenetur (mihi 8 gr.) 10 den.¹⁾

Census retentus pro termino s. Gali anni etc. XXXII⁰:

C z e r n k o w¹³⁸⁾
Pseniczka: laneus, 30 gr., nowos dedit.

B e c z i c e¹³⁹⁾
Pecha: 1 laneus, 16 gr. Zich 10 gr.. Idem 10 gr.

134) Česká Lhota, o. Tábor; RU č. 370, p. Bukovsko.

135) Pelejovice, o. Č. Budějovice.

136) Neplachov, o. Č. Budějovice; RU č. 362, p. Bukovsko.

137) Ledenice, o. Č. Budějovice.

138) Čenkov u Malšic, o. Tábor; RU č. 95, p. Příběnice.

139) Bečice, o. Tábor; RU č. 98, p. Příběnice.

Czernkowow¹⁴⁰⁾
 Drastiata: 1/2 laneus, 18 gr. tenetur.
 Jan Przibikow: 5 quartalia, 42 1/2 gr.
 Sebek: 3 quartalia, 17 gr.
 Wach filius Onssonis: laneus, 23 gr.
 Mathieg Hawelda: laneus, 17 gr. tenetur.
 Jaka: 1/2 laneus, 17 gr.
 Jan Rakow: 1/2 laneus, 12 gr.
 Jan judex 18 gr.
 <Waniek z struhy, molendinator, 15 gr.>

Slapi¹⁴¹⁾
 Maretha Sawlonis 7 gr., tenetur 30 gr.

Malsicze¹⁴²⁾
Riska dedit 11, 11 gr.
Item Kolaczek de Malsicz dedit pro retentis censibus anni
preteriti (1 1/2 sex. 10 gr.) 1 1/2 sex. 10 gr.

fol. 26'

Robotales in Swin,¹⁴³⁾ quas dederunt pro termino s. Georgii etc. XXXIII°:
 Pitrak 5 gr. Krabecz Thoma 5 gr.
 Sawel 2 1/2 gr. Vitek 5 gr.
 Gesikonis 2 1/2 gr. de 1/2 laneo. Pesek 6 gr. 2 den.
 Beranek 10 gr. Blaslaw 5 gr.
 Stachowecz 5 gr. Waniek 2 1/2 gr.
 Beranek Linhart 5 gr. de subside
 Jacob frater eius 2 1/2 gr. Gircherz 10 gr.
 Gira 5 gr. Henera 10 gr.
 Vital 2 gr. Silhawecz 10 gr.
 Frater eius 2 gr. (Petr Stari subse 11 gr.)
 Linchart Wlczek 2 1/2 gr. Petr Stari bezsemek 11 gr.
 Michal 2 gr. <Martin 9 gr.>
 Petr Walkonis 5 gr. <Manie vidua 10 gr.>
 Czerna: 5 quartalia, 6 gr. 2 den.
 Summa 2 sex. 21 gr. 1 hal.
 Pecunia defalgastionis 54 gr. minus 2 den.
 Summa 54 gr. minus 2 den.
 Super isto debet 3 sex. defalcare, sed tenetur
 mihi 15 gr. dare.
 Isti non dederunt robotales
 isti Ones

Domin
 <Isti tenentur robotales de Mazicz:>¹⁴⁴⁾
 <Ledwonich tenetur 9 gr.> <Blaha 9 gr.>
 <Michalecz 9 gr. tenetur> <Hossek>
 <Rachacz 9 gr.>

Census retentus <bonorum Przibenicz castri maioris>^{k)}
 pro termino s. Gali anni etc. XXXII°.

140) Viz pozn. 138).

141) Slapy, o. Tábor; RU č. 97, p. Příběnice.

142) Malsice, o. Tábor; RU č. 96, p. Příběnice.

143) Sviny, o. Tábor; RU č. 373, p. Bukovsko.

144) Mažice, o. Tábor. Roku 1379 náležela k arcibiskupskému panství v Týně n. Vlt., srv. DRC, s. 143.

Druhowiczko¹⁴⁵⁾
Simon 18 gr. Radyhos

Radihost¹⁴⁶⁾
Jacub judex 9 gr., dedit 13 gr., dedit 2 gr.

Sswoyzierz¹⁴⁷⁾
Wach 19 gr.

Brtcze¹⁴⁸⁾
Velek 16 gr., Petr Bradka 16 gr., Pawlowa 22 gr., dedit 5 gr.; Pecha 16 gr., Hostian 16 gr.

Drazicze Maius¹⁴⁹⁾
Uhlerz 3 gr. de subside; Swiniak 2 subsides 9 gr.

Sstruzinecz¹⁵⁰⁾
Pecha 14 gr.; Petr 14 gr.

Sepekow¹⁵¹⁾
Litoss 34 gr.; Petr tkadlec 2 gr.

Bozeticze¹⁵²⁾
Welikonis 20 gr.; Jan Blazkonis 7 1/2 gr.; Wasek 2 gr.;
Mikulass 32 gr. deserto quondam Zubonis vidua 8 gr.;
Bohdal (32 gr.) 24 gr.

Slawnowicz¹⁵³⁾ <Isti dederunt pro termino s. Georgi et s. Gali:>
Cuba 5 gr.
<Kadolt Cuba 1 1/2 laneus, 28 gr. mihi dedit.>
<Ursula vidua: 2 1/2 lanei minus quartalis, 30 gr. 3 den.>
<Maress: 5 quartalia, 20 gr. mihi.>
<Pessek filius Wenceslai 20 gr. mihi.>
<Martin 20 gr. mihi.>
<Pech 20 gr. mihi dedit.>
<Petr Hossek 10 gr.>
<Dussekoni vidua 19 gr., mihi dedit hoc totum Hlawnye.>

Olsie¹⁵⁴⁾
Mach Wawruow 27 gr.

Podborzie¹⁵⁵⁾
Cztwero 12 gr.

Drahnieticze¹⁵⁶⁾
Kragicz 10 den.
Franiek 5 den.

fol. 27'

145) Drhovička, m.o. Drhovice, o. Tábor; RU č. 389, p. Přiběničky.

146) Radihošt, o. Písek; RU č. 394, p. Přiběničky.

147) Svoříš, o. Tábor; RU č. 398, p. Přiběničky.

148) Brtec, o. Písek; RU č. 395, p. Přiběničky.

149) Dražice, o. Tábor; RU č. 113, p. Přiběnice.

150) Stružinec, m.o. Orlov, o. Tábor; RU č. 403, p. Přiběničky.

151) Sepekow, o. Písek; RU č. 119, p. Přiběnice.

152) Božetice, o. Písek; RU č. 120, p. Přiběnice.

153) Slavňovice, o. Tábor; RU č. 381, p. Přiběničky.

154) Olší, o. Tábor; RU č. 388, p. Přiběničky.

155) Podboří, o. Tábor; RU č. 383, p. Přiběničky.

156) Drahnětice, o. Tábor; RU č. 128, p. Přiběničky.

Masek 23 gr. 5 den.
Franko dedit pro Pechone (40 minus 2 gr., 4 1/2 tenetur) 23 gr. 2 1/2 den.
Podlessak 8 gr. Panten 11 gr.; Nedbakla 25 gr.; <Petr Podlesak 12 gr.>

fol. 27^v

Zbiesicze¹⁵⁷⁾
Jan Odrolow 2 1/2 gr.; Straczka 1 gr.; Palczek 23 gr., tenetur 22 gr.
Krziada¹⁵⁸⁾
Kokrha 1 gr.; Petr Swiha 6 1/2 gr.; Wacha 5 gr.; Bera 4 gr;
Blazek 8 gr., tenetur 3 gr.; Mika 9 gr.
Chwalczina Wescze¹⁵⁹⁾
Cubikowa 8 gr.
Nowa Curia¹⁶⁰⁾
Pecha: laneus, 34 gr.
Kassowicze¹⁶¹⁾
Mikess Beniecz 4 gr.
Stadlcze¹⁶²⁾
Ondrzieg Sturm 6 gr.; Russ 16 gr.

fol. 28^v
1. V. 1433

Feria 6a ipso die Philipi iudex Zawadil aportavit pecuniam cum Przibickone pro termino s. Georgii anni etc. XXXII° et pro termino s. Gali anni eiusdem 3 sex..
<Feria 3^a post Pasca Kokot direxit census post Hilkonem de Sobieslaus pecuniam iudicis Zawadil de Miliczin pro termino s. Gali etc. XXXII° 2 sex. 14 gr. 2 den..>

14. IV.

Skrichow¹⁶³⁾
Laurin de ortu 2 gr.
Zwiestonyn¹⁶⁴⁾
Petr Miksow: 1 laneus, 24 gr.
Beran 12 gr.
Penie 24 gr.
Mor 12 gr., tenetur preteriti anni 2 gr.
Korzecz 12 gr.
(H) Kochan 12 gr.
Makow¹⁶⁵⁾
Podleska 3 gr.

fol. 28^v – 29^v
vacua

Zbilitow¹⁶⁶⁾
Kuss dedit 28 gr. pro retentis censibus, habet 14 gr.

fol. 30^r

Summa summarum omnium distributorum inclusis deperienciis et inclusa remanencia anterioris (racionis) pro decima racionis, que in hoc registro continentur.

157) Zběšice, o. Písek; RU č. 120, p. Příběnice.

158) Křída, o. Tábor; RU č. 386, p. Příběničky.

159) Dnes Hronova Vesce, o. Písek; RU č. 399, p. Příběničky.

160) Nové Dvory, o. Tábor; RU č. 385, p. Příběničky.

161) Kášovice, m.o. Řepeč, o. Tábor; RU č. 390, p. Příběničky.

162) Stádlec, o. Tábor; RU č. 382, p. Příběničky.

163) Skříchov u Opařan, o. Tábor.

164) Zvěstonín, o. Tábor.

165) Makov, m.o. Pádárov, o. Tábor.

166) Zbelitov, o. Tábor; RU č. 402, p. Příběničky.

Dominica Judica judex de Koiakowicz ¹⁶⁷) [pro] equo 30 gr. Pestiek terminus in festo - - - (Feria 3 ^a post Judica capitaneus convenit Chobot in - - - Bosilecz ¹⁶⁸) communitati Dylin ¹⁶⁹) pro 2 sex. 15 gr.)	fol. 30 ^v 29.III. 1433 31.III.
Feria 3 ^a post Palmarum judex de Koiakowicz ¹⁷⁰) 3 sex. Idem 65 gr., feria 3 Pascarum 10 gr., feria 2 ^a ante Georgii 27 gr.. Idem dedit 40 gr.	7.IV. 14.IV. 20.IV.
(Flaska dedit 15 gr.; Flaska judex dedit 60 gr..) Judex Marzik tenetur 1 1/2 sex. minus 3 gr..	
Idem 15 gr. Petrus Dobrohost dedit.	16.IV.
Feria 5 ^a anta Conductum Pasce Nicolaus, filius judicis de Ledienicz, aportavit 3 sex. 4 gr.. Dominica in Conductu Pasce 26 gr., feria 3 ^a 15 gr., dominica die 19 gr.. Idem 53 gr.	19.IV. 21.IV. 26.IV.
Feria 5 ^a ante Philipi 13 gr.. Judex cum silvano 30 gr.. Idem judex Hanzl tenetur ex omnibus 2 1/2 sex. pro retento, dedit 21 gr., feria 3 ^a post Stanislai 19 gr.	30.IV. 12.V.
Item sabbato in vigilia Pasce judex de Suchod ¹⁷¹) aportavit 6 sex. minus 11 gr.. Idem filius suus 20 gr. 3 den.	11.IV.
Judex Cunsso dedit feria 2 ^a post Georgii 3 sex. minus 9 gr.. Idem 5 gr. Kranessonii.	27.IV.
(Dominica Mauthosij aportavit 2 sex. minus 3 gr. de Drahotesicz. ¹⁷²) Judex de Kramolin ¹⁷³) aportat 4 1/2 sex. 5 gr.. Idem 33 gr. 4 den., hoc totum dedit feria --- ante Georgii. Idem feria 6 ^a Philipi 42 gr.	I.V.
Feria 2 ^a in die s. Viti 32 gr. feria 2 ^a Mathie fabro. Idem pro cilendriis - - - - 28 gr.	15.VI.

Textové poznámky

- Dedit přepsáno ze zkratky tenetur.*
- Zápis je datovatelný až do září 1433.*
- Jméno nadepsáno nad následujícím skrtem.*
- Zůstalo nemřežováno.*
- Původně psáno Dampkowa, skrtem konce jména vykorigoval písař nad řádkou.*
- Mřežován celý odstavec.*
- Název lokality psán dvakrát: Casowicze/Kasowicze.*
- Původně uvedeno XXVI gr., skrtem opraveno na XVI gr.*
- Časový údaj se zřejmě vztahuje k zápisu na fol. 24^v k položce o platech Matěje v Pelejovicích.*
- Připsáno dodatečně, vedle nadpisu.*
- Oprava provedena skrtem jednotky.*
- Původně psáno XXVI, dodatečně připsána X.*

Seznam zkratek

DRC	– J. Emler, Decem registra censuum Bohemica. Praha 1881
HT	– Husitský Tábor
A. Sedláček,	
Hrady	– Hrady, zámky a tvrze Království českého 1 - 15, Praha 1882 - 1927
Listář I, II	– B. Rynešová, Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka, I, Praha 1929; II, Praha 1932
MJ	– A. Profous, J. Svoboda, Místní jména v Čechách, 1 - 4, Praha 1947 - 57

167) Kojakovice, o. Č. Budějovice; RU č. 475, p. Třeboň.

168) Bošilec, o. Č. Budějovice; RU č. 364, p. Bukovsko.

169) Dynín, o. Č. Budějovice; RU č. 363, p. Bukovsko.

170) Srv. pozn. 167).

171) Písařský omyl. Šlo zřejmě o Suchdol n. L., o. Jindř. Hradec; RU č. 467, p. Třeboň.

172) Drahotěšice, o. Č. Budějovice; RU č. 361, p. Bukovsko.

173) Kramolín, o. Jindř. Hradec; RU č. 473, p. Třeboň.

MVGDB – Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen
SbVPP – Sborník vlastivědných prací z Podblanicka
RU – J. Truhlář, Urbář zboží rožmberského z r. 1379. Pojednání KČSN VI-10, Praha 1880
TA – Tábořský archiv
UB Krummau – V. Schmidt, A. Picha, Urkundenbuch der Stadt Krummau in Böhmen. Praha 1908

DALŠÍ DOPLNĚK K TZV. "ROŽMBERSKÝM DLUHOPISŮM Z LET 1457 - 1481"

R u d o l f T e c l

Je to již více jak čtyřicet let, co Josef Pelikán vydal unikátní písemný pramen pro poznání finanční i hospodářské situace tehdy nejmocnějšího českého šlechtického rodu, pánů z Rožmberka, v druhé polovině 15. století. Základ edice tvoří dva bohužel torzovitě dochované svazky opisů listin - tzv. Libri obligati-onum. V nich je obsaženo 642 opisů a zápisů, z nichž naprostou většinu tvoří dluž-ní úpisy. K nim připojil dalších 27 opisů, jež se nalézají na volných foliích, vyřízlých v neznámé době a za nejasných okolností z oněch dvou shora zmíněných rukopisů. Dnes jsou uloženy v různých fondech, resp. pod různými signaturami treboňského archivu. Na samotný závěr pak editor zařadil snad jako jistou výběro-vou (rozsahově skutečně nepatrnou) ukázkou 9 originálních dluhopisů a jejich 1 (soudobý ?) opis. Popsaný celek vyšel pod názvem Rožmberské dluhopisy z let 1457 - 1481.¹⁾

Ještě v roce jeho vytištění identifikoval J. Pelikán další čtyři vyřízlé listy, pochá-zející z druhé knihy, v jednom z fondů tehdejšího Zemědělsko-lesnického archivu v Českém Krumlově a zde se nacházející 4 opisy listin (resp. jejich části) pak otiskl v samostatném materiálovém příspěvku.²⁾ Konečně pak týž autor opětovně zpřístupnil všechny tyto uvedené písemnosti pro léta 1457 - 1462 (včetně) ve čtvrtém, závěrečném svazku edičního podniku Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka, na jehož vydání se spolupodílel.³⁾

Záhy se objevily i prvé recenze, z nichž uveďme čtyři, dle mého soudu nejdůle-žitější. Některé z nich byly již tehdy dosti kritické. Např. z filologického hlediska vyjádřil k edici značné výhrady Jiří Daňhelka.⁴⁾ Historik Alois Míka svůj obsáhlý rozbor dokonce končí řečnickou otázkou, zda "by nebylo užitečnější zpracovat rožmberské dluhopisy v důkladné historické studii ?"⁵⁾ Naproti tomu jeho starší kolega Václav Černý v daleko stručnějším stanovisku vznik edice uvítal.⁶⁾ Po-

1) J. Pelikán, Rožmberské dluhopisy z let 1457 - 1481. Studie a prameny k českým dějinám, sv. 4, Praha 1953. (Dále v textu jejich citaci zkracuji RD).

2) Týž, Doplněk "Rožmberských dluhopisů z let 1457 - 1481". Časopis Společnosti přátel starožitností (dále ČSPS) 61, 1953, s. 188 - 190.

3) Srov. Blážená Rynešová a Josef Pelikán, Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka. Sv. 4 (1449 - 1462), Praha 1954, zvláště s. 396, č. 575 (1457, březen 12) a násl.

4) Srov. J. Daňhelka, Rožmberské dluhopisy. Slovo a slovesnost 15, 1954, s. 185 - 186.

5) Srov. A. Míka, Prameny k českým dějinám. Československý časopis historický 1, 1953, s. 491 - 494.

6) Srov. V. Černý, Rožmberské dluhopisy z let 1457 - 1481. ČSPS 61, 1953, s. 192.

dobně se jí vcelku kladného hodnocení dostalo i z pera Karla Pletzera. Ten navíc upozornil na řadu dalších fragmentů originálních dlužních úpisů, jež se následně po vypršení své platnosti staly součástí vazby nejednoho rukopisu či prvotisku zpravidla rožmberské provenience.⁷⁾

Pelikánovo vydání je však nutno hodnotit z více úhlů. Badatelům se do rukou nedostal pouze výjimečný pramen pro hospodářské dějiny jednoho panského rodu, ale i velmi cenný zdroj informací zvláště k toponomastice, dějinám osídlení a majetkové držby minimálně v rámci jižních Čech, práva i správy, ke genealogii nebo i diplomacie. Nejedu zajímavou zprávu zde nalezne historik umění, vojenství, numizmatik či badatel studující problematiku řemeslnických cechů druhé poloviny 15. století.

Tím však není řečeno, že editor se nedopustil chyb, některých omylů i nedopatření. Správně poukázal na soudobá svědectví, která uvádějí, že obligačních knih bylo v minulosti mnohem více a patrně zde existovala již určitá specializace.⁸⁾ Problematické je však jeho chronologické zařazení obou dnes zbývajících rukopisů. Neuvedl si totiž, že jedna listina (resp. její opis) je datována již do 27. června 1396, další byla vydána 18. listopadu 1441 a třetí 15. ledna 1452.⁹⁾ Na druhé straně pak obnovení jiné z listin spadá do 26. ledna 1490 a druhé dokonce do 12. března roku 1504.¹⁰⁾ Víme-li, že dnes v obou rukopisech chybí řádově desítky folií,¹¹⁾ je možné oprávněně předpokládat, že se zde mohly nacházet další opisy listin starších, tj. z doby před rokem 1457, jakož i listin mladších, tj. datovaných do let po roce 1481.

Správný časový rozsah obou svazků (tedy i vlastní edice) by měl být **(1396) 1457 - 1481 (1504)**.

Další nezanedbatelná připomínka je poněkud odlišného charakteru. Z úsporných důvodů neotiskoval autor formule s rukojmími *in extenso*, ale pouze jen zkrácená jména či predikáty bez uvedení jejich případných funkcí. To se snažil odstranit ve jmenném rejstříku, kde u konkrétních čísel listin (jejich opisů) jsou tato zpravidla drobní šlechtici jmenováni i se svým příslušným úřadem (tedy jako purkrabí, hejtmani, písaři). Bohužel, i tak zkušený editor, jakým J. Pelikán nesporně byl, se nevyznal v četných škrtech při několikerém, časově různém obnovování velké většiny listin. Proto v rejstříku nacházíme četné, zcela evidentní nesprávnosti a omyly, kdy k řadě osob je přiřazena funkce, kterou nikdy nevykonávaly. Pomůcka je tedy skoro nepoužitelná a každý badatel, jenž se např. detailně zaobírá rožmberskou vrchnostenskou správou a jejími úředníky té doby, musí své poznatky nutně kontrolovat výhradně s použitím originálů.

Navíc je bohužel nutno upozornit na skutečnost, že i vlastní text edice obsahuje některé větší či menší faktické chyby, opomenutí a nepřesnosti.¹²⁾

7) Srov. Karel Pletzer, Josef Pelikán: Rožmberské dluhopisy z let 1457 - 1481. Jihočeský sborník historický (dále JSH) 22, 1953, s. 104 - 106.

8) Srov. J. Pelikán, Rožmberské dluhopisy, s. X - XI.

9) Srov. J. Pelikán, Rožmberské dluhopisy, s. 82, č. 204, (rok 1396), s. 222, č. 643 (rok 1441) a s. 222 - 223, č. 644 (rok 1452). To mělo za následek skutečnost, že prvá citovaná listina (její opis) není podchylena v registři Boženy Kopíčkové, Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. Tomus 3, Pragae 1977.

10) Srov. J. Pelikán, Rožmberské dluhopisy, s. 204, č. 594 a s. 194, č. 559.

11) Srov. týž, Rožmberské dluhopisy, s. XI.

12) Např. v II. dílu, fol. 313r (čili na samém konci rkp.) editor zcela vynechal třířádkový začátek

Ovšem za nejzávažnější nedopatření je třeba pokládat naprostou rezignaci autora na skutečně zevrubné prostudování obou rukopisů z důsledně diplomatického pohledu. V úvodu je sice podán základní a více jak stručný popis jejich vnějších znaků, ale to naprosto nepostačuje. Faktem zůstává, že naprostou převahu tvoří, jak již řečeno shora, opisy dlužních listin několika příslušníků rodu pánů z Rožmberka. Vedle nich však nemalou část zahrnují i listiny obsahově jiné. Této zdánlivé nejednotnosti si povšiml jeden z recenzentů, V. Černý, jenž svůj postřeh ovšem zcela konfuze komentoval slovy "kromě vlastních dluhopisů otiskl Pelikán i několik písemností jiné povahy, které byly v knihách zapsány, ale v edici dluhopisů porušují jednotný řád (R.T. !): cechovní listy, výpověď v hraničním sporu, vrácení zastavených klenotů, vrácení uschovaných listin, královské listy na vybírání cla".¹³⁾ Doplnil bych, že zde dále nalézáme opisy listin na normální, regulérní odprodeje nemovitostí (louky, rybníky, ap.), jinde je zaznamenán zápis na věno (pro jednu z dcer Oldřicha (II.) z Rožmberka - Lidmilu) či inventář (především palných zbraní) hradu Rožmberka.

Naskýtá se tak otázka. Je skutečně na místě označovat dva kodexy opisů písemností vzešlých z činnosti rožmberské kanceláře pouze a výhradně názvem dluhopisy?

Jako celek bychom je spíše mohli nazývat **rožmberskými registry** (třebaže zde nacházíme i několik opisů listin cizích vydavatelů¹⁴⁾ **hospodářsko (resp. finančně) - právní (správní) povahy**. Jsem si však vědom, že převaha zaznamenaných dluhopisů a již zcela zažitý název pramene nedává přílišnou šanci na jeho nové, nepochybně přesnější pojmenování. V každém případě je však nutno na dosud schématický výklad (i název) upozornit.

Jestliže, jak bylo uvedeno shora, J. Pelikán oprávněně poukázal na existenci starších svazků,¹⁵⁾ můžeme dnes s nemenší pravděpodobností klást prvé konkrétní zmínky o nich již do konce 14. či samého počátku 15. století. Právě do tohoto souboru snad můžeme zařadit "knihy Haštákovy, Vojslavovy, Marešovy" nebo "registra Janova či Králova" rožmberských či přesněji krumlovských prokurátorů (což

(nedokončeného) zápisu znějící:

"Anno etc. LXXXX Augustin lovčí (?) panství Novohradského. Item v tom času po svatým Václavě (!) ten ..."

Mřežováno.

Dále v regestu opisu listiny J. Pelikán, Rožmberské dluhopisy, s. 181, č. 523, je opomenuto, že při jejím obnovení Vokem z Rožmberka (28. dubna 1485) byl dluhopis vystaven již ne na "slovutného" Erazima z Michnic, ale na "urozeného a statečného" rytíře pana Viléma z Michnic. U zápisu č. 680, s. 245 (písařovy záznamy ve II. knize) má být v údaji k roku 1460 místo "a za kněze Viléma ke dvoru prodal ..." "správně" a za kněze Viléma šafáře ke dvoru prodal ..." ap.

Mnohdy autor oprávněně zdůrazňuje nemožnost jednoznačné datace (a výčtu rukojmích) při několikanásobném obnovování listiny, ovšem jinde by při pečlivém srovnání rukou písařů, kteří prováděli opravy - tj. doplňky a vpisky do rukopisů, a konečně i výskytu jmen rukojmích (svědků) bezpochyby k přesnějším závěrům sám dospěl. Posléze zcela opomenul, že každý zápis je uvozen krátkým, výstižným, navíc výrazným, kaligrafickým nadpisem.

13) Srov. recenzi cit. v pozn. 6).

14) Srov. např. J. Pelikán, Rožmberské dluhopisy, s. 222 - 223, č. 644; s. 236, č. 661; s. 236 - 237, č. 662, aj. U několika listin je vydavatelem (spoluvydavatelem) Bohuslav ze Švamberka z titulu poručníka pánů z Rožmberka, srov. s. 202 - 203, č. 588 a 592.

15) Srov. pozn. 8).

je ekvivalent pro české označení hradního či vrchnostenského šafáře), o nichž zmínky přináší rozsáhlý soupis dluhů Jindřicha z Rožmberka z let 1412 - 1415.¹⁶⁾

Na druhé straně, lze předpokládat, že se dochovala i mladší obdoba rukopisů RD? Pokud je mi známo, nikdo z badatelů se dosud nezabýval z toho pohledu vztahem k jiné písemné památce, která na ně do jisté míry chronologicky, ale i tématicky navazuje. Konkrétně se jedná o tzv. Codex Rosenbergicus, mohutný papírový rukopis, se zápisy a opisy jiných písemností, zvláště listin z let 1283 - 1559.¹⁷⁾

Třebaže se jedná o pramen známý, z něhož v minulosti otiskl řadu kusů právě J. Pelikán,¹⁸⁾ jeho komplexní paleograficko - diplomatický rozbor dosud schází. Obsah tvoří nejrůznější písemnosti (jejich opisy) vydané Rožmberky, z nichž např. nezanedbatelnou část tvoří cechovní pořádky (podobně jako v RD), konfirmace městských privilegií, listiny na odúmrť, trhy, nadace, přijetí do služby, vodoprávní a vodohospodářské záležitosti (vedení vody nebo stoky), rozličné prodeje a směny majetku (zvláště pozemkového), kvitance, mýta ap. Souběžně jsou zastoupeny opisy listin jiných vydavatelů - většinou drobných jihočeských šlechticů - (zpravidla smlouvy, odškodnění, výhostní listiny, nadace aj.). Ojedinele je zastoupena i listina panovnická. V malém měřítku zde nalézáme i opisy rožmberských listů. Jazykově zcela převažuje čeština, ale i podíl němčiny (na rozdíl od RD) je poměrně vysoký. Chronologický sled je pak značně libovolný, spíše záleželo, kde bylo místo. Ve své době byl nepochybně chápán výhradně jako registra: "Registrum ad annum domini" - a to pro léta 1520 - 1539.¹⁹⁾ Nemálo položek je v něm zapsáno jako v kopiáři. Nepochybně jeho vznik souvisí se samým koncem 15. či alespoň přelomem 15. a 16. století. Dnešní kodex se skládá ze dvou částí, z nichž druhý, začínající (dle novodobé foliace) foliem 151r vykazuje i značnou formální příbuznost se staršími, tzv. rožmberskými dluhopisy, a to soudobou foliací provedenou výraznou kaligrafickou římskou číslicí vždy nahoře uprostřed přední strany (r) každého folia.

16) Srov. Rostislav Nový, *Prameny k dějinám Tábořska 1412 - 1424*. (Fontes historiam districtus Tabor Bohemiae annorum 1412 - 1424 illustrantes) - I, Tábořský archiv 2, 1989, s. 72 (edice) a pozn. 41) - 44) na s. 111.

17) ANM v Praze, rkp. č. 278 (původní sign. 2 G 31 či IX. A. 5.). Počátek defektní, celkem dnes rukopis obsahuje 490 folií (dle novodobé foliace), z nichž posledních 10 je nepopsáno. Chronologický sled zápisů neexistuje. Prvá část končí rejstříkem na fol. 150v (novodobé foliace). Původní foliace oné části byla provedena arabskými číslicemi v pravém horním rohu. V druhé části se objevují výhradně římské číslice.

18) Stalo se tak formou výtahů, popř. i in extenso v několika ročnících ČSPS, resp. v jeho části zvané Drobné zprávy místopisné. Srov. např. J. Pelikán, *Fundace Kateřiny z Rožmberka pro klášter v Třeboni*. ČSPS 49 - 50, 1941 - 1942, s. 293; Týž, *Výměna vsí Cepu u Třeboně a Stříbřece u Lutové v r. 1508*. Tamtéž, s. 299; Týž, *O panenský klášter v Českém Krumlově r. 1519*, ČSPS 54, 1946, s. 72; Týž, *Nadace Kateřiny z Rožmberka*. ČSPS 57, 1949, s. 124 (J. Pelikán zde výtah jednoho opisu listiny z roku 1521 omylem zpřístupnil 2 x - srov. ČSPS 45 - 50, 1941 - 1942, s. 293 !); Týž, *Obdarování fary ledenické 1377*. Tamtéž, s. 124; Týž, *Odúmrť na panství treboňském 1511*. Tamtéž, s. 124 - 125; Týž, *Krumlovský kostel sv. Víta*. Tamtéž, s. 125; Týž, *Nadace krumlovského kláštera z r. 1506*. Tamtéž, s. 241; Týž, *Nové Hrady*. Tamtéž, s. 241 - 242; Týž, *Poděhusy a Podeřiště r. 1481*, ČSPS 59, 1951, s. 61; Týž, *Cech tkalcovský v Rožmberce založen r. 1506*. Tamtéž, s. 125 - 127. Dále z něho např. otiskl Joža Boháč in extenso celkem 8 různých písemností z let 1505 - 1536 pro Soběslavsko. Srov. *List pekarzuov Soběslavských na cech*. (Týdeník) Český jih, roč. 41, č. 15, Tábor 12. dubna 1913, s. 4 - 5 a Týž, *Sedm dosud neuveřejněných listů Rožmberských (!) z let 1505 až 1536*. Český jih, roč. 41, č. 38, Tábor 20. září 1913, s. 2 a č. 39, Tábor 27. září 1913, s. 3.

19) Poprvé se podobné označení "Registrum" objevuje roku 1520 (fol. 226r novodobé či LXXIXr soudobé foliace), průběžně je používáno až do roku 1539.

Do jaké míry je však možno považovat Codex Rosenbergicus za dalšího, a to přímo bezprostředního pokračovatele námi studovaného pramene, se za dnešního stavu znalostí můžeme jen dohadovat.

Při studiu některých fondů Státního oblastního archivu v Třeboni a jeho pobočky v Českém Krumlově se mi podařilo zjistit dva další, dosud neznámé (nevydané) zlomky pocházející z obou svazků tzv. rožmberských dluhopisů.

V prvním případě se jedná o papírové folio, nesoucí v horní části (přední) strany uprostřed typické označení folia římskými číslicemi CCLXXIII, jedná se tedy bezpečně o fol. 273r - v, které také v originálu I. svazku dluhopisů chybí.²⁰⁾ V druhém případě se nalezený zlomek skládá ze dvou, rovněž papírových listů, které opět nesou ve své horní části, tentokrát blíže k pravé straně, římské číslice – CCLXV a CCLXVI, tedy fol. 265r – v a 266r – v. V tomto případě se zcela evidentně jedná o dnes chybějící část původně II. svazku. Jejich znění zveřejňuji dle formálních zásad edice J. Pelikána.

I. f. 273r

s. d. (1462 ?)

Soupis klenotů krumlovského kostela

Klenoty Crumlovské

Item jenž váží točič najprve, kříž veliky XIII hřiven bez lotu. It. monstrancia veliká XII hřiven bez III lotuov. It. monstrancia s svátostí svaté panny Margrethy IX hřiven bez lotu. It. monstrancia z (!) zubem svaté Anny dvě hřivně a X 1/2 lotu. It. monstrancia s crucifixem dvě hřivně a XIII lotuov. It. monstrancia s svátostí svaté Anny hřivnu a VII 1/2 lotu. It. monstrancia s svátostí svatého Ondřeje dvě hřivně VII 1/2 lotu. It. ruka svatého Víta III 1/2^{ti} hřivny. It. monstrancia prothomartyrum dvě hřivně a VIII lotuov. It. kříž pět hřiven a VII 1/2 lotu. It. monstrancia podobná dielem k koflíku, dvě hřivně a IX lotuov. It. dvě malé monstrancie XIII lotuov.²¹⁾

Není mřežováno.

I. f. 273v

Krumlov 14. července 1477

Vok z Rožmberka prodává řeznické (masné) krámy v Soběslavi

List na krámy masný řeznický v Soběslavi

Já Vok z Rožmberka jménem svým a jiných bratří svých vyznávám tiemto listem, obecně a přede všemi, ktož jej užrie aneb čtúce slyšeti budú, že s dobrým rozmyslem a radú i povolením urozeného pána, pana Bohuslava z Švamberka,

20) Srov. J. Pelikán, Rožmberské dluhopisy, s. XI., 149 - 150, č. 406 - 407, s. 229 - 231, č. 655 - 656, s. 232 - 233, č. 658, s. 239, č. 667.

21) Český psanou listinou ze dne 31. prosince 1461 (či 30. prosince 1462 ?) vrací Jan z Rožmberka svému krumlovskému faráři dr. Mikulášovi (z Krumlova) vyjmenované kostelní klenoty a relikvie, zastavené před 39 lety jeho otcem Oldřichem panu z Walsee. Součástí listiny je jejich soupis (a popis), který se skoro doslovně shoduje se zápisem na foliu z tzv. rožmberských dluhopisů. Originál listiny je dnes uložen ve Státním okresním archivu v Českém Krumlově, fond Prelátský archiv Český Krumlov, sign. C 71/3 - B 14. Obsáhlý výtah z ní podal opět J. Pelikán, Klenoty kostela v Českém Krumlově r. 1462. ČSPS 59, 1951, s. 124 - 125; regist pak naposled zveřejnili František Beneš - Karel Beránek a kol., Soupis český psaných listin a listů do roku 1526. Díl I, svazek 1/2, Praha 1974, s. 438, č. 1886. (Dále jen Soupis).

najjasnejšieho uherského, českého etc. krále, najvyššieho hajtmana všech zemí Království českého, na jeho, Královské Milosti místě a najvyššieho hofmistra Království českého, otce a poručníka mého milého, prodal sem a mocí listu tohoto prodávám krám masný řečníky (rzczniky !) (recte řeznický) v Soběslavi, městě našem na pravé straně a na pravé ruce s krchova jdúc, první na kraji, kterýž jest mně a dědicóm našim od starodávna příslušel, opatrnému Maršovi Šeplanovi a jeho dědicóm i budúcím za osm kop grošuov peněz dobrých, kteréž jest nám zaplatil úplně a docela penězi hotovými, však takovým během, že svrchupsaný Mareš, jeho dědici a budúcí z toho krámu již jmenovaného, nám, našim erbóm a budúcím má platiti úroka a platu ročního patnáct (!) grošuov peněz dobrých obecně berných na každý rok při svatém Havle společně, jakož jiní řezníci města našeho svrchupsaného na ten čas s krámuov masných platí. A ktožby <tento> měl tento list s jeho aneb dědicuov a buducích jeho dobrou vůlí svobodnú, ten též plné právo i moc má a měti (mieti) bude k věcem svrchupsaným, jakožto oni sami. Tomu na pevnost a svědomie svú vlastní pečeť rozkázal sem přivěsiti k tomuto listu. Jenž jest dán na Crumlově léta od narození syna Božieho tisícieho čtyřstého sedmdesátého sedmého, ten pondělí po svatě Markrétě (Markrethie) mučedlnici Boží.

Item Jankovi Huorkovi, <jest> jeho dědicóm a budúcím, jest krám prodán za šest kop grošuov, po levé ruce najprvní od kraje s krchova jdúc, a s toho krámu má platiti úroka a platu ročního patnáct (!) grošuov, v táž slova psán ut supra, léta téhož.

Item Blažkovi (Blazkovi), jeho dědicóm a budúcím, jest krám prodán za šest kop gr., po levé ruce, třetí od kraje s krchova jdúc, a s toho krámu má platiti platu ročního při svatém Havle XV gr.; jest v táž slova psán i léta ut supra.

Item Křížovi Palečkovi a Janě, manželce jeho a jich dědicóm a budúcím, jest krám prodán po levé ruce druhý od kraje za devět kop gr., s kteréhožto krámu mají platiti úroka a platu ročního při svatém Havle XV gr.; a jest v táž slova psán i léta ut supra.

Item Jakubovi Hniezdovi a Markrétě (Markrethie) manželce jeho a jich dědicóm a budúcím, jest krám prodán po pravé <straně a na pravé> ruce, druhý od kraje za osm kop gr., s kteréhožto krámu mají platiti úroka a platu ročního při svatém Havle XV gr.; a jest v táž slova psán i léta ut supra.

Není mřežováno.

Vyřiznutý papír. list, nyní uložen ve SOA Třeboň, fond Velkostatek Třeboň, sign. I A I A alfa č. 46 b.

II. f. 265r - 266v

Krumlov 23. dubna 1476

Pan Petr Kaplěř ze Sulejovic

Vok a Petr, bratři z Rožmberka, vyznávají, že s dobrým rozmyslem a na radu svých poručníků a přátel prodávají trhem ku pravému dědictví a panství - hrad jejich zbořený Hus a městečka i vsi dolepsané, totiž městečko Záblatí, Staré Záblatí, Sedlaniny, Křemšiny, Krylov, Volavice, Krepovice, Perlovice, Petrovice, Lhota Hlásná, Křišťanovice, Sudrlovice, Mlynářovice, Milišná Lhota, Řepešín, Salatin, Zvěřinec, Vimperk, Albrechtice, Řenovice, Raděnín (Radienin), městečko Husinec

s rychtářstvím a což k tomu rychtářství přísluší, Laziště a Zábrdí s lidmi osedlými, mlýny a všemi dalšími náležitostmi - platy, poplatky, robotami, kury, ospy, pokrčemnými, mýty, cly, dědinami ornými i neornými, lukami, pastvinami, pastvištěmi, rybníky, řekami, potoky, lesy i s kostelními poddacími a se všemi požitky a příslušenstvím, nic si neponecháváje, urozenému panu Petrovi Kaplíři ze Sulejovic a na Vintrberce a jeho dědicům za čtyři tisíce zlatých uherských, což bylo zapláceno hotovými úplně a docela.

Slib o vložení v zemské desky.

Rukojmí Bohuslav ze Švamberka, nejvyšší hofmistr Království českého a hejtman kraje plzeňského; Kunáš z Machovic, purkrabí na Majdštejně; Adam z Drahonice; Kunrát z Petrovic, purkrabí na Krumlově; Příbík Had z Paběnic; Jiřík z Větrní; Zdebor z Kozího; Oldřich ze Dvorce, purkrabí na Velešíně; Beneš z Komařic; Jan Baba z Chotěmic a Oldřich Drachovec z Pláně. Slib ležení ve Vimperku nebo v jeho okolí do 4 mil; braní, lání a dobrá vůle. Formule o zpětné koupí celého panství a další konkrétní podmínky. List obnovili Vok a Petr, bratři z Rožmberka i jména svého bratra Oldřicha, dne 5. ledna 1491 (Č. Krumlov) - rukojmí Jan ze Švamberka, mistr převorství českého; Jindřich (Henrich) ze Švamberka; Kunáš z Machovic; Kunrát z Petrovic; Petr z Dobrohoště, purkrabí na Krumlově; Vaněk z Větrní; Oldřich ze Dvorce; Jan Sokolík z Dubé; Jindřich Čakovec z Bohušic, purkrabí na Novém Hradě a Sudek z Dluhé (= Dlouhé vsi).²²⁾

Není mřížováno.

II. f. 266v

Krumlov 23. dubna 1476

Aleksie Gamilnar měšténin v Jindřichově Hradci

Vok z Rožmberka, první jistec spolu se svými rukojmími vyznává, že je dlužen šestset zlatých uherských opatrnému muži Aleksiemu Gamilnarovi, měšťanovi v Jindřichově Hradci a jeho dědicům, v případě jeho smrti pak <Janovi Huchpachovi, měšťanovi Starého Města pražského a Blažkovi, rovněž z Prahy, švagru uvedeného Huchpacha> a slibuje dát věřitelům šedesát zlatých uherských úroku a platu, na sv. Havla třicet a na sv. Jiří rovněž třicet zlatých až do splacení celého uvedeného obnosu.

Konec zápisu na fol. 267r.²³⁾

Rukojmí Kunáš z Machovic, purkrabí na Majdštejně; Adam z Drahonice; Jiřík z Větrní, seděním v Pasovařích; Zdebor z Kozího; Oldřich ze Dvorce, purkrabí na Velešíně a Beneš z Komařic.

Mřížováno.

Vyříznuté dva papírové listy (nepochybně později) spojené po levé straně šňůrkou, nyní uloženy ve SOA - pobočka Český Krumlov, fond Velkostatek Vimperk, sign. I A alfa č. 32.²⁴⁾

V letech 1966 - 1967 byly oba svazky rožmberských dluhopisů konzervovány a opatřeny novou, prostou, celokoženou vazbou. Bohužel při tomto zásahu nebyly

22) K uvedené transakci srov. již její starší obdobu z 23. dubna 1457 (a následující obnovy až do roku 1474), tentokrát mezi Oldřichem a Janem z Rožmberka na jedné a Joštem z Rožmberka, biskupem vratislavským, na straně druhé - J. Pelikán, RD, s. 4 - 5, č. 8. Opis oné listiny vydán in extenso již v Listářích a listinářích Oldřicha z Rožmberka, sv. 4, s. 414 - 416, č. 604. Zde v Listářích (a podobně i v Pelikánově vydání RD) i pokus (patrně ne všude správný a jednoznačný) o lokalizaci všech zde zmíněných obcí - srov. rejstříky obou edic.

23) Regest druhé poloviny zápisu uvádí J. Pelikán, Rožmberské dluhopisy, s. 204, č. 595. K osobě patrně značně movitého jindřichohradeckého měšťana Alexeje Gamilnara (Gaymilnara, Gamilnara, Gamulnara ap.) ze Salzburku, k jeho manželce Dorotě i jejích aktivitám srov. J. Pelikán, RD dle rejstříku. Srov. k němu i postřehy v díle Františka Teplého, Dějiny města Jindřichova Hradce. Díl I, sv. 2, (1453 - 1604), J. Hradec 1927, s. 55 - 56, 94 a 96.

24) Dvoulist se do příslušného fondu (Vs Vimperk) dostal nepochybně pro obsah prvního zápisu, týkajícího se vlastně vimperského panství. Kdy se tak stalo je dnes nemožné říci.

oba rukopisy doplněny vyříznutými listy, jež, jak bylo naznačeno, se nalézají v různých fondech SOA v Třeboni (a jeho českokrumlovské pobočky). Je možné, že vedle již identifikovaných (nejvíce právě J. Pelikánem) se jich zde může (dosud nepoznaných) nalézat více. Z archivního hlediska by jejich "opětovný návrat" do příslušného kodexu byl více jak žádoucí.

A jak je to s dochováním a uložením originálních dluhopisů, popř. jejich fragmentů. V prvním případě dává dostatečné poučení o problematice Soupis český psaných listin a listů, zvláště svazky 1/2 a 2/1.²⁵⁾ V druhém pak na některé, jak řečeno shora, upozornila recenze K. Pletzera.²⁶⁾ Ovšem patrně nejpočetnější kolekce fragmentů dluhopisů je dnes uložena v Archivu Národního muzea v Praze, konkrétně ve sbírce A (pergaménové listiny).²⁷⁾ Menší zastoupení lze nalézt i v oddělení rukopisů a starých tisků dnešní Národní knihovny v Praze, ve sbírce případně nazvané Zlomky.²⁸⁾ Ojedinele jsou některé dluhopisy (dochované víceméně v úplnosti či v torzovité podobě) uloženy i v několika dalších našich archivech.²⁹⁾

Cím možno náš přehled problematiky zakončit? Dle mého soudu patrně ne dosti imperativním tvrzením, že "k problematice rožmberských dluhopisů z období třetí třetiny 15. století nelze v podstatě říci již nic objeveného nebo výrazně pozměňujícího."³⁰⁾ Jistě mnoho podstatného bylo vykonáno (sem hlavně patří poměrně solidní vydání i částečné využití pramene), nicméně nemálo důležitých otázek (na některé jsem měl možnost poukázat shora) stále ještě zůstává.

E d i č n í p o z n á m k a

Špicaté závorky – < > – označují škrtlá místa textu v orig.

25) Největší zastoupení originálně dochovaných dluhopisů nalézáme pochopitelně v několika sbírkách a fondech Státního oblastního archivu v Třeboni, zvláště pak ve sbírce Cizí rody II. K jejich evidenci srov. František Beneš - Karel Beránek a kol., *Soupis český psaných listin a listů do roku 1526*. Díl I, sv. 1/2, Praha 1974 a sv. 2/1, Praha 1975. (Dále Soupis). Bohužel, dosud citelně chybí k celému tomuto registru alespoň základní rejstřík.

26) Srov. recenzi cit. v pozn. 7).

27) Jejich základní přehled podává opět dílo citované v pozn. 24). Při pokusu o jejich přesnější dataci (resp. určení obsahu) nebyla bohužel zpětně využita Pelikánova edice. Její pomocí bychom mohli, alespoň u některých zlomků, tohoto s určitostí dosáhnout. Srov. dále přílohu.

28) Srov. velmi rámcový, spíše informativní popis z pera Karla Beránka, *Soupis archivních rukopisů a jiných archiválií v Universitní a Strahovské knihovně v Praze*. Sborník archivních prací 21, 1971, s. 185 - 216, (Universitní knihovna), různé zlomky částečně evidovány na s. 216. Nezachyceny jsou např. 2 zlomky UK XXIV B 28 (a, b) jedné české pergaménové listiny - dluhopisu, v němž je jako příjemce uváděn Hanuš Plob, českokobudějovický měšťan, dlužná částka (neznámé výše) je uváděna ve zlatých, místo ležení České Budějovice a rukojmí snad Beneš z Komařic (?) a Oldřich ze Dvorce, purkrabí velešínský. Z datace pak se zachovalo jen skutečné torzo - "[čtvrte]k (či pátek ?) před svatými Fabiánem a Šebastiánem[m]", tj. kolem 20. ledna. Hanuš Plob (Plobhanzl) se připomíná v RD na dvou místech, poprvé k roku 1471, v druhém případě chybí datace - srov. J. Pelikán, RD, s. 173, č. 485 a s. 218, č. 633. Důležitější pro dataci je bezesporu poznatek, že Oldřich ze Dvorce zastával funkci velešínského purkrabího (bezpečně) od poloviny října 1475 do poloviny února 1487. Z těchto let tedy musí pocházet listina, dochovaná dnes v tak neúplném stavu.

29) Tak např. ve Státním ústředním archivu v Praze, ve fondu Guberniální listiny, sign. L II 3778, je uložen fragment dluhopisu Jana z Rožmberka pro bratry Prokopa a Řehoře Klarice na 150 kop grošů ze dne 24. dubna 1469 (srov. Soupis I, 1/2, s. 531, č. 2308). K tomu srov. i J. Pelikán, RD, s. 123, č. 329. (Zde obsah naprosto odpovídá, datace se poněkud, vydavatel obnovené listiny pak zcela, liší). V nedávné době pak byl v pobočce Státního oblastního archivu v Českém Krumlově identifikován a následně vydán dlužní úpis Jana z Rožmberka pro Jana z Kozího ze dne 10. srpna 1457, jenž později (po svém zrušení) posloužil jako obal pro jeden z úročních rejstříků zdejšího panství. Srov. A. Kubíková, Rožmberský dluhopis z roku 1457 pro Jana z Kozího. JSH 62, 1993, s. 205 - 206. K publikovanému nálezu srov. již J. Pelikán, RD, s. 34 - 35, č. 86.

30) Srov. A. Kubíková, Rožmberský dluhopis, s. 205.

Příloha

Rožmberské dluhopisy (listiny) a jejich zlomky v Archivu Národního muzea (ANM) v Praze

Ve sbírce A - tj. pergamenové listiny se nalézají následující dlužní úpisy nebo jejich zlomky:

pod č. 407 - třířádkový zlomek následujícího znění: "... první jistec trhu dolepsa-
ného, vyznávám tiemto listem obecně před každým člověkem, což jej uzříe aneb
čtúc slyšeti budú, že jsem prodal a mocí listu tohoto prodávám i s věnnému
právu a držení s plným panstvím ves celú Maršov a ves celú Benešov Větší v úřadě
chusnickém, v nichžto jest platu ročního třidceti tří kopy čtyři gro[še] [se]čte-
ného na lidech platých a osedlých, a k tomu v Maršově šedesát čberuón ovsa na li-
dech osedlých, s rolymi (!) oranými i neoranými, s lukami, s potoky, s chrastinami,
s porostli[nami] ...".

Naposledy byl zlomek zařazen k roku cca 1450 - srov. Soupis I, 1/2, s. 339, č. 1415. Ovšem Pelikánova edice (RD, s. 88 - 89, č. 221) přes jisté nesrovnalosti (např. se zde uvádí místo Maršova Dobešov) umožňuje písemnost skoro s určitostí vročit **do let 1462 až 1484**, přičemž přesný rok nelze dle editora konkretizovat pro několikanásobné obnovování (škrty a vpisy) dluhopisu Janem, Jindřichem a konečně Vokem z Rožmberka.

Zlomek dluhopisu Jindřicha z Rožmberka pro Bohuňka (Bohunka) z Bratříkovic - (ANM v Praze, sbírka A, č. 406) je datován do doby po roce cca 1451 - (srov. Soupis I, 1/2, s. 344, č. 1441), což nelze dále upřesnit, protože zmíněná listina není uvedena v Pelikánově edici.

Zlomek dluhopisu Jana z Rožmberka pro Vaňka Slupského z Warensdorfu z 23. dubna 1458 - (ANM v Praze, sbírka A, č. 431, regist - Soupis I, 1/2, s. 401, č. 1707), je vydán J. Pelikánem v RD, s. 43 - 44, č. 103.

Zlomek dluhopisu pravděpodobně Jana z Rožmberka pro jakousi paní Martu z 15. října 1463 - (ANM v Praze, sbírka A, č. 452, regist - Soupis I, 1/2, s. 463, č. 1998 - udává, že pro neznámou zde osobu). Dle J. Pelikána, RD, s. 105, č. 264 se zde s **velkou pravděpodobností jedná o dluhopis Jana z Rožmberka vystavený paní Markétě z Tisové a Janovi Vraždovi z Tisové na 150 kop grošů pražských na roční úrok 15 kop grošů a půlroční výpověď**.

Zlomek dluhopisu nepochybně Jana z Rožmberka pro Smila z Hodějova na blíže neznámou částku kop (?) pražských grošů na roční úrok 9 kop grošů ze dne 16. října 1466 - (ANM v Praze, sbírka A, č. 459; regist Soupis I, 1/2, s. 506, č. 2196 - na 90 kop gr.). J. Pelikán, RD, s. 70, č. 168, upřesňuje naše znalosti v tom, že **se v tomto případě jedná o obnovu listiny** (původně ze 16. října 1460) **Jana z Rožmberka znějící patrně na 150 (?) kop grošů**. (K tomu srov. i J. Pelikán, RD, s. 70 - 71, č. 169 - 170).

Intaktně dochovaná dlužní listina Jana z Rožmberka pro Mikuláše z Poříčí z 24. dubna 1469 na částku 50 kop grošů - (ANM v Praze, sbírka A, č. 463; regist Sou-

pis I, 1/2, s. 531, č. 2309) je uvedena J. Pelikánem, RD, s. 149, č. 405, (jako **obnova původního dluhopisu ze dne 23. dubna 1468**).

- VII. Zlomek dluhopisu Jana z Rožmberka pro bratry Markvarta a Zdebora z Kozího a děti zemřelého Viléma z Kozího na částku 150 kop grošů, údajně z let 1469 - 1472 - (ANM v Praze, sbírka A, č. 464; regest Soupis I, 1/2, s. 535, č. 2328). Dle J. Pelikána, RD, s. 95 - 96, č. 239, lze skoro s jistotou předpokládat, že **se jedná o obnovení původního dluhopisu (pro Viléma z Kozího ze 16. října 1462), což se stalo 25. dubna 1470**, a to je i jediná správná (a možná) datace našeho zlomku.
- VIII. Zlomek dluhopisu Jindřicha z Rožmberka pro Linhartu z Hobzí, jeho dědice a sestru Dorotu z 23. dubna 1473, s porušeným záznamem o výši dluhu a ročního úroku - (ANM v Praze, sbírka A, č. 469; regest Soupis I, 2/1, s. 572, č. 2463). Neúplné a nejasné údaje zlomku lze opět podstatně eliminovat dle edice J. Pelikána, RD, s. 166, č. 456, kde zjistíme, že možno **uvažovat o obnovení původní listiny Jana z Rožmberka (ze dne 16. října 1470) na dluh v částce 311 1/2 kopy a 1 groš, později, pravděpodobně právě roku 1473 změněnou na obnos 1011 1/2 kopy, 1 groš a 800 zlatých uherských**.
- IX. Zlomek dluhopisu (Jindřicha z Rožmberka?) ze dne 17. října 1474 - (ANM v Praze, sbírka A, č. 473; regest Soupis I, 2/1, s. 590, č. 2542) je tak nepatrný (obsahuje vlastně jen datační formuli), že tu na bližší identifikaci je zatím nutno rezignovat.
- X. V kompletnějším stavu se dochoval originál dluhopisu Voka z Rožmberka pro Beneše ze Sadlna a jeho dědice - (ANM v Praze, sbírka A, č. 479; regest Soupis I, 2/1, s. 608, č. 2620, kladený z důvodu částečného porušení datační formule jen obecně do roku 1475). I zde Pelikánova edice RD, s. 199, č. 578 dává možnost zjistit, že máme před sebou **zlomek obnovovací listiny (původně Jindřicha z Rožmberka z 24. dubna 1475) jednoznačně ze 16. října 1475, a to na 600 zlatých (rýnských)**, i když zde nalézáme jisté odchylky (např. v místě ležení ap., ale to lze přičíst na vrub i nesprávnému čtení editora, škrtkům a razurám v textu RD).
- XI. Naproti tomu u zlomku, z něhož se dochovala pouze část s datační formulí (Vidov, 21. dubna 1477), místo ležení České Budějovice (?) a Krumlov, dlužná částka je uváděna ve zlatých a konečně údaj, z něhož s velkou pravděpodobností vyplývá, že listina byla vystavena paní kněžně ("*do domu ctného hospodáře nám od panie kněžny ukázaného a jmenovaného*"). **To je možné v té době vztáhnout pouze na manželku Jana (II.) z Rožmberka - Annu Hlohovskou, dceru Jindřicha X., knížete hlohovského, krosenského a freistadtského a Hedviky Olešnické, jež zemřela 17. prosince 1483.** K její osobě srov. naposledy Anna Kubíková, Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah. (VIII. kapitola - Jan II. z Rožmberka), JSH 58, 1989, s. 196 a 202. Zmiňovaný zlomek je dnes uložen v ANM v Praze, sbírka A, č. 484; zcela nedostatečný regest uvádí Soupis I, 2/1, s. 624, č. 2682. V edici RD J. Pelikána není listina zmiňována.
- XII. Poměrně dobře dochovaný zlomek dluhopisu Voka z Rožmberka pro pana (Bohuslava) ze Švamberka, jeho syna Hynka a jejich dědice na 500 kop grošů českých

ze dne 14. srpna 1478 - (ANM v Praze sbírka A, č. 486; regist Soupis I, 2/1, s. 644, č. 2765). Podrobnější regist uvádí dle RD i edice Pelikánova, s. 209, č. 610.

- ¶III. Poslední takovýto zlomek je větší část dlužní listiny Voka z Rožmberka pro bratry Jarohněva a Jaroše z Kouta (Koutů) na 100 kop grošů stříbr. s 10 kopami ročního úroku, ovšem s porušenou datací - (ANM v Praze, sbírka A, č. 480; regist Soupis I, 2/1, s. 608 - 609, č. 2621 s vročením do roku 147 [5 ?]). Při srovnání s vydáním RD, s. 198 - 199, č. 576 možno shora uvedený rok skoro s určitostí vyloučit. V úvahu přicházejí jiná léta **obnovení dluhopisu (původně vystaveného Jindřichem z Rožmberka dne 24. dubna 1475), a to nejspíše 12. březen 1479 (?), v krajním případě i datum 12. března 1483.** Nejistota v chronologickém zařazení je dána tím, že se zde opět J. Pelikán ne vždy vyrovnal se čtením oprav (škrtů a doplňků) příslušného svazku RD.

DĚJINY A STAVEBNÍ PODOBA TVRZE POLÁNKA U TÁBORA

Jiří Úl o v e c

Ke dříve významným, dnes však již zapomenutým panským sídlům Tábořska patřila bezpochyby rovněž Polánka. Bývalá tvrz a dávno zaniklá ves¹⁾ byla založena v západním úbočí vrchu Homole (666 m n. m.), přibližně dva kilometry východně od Ratibořských Hor a jedenáct kilometrů vzdušnou čarou severovýchodně od centra Tábořa. Toto kdysi jistě poměrně rušné místo s poplužním dvorem, tvrzí a vsí se postupem doby změnilo v samotu, sevřenou v klínu okolních vrchů, kde se jakoby zastavil čas. Ještě dnes sem vede poměrně špatný přístup. Pozornost náhodného návštěvníka zbytků dvora pak mohou upoutat pouze neudržované a zčásti zřícené hospodářské budovy, které už nejsou schopny podat svědectví o jeho původní výstavnosti.

Polánka přináleží k těm tvrzím, kterým byla již v minulosti věnována odbornou literaturou poměrně velká pozornost. Vzhledem k jejímu jménu, které se jen v Čechách vyskytuje minimálně osmkrát, však došlo k několika záměnám v historických datech s jinou vsí téhož jména, totiž s Polánkou u Chotovin. Nezabýval se jí sice F. A. Heber, ale dlouhou řadu historiků přísících o jejich dějinách začali M. Kolář zajímavým příspěvkem z roku 1865²⁾ a dále topografové J. Orth a Fr. Sládek roku 1870; shodou okolností to však byli právě oni, kdo jako první promíchali údaje o obou vesnicích.³⁾ Jako první proto uvedl její skutečné dějiny do širšího povědomí až A. Sedláček,⁴⁾ avšak od té doby o ní bylo v literatuře učiněno skutečně mnoho zmínek. K nejvýznamnějším autorům patřil především R. Cikhart, který zařadil její popis do tábořského místopisu již roku 1907.⁵⁾ Několik poznámek k jejím dějinám se objevuje v kolektivním díle nazvaném Království české a vydaném Křibrovým nakladatelstvím roku 1908,⁶⁾ ovšem dosud nejrozsáhlejší příspěvek

1) Základní údaje o ní uvedl již R. Cikhart, *Zašlé vesnice na Tábořsku*. Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze 28, 1922, s. 16 - 32, zde s. 24; naposledy pak viz Fr. Roubík, *Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách*. Praha 1959, s. 55, č. 21.

2) Jedná se o Kolářův příspěvek *Hrady, tvrze a panská sídla v kraji Tábořském*, vydaný již roku 1865, naposledy pak souborně mezi jeho pracemi *Sborník historických prací prof. Martina Koláře o dějinách Tábořa*. Táboř 1924, s. 257 - 270, zde s. 260.

3) J. Orth - Fr. Sládek, *Topograficko-statistický slovník Čech*. Praha 1870, s. 578.

4) A. Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze Království českého*. Díl 4, (Vysočina Tábořská), Praha 1885, s. 292 - 293. Ani on se však ve svém mladším díle nevyvaroval omylu a také zaměnil údaje o obou těchto vesnicích. Viz též, *Místopisný slovník historický*. Š. d. (Praha 1908), s. 712 - 713.

5) R. Cikhart, *Okres Tábořský. Popis historickoarcheologický s rodokmeny*. Táboř s. d. (1907), s. 13 - 14; obdobně podal dějiny a popis lokality (objektu) též, *Tábořsko*, IV. *Historický místopis - A*) *Tábořsko*. Táboř 1922, s. 70, a konečně též, *Popis Tábořska*. Táboř 1947, s. 120 - 121.

6) Kolektiv, *Království české*. Díl 2. (Jihovýchodní Čechy). Praha 1908, s. 43.

pochází z pera již zmíněného R. Cikhearta z roku 1934.⁷⁾ O tvrzi se stručně zmínil rovněž nejstarší soupis uměleckých památek Čech,⁸⁾ s velkými chybami v textové i obrazové části byla zařazena do knihy Ant. Hejny⁹⁾ a konečně také do posledního soupisu uměleckých památek Čech.¹⁰⁾ Poměrně značnou pozornost věnoval Polánce V. Huml v rámci výzkumu drobných sídel příslušníků nižší šlechty ve 13. až 16. století na Tábořsku a v přilehlém okolí. K vysloveným závěrům ovšem došel pouze na základě studia doposud vydané literatury, bez řádného terénního průzkumu, takže ty jsou bohužel velkou měrou zkreslené.¹¹⁾ Vůbec naposledy se stručná stať o jejích dějinách objevila v soupisu hradů, tvrzí a zámků jižních Čech z roku 1986.¹²⁾

I přes poměrně velké množství titulů, které o dějinách a stavební podobě tvrze pojednávají, bylo při následném archivním a povrchovém průzkumu lokality z let 1988 až 1993 zjištěno, že celá řada významných písemných i hmotných pramenů nebyla autory využita všestranněji nebo dokonce vůbec. Při podrobnějším studiu výše zmíněných titulů každý pozornější čtenář navíc snadno zjistí, že prakticky všichni autoři přebírali historická data i popis od A. Sedláčka, aniž se pokusili pramennou základnu dále rozmnožit. Podívejme se proto poněkud podrobněji na historii polánecké tvrze, statku a jejích majitelů.

Polánka rozhodně nepatří mezi lokality z nejstarší vrstvy osídlení Čech; o tom ostatně svědčí rovněž její jméno vyložitelné jako náhorní paseka, louka nebo pole, náhorní planina, či vymýcený les přeměněný v pole, pole na stráni.¹³⁾ První zmínky o majitelích statku pocházejí až ze druhé poloviny 14. století. Jako první z nich je roku 1380 připomínán jakýsi Vilém, který vystupuje jako svědek při prodeji tvrze ve vzdáleném Hobzí.¹⁴⁾ Následující zpráva o dalším majiteli pochází z 25. listopadu 1382. Na listině Zdislava z Tomic, kterou potvrdil příjem peněz jako věna své manželky od Heřmana z Kunžaku, se mezi Heřmanovými jistci uvádí rovněž Přibík z Polánky ("... Przibiconi de Polanka").¹⁵⁾ Vzájemný příbuzenský poměr mezi oběma výše jmenovanými neznáme. Manželkou jednoho z nich snad

7) R. Cikhart, Tvrz Polánka v Tábořsku. Jihočeský sborník historický 7, 1934, s. 11 - 21, totéž rovněž jako samostatný otisk v Táboře. Součástí Cikhartovy stati je rovněž seznam dalších drobných příspěvků se zmínkami o Polánce.

8) Kolektiv, Umělecké památky Čech. Praha 1957, s. 605.

9) Ant. Hejna, České tvrze. Praha 1961. Na s. 108 ve stati o tvrzi v Dubu u Tábora (č. 33) se historická zkratka pojí skutečně k Dubu, avšak popis zbytků tvrze včetně fotografie na následující s. 109 představují ve skutečnosti Polánku. Tomuto sídlu je pak věnována již správná poznámka na s. 175 - 176.

10) Kolektiv, Umělecké památky Čech. Svazek 3, P - Š, Praha 1981, s. 121.

11) Viz především V. Huml, Ke studiu sídel nižší šlechty na Tábořsku a Vltavotýnsku ve 13. - 15. století. In: Sborník historický 29/1982, str. 5 - 62, a dále též, K problematice sídel nižší šlechty na Tábořsku v mladovožickém regionu. In: Archaeologia historica 19/94, str. 79 - 99.

12) Kolektiv, Hrad, zámek a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Svazek 5, (Jižní Čechy), Praha 1986, s. 154 - 155.

13) Viz Ant. Profous, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní změny a význam. Díl 3, M - Ř, Praha 1951, s. 420 - 421.

14) Tak A. Sedláček, c. d., s. 292. Jeho údaj o prameni, z něhož zpráva pochází ("výpisy Březanovy v Treboni") je jen velmi těžko ověřitelný. Listina o prodeji tvrze v Hobzí byla totiž vydána Sezimou mladším z jihočeského Ústí, kterého editor listiny chybně zařadil k Ústí nad Orlicí a podstatně tak zkreslil celou situaci; viz Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, XV. Band, Brünn 1903, s. 183, č. 213. V rejstříku se pak o lokalitě Polánky nepokusil. Také z tohoto důvodu je proto jako nejstarší zmínka o Polánce uváděn až rok 1382 (viz např. Ant. Profous, c. d., s. 421, č. 5). Autor děkuje touto cestou za upozornění na edici listiny v CDM panu PhDr. R. Teclovi.

15) Archiv Národního muzea (dále ANM) - Listiny, i.č. 167, sign. A 154.

mohla být jakási Kuna; plyne to ze zápisů rožmberské popravčí knihy. Majitelé Polánky tehdy patřili mezi překupníky kradeného zboží od lapků a silničních lupičů. Jeden z nich, Kněch z Miličina, totiž na mučení roku 1395 vyznal, že "jest kolikos kokotův (tj. kohoutů) ukradl i nesl a dal je Kuně Polánce ... Také že jemu jeho páni z Polánky přikázali, aby faráře z Pohnánie zabil, by byl které slovo proti nim na kázání řekl". Dále se pak přiznal, že společně s Adamem zvaným Němec ukradli šest koní" a prodal jest je té z Polánky".¹⁶⁾

Z uvedených zpráv plyne, že historický vývoj Polánky koncem 14. století je značně nepřehledný, neboť z několika kusých údajů není možné její dějiny vylíčit spojitěji. Ke změně situace však nedochází ani počátkem 15. století. Mezi výše citovanými "pány z Polánky" se možná nacházel rovněž Ctibor. První doposud známá zpráva o něm pochází z rozmezí let 1412 až 1413, kdy se objevuje na listu litomyšlského biskupa Jana jako "Cztibor armiger de Polanka", tedy rytíř Ctibor z Polánky.¹⁷⁾ Roku 1415, kdy byl podáván ke kostelu ve vsi Hroby nový farář, zastupoval týž pan Ctibor z Polánky ("... famosi viri Cztiborii de Polanka") nedospělé dědice a majitele podacího práva po zemřelém Držkovi ze Sedlce a z Hrobů.¹⁸⁾ Jeho poručnictví však záhy po tomto datu skončilo, neboť náhle zemřel. Stále ještě roku 1415 je jako poručník prameny totiž uváděn pan Hrdibor ze Štipoklas.¹⁹⁾ Jeho možným nástupcem mohl být Mikuláš z Polánky, který 2. září roku 1415 pečeti stížný list českých stavů proti upálení Mistra Jana Husa.²⁰⁾

Bezprostředně následující osudy poláneckého statku a jeho majitelů jsou prozatím neznámé. Jisté je pouze to, že některé vesnice v blízkém okolí, jmenovitě Domamyšl a Roveň, vlastnil v letech 1416 - 1419 pan Čeněk z Klinštejna. Roku 1454, při soudním projednávání provolání téhož majetku jako od úmrtí bylo totiž dosvědčeno, že "jest to Čeněk držal za krále Václava tři leta a osmnácte nedělí bez nařčení".²¹⁾ Snad již v této době držel rovněž Polánku; ovšem přímý důkaz o tom pochází až z doby o něco pozdější. Teprve 11. června roku 1424 byl mezi rukojmími Jana z Vražného zmiňován rovněž Čeněk z Klinštejna a na Polánce.²²⁾ Pro nedostatek dalších písemných zpráv není ovšem jasné, jak dlouho Polánku vlastně držel. Již roku 1428 získal Čeněk zápisy na zboží vožické a chýnovské, Vožici si nakonec podržel a Polánku neznámo jak a kdy ztratil.²³⁾

Následným majitelem poláneckého zboží byl zřejmě Zachař z Polánky; dne 26. září roku 1443 totiž jeho dcera Kateřina z Polánky věnovala roční plat na poddaných v Tožici (dnes okres Benešov) minoritskému klášteru v Benešově.²⁴⁾ Jejich nástupcem byl pravděpodobně Václav z Polánky, připomínaný v letech 1464

16) Fr. Mareš, Popravčí kniha pánů z Rožmberka. Praha 1878, s. 6.

17) Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec. - 1419 aug. 16). Tomus 3, Fontes Archivi publici Trebonensis, ed. Božena Kopiczková, Praeae 1977, s. 268 - 269, č. 680.

18) Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim. Liber septimus 1410 - 1419. Ed. J. Emler, Praha 1886, s. 35.

19) Tamtéž, s. 144.

20) Archiv český (dále AČ). Sv. 3, s. 187 - 193, č. 6, zde s. 188.

21) Tamtéž, s. 311 - 312, č. 185, totéž Reliquiae tabularum terrae (dále RT). Ed. J. Emler, díl 2, Praha 1872, s. 253.

22) B. Rynešová, Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka. Svazek I., (1418 - 1437), Praha 1929, s. 62, č. 87.

23) Tak např. A. Sedláček, c.d., s. 292.

24) ANM - Listiny, sign. A 386, totéž Kolektiv, Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526. Díl I., originály listin, svazek 1/2, Praha 1974, s. 268, č. 1089.

a 1467 jako věřitel Jana z Rožmberka se svými příbuznými (sestřenci) Oldřichem a Tomášem.²⁵⁾ Tento Václav byl buďto otcem nebo totožnou osobou s Václavem, členem rodu Poláneckých z Polánky, jehož příslušníci pak drželi polánecké zboží na přelomu 15. a 16. století; roku 1521 právě Václav Polánecký z Polánky dostal od českého krále Ludvíka Jagellonského mocný list, opravňující ho ke svobodnému pořízení závěti a nakládání s majetkem.²⁶⁾ A právě až od počátku 16. století lze sledovat historický vývoj polánecké tvrže, zboží a jejich majitelů spojitě.

O Václavovi se dochovalo několik zajímavých informací. Roku 1523 byl obe-slán paní Kateřinou z Pacova a na Borotíně ke komornímu soudu ve věci vyžáda-ného svědectví.²⁷⁾ Roku 1528 pak pro změnu on pohnal k soudu daměnického svobodníka Jana Bohunka pro nedodržení slibu ohledně prodeje poddaného ze Staré Vožice.²⁸⁾ Nejdůležitější zpráva však zůstala dochována z roku 1533. Vác-lav po sobě pravděpodobně nezanechal žádné přímé dědice, pročež tehdy nechal zapsat do zemských desek vlastní závěť, kterou zamýšlel pojistit dědická práva svým příbuzným. Podle jejího znění "naprzed statek muoy diediczny wsseczken polanku twrz adwuor popluzni s popluzim a wes czelu tudiz a dwory kmetczy spla-tem it/e/m w radwanowie dwuor popluzni spopluzim wysazeny wplath a wes czelu tudiz a dwory kmetczy s platem a mlyn podkauty tez splatem. It/em/ w swietle dwuor popluzni spopluzim wysazeny w plath a wes czelu tudiz it/e/m blaniczi dwuor popluzni s popluzim wysazeny w plath a dwory kmetczy osedle y puste czož tu mam ... it/e/m w wozniczy wstare dwa dwory kmetczy splate/m/" a veškeré další příslušenství, patřící k jeho poměrně rozsáhlému majetku, odkázal sestře Anně z Polánky, provdané za Jana Voračického z Paběnic, a po její smrti jejím synům Mikulášovi a Václavovi z Paběnic.²⁹⁾

Na Polánku tak dosedli noví majitelé ze známého rytířského rodu Voračických z Paběnic. O Janovi Voračickém, manželovi zmíněné Anny, zaznamenal pamětník následující zajímavé údaje: "Jan Woračický z Paběnic, na Prčicy, Wožicy a Wora-čiczych, Syn předpowěděného Wácslawa (tj. Voračického, pzn. aut.), měl za Manželku Paní Annu Polaneckau z Polánky, a na Polance, Dceru (autorův omyl, byla to sestra) Pana Wacslawa Polaneckého, po njchž naň připadl Statek ten Polá-necký, a ta gemu porodila Synů Deset, a Dcer Sedm, gsauc sama Dcera Paní Markéty z Nemyssle. Po smrti této Manželky pogal sobě druhau, gmenowitě Paní Alžbětu Kautskau z Kauta a na Kautech, kteráž gemu porodila Dceru gménem Alžbětu. Vmřel potomně gmenovaný Jan Woračický Léta Páně 1553. na Prčicy, w Neděli před Swatým Mathaussem, okolo třímecytmé hodiny, a pochován w Kostełe Prčickém. Zanechal po sobě Synuw živých pět, Mikulásse, Wácslawa, Paběna, Petra, Adama Buryana, Dcer ssest: Helénu, Dorotu, Kateřinu, Markétu a Elisšku" (šestou však nejmenuje).³⁰⁾

25) J. Pelikán, Rožmberské dluhopisy z let 1457 - 1481. Praha 1953, s. 30, č. 74.

26) Státní ústřední archiv (dále SÚA) - Desky zemské větší (dále DZV) 6, fol. C 24 - 24v, zápis z roku 1545.

27) AČ 32, s. 517, č. 4632.

28) SÚA - Komorní soud (dále KomS), i. č. 8, fol. A 11v (=fol. 10v).

29) SÚA - DZV 6, fol. C 24v, zápis z roku 1545.

30) B. Paprocký, Diadochos, Praha 1602, část "O stavu rytířském", s. 31. Ve výčtu Janových synů se dopustil nepřesnosti, neboť Václav se celým jménem nazýval Václav Paběn, zatímco poslední syn jím uvedený jako Adam Burián byli ve skutečnosti dva bratři.

Z uvedené zprávy lze soudit, že Annin manžel si podržel v přímém vlastnictví svůj původní majetek (tedy statky Prčice, Mladou Vožici a Paběnice), kdežto sňatkem získané polánecké zboží zůstalo v rukou jeho manželky. Ovšem již velice záhy, snad těsně po dospění, rozhodně od roku 1532, se po Polánce psali rovněž jejich synové Mikuláš a Václav. Víme to zcela jistě o prvním z nich. Už roku 1532 totiž Mikuláš Voračický z Paběnic a na Polánce obeslal ke komornímu soudu pana Petra Malovce z Malovic a na Kamení a další rytíře ke složení svědectví.³¹⁾ Jinými slovy tato zpráva znamená, že roku 1532 byl nejstarší Annin syn, Mikuláš, již dospělý. Svědčí o tom rovněž fakt, že pouze Mikuláš byl uveden roku 1534 v tituláři české šlechty jako "Mikulass Worassycský z Pabienic na Polaucze" a "Mikulass z Paběnic na Polance".³²⁾ Teprve roku 1536 pak Anna z Polánky "mocz dawa Wacslawo[wi] synu swe[m]v" k ujetí se jeho části dědictví;³³⁾ Václav tedy dospěl o něco později. Svědčí o tom rovněž zprávy pamětníka: "Prwnj Syn předpowěděného Jana z Paběnic, Mikuláš Voračický z Paběnic a na Polánce, měl Manželku Paní Elisšku z Augezdce, kteráž gemu vmřela bez Potomkuw. pročez pogal druhau, totižto Paní Markétu Kořenskau z Teressowa, s njžto splodil Syny: Wylima, Gindřicha, Wácslawa a Dcery: Annu, Kateřinu, a Alžbětu.

Wácslaw Paběn Voračický z Paběnic na Vožicy a Polánce, druhý Syn wegš psaného Jana Voračického z Paběnic Léta 1548, w Neděli před S. Martinem,³⁴⁾ wstoupil w Staw Manželský s Paní Annau Zdiárskau ze Zdiáru, Dcerau Frydrycha Zdiárského ze Zdiáru a na Hági ... Odtud possli tři Synowé Woračičtí z Paběnic: Jan, Karel, a Frydrych, kteréž porodiwsse gmenowaná Paní Anna ze Zďáru, vmřela Léta Páně 1554. w Starém Městě Pražském w Pondělí po Neděli Reminiscere,³⁵⁾ a pochowaná w Praze w Koste S[vatéh]o Martina."³⁶⁾

Dle následujících historických zpráv usuzujeme, že oba bratři drželi po několik let polánecké zboží v nedůlu. Více zmínek však nacházíme o Mikulášovi, a to především prostřednictvím zápisů o půhonech před komorní soud. Tak již roku 1536 pohnal Mikuláš Voračický svobodníka Matěje Lhotku ze vsi Lhotky na místě jeho poddaného, který Mikulášovi posekal trávu a pobral seno na louce "za blaniczkau v biskupowa kamena".³⁷⁾ Tento spor se pak táhl ještě v létě roku 1539. Ovšem stále roku 1536 Mikuláš pohnal ke komornímu soudu nejprve Jana Měděnce z Ratibořic a na Podolí z nařčení, že mu prý nechal vyloupit dva poddané v Podolí,³⁸⁾ a poté Matěje Ústojovského z Radvanova pro pohledávku ve výši 25 kop českých grošů.³⁹⁾

Důležitá událost se odehrála roku 1537; tehdy totiž "Páni ráčili dáti své povolení, aby Václav Voračický mohl klásti statek svůj polouku (tj. Polánku, pzn. aut.) Mikulášovi Voračickému z Paběnic bratru svému".⁴⁰⁾ Znamená to zřejmě, že Vác-

31) SÚA - KomS, i. č. 58, fol. 99v.

32) Tak Briek z Licka, Titulář, Praha 1534, fol. O Iv a O II. Autor Tituláře se dopustil chyby při zaznamenání Mikulášova rodového jména (Worassycský) a predikátu (na Polaucze); zřejmě právě pro tento omyl uvedl Mikuláše v tituláři dvakrát, podruhé již správně.

33) SÚA - DZV 250, fol. H 18, zápis z roku 1545.

34) Svatomartinský svátek roku 1548 ovšem připadl právě na neděli; autor se tedy dopustil nepřesnosti.

35) Tj. 11. března.

36) B. Paprocký, c. d., s. 32.

37) SÚA - KomS, i. č. 52, fol. A 1v (= fol. 20).

38) Tamtéž, fol. A 13v (= fol. 32).

39) Tamtéž, fol. B 11v (= fol. 50).

lav teprve tohoto roku (případně krátce předtím) dospěl, čili došel "právních let", takže mohl svobodně rozhodovat o svém majetku. Tehdy se zřejmě rozhodl přenechat podstatnou část svého poláneckého dílu (nebo dokonce díl celý) bratru Mikulášovi. Mohl tak učinit, neboť po otci zdědil vožické zboží; Mikuláš se tedy stal jediným držitelem Polánky.

Mikuláš Voračický vedl mezi léty 1538 až 1546 několik desítek různých soudních pří. Tak právě roku 1538 pohnal celkem třikrát Jana z Radvanova v Záhoří z dluhu 20 kop českých grošů, kterýžto spor byl konečně rozhodnut v jeho prospěch až roku 1541.⁴¹⁾ Již roku 1539 ovšem pohnal opět Jana Jenčíka z Radvanova v Záhoří z nedodržení vzájemné smlouvy⁴²⁾ a roku 1542 pak obeslal před komorní soud téhož, aby mu vložil do obnovených zemských desek půhon, kterým ho obeslal z nedodržení smlouvy o pozemek ve Staré Vožici.⁴³⁾ Roku 1544 ovšem pro změnu obeslal Jan Jenčík právě Mikuláše z nedodržení slibu (tedy z tzv. rčení); prý mu slíbil prodat ves Noskov, ale Mikuláš mu poté oznámil, že ji prodal někomu jinému, protože on mu za ni nechtěl dát částku 500 kop českých grošů.⁴⁴⁾

Celou řadu sporů vedl Mikuláš s panem Janem Vidlákem Radimským ze Slavkova. Tak roku 1538 ho Jan pohnal ze dvaceti hřiven stříbra pokuty; Mikuláš byl tehdy uváděn v zápisu opět s chybným predikátem ve znění "na Polouczce".⁴⁵⁾ Roku 1539 pohnal Jan opět Mikuláše ohledně obeslání jeho - tj. Mikulášova - služebníka ke komornímu soudu.⁴⁶⁾ Konečně pak roku 1541 pohnal Jan Mikuláše pro nevydání poddaného ze vsi Noskova.⁴⁷⁾

Samotný Mikuláš pohnal roku 1540 k soudu Martina, syna svobodníka Jiříka ze Záhoří, ve sporu o svobodnický dvůr řečený Kubcovský.⁴⁸⁾ Dalším mužem, s nímž měl několik stání před komorním soudem, byl pan Léva Zrucký z Chřenovic na Borovsku. Již roku 1543 ho pohnal ze 100 kop českých grošů pokuty za to, že Léva roku 1539 jezdil po jeho pozemcích na koni a s ručnicí, což výslovně zakazoval příslušný článek Zemského zřízení. Léva se sice bránil protiútokem, že Mikuláš se chtěl zmocnit jeho majetku, ale nastalou soudní při prohrál.⁴⁹⁾ Zřejmě na jeho - tj. Mikulášův - popud se však pře táhla do roku 1544. Léva snad otálel s placením oněch 100 povinných kop, takže byl obehnan k soudu ještě jednou.⁵⁰⁾ To však nebyl jediný důvod jejich vzájemných rozmíšek. Ještě stále roku 1544 pohnal Mikuláš Lévu z dalšího dluhu ve výši 17 kop českých grošů, které mu byl povinen doplatit za koupi dvou klisen; soud dal Mikulášovi opět za právo.⁵¹⁾ Ovšem již roku 1546 pohnal pro změnu Léva Mikuláše z dluhu 100 kop českých grošů, a rovněž on dostal tentokrát od soudu za právo.⁵²⁾ Aby však celá záležitost pravděpodobně nebyla zprovozena ze světa příliš jednoduše a Lévovi vítězství poněkud

40) SÚA - DZV 250, fol. H 18, zápis z roku 1545.

41) SÚA - KomS, i. č. 53, fol. C 5 - 5v (= fol. 65-65v).

42) RT I, Praha 1870, s. 328 - 329, č. 312.

43) SÚA - Desky zemské menší (dále DZM) 76, fol. B 29v a C 8v.

44) SÚA - KomS, i. č. 49, fol. B 13-13v.

45) RT I, s. 287, č. 141.

46) Tamtéž, s. 300-301, č. 194.

47) Tamtéž, s. 314, č. 254.

48) SÚA - KomS, i. č. 48, fol. J 5v - 6 (= fol. 183v - 184).

49) Tamtéž, fol. Q 15v - 16v (= fol. 333v - 334v).

50) SÚA - KomS, i. č. 49, fol. A 18v - 19v.

51) Tamtéž, fol. B 26v - 27.

52) Tamtéž, fol. E 23 - 24.

znehutil, obeslal ho Mikuláš týž rok ze škody 100 kop českých grošů způsobené mu ručnicí.⁵³⁾

Mikuláš však vedl rozličné pře rovněž s majiteli okolních statků. Tak roku 1544 pohnal Hynka Čáslava z Podolí a v Dubu pro pomluvy, že rozkázal zabít jalovici Jana Měděnce z Ratibořic.⁵⁴⁾ Téhož pak pohnal ještě jednou a dále obeslal rovněž samotného Jana Měděnce, který prý nechal tuto pomluvu opakovat před zemským soudem Jana Žateckého.⁵⁵⁾ V letech 1544 a 1545 probíhal Mikulášův spor s Ondřejem Jíšovým z Lomné o dluh za pytláctví a poddanský dvůr v Kozlově Blanici.⁵⁶⁾

Soudní pře vedl Mikuláš rovněž se svými příbuznými, a to zejména s bratrem Václavem. V jedné z nich se jednalo přímo o polánecké zboží; zdá se tedy, že vzájemná dohoda učiněná mezi nimi kolem roku 1536, nebyla zcela v pořádku nebo ji obě strany nepřesně dodržovaly. Stranou postiženou byl v tomto případě však zcela jistě Mikuláš, který si chtěl pojistit majetek, získaný od bratra výše zmíněnou smlouvou. Využil proto okolností v souvislosti s obnovováním vkladů do zemských desek, shořelých roku 1541, a roku 1542 obeslal před komorní soud Václava, aby mu vložil do zemských desek celé zboží a statek Polánku včetně všeho příslušenství v termínu do čtyř neděl.⁵⁷⁾ Václav však odpověděl pūhonem na Mikuláše, po němž žádal, aby mu pro změnu přiznal on obeslání, kterým ho Václav pohnal z dílu majetku.⁵⁸⁾ Nicméně Václav ničeho nedosáhl a protože byl obeslán ke komornímu soudu postupně třikrát (jak tehdejší soudní řád požadoval) a ani jednou se před něj nedostavil (tedy "nestál"), právo dostal Mikuláš; rozsudku ve svůj prospěch se ovšem dočkal až roku 1547.⁵⁹⁾

Jak vidno z poměrně bohatého dochovaného archivního materiálu, Mikuláš byl více než zajímavou osobou. Svůj život tak bohatý na události dokončil někdy koncem roku 1547 nebo počátkem roku následujícího.⁶⁰⁾ Polánecké zboží po něm zdědili synové Vilém, Jindřich a Václav; jelikož tehdy nebyli ještě dospělí, převzali nad nimi poručnictví jejich strýcové (tedy bratři jejich otce Mikuláše), totiž již zmiňovaný Václav a dále Petr, Adam a Burián. Ti si pak roku 1547 nechali do zemských desek vložit "Polanku twrze d[wuo]ru pop[lužniho] s po[plužim] wes czelu tudiz a d[wo]ry k[metczy] s p[latem] s didedina[m]i lukami lesy" a dalším příslušenstvím.⁶¹⁾ Pro tehdejší právní systém je ovšem příznačné, jak byl dovršen spor již mrtvého Mikuláše s bratrem Václavem. Roku 1548 byl sice soudem vydán zatýkácí list na Václava a vydán Mikulášovým dědicům,⁶²⁾ avšak i přesto byla roku 1547 vložena do obnoveného zápisu poláneckého statku klauzule, že všichni bratři drží statek po otci Václavovi (tedy nikoliv po Mikulášovi) a že jsou v jeho pokojném držení a užívání již několik let. A tak již v letech 1547 a 1548 vedlo

53) SÚA - KomS, i. č. 53, fol. P 3v - 4 (= fol. 302v - 303), dva pūhony.

54) Tamtéž, fol. K 14 (= fol. 213).

55) Tamtéž, fol. K 14v (= fol. 213v).

56) SÚA - KomS, i. č. 49, fol. A 23 - 24, a SÚA - DZM 76, fol. J 1v.

57) SÚA - DZM 76, fol. A 6v.

58) Tamtéž, fol. C 1v.

59) Tamtéž, fol. A 6v, juxta.

60) Soudíme tak na základě pūhonu z roku 1548. Tehdy bratři Mikuláš, Václav, Petr, Adam a ještě nedospělý Burián Voračičtí z Paběnic pohnali k soudu dědiníka Ondřeje Jíšova z Lomné z pychu. Při prvním soudním jednání tehdy bylo zjištěno, že Mikuláš, tedy hlavní osoba pūhonu, zemřel ještě dříve, než bylo projednávání vůbec započato. Viz SÚA - KomS, i. č. 49, fol. G 4v - 5v.

61) SÚA - DZV 250, fol. K 21.

62) SÚA - DZM 76, fol. A 6v, juxta.

všech sedm příbuzných soudní spor s bratry Janem a Jiřím Horňáteckými z Dobročovic a na Zalešanech.⁶³⁾ V následujícím období však poručnictví vykonával pouze samotný Václav. Těžko říci, zdali se tak s bratry dohodl, ale faktem zůstává, že až do roku 1557 vystupuje v písemných pramenech sám.

Již roku 1547 obeslal Václav Voračický z Paběnic "a na Polánce" Jana Vejháka z Koutů. Obvinil ho z pomluvy, neboť Jan se prý nechal slyšet u jeho příbuzného Jana Voračického na Prčici, že Václav na něho údajně číhal na cestě před Voticemi, "chtěje na něho udeřit".⁶⁴⁾ S Janem Vejhákem měl vůbec nějaké nevyrovnané účty. Roku 1549 se Jan přiznal, že Václavovi dluží 80 kop českých grošů. Slíbil mu zaplatit celý dluh do tří neděl; pokud by tak neučinil, dal Václavovi právo uvázat se v jeho majetek, totiž ves Arnoštovice, na tak dlouho, dokud nebude dluh vyrovnan.⁶⁵⁾ Jelikož z neznámých důvodů dluh nesplatil, došlo skutečně na uvázání se Václava v jeho majetek.⁶⁶⁾ Jan ovšem nebyl jediný, kdo Václavovi dlužil peníze. Již roku 1548 pohnal před soud Petra Holuba z Radíče pro dluh ve výši 2 kopy českých grošů.⁶⁷⁾

Roku 1550 vedl Václav spor s Jiříkem Šlechtou; ten ho obeslal k soudu, neboť Václav mu slíbil na náměstí ve Starém Městě pražském svědectví k půhonu, avšak svůj slib nesplnil.⁶⁸⁾ V následujícím roce 1551 byl však projednáván daleko závažnější Václavův přestupek. Tehdy byl obeslán paní Kateřinou Mrackou z Kravska a na Neustupově. Ta jej totiž obvinila, že v noci 9. července roku 1550 vjel do jejího dvora "genž slowe Lhotka" a jejího poddaného odtudž Václava Lhotáka "wzal na Polanku a tu gest gey mistrem poprawnim trápití dal a na zdrawingo geho skaziti, toho proti zržizeni Zemskemu včžiniti nemage".⁶⁹⁾ Jak tento spor dopadl, však prozatím nevíme.

V roce 1552 se Václav dopustil jiné výtržnosti. Tehdy byl obeslán společně s bratrem Petrem od staroměstského měšťana Matouše Pyra z Třebeska, který si na oba stěžoval, že od nich dostal ve vlastním příbytku políček.⁷⁰⁾ Ovšem nejen on byl původcem drobných šarvátek. Roku 1555 obeslal k soudu Jindřicha Lapáčka ze Rzávého, který na náměstí v Táboře "prziloziwsse kohautek k ruczniczy swe kniemu Waczlawowi Woracziczskemu znił vderziti chtiel bez przicziny odnie[h]o sobie dane".⁷¹⁾ To ovšem nebylo všechno, neboť Václav vzápětí doplnil svou žalobu dalším půhonem; Jindřich Lapáček mu tehdy na náměstí mimo jiné rovněž řekl, "ze gest lharz yako wotecz ge[h]o".⁷²⁾

Václav se však zanedlouho musel sám bránit žalobě Jindřicha Lapáčka. Ten ho roku 1556 - jako poručníka nedospělých Viléma, Jindřicha a Václava Voračických (tj. synů Mikulášových) - pohnal k soudu, aby před soud postavil jeho poddaného, Václava "rychtarze z polanky", který chodil po Jindřichových pozemcích s ručnicí, což odporovalo příslušnému paragrafu Zemského zřízení.⁷³⁾

63) SÚA - DZM 31, fol. H 6 - 6v, a SÚA - DZM 228, fol. D 29v - 30.

64) SÚA - DZM 31, fol. H 12.

65) SÚA - DZM 228, fol. J 20v.

66) Tamtéž, juxta.

67) Tamtéž, fol. D 11v - 12.

68) SÚA - KomS, i. č. 63, fol. A 6v (=fol. 37).

69) Tamtéž, fol. C 4v (= fol. 66).

70) Tamtéž, fol. D 11v (= fol. 93).

71) SÚA - DZM 10, fol. A 11.

72) SÚA - KomS, i. č. 56, fol. C 14 (= fol. 76v).

Jak již víme, Václav se oženil roku 1548 s paní Annou Žďárskou ze Žďáru. Manželka mu umřela 11. března roku 1554; Václav proto vstoupil do manželství ještě jednou. Dejme však opět slovo pamětníkovi: "Téhož roku (tj. 1554, pzn. aut.) Pan Wáclaw Woračický z Paběnic pogal sobě ginau Manželku na den Swatě Kateřiny,⁷⁴⁾ Vrozenau Paní Johanku Bartelowskau z Prostého Dceru Pana Mikuláše Bartelowského z Prostého a na Zdiáfe a Paní Milky Braumowský z Braumowic, s kterauž splodil tyto Syny: Paběna, Krystoffa, Adama, Wylíma, Mikuláše, Joáchyma, a Dceru gedinau gmnem Alžbětu."⁷⁵⁾ O jeho ženě jsme dále informováni z jediné doposud známé zmínky; roku 1555 pohnal pan Ondřej Vítá ze Rzávého paní Johanku Voračickou z Prostého a na Polánce pro urážku na cti.⁷⁶⁾

Mikulášovi tři synové, totiž Vilém, Jindřich a Václav, dospěli nejdříve zřejmě kolem roku 1557. Tehdy totiž jejich poručník a strýc Václav oddělil jejich dědický podíl po otci Mikulášovi, tedy tzv. díl polánecký, který obsahoval tyto příležitosti "Twrz Polanka dwuor poplužni s poplužim s diedinami lukami rybniky sadkami halterzy s gednim brzehem potuczku kteryz teczie od Bukowcze az pod korytney rybnik k tomu [s] zahradami a sstiepniczemi a chmelniczemi, it[em] piwowar, panew miedienna k tomu kadi s dostatkem a ginych potrzeb k tomu nalezitych. It[em] mlyn nachlebni ktemuž dworu ktery Ssem ya vdielal zgruntu nowy, wes nowa polanka ..." a další pozemky.⁷⁷⁾ Mikulášovi synové, z nichž byl uvedeného roku 1557 dospělý pouze nejstarší Vilém, však díl nepřevzali, ale naopak "twrz polanku dwuor poplužni s poplužim wes tudiž Polanku wes starau woziczi wesnicze czele we wsy blaniczy kozlowie czoz tu ma dwory kmeczi splatem s mleyny poplatnymi v blanicze s diedinami ... s mleynem nachlebniem tu vpolanky s podaczym kostelnim w blaniczi kozlowie s krczmami" postoupili za sumu 1 650 kop českých grošů strýci Václavovi Voračickému.⁷⁸⁾

Václav se tedy stal právoplatným majitelem poláneckého zboží. Společně s dalším majetkem tak držel v porovnání s ostatními členy svého rodu daleko největší pozemkové zboží. Tento fakt potvrzuje odhad majetku stavů z roku 1557, pořízený pro berní účely. Václav Voračický z Paběnic a na Polánce tehdy přiznal vlastní majetek ve výši 2 400 kop a majetek poddaných za 750 kop, celkem tedy majetek v sumě 3 150 kop českých grošů.⁷⁹⁾ V porovnání s ním jeho bratři Adam (prčické zboží) přiznával majetek za 830 kop, Burián (rovněž prčické zboží) za 850 kop, Petr z voračického statku 1 400 kop a nejstarší syn bratra Mikuláše majetek za 850 kop.⁸⁰⁾ Rovněž ve srovnání s rytířstvem Bechyňského kraje si nevedl nejhůře; s majetkem za 3 150 kop grošů byl evidován z celkového počtu 122 přiznávajících na třináctém místě.

Po získání Polánky do přímé držby zbývalo Václavovi ještě několik let života. Informace o nich pocházejí opět především ze zápisů soudních pří, které vedl nebo byl nucen vést. Tak již roku 1557 byl pohnán k soudu tábořským měšťanem Davi-

73) Tamtéž, fol. H 2 (= fol. 165v).

74) Tj. dne 25. listopadu.

75) B. Paprocký, c. d., s. 32.

76) SÚA - KomS, i. č. 56, fol. D 13v. (=fol. 96.).

77) SÚA - DZV 52, fol. H 27.

78) SÚA - DZV 12, fol. L 10 - 10v.

79) O. Placht, Odhad majetku stavů Království českého z r. 1557. Věstník královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-filologická, Praha 1947, č. IV., s. 84, č. 112.

80) Tamtéž, s. 98, č. 6 a 10, s. 99, č. 39, a s. 84, č. 118.

dem Tábořským "ze slov hanlivých a na poctivosti důtklivých".⁸¹⁾ Proti tomuto nařčení se Václav bránil tím, že již příštího roku pohnal pro změnu Davida z toho, že jeho žaloba nebyla pravdivá.⁸²⁾ Mimo vlastní zájmy byl však nucen chránit i své poddané. Tak např. roku 1558 pohnal k soudu Mikuláše Jenšíka z Radvanova a v Nahořanech z výtržnosti. Obvinil ho, že vstoupil s pomocníky do jeho vsi Blaničky a napadl poddané "Jana Brauma starého a jeho syna Jana".⁸³⁾ Stejněho roku 1558 se bránil půhonem proti bratrům Buriánovi, Ferdinandovi, Jaroslavovi, Zdeňkovi a Mikulášovi Trčkům z Lípy, kteří mu drželi vožické zboží.⁸⁴⁾

Roku 1560 Václav obeslal k soudu svobodníka Jindřicha Moštěckého z výtržnosti, kterou spáchal roku 1559 v jeho hospodě ve Staré Vožici.⁸⁵⁾ Z dalšího půhonu vyplývá přesněji, co se vlastně událo. Jindřich totiž v hospodě napadl Jana Mlynáře, Václavova poddaného a šenkýře "na Horách Hlasivých".⁸⁶⁾ Tento spor ještě neukončil a již tu byl další, související se při roku 1557. Byl totiž opět pohnán k soudu Danielem Tábořským, který ho obvinil ze slov hanlivých; Václav ho údajně nařkl v listu tábořské městské radě z lotrovství a šibalství.⁸⁷⁾ Téhož roku ovšem sám pohnal Jana Čáslava z Podolí z pokuty 100 kop českých grošů podle článku Zemského zřízení o myslivosti. Obvinil ho, že roku 1558 střílel z ručnice "na lysku kaczcizy v dwora ge[h]o na przikop tehoz Waczlawa woracziczske[h]o v wsy Hlasywa".⁸⁸⁾ Pře se táhla ještě roku 1562, ovšem její výsledek prozatím neznáme.

Hynek Čáslav z Podolí, majitel sousedního dubského zboží, se však nedal. Již roku 1561 pohnal Václava z padesáti kop českých grošů pokuty, viníc ho, že roku 1560 chodil jeho poddaný ze Staré Vožice po Hynkových pozemcích a střílel z ručnice.⁸⁹⁾ Již o rok později pak pohnal Václava k soudu znovu; tentokrát tvrdil, že roku 1561 nechal odehnat svými poddanými z jeho hlasivského pozemku ovce, za což požadoval pokutu ve výši 10 kop českých grošů.⁹⁰⁾ Tento půhon však obratem rozšířil o další obvinění, dle něhož mu Václav nechal pobrat ještě hovězí dobytek.⁹¹⁾ Jak bylo tehdy obvyklé, soudní řízení pokračovalo velmi pomalu. Není tedy nic divného, že ještě roku 1562 Hynek opakoval svůj půhon na Václava z roku 1561 ohledně jeho poddaného ze Staré Vožice.⁹²⁾ Teprve tehdy mu soud dal v tomto případě za právo. Téhož roku 1564 pak Václav obeslal k soudu pana Bohuslava staršího Malovce z Malovic a na Podolském Kostelci pro urážku ("ze slov hanlivých").⁹³⁾

Podívejme se však na další Václavovy osudy z jiné stránky. Roku 1562 vydal zhostní list pro svého poddaného, koláře Matěje ze Staré Vožice, kterým mu povo-

81) SÚA - KomS, i. č. 56, fol. K 18v (= fol. 221).

82) Tamtéž, fol. P 11v (= fol. 315).

83) SÚA - KomS, i. č. 63, fol. L 10v (= fol. 235).

84) SÚA - KomS, i. č. 61, fol. E 8v - 9 (= fol. 51 - 51v).

85) SÚA - KomS, i. č. 73, fol. 189.

86) SÚA - KomS, i. č. 63, fol. M 5 - 5v (= fol. 249v - 250).

87) SÚA - KomS, i. č. 44, fol. 245v - 246v.

88) SÚA - KomS, i. č. 57, fol. B 16 (= fol. 68).

89) Tamtéž, fol. D 3 - 3v (= fol. 95v - 96).

90) Tamtéž, fol. K 10v - 11 (= fol. 226 - 226v).

91) Tamtéž, fol. K 11 (= fol. 226v).

92) SÚA - KomS, i. č. 44, fol. 395v - 396v.

93) SÚA - KomS, i. č. 57, fol. Z 3v (= fol. 482). Některé další zajímavé půhony, vztahující se k Polánce a jejím obyvatelům, uvádí J. Straka, Z tábořské knihy černé. Tábor 1937 (viz rejstřík).

lil vystěhovat se do Miličina.⁹⁴⁾ To se však jeho života běh už chýlil ke konci. Již roku 1561 dostal od panovníka Ferdinanda I. tzv. mocný list, opravňující ho ke svobodnému nakládání s majetkem.⁹⁵⁾ Roku 1564 pak nechal do zemských desek vložit závěť. V ní určil, že "ditky swy y wsseczken statek swuy porauczim Johancze z Prosteho manzielcze my mily", která byla povinna po dospění jejích synů předat jim veškerý nemovitý majetek. Sama dostala právo na 500 kop míšeňských grošů věna, zapsaných na majetku, 500 kop zapsaných po její matce a dalších 500 kop jí manžel přidal, a k tomu všemu dostala Dvořákovský dům v Mladé Vožici s příslušenstvím. Obě dcery, Anička a Alžběta, měly dostat po 1 000 kop míšeňských grošů jako věno a dalších 400 kop na výbavu ("na weyprawu").⁹⁶⁾ To se už jeho život skutečně naplnil, neboť, jak opět zaznamenal pamětník - "Vmřel potomně Léta 1565. w Sobotu w den pamatný Třech Králůw (tj. 6. ledna, pzn. aut.) w hodinu Nessporni, a pochován w Městě Wožyči w Kosteie před welkým Oltářem."⁹⁷⁾

Po Václavově úmrtí tak převzala správu majetku do vlastních rukou současně s poručnictvím nad nedospělými dětmi vdova Johanka. Víme, že ani nejstarší syn nebyl dospělý ještě roku 1567; tehdy totiž Mikuláš Benšík z Radvanova obeslal právě Johanku jako poručníci dětí, aby k soudu postavila jejího poddaného Jana Vacha ze vsi Hlásiva, který ho napadl kordem ve Křtěnovicích v hospodě.⁹⁸⁾

Sirotcí po Václavovi dospěli před rokem 1574 a převzali od matky polánecké zboží. Neponechali si je však, ale prodali je. Jako první vyznal nejstarší syn, Jan Voračický, že "diedicztwi swe polowicze twrze Polanky dworu po[plužniho] s p[opluzim] tudíž polowiczy wsy polanky a d[woruow] k [metczych] s p[latem] polowiczy wsy pusty zahrady s polowiczy mlegnem nachlebnim piwowarem sspilkau sladownau s diedinami" a dalším příslušenstvím, což zdědil po otci, prodal za 150 kop českých grošů bratru Vilémovi Voračickému.⁹⁹⁾ Z nízké prodejní ceny poloviny statku je zřetelně vidět, že nešlo o postup v pravém slova smyslu, ale o vyrovnání mezi bratry - dědici. Ani Vilém si však takto získaný díl nehodlal ponechat a téhož roku 1574 vyznal, že "polowiczy twrze polanky" se stejným příslušenstvím prodal panu Zdeňku Malovcovi.¹⁰⁰⁾ Tato smlouva však byla již v deskách zrušena; z dalšího vývoje je zřejmé, že k podobnému kroku se totiž odhodlal rovněž Vilémův bratr Fridrich, takže oba bratři stále ještě téhož roku 1574 vyznali, že "sau diedicztwi swe twrz polanku dwur po[plužni] s p[opluzim] tudiz wes polanku czelau s krczmau swobodnau d[wory] k[metczy] s p[latem] wes pustau zahradku d[wory] k [metczy] sp[latem] s mleyne[m] nachlebnim pod polankau s piwoware[m] spilkau sladownau s diedinami" a veškerým příslušenstvím prodali již zmíněnému Zdeňkovi Malovcovi z Malovic a na Kamenici za sumu 3 350 kop míšeňských grošů.¹⁰¹⁾ Bratři Voračičtí se tak zbavili prodejem podstatné části majetku, který získali po svém otci Václavovi. Pouze Vilém si ponechal blanické

94) Státní oblastní archiv Třeboň - Cizí statky II, registratura, 199, II. 108 - 1.

95) SÚA - DZV 15, fol. E 27v - 28, zápis z roku 1565.

96) Tamtéž, fol. E 28 - 29v, zápis z roku 1565.

97) B. Paprocký, c. d., s. 32.

98) SÚA - KomS, i. č. 63, fol. V 12 (= fol. 419v).

99) SÚA - DZV 18, fol. G 15 - 15v.

100) Tamtéž, fol. G 15v - 16.

101) Tamtéž, fol. H 18v.

zboží, k němuž mu roku 1575 bratr Jan odprodal ves Blaničku s mlýnem a příslušenstvím.¹⁰²⁾

V držení poláneckého zboží tak rokem 1574 nastoupil člen jiného rodu, příslušník rytířů Malovců z Malovic. Tím ovšem neskončila pouze éra Voračických na Polánce, ale rovněž relativní samostatnost tohoto statku, neboť ten byl novými majiteli připojen k chýnovskému zboží, které bylo pochopitelně významnější. Nový majitel sídlil samozřejmě na tvrzi v Chýnově, takže rovněž rezidenční funkce polánecké tvrze přešla na sídlo jiné a tato byla využívána zřejmě jen okrajově. S ukončením rezidenční funkce polánecké tvrze však zdá se byla zakončena rovněž éra nedaleko ležící vsi. Poslední písemné zprávy o ní pocházejí z tohoto období; někdy poté, snad skutečně se změnou majetnických a tím rovněž ekonomických vztahů na bývalém statku, byla asi postupně opuštěna a ponechána osudu. Již nikdy nedošlo k její obnově.

Zdeněk Malovec držel rozsáhlý majetek až do své smrti, kdy přešel na jeho příbuzného, Jana Malovce. Ten zesnul předčasně někdy před rokem 1599, zanechav po sobě maželku Magdalénu, rozenou z Lisova, nedospělého syna Michala a dceru Annu Magdalénu. Již roku 1577 ovšem dostal od císaře Rudolfa II. mocný list, opravňující ho ke svobodnému nakládání s majetkem a pořízení závěti.¹⁰³⁾ Roku 1597 proto sepsal poslední vůli a o dvě léta později - tedy 1599 - ji nechal buďto on nebo jeho potomci vložit do zemských desek (aby nabyla právoplatnosti). Dle textu poslední vůle měl kamenické a chýnovské zboží a dále "twrz polánku wes Hlasywo a wes Blaniczku což přikaupeno gest" s veškerým příslušenstvím získat jeho syn Michal Malovec, kdežto dceři Anně Magdaléně odkázal šperky, šatstvo a věno ve výši 5 000 kop českých grošů. Za poručníky svých dosud ještě nezletilých dětí pak ustanovil manželku Magdalénu a s ní dále Michala Španovského z Lisova na Pacově, Václava Berku z Dubé, z Lipého a na Rychmburce, Jiřího Štěpána ze Šternberka na Voticích, Ezechiele Malovce z Chýnova na Čkyni, Václava Malovce na Chvalešovicích, Kašpara Kaplíře ze Sulevic na Zvěstově, Mikuláše Španovského z Lisova a Jana Ostrovce z Královic na Vlašimi. V závěti však učinil jedno závažné rozhodnutí, které mělo později velký vliv na další vývoj majetnických vztahů. Ustanovil totiž, že v případě Michalova předčasného úmrtí "tedy na dczeru mau Annu Magdalenu, ty wssecky statky aby přissly kdyžby ona klethum aneb kwdani přissla", ale současně stanovil podmínku, že po převzetí celého odkázaného dědictví (tj. šperků a šatstva) včetně finanční částky má veškerý zbylý majetek vrátit do rukou příslušníků maloveckého rodu.¹⁰⁴⁾

Po Zdeňkově úmrtí byl zřejmě na požádání poručníků vyslán na pozůstalý majetek komorník od úřadu menších desek k sepsání veškerého movitého majetku.¹⁰⁵⁾ Ti pak vykonávali svou funkci až do roku 1604, kdy Michal Malovec dospěl a svým poručníkům "vyslovil poděkování z poručnictví".¹⁰⁶⁾

Podobně jako jeho otec, však také syn Michal zemřel velmi neočekávaně a záhy. Majetek po něm proto převzala sestra Anna Magdaléna, provdaná Vencelíková

102) Tamtéž. fol. N 6.

103) SÚA - DZV 128. fol. O 20 - 20v, zápis z roku 1599.

104) Tamtéž. fol. O 20v - 25, zápis z roku 1599.

105) SÚA - DZM 74, fol. A 5v.

106) SÚA - DZV 132, fol. E 9v - 10.

z Malovic na Kamenici a Chýnově. Roku 1609 dostala od císaře Rudolfa II. mocný list ke svobodnému pořízení závěti,¹⁰⁷⁾ kterou nechala poté vložit do zemských desek. V ní rozhodla, že veškerý svůj majetek, totiž zboží kamenické s městečkem Černovicemi, zboží chýnovské a " ... tež twrz Polánku y s dworem dwur w Dobroniczychy s tím sewssim czo tu ma" předává svému manželovi, Zikmundu Matyášovi (Matěji) Vencelíkovi z Vrchovišť; současně mu dala právo uvázat se ve jmenovaný majetek ihned po její smrti.¹⁰⁸⁾

Annina závěť ovšem vyvolala bouři nevole v celém Maloveckém příbuzenstvu. Již roku 1615 Zdeněk Malovec na Skrýšově, Mstidruh Václav na Nasavrkách, Petr starší na Kamenici a Proseči, Petr Mikuláš na Tažovicích, Václav starší ve městě Sušici, Vilém na Vesci, Jan Vilém mladší na Krejnicích, Alfréd Zylfried Pavel na Táboře a další vystoupili proti Annině závěti. Zpochybnili ji v několika bodech. Jejich argumentace byla odvozena ze znění závěti Annina otce Jana, která jednoznačně hovořila ve prospěch Annina bratra Michala, tehdy nezletilého, kdežto Anně Magdaléně mělo připadnout pouze věno ve výši 5 000 kop českých grošů a další movitý majetek. Jen v případě, že by jí věno nebylo vyplaceno, měla Anna právo uvázat se ve veškerý majetek po otci či bratrovi, avšak jen na tak dlouho, dokud jí nebude celá částka předána; pak byla povinna vrátit majetek do rukou rodu. Kromě toho Anna Magdaléna závěť vlastního otce "sama vgala, geg stwrdila" a zavázala se ji dodržovat.¹⁰⁹⁾ K tomu se připojila stejného roku další větev Malovců,¹¹⁰⁾ takže nakonec proti Anninu pořízení protestovalo jedenadvacet dospělých členů maloveckého rodu. Jejich protest v té době však vyzněl do prázdna a v držení majetku nakonec zůstal přesně dle ustanovení Anny Magdalény její manžel Zikmund Matyáš Vencelík.

Dle následujícího vývoje je ovšem jisté, že doposud neznámým způsobem se Malovcům podařilo právní cestou prokázat nárok na původně Zdeňkův majetek ve prospěch maloveckého rodu. Svědčí o tom fakt, že roku 1617 byl Zikmund Matěj přinucen učinit podstatný ústupek členům maloveckého rodu a dohodnout se s nimi. Je jisté, že kdyby se Malovcům nepodařilo nároky řádně prokázat, nikdo by ho k podobnému aktu nepřinutil. Takto však uzavřel 1. prosince jmenovaného roku 1617 smlouvu s Jiřím Malovcem z Chýnova a Vimperka na Jincích, Svatém Poli a Čkyni a dalšími členy rodu, že jim vyplatí za statky Chýnov a Kamenice celkem 62 000 kop českých grošů! Dle smlouvy byl povinen splácet každoročně sumu 5 000 kop i s úroky; víme však, že se splácením se opozdil, neboť např. roku 1619 splatil pouze 2 965 kop 43 groše.¹¹¹⁾

Zikmund Matěj se bohužel zúčastnil stavovského povstání z let 1618 až 1620 proti Ferdinandovi II., takže po jeho porážce mu byl veškerý majetek zkonfiskován.¹¹²⁾ Mohl být alespoň částečně odškodněn tím, když 22. prosince 1622 získal slib a rozhodnutí v tom smyslu, že mu bude ponechána polovina prodejní ceny získaná ze statku Chýnova.¹¹³⁾ Konfiskát pak byl roku 1623 prodán panu Janu

107) SÚA - DZV 137, fol. F 25v - 26.

108) Tamtéž, fol. F 26 - 29 (G 2, chybná foliace), zápis z roku 1614.

109) Tamtéž, fol. F 25v - 26v, juxta (chybná foliace, více fol.).

110) Tamtéž, fol. F 26v - G 2.

111) SÚA - Stará manipulace (dále SM), kart. 512, sign. C 215/W 10/1, příloha č. 3 a 4 spisu z 22. března 1628.

112) Viz T. V. Bílek, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*. Část 2, Praha 1883, str. 849.

Oldřichovi z Eggenbergu.¹¹⁴⁾ Polánka tak zůstala definitivně součástí chýnovské-ho zboží a již nikdy netvořila samostatný statek.

Z obsahu písemných pramenů lze usuzovat, že první panské sídlo v Polánce bylo založeno již během druhé poloviny 14. století, rozhodně v době do roku 1380. Na jeho existenci můžeme zprvu usuzovat pouze na základě predikátů jeho majitelů ve tvaru "z Polánky", neboť první doposud známá výslovná zmínka o tvrzi pochází až z roku 1533. Za celou dobu, kdy tvrz měla rezidenční funkci (tj. přímo na ní sídlili její majitelé), se však nedochovala žádná zpráva, která by tvrz blíže charakterizovala v její stavební podstatě nebo dokonce přinesla její přesnější popis. Stejně důležité pro poznání architektonické podoby dvora a tvrze - ne-li dokonce významnější - jsou proto staré mapy, plány a vyobrazení. Nejstarší mapové zobrazení přinesla již příslušná sekce tzv. Josefského vojenského mapování, pocházející přibližně ze šedesátých až osmdesátých let 18. století.¹¹⁵⁾ Bývalý poplužní dvůr je v ní sice zachycen pouze schematicky, zato však velice přesně (viz obr. 1). V popisu této sekce se píše, že v Polánce se nachází "solidně vystavěný poplužní dvůr, 1 000 kroků odtud proti Chočínu ovčín a 400 kroků od něho při lese obydlí rasa"¹¹⁶⁾ Jen o něco mladší indikační skica Polánky (první katastrální plán) z roku 1830¹¹⁷⁾ (obr. 2) je velice významná, neboť jako doposud jediný a současně nejstarší plán nás velice přesně informuje o rozsahu a skladbě poplužního dvora. Ten tehdy měl trojkřídlý půdorys podoby písmene U. Při jeho vstupu, procházejícím středem severní strany, leželo vlevo (tj. ve východní části dvora) poměrně mohutné a rozsáhlé stavení s přístavkem a jižní část dvora uzavírala další, rovněž rozlehlá budova. Nejzajímavější je ovšem rozhodně severozápadní nároží dvora; zachycený půdorys svědčí o jeho poměrně složitém stavebním vývoji. Nejseverněji se rozkládala velká obdélná budova, zasahující svým východním okrajem již do prostoru vlastního dvora, která byla v jižní části spojena užším krčkem s další, již menší obdélnou budovou, vybíhající k západu z půdorysu této části dvora. Před oběma staveními a spojovací budovou se rozkládal rybník a mezi ním, a budovami pak parcela, označená jako pustá ("oed"). Severně od dvora, nalevo (tj. východně) od příjezdové cesty, se rozléval další rybník a severněji nad ním velké obdélné stavení. Všechny budovy bez rozdílu byly v originále označeny červenou barvou, tzn. jako vystavěné z nespalného materiálu.

Na základě všech výše uvedených archivních dokladů můžeme předpokládat, že v Polánce u Tábora existovalo přibližně v období od druhé poloviny 14. století až po počátek 17. věku panské sídlo (nebo panská sídla), sloužící coby rezidence majitelů drobného rytířského statku. Podívejme se proto ještě podrobněji, co nového přináší k problematice jeho architektonické podoby také literatura.

Již A. Sedláček zaznamenal základní popis poláneckého dvora s vyobrazením severozápadního průčelí bývalé tvrze. V jeho době vypadal dvůr se sídlem následovně: "Asi půl hodiny severovýchodně od Hor Ratiborských v údolí mezi vyso-

113) SÚA - SM, kart. 513, sign. C 215/W 10/2.

114) SÚA - DZV 153, fol. E 22 -24v.

115) SÚA - Josefské vojenské mapování, sekce č. 211.

116) Tamtéž, popis sekce č. 211, pag. 348 (= pag. 20), No 51: "Polanka ein soliden=gebauter Mayerhof, 1000 Schritt davon gegen Choczín ein derley Schäferey, und 400 Schritt von dieser am Walde die Abdeckers Wohnung".

117) SÚA - Indikační skici, Tábořsko 137 (katastrální plán obce Dub).

kými vrchy stojí knížecí dvůr Polánecký, zachovaný posud asi v té způsobě, jako býval před 200 lety. V jeho rohu severozápadním spatřuje se stará tvrz, ve zdech svých osmahlých neporušená, kteráž založena byla do čtverhranu. Na severní její straně jest staré, jednopatrové stavení, v němž obývá dvorská čeládka; ostatek jest dvůr zavřený na všech stranách zdí, kteráž má největší výšku na západní straně. Tato pokládána jest totiž za stranu slabou, proto tu není nikde oken, nýbrž toliko sem a tam střílna, také jest na této straně bývalý příkop vodou opuštěný, který tvrz v polokruhu objímal a nyní ovšem již hodně zanesen jest. Hradba tuto byla již před časem chatrná, jak svědčí podpěrací pilíře, avšak i ty jsou již velmi sešlé. Na druhé straně jest také starožitné stavení, v jehož přízemí podél chlévů jest sloupová chodba; pokoje hořejší tohoto stavení, jehož čelní zeď k západu hledí a nad nímž jest dvojité střecha, proměněny jsou v sýpku."¹¹⁸⁾

Pozdější autoři pak v podstatě pouze převzali Sedláčkův popis v šíře či úžeji zvolené formě. Neučinili tak jen H. Mejsnar a R. Cikhart. První z nich tvrz popsal takto:

"V přízemí podél chlévů je sloupová chodba, nahoře z pokojů sýpka; i stopy bývalého pivovaru lze pozorovati; podnes říká se tam čelední světnici humna; za čeledními kobami při dvojím rybníku ze zdí opršalých vyhlížejí střílny. Je to podívaná do takového čeledníku při velikém dvoře: prostranná dymná světnice hostí kolem při stěnách osm postelí širokých, rodinných, kolébky i rakve jejich životů, kde vyspávají denní trud; na podlaze z hlíny upěchované i pes a kočka i kvočna s kuřaty svůj hostinný koutek má, vše to v celek jímá úděl práce, pouto osobní příslušnosti - bezděčná to záduha.

Ve dvoře v rohu senníka a chlévů zvenčí vidí se kulatý trup věže, lidomorný, kam prý za živa sázení byli těžce provinili. Vejdeš, v ruce drže kahanec, nízkým úzkým otvorem, jenž zpředu má pobočné díry pro těžké někdy závory, do kulaté koby zvyší sáhu, ve zdi zírá na tebe bývalé okno; tam prý zavřena byla jákás Petránka z Blaničky pro dluhy pánům a zhynula hladem, když panstvo před Švédem uteklo. I říkají též brlohu tomu dusnému Petránka. Při dvoře vidíš dvě školky samého doubí, kolem dvora a vrchu v polích a stráních 12 půvabných dubových alejí."¹¹⁹⁾

Na rozdíl od H. Mejsnara, který se soustředil především na vytvoření jakéhosi lyricky laděného pohledu na Polánku, se R. Cikhartovi podařilo na základě vlastního průzkumu a informací pamětníků vytvořit prozatím nejdokonalejší obraz poláneckého dvora, publikovaný roku 1934:

"Severozápadní část dvora zabíralo staré j e d n o p a t r o v é s t a v e n í, vpravo od průjezdu, jímž se vjíždělo do dvora. V první části od průjezdu počínaje bylo obydlí dvorské čeládky čili r a t e j n a a z a n í č e r n á k u c h y n ě. Před touto byla předsíň, z níž se vcházelo vpravo do zmíněné ratejny, vlevo do další části, kde byl b y t p o k l a s n é h o. V jeho sousedství byla tehda š k r o b á r n a, jež zabírala největší část tohoto pořadí. Nad ní i nad bytem poklasného v poschodí byla půda, kdežto nad ratejnou a černou kuchyní nahoře byl b y t š a f á ř ů v.

Dotčený čeledník působil na H. Mejsnara mocným dojmem. Jest to podívaná do

¹¹⁸⁾ Tak A. Sedláček, c.d., s. 292.

¹¹⁹⁾ Čechy. Společnou práci spisovatelův a umělcův českých vede F. A. Borovský. Díl 8, Tábořsko, J. Otto Praha 1892, s. 33 (ve stati H. Mejsnara "Od Soběslavi k Vožicím").

takového čeledníku při velkém dvoře, píše, prostranná dymná světnice hostí kolem při stěnách osm postelí širokých, rodinných, kolébky i rakve jejich životů, kde vyspávají denní trud; na podlaze z hlíny upěchované i pes i kočka i kvočna s kuřaty svůj hostinný koutek má, vše to v celek jímá úděl práce, pouto osobní příslušnosti - bezděčná to záducha ... Tým popisovatel poznamenává, že posud lze ve stavení pozorovati stopy pivovaru a čelední světnici říkali prý tehda humna. Celé stavení svrchu popisované zmizelo, nahrazeno jsouc novým obydlím dvorské čeládky.

Na západní straně připojovaly se k němu na vnitřní straně komory čeládky, stavení pozdějšího původu, na zevní straně pak vysoká hradební zeď, v těch místech nejvyšší. Protože západní strana dvora považována byla za slabou, neměla tato zeď nikde oken, toliko sem a tam střílnu. Před ní býval kdysi příkop, vodou napuštěný, který obepínal tvrz půlkruhem. Sedláček shledal již nejen hradební zeď, ale i pilíře, které ji měly zesilovati, ve stavu velmi sešlém. Mezi pilíři uchytily se štíhlé topoly. Nyní po zmíněných čeledních komorách i po hradbě (mezi nimiž býval prý dvorek) není ani stopy; ustoupil novým, lépe vyhovujícím dvorským stavením. Jihozápadní roh vyplňovaly podzemní sklepy, jichž se ještě před půl stoletím užívalo, svršku však již neměly, jenom zvenčí rumiště. K nim po jižním obvodu dvorském připojovaly se kravíny, stavení rovněž pozdějšího původu. I to jest přestavěno.

Přece však neodejdeme z Polánky zcela zklamáni. Odškodní nás východní strana dvora, kde se zachovaly zbytky tvrze v podobě aspoň čtvrt tisíciletí staré. Spatřuje se tu dvoje stavení, k sobě připojené, takže s nádvořím zdánlivě tvoří celek. Severní část je široce založená budova, jež hledí na sever dvěma štíty, neboť má pro velikou šířku (17.3m) dvojitou střechu, ale prostory jak v přízemí, jež klenbou rozděleno jest v příčné koby, tak i v poschodí jsou nedílné. Přízemí bývalo stájemi pro jalový dobytek, nyní chová se v něm vepřový dobytek a v části ukládají brambory. V horním patře ukládá se seno.

Průčelí k severu, proti malému rybníčku obrácené, zpevněno jest dvěma pilíři a zakončeno na vnitřním rohu poločkrouhlobaštou, zvanou "Petráňka". Zmiňuje se o ní Mejsnar, nazývá je lidomoru, ježto prý do ní za živa sázení byli těžcí provinilci: Vejdeš, v ruce drže kahanec, nízkým úzkým otvorem, jenž zpředu má pobočné díry pro těžké někdy závory, do kulaté koby z výši sáhu, ve zdi zírá na tebe bývalé okno; tam prý zavřena byla jakás Petráňka z Blaničky pro dluhy pánům a zhynula hladem, když panstvo před Švédem uteklo. I říkají též brlohu tomu dusnému Petráňka. Nemohl jsem vězení prohlédnouti, ježto vchod byl zahrazen narovnaným dřívím, dověděl jsem se toliko, že posud ve vězení jsou železné kruhy, k nimž věžňové bývali poutáni.

Venkovská, tj. východní strana popisovaného širokého stavení má čtyři pilíře. Také posud na té straně znáti jest příkop, dnes již téměř úplně zanesený.

K této staré budově, 24.8 m dlouhé, přiléhá na jižní stranu druhé stavení, o šířce poloviční, zato však o celou polovinu delší (36.5 m). V přízemí jeho jsou chlévy, nad nimi pak místo někdejších pokojů sýpky o dvou odděleních nad sebou. Z jižního konce stavení vedla prý dlouhá podzemní chodba až za obvod horský, kterou vykládají buď za tajný východ nebo za pivovarský sklep.

V přízemí podél chlévů vede klenutá sloupová chodba, nejpěknější část

celé tvrze. Dobře znáti jest, že stavení toto bylo několikráte upravováno; naposled dáno sem pět pilířů, čtyři stejné výšky, pátý nižší, ježto nad ním jsou dveře. Jestli tyto byly prolomeny k podávání sena, jež se sem dříve ukládalo, či jsou staršího původu a vedly snad na pavlač podél panských pokojů, nelze s určitostí říci, protože celá horní část jest přestavěna.

Sloupová chodba pochází nepochybně z dob Voračických z Paběnic, kteří na tvrzi vládli v l. 1525 - 1574. Na jejich dobu upomínají i jiné stopy někdejší úpravy a vkusu té doby.

Obytné stavení majitele dvora, opodál stojící, pochází teprve z doby nejnovější.

Konečně dlužno se zmíniti o zmizelých ř e z á č í c h, z nichž jeden přistavěn byl k Petránce, druhý připojoval se souběžně s ním na protějším konci pořadí.

Zmínky zaslouží, že při zařizování jímký na vodu a kladení rour přišlo se na piloty ze silných dřev, patrně zbytek původního opevnění.¹²⁰⁾

Oproti tomu veškerá mladší literatura vystačila s konstatováním, že v Polánce se zachovala sloupová chodba a část oválné věže.¹²¹⁾

Z tohoto materiálu si již lze učinit velmi přesnou představu o skladbě poláneckého poplužního dvora. Jeho severozápadní nároží tedy tvořila starší tvrz, původní sídlo majitelů. Víme o ní pouze tolik, že ještě počátkem 20. století, kdy stále ještě existovala, se v ní nacházela v přízemí z původního vybavení jen černá kuchyně, ostatní prostory sloužily jako ratejna, byt poklasného a škrobárna, v patře byl byt šafáře. Západně od této budovy, kryté původně sedlovou střechou, probíhala vysoká hradební zeď se střílnami, zpevněná později výraznými opěrnými pilíři, která u tvrze vymezovala jakýsi vlastní malý dvorek (viz obr. 3). Před ní se táhl v půlkruhu dochovaný zbytek původního vodního příkopu. Z vnitřní strany hradební zdi byly přistavěny další budovy, podsklepené, z nichž však okolo roku 1900 zbývaly pouze sklepy. K tvrzi se jižním směrem připojovalo rozsáhlé obdélné stavení, využívané později jako kravín.

Podobně zajímavé bylo rovněž severovýchodní nároží dvora (tj. nároží vlevo od vstupu). Stávala tu poměrně rozložitá budova o rozměrech cca 16 x 20 metrů, krytá pro velkou šířku původně dvěma souběžnými sedlovými střechami s vysokými štíty (viz obr. 4 a 5). Její severní průčelí bylo zpevněno v severovýchodním nároží a uprostřed dvojicí opěrných pilířů, severozápadní nároží však posilovala půlkruhová bašta, zvaná "Petránka". Východní průčelí podobně zesilňovaly další čtyři opěrné pilíře. Její západní část (tj. průčelí obrácené do dvora) pak pokračovala jižním směrem v podobě štíhlejšího stavení, dosahující celkové délky 51 metr. Do nádvoří se otevírala oblouky arkády s chodbou o celkem sedmnácti arkádách (viz obr. 5 až 8). Východně od obou budov byly dochovány zbytky původního vodního příkopu.

Současný stav poláneckého dvora je ovšem podstatně skromnější, než jsme ho poznali dle starších popisů a vyobrazení. Celé severozápadní nároží se starou budovou tvrze zmizelo, takže je známe již jen ze starších vyobrazení A. Sedláčka (obr. 3) a popisu R. Cikharta. Zůstal tu pouze zbyteček starého vodního příkopu, dnes zapáchající kaluž stojaté vody, a šikmá základová zeď severního průčelí větš

120) R. Cikhart, Tvrz Polánka, c. d., s. 13 - 15.

121) Tak např. Kol., Umělecké památky, 1957, s. 605, podobně i Ant. Hejna, České tvrze, s. 178, a naposledy rovněž i Kol., Umělecké památky 3, s. 121.

budovy, jejíž koruna vystupuje jen velmi těsně na povrch dvora. Nepoměrně více pozůstatků zůstalo alespoň z protějšího severovýchodního nároží dvora. Větší obdélná budova je sice v troskách, z dochovaných zbytků přízemí je však zřejmé, že směrem do nádvoří se budova otevírala čtyřmi mohutnými oblouky arkády, za nimiž se rozkládaly čtyři obdélné prostory o rozměrech přibližně 3,75 - 4 x 12 metrů. Tyto prostory byly původně zaklenuty jednoduchou valenou klenbou, později doplněnou klenebními pasy nesenými přízedními pilíři. Všechny byly později využívány jako stáje, naposledy coby vepřín a sklad brambor. O jejich původní funkci nevíme bohužel nic.

K této budově se jižním směrem napojuje poměrně rozsáhlé obdélné patrové stavení o rozměrech asi 8 x 31 metr, kryté dnes sedlovou střechou. Stavení obsahuje několik obdélných prostor valeně klenutých, do nádvoří se však otevírá arkádovou chodbou o třinácti obloucích nesených čtrnácti drobnými pilířky (o průřezu cca 60 x 60 cm). Dva z těchto pilířků byly později podstatně zesíleny, zatímco několik jiných pohltily dva nové mohutné opěráky (obr. 16 a 17).

Obě budovy byly během druhé půle 16. století ozdobeny sgrafitovou omítkou, která se ještě ve zbytcích dochovala na částech arkádového průčelí. Sgrafita tvořila poměrně velké obdélníky (88 x 24 cm), skládající se vždy ve čtveřici ve výrazné obrazce (obr. 20 až 22).

Jako starší se jeví být severnější budova, zpevněná v severním a východním průčelí šesti pilíři a půlkruhovou baštou Petráňkou. Její západní průčelí je do dvora sice rovněž otevřeno čtyřmi poli arkády, zaklenutými valenými klenbičkami, pole však nejsou navzájem propojena spojovací chodbou a oproti sousední budově jsou nesena podstatně masivnějšími pilíři. Rovněž jejich délka je téměř dvojnásobná. Ve srovnání s vedlejšími arkádami proto působí rustikálnější a starobylejším dojmem. Velice nejasné však zůstává vnitřní členění této budovy. Ze zřícenin dnes již není patrné původní uspořádání prostor a vzájemné komunikační schéma mezi nimi a patrem. Zřejmé je pouze to, že do všech čtyř prostor přízemí se vstupovalo dveřmi umístěnými přímo za oblouky arkády.

Z dochovaných pozůstatků přízemí je však možno soudit na poměrně složitý architektonický vývoj této na první pohled jednoduché budovy. Zřejmé je, že jejím základem bylo obdélné stavení, v přízemí členěné na čtyři obdélné místnosti, otevírající se do nádvoří vstupními otvory a ve dvou případech ještě navíc menšími okny. Tato budova byla jednoduše omítnuta omítkou bez jakékoli výzdoby. Někdy během 16. století, snad již po roce 1500, byla před její dvorní průčelí přistavěna čtveřice arkád na stavební spáru; svědčí o tom zbytky starší omítky, nacházející se ještě dnes ve zbytcích pod novějším zdíven oblouků arkády. Tento fakt je velice dobře sledovatelný především u oblouku nejsevernější arkády, která se totiž odklání od obvodové zdi budovy a pomalu hrozí zřícením do dvora. Důvodem výstavby arkády mohl být záměr ozdobit jinak poměrně prosté průčelí a zvýraznit tím její význam, avšak současně došlo ke zvětšení plochy patra budovy, které získalo prostor nad arkádami, tj. více než dva metry na šířku. Podstatné zvětšení patra ovšem vedlo rovněž k vybudování konstrukčně náročnější střechy, neboť starší střešní konstrukce nemohla zastřešit nově vzniklý rozsáhlý prostor.

Velice zajímavé ovšem rovněž je to, že do zdiva oblouku severní arkády je zavá-

záno obvodové zdivo půlkruhovité bašty Petráňky, stojící v severozápadním nároží budovy. Bašta tak musela být vystavěna nutně současně s arkádou, neboť tvoří její součást a na spáru se přikládá k severnímu průčelí budovy. O tom, že bašta není starší, svědčí rovněž vstup do ní; vedl totiž směrem ze dvora a proražen byl zdí vystavěnou teprve při budování arkády (viz obr. 18 a 19). Kdyby bašta byla starší, tj. kdyby vznikla současně s budovou, nemohla by být půlkruhovitá, ale minimálně třičtvrtěkruhovitá a vstup do ní by směřoval rovněž odjinud. Nemohl být rozhodně veden z vnitřního prostoru budovy, neboť v něm by se musely nutně zachovat stopy, které by nesetřely ani mladší úpravy. Přitom právě uvnitř sousedící prostory je klenba zcela zachována až po úroveň podlahy bez jediné viditelné stopy svědčící o pozdějších úpravách.

Otázkou dosud nevyřešenou ovšem zůstává, jaká byla původní výška bašty a k jakému účelu sloužila. Dle staršího vyobrazení i dnešního stavu dosahovala pouze po úroveň rozmezí přízemí a patra budovy, přičemž z dochovaných zbytků nelze na starší výšku soudit (obr. 4, 5 a 18). Uvnitř bašty je dnes jen velmi špatně přístupná malá prostora přibližně obdélného půdorysu se severním zaobleným čelem, způsobeným půlkruhovitým průběhem venkovního pláště vlastní bašty (obr. 13). Smysl této stavby bohužel doposud zcela uniká našemu poznání. Zdá se však, že mohla - pochopitelně mimo dalších funkcí - sloužit rovněž jako rozložitý opěrný pilíř nároží budovy. O tom, že stavba potřebovala podpěru, totiž svědčí doposud dva dochované opěráky, stojící přibližně uprostřed a v severovýchodním nároží její čelní severní stěny. Další opěrné pilíře, stojící původně podél východní stěny, dnes není možné pro nepřehlednost terénu identifikovat (viz obr. 9).

Neznámo kdy, zřejmě však v souvislosti s výstavbou vedlejšího renesančního stavení, dostala tato starší budova rovněž renesanční omítku v podobě obdélných psaníčkových sgrafit velmi atypického vzhledu, pro něž není v nejbližším okolí tvrze žádná analogie.

Vedlejší budova je rozhodně mladší, přistavěná ke starší na zřetelnou spáru. Její vnitřní (západní) průčelí člení průběžná arkádová chodba se třinácti poli arkády, zaklenutá valeně. Rovněž skladba a původní uspořádání a počet klenutých místností ve vlastní budově není doposud jasné (obr. 12). Dnešní dělení tvoří lehké přepážky ze dřeva; pouze severní část budovy je uvnitř oddělena kamennou zdí, neboť za ní bylo vybudováno schodiště vedoucí do patra. Toto zcela přestavěné patro pak rovněž neumožňuje bližší poznání. Pravděpodobně je pouze, že obě budovy byly někdy během druhé půle 16. věku ozdobeny (zřejmě současně) sgrafitovou omítkou.

Architektonický vývoj poláneckého dvora a sídel se tedy jeví na základě výsledků dosavadního průzkumu jako následující: Pro založení původního sídla a dvora bylo vybráno údolí mezi vrchy s prameništěm. Přítomnost vodního toku byla důležitá nejen pro provoz vlastního dvora a nedaleké vsi, ale podstatnou měrou ovlivnila rovněž podobu staré tvrze. Doposud se zdá, že při starším poplužním dvoře, snad přibližně stejného rozsahu jako dvůr dnešní, byla založena při jeho severozápadním nároží gotická tvrz. Měla nepravidelný půdorys dvou obdélných budov spojených krátkým krčkem, jejíž vlastní nádvoří se rozkládalo mimo poplužní dvůr, při západním boku budov. Bylo obehnáno hradební zdí, zpevněnou později

opěrnými pilíři. K této zdi byly přistavěny další budovy nejasné funkce a neznámé stavební podoby. Obranu tvrze tvořil vodní příkop, obíhající minimálně kolem tří čtvrtin obvodu tvrze, takže volná strana zůstala pouze na východě a jihovýchodě, kde ležel poplužní dvůr. Není ovšem možné vyloučit, že zbytkem starého vodního příkopu je rovněž rybník, ležící dnes severně od dvora. V tomto případě by pak příkop obtáčel nejen podstatnou část vlastní tvrze, ale také celou severní a východní stranu dvora (tuto možnost by podporovaly zmínky o zbytcích příkopu na východní straně dvora).

Neznámo kdy, zřejmě však až v závěru 15. století, vznikla při severovýchodním nároží dvora nová obytná budova. V blíže doposud nejasné stavební fázi byla doplněna čtyřmi oblouky arkády, které současně zvětšily plochu patra, a zpevněna vně pilíři a půlkruhovou baštou v severozápadním nároží. O její funkci však nic přesného nevím, neboť dochované sporé zbytky tak nedovolují učinit. Snad se jednalo o nové, stále ještě gotické stavení jako náhradu za tehdy již nevyhovující starou tvrz, vzniklé za Poláneckých z Polánky. K této budově pak Voračičtí nechali přistavět nejmladší část celého areálu, poměrně rozsáhlé obytné stavení s přízemní arkádovou chodbou z nádvorní strany. Tato budova vznikla zřejmě někdy mezi léty 1525 - 1574, její sgrafitová výzdoba může ovšem pocházet až z období po polovině 16. století. Tehdy byla renesančně upravena rovněž sousední stavba v nároží dvora.

Složitý komplex s minimálně dvěma rezidenčními budovami - gotickou a renesanční - přestal po připojení poláneckého statku k chýnovskému panství pochopitelně sloužit jako sídlo majitelů. Ztráta rezidenční funkce se projevovala postupnou degradací bývalých panských budov na prosté obytné a hospodářské objekty dvora. Nejhorší osud měla původní gotická tvrz, která zcela zmizela z povrchu země až na slabý zbytek příkopu a základů pod úrovní plochy dvora. Další gotické a renesanční stavení podlehl mladším úpravám na hospodářské a provozní jednotky. Starší budova se po zřícení střechy rozpadla. Dnes z ní zbývají pouze základy přízemí s jednou dochovanou prostorou, zbytky výběhů kleneb a příček, čtyři arkády a stopy novější sgrafitové výzdoby.

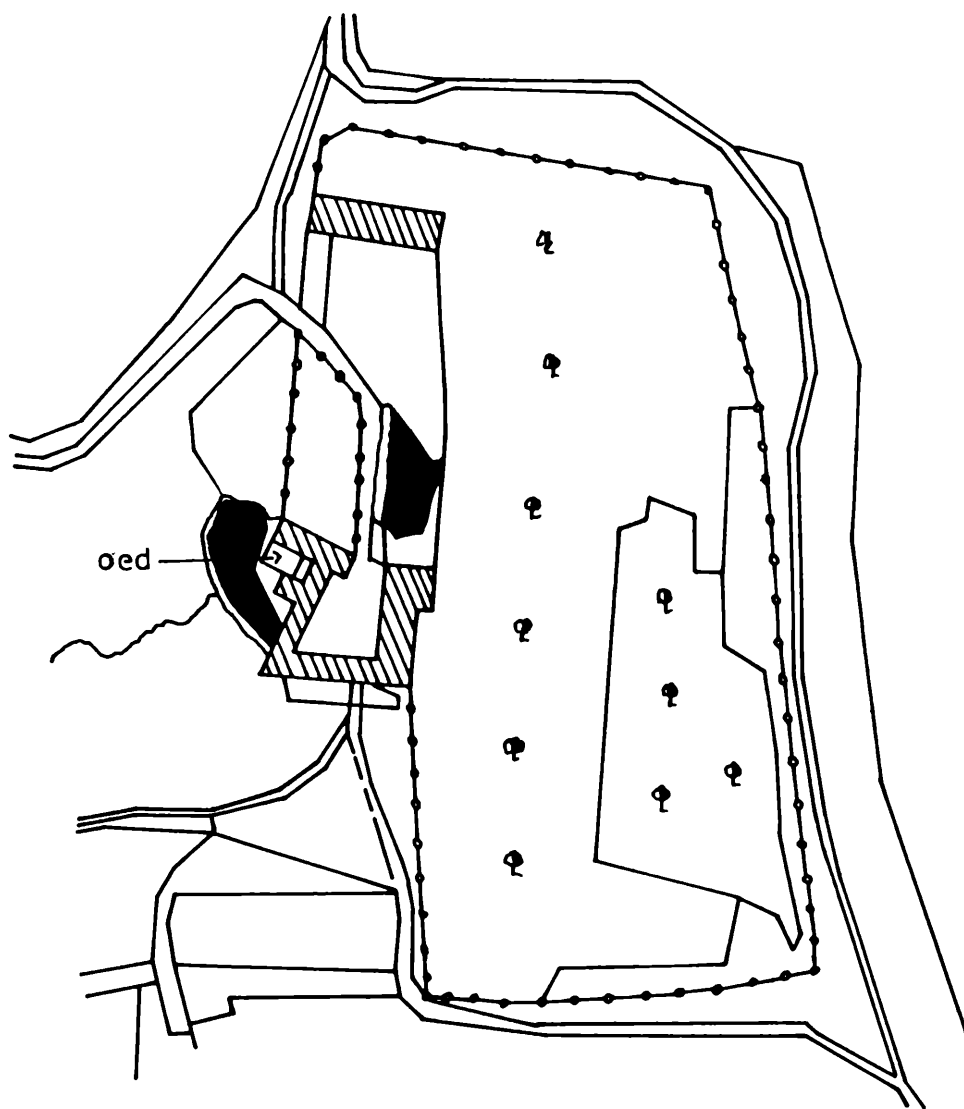
Jako jediná tak zůstala ve dvoře dochována nejmladší, renesanční budova. Také ta ovšem prošla složitými stavebními úpravami od barokních až po nejmladší ze šedesátých a sedmdesátých let našeho století.

Polánecký sídelní komplex, skládající se z panského sídla, poplužního dvora s příslušenstvím a vesnice, je tedy velice zajímavým a přímo instruktivním příkladem menšího statku příslušníka nižšího šlechtického stavu - rytíře. V jeho vývoji lze dobře sledovat období vzniku a postupného rozvoje od prvotní rozdrobenosti až po dobu největšího rozmachu v 16. století, po níž následoval rychlý pád, doprovázený zánikem vesnice a poklesem významu panského sídla i dvora v prostou hospodářskou jednotku, přináležející ke komplexu významnějšího statku. Velice významné je ovšem rovněž sledování postupného vývoje panského sídla. To sice stávalo vždy v rámci poplužního dvora, prošlo však několika důležitými stavebními obdobími, z nichž každé na něm zanechalo výrazné stopy. Jeho postupné narůstání a změny nelze bohužel konfrontovat s obdobnými panskými sídly z bezprostředního okolí, neboť srovnatelné sídlo zde prozatím není známo.

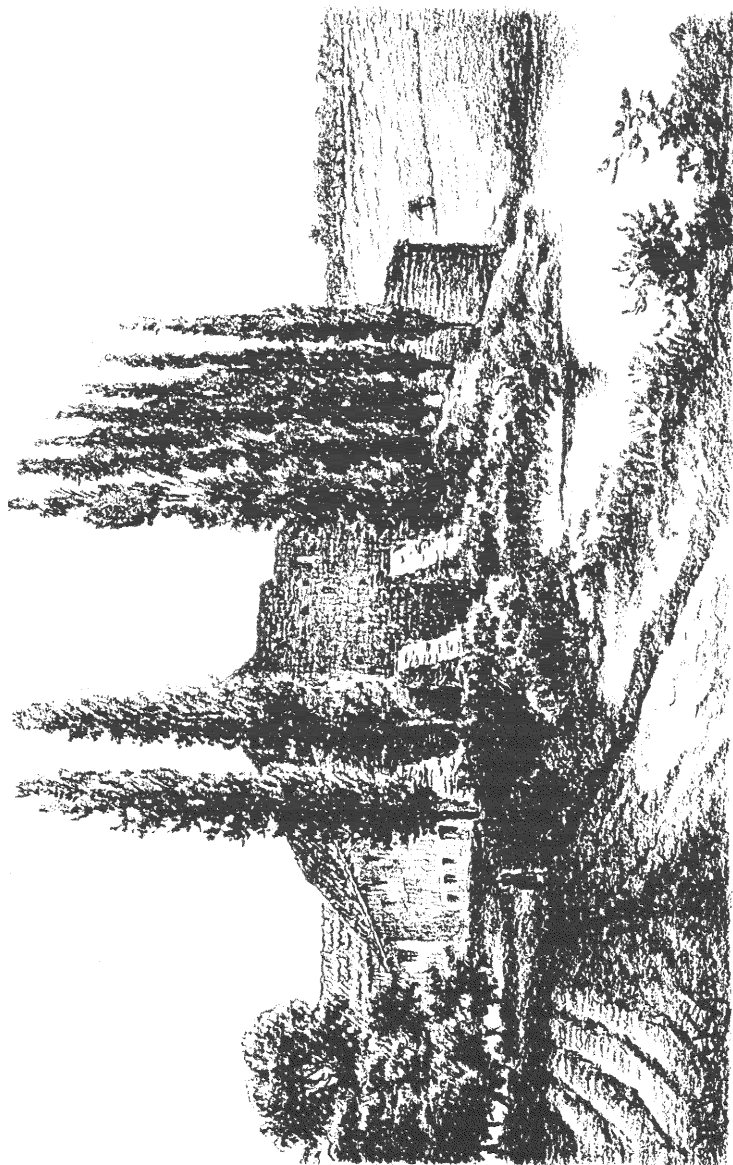
Podrobnější průzkum poláneckého sídelního komplexu tak odhalil nepoměrně složitější situaci, než bylo doposud všeobecně předpokládáno. Poslední slovo v jeho poznání však bude mít teprve výzkum archeologický, který je jediný schopen odpovědět na celou řadu otázek týkajících se tvrze i zaniklé vsi. Jeho provedení by proto bylo více než žádoucí.

Obr. 1: Dvůr Polánka s nejbližším okolím. Výřez ze sekce Josefského vojenského mapování.

Obr. 2: Plán poláneckého dvora dle stabilního katastru z roku 1830. Plně značeny vodní plochy, šrafované budovy z nespalného materiálu. Severozápadní nároží dvora představuje starou gotickou tvrz, její bývalé nádvoří je označeno nápisem "oed" (tj. "pusté").

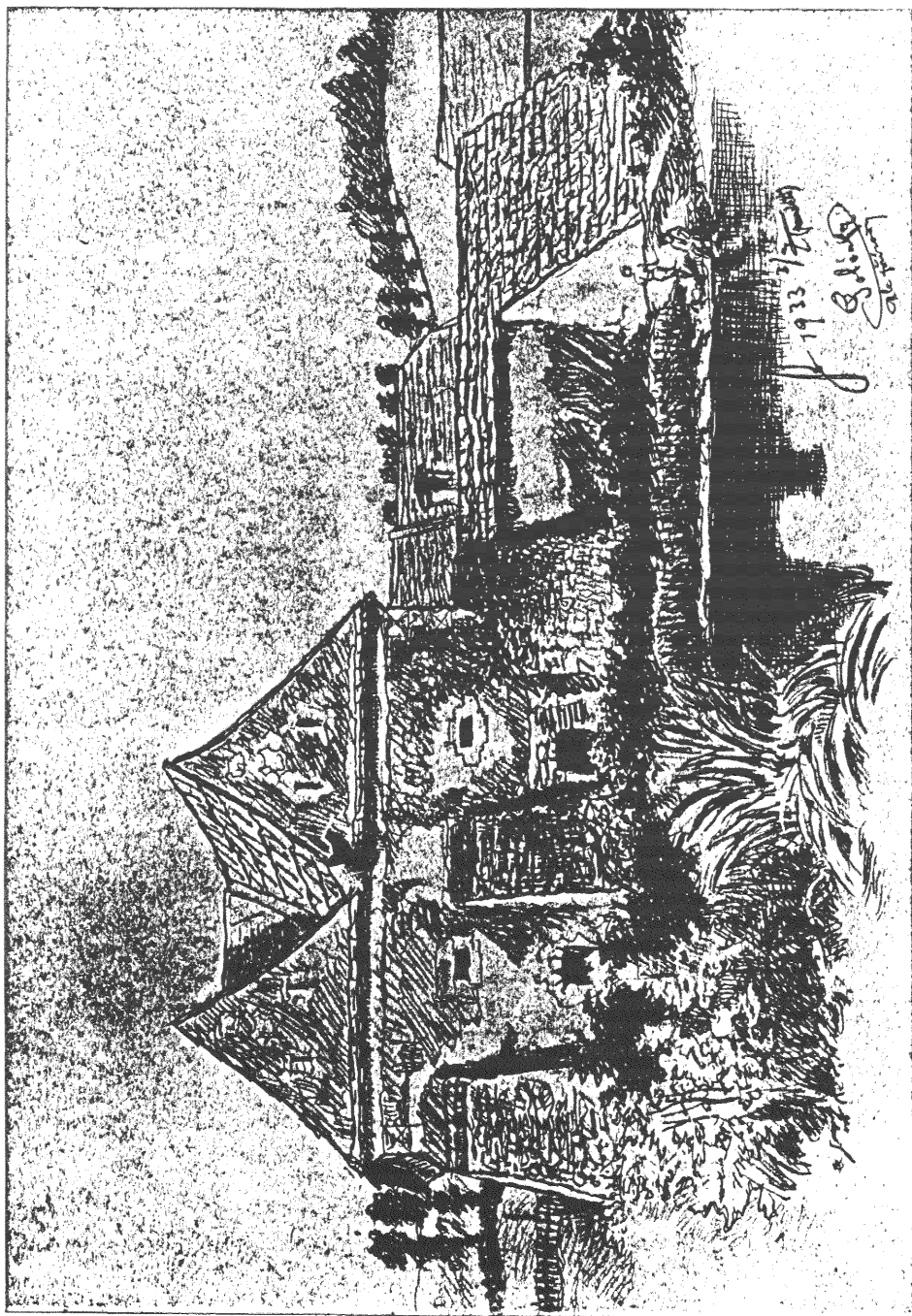

Polánka
Jižozápadní strana.

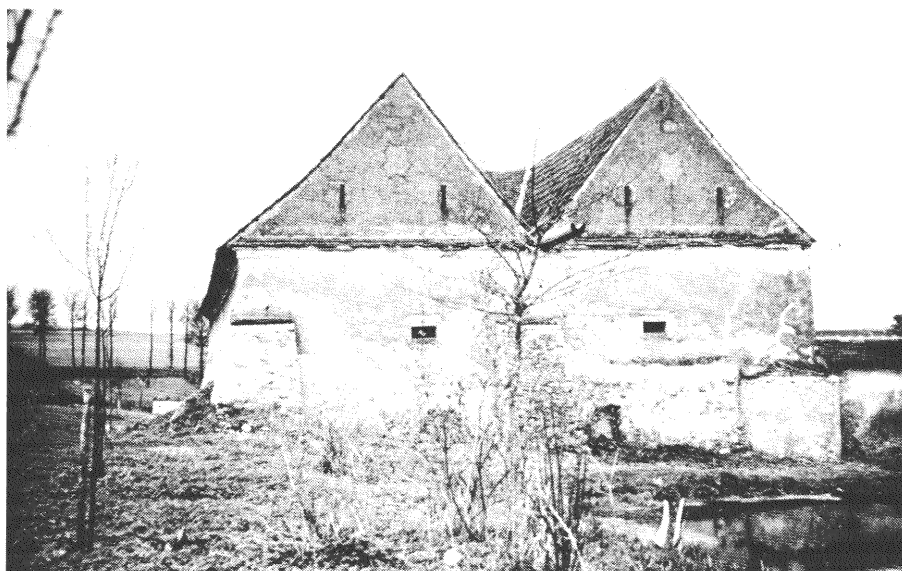
Brány čelední
s výhledem (emiel).

Stř. kresby v Sedl. Hradech
1842-43. Autor neznám.

Obr. 3: Václav Josef Klement Boušek, Polánka. Jihozápadní strana - kopie (zvětšená) anonymní kresby otištěné v díle A. Sedláčka, Hrad, zámky a tvrze Království českého. - Díl 4, s. 294. Husitské muzeum v Táboře (dále HM), sbírka V. J. K. Boušek (dále Bo) č. 81.

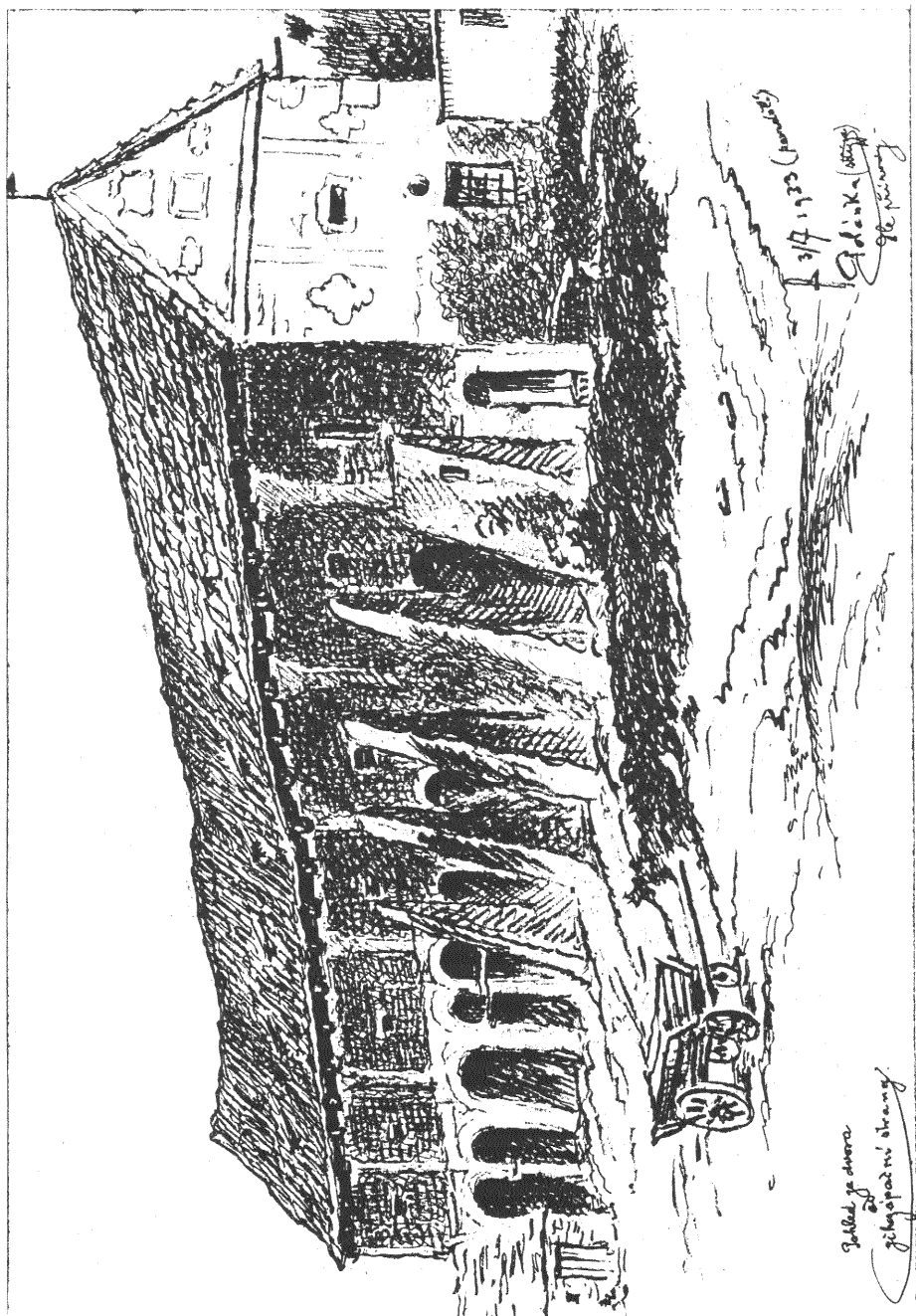
Obr. 4: V. J. K. Boušek, Polánka, kresba "dle přírody" ze 3. července 1933, pohled na severní průčelí pozdně gotické budovy s baštou Petránkou. (HM, Bo č. 78).

Obr. 5: Pohled na stejné průčelí na fotografii J. Broukala, zřejmě již z dvacátých let našeho století. (HM, Bo č. 94).

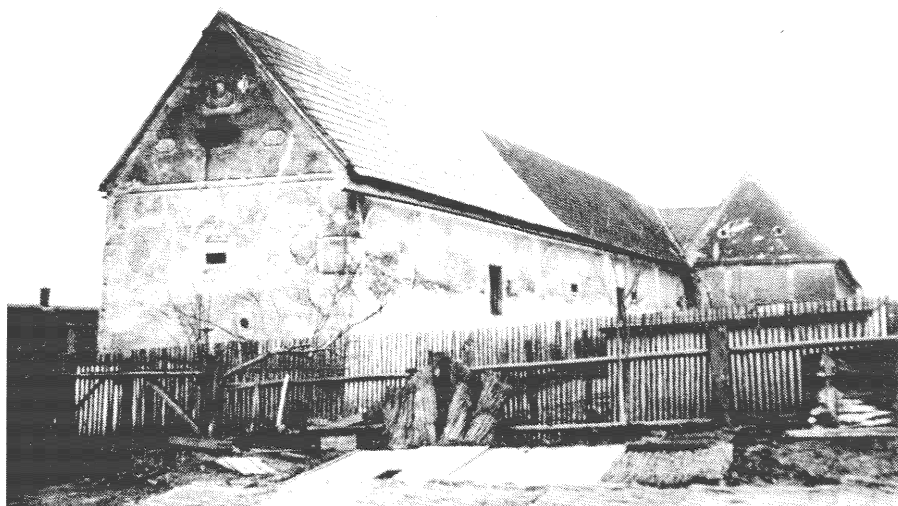
Obr. 6: Polánka, pohled na dvorní průčelí pozdně gotické a renesanční budovy. Vlevo pozdně gotické stavení se čtyřmi mohutnějšími arkádovými oblouky, vpravo renesanční stavby s arkádovou chodbou. Starší foto J. Broukala. (HM, Bo č. 94).

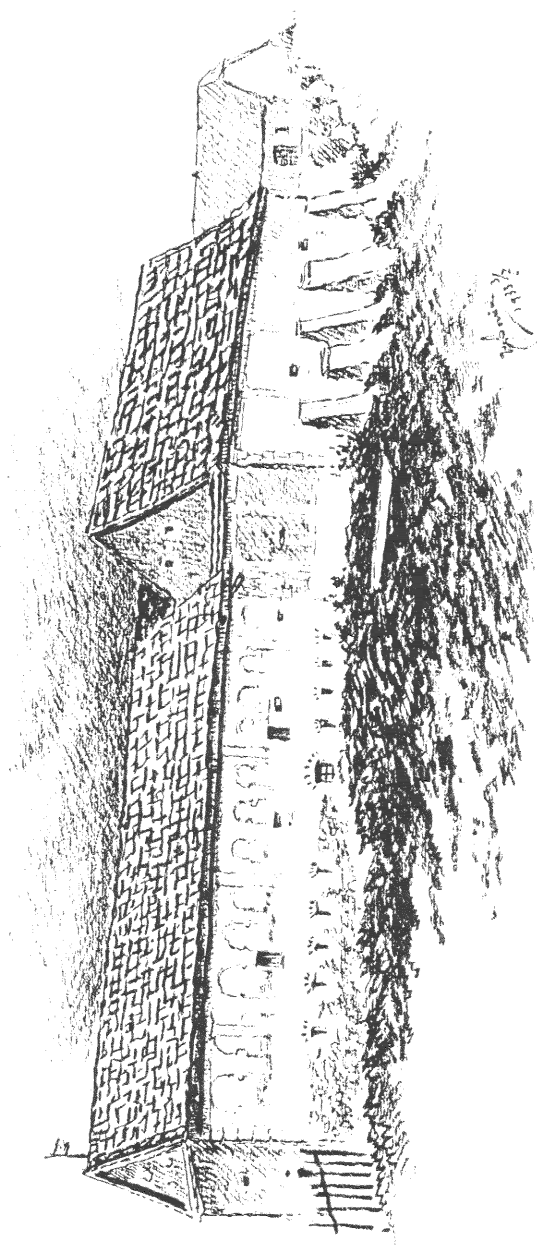
Obr. 7: Totéž průčelí na kresbě V. J. K. Bouška ze 3. července 1933; kresba nese označení "dle přírody". (HM, Bo č. 85).

Obr. 8: Severní část dvorního průčelí. Na starší fotografii J. Broukala dobře patrný rozdíl ve velikosti opěrných pilířů starší a mladší části. (HM, Bo č. 94).

Obr. 9: Východní (venkovní) průčelí pozdně gotické a renesanční budovy dle fotografie J. Broukala. (HM, Bo č. 94).

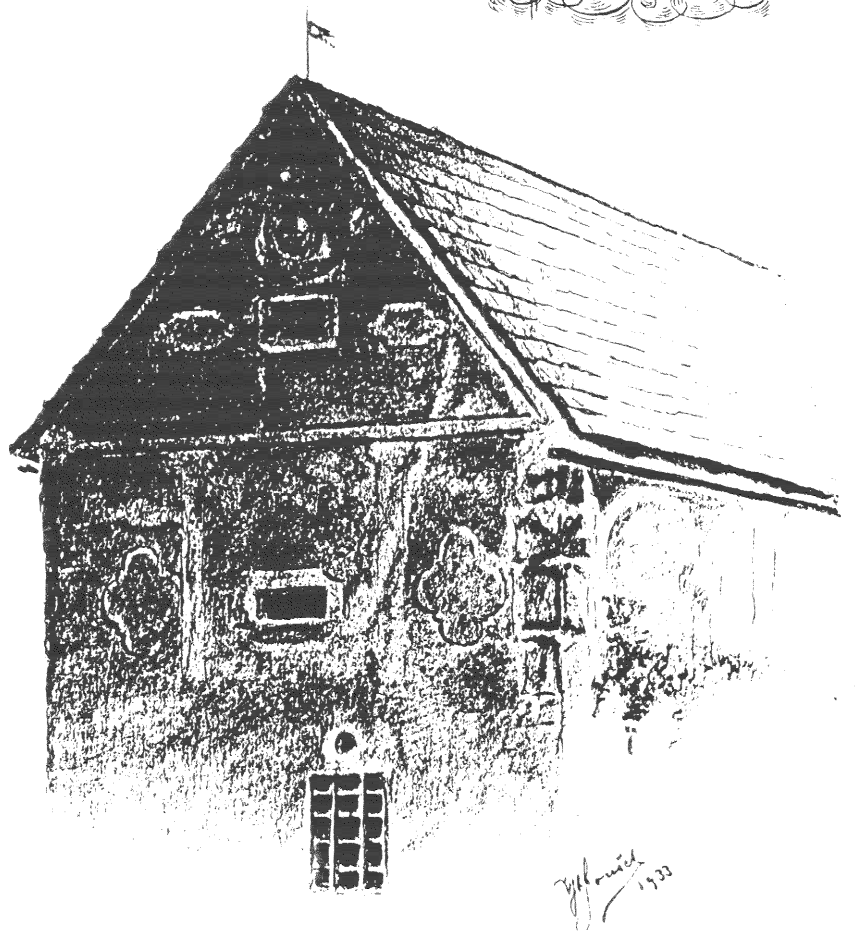
Střední
příloha

Dle skutečnosti

Střední pardišná galerie.

Obr. 10: Totéž průčelí na kresbě V. J. K. Bouška "dle skutečnosti" ze 3. července 1933. (HM, Bo č. 86).

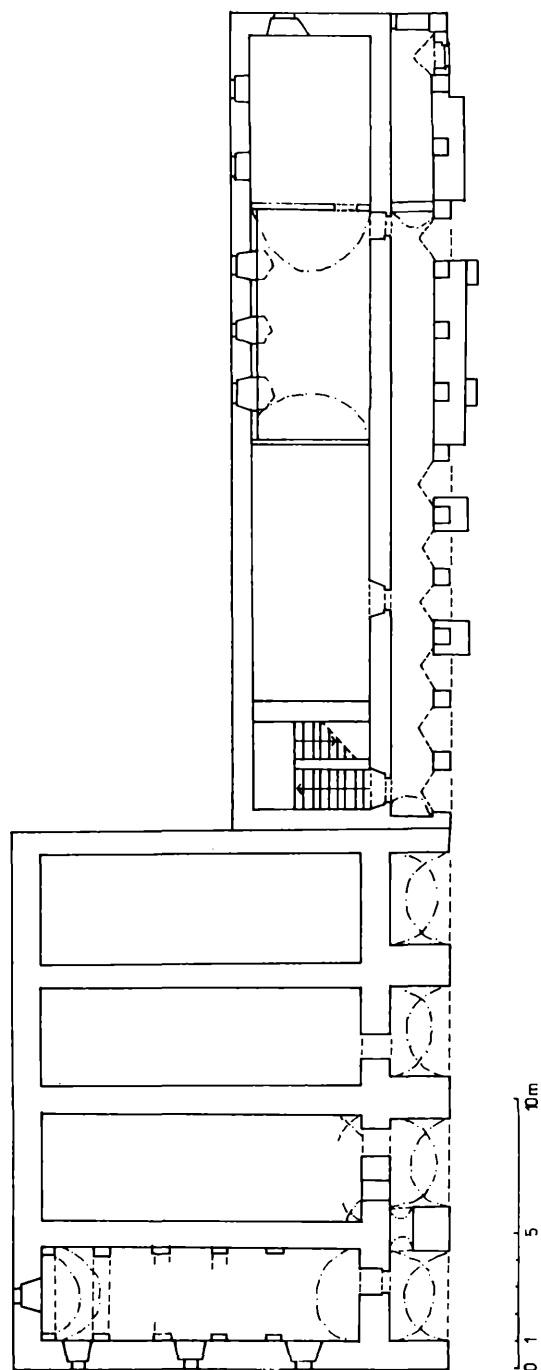
Polánka

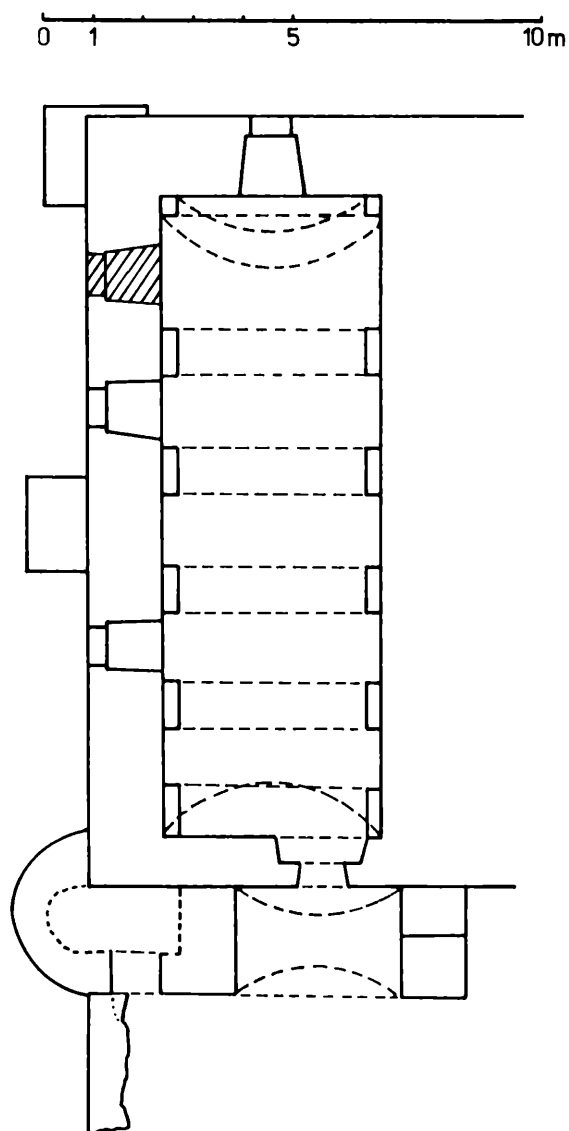
Štít přístavku
s erbem hrabat Voračických.
Do strany každé na býv. galerii.

Dle fotogr. Š. Broukala.

Obr. 11: Polánka, jižní průčelí renesanční budovy, v jejímž štítě býval umístěn erb Voračických.
Kresba V. J. K. Bouška dle fotografie J. Broukala z roku 1933. (HM, Bo č. 79).

Obr. 12: Polánka, náčrt půdorysu pozdně gotické a renesanční budovy dle L. Svobody z roku 1981. Náčrt doplněn autorem o vnitřní členění budovy. Chybí zde však Petrážka a opěrné pilíře v severním průčelí.

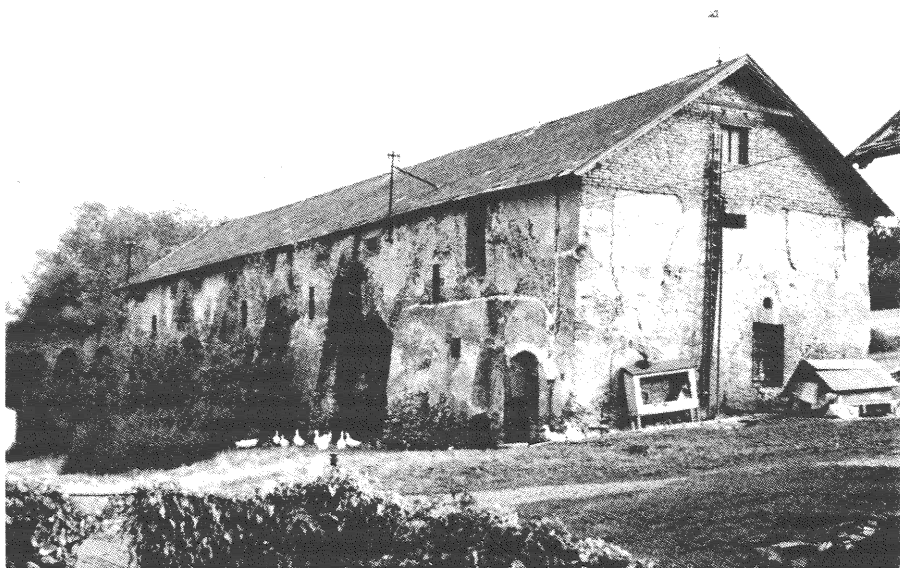
Obr. 13: Polánka, současný stav severní části pozdně gotické budovy s Petráňkou a opěrnými pilíři (měřeno 23. 7. 1994).

Obr. 14: Polánka, celkový pohled na dvůr od jihozápadu. Zcela vzadu renesanční budova s arkádovou chodbou.

Obr. 15: Východní průčelí renesanční budovy.

Obr. 16: Pohled od jihozápadu z prostoru dvora. Velice dobře je patrná nová konstrukce střechy z doby po roce 1960. (obr. 14 - 16 foto V. Navrátil 1980).

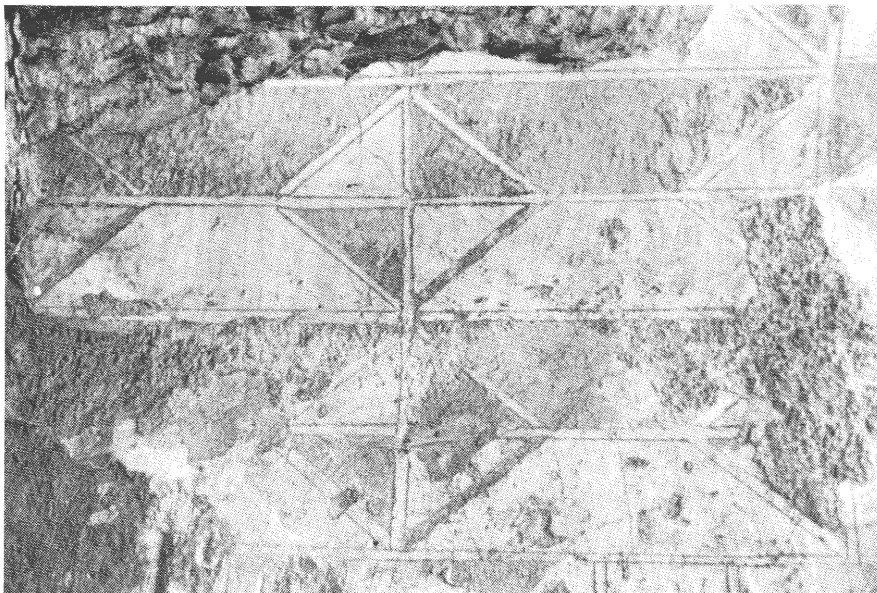
Obr. 17: Severní část renesanční budovy, zcela vlevo první oblouk arkády před pozdně gotickou stavbou.

Obr. 18: Část bašty Petráňky při severním průčelí pozdně gotické budovy.

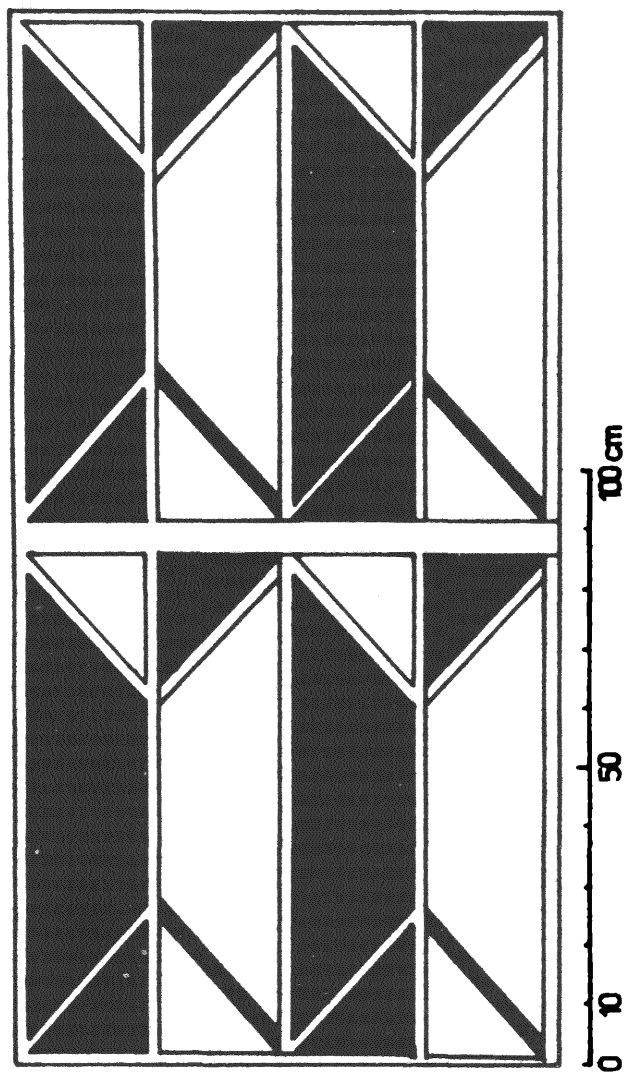
Obr. 19: Vstup do Petráňky, současný stav.

Obr. 20: Detail zbytků sgrafitové výzdoby uvnitř severního pilíře arkády pozdně gotické budovy.

Obr. 21: Jiný zbytek renesančního sgrafita se zajímavým ukončením omítky na hraně arkádového pilíře. (obr. 17 - 21 foto autor 1994).

Obr. 22: Rekonstrukce části původní podoby sgrafitové vyzdob.

ZPRÁVA O SMRTI HUSOVĚ V MATRICE PRAŽSKÉ UNIVERZITY

Karel Beránek

Průvodce po fondech Archivu Univerzity Karlovy uvádí značný počet listin týkajících se M. Jana Husa a jeho sporu, Betlémské kaple, jejímž byl správcem, i Koleje královny Hedviky, k jejímž statutům přivěsil svou pečť.¹⁾ Starší inventáře, včetně jezuitského, evidovaly listiny rozdělené do věcných skupin; listiny týkající se Betléma, Hedvičiny koleje i Husa tvořily samostatné skupiny.²⁾

Protest univerzity proti Husovu upálení se dochoval ve velmi poškozeném stavu v Oddělení rukopisů a starých tisků v Národní knihovně v Praze. Tam je i jeden z jeho autografů.³⁾

Rovněž v děkanské knize filozofické fakulty jsou důležité údaje: je zde záznam o dosažení titulu bakaláře a později i mistra svobodných umění, o jeho volení za examinátora, zápisy z jeho děkanátu. Jeho svátek je uveden v kalendáři na počátku knihy ... V zápisech z děkanátu M. Jana z Borotína, který zastával tento úřad od dubna do října 1415, ani v zápisech jeho nástupce M. Mikuláše z Řečice není o smrti bývalého děkana a rektora M. Jana z Husince zmínka. Zápisy obou těchto děkanů se omezují na stereotyp, t.j. volby děkana a jeho rady a zkoušky.⁴⁾

Další úřední knihou jsou statuta Pražské univerzity, vydaná Antonínem Dittrichem a Antonínem Spirkem v polovině minulého století podle rukopisu Národní knihovny, nazvaného dle původní vazby "liber albus". Kniha obsahuje též pamětní zápisy vedle statut. Žel ty listy, které snad obsahovaly záznamy z let 1414 - 1425, byly vyříznuty a rovněž chybějí listy kalendáře, které obsahovaly měsíce květen až srpen.⁵⁾

Jiná kniha statut, zvaná "liber rubeus", z které byl podle názoru prof. Gustava Friedricha pořízen pro Husa opis Dekretu kutnohorského, se nedochovala.⁶⁾ Prof. F. M. Bartoš se domníval, že tuto knihu založil M. Jan Hus a že po jeho smrti byla

1) Karel Kučera - Miroslav Truc, Archiv University Karlovy. Průvodce po fondech. UK Praha 1961, s. 84 - 87.

2) Antonín Haas, Archiv Karlovy university v Praze. (Poznámky o jeho inventarisaci), Časopis Archivní školy (dále ČAS), 15 - 16, 1937-38, s. 54, 57 - 59, 60 - 62.

3) Emma Urbánková, Rukopisy a vzácné tisky Pražské universitní knihovny. Praha 1957, s. 35. Zde jsou uvedeny ještě další památky na Husa.

4) Monumenta historica universitatis Pragensis, I/1, 2 (podle rejstříku).

5) Monumenta ... III. Rozbor rukopisů univerzitních statut podal Miroslav Boháček, O rukopisech statut pražské university. Studie o rukopisech 1964, s. 73 - 124.

6) Gustav Friedrich, Dekret kutnohorský. Poměr jeho rukopisných textů. Dekret kutnohorský, přednášky a statí. Praha 1909, s. 59 - 72.

chována jako relikvie a přestalo se jí užívat. Ztotožnil ji s knihou statut, uvedenou v seznamu knih chovaných u M. Martina Bacháčka z Nauměřic z roku 1608 a usoudil, že byla pravděpodobně zničena jezuity.⁷⁾

Univerzitní statuta byla zapsána vedle samostatných kodexů také do univerzitní matriky. Doklad o tom se najde v děkanské knize filozofické fakulty k roku 1458.⁸⁾ Statuta byla asi zapsána na počátku matriky a po nich následovaly pamětní zápisy podobné těm, které uchoval "liber albus" pro léta 1499 - 1615.⁹⁾ Pak asi teprve následovaly imatrikulace studentů podle národů. Matrika Pražské univerzity se žel nedochovala. Vzala za své nejspíše v době pobělohorské. Nevínil bych však tím jezuity, kterým vděčíme, že se tolik pramenů k dějinám univerzity podnes dochovalo.¹⁰⁾

Co bylo obsahem ztracené univerzitní matriky, se však zcela neztratilo, alespoň pokud jde o tyto pamětní zápisy. Když totiž došlo na zemském sněmu roku 1545 k jednání o reformě pražské univerzity, byl král požádán, aby jmenoval komisi, která by prozkoumala privilegia, statuta a majetkový stav univerzity. Komise byla skutečně reskriptem z 26. září 1545 jmenována; k nápravě univerzity však nedošlo.¹¹⁾ Dochoval se však přípravný materiál obsahující soupisy privilegií, statků a důchodů univerzity, výtahy statut a posléze i příčiny úpadku a návrh na opravu.

Tento poslední sešit označený jako "Příčiny umenšení pražského učení a dále krátký způsob obnovení téhož pražského učení" obsahuje na počátku kapitoly nadepsanou "O umenšení pražského učení od starodávna". Jejím obsahem jsou opisy pamětních záznamů zapsaných "v univerzitní knize, které se obecně říká matrika", dílem doslovné, dílem zkrácené. Jsou to tyto zápisy: 1) z roku 1404 za rektorátu M. Řehoře Lvova z Prahy o roztržce mezi národy, mistry a studenty pro knihy a názory Wiclefovy; 2) z roku 1408 za rektorátu M. Klementa z Mnichovic o nařízení pražského arcibiskupa mistrům a studentům, aby pod trestem exkomunikace odevzdali v arcibiskupském dvoře všechny Wiclefovy spisy (uposlechli jen někteří); 3) téhož roku za rektorátu M. Henninga z Baltenhagenu o vydání Kutnohorského dekretu; 4) z roku 1409 za rektorátu M. Zdeňka z Labouně o odchodu cizích mistrů a studentů; 5) z roku 1410 za rektorátu M. Jana Šindela o odsouzení Wiclefových spisů arcibiskupem Zbyňkem Zajícem z Hazmburka; 6) z roku 1415 za rektorátu M. Brikcího z Budína o odsouzení a upálení M. Jana Husa a o zákazu podávání svátosti oltářní laikům pod obojí způsobou Kostnickým koncilem; 7) z roku 1419 za rektorátu M. Václava Mírovce o vzrůstu sekty Táborů a Sirotků, o napadání církevních i světských zařízení a překážení univerzitě v jejím působení; (výtah); 8) z roku 1421 - 1422 za rektorátu M. Petra z Hradce Králové o bouřích v Praze po popravě Jana Želivského a vypuzení téměř všech mistrů (výňatek); 9) z roku 1427 za rektorátu M. Prokopa z Plzně o zajetí téhož rektora, děkana a dalších osob po zajetí Zikmunda Korybutoviče.¹²⁾

7) F. M. Bartoš, Po stopách pozůstalosti M. J. Husi. ČAS 15 - 16, 1937 - 38, s. 72 - 73.

8) Monumenta ... I/2, s. 65.

9) Monumenta ... III., s. 79 - 238.

10) Univerzitní matrikou jsem se zabýval více v úvodu k edici Manuál rektora Univerzity Karlovy I. Praha 1980, s. 9 - 12.

11) W. W. Tomek, Geschichte der Prager Universität. Prag 1849, s. 156 - 157.

12) Státní ústřední archiv v Praze, fond Česká dvorská kancelář, sign. IV B 27/II, kart. 343. Viz přílohu!

Znění zápisu o smrti Husově a o zákazu přijímání svátosti oltářní pod obojí způsobou laiky je stručné, ostatně jako ostatní zápisy, které byly z univerzitní matriky opsány. Jaký byl vztah rektora Brikcího z Budína k Husovi, z tohoto zcela neosobního zápisu nevyplývá. Briccius de Buda pocházel vlastně z Peště.¹³⁾ V děkanské knize je o něm zmínka roku 1408 za děkanátu M. Alberta Varentrappe z Münsteru, kdy dosáhl bakalaureátu svobodných umění. Roku 1411 byl imatrikulován na univerzitě ve Vídni a 8. května 1412 byl přijat na tamní fakultu svobodných umění. Dostal se však do sporu s jiným studentem Kašparem Rodem ze Sibině a byl odsouzen 6. srpna 1413 rektorem k pokutě čtyř zlatých nebo ke ztrátě univerzitních výsad do vánoc. Brikcí nezaplatil, byl vyloučen¹⁴⁾ a vrátil se do Prahy, kde se stal v postě roku 1415 mistrem. Ještě téhož roku se stal rektorem univerzity. Z doby jeho rektorátu pochází statut, projednaný dne 28. června 1415 na žádost M. Marka z Hradce, aby byli rektori ve všech svých usneseních a počínech hájení univerzitou. Jako rektor si vypůjčil od fakulty svobodných umění půl čtvrtá kopy grošů. Poslední zmínka o něm v děkanské knize je rovněž z června 1415, kdy determinoval Jana z Žiliny. Roku 1417 se opět objevuje ve Vídni a dává se zapsat na právnické fakultě. Je asi totožný s M. Brikcím, který byl roku 1421 s mistry Vavřincem z Nymburka a Šimonem z Rokycan a s jinými osobami husity po dobytí Berouna upálen.

Jinak doplňují tyto zápisy řadu rektorů Pražské univerzity o M. Řehoře Lvova z Prahy (r. 1404), M. Václava Mírovce (r. 1419) a Petra z Hradce (r. 1421).

Příloha

f. 43

De diminutione studii Pragensis ab antiquo

Haec in libro universitatis, qui vulgo matrica universitatis vocatur, consignata ad verbum habentur:

Anno Domini 1404 sub rectoratu magistri Gregorii Leonis de Praga

Sub hiis temporibus et consequentibus invalescebat divisio in universitate inter nationes, magistros et studentes pro libris et sententiis magistri Ioannis Wigleff Anglici, in sacra theologia professi, tam in materia theologica, quam physica et logica, sicque diminutio universitatis in membris et suppositis in successu temporis notabiliter emersit.

Item anno 1408 sub rectoratu magistri Clementis de Mnichow

Sub hoc tempore Zbinco, archiepiscopus Pragensis, omnes libros M. Ioannis Wigleff sub poena excommunicationis magistris et studentibus mandavit reponere in curia episcopali. Et quia aliqui reposuerunt, aliqui non, magna controversia invaluit in gremio universitatis. Sicque universitas in membris et suppositis coepit amplius et amplius periclitari.

13) Josef Trífka, Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity 1348 - 1409. UK Praha 1981, str. 56; Monumenta ... I/1, s. 402, 431, 432, 436.

14) Paul Uiblein, Acta facultatis artium universitatis Vindobonensis. Graz-Wien-Köln 1968, s. 376, 378, 400, 401, 413, heslo v rejstříku.

Item anno eodem sub rectoratu M. Hennigi Boltenhagen

Sub hoc tempore serenissimus princeps et dominus Venceslaus, Romanorum et Boemiae rex, Caroli IIII. imperatoris filius, nationi Boemorum privilegium trium vocum contulit, caeterisque tribus nationibus tantum unam vocem, ob quod consurrexit magna concertatio eo, quod tres nationes exterae dicto privilegio nolebant consentire.

f. 43 v

Item anno Domini 1409 sub rectoratu Magistri Zdenconis de Labun, baccalarii in medicinis

Sub hoc tempore tres nationes exterae finaliter nolentes consentire dicto privilegio de tribus vocibus nationi Boemicae collato pro maiori parte tam magistri, quam studentes dictarum nationum de studio recesserunt paucique circa studium ex dictis nationibus remanserunt, sicque universitas notabiliter est diminuta.

Item anno 1410 sub rectoratu M. Ioannis Ssindel, doctoris in medicinis

Sub hoc tempore Zbinko archiepiscopus in curia archiepiscopali in synodo cleri libros M. Ioannis Wigleff theologicales, physicales et logicales condemnavit et demum igne combussit, ob quod seditionibus variis exortis studium periclitando diminuebatur.

Item anno 1415 sub rectoratu M. Briccii de Buda

Sub hoc tempore M. Ioannes, dictus Hus de Hussinecz, sacrae theologiae baccalaureus formatus, in concilio Constantiensi est condemnatus et igne combustus. Communio quoque utriusque speciei venerabilis sacramenti Eucharistiae (quae vulgari populo utriusque sexus passim per loca in regno Boemiae practicabatur) est sub poenis gravibus a concilio Constantiensi interdicta. Ob quae variis emergentibus disturbiis universitas amplius periclitando diminuebatur.

Item anno 1419 sub rectoratu M. Venceslai de Mirounicz

Hic prolixè describitur, quo modo post mortem regis Venceslai Thaboriensium et Orphanorum secta invalescente, tam sacra, quam profana impugnabantur, unde et universitas haec male non mediocriter sensit, quem ad modum descriptionis eius epilogus his verbis testatur: "Propter haec igitur et hiis similia universitas in suis actibus scholasticis et graduationibus fuit graviter impedita, imo fere suspensa."

f. 44

Item anno 1421 sub rectoratu M. Petri de Hradecz Reginae inter alia haec scripta inveniuntur:

"Sub hoc denique tempore decollato quodam sacerdote seditiones (ut dicebatur) in civitate Pragensi excitante, orto tumultu in populo et magna seditione fervente in vulgo, collegia et mansiones magistrorum universitatis invadebantur, spoliabantur, excutiebantur et libraria diripiebantur. Tandem magistri fere omnes dictae universitatis cum suis membris sunt expulsi et a civitate Pragensi exulati et banniti per plebeiam communitatem, fratribus de monte Thabor faventem et adhaerentem. Circa vero festum sancti Georgii de anno 1422, quia universitas quasi exitium patebatur, nulla fuit rectoris electio, nec reelectio, sed sub priori vixit rectoratu." Haec ad verbum.

Item anno 1427 sub rectoratu M. Procopii de Plzna inter alia haec consignata habentur:

Mox denique eodem tempore post captivitatem ducis praedicti Lithaniae, videlicet feria secunda post festum Paschae idem rector universitatis cum decano facultatis artium et aliis pluribus magistris et suppositis a dominis praetorianis captivatur et in captivitate per tempus detinetur et tandem finaliter una cum eisdem a Pragensi civitate educitur et bannitur.

Anno igitur eodem circa festum s. Georgii nulla fuit rectoris electio, rectore sic pro tunc captivato, sic quod universitas propter varia bella intranea et extranea privilegiis libertatum suarum uti non valens lectionibus et actibus scholasticis fere carens vix nomen universitatis obtinebat in suppositis, quasi funditus diminuta.

Překlad do češtiny

f. 43

O umenšení Pražského učení od starodávna

Toto je doslova zaznamenáno v univerzitní knize, které se obecně říká matrika:

Léta Páně 1404 za rektorátu M. Řehoře Lvova z Prahy

Za těchto časů zesílila na univerzitě roztržka mezi národy, mistry a studenty pro knihy a myšlenky M. Jana Wiclefa z Anglie, profesora bohosloví, jak v teologické, tak ve fyzické a logické materii, a tak se postupem času objevilo znatelně umenšení univerzity v údech i u podřízených.

Rovněž roku 1408 za rektorátu M. Klementa z Mnichova

V této době uložil pražský arcibiskup Zbyněk pod trestem exkomunikace mistrům a studentům, aby uložili v Biskupském dvoře všechny knihy M. Jana Wiclefa. A protože někteří uložili a někteří neuložili, zesílil v lůně univerzity veliký spor. A tak se univerzita začala dostávat více a více do nebezpečí v údech i u podřízených.

Rovněž v témže roce za rektorátu M. Henninga Baltenhagena

V této době udělil nejjasnější kníže a pán Václav, římský a český král, syn císaře Karla IV., českému národu privilegium tří hlasů a ostatním národům toliko jeden hlas, pročež povstal velký spor, protože cizí národy nechtěly souhlasit s řečeným privilegiem.

f. 43 v

Rovněž léta Páně 1409 za rektorátu M. Zdeňka z Labouně, bakaláře v lékařství

V této době nechtěly tři cizí národy definitivně souhlasit s privilegiem o třech hlasech, uděleným českému národu, a jak mistři, tak studenti zmíněných národů odešli z větší části ze studia a zůstalo, pokud jde o studium, pouze několik z řečených národů, a tak byla univerzita zřetelně zmenšena.

Rovněž roku 1410 za rektorátu M. Jana Šindela, doktora v lékařství

V této době odsoudil arcibiskup Zbyněk a dal spálit v arcibiskupské kurii na synodu duchovenstva knihy M. Jana Wiclefa o bohosloví, fyzice a logice, a když proto vznikly různé bouře, studium se zmenšovalo uvedením v nebezpečí.

Rovněž roku 1415 za rektorátu M. Brikiho z Budína

V této době byl na Kostnickém koncilu odsouzen a upálen M. Jan, řečený Hus z Husince, baccalaureus formatus svatého bohosloví. Také bylo Kostnickým koncilem zakázáno pod těžkými tresty přijímání posvátné svátosti Eucharistie pod obojí způsobou, jak se všude v místech v Českém království podávalo prostému lidu obojího pohlaví. A proto se univerzita, uváděná různými rozbroji, které se vy-
nořovaly, do nebezpečí, více zmenšovala.

Rovněž roku 1419 za rektorátu M. Václava z Mirovic

Zde je rozvláčně popisováno, jak po smrti krále Václava byla napadána vzrůstající sektou Táborů a Sirotků jak církevní, tak světská zařízení, což také velmi zle pocítila univerzita, jak svědčí těmito slovy závěr tohoto popisu: "Tedy pro to a pro tomu podobné události bylo vážně zabráněno v jejím vyučování a v promócích; ba byla téměř zrušena."

f. 44

Rovněž roku 1421 za rektorátu M. Petra z Hradce Králové se nachází zapsáno mezi jiným toto:

Posléze v této době, když byl sťat jakýsi kněz, který způsoboval, jak se říkalo, v pražské obci vzpoury, a když vznikla bouře v národě a vzplálo velké povstání v lidu, byly napadány, vylupovány a prohledávány koleje a obydlí univerzitních mistrů a rozkrádány knihovny. Konečně byli téměř všichni mistři řečené univerzity se svými údy vyhnáni a vypovězeni od pražské obce a dáni do klatby lidem, který přál bratřím z Hory Tábor a lnul k nim. Kolem svátku sv. Jiří roku 1422 pak nebyla žádná volba rektora, ani znovuzvolení, protože univerzita trpěla, jako by to byl její zánik, ale dožila pod předchozím rektorátem. Toto doslova!

Rovněž roku 1427 za rektorátu M. Prokopa z Plzně se mezi jiným nachází poznámenáno toto:

Brzy potom, v témže čase po zajetí zmíněného litevského vévody, totiž v pondělí po velikonocích, je zajat radními pány též rektor univerzity s děkanem artistické fakulty a s větším počtem jiných mistrů a podřízených, je držen v zajetí po nějaký čas a posléze nakonec vyveden spolu s nimi od pražské obce a dán do klatby.

Téhož tedy roku se nekonala kolem svátku sv. Jiří volba rektora, poněvadž jak rektor byl tehdy v zajetí, tak univerzita nemohla užívat privilegií na své svobody pro různé vnitřní i vnější války, téměř nekonala přednášky a školní akty a sotva platila u svých podřízených za univerzitu, jakoby byla od základů rozkotána.

TÁBORSKÁ OBCHODNÍ SLADOVNA A PŘIDRUŽENÉ PODNIKY 1872 - 1948

Oldřich Šeda

Bývalý Táborský kraj patřil v 2. polovině 19. století k oblastem s převažující zemědělskou výrobou. Průmysl se v tomto regionu rozvíjel pomalu a soustřeďoval se alespoň v počátcích etapy industrializace především na menší potravinářské provozovny. Dynamiku vývoje industrializace bezprostředně urychlilo v roce 1871 vybudování železniční tratě z Prahy přes Tábor, kde poblíže nádraží začaly vyrůstat nové průmyslové podniky.

Počátkem roku 1872 se ve městě ustavila Akciová společnost pro vybudování a provozování vývozní sladovny a obilní tržnice, kterou představovali jako zástupci správní rady její předseda Josef Dobeš a členové Antonín Rudolf a František Šanda (jednatel). Tato společnost vypracovala 15. ledna 1872 své statuty a 23. listopadu téhož roku je schválilo c. k. místodržitelství v Praze. Firma vydala 200 akcií po 500 zl. r. m. a částečně také určitý počet akcií menší nominální hodnoty po 100 zl. Základní kapitál na zřízení sladovny tak měl dosáhnout 100 000 zl. Podle statutu však mohl být později tento kapitálový základ ještě zvýšen vydáním dalších akcií až do částky 300 000 zl. Společnost řídily valná hromada akcionářů, která se scházela každoročně v červenci a jí zvolená správní rada o počtu devíti členů a tří náhradníků na tříleté funkční období.

Objekty Akciové sladovny a obilní tržnice v Táboře byly vybudovány již v letech 1872 - 1873 značným nákladem 148 000 zl. r. m. v těsném sousedství nádraží, což přinášelo nepochybné výhody pro její provoz i obchodní činnost. Tato firma zahájila svou činnost po slavnostním otevření dne 20. února 1873. V prvních dvou letech své existence začala vyplácet značné dividendy a z těchto i jiných důvodů se zadlužila. K jejím negativním ekonomickým výsledkům pak ještě přispěly důsledky světové hospodářské krize z nadvýroby po krachu vídeňské burzy 9. května 1873. Krize se dotkla všech průmyslových odvětví. Opětné oživení se začalo projevovat až v průběhu roku 1879, kdy se zase již prosazovaly důsledky vleklé agrární krize v zemědělství následkem zámořské konkurence. Celou situaci ještě komplikovala anexe Bosny a Hercegoviny rakouskou habsburskou monarchií v roce 1878, která přispívala k vytvoření psychózy všeobecné nejistoty ve sféře investiční politiky. Finanční problémy sladovny v Táboře se v důsledku toho prohloubily a hypotécký dluh 60 000 zl. způsobil 15. dubna 1878 přechod vlastnictví podniku z akciové společnosti na místní spořitelnu. Ta neměla zájem dlouho sladovnu vlastnit, ani vést její provoz ve vlastní režii. Z nutnosti začala podnik proná-

jímat, ale tento způsob správy majetku se ukázal nevýhodný jak pro nového majitele, tak pro nájemce. Proto nabídla místní spořitelna tábořskou sladovnu k dražebnímu prodeji. Nabídka holandského zájemce o koupi se zvrtila pro neúspěšné výsledky jednání s obcí o podmínkách odběru vody z rybníka Jordánu a rovněž ztroskotal i pokus o koupi objektu pro c. k. tabákovou továrnu. Když si pak nechal ujít možnou výhodnou a lacinou koupi tohoto podniku i tábořské právovarečné měšťanstvo nízkou ofertní nabídkou (40 000 zl.), získal nakonec bývalou akciovou sladovnu do svého majetku 17. února 1880 za částku 41 000 zl. obchodník Em. Wodička, dosavadní nájemce tohoto provozu. S ním se záhy spojil jako druhý společník Ant. Rudolf a podnik se stal kapitálově silnější. Noví majitelé jeho provoz rozšířili a získali četné další odběratele sladu.

Podle statistiky Obchodní a živnostenské komory v Českých Budějovicích z roku 1885 fungovaly v oblasti bývalého Tábořského kraje dva sladařské provozy: sladovna Wodička a Rudolf v Táboře a sladovna ve Střížkově (o. Benešov). Ty vyrobily dohromady 3 500 t sladu ročně v celkové ceně 525 000 zl. a zaměstnávaly 32 dělníků. Z toho lze usuzovat, že na sladovnu Wodička a Rudolf připadla nepochybně alespoň polovina této produkce a výnosu. V roce 1895 bylo v tomto podniku zaměstnáno 15 dělníků. Dne 1. září 1897 převzali firmu synové původních majitelů Isidor Wodička a Ant. Rudolf mladší, kteří výrazně přispěli k upevnění a rozšíření významné výrobní a exportní tradice podniku v oblasti sladařství. Vývozní sladovna Wodička a Rudolf v Táboře vyráběla plzeňský, vídeňský a mnichovský slad a v roce 1904 již zaměstnávala 20 dělníků a 1 úředníka. Růst výroby i obchodu firmy zastavila až první světová válka a teprve éra samostatné ČSR přinesla její další rozvoj a vznik nových podniků obou majitelů a jejich nástupců v areálu exportní sladovny.

Dosavadní společníci firmy Isidor Wodička a Antonín Rudolf založili a vybudovali v roce 1921 v původních objektech u nádraží v Táboře čp. 523 a 524 ještě Závody Maltogen, zcela nový podnik, který se věnoval výrobě i prodeji sladové mouky, pekařského sladového výtažku, alkalického výtažku, kaka a Maltogen a později sladové žitné i ječné kávy Agra, stejnojmenné cikorky, Panismaltu a kávových konzerv. Tato továrna posléze zaměstnávala v roce 1935 5 úředníků a 30 dělníků a byla velice ziskovým provozem.

Po úmrtí továrníka Antonína Rudolfa dne 18. září 1924 se za něho stali veřejnými společníky firmy jeho synové Antonín a JUDr. Vladimír Rudolfovi. V roce 1925 také odstoupil pro stáří jako veřejný společník firmy továrník Isidor Wodička a byl v tomto postavení nahrazen svými dvěma příbuznými: Otto Weilem a Karlem Guttmannem, místními úředníky. Mladá krev potom přispěla k dalšímu rozšíření dosavadních továrních provozů a v 30. letech také k založení nového podniku na výrobu galalitových knoflíků a spon.

Po zrušení válečného omezení přídělu ječmene počátkem 20. let se výroba exportní sladovny stabilizovala a vedle standartních druhů sladu se začal vyrábět i karamel a odbyt získal novou dynamiku. Administrativu řídil správce H. Hynek a v čele provozu stál sladmistr a později technický ředitel St. Budinka, který také řídil výrobu Závodů Maltogen Tábor. V roce 1935 pracovalo v exportní sladovně 5 úředníků a 60 dělníků. Podle výběru od ní odebíraly slad velké i malé tuzemské

pivovary a dvě třetiny produkce šly na vývoz pro renomované pivovarské podniky ve Švýcarsku, v Německu, v Jugoslávii, v Itálii, ve Španělsku, v Portugalsku, v Holandsku, v Argentině, v Brazílii, v USA, v Libanonu, v Izraeli, v Tripolisu a ojediněle i jinde. Tendenci celkového ročního odbytu tábořské obchodní sladovny podává níže inzerovaný přehled:

Hospodářský rok:	Počet prodaných tun sladu:
1927/28	4 103
1929/30	6 004
1933/34	1 502
1937/38	3 627
1938/39	4 141

Její obchodní program doplnil potom ještě od roku 1935 vývoz piva "Budweiser Beer" z Českého akciového pivovaru České Budějovice do USA, ukončený na nátlak amerického koncernu Anheuser-Busch v roce 1939. Od roku 1937 se tábořská vývozní sladovna zúčastnila dost aktivně i vývozu českého chmele. Oba tyto exportní programy byly pro firmu Wodička a Rudolf vysoce ziskové a řídil je především veřejný společník Otto Weil. Za upuštění od exportu piva "Budweiser Beer" do USA dostala firma Wodička a Rudolf v roce 1939 od zmíněného amerického koncernu jednorázovou náhradu ve výši 15 000 dolarů.

V roce 1934 vznikl v areálu tábořské sladovny další průmyslový provoz, který měl firemní označení Testa-Rudolf a Weil, továrna na knoflíky a galalitové zboží v Táboře. Společníky této firmy byli: Karel Guttman a Otto Weil, Antonín Rudolf a dr. Vladimír Rudolf. Také tento podnik vhodně doplnil stávající výrobní a prodejní činnost továrních provozů firmy Wodička a Rudolf a jeho výrobky se dobře uplatnily na trzích v mnoha zemích. V roce 1935 pracovalo v tábořské Testě celkem 100 dělníků a 4 úředníci.

Po okupaci Čech a Moravy nacistickým Německem 15. března 1939 nastaly firmě Wodička a Rudolf v Táboře různé problémy, z nichž za nejzávažnější je nutno považovat řešení majetkoprávních otázek. Protože dosavadní veřejní společníci firmy Karel Guttman a Otto Weil byli židovské národnosti, jejich majetkové podíly musily být podle nacistických rasových zákonů a nařízení arizovány prodejem zbylým arijským vlastníkům (dr. Vladimíru Rudolfovi, jeho bratru Antonínovi a Marii Rudolfové). Když v roce 1940 byli továrníci K. Guttman a O. Weil vymazáni z obchodního rejstříku Krajského soudu v Táboře, nenalézal se již O. Weil s rodinou na území tzv. protektorátu, kde si samozřejmě nemohl být jist životem a volil raději emigraci. Jeho příbuzný K. Guttman bohužel nebyl tak prozíravý a zahynul proto počátkem roku 1943 spolu s celou rodinou v nacistickém koncentračním táboře v Osvětimi. Přes uskutečněnou arizaci majetku společnosti byl do jeho vedení jmenován treuhänder Němec A. Honzak, který musel záhy narukovat na východní frontu a neměl vlastně možnost se v jeho správě jakkoliv projevit. Po úmrtí veřejného společníka firmy Antonína Rudolfa 28. srpna 1942 převzala jeho pozůstalost vdova Marie Rudolfová, tichá společnice podniku a sy-

novec Ivo Havlů, který záhy vstoupil do firmy jako její prokurista. Kromě nich měli na majetku rozvětvené rodiny a firmy další určité podíly Marie Havlů, Alena Machoňová a Mikuláš Machoň, všichni z Prahy. Od roku 1942 se stal nejdůležitější osobností firmy a jediným veřejným společníkem dr. Vladimír Rudolf, který za ni disponoval podpisovým právem. Ten ji svým rozhledem, znalostmi, zkušenostmi, pilí a uznávaným postavením v oblasti sladařství úspěšně reprezentoval a vedl.

V době okupace se v areálu továrních objektů firmy Wodička a Rudolf, vybavených vlečkou v délce 68 m se třemi točnami, nacházelo 11 objektů různé ceny, z nichž za zmínku stojí zejména sladovna se 4 hvozdy, máčírna ječmene, pražírna ječmene na barevný slad, tovární budova Maltogenu, správní budova s byty pro zaměstnance, dvě obytné budovy pro dělnictvo a čtyři pomocné provozní objekty. V jedné z budov sladovny (v tzv. americkém humně z roku 1929) byla umístěna firma Testa, která se věnovala výrobě knoflíků a spon z umělé rohoviny (galalitu). Všechny tři provozy (Vývozní sladovna, Maltogen a Testa) disponovaly odpovídajícím strojním vybavením s elektrickým pohonem a podle údajů tábořského vlastivědného pracovníka R. Cikharta zajišťovaly v letech 1939 i 1940 obrat 12 - 15 miliónů K a na daních odváděly 300 000 K ročně.

V hospodářském roce 1939/40 vyvážela ještě sladovna Wodička a Rudolf do Švýcarska, Německa, Itálie a Jugoslávie, ale pak již export musil ustát a její produkce, regulovaná omezeným kontingentním přidělem surovin, se soustřeďovala výlučně na tuzemský trh. Sladovna dále ještě zpeněžovala ječné i sladové odpady, zajišťovala sušení a skladování obilí, dřevěného uhlí, olejnatých semen a vojenského materiálu pro německou armádu. Její výroba základního sortimentu dosahovala těchto výsledků: 1939/40 - 2 269 t, 1940/41 - 1 434 t, 1941/42 - 1 304 t, 1942/43 - 1 940 t a 1943/45 - 2 032 t sladu. Administrativní správu sladovny vedl nadále H. Hynek a výrobu Leopold Pavlů, který byl zároveň vedoucím provozu Závodů Maltogen.

Závody Maltogen vyráběly zpočátku ještě sladovou mouku, sladový pekařský výtažek, alkalický výtažek, sladovou kávu Agra, kakao Maltogen a prováděly zahušťování a balení vaječné náhražky Milei a kávové konzervy Agra a Fita. Od roku 1943/44 se ochuzený výrobní sortiment soustředil na alkalický výtažek, sladový pekařský výtažek, zahušťování a balení vaječné náhražky Milei, léčivé byliny Lesodar, skladování soli (sulfonátu) a zpracování čajoviny Deko. Za velice výhodný válečný obchod bylo možno považovat pražení a balení zelené kávy pro firmu Kulík. V roce 1944/45 k tomu ještě přibýlo zahušťování a balení vaječné náhražky Ko-Ko, houbový výtažek, sladová mouka a sladová káva.

V roce 1944 pojistila firma Wodička a Rudolf patrně v obou zmíněných provozech 9 úředníků a 70 dělníků. Testa - brí Rudolfové, továrna na knoflíky a galalitové zboží, která si za války též musila hledat náhradní program, zaměřený na zpracování dřeva jako suroviny (knoflíky, tácky aj.), zaměstnávala 5 úředníků a 75 dělníků. Dlouholetý úředník firmy Wodička a Rudolf dr. Vladimír Votýpka ve svých vzpomínkách připomíná jako vedoucího provozu Testy Antonína Mayera.

Po ukončení druhé světové války a obnovení samostatné ČSR pokračovaly sledované provozy ve své činnosti a změnily se pouze majetkové poměry, neboť vedle

veřejného společníka dr. Vladimíra Rudolfa se stal od 1. prosince 1946 druhým veřejným společníkem firmy s podpisovým právem i dosavadní prokurista Ivo Havlů. Vůdčí úloha dr. Rudolfa ve firmě byla dána také jeho osobním postavením v celostátní organizační síti sladařství. V Ústředním svazu čsl. průmyslu byl místopředsedou jeho odborné skupiny pro sladařský průmysl a zároveň předsedou a členem ředitelství Čsl. sladoven, nákupního a prodejního družstva, zapsaného společenstva s r. o. v Praze.

Obchodní sladovna v Táboře expedovala v poválečných letech toto celkové množství výrobků: 1945 - 832,6 t, 1946 - 2 433,5 t, 1947 - 2 858,2 t a 1948 - 2 468,7 t sladu. Její sortiment zpočátku tvořil pouze plzeňský a mnichovský slad a karamel, od roku 1946 i po něm přibyl ještě černoslad karali a od roku 1947 také barevný slad. První poválečná exportní zásilka byla vybavena 8. ledna 1946 do Švýcarska a ještě v tomto roce k tomu přibyl vývoz do Belgie, Francie, Holandska a Lucemburska. V roce 1947 se exportovaly výrobky obchodní sladovny do Belgie, Belgického Konga, Egypta, Holandska, Holandské Afriky, Lucemburska, Singapur a Švýcarska. V následujícím roce 1948 se vývoz této firmy uskutečnil do Belgie, Belgického Konga, Britské východní Afriky, Egypta, Holandské Indie, Itálie, Singapur a do Švýcarska. V čele administrativy tohoto provozu již pracoval v roce 1948 správce Antonín Smutný a funkce dosavadního sladmistra Václava Bureše byla obsazena Otakarem Kolářem. V roce 1947 znovu obnovila firma Wodička a Rudolf pod vedením dr. Vl. Rudolfa svou předválečnou aktivitu zprostředkováním vývozu piva Českobudějovického pivovaru, n.p., České Budějovice do USA, tentokrát však již jen pod etiketou Imported original Czech Crystal Beer from České Budějovice.

Závody Maltogen pokračovaly ve své činnosti s výrobním programem z konce války i po roce 1945 a patrně ani v jejich správě nedošlo k žádným změnám. Také Továrna na knoflíky a galalitové zboží Testa pokračovala ve svém výrobním programu až do počátku roku 1948, kdy vyhořela.

Průmyslové podniky firmy Wodička a Rudolf v Táboře fungovaly jako soukromé až do komunistického puče v roce 1948. Dne 1. března 1948 uvalilo ministerstvo výživy ČSR pod čj. 41 623/V/5-48 na vývozní sladovnu v Táboře národní správu, kterou byly pověřeny Čsl. pivovary, n. p. v Praze. Ty zmocnily k jejímu výkonu plnomocníky: dr. Vl. Rudolfa, bývalého továrníka a Vojtěcha Šťastného, úředníka smíchovského pivovaru v Praze. K znárodnění vývozní sladovny Wodička a Rudolf (veřejná obchodní společnost) došlo potom vyhláškou ministryně výživy č. 1476/48 Ú. I. I ze dne 3. července 1948 a od 1. ledna 1948 byl zpětně vyhláškou ministryně výživy č. 2176/48 Ú. I. I ze dne 19. 8. 1948 vytvořen n. p. Obchodní sladovny Olomouc, kam byla také tábořská sladovna organizačně přičleněna. Dr. Rudolf jako její vedoucí posléze neunikl komunistické zvlůi, byl neoprávněně zatčen a uvězněn ve Valdicích u Jičína a ve slovenských Novákách. Po propuštění z vězení žil bez možnosti lepšího uplatnění v Táboře a začátkem roku 1973 na následky prožitých útrap zemřel.

Nacionalizační proces přinesl direktivní přiřazení vyhořelého provozu Testy, továrny na knoflíky a galalitového zboží Tábor ke znárodněné Továrně na perleťové a umělo-rohové knoflíky Němeček a Šedivý Tábor a majetková podstata Vý-

vozní sladovny Wodička a Rudolf i Závodů Maltogen se stala součástí nově vytvořeného n. p. Obchodní sladovny Olomouc. Ten převzal majetek v celkové výši 17 162 670 Kčs. V rozpisu obsahovala tato částka položky na investiční majetek (pozemky, zemní stavby, budovy, stroje, nářadí a investice ve výstavbě) - 8 220 817 Kčs, za zásoby - 6 733 067 Kčs a za finanční majetek (hotovost, peněžní ústavy, cenné papíry, odběratelé a dodavatelé) - 2 208 784 Kčs. Tak se uzavřela významná kapitola existence soukromé firmy Wodička a Rudolf v Táboře, veřejné obchodní společnosti, která postupně vybudovala tři významné i dobře se doplňující průmyslové provozy. V roce 1947 ještě oslavila tato firma jako neblahou předzvěst svého konce za účasti nekomunistického ministra výživy Václava Majera téměř symbolicky 75. výročí existence svého základního sladařského provozu.

Komunistická éra existence Obchodní sladovny v Táboře přinesla sice nakonec určitou modernizaci provozu, ale také ztrátu právní subjektivity firmy a postupnou i úplnou absenci exportu jejich výrobků a tím i prestiže. Dnešní soukromá Sladovna Rudolf Tábor, zatím firma tuzemského významu, bude musit vedle dokončení modernizace v duchu své starobylé tradice teprve hledat cestu na ztracené zahraniční trhy a znovu si získávat prestiž významného exportního podniku.¹⁾

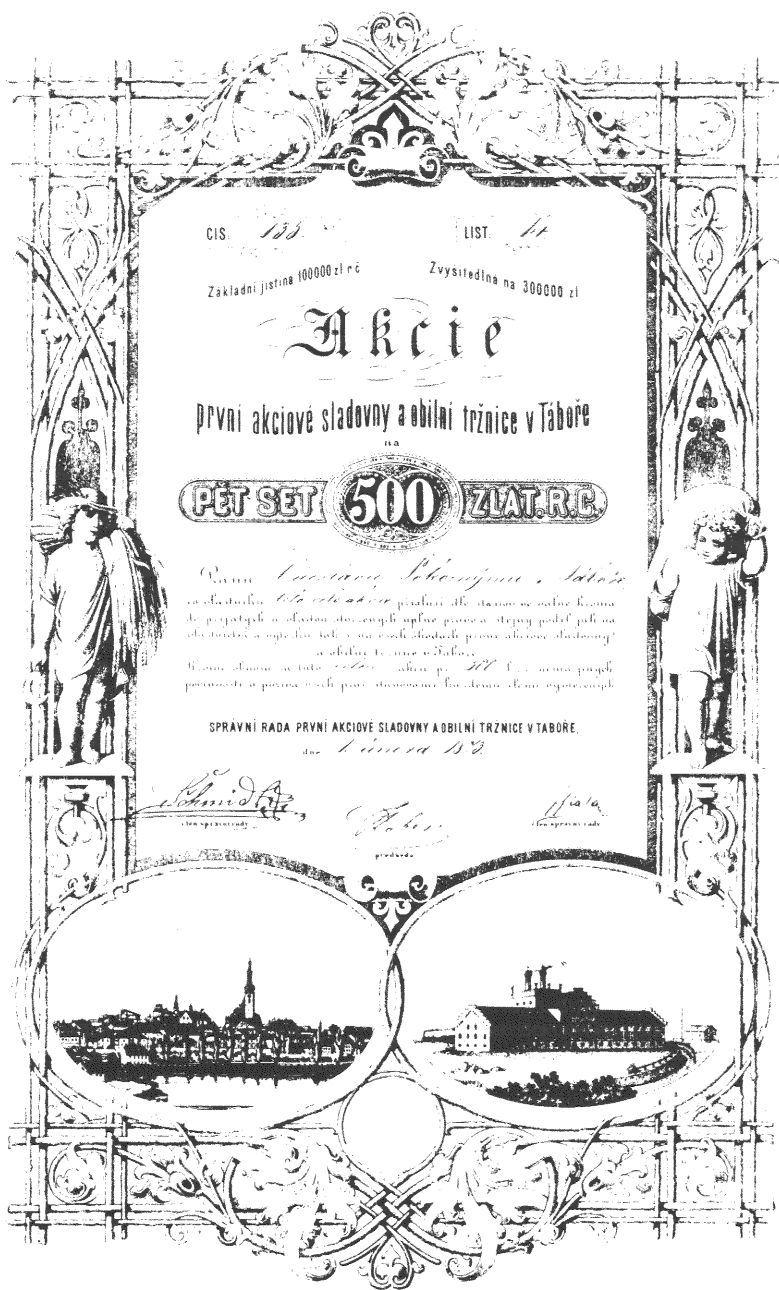
1) Předpokládaná studie byla zpracována na základě studia archivních pramenů, příslušné literatury a svědectví pamětníků. Konkrétně se jednalo o p r a m e n y : Podnikový archiv Jihočeských pivovarů, a. s., České Budějovice, fond Podniky společníků firmy Wodička a Rudolf, sladovna Tábor a jejich nástupců (1872) 1880 - 1948 (1957), kniha č. 1, 2, 22, 23 a karton č. 1.

Dále o literaturu :

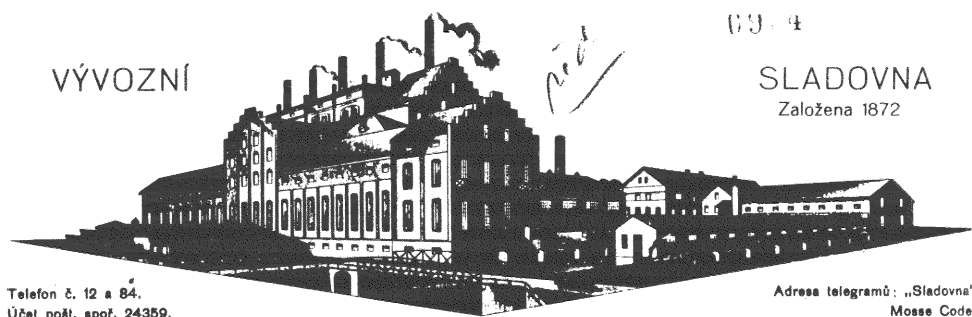
Otevření a posvěcení první akciové sladovny a obilní tržnice v Táboře. Tábor, roč. 10, č. 8, 22. 2. 1873, s. 2; Sladovna. Český jih, roč. 8, č. 21, 20. 2. 1880, s. 2; Statistická zpráva Obchodní a průmyslové komory v Budějovicích za léta 1875 - 1885, (Č.) Budějovice 1887, s. 150; Václav Kudrnáč, Úplný adresář hejtmanství Tábořského. Turnov s. d. (1904), s. 16; J. Nepomucký a J. Vávra, Adresář krajského města Tábora. Tábor 1923, s. 74; J. Nepomucký a J. Vávra, Adresář města Tábora. Tábor 1929 - 1930, s. 70; Robert Mixa - Táboran a kol., Tábor (historický - kulturní - obchodní). Nový Adresář města Tábora dle stavu ze dne 1. října 1935, Tábor 1935, s. 108 - 109; Joža Konečný, Hospodaříme v Táboře. In: Tábořsko v minulosti i přítomnosti, Tábor 1940, s. 138 - 144, zvláště srov. s. 140 - 141; Kol. (historicko - dokumentační komise při OV ČSPB v Táboře), Sborník Tábořsko v odboji. 2. část 1939 - 1945, (Tábor 1970), s. 75 - 76, (seznam občanů z okresu Tábor - obětí tzv. norimberských zákonů - Karel Guttman a jeho rodina); F. Janotka, Vzpomínky na vývoj sladařského průmyslu za léta 1918 - 1981. Kolín 1981, (strojopis); Vladimír Vančata, Počátky průmyslu na území okresu Tábor do roku 1914. Tábořský archiv 1, 1987, s. 95 - 112, zvláště srov. s. 104; Bl. Kálalová, Sladovna na břehu Jordánu. Kvasný průmysl 39, 1993, s. 184 - 185.

A s v ě d e c t v í p a m ě t n í k ů :

JUDr. Vladimír Votýpka, bývalý ekonom tábořské sladovny (1988) a František Šilhavec, bývalý ekonom tábořské sladovny (1994).

Obr. 1: Akcie tábořské sladovny na 500 zlatých z počátku roku 1873 - v pravém dolním oválu, nejstarší známé samostatné vyobrazení tohoto podniku. (Státní okresní archiv v Táboře, sbírka Soudobá dokumentace, sign. C VI 1b, kart. C 115)

WODIČKA & RUDOLF

Gegründet 1872 - 1922.

Malto-gen-Werke

G. m. b. H.

Tabor.

Postsparkassen-Konto No. 24354. Telefon No. 12.

Telegramm-Adresse: Maltfabrik Tabor.

Tabor, den

192

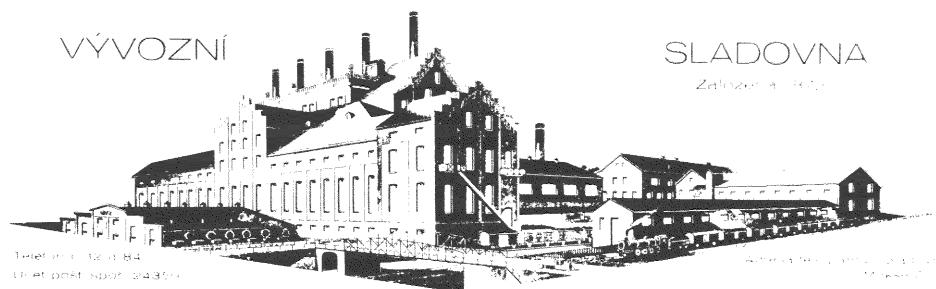

WODIČKA & RUDOLF

VÝVOZNÍ SLADOVNA

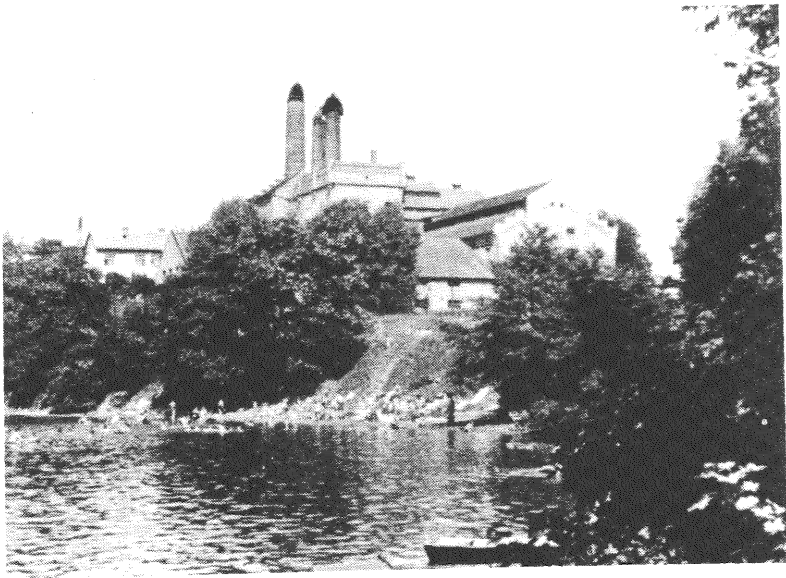
ZALOŽENO ROKU 1872

Obr. 2: Předtištěná záhlaví na obchodní korespondenci Vývozní sladovny Wodička a Rudolf a Závodu Maltogen Tábor.

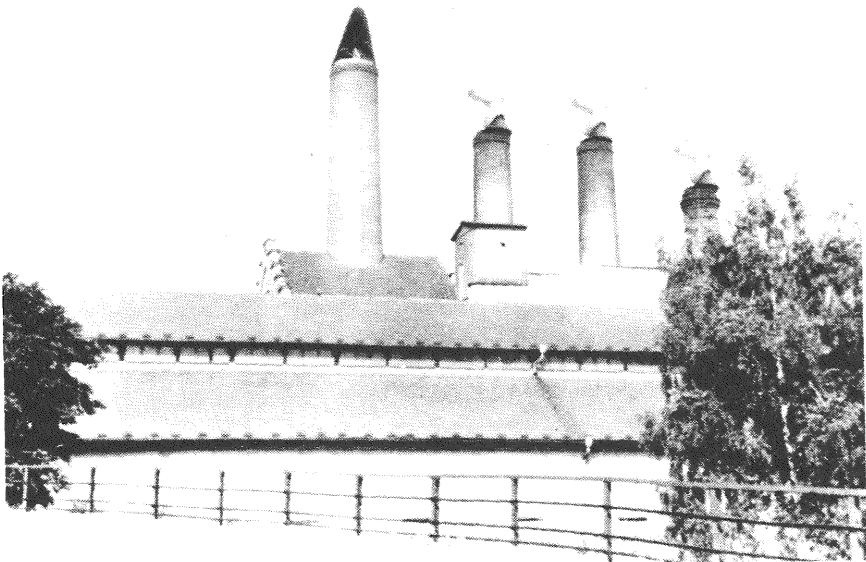

WODIČKA & RUDOLF

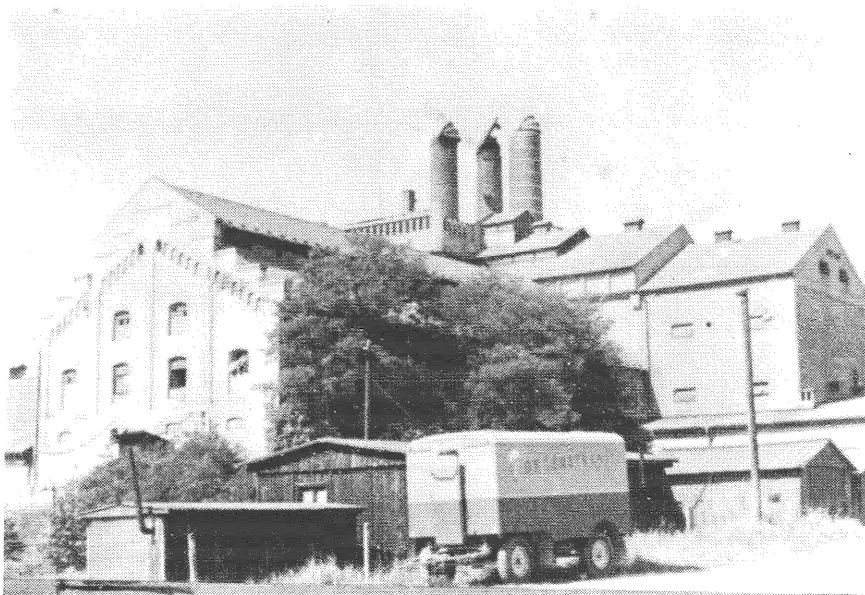
Obr. 3: Záhlaví firemního dopisního papíru s podobou tábořské sladovny z 30. let 20. století.

4

5

6

Obr. 4 - 6: Pohledy na provozní budovy areálu táborské vývozní sladovny po znárodnění.

KULTURNÍ PROSTŘEDÍ MĚSTA TÁBORA A UCTĚNÍ PAMÁTKY KARLA ČAPKA POČÁTKEM ROKU 1939

Květa Kořalková

Přelom roku 1938/39 byl neklidnou dobou. Život v městě Táboře se příliš neodlišoval od jiných českých měst. I do Tábora proudily desítky českých rodin z odtrženého pohraničí, které bylo třeba ubytovat, otcům rodin poskytnout zaměstnání, děti a mládež zapojit do škol základních i středních, pro učně najít mistry řemeslníky. K 31. prosinci 1938 bylo mezi přestěhovalci z pohraničí do Tábora 654 dospělých a 82 dětí. Vedle těchto osob bylo do Tábora přesunuto 546 státních zaměstnanců, z toho - jak uváděla úřední zpráva táborského okresního hejtmána - 247 trvale a 299 dočasně. I státní zaměstnanci přišli s rodinami a zpočátku byli většinou ubytováni nouzově.¹⁾ Různé společenské organizace v Táboře reagovaly na složitou sociální situaci přestěhovalců, spolupůsobily při pořádání pouličních sbírek a předávaly výnosy z kulturních i jiných akcí pomocnému fondu, zřízenému městem.²⁾

Kulturní život v Táboře spoluvytvářeli především divadelní ochotníci, kteří měli ve městě dlouhou tradici. Nadále působil Spolek divadelních ochotníků, navazující na více než osmdesátiletou činnost. Jeho tradiční pojetí divadla mělo v Táboře odpůrce v podobě Intimní scény, jejíž aktivita překračovala rámec divadla pořádáním literárních nebo hudebních večerů. Významnou roli hrál Literární kroužek, který - často ve spolupráci s Intimní scénou - věnoval své večery převážně moderní literatuře. Nezanedbatelnou činnost v kulturní sféře vyvíjela sociálně demokratická Dělnická akademie. Dramatické odbory měly některé církve (československá a pravoslavná) nebo i politické strany.³⁾ Každoroční oslavy 7. března, 6. července a 28. října se v Táboře konaly ve spolupráci s dalšími organizacemi a spolky, například s Jihočeskou společností pro zachování husitských památek, obcí legionářů, ženským spolkem Zora aj.

V Táboře na přelomu roku 1938/39 vycházela celá škála převážně týdeníků,

1) K tomu SÚA Praha, PZÚ 1931 - 1940, 8/177/5, 4459/1939, fol. 92 - 94; OA Tábor, OÚ Tábor, OÚ Tábor, Jednací protokol prezidiální, 1352/1938 aj. Srov. Květa Kořalková, Veřejná vystoupení táborského obyvatelstva v prezidiálních spisech Okresního úřadu v Táboře (září 1938 - říjen 1939). Táborský archiv 2, 1989, s. 47 - 65, zejména s. 52 - 53.

2) Český jih, roč. 66, č. 49, 17. 12. 1938, s. 2, Pomocný výbor pro vystěhovalce v Táboře; Tábor, roč. 73, č. 2, 13. 1. 1939, s. 4, Péče o vystěhovalce hraničáře v Táboře.

3) K tomu Sto let táborského ochotnictva. Tábor 1957; Almanach k 25. výročí založení Intimní scény v Táboře. Tábor 1946. Srov. Jindřiška Kedziorová, Kulturní život v Táboře v letech 1918 - 1938, Brno 1980, Filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, rukopis.

kteřé měly svůj stálý okruh čtenářů. Mezi ně patřil nadstranický Český jih, národně demokratický Tábor, Národní stráž (od 1. ledna 1939 namísto sociálně demokratické Jiskry), dále agrárnícký Náš kraj, Jihočeský kraj a Stráž na Táboře jako měsíčník církve československé.⁴⁾ Společenský, kulturní a zčásti také politický život v Táboře se odrážel na stránkách těchto časopisů.

Nebyly to lehké časy. Okleštěné Česko-Slovensko zápasilo o svůj život. Politická scéna se po vnitropolitických otřesech podzimu 1938 zužovala. Namísto řady politických stran se politická struktura zjednodušovala, docházelo ke slučování politických stran na straně jedné, k omezování na straně druhé (zákaz KSČ). Rozhořely se různé politické vášně, hledali se viníci současného neblahého stavu. Množily se útoky na předcházející léta Československé republiky. Štvavé články krajní pravice českého politického spektra neútočily jen na bývalého prezidenta Edvarda Beneše a jeho zahraniční i vnitřní politiku, ale útoky směřovaly zejména proti těm, kteří byli obhájci této politiky a celého systému parlamentní demokracie. Jednou z hlavních osobností, na niž se soustředily útoky, byl spisovatel Karel Čapek.

Konec září 1938 způsobil Karlu Čapkovi velké zklamání, zejména z postoje západních velmocí, ale neznamenal ještě zlomení jeho ducha. V článcích v Lidových novinách burcoval a věřil:

"Nesmíme se zhroutit v nás, nesmí se zachvět naše víra v sebe, v budoucnost národa, v sílu a životní schopnost našeho národa. Náš stát je oslaben; tím silnější musíme být my. Byli bychom slabým národem, kdybychom nesnesli tuto zkoušku. Není první ani poslední. Dějiny našeho národa a dějiny světa nejsou a ještě po statisíce let nebudou dopřány. To, co nám jest nyní snášeti, je jenom historická epizoda. I my, dnešní lidé, se dožijeme toho, že věci budou vypadat hodně jinak nežli teď. Žádné násilí nepotrvá, žádná mocnost světa nemá vyměřeno víc nežli pět dějin; ale dnes už národy nevymírají, jenom režimy a lidé pomínou. Národy jsou tu navždycky. Náš národ je tu navěky, a vstupuje-li nyní do období horšího, než byl ten kratičký rozkvět dvaceti let, vstupuje do něho neoslaben a nevykrvácen, neporažen a se ctí nedotčenou."⁵⁾

Proti Karlu Čapkovi se zvedla celá vlna pomluv a ostouzení jako člověku Masarykovy republiky. Těžce to snášel, ale bránil se články v novinách, začal psát nový román. V článcích neobhajoval sebe, bránil národ a jeho demokratické tradice. V polovině prosince 1938 Karel Čapek onemocněl a po určitém zlepšení dostal zápal plic a 25. prosince 1938 v 18.45 zemřel.⁶⁾ Již v 19 hodin vlál na domě pražské redakce Lidových novin smuteční prapor a ve vitrině byla fotografie Karla Čapka se sdělením o jeho úmrtí. Před prostým oznámením se zastavovali lidé až do noci. Ve 21 hodin vysílal smutnou zprávu Československý rozhlas. Po těchto vlnách se zvěst o skonu Karla Čapka dostala do celého světa, takže některé rozhlasové stanice, například belgická, ještě téhož dne sdělily, že světově proslulý spisovatel Karel Čapek zemřel. Od ranních hodin 26. prosince proudily k pozůstalým

4) Karel Poustka, Okresní archiv v Táboře. Průvodce po fondech a sbírkách. Tábor 1958, s. 229 - 237.

5) Lidové noviny, 1. 10. 1938, Budeme žít! Přetisk srov. Karel Čapek, Na břehu dnů, vyd. Miroslav Halík, Praha 1966, s. 409.

6) František Buriánek, Karel Čapek. Praha 1988, s. 320 - 321.

stovky telegramů od oficiálních osobností, spisovatelů, výtvarníků, herců, ale také od prostých lidí z celé republiky i z mnoha zemí světa.⁷⁾

Ohlas úmrtí Karla Čapka byl široce zaznamenán v denním tisku. Lidové noviny již 26. prosince 1938 ráno, ostatní deníky 27. a 28. prosince 1938 přinesly na titulních stranách zprávu vždy s fotografií Karla Čapka v černém rámečku.⁸⁾ Deník Československé obce legionářské Národní osvobození 28. prosince 1938 na první straně napsal:

"Osud si usmyslil, dříve ještě než skončí nejtěžší rok republiky, zasadit nám ještě jednu krutou ránu, vzítí naší kultury, naší literatury a našemu novinářství doktora Karla Čapka. Jako bychom ztrát letos neměli dosti. Jako by kalich hořkosti už od posledních dnů září nepřetěkal. Ztráta tato - ať jsme s Karlem Čapkem stáli v jedné řadě nebo mimo nebo proti němu - je prostě nenahraditelná."⁹⁾

Obdobně smutně a přitom slavnostně referovaly i týdeníky na českém venkově. Jihočeský kraj, vydávaný v Táboře, přinesl 30. prosince 1938 zprávu, že spisovatel Karel Čapek zemřel: "Téměř celý národ se sklání dojat v úctě nad rakví velkého zesnulého. Dr. Karel Čapek bude spočívat v posvátné půdě Vyšehradu."¹⁰⁾ Národní stráž - nový týdeník Národní strany práce v Táboře - ve svém prvním čísle 1. ledna 1939 pod nadpisem "Největší český spisovatel v přítomné době Karel Čapek zemřel" postavil se rozhodně na Čapkovu obranu:

"Věřu, ta srdce těžce nesla v posledních dnech, že ten, který oslavoval ve svém díle obyčejné životy prostých lidí, byl vláčen v kampani nízkých pomluv a drzých útoků, za něž se snad jejich malincí autoři dnes trochu zastydí. Neboť velký protivník, který by byl mluvil, až by přišel čas, je mrtev, ale bude žít velký vládce slovesného umění v srdcích čtenářů. Zemřel nesmrtelný."¹¹⁾

V následujícím čísle potvrdila Národní stráž vysoké ocenění v článku "Odešel nám Karel Čapek": "Odešel veliký demokrat, veliký člověk a básník, masarykovec a humanista."¹²⁾ Český jih v prvním čísle 1939 uveřejnil báseň Václava Z. Vlasáka, "Proč právě Ty, Karle Čapku?", datovanou 29. XII. 1938:

"Co zabilo Tě, Karel Čapku ... ?
To nebyla nemoc smrtelníků,
to nebylo nic, co by mohlo postihnouti člověka;
to puklo Ti srdce
nad osudem národa,
který s takovou chloubou choval jsi v něm.

To nezpívali Ti nadarmo
tu píseň, již jsi měl rád,
'Zelení hájové' ----

7) Soustrastné telegramy poslali například Edvard Beneš s chotí, Emil Hácha, vyslanec Sergej Alexandrovskij, vyslanec Prokop Maxa, členové vlády, poslanec Antonín Hampl, univerzitní profesori, PEN-kluby ve Varšavě, Záhřebu, Bělehradě, Sofii, Římě, Kodani, Tel Avivu a mnoho dalších.

8) Lidové noviny, roč. 46, č. 650, 26. 12. 1938 ráno, s. 1, Karel Čapek mrtev; Večerní České slovo, roč. 20, č. 303, 27. 12. 1938, s. 3, Naše ztráta z Božího hodu; České slovo, roč. 30, č. 304, 28. 12. 1938, s. 1, Josef Hora, Čím byl Karel Čapek; Národní listy, roč. 78, č. 356, 28. 12. 1938, s. 1 - 2, Miroslav Rutte, Za básníkem všedního hrdinství.

9) Národní osvobození, roč. 16, č. 305, 28. 12. 1938, s. 1, Karel Čapek.

10) Jihočeský kraj, roč. 4, č. 39, 30. 12. 1938, s. 2, Spisovatel dr. Karel Čapek zemřel.

11) Národní stráž, roč. 1, č. 1, 1. 1. 1939, s. 1.

12) Národní stráž, roč. 1, č. 2, 6. 1. 1939, s. 1.

Tvé tělo nezesláblo,
Tvé srdce neochablo
pro vyražený sval.
Tys nemohl přežít pokoření těch,
jež jsi miloval.

Tvůj duch smrtelně zasažen,
přec jiným dával sílu.
To světlo, jež samo se stravovalo
jiným svítíc do tmy beznaděje a zoufalství,
to jsi byl Ty, velký, krásný mrtvý.

Proč právě Ty, který šířil lásku ... ?
Snad že Bůh k sobě povolává Ty, jež miluje?

Proč právě Ty, Karle Čapku ... ?¹³⁾

Leden a zčásti i únor 1939 byly měsíce, ve kterých téměř nezmizelo jméno Karla Čapka z denního tisku, týdeníků i měsíčníků, ale také z plakátů různých kulturních institucí a spolků, které chtěly připomenout široké veřejnosti dílo a osobnost Karla Čapka. Do redakce Lidových novin přicházely stovky dopisů, vzpomínajících v nejrůznějších souvislostech na Karla Čapka. Edmond Konrád ve svém sloupku "Chvála nepodepsaných" citoval z řady dopisů, v nichž pisatelé vyjadřovali svůj smutek nad úmrtím Karla Čapka:

"Nevíte, jak jsem ho měl rád. Jsem jen skladník, nikdy jste o mně neslyšeli a neuslyšíte. Nebudu vás obtěžovat svým jménem." Nebo: "Pro nás pracující byl pan spisovatel Čapek světlem v temném životě. Měli jsme ho rádi za jeho krásné knížky. Několik dělníků." "Přijměte nejhlubší soustrast od Ochotníků." Edmond Konrád končil sloupek slovy: "Sluší se poděkovat všem těm Neznámým vojínům na dně národa, kteří naštěstí nepadli, ale v nichž jsou a budou živi padlí."¹⁴⁾

A v této chvíli se zrodila pozoruhodná akce ve prospěch Národní pomoci uprchlíkům, nazvaná Čtenáři Lidových novin památce Karla Čapka. V neděli 7. ledna 1939 našli pravidelní abonenti Lidových novin ve svém deníku složenku na dobročinnou sbírku ve prospěch těch, kteří museli v říjnu 1938 opustit své domovy v českém pohraničí. A již 9. ledna 24 čtenářů zaslalo 1 865 Kč ve prospěch této sbírky, do 31. ledna bylo celkem 7544 dárců a částka dosáhla výše 319 404 Kč a poslední zpráva o této sbírce byla uveřejněna v Lidových novinách 12. března 1939: 8973 dárců a celkem zasláno 395 947 Kč.¹⁵⁾ Úcta české veřejnosti k památce Karla Čapka v prvních měsících roku 1939 byla vyjádřena také masovou účastí na pietních večerech a vzpomínkových slavnostech, pořádaných jak ve velkých městech v Praze, Brně, tak i v menších. Charakteristickým rysem těchto večerů byla aktivní účast divadelních ochotníků, literárních klubů a kroužků, často i pozvaných odborníků, herců, případně osobních přátel Karla Čapka. Podle novinových zpráv byl to Spolek divadelních ochotníků v Táboře, který pravděpodobně uspořádal vůbec první večer k uctění památky Karla Čapka. Vždyť oznámení

13) Český jih, roč. 67, č. 1, 7. 1. 1939, s. 3.

14) Lidové noviny, roč. 47, č. 13, 8. 1. 1939 ráno, s. 1.

15) Lidové noviny, roč. 47, č. 20, 12. 1. 1939 ráno, s. 1; č. 61, 3. 2. 1939 ráno, s. 5; č. 130, 12. 3. 1939 ráno, s. 7.

o něm sdělil Jihočeský kraj již 30. prosince 1938 pod titulkem Posmrtná vzpomínka na Karla Čapka: "Spolek divadelních ochotníků v Táboře uctí památku zemřelého dramatického spisovatele Karla Čapka dne 6. ledna 1939." Tuto zprávu uveřejnila Národní stráž 6. ledna 1939 s tím, že půjde o členský večer v klubovně Grandhotelu s účastí veřejnosti: "Účast všech členů žádoucí. Hosté vítáni." O účasti na večírku pak napsal Tábor:

"Klubovna Grandhotelu, jindy podobným večerům vyhovující, byla tentokrát přeplněna, takže mnozí opozdílci museli zklamaně odejít."¹⁶⁾

Slavnostní smuteční večer 6. ledna 1939 v Táboře popsal Český jih takto:

"Náhlý skon Čapkův dotkl se celého národa a celého kulturního světa. Je zvykem a je v tom zvyku útěcha, že si opakujeme slova a myšlenky těch, kteří tělesně odešli, těšíme se alespoň tím, že duch jejich děl a prací zůstane navždy mezi námi. Tak tomu bylo i na tomto smutně krásném večeru. Z pozadí zakrytého černou rouškou zírала na nás Čapkova podoba - jeho pootevřená ústa, jakoby byla připravena ještě mnoho, mnoho říci - mnoho krásného, dětsky krásného i mužně revolučního. Pod fotografií i palmová ratolest ovinutá stužkou ve státních barvách. Tak to bylo dobře, neboť neodešel veliký kosmopolita, ale i veliký umělec národní. Do ticha, matně ozařovaného zahalenými světly nesla se Nezvalova, Šrámkova a Čapkova bolestivá slova ..." ¹⁷⁾

Verše věnované Karlu Čapkovi přednesly M. Šimková a O. Pokorná. Ředitel tábořského muzea a předseda ochotnického spolku František Kroupa hovořil o Karlu Čapkovi jako představiteli moderního českého dramatu. Táborští ochotníci pak předvedli ukázky z Čapkových her Loupežník, Věc Makropulos a Ze života hmyzu. Týdeník Tábor zhodnotil pietní večer slovy:

"Tábořský Spolek divadelních ochotníků připomněl 6. ledna dramatickou činnost spisovatele Karla Čapka večerem, který jak svou včasnou pohotovostí, tak pietním uspořádáním je tomuto spolku ke cti."¹⁸⁾

Smuteční slavnosti k uctění památky Karla Čapka se počátkem roku 1939 konaly v řadě dalších měst. Ředitelství Městských divadel pražských spolu s Návěstevnickou divadelní obcí a Lidovým divadlem uspořádalo smuteční matiné 15. ledna 1939 v přeplněném Vinohradském divadle. Úvodem promluvil šéfredaktor Lidových novin K. Z. Klíma, následovaly vzpomínky osobních přátel Karla Čapka, verše, v nichž současní básníci uctili Čapkovu památku, i dopisy prostých čtenářů. Recitovali přední herci Jaroslav Průcha, Jiří Plachý, Václav Vydra mladší, František Kovářík, Zdeněk Štěpánek, Rudolf Deyl, Miloš Nedbal a Jiří Dohnal.¹⁹⁾ V Plzni uspořádala vzpomínkovou slavnost 18. ledna Dělnická akademie, 22. ledna byla tryzna za Karla Čapka v sále Husova sboru v Písku, 23. a 30. ledna se konaly dva Čapkovy večery v Bratislavě za mimořádně velké účasti kulturní veřejnosti.²⁰⁾ Vzpomínání na Karla Čapka připravil kruh nakladatelů Kmen v Praze 23. ledna a 15. února, Čapkovy večery se konaly 27. ledna v Chrudimi a 1. února

16) Tábor, roč. 73, č. 2, 13. 1. 1939, s. 4.

17) Český jih, roč. 67, č. 2, 14. 1. 1939, s. 3, V. Z. L., Upomínkový večer na zemřelého spisovatele Karla Čapka.

18) Tábor, roč. 73, č. 2, 13. 1. 1939, s. 4.

19) František Černý, Karel Čapek ve Vinohradském divadle. Praha 1988, vyd. Divadlo na Vinohradech.

20) Vlastimil Fišar, Bratři Čapkové a Slovensko. Acta Čapkiana 1, Praha 1987, s. 109.

ve Žďáru nad Sázavou, 6. února bylo slavnostní představení na počest Karla Čapka v Zemském divadle v Brně.²¹⁾

Vzpomínkový večer na Karla Čapka uspořádal 18. ledna 1939 také Literární kroužek v Táboře.²²⁾ Malý sál tábořské Střelnice byl opět přeplněn. Hlavní organizátor večera Vladimír Petřík pozval na tento večer do Tábora blízkého přítele Karla Čapka, spisovatele a divadelního kritika Edmonda Konráda. Český jih přiblížil důstojnou atmosféru vzpomínkového večera Literárního kroužku:

"Je ticho, světla zhasla, ruch se ztlumil. Na pódiu stolek, na stolku malé zelené světlo - asi takové, jaké měl velký mrtvý rád - vidíme Čapkova přítele, bude hovořit o něm, který k nám sestupuje v této posvátné chvíli z bílých iniciálek na černém smutečním suknu."

Z procítěného projevu Edmonda Konráda vyzvedl Český jih dvě základní myšlenky:

"Čapek se zajímal o všechno, jeho mnohostrannost zájmů byla nezměrná. Ale také jeho láska k lidstvu byla nezměrná. [...] Karel Čapek, tak horoucně milující život, byl statečným zastáncem humanity a myšlenky světového míru."²³⁾

V kulturní části programu přednesla profesorka Sládková báseň Olgy Scheinpflugové, Karel Votava přečetl úryvek z Čapkovy Cesty na sever a Josef Zenkl výňatek z Čapkovy První party. Tábořský týdeník Národní stráž komentoval úspěch akce Literárního kroužku takto:

"Skutečnost, že občanstvo Tábora dovedlo v krátké době naplnit do posledního místa již druhý večer věnovaný památce Karla Čapka, je dostatečným dokladem lásky a úcty, jaké se Čapek u svých čtenářů těšil."²⁴⁾

Potvrzoval to také inzerát v Českém jihu 21. ledna 1939, v němž tábořský knihkupec Alois Čtvrtečka oznamoval zahájení lidového vydání díla Karla Čapka, podněcené náhlou smrtí "tohoto slovesného klasika". Sešity o 32 stranách po 2,20 Kč měly vycházet v týdenních lhůtách a knihkupec Čtvrtečka projevil ochotu zaslat vážným zájemcům první sešit zdarma. Lidové vydání Čapkových spisů mělo být zahájeno románem Hordubal.²⁵⁾ V rámci pravidelného čtení pohádek pro děti a jejich rodiče uspořádal Literární kroužek v Masarykově domě v Táboře 22. ledna 1939 odpoledne pořad věnovaný Karlu Čapkovi a jeho příběhům z Devatera pohádek. Jak bylo v Táboře v lednu 1939 běžné, byla opět zaznamenána mimořádná účast veřejnosti.²⁶⁾

Ve stejný den, 22. ledna 1939, zorganizoval Okresní osvětový sbor v Pacově ve spolupráci se Spolkem divadelních ochotníků v Táboře, Sdružením pacovských studujících a za spoluúčasti pacovské Jednoty divadelních ochotníků Večer Karla Čapka ve velké zasedací síni pacovské radnice. Program tábořských ochotníků, zahrnující přednášku Františka Kroupy, byl rozšířen o báseň Václava Vlasáka "Proč právě Ty, Karle Čapku?", kterou přednesl Josef Zenkl, a o Čapkovu causerii Jak vzniká divadelní hra.²⁷⁾ Také v Bechyni se konal 25. ledna 1939 Čapkův večer

21) Lidové noviny, roč. 47, č. 29, 17. 1. 1939 ráno, s. 7; č. 32, 18. 1. 1939 večer, s. 2; č. 55, 31. 1. 1939 ráno, s. 7; Národní práce, roč. 1, č. 39, 8. 2. 1939, s. 4.

22) Národní stráž, roč. 1, č. 2, 6. 1. 1939, s. 2; Náš kraj, roč. 21, č. 1, 6. 1. 1939, s. 4.

23) Český jih, roč. 67, č. 4, 28. 1. 1939, s. 1, Edmond Konrád o Karlu Čapkovi.

24) Národní stráž, roč. 1, č. 5, 27. 1. 1939, s. 2, Z Literárního kroužku v Táboře.

25) Český jih, roč. 67, č. 3, 21. 1. 1939, s. 2.

26) Tábor, roč. 73, č. 3, 20. 1. 1939, s. 4; Český jih, roč. 67, č. 3, 21. 1. 1939, s. 2.

v místní sokolovně za hojné účasti obyvatel města. Vzpomínkové pásmo o Karlu Čapkovi předvedli opět táborští divadelní ochotníci.²⁸⁾ Ještě jednou se členové Spolku divadelních ochotníků v Táboře chystali vystoupit se vzpomínkovým pásmem na Karla Čapka, a to 16. března 1939 v Benešově.²⁹⁾ Tento večer se však jistě nekonal, protože právě 16. března 1939 ráno byl Tábor obsazen německým okupačním vojskem. Příímým důsledkem okupace byl dočasný zákaz všech kulturních představení a zákaz nočního vycházení.

Vzpomínkové slavnosti, divadelní večery a smuteční projevy k uctění památky Karla Čapka, na nichž se tábořská kulturní veřejnost významně podílela nejen v samotném Táboře, ale i v okolních městech, byly příznačným dokladem dobové atmosféry z přelomu roku 1938/39. Smrt Karla Čapka, jednoho z nejdůslednějších zastánců Československé republiky jako státu parlamentní demokracie, názorové tolerance a útočiště pronásledovaných ze zemí ovládaných fašistickými a diktátorskými režimy, jako by symbolizovala skutečnost, že základy demokratického zřízení byly také v Československu napadeny a že Československá republika byla bezprostředně ohrožena ve své existenci. Tragický skon světově proslulého českého spisovatele připomínal ohrožení základních ideálů, které Karel Čapek svým dílem a svým osobním postojem vyjadřoval. Velkou účastí na akcích k uctění Karla Čapka se kulturní veřejnost města Tábora, podobně jako mnoha dalších měst, přihlásila k demokratickým a humanistickým ideálům Československé republiky, stejně jako k Čapkově lásce k českému jazyku, k českému národu a k neoblomné víře v jeho budoucnost.

27) Český jih, roč. 67, č. 4, 28. 1. 1939, s. 2.

28) Tábor, roč. 73, č. 3, 20. 1. 1939, s. 2; Český jih, roč. 67, č. 3, 21. 1. 1939, s. 3; č. 4, 28. 1. 1939, s. 4.

29) Tábor, roč. 73, č. 10, 10. 3. 1939, s. 3. Tamtéž, s. 5: "Táborští ochotníci pojedou s Čapkovým pořadem do Benešova, je to již jejich třetí zájezd s Čapkem."

SPOLEK DIVADEL OCHOTNÍKŮ V TÁBOŘE
uctí památku zemřelého
SPISOVATELE KARLA ČAPKA
VZPOMÍNKOVÝM VEČEREM

dne 6. ledna 1939 o 20. hod. v Grandhotelu (klubovna III.).

Karel Čapek a moderní české drama proslov Dr. F. Kroupy.

Ukázky z dramatického díla Čapkova recitují členové Spolku

Prosíme o Vaši účast.

Sedadla v radách. Režijní příspěvek Kč 2.—, studenti Kč 1.—.

Tištěná pozvánka ke vzpomínkovému večeru na Karla Čapka v Táboře 6. ledna 1939, který byl první akcí tohoto druhu v Československu. (Státní okresní archiv v Táboře, sbírka Soudobá dokumentace, sig. C II 1a, kart. C 107)

TÁBORSKÝ STAROSTA VÁCLAV SOUMAR

Blažena Kašparová

Současná doba prudkých změn položila také otázky k občanské samosprávě. Při hledání odpovědí můžeme sáhnout do historie a připomenout si osobnosti, které na tomto úseku vynikly. Budeme-li hledat konkrétní příklad v jihočeském regionu, bezpochyby najdeme jméno Václav Soumar.

Kdo byl tento muž, o němž v nekrolozích psali: "*Město Tábor a starosta Soumar jsou synonyma.*"¹⁾ Jaká byla jeho životní cesta a osudy, jakým způsobem zasáhl do veřejného života? Pokusíme se provést částečnou rekonstrukci. V čele táborské samosprávy stál 10 let, od r. 1929 - 1939. Za jeho vedení, navzdory nepřízní doby, dostal Tábor podobu moderního města. Mezi československými městy byl Tábor hodnocen koncem 30. let jako třetí nejúspěšnější město v republice.²⁾ Není pochyb, že výrazný podíl na tomto úspěchu měl energický a neúnavný starosta, rodák z Tábora, Václav Soumar.

Narodil se 16. září 1887 v Táboře do malých a těžkých poměrů. Jeho otec Jan Soumar pracoval jako obecní cihlář, matka Marie, rozená Robovská, se starala o početnou rodinu. Z jedenácti dětí byl Václav devátým. Toto prostředí mu dalo neocenitelné dary - naučilo ho trpělivosti, houževnatosti, skromnosti. Z domova si odnesl také hluboké sociální citění. Dovedl ocenit význam práce.

Po absolvování národních škol se vyučil obchodním příručím, v 1. 1905/6 absolvoval obchodní školu ČOB v Praze. 1. července 1906 nastoupil jako praktikant, později jako účetní k soukromé firmě František Kareš v Táboře, kde pobyl do 30. dubna 1917. Od 1. května 1915 byl zaměstnán u podnikatelské stavební firmy Šimůnek, Neuman a Keller v Táboře, od níž dne 1. prosince 1917 vstoupil do služeb Městské spořitelny v Táboře. V této službě zůstal do r. 1946, kdy byl 1. července jako vrchní ředitel spořitelny penzionován.³⁾ Jeho činnost v městské spořitelně byla velmi rozmanitá. Prováděl hrubé rozvahy, bilance a kontování, průčítával válečné půjčky všech emisí. Na základě prokázané spolehlivosti byl

1) Karel Fink, Táborští sirotci. Nový směr, roč. 21, č. 51 - zvláštní vydání, 12. 12. 1947, s. 4.

2) Zápisy z městského zastupitelstva, 5. ledna 1939. Po Zlínu a Hradci Králové. Státní okresní archiv Tábor (dále SOKA Tábor), fond Archiv města Tábora (dále AMT), č. knihy 299.

3) Použito údajů z dotazníku člena strany z 23. listopadu 1946, karton č. 504, desky V. Soumar, uloženo v Archivu národně socialistické strany v Praze. V článku K. Finka, Bratr Václav Soumar jako úředník spořitelny města Tábora, Nový směr, roč. 18, č. 34, 14. 9. 1937, s. 3, jsou použity jiné časové údaje.

V tomto období si V. Soumar uspořádal své soukromí. 11. února 1911 se oženil s Marií Šerpánovou (8. září 1891 - 3. leden 1948). V manželství se narodily čtyři děti:

Věra 25. srpna 1912, provdána 30. března 1937 Čížková.

Jan 5. září 1913.

Zdena 26. dubna 1916, provdána 14. dubna 1936 za Karla Slámu.

Hela 1. června 1920, provdána za Josefa Faldýna.

později přidělen do kontrolního oddělení. Od r. 1920 pracoval na likvidaci všech odvětví obchodů spořitelny. Navíc dobrovolně prošel jako zástup všemi odděleními spořitelny a dokonale zvládl práce korespondenční, likvidační, kontovací, pokladní a kontrolní. Od r. 1926 vykonával práce zástupce vedoucího úředníka. Tato praxe ho přivedla až do čela spořitelny. Byla mu neobyčejně dobrou průpravou pro pozdější funkce v samosprávě.

Ve dvacátých letech už politicky působil⁴⁾ a ve volbách 15. června 1919 byl zvolen do šestatřicetičlenného obecního zastupitelstva. Zastupoval druhou nejsilnější stranu v Táboře po sociální demokracii - národní socialisty. Stal se členem osmičlenné městské rady, předsedou lesního odboru, prvním náměstkem starosty a finančním referentem obce.

Brzy zde projevil svůj smysl pro preciznost práce. V září 1921 rezignoval na funkci náměstka starosty a finančního referenta obce. Jako důvod uvedl, že nemůže brát odpovědnost za hospodaření stavebního odboru, jehož činnost se vymykala z rámce rozpočtu. Obecní zastupitelstvo rezignaci nepřijalo. Organizace čl. strany socialistické v Táboře však z toho profitovala a kladla podmínky městské radě. Ta byla nucena změnit svůj návrh na omezení počtu obecních zřízců při stavebním úřadě.

Další Soumarovo vystoupení je spjato s obecními volbami v r. 1922. Obecní starší za KSČ podali 26. dubna 1922 pilný návrh, aby byl vznesen protest proti zamýšlenému odkladu obecních voleb. Městská rada i obecní zastupitelstvo návrh zamítly, což vyvolalo vření mezi lidem. V. Soumar také hlasoval proti návrhu KSČ, ale svůj postoj brzy změnil. 30. června 1922 se vzdal všech funkcí v obecním zastupitelstvu a jako důvod uvedl, že nemůže souhlasit s odkladem obecních voleb. Do hry se dostaly politické síly. Za V. Soumara byl připraven náhradník, ale klub obecních starších národně socialistické strany působil ve smyslu odvolání rezignace a požadoval, aby byla zjednána náprava tak, jak to požadoval Soumar.

V listopadu 1922 se objevily v obecním zastupitelstvu otevřeně rozpory. Všichni členové klubu národně socialistické strany se pokusili obecní zastupitelstvo rozbít svou rezignací. Tehdy však proti nim V. Soumar vystoupil a důsledkem bylo, že rezignace nebyla uznána. Rozpory však rozkládaly zastupitelstvo dál, takže Zemská politická správa rozhodnutím z 25. května 1923 první poválečné obecní zastupitelstvo tábořské rozpustila. Jako důvod byla uvedena neschopnost platně se usnášet v záležitostech vyžadujících většinu.

Řízením obce byla pověřena obecní správní komise, do níž okresní hejtman jmenoval 12 členů. Jedním ze tří národních socialistů jmenovaných do komise byl i Soumar. Volba obecního zastupitelstva ve všech obcích okresu byla stanovena na 16. září 1923. Po těchto volbách V. Soumar členem městské rady nebyl, pracoval jen ve finanční komisi.⁵⁾ V březnu 1926 na členství v této komisi rezignoval.⁶⁾ Důvodem bylo špatné vedení obecních financí, ale objevil se také politický motiv.

4) Přesný vstup do strany se nepodařilo zjistit. Ve vzpomínkách jeho spolupracovníků nebo jeho vystoupeních tento údaj není, jeho přihláška do strany není dochována.

5) Volba na zasedání městského zastupitelstva, 30. října 1924, SOKA Tábor, fond AMT, č. knihy 297.

6) Zasedání obecního zastupitelstva, 17. - 18. března 1926, bod 4 - Rezignace p. V. Soumara a J. Trejbala na členství ve finanční komisi a příslušných odborech. Dopis obou funkcionářů byl datován 15. lednem 1926. Srov. SOKA Tábor, fond AMT, prozatímní č. kartonu 76, sign. 0/2 - 1926.

Jednalo se o tlak národních demokratů na národní socialisty. 26. března 1926 V. Soumar oznámil městské radě v Táboře a současně organizačnímu výboru strany československých socialistů v Táboře, že ve funkci končí.⁷⁾

O záležitostech se dále jednalo, teprve dopisem ze 7. června 1926 starosta Antonín Florián vzal tyto skutečnosti na vědomí a V. Soumarovi za práci pro obec poděkoval. Soumarovo vystoupení ze strany bylo jen momentálním východiskem a reakcí na průtahy, protože městská rada se ještě na své schůzi 15. května usnesla doporučit obecnímu zastupitelstvu, aby rezignace obou národních socialistů přijata nebyla.

Soumar si svou politickou příslušnost podržel. Už o dva roky později ho najdeme na čelné funkci ve straně v V. župě pražského kraje. Rovněž v obecní samosprávě činnost neukončil. 12. října 1927 je zvolen za člena místní školní rady. Dostává se tak do kontaktu s problémem stavby škol na Marešově vrchu, které byly dokončeny až v r. 1933. V. Soumar měl značný podíl na tom, že stavba byla úspěšně dokončena.

Ve dvacátých letech získal V. Soumar v zastávaných funkcích značné zkušenosti v samosprávě a tento zájem ho neopustil. Rozhodující čas pro něho nadešel ve volbách v r. 1928. Musel si být vědom, co ho očekává, když se objevil na kandidátcích č. 1 národně socialistické strany v Táboře mezi 18 kandidáty na prvním místě. Měl přesný přehled o finančním hospodaření obce. To bylo jeho silné místo a právě toto bylo také zneužito v předvolební kampani. Národní demokracie zveřejnila svůj názor na hospodářství obce a vytýkala Soumarovi, že po řadu let vedl jako finanční referent miliónové nedoplatky přírážkové jako aktivní, že to byli socialisté, kdo zavinil, že v letech 1921 - 24 byly v obecním rozpočtu nekryté schodky za 1,5 miliónu korun, že použil i 800 000 na jejich uhrazení z mimořádných rozpočtů neprávem. Národním demokratům se hospodářský a finanční stav obce jevil jako rozvrácený a jako hlavního viníka označovali právě V. Soumara. Vyzvali proto všechny voliče, aby odmítli především 2 kandidáty, a to sociálního demokrata Josefa Šádu, bývalého starostu z let 1919 - 24, a V. Soumara, který byl finančním referentem v týchž letech.

Na předvolební schůzi na Přehořovce vystoupil proti Soumarově obhajobě socialistického hospodářství na radnici i finanční referent hl. města Prahy dr. Alois Štůla a vytkl mu, že se odvolává na dobu, ale že vina spočívá v socialistech, protože přijímali na nouzové práce i přesporní dělníky, aniž měli dost zaměstnání pro dělnictvo domácích. Dále ostře vytkl Soumarovi pět miliónovou investici na stavbu školy na Marešově vrchu, že podnikl stavbu bez úhrady stavebního nákladu.⁸⁾ Miliónové částky uváděné národní demokracií musely voliče omračovat. Strana ná-

7) Dopis z 26. března 1926, který V. Soumar adresoval straně:

"Z důvodu, že rezignace moje na členství ve finanční komisi obecní a komisi organizační obecní zastupitelstvem přijata nebyla a ježto já za rozpočtové hospodaření obecní za nynější správy obce zodpovědnost brát nemohu a s tímto naprosto nesouhlasím, sděluji, že vystupuji ze strany a žádám, abych byl členství v uvedených komisích zbaven." Dopis městské radě z téhož data: *"Městské radě v Táboře na vědomí, s požádáním o laskavé vyrozumění, že vystoupením ze strany československých socialistů, která mě do komisí finanční a organizační vyslala, jsem členství v těchto komisích zbaven."*

8) Školy byly otevřeny 28. 5. 1933 a znamenaly značné vylepšení školství v Táboře. Slavnostním projevem je otvíral V. Soumar. Slavný den živnostenského školství v Táboře. Nový směr, roč. 14, č. 23, 9. 6. 1933, s. 1.

rodně socialistická vyvracela nařčení.⁹⁾ Ve volebním čísle svých novin podrobně rozebrala hospodaření obce. Jmenovitě probírala finanční hříšky kandidátů jiných stran, provedla přesné vyčíslení položek. Vyzvala voličstvo, aby nedalo ani jeden hlas straně národně demokratické, lidové, živnostensko - středostavovské a agrární.

V 11 volebních skupinách bylo voličům nabídnuto 189 kandidátů, o nichž se mělo rozhodnout v devíti volebních místech. Aby volební klání bylo ještě zajímavější, vypsal Tábor, list národní demokracie, soutěž na nejbližší odhad výsledku. 30. září 1928 voličstvo rozhodlo.¹⁰⁾ Nejvíce hlasů získali národní socialisté, proti r. 1923 posílili své pozice sociální demokraté, naopak ztratili komunisté. Socialisté se však sdružili s komunisty, takže tento blok získal v tábořském obecním zastupitelstvu převahu. Výsledky voleb byly napadeny lidovci. Dva členové lidové strany podali námítky proti volbě Josefa Stuchlíka, soc. demokrata, redaktora Jiskry. Prošetřoval je Zemský úřad a Zemská politická správa je zamítla.

Nastalo další kolo klání. Bylo nutno zvolit starostu města a obsadit další funkce. Volba starosty, náměstků a členů městské rady byla provedena až 4. ledna 1929. Po krátkém proslovu vládního rady L. Vojty složili zvolení zástupci slib věrnosti republice a slíbili zachovávání zákonů. V. Soumar obdržel 14 ze 23 možných hlasů a stanul tak poprvé v čele tábořského zastupitelstva.¹¹⁾ Nedostal hlasy od komunistů, ti volili za starostu železničního zřízence Vojtěcha Staňka. Občanské strany mimo zástupce strany majitelů domů se sdružily a uplatnily nárok na funkci prvního náměstka, kterým byl zvolen Josef Gutwald.¹²⁾

9) Nový směr, roč. 9, č. 40, 28. 9. 1928, volební číslo.

10) Výsledky voleb v Táboře - srov. K. Poustka, Vývoj městské správy v Táboře v období kapitalismu (1850 - 1945), diplomová práce, strojopis, Tábor 1962, SOKA Tábor, B - 1, s. 74 - 75 a poz. 72 na s. 105.

n á z e v s t r a n y	p o č e t y m a n d á t ů v r o c e 1 9 1 9	p o č e t y m a n d á t ů v r o c e 1 9 2 3
sociální demokracie	12	2
národní socialisté	10	5
národní demokracie	10	9
strana lidová	3	-
skupina majitelů domů	1	-
KSC	-	7

Výsledky voleb v roce 1928 (podle Tábor, roč. 62, č. 39, 5. 10. 1928, s. 1):

n á z e v s t r a n y	p o č e t h l a s ů	p o č e t m a n d á t ů
národní socialisté	1631	8
lidová strana	948	5
strana práce	205	1
Vacka, Laszák	90	-
sociální demokracie	1278	6
komunisté	1150	5
živnostníci	609	3
republikáni venk.	182	1
majitelé domů	331	1
skupina dr. Koláře	546	2
národní demokraté	907	4

11) Podruhé byl zvolen v roce 1933.

12) Josef Gutwald byl zkušeným funkcionářem, byl to člověk pevné vůle a nepoddajné povahy. Často stával v opozici a prosazoval zájmy své strany. Nepocházel z Tábora, do Tábora přišel 1. března 1907 jako správce společnosti Hrubešova mlýna. V roce 1912 byl za první sbor voličů zvolen jako náhradník, 2. září 1914 se stal řádným členem obecního zastupitelstva, v němž pracoval až do června 1919. V obecních volbách 1923 byl znovu zvolen členem obecního zastupitelstva, od roku 1924 členem městské rady, finančním referentem, členem odboru hospodářského, policejního a obecní

Při volbě rady se sdružili národní socialisté, sociální demokraté, strana práce a komunisté, takže do rady obdrželi 5 mandátů, mimo starostu a náměstka.¹³⁾ Občanské strany na to reagovaly pobouřením a požádaly o přerušení schůze. Porady byly bouřlivé, ale nedospěly k dohodě, takže skupina levého bloku získala v zastupitelstvu 20 členů a 7 členů v radě, skupina občanská 16 členů a 5 členů v radě. Zpravodaj podotkl¹⁴⁾, že v důsledku rozbití občanského bloku někteří jeho zástupci půjdou s blokem levým, a konstatoval, že radnice tábořská je v rukou socialistických. Tuto orientaci demonstrovali nově zvolení členové za sociální demokracii veřejně a přišli na ustavující schůzi obecního zastupitelstva s rudými karafiáty v klopách.

Proti volbě starosty nebylo námitek, a tak se mohl V. Soumar 12. ledna 1929 oficiálně ujmout úřadu.¹⁵⁾ Tento finanční odborník přijímal úřad s tím, že na r. 1928 byl v rozpočtu nekrytý schodek 990 000 Kč. Přesto vypracoval dalekosáhlý program ve všech odvětvích obecní správy.¹⁶⁾ Jako východisko zvolil provedení komisionelního zjištění aktiv a pasiv obce. Situace nebyla jednoduchá. V Táboře dlela předtím dva a půl roku zemská revizní komise. Schodek rozpočtu chtěli kryt příředem z fondu zřízeného dle paragrafu 10 zákona z 15. června 1927 č. 77 Sb. Avšak okresní správní komise svým výnosem z 24. dubna 1928 nařídila tábořské obci, aby od 1. května 1928 zavedla podle vládního nařízení č. 15/1928 Sb. některé nové poplatky a zvýšila sazby u zavedených dávek. V. Soumar rozhodl méně rozpočtovat na jednotlivé roky a učinit taková opatření, aby se odstranily nejhorší závady. Rozpočet na r. 1929, kdy prvním rokem vykonával funkci starosty, sestavil sám, projednal ho v městské radě 5. června 1930 a pak teprve byl předán finanční komisi. Boje o rozpočty byly ve všech letech jeho starostování ostré, musel čelit námitkám straníků, zejména národní demokracie, i nadřízeným orgánům. Rozpočty bývaly vždy včas vyloženy, aby se s nimi mohla seznámit široká veřejnost. Obrovskou předností V. Soumara byla perfektní znalost finančnictví. Nebál se investovat, uměl využívat půjček.¹⁷⁾ Po revizi provedené Zemským úřadem se starostovi podařilo uzavřít sanační zápůjčku ve výši 3 milióny Kč, jejíž anuitní službu převzal Zemský úřad. V r. 1929 byly projektovány úpravy města, které měly být provedeny do zahájení Jihočeské výstavy. Úpravy komunikací, kanalizace a vodovodu na hlavních třídách a k výstavišti stály 3 190 000 Kč. Výpůjčkou byla hrazena výše pouze 1 milión Kč. Za starostování Soumarova to byla první a také poslední výpůjčka na neproduktivní obecní investice. Od té doby byly veškeré

komise finanční. Od 4. srpna 1926 byl prvním náměstkem starostovým a členem odboru průmyslových podniků obecních. Od března do října 1927 působil jako úřadující starostův náměstek. Od 15. ledna 1929 byl prvním náměstkem starostovým, předsedou obecní finanční komise, policejním referentem, členem finančního odboru a členem správní rady městské parní pily. Zemřel 29. října 1932.

13) Do rady byli zvoleni soc. dem. Jos. Stuchlík, nář. soc. Jos. Trejbal a dr. K. Fink, komunisté V. Staněk a František Šlechta.

14) Jiskra, roč. 5, č. 2, 10. 1. 1929, s. 2.

15) Tábor měl v té době přes 14 tisíc obyvatel. Výsledky sčítání z roku 1930 - 14 260 lidí. Nový směr, roč. 11, č. 50, 19. 12. 1930, s. 3 a č. 2, 11. 1. 1929, s. 4.

16) Celý projev uveřejnila Jiskra, roč. 5, č. 4, 23. 1. 1929, s. 3.

17) Jen za rok 1929 to byly částky: v květnu povolil okresní výbor obci Tábor uzavřít hypotekární půjčku 2 286 000 korun u spořitelny v Táboře na stavbu škol, zálohovou zápůjčku pro městskou pilu pro běžný rok ve výši 600 000 korun, dále zápůjčku 1 100 000 korun na koupi akciové pily, v prosinci schválil okresní výbor zápůjčku 1 milión korun městu Tábor na investice. Nový směr, roč. 10, č. 22, 7. 6. 1929, s. 2 a č. 46, 6. 12. 1929, s. 2.

trvalé úpravy na komunikacích, kanalizaci a v sadech hrazeny z běžných prostředků. Věnovala se pozornost udržování města.¹⁸⁾ Finance se získávaly veškerým dostupným a zákonným způsobem. Šetřilo se, škrty v rozpočtu se však nikdy nedotýkaly sociální oblasti. Starosta požádal vyhláškou, aby platy obecních dávek a poplatků byly dle možnosti ze strany občanů co nejvíce urychleny. Byl přísně vyžadován pořádek v účtech, netrpěly se výjimky ve služebním postupu při projednávání, při žádostech o slevu nebo prominutí různých poplatků se důsledně rozlišovalo. Např. se nikdy nevyhovělo žádostem o prominutí poplatků z reklam nebo poplatků ze psů. Ale lze najít prominutí poplatků u sociálně potřebných osob. Prodávaly se pozemky, vždy pro město nejvýhodnější nabídkce. Využívalo se finanční spoluúčasti občanů při provádění veřejně prospěšných staveb (dláždění chodníků). Při zadávání staveb byly důsledně uplatňovány oferty, rovněž byla dávána přednost nejvýhodnějším nabídkám. Přihlíželo se k tomu, jaký přínos budou mít stavby pro místní živnostnictvo. Pravidelně byly projednávány pronájmy majetku, rovněž byla dávána přednost nejvýhodnějším nabídkám. I když byly vybírány finančně nejvýhodnější zakázky, dbalo se na kvalitu. Soumarův názor v tomto byl: *"budu vždy odpůrcem malého záplatování každoročního, nýbrž provést třeba i opravu tak, aby odpovídala řadě let".*¹⁹⁾

Pod bedlivým dozorem bylo hospodaření města na vlastním majetku, který byl poměrně rozsáhlý. Tábor vlastnil nemovitosti v 18 katastrálních obcích. Město mělo v majetku 95 domů - mimo budovy hospodářské -, z toho bylo 38 domů nájemních se 467 byty. Za úřadování Soumarova bylo vystavěno do r. 1937 10 nájemních domů se 196 byty. Obec hospodařila ve 4 dvorech - Velkém, Hejlově, Čáповě dvoře a Červeném dvoře.²⁰⁾ Dále Tábor vlastnil elektrárnu, pilu s parním a elektrickým pohonem, cihelnu,²¹⁾ plakátovací ústav, vodárnu na pitnou a užitkovou vodu, spravoval městský domov pro staré lidi, parní lázně, komunální hřbitov. Městský důchod spravoval milionový majetek fondů a nadací a přes 1 milion Kč kaucí a depozit. Tento majetek, měl-li vynášet, vyžadoval pečlivou správu, proto se každoročně věnovala pozornost úředníkům, kteří byli zaměstnání ve službách obce.

Tyto otázky mívál v kompetenci JUDr. Karel Fink.²²⁾ Trvale ustanovení zaměstnanci přešli od června 1927 na systém platů podle zákona č. 103/1926 Sb. z. a n., systemizace jednotlivých služebních míst byla odložena. Když nadřizené

18) Městská rada např. neváhala vypsát odměnu 500 korun na dopadení pachatele, který kradl v městských sadech růže.

19) Jiskra, roč. 5, č. 4, 23. 1. 1929, s. 3.

20) Rozloha 490 ha půdy, na 1 780 ha lesů, 73 ha rybníků. Drobným nájemcům se pronajímalo asi 307 ha. Dohromady město hospodařilo na 2 650 ha půdy, spravovalo veřejný statek o rozloze 100 ha. Údaje převzaty z článku Lad. Kosek, Finanční hospodářství města Tábora. In: Tábor. K padesátinám zasloužilého starosty a čestného občana, Tábor 1937, s. 43.

21) Roční výroba 2 800 000 ks cihel. Srov. pozn. 20).

22) JUDr. Karel Fink byl aktivním spolupracovníkem Soumarovým po celá třicátá léta. Byl členem stejné strany jako Soumar. Velmi dobře znal tábořské poměry, po válce, jíž se aktivně účastnil, se usadil v Táboře a vedl zde největší advokátní kancelář. Veřejně byl rovněž velmi činným, pracoval mj. ve funkci právního rady Českého zemského zastupitelstva. Na členství v městské radě, v obecním zastupitelstvu a ve všech odborech a komisích rezignoval 16. března 1939. Se Soumarem byl zatčen a nešel koncentračnímu táboru, rovněž Buchenwaldu. Ve vzpomínkách pak zmíněn jeho pobyt v Londýně. Fink se znal se Soumarem už od vojenské služby, 1915 spolu sloužili v Jindřichově Hradci u prvního pluku.

úřady sdělily, že pokyny a směrnice nevydají, uložila městská rada organizačnímu odboru zastupitelskému, aby vypracoval návrh zásad systemizace jednotlivých služebních míst u obce. Směrnice vypracoval rada dr. Podhajský, byly postoupeny finanční komisi a organizačnímu odboru.²³⁾ Byla zřízena místa úřednická, podúřednická a zřízenecká, bylo přesně vymezeno, do které kategorie je které místo zařazeno a každý kvalifikovaný zaměstnanec mohl dosáhnout nejvyšší platové stupnice v příslušné služební třídě dosažitelné. Pro postup se vyžadovala kvalifikace a schopnost jednotlivce, bylo doporučeno vázat postup na určitou dobu služební, která činila 15 - 20 let, výjimečně 25 let. Finanční komise prosadila, aby každý návrh na postup a jmenování byl nejdříve předložen právě jí k prozkoumání. Dále byl prosazen požadavek, aby při jmenování vždy a v první řadě byla u obecních zaměstnanců oceňována pouze výkonnost, schopnost a povšechná kvalifikace i povaha vykonávaných prací. Obsazování některých míst se stávalo předmětem politického boje a hašteření stran. Přísné kontrole podléhal plat pracovníků. Nebyly-li dodrženy zásady, stávalo se, že finanční komise neschválila povýšení. Byl vydán služební řád pro zřízence a dělníky města Tábora. Požadovalo se, aby obecní zaměstnanci neměli mimoúřední placené zaměstnání. Městská rada tyto záležitosti pravidelně projednávala a zabývala se efektivností úřadování. Starosta vyhláškou pravidelně sděloval občanstvu pracovní dobu na úřadě. Sám se k této otázce stavěl tak, že na platech úředníků nelze šetřit, že je třeba je zaplatit, ale nekompromisně požadoval jejich výkonnost a spolehlivost. Pro posouzení kvalit jednotlivých úředníků byla v r. 1934 stanovena kvalifikační komise, která se skládala ze starosty města, z organizačního referenta, z příslušného referenta odboru a ze dvou členů volených obecním zastupitelstvem. Opět byl vydán tištěný kvalifikační řád pro obecní zaměstnance. K větší reorganizaci úřadování došlo na žádost starosty v r. 1935. I v následujících letech byly otázky systemizace pravidelně zařazovány na pořad jednání obecního zastupitelstva. Dbalo se hlavně na to, aby v této oblasti byly maximálně efektivně vynakládány finanční prostředky.

V r. 1931 se městský úřad přestěhoval do nové radniční budovy. Obecní zastupitelstvo rozhodlo o uspořádání městské registratury. Z příkazu starosty Soumara byl touto prací pověřen jeden účetní úředník a práce mu trvala dva roky. 17. března 1931 projednalo obecní zastupitelstvo titulování úředníků. Městským úředníkům byly přiznány úřední tituly po způsobu státních zaměstnanců, ale s doložkou "m ě s t s k ý". Okresní výbor tábořský toto usnesení potvrdil až 11. dubna 1932.²⁴⁾ Dá se říci, že už v 1. volebním období se V. Soumarovi podařilo zavést ve svěřeném úřadě systém a pořádek.

23) Pomáhala i strana. V červnu 1929 se konala veřejná schůze státních a veřejných zaměstnanců všech kategorií s programem přefazení Tábora do třídy B činovného. Vycházelo to z interpelace poslanců H. Bergmanna, dr. O. Klapky, V. Mikuláše a Fr. Zemínové. Zdůvodňováno, že drahotní poměry jsou stejné jako ve městech, v nichž státní úředníci mají třídu B přiznanou a pak že v bezprostřední blízkosti Tábora jsou obce Čekanice, Čelkovice, Horky, Klokoty, Měšice a Sezimovo Ústí se značným počtem obyvatel, který tvoří s Tábořem jediný hospodářský celek s více než 25 tisíci obyvatel. Srov. Nový směr, roč. 10, č. 14, 5. 4. 1929, s. 2 a č. 22, 7. 6. 1929, s. 2.

24) Počet městských zaměstnanců kolísal. V roce 1930 je na výplatních listinách uvedeno 93 jmen, o něco později 102 pragmatikálních úředníků, vedle toho měla obec proměnlivý počet námezdních sil jako byli metaři, kočí v hospodářských dvorech, popeláři a cihlářští dělníci, jichž bylo průměrně kolem 60. V roce 1937 zaměstnávala obec 58 úředníků, 53 podúředníky a zřízence, 30 sil pomocných, 46 dělníků podléhajících služebnímu řádu, 60 zametačů a větší počet dělnictva na městské

Při nástupu do funkce žádal V. Soumar o spolupráci všechny tábořské občany a především členy městského zastupitelstva. Řada z nich nebyla v samosprávě nováčky, působili v zastupitelstvu už v předcházejících volebních obdobích. Jednalo se celkem o 17 členů, kteří zastupovali různé politické strany a měli značné zkušenosti z obecní správy. V. Soumar dovedl svým vystupováním přesvědčovat a získávat. Často překvapoval odbornými znalostmi. Spolupracovníci, jimiž byl obklopen, byli vesměs lidé s bohatými životními zkušenostmi, odborně na výši, lidé uplatňující zájmy svých stran, které je delegovaly na radnici. Někdy nebylo jednoduché přimět je k zachovávaní úředního tajemství. Pokud se některé věci vyrazily, starosta to dovedl otevřeně projednat na zasedáních rady. V. Soumar se mezi svými spolupracovníky vypracoval ve skutečně uznávanou osobnost. V jeho dalším volebním období najdeme řadu příkladů, kdy byl vyslán k nejhonostlivějším jednáním právě on a často se z nich vracel úspěšně. Dovedl čelit konfliktům a nebál se do nich vstupovat.²⁵⁾

Novým momentem za jeho starostování byly veřejné schůze. Soumar chtěl docílit, aby se občané více zajímali o samosprávní záležitosti, aby dokázali některé podniky podpořit, někdy se jednalo o to, aby poplatníci souhlasili s přímou finanční spoluúčástí. Spolupráci s občany proklamoval hned na svém prvním veřejném vystoupení po zvolení starostou. Schůze se konala v hotelu Amort a mělo být projednáno vydláždění Tř. čsl. legií. Vstřícný Soumarův krok byl oceněn. Zpravodaj psal: *"Schůze tato jest velmi významná, neb prvním krokem ku sblížení občanstva s obcí, což se dosud nedělo. Proto také prohlášení starosty br. Václava Soumara, že obec dosud neučinila žádné rozhodnutí a že chce pracovat v dohodě se vším občanstvem, bylo přijato s nadšeným a bouřlivým potleskem. Ta jeho slova, že těch 30 zástupců na radnici musí před svým vážným rozhodnutím slyšet vždy přání poplatnictva, což se bude nyní stále dodržovat, vzbudila hluboký dojem."*²⁶⁾ V. Soumar nevynechal jedinou příležitost k propagaci záměrů samosprávy. Absolvoval stovky schůzí, schůzí veřejných, stranických, schůzí různých spolků. Když mluvil, jeho vystoupení se obvykle vázalo k plánům nebo k hodnocení toho, jak Tábor prosperuje.

Měl bezesporu diplomatické schopnosti, jichž nejednou využil ve prospěch obce. Byl neúnavný v jednáních na jakékoli úrovni. Jeho spolužák vzpomínal: *"Pravidelně 2 x týdně byl Václav v Praze. Sháněl subvence. Byl postrachem všech ministerstev. Jednou jsem byl s ním v Zemském úřadu. Šlo o stavbu nemocnice. Šéf zdravotní služby se bránil vývodům Václava. Jeho původní stanovisko bylo odmítavé. Ale Václav Soumar mluvil a mluvil. Vše měl do detailu vypočteno. Nakonec přece jen šéf zdravotní služby povolil, ovšem ne vše. Odcházeli jsme a když jsme už*

pile a v městské cihelně. SOKA Tábor, fond AMT, prozatímní č. kartónu 71 a A. Blecha, Spolupracovníci. In: Tábor. K padesátinám zasloužilého starosty a čestného občana V. Soumara, Tábor 1937, s. 22 - 23.

25) Jako příklad velmi nepříjemného jednání s politickým dopadem lze uvést případ M. Svobodové, vedoucí chudobince. Jednalo se o rozkrádání majetku, záležitost se dotýkala chovanců. Když se V. Soumar dostal s touto paní do sporu a ona nedbala na jeho domluvu, poslal 15. 12. 1932 dopis určený odboru sociální péče ve vlastním úřadě. Poměry v chudobinci byly prošetřovány a spor se vlekl až do srpna 1934. Měl soudní dohru. M. Svobodová musela svoje místo opustit. Kromě toho došlo k potrestání ještě dalších zaměstnanců. SOKA Tábor, fond AMT, prozatímní č. kartonu 71.

26) Nový směr, roč. 10, č. 8, 22. 2. 1929, s. 3.

byli za dveřmi, slyším, jak povídá: "Pane kolego, zavřete dobře to okno, ten tábořský starosta je s to se vrátiti oknem." A to bylo v 3. poschodí."²⁷⁾

Často mu bylo vytýkáno, že dosáhl úspěchů díky konexím s různými osobnostmi, byly napadány jeho styky s prezidentem dr. E. Benešem. Faktem je, že osobní známosti využívány byly. V. Soumar např. pravidelně zajížděl přednášet do Spolku rodáků a přátel Tábora v Praze.²⁸⁾

Nevynechal jedinou příležitost, jak Tábor propagovat, ať už to bylo v tisku, v rozhlase nebo při jiných společenských příležitostech. Významné osobnosti si dokázal naklonit. Ke cti V. Soumara slouží, že nikdy v těchto kontaktech nepoužil nečestného způsobu. Postupoval spíš promyšleně a takticky. To se např. jeví při získání vojenské posádky do Tábora. Dosáhl toho, čeho nebyli schopni dosáhnout jeho předchůdci. O získání vojenské posádky město usilovalo už od r. 1922. Další jednání byla vedena v r. 1925. Protahovala se, protože se detailně jednalo o finančních záležitostech spojených se stavbou kasáren. Peticemi se zapojilo obyvatelstvo Starého i Nového města, názory v obecním zastupitelstvu se rovněž různily. Stavba byla nakonec schválena na pozemcích u Sloupu. V r. 1928 obecní zastupitelstvo projednávalo přípravu krajinické výstavy v Táboře. Přípravný výbor získal rozhodnutí MNO, které přislíbilo, že v rámci této výstavy uspořádá celostátní výstavu čs. válečnictví. Prvním úspěchem bylo, že se výstavnímu výboru podařilo získat do Tábora vojenskou posádku o 50 mužích, ale ta měla být ve městě jen do skončení výstavy. Byl to jakýsi pracovní oddíl.

Výstavu navštívily významné osobnosti, 30. června 1929 ji zhlédl prezident republiky T. G. Masaryk, v doprovodu předsedy vlády Fr. Udržala, který byl do 16. září 1929 také ministrem národní obrany. Právě na něho se v Táboře rozhodli zapůsobit. 17. července 1929 předložil V. Soumar na schůzi obecního zastupitelstva návrh, aby byl Fr. Udržal jmenován čestným občanem Tábora. Starosta to zdůvodnil tím, že Fr. Udržal studoval v Táboře a vytvořil si k němu trvalé pouto, má trvalý a vážný zájem o jeho rozkvět. Je jeho osobní zásluhou, že v Táboře byla pořádána první a jediná výstava čs. válečnictví. Při hlasování došlo k ostrému střetu s komunisty. Jménem komunistických poslanců přečetl Fr. Černoch prohlášení, v němž zásadně proti Soumarovu návrhu protestoval. Jednou z použitých výtek na Udržalovu adresu bylo to, že je jedním z hlavních původců pohřbení samosprávy. Došlo k bouřlivé diskusi a v následném hlasování se 29 přítomných vyslovilo pro, 4 proti a 2 lístky byly odevzdány prázdné. Lze se důvodně domnívat, že tato pozornost Tábořských byla Fr. Udržalem zohledněna. Už v lednu 1930 byla podepsána smlouva o stavbě kasáren v Táboře, což bylo pro město přínosem. Na zasedání obecního zastupitelstva starosta informoval, že do Tábora bude přidělen dělostřelecký pluk. Znovu o tom hovořil 23. února 1930 na valné hromadě Svazu čsl. důstojnictva v Táboře. V říjnu 1932 pak V. Soumar uvítal dělostřelecký pluk č.

27) Čestný občan. Nový směr, roč. 21, č. 36, 12. září 1947, s. 1.

28) Schůzky se konávaly v hostinci u Bumbříčků, ale i jinde, např. v městské knihovně. V roce 1938 měl spolek 256 členů, byli mezi nimi i význační úředníci na ministerstvech. Soumar jejich jména zmiňoval i při zasedáních obecního zastupitelstva. Je pravděpodobné, že tito úředníci díky soukromému zájmu o Tábor příznivě působili ve svých úřadech ve prospěch Tábora. Např. na Soumarově pražské přednášce Tábor v přítomnosti 5. dubna 1935 byli přítomni Fr. Udržal, min. L. Striml, delegace rady hl. města Prahy, zástupci ministerstev a centrálních úřadů, delegáti krajanských spolků. Nový směr, roč. 19, 19. 5. 1938, č. 19, s. 2 a roč. 16, č. 15, 12. 4. 1935, s. 2.

305 do Tábora. Záměrem bylo získat pro Tábor ještě školu pro záložní důstojníky, ale to se již nepodařilo. V r. 1935 byla posádka rozšířena o pluk Jugoslávie.

Jinou, velmi zajímavou kapitolou jsou Soumarovy kontakty s druhým čs. prezidentem dr. E. Benešem. Úzké osobní styky mezi oběma muži nelze prokázat,²⁹⁾ nepříznává je ani Soumarova rodina. Lze však najít doklady, kdy se V. Soumar obracel právě na dr. Beneše, aby dosáhl splnění některých záměrů. Byl to V. Soumar, kdo na schůzi městské rady 23. srpna 1929 tlumočil žádost ministra Beneše o odprodej pozemku v Sezimově Ústí. V lednu 1930 byla žádost postoupena finanční komisi. V březnu 1930 byly pozemky dr. Benešovi prodány. Okresní výbor v Táboře prodej schválil v říjnu 1931.

Dr. Beneš byl v Táboře častým hostem.³⁰⁾ Kromě pobytů v blízkém Sezimově Ústí ho v Táboře vázaly povinnosti. Přednášel zde, publikoval v tiskovém orgánu národních socialistů v Táboře Novém směru, pravidelně, obvykle na závěr dovolené, se setkával s členstvem národně socialistické strany. Několikrát zde byl oficiálně. Dr. Beneš spolu se svou paní vystupovali v Sezimově Ústí i v Táboře jako dobří sousedé. Paní Benešová přispívala na různé dobročinné akce finančními částkami, byla protektorkou slavností, oba manželé se zúčastňovali místních slavností. Dr. Beneš byl dokonce v Sezimově Ústí členem okrašlovacího spolku. Fotbalovému klubu DSK Tábor věnoval dr. Beneš zlatý pohár, o který se hrálo. Sám také jedno utkání navštívil. Na místních akcích se s V. Soumarem často potkávali. Takovou větší slavností byla např. oslava desetiletého trvání národně socialistické organizace v Sezimově Ústí 15. srpna 1931. Proběhla v zahradě hostince A. Toupalíka pod protektorátem V. Soumara a okresního důvěrníka strany Jos. Hejného. Tehdy Soumar doprovázel ministra Beneše, který se zúčastnil nejen odpolední slavnosti, ale i večerního věnečku. Jinou reprezentativní společenskou akcí, kde se oba muži potkali, byl Jihočeský ples 7. února 1930 v Praze. Účasti tábořské delegace na plese byla věnována mimořádná pozornost. Asi 120 účastníkům z Tábora byla zdůrazněna především reprezentace Tábora, neboť ples byl navštíven nejen význačnými osobnostmi našeho státu, ale bylo tam přítomno i 23 zástupců států cizích. Starosta byl velmi potěšen pochvalou, které se krojované delegaci dostalo od dr. Beneše a pražského primátora dr. Karla Baxy.

Dr. Beneš se živě zajímal o místní poměry. V. Soumar jím byl přijímán při různých informativních schůzkách nejen v době, kdy byl starostou, ale i po válce. Beneš mu byl bezesporu příznivě nakloněn. V. Soumar dovedl taktně této skutečnosti využít. Této známosti nikdy nevyužil pro svůj vlastní prospěch, měl vždy na mysli prospěch města. Beneš se o Soumarův osud podle vzpomínek³¹⁾ zajímal i v době svého londýnského exilu. Setkávali se více oficiálně než neoficiálně a vzájemně se respektovali. Byly to možná i některé stejné povahové vlastnosti, které oba muže vedly k vzájemným sympatiím. V. Soumar si dr. Beneše velmi vážil a často to výrazně prezentoval. Podpora Beneše byla V. Soumarovi přičtena k tíži, když se dostal do kontaktu s novou nevíтанou mocí, tentokrát už jako občan.

V prvním volebním období se V. Soumar stále více zapracovával a získával pře-

29) Podle sdělení pamětníků si dr. Beneš s V. Soumarem tykal.

30) 17. 5. 1934 byl dr. E. Beneš jmenován čestným občanem Tábora. V Táboře pak nesla jeho jméno kasárna a obchodní akademie.

31) L. Malý, Dobrý člověk Soumar. Nový směr, roč. 21, č. 36, 12. 9. 1947, s. 2.

hled, stával se více známým. Všechny své síly dával do veřejné práce. Kromě samosprávy ho členství ve straně zavazovalo k práci i na tomto úseku.³²⁾ Konkrétní akce voličstvo přesvědčovaly. Ani výtky Jiskry,³³⁾ orgánu sociální demokracie v Táboře, nesnížily 4. prosince 1932 opětne vítězství národních socialistů v místních volbách.³⁴⁾ Jiskra hodnotila vítězství národních socialistů takto: " ... Úspěch národních socialistů, kterým přibýly k dosavadním 11 mandátům ještě 4, je nepopíratelný ... Ovšem konstatujeme zcela otevřeně: To nevítězí strana národních socialistů. To je vítězství starosty Soumara, který, budiž pravdě dán průchod, je dobrý komunální pracovník. Nebojíme se však otevřeně přiznat, že ve vítězství hraje však i roli politika radniční, která nezůstala bez vlivu na dělnictvo a voliče."³⁵⁾

9. února 1933 došlo znovu k volbě starosty. V. Soumar obdržel 22 hlasů a opět stanul v čele obecní samosprávy. Po svém druhém zvolení starostou prohlásil mj.: "Děkuji za projevenou důvěru a ujišťuji slavný sbor zastupitelský, že správu obce opětne povedu bez ohledu na strany, stavy, neb náboženství, jen ve prospěch celku. Chci býti a budu na úřadě a v úřadě starostou všech občanů, všude, kde budu požádán, přiložím pomocnou ruku, pokud mé slabé síly stačí a situace hospodářská dovolí. Vycházím ze zásady, že strany i stavy pominou, ale že obec jest věčná. Jest proto nutno na prvním místě sloužiti jen prospěchu obce a tím celku. Vyprošuji si však spolupráci celého sboru, tisku a veřejnosti na této zodpovědné a těžké práci vzhledem ku dnešní nejisté a vážné době. Práce čeká mnoho na dalším ještě rozvoji našeho opravdu všem vám milého Tábora."³⁶⁾ Znovu se pustil s elánem a optimismem jemu vlastním do práce. Tisk uveřejnil program práce na tábořské radnici.³⁷⁾

Jednou z největších starostí bylo především zajistit práci pro dělnictvo. Krize těžce doléhala. V. Soumar zastával názor, že nezaměstnaným je potřeba především práce, nejen podpory. V Táboře vznikl 21. listopadu 1932 Pomocný sbor pro neza-

32) Soumarova politická činnost bude předmětem jiné dílčí studie.

33) Povolební úvaha. Jiskra, roč. 8, č. 51, 16. 12. 1932, s. 2:

"Ti, kdož byli svědky volebního boje posledních dnů, velmi se mylí, jestliže se domnívají, že vítězství národních socialistů vyplývá z vykonané práce v uplynulém období. Hrála tu sice také slušnou roli, avšak dalece ne tak mocnou, jak by se rádo veřejnosti namluvílo. Mnohem silnějším motivem byly zde hmotné zájmy dělnické a není tajemstvím, že právě toho využili národní socialisté měrou vrchovatou. Před volbami nebylo nezaměstnaných, nebylo nikoho, kdo by si mohl nářikat. Nouzové práce rozvrhly se tak šikovně, aby nejméně půl roku bylo dělnictvo plně zaměstnáno."

34) Výsledky voleb do obecního zastupitelstva v roce 1932 (podle Jiskry, roč. 8, č. 50, 9. 12.

1932, s. 1):

název strany	počet hlasů	počet mandátů
národní socialisté	3465	15
lidovci	783	3
komunisté	810	4
živnostníci	744	3
sociální demokraté	850	3
majitelé domů	200	1
liga	258	1
republikáni	217	1
národní demokraté	1294	5
strana dr. Koláře	-	-
strana práce	-	-
nepolitická	-	-

35) Prohráli jsme? Jiskra, roč. 8, č. 50, 9. 12. 1932, s. 1.

36) Nový směr, roč. 14, č. 6, 10. 2. 1933, s. 1.

37) Nový směr, roč. 14, č. 10, 10. 3. 1933, s. 1.

městnané. V. Soumar pracoval jako jeho 1. místopředseda. Jeho jméno najdeme v seznamech dárců, kteří se snažili nezaměstnaným alespoň trochu ulehčit. Daroval ne jednou, někdy i větší finanční částky. Právo na práci považoval za jedno ze základních práv člověka a veřejně to proklamoval. Dokonce navrhoval přijetí zákona o právu na práci. Soumarův spolužák vzpomínal: *"On nenáviděl podpory v nezaměstnanosti, jeho snahou bylo obstarati lidem práci a to práci slušně placenou."*³⁸⁾ Peníze, které přidělovalo ministerstvo sociální péče jako příspěvky na nezaměstnané, byly vypláceny na nouzových pracích. Podle údajů z r. 1947 obec tak zaměstnávala ve třicátých letech až 350 pracovních sil.

V. Soumar neváhal ve prospěch nezaměstnaných intervenovat i jinak. V květnu 1933, kdy Tábor obdržel pro 850 nezaměstnaných za 5 000 Kč poukázek, přiměl Soumar zástupce okresního hejtmána, aby o situaci v Táboře podal zprávu ministerstvu sociální péče a současně sám telefonicky upozornil prezidium min. dr. Ludwiga Czecha a žádal zjednáání nápravy.

V druhém volebním období V. Soumar působil ještě v samosprávných funkcích na republikové úrovni. V únoru 1930 navázal Tábor kontakt se Svazem čl. měst, kterým byl vyzván, aby obec přistoupila za činného člena. Stalo se tak, když to okresní zastupitelstvo doporučilo. V červenci byl do této organizace za Tábor jmenován dr. Alois Blecha do výboru pro racionalizaci veřejné správy. V březnu 1930 město navázalo kontakt ještě s Českým zemským Ústředím obcí, měst a okresů. Na kandidátní listině pro volbu činovníků Svazu čl. měst a obcí na období 1932 - 1933 je pod č. 3 navrhován V. Soumar do Stálého výboru. Na sjezdu této organizace 13. března 1932 byl do dvacetičlenného výboru zvolen.³⁹⁾ Svaz čl. měst a obcí byl organizací, kde se dodržovala tichá dohoda, že volby budou probíhat podle poměrného zastoupení všech českých politických stran. Kandidátka se sestavovala na společné poradě všech těchto stran a pak mohla být předložena na sjezdu. Na dalším řádném sjezdu této organizace 21. října 1934 ve velké zasedací síni Staroměstské radnice referoval V. Soumar v 6. bodě sjezdového jednání na téma Hospodářské a finanční poměry v obecní samosprávě.⁴⁰⁾ 11. října 1934 nár. social. strana navrhla V. Soumara do předsednictva Svazu. Na kandidátní listině na období 1934 - 36 byl Soumar uveden pod č. 6. Nakonec v r. 1936 stanul V. Soumar v čele této organizace. Jako její předseda pracuje aktivně. V lednu 1936 žádá ministerstvo vnitra o povolení k používání státního znaku v záhlaví časopisu Srdce Evropy. Na ministerstvo se obrátil jako předseda přípravného výboru pro založení družstva Společnost pro hospodářskou a kulturní propagaci, která zamýšlela vydávat časopis Srdce Evropy. Náplní měla být celostátní propagace cizineckého ruchu, časopis měl vycházet 1 x měsíčně v češtině, němčině, francouzštině a angličtině. Symbol malého státního znaku používala společnost po povolení ještě na dalších tiskopisech.

Jako funkcionář pracoval V. Soumar ještě v další samosprávné organizaci. Na řádné výroční valné hromadě Českého zemského Ústředí obcí, měst a okresů 25. května 1933 byl zvolen do sekce obcí jako jeden ze tří náměstků předsedy.

Svaz čl. měst a obcí a České zemské Ústředí obcí, měst a okresů se později do-

38) Čestný občan. Nový směr, roč. 21, č. 36, 12. 9. 1947, s. 1.

39) Archiv hl. města Prahy, fond Čsl. svaz obcí a měst, karton č. 34.

40) Sjezd čl. samosprávy. Haló noviny, vydání A, č. 283, 23. 10. 1934.

hodly a vytvořily Český zemský svaz obcí, měst a okresů, který měl sídlo v Praze. Jako zakladatelé jsou v dopise Zemskému úřadu v Praze ze 7. prosince 1937 uvedeni tři zástupci ze Svazu a dva z Českého zemského Ústředí.⁴¹⁾ Na prvním místě je jmenován V. Soumar.

Sloučením obou organizací bylo sledováno vytvoření jednotné organizace české obecní a okresní samosprávy. Byla to předzvěst událostí, které v r. 1938 zasáhly celý národ a velmi podstatně také samosprávu.

Aktivně pracoval V. Soumar ve stejném období i ve stranických funkcích. Od r. 1928 byl důvěrníkem V. župy pražského obvodu, v r. 1936 byl zvolen jako náhradník do ústředního výkonného výboru nár. social. strany.⁴²⁾

Léta V. Soumarovi ubíhala v pilné práci. V r. 1937 přichází určitý zlom. Na jedné straně může být uspokojen, protože dílo, které stojí za tábořským obecním zastupitelstvem, je hmatatelné. Poprvé dochází k tomu, že lze mluvit o naprosté konsolidaci v rámci rozpočtu. Vzrostl počet obyvatel a majetek města,⁴³⁾ Tábor se dostával do povědomí veřejnosti. Slibně se rozvíjel cizinecký ruch,⁴⁴⁾ přijížděly zahraniční delegace, byly udržovány styky s krajany v zahraničí v americkém Chicagu. Tábořská samospráva si získala autoritu. Tábor byl vybrán jako příklad pro zpracování materiálu o finančním hospodaření obecní samosprávy. O to, jak se pracuje na tábořské radnici, se zajímala i taková města jako Zlín, který v srpnu 1937 poslal do Tábora 8 člennou delegaci složenou ze zástupců městské rady a odborných a technických úředníků. Přijela návštěva starostů z Holešovska.⁴⁵⁾

V. Soumarovi se přiblížilo životní jubileum. Byla připravena okázalá slavnost, ale ta se neuskutečnila. Odešel 1. prezident republiky, takže oslavu bylo nutno zrušit. V. Soumarovi se navíc přihlášily zdravotní obtíže, takže své padesátiny strávil v nemocnici.⁴⁶⁾ Léčení si vynutilo devítidenní přestávku. Starosta měl čas přemýšlet. Když ho navštívili jeho spolupracovníci,⁴⁷⁾ měl prý promyšlený program na dalších 10 let. Když 19. listopadu po nemoci zavítal mezi straníky, vyslovil uspokojení, že shoda okolností zbavila jej okázalejších oslav. *"Jsem pouhý voják" pravil "a pokud strana kamkoli mne vyšle, tam budu pracovat."*⁴⁸⁾ Obecní zastupitelstvo ocenilo Soumarovu práci udělením čestného občanství města. Počátkem r. 1938 zajíždí V. Soumar opět do Prahy přednášet Spolku rodáků a přátel města Tá-

41) Státní ústřední archiv Praha (dále SÚA Praha), fond Spolky, karton č. 1175.

42) Jeho legitimace měla č. 22. Při prověřování volených osob byl učiněn dotaz na V. Soumara do Tábora. V hlášení četnické stanice v Táboře z 1. srpna 1936 se praví: *"Starosta Soumar jest předákem čl. nár. soc. strany v Táboře, za tuto stranu jest také volen, zúčastňuje se všech veřejných projevů strany, státořvorných a národních i projevů, národních slavností i jiných a jest také všestranně státně spolehlivý: O rozkvět města Tábora má velké zásluhy."* SÚA Praha, fond MV, sign. S-45/124 Př-pres.

43) V roce 1937 měl Tábor 17 000 obyvatel, celkové ohodnocení majetku města činilo 86 miliónů korun. F. Kroupa, K 500. výročí udělení městských práv Táboru. Nový směr, roč. 18, č. 4, 29. 1. 1937, s. 1 a dále č. 44, 3. 12. 1937, čl. Účetní uzávěrka za rok 1936, s. 9.

44) Za rok 1936 navštívilo Tábor 14 369 cizinců. Nový směr, roč. 18, č. 1, 8. 1. 1937, s. 9.

45) Nový směr, roč. 18, č. 25, 25. 6. 1937, s. 9. *projeven byl hlavně obdiv nad vzájemnou spoluprací všech skupin na radnici tábořské zastoupených, což je neobyčejně zaujalo a slíbili, že tuto svornost budou propagovat a dávat za vzor."* V následujícím čísle je uveřejněn dopis Jana Jandíka z Rytmice, okr. Holešov, v němž mj. praví: *"Tábor je vzorem obecní samosprávy."* Autor dopisu zdůrazňuje, že to není jen fráze.

46) Šlo údajně o tuberkulózu ledvin.

47) Návštěva u bratra starosty. Nový směr, roč. 18, č. 41, 12. 11. 1937, s. 1

48) K padesátinám bratra starosty V. Soumara. Nový směr, roč. 18, č. 43, 26. 11. 1937, s. 2.

bora. Přednášku Co chystá tábořská samospráva přednesl pak ještě pro tábořské živnostníky, v březnu ji měl připravenou pro pořad v chicagském rozhlasu.

Je plný plánů i starostí, jak opatřit asi 40 miliónů Kč, které byly třeba k úhradě. Je si vědom, že se blíží konec volebního období, přesto myslí ještě na vypracování dlouhodobého pracovního a investičního programu pro dobu další, aby nová správa obce měla již vhodné vodítko pro svoji činnost.⁴⁹⁾

Vnitropolitická situace se stále více komplikuje. Tábor se k ní chtěl také vyslovit. V únoru 1938 došlo ke schůzce v německých Podmoklech. Zástupci samosprávy obou měst vypracovali návrh spolupráce českého a německého města, chtěli jít příkladem. Byl připraven bohatý program vzájemného poznávání. O cíli celé akce hovořil V. Soumar v projevu, kterým vítal v Táboře 21. května 1938 prezidenta republiky dr. Beneše. Uvedl: *"Tradiční smysl pro národní spravedlnost a pevná víra ve stejně spravedlivou a snášenlivou humanitní demokracii vedly nás k tomu, abychom právě my, jako město ryze české, dali praktický příklad spolupráce s druhou národností naší země. Mám na mysli společnou akci měst Podmokel a Tábora, vybudovanou na poctivé snaze po sblížení česko - německém, na vzájemné úctě jedné národnosti k druhé a na přátelském svazku občanů, mluvících sice různým jazykem, spjatých však neochvějnou láskou k demokracii a nesmlouvavou oddaností k republice."*

6. června 1938 vysílal Dělnický rozhlas rozhovor starosty města Tábora V. Soumara se starostou města Podmokel Fritzem Kesslerem. Další plánované akce už nebylo možno uskutečnit. Události se řítily jedna za druhou, v tisku se stále častěji objevovaly záležitosti spjaté s obranou republiky.

Práce na tábořské radnici pokračovala svým tempem. V. Soumar přednáší, navštěvuje schůze, zapojuje se do akce, která měla dále zvýšit prestiž Tábora. Podářilo se získat povolení, aby v Táboře od 1. září 1938 (později uvedeno 1. října) byla ustanovena odbočka Školy vysokých studií pedagogických, jejímž přednostou byl univerzitní docent Dr. Václav Příhoda. Studium bylo plánováno na čtyři semestry, posluchači měli být řádní a mimořádní. Tato akce byla brána také jako manifestace za uskutečnění vysokoškolského vzdělání učitelstva. Tento plán vzal za své rovněž díky soudobým událostem.

Velkou akcí byla 21. května 1938 oficiální návštěva prezidenta Dr. Beneše v Táboře. Václav Soumar ho vítal. Slavnostní projev mu umožnil vyjádřit hrdost na výsledky v Táboře dosažené a projevit své názory. Jeho koncepcí bylo, aby se Tábor stal městem úřadů, škol a oblíbeným místem turistickým. Velmi výrazně se dotkl sociální otázky. Byl přesvědčen, že demokracie není a nesmí být jen projevem politickým, ale i sociálním. Znovu veřejně proklamoval svůj názor, s kterým přišel už na počátku 30. let, že by mělo být právo na práci uzákoněno, a každý, kdo pracovat chce a může, by práci měl získat.

V létě zajišťovala městská rada jako každoročně pobyt kolonie vídeňských dětí v Táboře. Diskutovalo se o založení odbočky Svazu přátel Sovětského Ruska, sociálně demokratičtí zástupci projevíli obavy, aby spolek nešliffil komunismus, což stanovily zakazovaly. V červenci se ujal funkce nový okresní hejtmán Dr. František Macháček. Tábořští zástupci se zúčastnili samosprávného sjezdu v Plzni. Veřejně

49) Jaké úkoly nás čekají v roce 1938. Nový směr, roč. 19, č. 1, 7. 1. 1938, s. 1.

mínění vzrušil spor o zbourání starých várečných domů mezi divadlem a Střelnicí, kde měl být postaven nový nájemní dům. V srpnu městská rada schválila návrh zdravotního referenta na zákaz chovu vepřů a hospodářského zvířectva ve městě. Bylo rozhodnuto omezit volné hraní flašinetářů na ulicích. Projednával se rozpočet na r. 1939. 14. září 1938 mluvil Václav Soumar večer na tryzně na Žižkově náměstí, která se konala při příležitosti 1. výročí smrti T. G. Masaryka. Všechno to byly zdánlivě běžné starosti.

V polovině září však začala pohroma. I v tisku se vše jeví jako smršť, která zanechala mimořádné zpustošení. Někde tady se odehrávalo něco, co výrazně poznamenalo všechno příští, co teprve mělo přijít, co v tomto budoucím nesmazatelně zůstalo. Václav Soumar to prožíval zvlášť těžce. V kritických dnech 21. a 22. září se i v Táboře konaly demonstrace. Václav Soumar několikrát mluvil ke shromážděným.⁵⁰⁾ Hlášení shodně potvrzují, že vyzýval k rozvaze a ke klidu, k jednotě. Plně si uvědomoval zodpovědnost vyplývající ze zastávaných funkcí stranických i veřejných.

Do Tábora začali přicházet uprchlíci z pohraničí, bylo třeba opatřit ubikace, vyplácet finanční podpory, pečovat o uprchlíky a evakuované. Přišel 28. říjen 1938, den, který bývával jedním z nejslavnostnějších. Jako obvykle proběhla oslava, obecní zastupitelstvo mělo slavnostní zasedání, na němž hlavní projev přednesl starosta. Projev je plný pochybností, s tíživým podtextem smutku. *"... prach, který vystupuje ze zřícených hranic Československa, nedovoluje zatím širšího rozhledu ... nevíme, co přinese doba příští ... víme jistě, že musíme být jednotni a silní ... první naší povinností je proto věrnost a oddanost vládě republiky. Jsme přesvědčeni o její nejlepší snaze, aby vyvedla stát na cestu nového rozvoje."*⁵¹⁾ Zde z něho hovoří úředník. Je si vědom dalšího, lidského rozměru. Ten byl mnohem komplikovanější. Přesto na otázku A budoucnost? odpovídá téměř optimisticky: *"Jestliže klidně se vyrovnají problémy zahraniční, věřím, že město Tábor v nových poměrech vnitřních bude mít výrazný podíl na veřejné práci v našem státě."*⁵²⁾

Polarizace sil pokračovala, soudobé události stále více prověřují charaktery lidí. Václav Soumar pravidelně svolává zasedání městské rady a obecního zastupitelstva, řeší se otázky důležité pro město. Na zasedání městského zastupitelstva 4. listopadu 1938 statečně čelí vystoupení Jana Pošty. Ten navrhl jménem klubu Národního sjednocení, aby bylo revokováno usnesení obecního zastupitelstva, jímž byl dán příslib domovského práva dvěma tábořským rodákům Maxm. Justicovi a Zikm. Justicovi. Důvod? Oba byli Židé. Dále Pošta navrhl, aby obecní zastupitelstvo rezignovalo a aby byl o vedení obce požádán státní orgán. Návrh odůvodnil tím, že národ volá po nápravě a záchraně republiky a přestavbě celého veřejného života. Starosta se postavil proti. Hlasování o revokaci dopadlo ve prospěch příslibu. Co se týče rezignace, jeho vystoupení bylo rovněž zásadní. Řekl: *"Naše funkční šestileté období trvá do 15. ledna roku příštího. Myslím, že na radnici tábořské jsme nezavdali žádné příčiny k tomu, co nás postihlo, my jsme sloužili s poctivou*

50) Květa Kořalková, Veřejná vystoupení tábořského obyvatelstva v prezidiálních spisech okresního úřadu v Táboře. Tábořský archiv 2, 1989, s. 47 - 65.

51) Projev na zasedání obecního zastupitelstva, 28. 10. 1938, SOKA Tábor, fond AMT, kniha č. 299.

52) Viz poznámka 51).

snahou a ve svorné spolupráci a neuznávám důvody k návrhu p. Pošty, pro něž není vůbec žádných důvodů nebo námitek, abychom správu obce, která se snaží vždy poctivě pracovat, svěřili nějakému úředníku, kterého by sem státní správa jmenovala a který nezná našich poměrů ... Jedině naše skupina má právo nás odvolat z tohoto sboru a udělá-li to většina skupin, pak odstoupím a jistě tak učiní všichni. Kdybychom tak učinili dnes, jistě by se o nás právem řeklo, že my jsme tu obec špatně vedli a že z toho teď utíkáme ... Dnešní návrh je vlastně cesta, podléhající tomu nezdravému volání ulice po nějaké nápravě, aby se určité osoby z té ulice vedraly tím davem nahoru."⁵³⁾ O tomto návrhu starosta vůbec nedal hlasovat. Na zasedání se dále zabýval soudobými událostmi. Stále věřil, že je správné pracovat a hlavně spolupracovat s režimem dál. "... omezují se dnes na opakování slibu a opravdové vůle nás všech, že chceme dle svých sil pracovat na novém vybudování hospodářských, politických a sociálních podkladů našeho státu, věrně pomáhati jeho vládě a obětavě se snažiti, aby co možno nejdříve vyšel náš stát z bolestných těchto ztrát poznovu k dalšímu zdravému životu, vývoji a rozkvětu. Jednota ... musí za všech okolností zůstat mravním příkazem nás všech."⁵⁴⁾

Práce na radnici se nezastavila, konec roku znamenal, že se musí věnovat pozornost sociálním otázkám. Opět byla organizována vánoční nadílka. Při hodnocení výsledku starosta ocenil sympatie, které Táboru projevilo Sdružení tábořských krajanů v Chicagu a anglické město Sangt Albans.

5. ledna 1939 se k dalšímu zasedání schází obecní zastupitelstvo. Starosta připomíná zaslání blahopřejného telegramu prezidentu Dr. E. Háchovi, suše konstatuje prezidentovy kvality. Neodpustí si připomenout 20. výročí návratu T. G. Masaryka do vlasti a jeho zastávku v Táboře. Děkuje za práci členům zastupitelstva Josefu Rejlkovi, Josefu Kadlecovi, Karlu Eliášovi a Marii Nouskové, kteří byli zbaveni členství v zastupitelstvu z důvodu rozpuštění KSČ. Na tomto zasedání pronáší hodnocení celého desetiletí, v němž stál v čele tábořského obecního zastupitelstva. Přehled je vypracován detailně, měl sloužit členům zastupitelstva pro argumentaci. Dotýká se zejména mimořádného hospodaření. Začal přehledem prací a staveb pro otázky osvětové a kulturní, "... v nichž opravdu jest jediné možné východisko z dnešního chaosu, který jest zaviněn spíše úhonou mravní a duchovní, než příčinou jinou." Na tomto úseku byly provedeny investice ve výši 9 410 000 Kč. Jednalo se o dostavbu Masarykových škol národních, stavbu školy obchodní, stavbu živnostenských škol pokračovacích, stavbu školy rodinné, přístavbu a úpravu škol H. Benešové, přístavbu obchodní akademie, stavbu osvětového domu, rekonstrukci městského divadla a stavbu Tylova domu. Obec se podílela na provádění stavby sboru církve československé.⁵⁵⁾ Pro Tábor byla získána v tomto období obchodní akademie a pilařská škola, takže město mělo 4 školy střední, 5 škol odborných, 2 školy měšťanské, 4 školy obecné a 16 druhů škol pokračovacích.

Podrobně se starosta zabýval hospodařením s nemovitostmi obce. Nové nemovi-

53) Zápis ze zasedání 4. 11. 1938, SOKA Tábor, fond AMT, kniha č. 299.

54) Viz. poznámka 53).

55) Podle sčítání lidu 1930 se hlásilo v Táboře k církvi katolické 7 898 občanů, 6 352 k jiným vyznáním nebo bezkonfesním - tj. 55,5 % katolíků, 45 % jiných vyznání. Stavba sboru byla vázána mj. na podmínku, že na stavbě bude zaměstnáno dělnictvo výhradně z Tábora. SOKA Tábor, fond AMT, kniha č. 299 (zápis ze 6. 5. 1938).

tosti, které město získalo, měly hodnotu 53 692 500 korun, k největším patřily novostavba Okresního úřadu, Finančních úřadů, obytných domů. Největší náklad si vyžádala novostavba kasáren dělostřeleckého pluku č. 305 a následně pěších pluků č. 52 a 29 - 31 549 800 korun. Tato stavba byla pro Tábor největším přínosem, umožnila rozvoj hospodářského života města.⁵⁶⁾ Město vlastnilo 108 obecních budov, k 31. prosinci 1937 2 644 ha 1 460 m² pozemkového majetku. Správa obce věnovala pozornost svým podnikům vodárně, elektrárně, cihelně a pile. Pro Tábor byla zajištěna pitná voda, byla vybudována nová jordánská vodárna a vybudovány nové vodovodní sítě.

Řada úprav města byla prováděna v rámci tzv. nouzových prací od r. 1932. Práce byly řízeny tak, aby skýtaly obci trvalý prospěch, byly to hlavně práce komunikační, kanalizační a vodovodní. Od r. 1933 je řídil Pomocný sbor pro péči o nezaměstnané. V rámci těchto prací byl položen hlavní sběrač nábřežím Lužnice, kanalizace ve všech nových ulicích kladená podle generálního projektu kanalizace. Prospělo to zčištění Jordánu. Byly upraveny mnohé ulice, zejména Třída legií, Wilsonova až za Černé mosty, Parkány, jordánská hráz a Písecká třída. Dále na jordánské hrázi byly oboustranně upraveny chodníky a opatřeny bezpečnostním zábradlím. Obec se podílela vypracováním projektu na stavbě mostu, který spojil město s Pintovkou upravovanou jako rekreační oblast pro táborské občany. Mimo úpravy byly prováděny odkopávky obecních pozemků pro parcely, úpravy parků a sadů, stavby opěrných zdí nad vodopádem a nad Zelenou, odklizení sněhu. Další péče byla věnována dětem omezeně pracujících nebo nezaměstnaných rodičů. Byly poskytovány vánoční nadílky (šaty, obuv) a zařizováno stravování mládeže, což si vyžádalo za těchto deset let náklad 689 600 korun. Celkově si nouzové a sociální práce vyžádaly 13 200 000 korun. Hodnotně bylo investováno v obci pro výše uvedené účely 86 460 000 korun.

Řádnými rozpočty opětně do oběhu přecházelo průměrně ročně asi 12 miliónů korun, s podnikáním mimořádným oživovala obec peněžní oběh roční částkou asi 20 miliónů korun. Obec se podílela i na stavbách okresních. Týká se to zejména okresní nemocnice, pro jejíž stavbu město zajistilo směnou pozemky. Umožněním stavby vplynulo opět do oběhu asi 15 miliónů korun, které také pomohly živnostenskému podnikání. Celková suma, která se rozproudila za 10 let správy pod Soumarovým vedením, činila v hospodářském životě města asi 200 miliónů korun. Svůj projev zakončil V. Soumar poděkováním obecním úředníkům, zřízením a dělníkům, u nichž ocenil, jak dostáli všem svým povinnostem.⁵⁷⁾

V. Soumar mohl být spokojen. Byla to úctyhodná bilance. Ke svým spolupracovníkům pronesl: *"Konali jste, vážení pánové a dámy, svou povinnost dobře a já vám za spolupráci opravdu upřímně děkuji a prohlašuji, že těchto 10 let práce ve vašem středu, práce pro obecné dobro, bylo mým nejkrásnějším obdobím. Jest také*

56) Podle údajů v Novém směru, roč. 19, č. 5, 4. 2. 1938, představovala táborská posádka denní přínos do Tábora 15 000 korun.

57) V odpovědi na Soumarův projev poděkoval dr. A. Blecha jménem zaměstnanců V. Soumarovi *"za jeho přátelský, lidský a vpravdě otcovský poměr"* k zaměstnancům. *"Jsem přesvědčen, že právě tento poměr p. starosty Soumara nám umožnil, abychom to tempo práce, které on do obecní správy vnesl, snesli."* Zápis ze zasedání obecního zastupitelstva z 5. 1. 1939, SOKA Tábor, fond AMT, kniha č. 299.

mojí povinností, abych z tohoto místa poděkoval výboru a ředitelství městské spořitelny, které svojí blahovůlí mi umožnilo, že jsem mohl cele se věnovati jediné správě obce tím, že požíval jsem placené dovolené po celou dobu 10 let. Prosím správu spořitelny, aby laskavě uznala dobrou moji snahu pracovati ku spokojenosti všech."⁵⁸⁾

To, co tábořská obecní samospráva pod Soumarovým vedením dokázala, nebylo malé dílo, navíc mělo trvalou hodnotu. Soumar plně dával sám sebe, proto měl u svých spolupracovníků takovou autoritu. Oceňovali jeho iniciativnost, pílí a houževnaté úsilí. Jeho zodpovědnost ho poutala k povinnostem, vedla k další spolupráci s režimem. Jeho souhlas s řadou věcí však nebyl jednoznačný. Zůstával ve funkcích v samosprávě, ještě v dubnu 1939 byl přijat jako funkcionář Českého zemského svazu do Českého zemského ústředí obcí, měst a okresů. Tato jediná samosprávná organizace měla začít pracovat od 2. května 1939. Na jaře 1939 však V. Soumarovi už zbývaly jen týdny svobody.

Počátek okupace pro něj znamenal začátek osobní tragédie. Na zasedání obecního zastupitelstva 31. 3. 1939 se vrátil k 15. a 16. březnu. Konstatoval vznik Protektorátu a pokračoval: "*Zajisté mohu jménem vás všech znovu opakovati to, co jsem tlumočil panu vojenskému veliteli německé armády dne 16. března, že totiž chceme loyálně, česně a upřímně plniti své povinnosti, jaké z této změny nám vznikají a že naši stálou péčí bude, aby naše drahé město ve svém tradičním klidu a přátelském soužití šlo vstříc novému rozkvětu pro dobro všech.*"⁵⁹⁾ Opravdu si myslel, že to tak bude?

Tentýž den hlásil okresní hejtmán v Táboře dr. Fr. Macháček dopisem Prezidiu zemského úřadu a v opise současně na ministerstvo vnitra, jak proběhl pohřeb komunisty Josefa Rejčka.⁶⁰⁾ Mimo jiné v něm uvedl: "*Nepůsobilo však dobrým dojmem, že před započítím pohřbu dostavil se do kaple (kaple všeobecné veřejné nemocnice v Táboře) tábořský starosta V. Soumar a kondoloval celé rodině a že se osobně zúčastnil pohřbu spolu s vrchním právním radou dr. A. Blechou od městského úřadu v Táboře.*"⁶¹⁾ Současně zde byly uvedeny krátké osobní údaje o V. Soumarovi. Ministerstvo vnitra zasáhlo, za případ osobně odpovídal zast. říšskému protektorovi ministr vnitra dr. Otakar Fischer. Soumarovo chování při pohřbu J. Rejčka prý potvrdilo, že je tento muž ve správě protektorátu nesnesitelný. Opatření ze strany říšského protektora bylo jednoznačné: "*Žádám, aby zemský úřad Čechy ihned nařídil zbavit starostu Soumara jeho úřadu starosty města Tábora s okamžitou platností. Provedení tohoto nařízení mi prosím písemně oznamte nejpozději 29. dubna 1939.*"⁶²⁾

Záležitost vyřizovali vládní rada dr. Hufnagl a vrchní odborový rada dr. Holdík.

58) I když V. Soumar dostával ještě odměny za výkon funkce, jeho rodina nežila v přepychu. Např. Nový směr, č. 9, 5. 3. 1937, s. 2 přinesl glosu, že policejní inspektor Vošta bude mít nyní větší byt nežli starosta města a nežli má prezident krajského soudu. Soumarovi bydleli na Parkánech u dr. Františka Kroupy, konkrétně v Hradební ulici č. p. 745, poté ve Veleslavínově ulici 1238, pak ve Wilsonově třídě v č. p. 1699/23 a 825/13, poslední adresou byla Milíčova ulice č. p. 1689.

59) Zasedání obecního zastupitelstva 31. března 1939, SOKa Tábor, fond AMT, kniha č. 299.

60) Josef Rejlek patřil k dlouholetým Soumarovým spolupracovníkům v samosprávě. Spolu vystupovali a mluvili 21. a 22. září 1938. Na zasedání obecního zastupitelstva 31. března 1939 V. Soumar oznámil, že Josef Rejlek 27. března 1939 zemřel a poděkoval mu za jeho spolupráci.

61) SÚA Praha, fond MV, sign. 207-812-29/2.

62) Dopis byl datován 24. dubna 1939, viz. pozn. 61).

28. dubna 1939 písemně sdělilo min. vnitra úřadu říšského protektora, že *"městské zastupitelstvo v Táboře bylo dnes s okamžitou platností rozpuštěno, čímž zanikla také funkce starosty města."*⁶³⁾

Ze strany vlády byla snaha ještě intervenovat. Říšský protektor však dopisem min. předsedovi sdělil, že postupu použitého v případě starosty Soumara v praxi všeobecně nepoužívá. Trochu se vymlouvá, že se snažil, aby nebylo použito tak ostrého prostředku, ale pak jednoznačně uzavírá: *"Za těchto okolností nelze mluvit o tom, že byla dotčena autonomie českého úřadu."*⁶⁴⁾

Už v tomto dopise se mluví o tom, že může být použito krajního prostředku - zatčení a uvěznění. To na sebe nedalo dlouho čekat. Případ dostal název Židozедnáři v Táboře - lože Kalich - zajištění několika členů pro podezření z protistátní činnosti. 15. května 1939 gestapo V. Soumara zatкло. Jako důvod v úředních aktech bylo uvedeno, že v tábořském správním obvodu byly nalezeny protistátní letáky pobuřující proti klidnému soužití obou národností v protektorátu a dále, že bylo obyvatelstvo města pobuřováno rozšiřováním nepravdivých zpráv. Byly zajištěny osoby, o nichž bylo zjištěno, že jsou původci tohoto rozšiřování nepravdivých zpráv. Kromě V. Soumara byli ve dnech 15. - 16. května 1939 zatčeni ještě JUDr. Vilém Glücklich, Gustav Šling, JUDr. K. Fink, ing. Karel Bachrach a Viktor Bachrach. U všech zatčených byly vykonány domovní prohlídky. U Soumarů byly zabaveny písemnosti a dvě knihy, které převzala tajná státní policie. Rovněž bylo V. Soumarovi zabaveno rádio.

Ministerstvo vnitra bylo o zatčení V. Soumara informováno a vznikly obavy, aby nedošlo k demonstracím dělnictva. Četnické stanici v Táboře bylo uloženo, aby ihned vyrozuměla okresního hejtmána a aby věci byla věnována bedlivá pozornost. Každý poznatek měl být ihned hlášen. Fonogram přišel do Tábora v 19.20, ve 21.15 hlásila četnická stanice v Táboře ministerstvu vnitra, že je ve městě naprostý klid. Dr. Macháček to potvrdil ještě písemně 20. května Prezidiu zemského úřadu. Na žádost vrchního zemského rady vydal okresní úřad v Táboře vyhlášku pro všechny obce okresu, v níž se obyvatelstvo varovalo před rozšiřováním nepravdivých zpráv.

Soumarův případ byl dále sledován nejvyššími místy. Začal zoufalý boj rodiny o jeho propuštění. 20. května 1939 pražský advokát JUDr. Jaromír Valenta zaslal dopis Prezidiu min. rady - koordinačnímu oddělení, v němž sdělil, že je právním zástupcem zatčeného. Ten je proti ustanovení trestního řádu držen ve věznici krajského soudu v Táboře, aniž byl odevzdán vyšetřujícímu soudci. Rodině nebyly oznámeny důvody zatčení. Požádal, aby důvody zatčení byly projednány s příslušnými německými činiteli a aby byl V. Soumar propuštěn. Předsednictvo min. rady vyrozumělo úřad říšského protektora o Soumarově zatčení a požádalo o sdělení důvodů, jež vedly k tomuto zatčení.⁶⁵⁾ 22. května 1939 se obrátila dopisem s žádostí o propuštění svého manžela na státního prezidenta Háchu p. Marie Soumarová. V dopise upozornila na velmi špatný zdravotní stav manžela,⁶⁶⁾ dotkla se i možných důvodů, pro které byl V. Soumar zatčen. Jedním z nich byla "... sku-

63) SÚA Praha, fond Předsednictvo ministerské rady (dále PMR) - fascikl 1672, karton č. 3754.

64) Viz poznámka 63).

65) Dopis z 31. května, SÚA Praha, fond PMR, fascikl 1672, karton č. 3754, sign. 281/39/Ko.

66) Jednalo se o ledvinovou nemoc od roku 1937.

tečnost, že snad můj manžel měl kladný poměr k dřívější hlavě státu, jest přece snadno pochopitelné z důvodů právních i s ohledem na prospěch města Tábora, který můj manžel měl v první řadě vždy na mysli."⁶⁷⁾

Protože nedostala odpověď, napsala 10. července 1939 opět dopis na Kancelář prezidenta. Znovu připomněla manželovy zásluhy a jeho zdravotní stav. 27. července 1939 Předsednictvo min. rady připomnělo úřadu říšského protektora svůj přípis z 31. 5. a znovu úřad požádalo o spolupráci při vyšetřování případu. 2. srpna 1939 se na Předsednictvo min. rady obrátil výbor Národního souručenství, který za V. Soumara intervenoval už 13. června. Sděлил, že je Soumar asi týden ve vazbě na Pankráci a požádal za intervenci, aby byla Soumarově manželce povolena návštěva. I tato intervence šla přes Předsednictvo min. rady úřadu říšského protektora. Na Předsedn. min. rady dále intervenoval soudní rada Fric, švagr V. Soumara. Informoval znovu o Soumarově zdravotním stavu, že trpěl vleklým a hnisavým zánnětem ledvin a měl předepsáno nošení teplého pásu kolem těla. Při poslední výměně prádla se pás vrátil čistý, takže rodina prosí o zjištění nynějšího místa pobytu V. Soumara, aby mu mohla pás zaslat. 25. září 1939 posílal předseda vlády znovu dopis na úřad říšského protektora s prosbou o sdělení místa pobytu. Úřad říšského protektora odpověděl dopisem ze 17. října 1939 a sdělil, že V. Soumar nemůže být propuštěn. Tuto zprávu pak obdržela pí. Soumarová.

V této době už byl V. Soumar na místě svého určení. Ještě v Praze mu bylo 30. srpna 1939 sděleno, že bude propuštěn. To se však neuskutečnilo, protože přišlo 1. září a začala válka. V. Soumar byl odvezen do Drážďan a pak do koncentračního tábora Buchenwald. V polovině září se po Táboře rozšířila zpráva o Soumarově propuštění. Min. rada Hamáček žádal o vyšetření, zda se zpráva o Soumarově propuštění z vazby zakládá na pravdě. Okresní hejtman v Táboře sdělil, že se Soumar domů nevrátil.

V. Soumar byl od 5. října 1939 buchenwaldským vězňem č. 3 164. Na kartě měl vyznačen červený trojúhelník se strojem vepsaným T. Jako jeho poslední povolání bylo uvedeno úředník spořitelny. V důvodu byla uvedena protistátní činnost proti nynějšímu zřízení.

Rodina se pak dozvěděla, co je s ním. Boj o jeho záchranu nevzdala. 30. března 1940 se dcera Helena Soumarová obrátila dopisem přímo na A. Hitlera. Znovu popisuje zdravotní stav svého otce a tentokrát i své matky. Připomíná, že její otec nikdy nebyl neloyální, což bylo vzato v úvahu, a měl být v srpnu 1939 propuštěn. Požádala říšského kancléře o udělení milosti. Byla to však opět beznadějná žádost. V srpnu 1940 byla rodině doručena dopisnice ze 7. srpna a dopis ze 17. srpna, které nebyly psány Soumarovou rukou, byly jím jen podepsány. Pro rodinu to znamenalo další trápení. Proto se 12. září 1940 obrátila pí. Soumarová znovu dopisem na Předsednictvo min. rady. Tentokrát byl dopis doručen osobně vrchním státním radou Josefem Linhartem. Rodina znovu vyjádřila prosbu o propuštění vzhledem ke zdravotnímu stavu V. Soumara a přiložila lékařské potvrzení. Předs. min. rady znovu psalo na úřad říšského protektora a požádalo, pokud by nemohl být propuštěn, aby byl V. Soumar zařazen do kategorie protektorátních vězňů. Této žádosti nebylo vyhověno z toho prostého důvodu, že byl zatčen v květnu a ne po zahájení

67) Viz poznámka 65).

války. Německá preciznost byla neúprosná. Předsednictvo vlády koncem srpna 1940 uložilo celou záležitost ad acta. V říjnu ještě odpovědělo pí. Soumarové na zářijový dopis. V. Soumar zůstal v Buchenwaldu. Ke konci války byl umístěn v Erfurtu. Neušel ani pochodu smrti. Do Tábora se vrátil 21. května 1945 s podloženým zdravím.

Soumar nebyl ještě v Táboře, když po osvobození byl zvolen předsedou MNV. Jaké asi musely být jeho pocity, když se vrátil po šesti letech do města, které s takovou péčí před válkou spravoval a které bylo poškozeno válkou?⁶⁸⁾ Vrátil se v takovém zdravotním stavu, že musel být zanedlouho převezen do nemocnice. Zapojil se ihned do práce, ale následky utrpení v koncentračním táboře se projevíly. Diagnóza zněla: oslabené srdce, překrvení plic, vysoký krevní tlak a ledvinová nemoc. Pobyt v nemocnici se odhadoval na 3 až 4 týdny.⁶⁹⁾

Potom následovalo další léčení. V. Soumar byl zvolen do funkce v samosprávě i do stranické funkce, ale výkonu funkcí se fakticky nemohl ujmout. Od 8. května 1945 byl úřadujícím místopředsedou prvního revolučního MNV Dr. Gustav Burián, který V. Soumara zastupoval i ve stranické funkci. 3. srpna 1945 se funkce předsedy MNV ujal František Sivera, který tuto práci vykonával už od 23. července.

V. Soumar se aktivně zapojil do veřejné práce až po své rekonvalescenci. Pracuje především ve straně, publikuje v Táborském slovu, po přejmenování novin v Novém směru. V květnu 1946 pro volby do ústavodárného Národního shromáždění byl na kandidátní listině čs. strany národně socialistické pro volební kraj XII. uveden jako kandidát pod č. 30, ale mandát nezískal. 1. července 1946 na vlastní žádost odešel ze spořitelny do výslužby.

V srpnu 1946 bylo provedeno rozdělení referátů dvaceti obecních komisí. Se Soumarem se počítalo do referátu lesního, komunikačního a kanalizačního. Byl zapojen do některých nových projektů, znovu se dostává do kontaktu s prezidentem Benešem. Jako straník je velmi aktivní. V březnu 1947 znovu onemocní. V září 1947 slaví šedesátiny. Na jeho počest byla uspořádána velká oslava. On sám je optimistický. *"Prosím vás, co to děláte, šedesátka není žádný věk na oslavování, mně už to předpověděly báby u kolébky, že tu budu nejméně do devadesáti."*⁷⁰⁾

Podle svědectví to byl jediný slib, který V. Soumar nedodržel. V pátek 12. pro-

68) Nový směr, roč. 21, 27. června 1947, č. 26, s. 5. Město Tábor utrpělo válečnými událostmi za okupace škody ve výši 35 milionů korun. Z toho jen škody způsobené Rudou armádou přesahují 14 milionů korun.

69) Za V. Soumara intervenovala strana. 11. července 1945 napsal předseda strany P. Zenkl dopis, který byl určen Svazu osvobozených politických vězňů. Svaz byl žádán o pomoc, aby V. Soumarovi byly zprostředkovány lázně Sliač. Mezitím žádala Soumarova rodina taktéž o pobyt v lázních. Ministerstvo ochrany práce a sociální péče přidělilo žadateli 7. srpna 1945 4 týdny v lázních Teplice nad Bečvou. V. Soumar tam však nenastoupil. Jeho zdravotní stav vyžadoval nutně, aby změnil prostředí, a tak rodina obstarala pobyt na Benecku v Krkonoších v Hančově boudě. Pobyl tam od 16. srpna do 30. září 1945.

Žádal pak o refundaci výloh, když nevyužil léčení v Teplicích nad Bečvou. Zdravotní oddělení ministerstva to zamítlo a při částečné úhradě trvalo na sociálním šetření. MNV v Táboře byl požádán o taktní vyšetření poměrů rodinných a majetkových a o podání zprávy. Z Tábora sdělili, že Soumarův měsíční příjem činí asi 9 000,- Kč, Soumar je nemajetný a v rodině má nemocného zetě, kterého podporuje. Pobyt V. Soumara v Krkonoších byl vzat jako rekreace, úhrada mu nebyla přiznána, *"ježto podle výsledku úředního šetření nemůžete býti považován za sociálně potřebného."* SÚA Praha, fond MPSP-R, fascikl 9999, karton č. 1867.

70) M. Bálek, Kraj osiřel. Nový směr, roč. 21, č. 51, 12. 12. 1947, s. 2.

since 1947, krátce po svých šedesátinách, v ranních hodinách ho přemohla srdeční mrtvice. Život se uzavřel.

Tábor se s ním naposled rozloučil 16. prosince 1947 ve 14 hodin odpoledne v paláci historické radnice. Za zvuků československé státní hymny a vypálení salv se tělo vydalo na poslední cestu k Praze, kde byl V. Soumar 18. prosince zpopelněn.

Životní příběh Václava Soumara, jehož část je zde uvedena, je rozporný. Na jedné straně úspěchy, na druhé tragické křížovatky. Byl bezesporu osobností v pravém slova smyslu. Práce v samosprávě byla jen jednou částí jeho života, zůstává ještě ta druhá, stranická, bez níž není obraz úplný. Celý život poctivě pracoval. K úspěchu mu pomáhaly schopnost jednat s lidmi, postřeh, znalost poměrů. Ve všem kladl důraz na profesionalitu, sám byl v tomto směru příkladem. Moderní byla jeho myšlenka spolupráce s poplatnictvem, požadavek na rozumnou dohodu stran. Na tomto úseku měl nejsložitější problémy. Umět najít přijatelnou cestu ve spleti protichůdných postojů stran nebývalo jednoduché. V. Soumarovi se to dařilo. Starostou se stal v době, kdy byl na vrcholu svých životních sil. Okolnosti mu dopřávaly všechny možnosti k seberealizaci. Zůstává však otázka, co asi musel tento muž prožít v kritických letech 1938 - 1939, z jakých důvodů šel do spolupráce s novým režimem. Byla to snaha alespoň částečně zachránit to, co bylo dosaženo? Bylo to přesvědčení a neúprosná realita? Na to už nám on sám nikdy neodpoví a my se můžeme jen dohadovat, proč do posledních okamžiků neopouštěl svůj post. Zažil si na něm své, prožil útoky a osočování, často se ho dotýkala sociální skutečnost, ale vydržel. To, co se podařilo vytvořit za jeho starostování, podstatně změnilo tvář Tábora. Lze si jen přát, aby příběhy takových lidí, jako byl Václav Soumar, neupadly v zapomnění.

Příloha č. 1

Částečná rekonstrukce veřejných aktivit V. Soumara

- 20. léta — člen rady, předseda lesního odboru, první náměstek starosty a finanční referent obce (1919 - 1923)
- jednatel prozatímního výboru odboru České obce úřednické (1919)
- člen výboru Okrašlovacího spolku (1922)
- člen obecní správní komise (1923)
- člen finanční komise (1923 - 1926)
- revizor účtů ČČK (1926)
- člen městské školní rady (1927)
- člen výboru peněžních úředníků
- člen správního výboru Okresní péče o mládež (1929)

30. léta — starosta obce (od 4. ledna 1929 - 28. dubna 1939)
- předseda místní školní rady (do r. 1932, pak opět od r. 1937)
 - předseda kuratoria městské hudební školy v Táboře (1933)
 - předseda kuratoria obchodní školy
 - člen spořitelního výboru
 - člen bytové komise
 - obvodní důvěrník V. župy strany nár. social. (od r. 1928)
 - předseda kroužku tamburašů v Táboře (1933)
 - místopředseda a předseda spolku Osvětový dům (1935)
 - člen Pomocného sboru pro péči o nezaměstnané (1932)
 - předseda Sboru pro obranu města Tábora
 - starosta Sboru Stráže svobody (od r. 1934, od 1937 čestný)
 - předseda Svazu samosprávných úředníků nár. social. strany na Táborsku
 - náměstek předsedy Českého zemského Ústředí obcí, měst a okresů, člen sociálně-zdravotního odboru
 - člen předsednictva Svazu čsl. měst a obcí (od 1934, od 1936 předseda)
 - náhradník ústředního výkonného výboru čsl. strany nár. soc.
 - předseda přípravného výboru pro založení družstva Společnost pro hospodářskou a kulturní propagaci
 - zakladatel a vydavatel časopisu Srdce Evropy
 - předseda Vydavatelského a nakladatelského družstva Nový směr (správní období 1935)
 - člen Národní rady československé
 - místopředseda odboru Národohospodářského sboru jihočeského
 - předseda Poradny pro volbu povolání při Masarykových školách práce v Táboře a člen správního výboru
 - místopředseda Okresní péče o mládež (1937)
 - předseda školního výboru živnostenských pokračovacích škol (1937)
 - čestný člen spolku divadelních ochotníků (1937)
 - první místopředseda kuratoria tábořské pobočky Školy vysokých studií pedagogických (1938)
 - podnáčelník Branného svazu motoristů československých (1938)
 - člen poradního sboru pro úpravu finančního hospodářství svazku územní samosprávy
- po r. 1945 — krajský tajemník čsl. strany nár. social.
- člen rady MNV v Táboře
 - okresní předseda České sociální pomoci v Táboře
 - člen krajské hospodářské rady
 - předseda krajského výboru spolku Krematorium
 - předseda výboru pro vybudování pomníku Rudé armádě v Táboře

Příloha č. 2

Vybrané uveřejněné projevy V. Soumara

- Pracovní program social. bloku na tábořské radnici. Jiskra, roč. 5, č. 4, 23. 1. 1929, s. 3.
- Rozhovor se starostou V. Soumarem. Nový směr, roč. 10, č. 5, 31. 1. 1929, s. 1.
- Slavnostní otevření Jihočeské výstavy. Nový směr, roč. 10, č. 25, 27. 6. 1929, s. 2.
- Projev k uvítání T. G. Masaryka. Nový směr, roč. 10, č. 26, 5. 7. 1929, s. 2.
- Slavnostní otevření Masarykových škol v Táboře. Nový směr, roč. 10, č. 34, 6. 9. 1929, s. 1.
- Projev k rozpočtu. Nový směr, roč. 10, č. 44, 22. 11. 1929, s. 2.
- Projev k oslavám 80. výročí narození T. G. Masaryka. Nový směr, roč. 11, č. 10, 13. 3. 1930, s. 1.
- Projev na schůzi obecního zastupitelstva. Nový směr, roč. 14, č. 10, 10. 3. 1933, s. 1.
- Projev Slavný den živnostenského školství v Táboře. Nový směr, roč. 14, č. 23, 9. 6. 1933, s. 1.
- Projev u příležitosti volby prezidenta dr. E. Beneše. Nový směr, roč. 16, č. 51 - 52, 23. 12. 1935, s. 2.
- Starosta bratr Soumar v rozhlase. Nový směr, roč. 17, č. 47, 11. 12. 1936, s. 1.
- K narozeninám prezidenta dr. E. Beneše. Nový směr, roč. 18, č. 21, 28. 5. 1937, s. 1.
- Návštěvou u bratra starosty - rozhovor. Nový směr, roč. 18, č. 41, 12. 11. 1937, s. 1.
- Slavný příjezd vítěze do Tábora - projev k uvítání prezidenta. Nový směr, roč. 19, č. 20, 27. 5. 1938, s. 1.
- Slovo k tábořským občanům. Tábořské slovo, roč. 1, č. 16, 26. 10. 1945, s. 2.
- Do nového roku. Tábořské slovo, roč. 2, č. 1, 4. 1. 1946, s. 1.
- Tábor je náš program. Tábořské slovo, roč. 2, č. 1, 4. 1. 1946, s. 2.
- Na uvážanou. Tábořské slovo, roč. 2, č. 7, 15. 2. 1946, s. 1.
- Tábořský kraj znovu povstává. Tábořské slovo, roč. 2, č. 13, 29. 3. 1946, s. 1.
- Velikonoce doma. Tábořské slovo, roč. 2, č. 16, 19. 4. 1946, s. 1.
- Do nové práce. Tábořské slovo, roč. 2, č. 25, 14. 6. 1946, s. 1.
- Úvaha k plánování. Tábořské slovo, roč. 2, č. 36, 6. 9. 1946, s. 1.
- Nový směr. Nový směr, roč. 1, č. 1, 1. 11. 1946, s. 1.
- Vánoce za dráty. Nový směr, roč. 1, č. 8 - 9, 21. 12. 1946, s. 5.
- Zvláštní příloha Tábor - město rozkvětu. České slovo, 6. 7. 1935.

Příloha č. 3

V ýběrová bibliografie publikací článků o V. Soumarovi, v nichž lze najít celkový přehled k jeho životu a dílu

- Tábor. K padesátinám zasloužilého starosty a čestného občana V. Soumara. Tábor 1937, (sborník příspěvků).
- Bratr Václav Soumar padesátníkem. Nový směr, roč. 18, č. 35, 24. 9. 1937, s. 5.
- Ze spořitelny města Tábora. Rozloučení s br. Václavem Soumarem. Táborské slovo, roč. 2, č. 28 - 29, 5. 7. 1946, s. 1.
- Ivan Klouda, Václav Soumar šedesátník. Nový směr, roč. 21, č. 36, 12. 9. 1947, s. 1.
- Čeněk Samec, K šedesátinám. Tamtéž, s. 1.
- Gustav Burian, Starosta Václav Soumar. Tamtéž, s. 1 - 2.
- K. F., Čestný občan. Tamtéž, s. 1.
- Luděk Malý, Dobrý člověk Soumar. Tamtéž, s. 2.
- František Lískovec, Náš milovaný Václav. Tamtéž, s. 2.
- František Macháček, Tábor a Václav Soumar. Tamtéž, s. 2.
- František Sivera, Náš starosta Václav Soumar. Tamtéž, s. 3.
- Václav Matyáš, Rychtář z chudé horské vísky. Tamtéž, s. 3.
- František Kroupa, Desíletka starosty Václava Soumara. Tamtéž, s. 3.
- Projev lásky starostovi Soumarovi. Nový směr, roč. 21, č. 38, 19. 9. 1947, s. 1.
- J. M. Štědrovský, Václavu Soumarovi. Tamtéž, s. 1.
- Jiří Straka, Bratr Soumar v Buchenwaldě. Nový směr, roč. 21, č. 47, 21. 11. 1947.
- Nový směr, zvláštní vydání k úmrtí V. Soumara, roč. 21, č. 51, 12. 12. 1947.
- Rozloučení s velikým občanem Tábora, Nový směr, roč. 21, č. 52, 19. 12. 1947, s. 5.
- Poslední večer V. Soumara. Nový směr, roč. 22, č. 1, 2. 1. 1948, s. 1.
- Soumarova šedesátka. Jiskra, roč. 3, č. 38, 19. 9. 1947, s. 1.
- K šedesátinám vrch. řed. V. Soumara. Palcát, roč. 5, č. 38, 19. 9. 1947, s. 3.

TÁBORSKÝ ARCHIV

Sborník Státního okresního archivu v Táboře

Svazek 6, Tábor 1994

Uspořádal Rudolf Tecl

Návrh obálky: Bohumil Smrčka

Fotografie: Zd. Prchlík, Jiří Úlovec, Vl. Navrátil a SOA Třeboň

Účelová publikace

Náklad 250 výtisků

Vytiskla Nová tiskárna, s. r. o., Hodějovická 1787, Pelhřimov

Neprodejné